

**ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU
V ROKU 1997**

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

**ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY
A NÁLEZY
NA SLOVENSKU
V ROKU 1997**

NITRA 1999

Na obálke strieborné bubienkové náušnice z náleziska Levice datované do 1. polovice 10. storočia.

Auf dem Umschlag trommelförmige Silberohrringe von Levice, datiert in die 1. Hälfte des 10. Jh.

ISBN 80-88709-42-3

OBSAH - INHALT

Mapa lokalít - Karte der Fundorte	14
Prehľad lokalít - Übersicht der Fundorte	15
Róbert Bača - Vladimír Krupa (Balneologické múzeum, Piešťany)	
K archeologickým aktivitám Piešťanského múzea	21
Zu archäologischen Aktivitäten des Piešťaner Museums	21
Juraj Bartík (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Bronzový meč s liatou rukoväťou	21
Bronzeschwert mit gegossenem Griff	22
Peter Baxa (Pekníkova 3, Bratislava) - Jaroslava Schmidtová (Mestské múzeum, Bratislava)	
Záchraný výskum v Bratislave-Čuňove	22
Rettungsgrabung in Bratislava-Čuňovo	24
Peter Baxa (Pekníkova 3, Bratislava) - Jaroslava Schmidtová - Jitka Jezná (Mestské múzeum, Bratislava)	
Tretia sezóna záchranného výskumu na trase diaľnice D2	24
Dritte Saison der Rettungsgrabung auf der Trasse der Fernstrasse D2	25
Igor Bazovský (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Halštatská zemnica (?) v Rusovciach	26
Hallstattzeitliche Grubenhütte (?) in Rusovce	26
Záchranné výskumy v Rusovciach	26
Rettungsgrabungen in Rusovce	27
Juraj Bártá (Mostná 3, Nitra)	
Gravettienske makrolitické čepelové škrabadlo z Nitry	27
Gravettienzeitlicher makrolithischer Klingenschaber aus Nitra	27
Jozef Bátorá (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nález slovanského hrobu (?) v Nevidzanoch	27
Fund eines slawischen Grabes (?) in Nevidzany	28
Sídľiskový objekt z doby laténskej v Slepčanoch	28
Siedlungsobjekt aus der Latènezeit in Slepčany	28
Peter Bednář - Marián Samuel - Hana Chorvátová (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nové včasnostredoveké nálezy z areálu zoborského kláštora	29
Neue frühmittelalterliche Funde aus dem Areal des Zobor-Klosters	29
Július Béréš (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)	
Praveké a stredoveké nálezy z Obišoviec	29
Urzeitliche und mittelalterliche Funde aus Obišovce	30
Výskum v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach	30
Erforschung des Areals des Dominikanerklosters in Košice	31

Elena Blažová - Ivan Kuzma - Ján Rajtár (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Letecký prieskum na Slovensku	32
Luftbildprospektion in der Slowakei	34
Gertrúda Březinová - Ján Tirpák (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologické nálezy z Ludaníc	35
Archäologische Funde aus Ludanice	36
Zoltán Drenko (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Tretia sezóna výskumu vo Svodíne	36
Dritte Grabungssaison in Svodín	36
Kristian Elschek (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Tematický záchranný výskum v Bratislave-Devínskej Novej Vsi	36
Thematische Rettungsgrabung in Bratislava-Devínska Nová Ves	37
Záchranný archeologický výskum v Lábe	38
Archäologische Rettungsgrabung in Láb	39
Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Železná sekera z trnavského cukrovaru	39
Eisenäxte aus Trnava	40
Nové archeologické nálezy z Ivanoviec	40
Neue archäologische Funde aus Ivanovce	41
Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) - Dušan Horák (Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava)	
Jadeitová sekerka z okolia Senice	42
Ein Jadeit-Beil aus dem Umkreis von Senica	42
Václav Furmánek (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Hradisko lužickej kultúry v Seleci	43
Burgwall der Lausitzer Kultur in Selec	43
Ojedinelý nález bronzového hrotu kopije z Horných Strhár	44
Einzelfund einer Bronzelenzenspitze aus Horné Strháre	44
Klára Fúryová (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Ukončenie výskumu kostola sv. Mikuláša v Trnave	44
Abschluss der Untersuchung der St. Michaelskirche in Trnava	45
Lýdia Gačková (Zemplínske múzeum, Michalovce)	
Kosákovitý nástroj z Lúčky	46
Sichelartiges Werkzeug aus Lúčky	46
Dáriuš Gašaj (Východoslovenské múzeum, Košice)	
Zisťovací výskum Katovej bašty v Košiciach	46
Feststellungsgrabung auf Katova bašta in Košice	47
Predstihový záchranný výskum na Mlynskej ulici v Košiciach	47
Vorsprungsrettungsgrabung in der Mlynská Straße in Košice	48

Marta G i e r t l o v á (Podtatranské múzeum, Kežmarok)	
Nové nálezy z Kežmarku	49
Neufunde aus Kežmarok	49
Milan H a n u l i a k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Zberové nálezy z Jelšoviec	49
Lesefunde aus Jelšovce	50
Adrián H a r n i č á r - Marián S o j á k (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Paleontologické a sídliskové nálezy z jaskyne Suchá diera	51
Paläontologische und Siedlungsfunde aus der Höhle Suchá diera	52
Peter H o r a n s k ý - Dušan H u t k a - Karel P r á š e k (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Prvá sezóna výskumu v Tisovci	52
Erste Grabungssaison in Tisovec	53
Stanislav H o r v á t h (Etnografické múzeum SNM, Martin)	
Stredoveké kachlice zo Sklabinského hradu	53
Mittelalterliche Kacheln aus der Burg in Sklabiňa	54
Parohová motyka z Martina	55
Geweihhacke aus Martin	55
Erika H r a š k o v á (Štefánikova 16, Lovinobaňa) - Michal Š i m k o v i č (Krátka 7, Bratislava)	
Nálezy z amatérskej sondy na hrade Ozdín	55
Funde aus einem Amateurschnitt der Erkundung der Burg Ozdín	55
Jozef H r o m a d a (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Szeletienske sídlisko s listovitými hrotmi v Hornej Krupej	56
Szeletien-Siedlung mit Blattspitzen in Horná Krupá	56
Gravettienske sídlisko s pazúrikovou industriou v Dolnej Krupej	56
Gravettien-Siedlung mit Feuersteinindustrie in Dolná Krupá	57
Neskoropaleolitická štiepaná industria zo Sereďe	58
Spätpaläolithische Spaltindustrie aus Sereď	58
Ján H u n k a - Eva K o l n í k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Prírastky mincí v archeologickom ústave SAV	58
Münzzuwachs im Archäologischen Institut der SAW	65
Ivan C h e b e n (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchraný výskum v Pate	65
Rettungsgrabung in Pata	65
Starobronzové sídlisko a pohrebisko v Pate	66
Älterbronzezeitliche Besiedlung und Nekropole in Pata	66
Ivan C h e b e n (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Lubomíra K a m i n s k á (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)	
Výskum paleolitického náleziska v Nemšovej	67
Abdeckung einer paläolithischen Fundstelle in Nemšová	68

Ivan C h e b e n - Matej R u t t k a y (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeologický prieskum trasy plynovodu v úseku Kaloša - Ožďany	68
Archäologische Begehung der Gasleitungstrasse im Abschnitt Nižná Kaloša - Ožďany	69
Ivan C h e b e n (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Vítazoslav S t r u h á r (Liptovské múzeum, Ružomberok)	
Nálezy kamenných kresadiel z Liptova	70
Funde von Silexfeuerzeugen aus Liptov	70
Ivan C h e b e n - Ludmila I l l á š o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Lubomíra K a m i n s k á (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice) - Paweł V a l d e - N o w a k (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Krakov, Poľsko) - Peter R o t h (Vlastivedné múzeum, Stará Lubovňa) - Marián S o j á k (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Prieskum povodia riek Poprad a Dunajec	70
Begehung der Flusstäler des Poprad und Dunajec	71
Hana C h o r v á t o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Druhá sezóna predstihového záchranného výskumu na Mostnej ulici v Nitre	71
Zweite Saison der Vorsprungsrettungsgrabung in der Mostná Straße in Nitra	72
Pavol I v a n (Veľčice 229)	
Záchranný výskum na trase výstavby diaľnice v Bratislave	73
Rettungsgrabung auf der Trasse des Baues der Fernstrasse in Bratislava	75
Pavol I v a n (Veľčice 229) - Vladimír V a r s i k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Terénny prieskum v povodí Gidry a Vištuckého potoka	76
Geländeerkundung in den Bachtälern der Gidra und des Vištucký potok	77
Július J a k a b (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Kostra ženy z eneolitického hrobu v Ludaniciach	78
Frauenskelett aus einem äneolithischen Grab in Ludanice	78
Július J a k a b - Rudolf K u j o v s k ý (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Nálezy ľudských kostí zo sídliska lužickej kultúry v Trenčíne	79
Funde von Menschenknochen aus einer Siedlung der Lausitzer Kultur in Trenčín	81
František J a v o r s k ý (Archeologický ústav SAV - VPS, Spišská Nová Ves) - Marián S o j á k (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Prieskum trasy diaľnice na Spiši	81
Begehung einer Fernstrasse in der Zips	90
Mária J e n č o v á (Šarišské múzeum, Hanušovce nad Topľou)	
Brúsená sekerka z Kvakoviec	93
Geschliffene Axt aus Kvakovce	93
Lubomíra K a m i n s k á (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)	
Záchranný výskum na preložke cesty v Košiciach	93
Rettungsgrabung auf einer Strassenverlegung in Košice	94
Lubomíra K a m i n s k á (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice) - Barbara K a z i o r - Janusz K. K o z ł o w s k i - Krzysztof S o b c z y k - Maciej P a w l i k o w s k i (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Krakov, Poľsko)	
Výskum gravettienkej lokality v Banke	95
Ausgrabung einer Gravettienzeitlichen Fundstelle in Banka	95

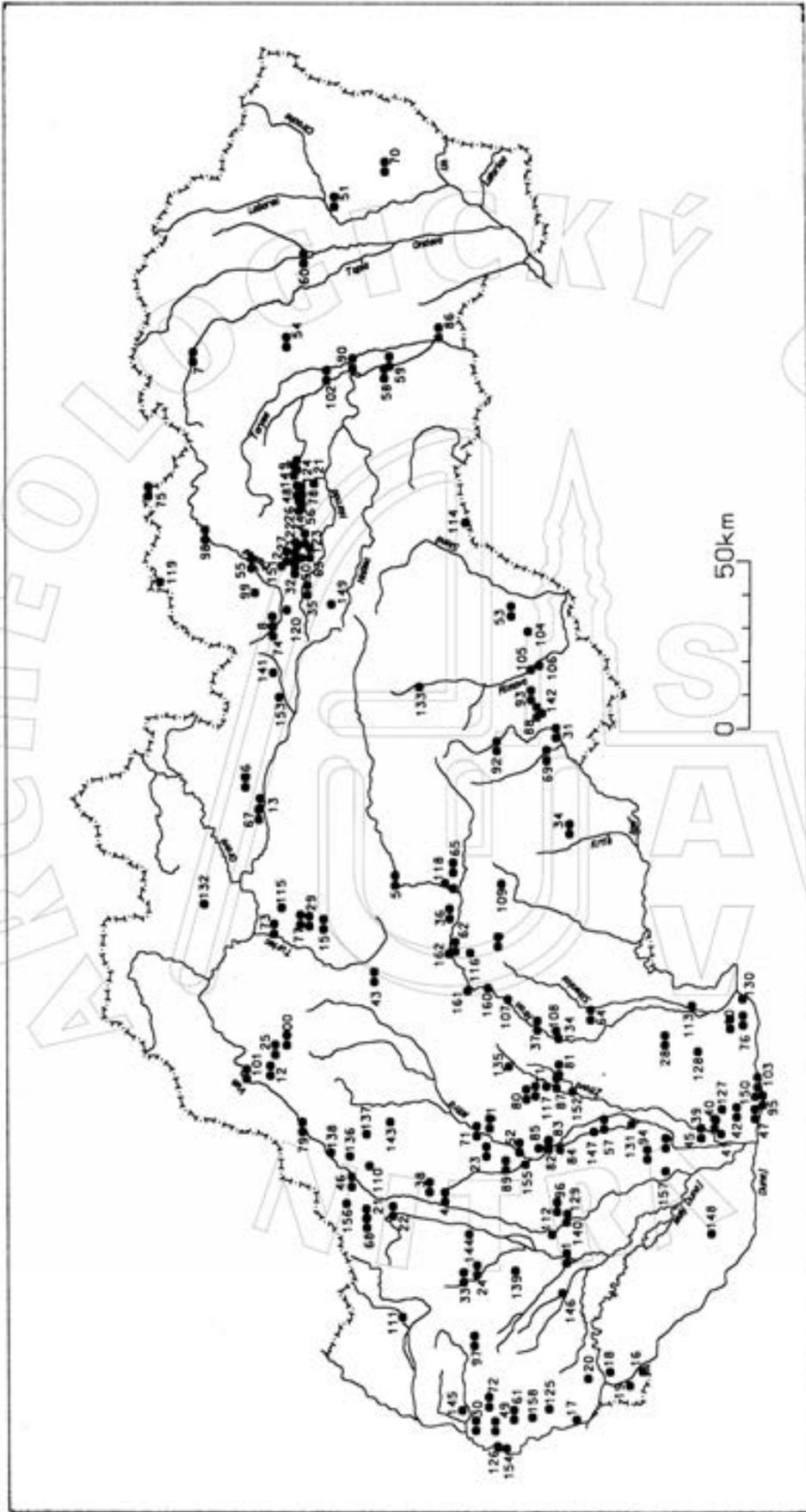
Katarína Konečná (Vlastivedné múzeum, Nová Baňa) - Gejza Trgina (Pohronské múzeum, Nová Baňa)	
Prieskum v Žarnovici	95
Geländebegehung in Žarnovica	96
István Kovács (Železničarska 1, Rimavská Sobota)	
Tretia etapa záchranného archeologického výskumu v Rimavskej Sobote	96
Dritte Etappe der archäologischen Rettungsgrabung in Rimavská Sobota	97
Rudolf Kujovský (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Hrob lužickej kultúry z Púchova	97
Grab der Lausitzer Kultur aus Púchov	98
Rudolf Kujovský - Ivona Vikolinská (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Výskum v obci Beluša	98
Grabung in der Gemeinde Beluša	98
Rozália Kusťár - Marek Špaňo (Katedra archeológie FFUK, Bratislava)	
Zberové nálezy z Farnej	98
Lesefunde aus Farná	99
Ivan Kuzma - Ján Rajtár - Ján Tirpák (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný výskum vo Veľkom Kýri	99
Rettungsgrabung in Veľký Kýr	101
Klára Kuzmová - Ján Rajtár (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Pokračovanie výskumu a pamiatkovej úpravy rímskeho kastela v Iži	102
Fortsetzung der Grabung und Denkmalgestaltung des römischen Kastells in Iža	104
Jozef Labuda (Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica)	
Pätnásta sezóna výskumu lokality Banská Štiavnica-Staré mesto	105
Fünfzehnte Grabungssaison auf der Fundstelle Banská Štiavnica-Staré mesto	106
Pavol Mačala (Archeologický ústav SAV - VPS Košice) - Krzysztof Tunia (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Krakov, Poľsko)	
Ďalšia etapa slovensko-poľského archeologického prieskumu v Karpatoch	106
Weitere Etape der slowakisch-polnischen archäologischen Erkundung in den Karpaten	107
Róbert Malček (Vlastivedné múzeum, Zvolen)	
Tretia sezóna výskumu výšinného sídliska Lieskovec-Hrádok	107
Dritte Grabungssaison auf der Höhengsiedlung Lieskovec-Hrádok	108
Archeologické nálezy v okrese Zvolen	109
Archäologische Funde im Bezirk Zvolen	109
Klára Marková (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Bronzový závesok zo Šurian-Nitrianskeho Hrádku	110
Bronzeanhänger aus Šurany-Nitriansky Hrádok	111
Marta Mácelová (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica)	
Výsledky výskumu Mestského hradu v Banskej Bystrici	111
Grabungsergebnisse von der Stadtburg in Banská Bystrica	113

Nález deštruovanej kachlovej pece v Banskej Bystrici	113
Fund eines destruierten Kachelofens in Banská Bystrica	114
Jana M i h á l y i o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Archeobotanické nálezy z Nitry-Chrenovej v roku 1997	114
Archäologische Funde aus Nitra-Chrenová im J. 1997	115
Peter M i l o (Pod hliníkom 21, Lužianky)	
Neolitické sídlisko v Nových Sadoch-Čabe	115
Neolithische Siedlung in Nové Sady-Čab	116
Sídlisko z doby rímskej v Zbehoch	116
Siedlung aus römischer Zeit in Zbehy	116
Nálezy čačianskej kultúry z Nových Sadov-Čabu	116
Funde der Čaka-kultur in Nové Sady-Čab	116
Peter M i l o (Pod hliníkom 21, Lužianky) - Vladimír M i t á š (Párovská 16, Nitra)	
Sídlisko z obdobia neolitu a eneolitu v Zbehoch	117
Siedlung aus der Zeit des Neolithikums und Äneolithikums in Zbehy	117
Elena M i r o š š a y o v á (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)	
Nové nálezy v okolí Zbojníckej jaskyne pri Silickej Jablonici	117
Neufunde im Umkreis der Höhle Zbojnická Jaskyňa bei Silická Jablonica	118
Nález železných trosiek v katastri Radatíc	119
Fund von Eisenschlacke im Kataster von Radatice	119
Peter M o s n ý (SÚPS - krajské stredisko, Banská Bystrica) - Stanislav Š i š k a (Archeolo- gický ústav SAV, Nitra)	
Ladomerská Vieska - prvé nálezisko kultúry s lineárnou keramikou v Žiarskej kotline	120
Ladomierska Vieska - die erste Fundstelle der Kultur mit Linearkeramik im Žiar-Becken ...	120
Tamara N e š p o r o v á (Trenčianske múzeum, Trenčín)	
Regionálny prieskum v Trenčianskom kraji	120
Regionale Begehung im Umkreis von Trenčín	121
Gabriel N e v i z á n s k y - Ondrej O ť ě á n i (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Hrob s nepredierkovanou západoeurópskou mincou z 10. stor. v Komjaticiach	121
Grab mit einer ungelochten westeuropäischen Münze aus dem 10. Jh. in Komjatice	122
Prieskum na 5 vetve tranzitného plynovodu v úseku Kaloša - Mikušovce	123
Begehung auf dem 5. Zweig der Transitgasleitung im Abschnitt Kaloša - Mikušovce	124
Záchranné výskumy na 5. vetve tranzitného plynovodu v Ožďanoch a Rimavskej Sobote ...	125
Rettungsgrabungen auf dem 5. Zweig der Transitgasleitung in Ožďany und Rimavská So- bota	126
Ladislav O l e x a (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)	
Dvadsať prvá etapa výskumu v Nižnej Myšli	126
Einundzwanzigste Grabungsetappe in Nižná Myšľa	127

Ladislav Olexa - Peter Tajkov (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)	
Druhá sezóna výskumu v Nižnej Myšli-Koscelku	128
Zweite Grabungssaison in Nižná Myšľa-Koscelok	129
Ondrej Ožďáni - Gabriel Nevizánsky (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Zaniknutá stredoveká dedina Ožďany	129
Mittelalterliche Dorfwüstung Ožďany	130
Karol Pieta (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Prieskum regiónu Turca v oblasti Veľkej Fatry	130
Erkundung der Turiec-Region im Raum der Grossen Fatra	132
Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare	132
Grabung in Liptovská Sielnica-Liptovská Mara	133
Karol Pieta (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Marta Giertlová (Podtatranské múzeum, Kežmarok)	
Zaniknutá dedina Belansko a stredoveké hrádky pri Východnej	134
Die Dorfwüstung Belansko und mittelalterliche Feudalburgen bei Východná	136
Karol Pieta (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Jozef Moravčík (Považské múzeum, Žilina)	
Včasnostredoveké hradisko pri Pružine	137
Frühmittelalterlicher Burgwall bei Pružina	137
Karol Pieta (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Peter Mosný (SÚPS - krajské stredisko, Banská Bystrica)	
Hrádok púchovskej kultúry pri Hronskej Dúbrave	138
Burgwall der Púchov-Kultur bei Hronská Dúbrava	138
Bibiana Pomfiová (Partizánska 15, Revúca) - Danica Staššiková (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Fragment fontány z Bziniec pod Javorinou	139
Fragment einer Fontäne aus Bzinice pod Javorinou	139
Marta Remiašová (Hornonitrianske múzeum, Prievidza)	
Záchraný výskum v obci Chrenovec-Brusno	140
Rettungsgrabung in der Gemeinde Chrenovec-Brusno	140
Peter Roth (Vlastivedné múzeum, Stará Lubovňa) - Marián Soják (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Obhliadka ryhy v Podolínci	140
Begehung einer Rinne in Podolíneec	141
Prírastky mincí v Podtatranskom múzeu	141
Münzzuwachs im Podtatranské Múzeum Poprad	141
Prieskum komunikačnej trasy medzi Vernárom a Pustým poľom	141
Erkundung der Kommunikationstrasse zwischen Vernár und Pusté pole	142
Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Medený sekeromlat z Blatnice	142
Kupferhammeraxt aus Blatnica	142

Halštatský nález z Malaciek	143
Hallstattzeitlicher Fund aus Malacky	143
Výsledky archeologických prieskumov na Hornom Požitaví	143
Ergebnisse archäologischer Geländebegehungen im Oberen Žitava-Tal	144
Jaroslava R u t t k a y o v á (Nitrianske múzeum, Nitra)	
Včasnostredoveké nálezy z Levíc	145
Frühmittelalterliche Funde aus Levice	145
Marián S a m u e l (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Záchranný výskum sakrálnej architektúry na Martinskom vrchu v Nitre	146
Rettungsgrabung eines Sakralbaues auf dem Martinsberg in Nitra	146
Pokračovanie výskumu v areáli Ponitrianskej galérie	147
Fortsetzung der Grabung im Areal der Ponitrianska galéria	148
Jaroslava S c h m i d t o v á (Mestské múzeum, Bratislava) - Peter B a x a (Pekníkova 3, Bratislava) - Jitka J e z n á (Mestské múzeum, Bratislava)	
Prieskumy zadunajských obcí Bratislavy	148
Begehungen der Donaugemeinden von Bratislava	149
Záchranný výskum v Bratislave-Rusovciach	149
Rettungsgrabung in Bratislava-Rusovce	151
Marián S o j á k (Podtatranské múzeum, Poprad)	
Neskoropaleolitické stopy osídlenia pri Spišskej Teplici	151
Spätpaläolithische Besiedlungsspuren bei Spišská Teplica	152
Záchranný výskum zničenej osady z doby bronzovej (?) v Batizovciach	152
Rettungsgrabung einer zerstörten Siedlung aus der Bronzezeit (?) in Batizovce	153
Marián S o j á k (Podtatranské múzeum, Poprad) - Miroslav B u j ň á k (Hviezdoslavova 4, Lipany)	
Prvý nález enkolpiónu kyjevského typu z územia Slovenska	153
Der erste Fund eines Enkolpions des Kiever Typs aus dem Gebiet der Slowakei	154
Ivan S t a n í k (SÚPS, Bratislava) - Vladimír T u r ě a n (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)	
Výskum rímskej stanice v Stupave	155
Erforschung der römischen Station in Stupava	155
Ivana S t r a k o š o v á (Vihorlatské múzeum, Humenné)	
Zisťovací výskum na hrade Jasenov	156
Feststellungsgrabung auf der Burg Jasenov	156
Vítazoslav S t r u h á r (Liptovské múzeum, Ružomberok)	
Neolitické nálezy z Liptovskej Teplej	157
Äneolithische Funde aus Liptovská Teplá	157

Ondrej Šed o (Regionálne múzeum, Mikulov)	
Nedatované opevnenie v extrémnej polohe Šlahorka na svahu Veľkého Rozsutca v Terchovej-Štefanovej	157
Undatierte Befestigung in der extremen Lage Šlahorka am Hang von Velký Rozsutec in Terchová-Štefanová	158
Michal Š i m k o v i ě (Krátka 7, Bratislava) - Peter U š i a k (Gerlachovská 4, Banská Bystrica)	
Archeologický výskum barbakanu Mestského hradu v Banskej Bystrici	158
Archäologische Untersuchung des Barbakans der städtischen Burg in Banská Bystrica	159
Klaudia V a j d í k o v á (Budovateľská 1082, Šoporňa)	
Žiarové pohrebisko z doby rímskej v Šoporni	160
Brandgräberfeld aus römischer Zeit in Šoporňa	160
Vladimír V a r s i k (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Jana K o v á ě i k o v á (Petrovská 50, Galanta) - Pavol I v a n (Veľčice 229)	
Ukončenie záchranného výskumu na trase diaľnice D2 v Bratislave-Rusovciach	161
Abschluss der Rettungsgrabung auf der Fernstrasse D2 in Bratislava-Rusovce	162
Novoobjavené rímske (?) stavby z Rusoviec-Gerulaty	162
Neuentdeckte römische (?) Bauten aus Rusovce-Gerulata	163
Vladimír V a r s i k (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Miroslav V r a b l e c (Školská 1, Zohor)	
Dva nálezy zo Záhoria	163
Zwei Funde aus der Záhorie-Region	164
Ján V a v r u š (Matúšová 19, Trenčín)	
Záchranný prieskum v Trenčíne na Vajanského ulici	164
Erkundung in Trenčín in der Vajanského Straße	165
Mária V o n d r á k o v á (Ďurčanského 18, Nitra)	
Kostra z pokračujúceho výskumu v Nitre na Mostnej ulici	165
Skelett aus der fortschreitenden Grabung in der Mostná Straße in Nitra	165
Dve detské kostry z doby bronzovej z Ponitrianskej galérie	165
Zwei Kinderskelette aus der Bronzezeit aus der Ponitrianska-Galerie	166
Jozef Z á b o j n í k (Archeologický ústav SAV, Nitra)	
Sídliskový objekt z obdobia avarskeho kaganátu v Radvani nad Dunajom-Žitave	166
Siedlungsobjekt aus der Zeit des Awarischen Kaganats in Radvaň nad Dunajom-Žitava	167

Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 1997 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam na tabuľke - s. 14-20)
 Karte der Fundorte zur Übersicht der archäologischen Grabungen und Funde in der Slowakei im J. 1997 (die Nummern der Fundstellen entsprechen den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 14-20)

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok na strane	
			paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	doba			stredovek				novovek
							halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	6.-8. storočie	9. storočie	10.-12. storočie		
25	Dolný Lieskov	Považská Bystrica							*		*		*	137
26	Doľany	Levoča	*		*					*	*	*	*	81
27	Dravce	Levoča			*			*		*		*	*	81
28	Farná	Levice		*	*									98
29	Folkušová	Martin												130
30	Gajary	Malacky	nedatované										32	
31	Holiša	Lučenec			*									123
32	Hôrka, časť Kišovce	Poprad								*	*	*	*	81
33	Horná Krupá	Trnava	*											56
34	Horné Strháre	Veľký Krtíš			*									44
35	Hranovnica	Poprad											*	141
36	Hronská Dúbrava	Žiar nad Hronom					*	*						138
37	Hronský Beňadik	Žarnovica										*		32
38	Hubina	Piešťany					*							21
39	Hurbanovo	Komárno						*					*	32, 60
40	Hurbanovo, časť Konkol	Komárno	nedatované										32	
41	Hurbanovo, časť Zelený Háj	Komárno	nedatované										32	
42	Chotín	Komárno						*					*	61
43	Chrenovec-Brusno	Prievidza				*								140
44	Iliašovce	Spišská Nová Ves	*		*							*	*	81
45	Imeľ	Komárno						*					*	32
46	Ivanovec	Trenčín		*	*								*	40
47	Iža	Komárno						*						62, 102
48	Jablonov	Levoča	*		*			*		*	*	*		81
49	Jakubov	Malacky			*									32, 163
50	Jánovce, časť Machalovce	Poprad						*				*	*	81
51	Jasenov	Humenné										*	*	156
52	Jelšovce	Nitra	*	*	*		*	*		*				49
53	Kaloša, časť Nižná Kaloša	Rimavská Sobota								*	*		*	68
54	Kapušany	Prešov								*	*			153

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok na strane		
			paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba			stredovek						
						bronzová	halštatská	laténska	rímska a stábovania národov	6.-8. storočie	9. storočie	10.-12. storočie		13.-16. storočie	novovek
55	Kežmarok	Kežmarok											*	*	49
56	Kľčov	Levoča		*	*	*									81
57	Komjatice	Nové Zámky										*			62, 120
58	Košice	Košice-mesto	*	*		*							*	*	46, 47, 93
59	Košice, časť Staré Mesto	Košice-mesto											*	*	30, 62
60	Kvakovce	Vranov nad Topľou			*										93
61	Láb	Malacky							*						38
62	Ladomerská Vieska	Žiar nad Hronom		*											120
63	Letanovce	Spišská Nová Ves											*		62
64	Levice	Levice										*			32, 145
65	Lieskovec	Zvolen			*			*							32, 107
66	Liptovská Sielnica	Liptovský Mikuláš						*							132
67	Liptovská Teplá	Ružomberok			*										157
68	Lubina	Nové Mesto nad Váhom				*	*								21
69	Lučenec	Lučenec		*		*									123
70	Lúčky	Michalovce			*	*	*	*			*				46
71	Ludanice	Topoľčany		*	*										35, 78
72	Malacky	Malacky					*								143
73	Martin, časť Košúty	Martin			*										55
74	Mengusovce	Poprad											*	*	81
75	Mníšek nad Popradom	Stará Ľubovňa			*								*		70
76	Mužla, časť Jurský Chlm	Nové zámky													32
77	Necpaly	Martin													130
78	Nemešany	Levoča		*		*		*					*		81
79	Nemšová	Trenčín	*												67
80	Neverice	Zlaté Moravce					*	*			*	*			143
81	Nevidzany	Zlaté Moravce									*				27
82	Nitra, časť Čermáň	Nitra	*												27
83	Nitra, časť Chrenová	Nitra		*		*		*			*				63, 114

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok na strane			
			paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		
						bronzová	halštatská	laténska	rímska a stahovania národov	6.-8. storočie	9. storočie	10.-12. storočie			13.-16. storočie	
143	Veľké Držkovce, časť Čuklasovce	Bánovce nad Bebravou			*											120
144	Veľké Kostolany	Piešťany							*						*	21
145	Veľké Leváre	Malacky	nedatované										33			
146	Veľký Grob	Galanta		*	*			*	*							76
147	Veľký Kýr	Nové Zámky				*	*	*		*	*					99
148	Veľký Meder	Dunajská Streda						*					*			63
149	Vernár	Poprad	nedatované										141			
150	Virt	Komárno						*						*		33, 63
151	Vlková	Kežmarok									*	*				81
152	Vráble	Nitra					*	*								143
153	Východná	Liptovský Mikuláš											*			63, 134
154	Záhorská Ves	Malacky	nedatované										33			
155	Zbehy	Nitra		*	*			*				*	*	*		117
156	Zemianske Podhradie	Nové Mesto nad Váhom								*		*				120
157	Zemné, časť Gúg	Nové zámky						*				*	*			60
158	Zohor	Malacky						*								33, 64
159	Zvolen	Zvolen			*	*						*				33, 109
160	Žarnovica	Žarnovica						*								33
161	Žarnovica, časť Revištské Podzámčie	Žarnovica										*				33, 95
162	Žiar nad Hronom, časť Šášovské Podhradie	Žiar nad Hronom										*				33
163	Neznáma lokalita				*											21
164	Neznáma lokalita	Trnava										*	*			39

K ARCHEOLOGICKÝM AKTIVITÁM PIEŠŤANSKÉHO MÚZEA

Róbert Bača - Vladimír Krupa

Pracovníci Balneologického múzea v Piešťanoch zdokumentovali nové lokality a nálezy v súkromných zbierkach a časť z nich získali do zbierkového fondu múzea.

Opis nálezov

1. Čachtice (okr. Nové Mesto nad Váhom), hradná vyvýšenina.

a) minca, strieborný quaring uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského (1387-1437); Ø - 0,9 cm. Datovanie: 15. stor. Uloženie: J. Kramáriková, Piešťany.

b) železný hrot kopije s dlhým listom a krátkou úzkou tuľajkou s dvoma otvormi na bokoch; dl. 29 cm, š. listu 3,4 cm, Ø tuľajky 2,7 cm (obr. 1: 2). Datovanie: 14.-15. stor. Uloženie: V. Prokop, Piešťany.

c) bronzový hrot kopije s krátkym listom a masívnym stredovým rebrom a dlhou k ústiu sa rozširujúcou tuľajkou; dl. 28,6 cm, Ø tuľajky 3,2 cm (obr. 1: 3). Datovanie: novovek. Uloženie: V. Prokop, Piešťany.

d) železná dvojramienková ostroha s platničkami, v ktorých je po jednom otvore, bodec ukončený kolieskom so šiestimi trňmi; dl. 14,8 cm. Datovanie: 13.-14. stor. Uloženie: V. Prokop, Piešťany.

e) železná dvojramienková ostroha s platničkami, v ktorých sú po dva otvory, bodec ukončený kolieskom so šiestimi trňmi; dl. 15,8 cm. Datovanie: 14.-15. stor. Uloženie: V. Prokop, Piešťany.

2. Hubina (okr. Piešťany), poloha Hradište (?). Strieborná drachma typu Kapos, averz s motívom morského živočicha, obraz na reverze nezreteľný - hlava s korunou alebo účesom; max. Ø 1,3 cm (obr. 1: 1). Datovanie: neskorá doba laténska, 1. stor. pred n. l. Uloženie: BM, Piešťany.

3. Lubina, časť Hrnčiarové (okr. Nové Mesto nad Váhom). Asi 200 m od osady U Evinicov smerom k osade U Kováčov sa nachádza kamenno-hlinitý mohylový útvar elipsovitého tvaru. Rozmery: 37x30 m, v. 5 m. Datovanie: lužická kultúra (?).

4. Neznáma lokalita. Železný polyfunkčný nástroj na upevnenie tlejúceho knótu a na opravu ručných palných zbraní; dl. 17,7 cm. Datovanie: novovek. Uloženie: V. Prokop, Piešťany.

5. Veľké Kostolany (okr. Piešťany). Z polohy Za humny-Zákostolské pochádzajú tri fragmenty germánskej keramiky zdobenej viacnásobnou vlnkou a jeden atypický fragment z dna nádoby. Datovanie: mladšia doba rímska. Uloženie: BM, Piešťany.

ZU ARCHÄOLOGISCHEN AKTIVITÄTEN DES PIEŠŤANER MUSEUMS. Die Mitarbeiter des Balneologischen Museums dokumentierten neue Lokalitäten und Funde in Privatsammlungen und einen Teil von ihnen erwarben sie in die Sammlungen des Museums. 1. Čachtice (Bez. Nové Mesto nad Váhom). a. Silberquarting des Königs Sigismund von Luxemburg, 15. Jh., b. eiserne Lanzenspitze aus dem 14.-15. Jh. (Abb. 1: 2), c. bronzene Lanzenspitze, Neuzeit (Abb. 1: 3), d-e. Eisensporen aus dem 13.-14. und 14.-15. Jh. 2. Hubina (Bez. Piešťany), Silberdrachme des Kapos-Typs, 1. Jh. v. u. Z. (Abb. 1: 1). 3. Lubina (Bez. Nové Mesto nad Váhom), Teil Hrnčiarovce, hügelartiges Stein-Erde-Gebilde, Lausitzer Kultur. 4. Unbekannter Fundort, polyfunktionelles Eisenwerkzeug zur Festigung des glimmenden Dochtes und zur Reparatur von Handfeuerwaffen, Datierung in die Neuzeit. 5. Velké Kostolany (Bez. Piešťany), Fragmente von germanischer Keramik mit mehrzeiligem Wellendekor, jüngere römische Kaiserzeit.

BRONZOVÝ MEČ S LIATOU RUKOVÄŤOU

Juraj Bartík

Neznáma lokalita, mladšia doba bronzová, neznáme nálezové okolnosti, uloženie v súkromnej zbierke.

V auguste 1997 sa dostala k pracovníkom Archeologického múzea SNM v Bratislave správa o bronzovom meči či dýke z Trnavy. Vďaka ochote majiteľa (ktorý si želá ostať v anonymite) sme mohli artefakt zdokumentovať. Ukázalo sa, že ide o hornú časť bronzového meča, značne zmeneného neskoršími úpravami (obr. 2: 1). Súčasný majiteľ zakúpil predmet na aukcii starožitností v Nitre. Dodatočným pátraním po pôvode tovaru sa zistilo, že sa predtým krátkodobo vyskytoval u viacerých

zberateľov. Podľa niektorých informácií pochádza z pozostalosti lekára v Komárne, avšak overiť posledný údaj sa nepodarilo.

Opis nálezů

Rukoväť hrotito-oválneho prierezu, rovnomerne zúženú na obidvoch koncoch, členia tri vývalky. Na ňu nasadený kruhový, neprederavený tylový terč ukončuje kónický gombík. Krídla záchytnej časti majú z vonkajšej i spodnej strany temer rovný priebeh, na obidvoch čepeľ upevňuje jeden nit. Z vnútornej strany vytvárajú ich výbežky trojštvrťinový kruhový výrez s úzkym otvorom. Pôvodný tvar čepele sa zachoval iba v mieste upevnenia do rukoväte, zvyšok je úplne zmenený recentnou úpravou na dýku. Zvyšky patiny nájdeme len miestami, najmä vo výreze záchytnej časti a v štrbine spojenia čepele s rukoväťou. Vďaka zničujúcemu "reštaurovaniu" predmetu sa nedá rozhodnúť, či išlo pôvodne o nezdobenú zbraň, alebo rytú výzdobu odbrúsili karborundovým kotúčom spolu s patinou. Rozmery: celk. zach. dl. 26,3 cm, dl. rukoväte 11,7 cm, max. š. rukoväte 5,1 cm, Ø tylového terča 4,3-4,4 cm.

Zbraň z neznámej lokality patrí k mečom, ktoré charakterizujú tri vývalky na liatej rukoväti. Ich ďalšie zaradenie do typov a variantov sa opiera o morfológické detaily čepeľí a rukovätí, predovšetkým však o rozbor rytých ornamentov. Pretože výzdoba sa na našom exemplári nezachovala a povrch meča je dodatočnými úpravami zmenený (okrem čepele asi aj tylový terč, terčový gombík a krídla záchytnej časti rukoväte), nepokladáme ho za vhodný pre konkrétnejšie typologické zaradenie. Do úvahy pripadá predovšetkým najpočetnejšie zastúpený typ Liptov, nemôžeme však vylúčiť ani príbuzné typy Illertissen, Högl, Aldrans a Zsujta. Uvedené typy zbraní vyrábali v staršom a strednom stupni populnicových polí. Sporadicky sú rozšírené na celom území Slovenska s ťažiskom v hornej severnej časti (Müller-Karpe 1961, 18-30; Quillfeldt 1995, 159-183).

Literatúra

Müller-Karpe 1961 - H. Müller-Karpe: Die Vollgriffschwerter der Urnenfelderzeit aus Bayern. München 1961.

Quillfeldt von 1995 - I. Quillfeldt: Die Vollgriffschwerter in Süddeutschland. PBF IV-11, Stuttgart 1995.

BRONZESCHWERT MIT GEGOSSENEM GRIFF. Durch Ankauf gelangte in eine Privatsammlung der Oberteil eines Bronzeschwertes von unbekannter Herkunft. Es ist ein Dreiwulstschwert (Abb. 2: 1). Die Form der Waffe, vor allem der Klinge ist durch rezente Umarbeitung zu einem Dolch geändert. Infolge der vernichteten Oberflächengestaltung kann nicht bestimmt werden, ob der Griff ursprünglich verziert war oder ob die Ritzverzierung zusammen mit der Patina abgeschliffen wurde.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BRATISLAVE-ČUŇOVE

Peter B a x a - Jaroslava S c h m i d t o v á

Bratislava, časť Čuňovo (okr. Bratislava), záchranný výskum, doba rímska, ťažisko 2.-3. stor., sídlisko. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Bratislava.

Na jar 1995 realizovali pracovníci MM Bratislava na trase diaľnice D2, ktorá je projektovaná medzi hraničnými príchodmi Berg a Rajka, v regióne Petržalky, Jaroviec, Rusoviec a Čuňova prieskum a zisťovací výskum. Jeho závery slúžili na spracovanie projektu záchranného archeologického výskumu, ktorý vyvolala pripravovaná výstavba daného úseku diaľnice.

V záujmovom území sme zistili doklady osídlenia od praveku po súčasnosť a vytipovali jednásť polôh, o ktorých máme informácie rôznej kvality. Deväť polôh má sídliskový charakter, dve súvisia s kovospracujúcou výrobou.

Osídlenie regiónu v dobe rímskej predstavuje jeden z vrcholov sídliskových aktivít, ktoré tu kedy pôsobili. Doklady materiálnej kultúry boli evidované takmer v každom úseku (okrem Petržalky) a navyše sa podarilo nájsť v trase diaľnice štyri náleziská s evidentnými stopami zaniknutej sídliskovej jednotky. V období stredoveku dosiahlo osídlenie záujmového územia svoj druhý vrchol. Dobové pamiatky, získané výskumom, predstavujú podstatnú časť súboru. Na trase diaľnice sme rozoznali štyri náleziská. Zvláštnu skupinu nálezov predstavuje hutnícka, resp. kováčska troska, ktorú sme pri

prieskume našli v každom katastrálnom území. Datovanie a bližšia charakteristika remeselnej výroby sú v tomto štádiu výskumu problematické, avšak vyskytujú sa skôr v miestach vyššej koncentrácie nálezov zo stredoveku.

Na jeseň 1995 pristúpilo MM Bratislava v zmysle zásad pamiatkovej ochrany k realizácii záchranného výskumu v Čuňove. Skúmaná poloha nie je doteraz známa v archeologickej literatúre ani v centrálnej evidencii archeologických nálezísk na Slovensku. Bola objavená pri prieskume na jar 1995 (Baxa/Schmidtová/Jezná 1995, mapa 4). Jej existenciu signalizoval výskyt zlomkov strešnej krytiny z doby rímskej.

Pre prvú etapu vlastných výskumných prác bol vytyčený kvadrant so stranou 50 m priamo do telesa budúcej diaľnice. Kvadrant rešpektoval os diaľnice a mal orientáciu S-J. Výskum sa začal klasickým ručným výkopom krížovej osi so zachovaním kontrolných blokov. Po poznaní stratigrafie polohy a identifikácii objektivej skladby sa začalo s plošným odkryvom strojom v severnej časti a s výkopom zisťovacích pásových sond v južnej a východnej časti. V r. 1996 sa pokračovalo vo výkopoch pásových sond. Postupne sa strojom odstránili všetky kontrolné bloky a zachované segmenty pôvodného terénu medzi sondami. Súvisle sa odkryla plocha 3975 m².

V r. 1995 bolo identifikovaných 24 objektov s obmedzenou interpretáciou a datovaním, čo súviselo so stavom výskumu a pokročilou zimou. Pri dokumentácii objektivej skladby sme v r. 1996 pokračovali v číslovaní objektov (25 až 61). V objektivej skladbe sme identifikovali nadzemné stavby, pozemnice, studňu, sídliskové jamy a žľaby.

Nadzemných stavieb bolo šesť a líšili sa od seba rozmermi, stavom zachovanosti a štruktúrou zachovaných základov.

Z o s t a v b y I sa zachovali zvyšky základov, ktorých koruna sa nachádza v hĺbke 25-30 cm od súčasného povrchu. Pôvodná stavba mala obdĺžnikovitý pôdorys s rozmermi 8x6,3 m, v SV časti 1 m široký oddelený priestor v základoch. Po odkrytí západného obvodového múru sme zistili, že štrková vrstva je položená na kamennom základe usporiadanom do klasu. Ide o lomový kameň kladený nasucho, premiešaný so strešnou krytinou, dokonca v troch prípadoch aj s kolkami súkromného karnuntského výrobcu. Pod touto vrstvou bola tenká vrstva piesku, pod ňou základová ryha hlboká ešte 20-25 cm, ktorá bola vyplnená menšími i väčšími kusmi malty.

S t a v b a II mala obdĺžnikovitý tvar s rozmermi 17,5x12,6 m, bola trojpriestorová s osobitne riešeným objektom v SV rohu jeho najväčšieho priestoru. Na západnej strane boli anty. Stavba bola orientovaná zhodne so stavbou I v smere SV-JZ. Obvodové múry a priečky stavby II sú štrkové základy so stopami vápennej malty, na západnej strane hrubé len niekoľko centimetrov, na východnej strane spevnené menšími i veľkými kameňmi a hrubé až 50 cm, čo však považujeme za vyrovnávanie terénu, spevňované ešte tehlovou deštrukciou na severnej a východnej strane stavby ako aj v interiéri SV rohu objektu. Svojou konštrukciou a čiastočným zachovaním nadzemných častí stien, pokrytých farebnými omietkami, vyniká objekt v SV rohu stavby II. Mal kamenné obvodové múry, kombinované s rímskou strešnou krytinou, v jednom prípade s kolkom súkromného karnuntského tehliara Gaia Valeria Constansa. Boli široké 30 až 50 cm. Na západnej strane je úzky priechod. Miestnosť má dlážku a jednu asymetricky umiestnenú kolovú jamu. Pri začistení bolo z tejto miestnosti získané veľké množstvo omietky s červenou, žltou a zelenou polychrómiou, bohužiaľ bez zmysluplných línií. Steny objektu sa pripájajú k obvodovým stenám stavby II, pričom na severnej a západnej strane je uzavretý priestor.

S t a v b a III mala obdĺžnikovitý pôdorys s rozmermi 17,4x12 m, bola orientovaná v smere SV-JZ. Bola jednopriestorová, v SZ rohu bola predĺžená stena - anta, spolu s kolovou jamou. Podobné predĺženie sme však nenašli na JZ strane objektu, čo môže súvisieť so stavom zachovanosti základov stavby.

Z á k l a d y s t a v i e b IV-VI sa zachovali torzovite. Predpokladáme, že boli jednopriestorové, v SV rohu stavby V boli do štrkovej vrstvy nasucho uložené kusy lomového kameňa, fragmenty strešnej krytiny a kamenné fragmenty žarnovov.

O b j e k t 16 je obvodový žlab, ktorý rešpektuje všetky sídliskové objekty, avšak jeho výplň svedčí tiež o istých stavebných úpravách. Predpokladáme, že objekt 16 bol funkčný aj v dobe existencie nadzemných stavieb, okrem jeho západnej časti, kde boli sústredené zvieracie kosti, resp. časti kostier väčších zvierat. Podľa predbežného určenia A. Ševčíkovej ide o hovädzí dobytok a kone.

Vplyvom erózie a kultivácie pôdy boli zničené sídliskové vrstvy a úroveň dlážok nadzemných stavieb. Preto sme veľkú pozornosť venovali výplni objektov, ich horizontálnej stratigrafii, orientácii, konštrukčným prvkom, nálezovému materiálu a osobitne fragmentom terry sigillaty, nádoby, ktorej časti sa našli v niekoľkých objektoch.

Berúc do úvahy uvedené skutočnosti možno konštatovať, že staršiu fázu osídlenia predstavujú polozemnice, pričom superpozícia objektu 22 nad objektom 22A je dokladom istého časového posunu aj v rámci chatového sídliska. Šesť nadzemných stavieb s pevnými kamennými základmi je mladšou fázou osídlenia a predstavuje rímsku poľnohospodársku usadlosť, tzv. villu rusticu.

Získané nálezy sú dokladom osídlenia v 1. až 4. stor., pričom najväčšie aktivity na tomto sídlisku možno datovať na prelom 2.-3. stor. V početnom nálezovom inventári sú zastúpené mince (podľa určenia A. Fialu najstaršia cisára Vespasiana, najmladšia cisára Volusiana), rôzne typy spôn, kahance, militária, kde okrem zbraní sú zastúpené rôzne železné a bronzové kovania; zo šperkov zaujmú nálezy niekoľkých prsteňov, náramky, vlasové ihlice, toaletné a medicínske predmety. Bohatú skupinu tvoria kľúče, rôzne železné kince a klíny; z pracovných náradí prebijače, vrtáky, dolabra, nože, hlinené závažia, praslen, žarnovy. Keramika je zastúpená menšími fragmentami i celými nádobami terry sigillaty, v niekoľkých prípadoch s kolkom výrobcu. Ostatná keramika predstavuje širokú škálu tvarov menších i väčších nádob tehlovej i sivej keramiky.

Na základe doterajších výsledkov výskumu sme prijali pracovnú hypotézu, že objekty odkryté archeologickým výskumom sú pozostatky rímskej poľnohospodárskej usadlosti, tzv. villy rusticy. Pravdepodobne ide o menšiu usadlosť, snád veterána, čomu by zodpovedali niektoré nálezy, ale aj správy antických autorov o benevolencii cisárskeho dvora voči armáde a odmeňovaní veteránov udeľovaním pozemkov.

Doložené sú aj rôzne aktivity, ktorými sa obyvatelia tejto usadlosti zaoberali, napr. chovali hovädzí dobytok a kone, pestovali a spracovávali obilie, tkali, poznali rôzne tesárske práce; boli tu i obuvníci, remenári či brašnári; rôzne domáce práce dokladajú i nálezy keramiky od terry sigillaty cez jemný tehlový tovar až po kuchynský riad zastúpený misami, taniermi, pohármi, hrncami, zásobníkmi či mortárimy.

RETTUNGSGRABUNG IN BRATISLAVA-ČUŇOVO. Bei der Rettungsgrabung auf der Trasse der Fernstraße D2 in Čuňovo, dem Ortsteil von Bratislava, wurde der zentrale Teil einer Ansiedlung aus römischer Zeit freigelegt. Die ältere Besiedlungsphase repräsentieren Halbgrubenhütten, sechs oberirdische Bauten mit festen Steinfundamenten. Sie bilden eine jüngere Besiedlungsphase einer landwirtschaftlichen Niederlassung, einer sog. Villa rustica.

TRETIA SEZÓNA ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU NA TRASE DIALNICE D2

Peter B a x a - Jaroslava S c h m i d t o v á - Jitka J e z n á

Bratislava, časť Čuňovo (okr. Bratislava), záchranný výskum, doba rímska, ťažisko 2.-3. stor., sídlisko. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Bratislava.

Stavebné práce na jeseň 1996 pokročili natolko, že centrálna časť usadlosti sa nachádza pod telesom diaľnice. Cieľom výskumu v sezóne 1997 bolo zistiť priebeh východnej časti obvodového žlabu a overiť predpokladaný vstup do areálu.

Pred začatím výskumných prác sme na ploche vykonali prieskum detektorom kovov. Touto prospekciou bola skontrolovaná plocha s rozmermi 3000 m².

Pred začatím výkopových prác boli vykonané aj geofyzikálne merania pomocou céziového magnetometra SMARTMAG SM-4G. Realizátorom týchto meraní a autorom geofyzikálneho posudku je J. T i r p á k, pracovník Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Vlastné výskumné práce sme začali pomocou stroja UDS 114 nad JV nárožím obvodového žlabu 16 v sektore 257. Otvorená bola plocha medzi telesom diaľnice a východným priebehom obvodového žlabu. V snahe zachytiť SV nárožie objektu 16 sme pokračovali v jeho odkrývaní v úzkom páse nad žlabom. Tak bola na malom priestore odkrytá zaujímavá situácia, pričom smer a veľkosť odkrytej plochy súviseli so skládkami zeminy a časovými termínmi. Pri otváraní sektorov 9-12 sme narazili na

súvislé štrkové pole s mimoriadne bohatým antropogénnym materiálom. V strede skúmanej plochy ostal kontrolný blok.

Preskúmané objekty boli ľahko prístupné, výnimku tvorili objekty 62, 63, 80, 82, ktoré považujeme za studne a ktoré vzhľadom na termíny nebolo možné dovyberať.

V r. 1995 bolo identifikovaných 24 objektov; v r. 1996 sme pokračovali v číslovaní (25 až 61). V objektovej skladbe sme identifikovali nadzemné stavby, polozemnice - chaty, studňu, sídliskové jamy a žlaby (Baxa/Schmidtová/Jezná 1995, Baxa/Schmidtová/Jezná 1996).

V sezóne 1997 sme pokračovali v číslovaní objektov 62 až 96. V objektovej skladbe sa okrem ty-pov už preskúmaných predchádzajúcim výskumom objavili nové prvky. Objekt 87 je kruhovitého tvaru s priemerom 5,3 m a s kolovou konštrukciou a dlážkou; nachádza sa v blízkosti štyroch studní. Objekt 66 má pravidelný obdĺžnikovitý tvar a kolovú konštrukciu. Považujeme ho za obytný objekt, ale svojím tvarom a výplňou sa líši od odkrytých polozemnic. Posledným je široký plytký žlab 72 v SV časti skúmanej plochy.

Hlavnou úlohou tohtoročného výskumu bolo zistiť priebeh východnej časti obvodového žlabu. Žlab má polgulovitý tvar, v horných častiach sa rozširuje. Bol viditeľný už v spodnej časti pôvodného pôdneho horizontu, ešte hojne premiešaný s humusom dobovej pôdy. Zistili sme niekoľko nových skutočností. V sektore 196 a 439 je žlab prerušený. V sektore 196 cez prerušenú časť prebieha žlab 30. V JV nároží žlabu sa pod hlinitou vrstvou nachádzajú kusy vápennej malty. Západne od SV nárožia sa nachádzajú tri žlaby (65, 68, 72), z ktorých ani jeden svojím tvarom a výplňou nezodpovedá obvodovému žlabu 16.

Odkryté objekty zachovávajú dva hlavné smery orientácie, a to SV-JZ (objekty 65, 68, 69, 72, 30) a SZ-JV (objekty 16, 66, 96, 67, 70). Na ploche sme zaznamenali i niekoľko superpozícií.

Aj medzi tohtoročným materiálom sú predmety patriace do staršej doby rímskej. Prvýkrát však spona datovaná do prvej tretiny 1. stor. (noricko-panónska s krídelkami) pochádza z objektu - planírkovej štrkovej vrstvy, ktorá sa nachádza nad objektami datovanými mincami Antonina Pia (138-161), Septima Severa (193-211) a fragmentom terry sigillaty zo stredogalského hrnčiarskeho centra v Lezoux od majstra PRISCA, ktorý pracoval v poslednej štvrtine 2. stor.

Toaletné predmety sú zastúpené kostenou ihlicou a fragmentom zrkadla; šperky krásnym bronzovým náramkom ukončeným haďou hlavičkou; k predmetom dokladajúcim istý stupeň vzdelania patrí železný stillus a bronzový predmet, ktorý považujeme za puzdro pečate. Medzi militáriami prevládajú rôzne bronzové kovania a nože.

Archeologický výskum MM v Bratislave odkryl v trase diaľnice D2 pozostatky rímskej poľnohospodárskej usadlosti, tzv. villy rusticy. Pravdepodobne ide o menšiu usadlosť, snáď veterána, čomu by zodpovedali niektoré nálezy, ale aj správy antických autorov o benevolencii cisárskeho dvora voči armáde a odmeňovaní veteránov udeľovaním pozemkov. Aj táto sezóna potvrdila fázovosť osídlenia, keď koncom 2. stor. bol upravovaný priestor ohraničený štrkovými vrstvami. Predpokladáme, že tento priestor bol upravovaný v súvislosti s výstavbou nadzemných stavieb a súvisel so vstupom do areálu sídliska. Výskum potvrdil našu hypotézu o vstupe do areálu z východnej strany.

Literatúra

Baxa/Schmidtová/Jezná 1995 - P. Baxa/J. Schmidtová/J. Jezná: Výskumná správa z prieskumu a zisťovacieho výskumu na trase diaľnice D2 a D61 v Bratislave, k. ú. Petržalka, Jarovce, Rusovce, Čuňovo. Bratislava 1995.

Baxa/Schmidtová/Jezná 1997 - P. Baxa/J. Schmidtová/J. Jezná: Výskumná správa. Archeologický výskum, Dialnica D2, km 138,5. Sezóna 1996. Bratislava 1997.

DRITTE SAISON DER RETTUNGSGRABUNG AUF DER TRASSE DER FERNSTRASSE D2. Bratislava, Teil Čuňovo (Bez. Bratislava), Rettungsgrabung, römische Zeit, Schwerpunkt 2.-3. Jh., Siedlung. Die Hauptaufgabe der Grabung war in diesem Jahre die Feststellung des Verlaufes des östlichen Abschnittes des Umfassungsgrabens. Der Graben war halbkreisförmig mit sich erweiterndem Oberteil. Während der Grabung wurden mehrere neue Tatsachen festgestellt. Er war an zwei Stellen unterbrochen. In seiner Südostecke befanden sich unter einer Lehmschicht Schollen von Kalkmörtel. Westlich von der Nordostecke waren 3 Rinnen, von denen keine mit ihrer Form und Verfüllung dem Umfassungsgraben entsprach. Die freigelegten Objekte haben zwei Haupto-

rientierungsrichtungen eingehalten: Nordosten - Südwesten und Nordwesten - Südosten. Auf der Fläche wurden auch mehrere Superpositionen verzeichnet. Die archäologische Grabung legte auf der Trasse der Fernstraße D2 Reste einer römischen landwirtschaftlichen Niederlassung frei, eine sog. Villa rustica. Es handelt sich offenbar um eine kleinere Ansiedlung, vielleicht eines Veterans und dem würden auch manche Funde entsprechen. Auch diese Saison bestätigte eine phasenförmige Besiedlung.

HALŠTATSKÁ ZEMNICA (?) V RUSOVCIACH

Igor Bazovský

Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava), Maďarská ul. 5/32, sídlisko, záchranný výskum, staršia doba železná. Uloženie nálezov: Archeologické múzeum SNM, Bratislava.

Na Maďarskej ulici v Rusovciach preskúmal autor v r. 1996 časť sídliskového objektu z doby halštatskej. Objekt sme zachytili na dne stavebnej jamy v hĺbke 2 m a v jej stene v hĺbke 1,7 m (obr. 3: 1). Bezprostredne nad ním sa črtala čierna hlinitá vrstva. Nad ňou ležiaca tmavohnedá vrstva už obsahovala stredoveké črepy. Okraj objektu bol približne rovnobežný so stenou. Jeho dĺžka v profile bola 3,5 m, zachytená šírka 1 m. Steny boli v hornej časti kolmé, v dolnej zošikmené. Do pieskového podložia bol zahĺbený 1,3 m. Dno bolo rovné a na jednej strane sa nachádzal asi 40 cm výstupok. V tmavohnedej výplni objektu sa v profile črtal pás zeminy premiešanej s kúskami vypálenej hliny a s uhlíkmi. Vo výplni sa okrem zvieracích kostí našla väčšia časť nádoby a početné črepy. Hrncovitá nádoba s valcovitým hrdlom a s pásovým uchom na výduti je zdobená dvojicami šikmých žliabkov a plytkými jamkami (obr. 3: 2). Hrdlo a žliabky sú striebrišto tuhované. Črepy sú zdobené plastickými výčnelkami, pretláčanou plastickou páskou, rytou mriežkou a žliabkovaním (obr. 4: 1-4, 7, 8). Časť črepov má tuhovaný povrch alebo je na vnútornej strane zdobená tuhovanou geometrickou výzdobou (obr. 4: 5-6). Keramika má početné analógie na sídliskách kalenderberskej kultúry.

Pravdepodobne ide o zemnicu, ktorá bola súčasťou menšieho sídliska. Je to prvý sídliskový nálež z doby halštatskej v Rusovciach. Jeho význam podčiarkuje blízkosť súdobého pohrebiska, pretože ku kalenderberským sídliskám väčšinou nepoznáme s nimi súvisiace pohrebiská.

HALLSTATTZEITLICHE GRUBENHÜTTE (?) IN RUSOVCE (Bez. Bratislava). In der Gasse Maďarská ul. 5/32 in Bratislava-Rusovce wurde der Teil eines Siedlungsobjektes aus der Hallstattzeit untersucht (Abb. 3: 1). Die Keramik aus seiner Verfüllung besitzt zahlreiche Analogien in Siedlungen der Kalenderberger Kultur (Abb. 3: 2). Wahrscheinlich handelt es sich um eine Halbgrubenhütte, die der Bestandteil einer kleineren Ansiedlung gewesen sein konnte. Die Bedeutung des Fundes beruht in der Betonung der Nähe eines zeitgleichen Gräberfeldes, weil wir zu Kalenderberger Siedlungen größten keine zu ihnen gehörenden Gräberfelder kennen.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V RUSOVCIACH

Igor Bazovský

Bratislava, časť Rusovce, Ul. pohraničníkov, parcely 679 a 681, sídlisko, pohrebisko, záchranný výskum, doba bronzová, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologické múzeum SNM, Bratislava.

V súvislosti so stavbou rodinných domov v miestach predpokladanej civilnej osady z doby rímskej a pohrebiska z doby bronzovej sa uskutočnili dva predstihové záchranné výskumy.

a) p a r c e l a 679 - v sonde s rozmermi 11x2,9 m bol zachytený žlab v dĺžke 11 m (š. 80-120 cm hl. 40 cm) orientovaný v smere SV-JZ. Žlab narušoval staršiu jamu z doby rímskej. Oba objekty možno rámcovo datovať do 2. - prvej polovice 3. stor. Tretí objekt - plytkú jamu (Ø 100 cm, hl. 30 cm) datuje zlomok z glazovaného mortária do 3.- 4. stor.

b) p a r c e l a 681 - v sonde (43 m²) boli preskúmané tri sídliskové objekty z doby rímskej (jamy-studne?) a dva hroby zo staršej doby bronzovej. Sídliskové objekty obsahovali sporadicky sa vysky-

tujúce črepy z 2. - prvej polovice 3. stor. V hrobch sa našli nádoby a bronzové šperky - náhrdelník, záušnice, cyperská ihlica.

RETTUNGSGRABUNGEN IN RUSOVCE (Bez. Bratislava). Im J. 1997 erfolgten in Bratislava-Rusovce in der Gasse Ul. Pohraničníkov an den Stellen der vorausgesetzten Zivilsiedlung aus römischer Zeit und eines Gräberfeldes aus der Bronzezeit zwei Rettungsgrabungen. Auf der Parzelle 679 wurde eine Rinne und zwei Gruben aus römischer Zeit untersucht. Auf der Parzelle 681 erfaßte man drei Siedlungsobjekte aus römischer Zeit (Gruben, Brunnen ?) und zwei Gräber aus der älteren Bronzezeit (Wieselburger Kultur).

GRAVETIENSKE MAKROLITICKÉ ČEPELOVÉ ŠKRABADLO Z NITRY

Juraj B á r t a

Nitra, časť Čermáň (okr. Nitra), Hornočermánska ul., náhodný nález, mladý paleolit. Uloženie: Ponitrianske múzeum, Nitra.

V archeológii je náhoda často dôležitým faktorom pri objave pozoruhodných archeologických nálezov. Neobchádza ani nálezy z málo sympatického obdobia paleolitu. Štiepané kamenné nástroje pre svoju malú atraktivitu totiž samy osebe vzbudzujú len malú pozornosť náhodných nálezcov a nález až v rukách odborníka možno zaradiť medzi významné vedecké pramene. Stalo sa tak i pri nedávnej návšteve J. Černeka v Nitre, ktorý nám ukázal nápadne dlhé štiepané a po celom obvode retušované čelové škrabadlo (obr. 5). Po konzultácii sme zistili, že tmavošedohnedé, široké a nápadne dlhé (13,4 cm) čepelové škrabadlo z radiolaritu, s bočnou retušou na oboch hranách našiel S. Pavlovič z Nitry v hĺbke 250 cm v čistej šedožltej spraši pri zemných prácach na dvore pred vchodom dnešnej Hornočermánskej vechy. V celkovom poradí ide o siedme mladopaleolitické nálezisko na území Nitry. Chronologicky reprezentuje mladý gravettien, podobne ako ostatné nitrianske paleolitické náleziská. Keďže miesto nálezu je obklopené betónom, nemožno dnes bližšie objasniť, či nález pochádza zo sídliska alebo či ide len o ojedinelý nález.

GRAVETTIENZEITLICHER MAKROLITHISCHER KLINGENSCHABER AUS NITRA (Bez. Nitra). Beim Ausschachten einer Senkgrube im Hof des Weinbetriebes in der Gasse Hornočermánská ul. an der SW-Peripherie Nitras fand man in 250 cm T. im graugrünen Löß eine auffallend lange (134 mm) beidseitig retuschierte Klinge (Abb. 5). Zuweisbar ist sie zur Junggravette-Fundstelle Nr. VII im Gebiet Nitras. Bisher war sie der Besitz des Grundeigentümers.

NÁLEZ SLOVANSKÉHO HROBU (?) V NEVIDZANOCH

Jozef B á t o r a

Nevidzany (okr. Zlaté Moravce), miestny cintorín, náhodný nález, veľkomoravské, resp. po veľkomoravské obdobie. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Dňa 15. februára 1997 sa pri kopaní hrobovej jamy na cintoríne v Nevidzanych našli dve nádoby. Cintorín sa nachádza na vyvýšenine pri kostole, na východnom okraji obce (obr. 6).

Opis nálezov

1. Nádoba s esovitým profilom, výduťou v hornej tretine a s von vytiahnutým a vertikálne zrezaným okrajom. Na výduti je zdobená jednoduchou viacnásobnou líniou a na hrdle pásom vlnovky. Na rovnom dne sú stopy po odtlačkoch obilia. Materiál obsahuje prímes jemného piesku. Povrch má farbu bleďohnedú so šedými flakmi. Rozmery: v. 11,8 cm, Ø ústia 12,2 cm, Ø dna 7 cm (obr. 7: 2).

2. Nádoba s esovitým profilom a výduťou v hornej tretine, s von vytiahnutým okrajom. Na výduti je zdobená jednoduchou viacnásobnou líniou. Na mierne konkávnom dne sú stopy po odtlačkoch obilia (?). Materiál obsahuje prímes drobného piesku. Povrch má farbu tmavohnedú so šedými flakmi. Rozmery: v. 11,7 cm, Ø ústia 8,9 cm, Ø dna 5,9 cm (obr. 7: 1).

Podľa informácie nálezcu sa nádoby nachádzali neďaleko seba, v hĺbke asi 1,5 m od úrovne dnešného terénu, v západnej časti hĺbenej hrobovej jamy, orientovanej v smere V-Z. I napriek tomu, že sa pri nádobách údajne nenachádzali ľudské kosti, možno oprávnené predpokladať, že ide o hrobový nález. Okrem hĺbky, v ktorej sa nádoby nachádzali, sa za existenciu hrobu popri ich zachovalosti prihovára aj ich veľkosť, ktorá je charakteristická pre hrobovú keramiku zo slovanského obdobia. Keramika, ku ktorej nachádzame početné analógie na slovanských pohrebiskách, umožňuje nález z Nevidzian datovať rámcovo do 9.- prvej polovice 10. stor. Nález, vzhľadom na vyvýšenú polohu za miestnym kostolom, umožňuje predpokladať existenciu rozsiahlejšieho pohrebiska z veľkomoravského, prípadne povelkomoravského obdobia.

FUND EINES SLAWISCHEN GRABES (?) IN NEVIDZANY. Beim Ausheben einer Grabgrube auf dem Friedhof in Nevidzany (Bez. Zlaté Moravce) wurden zwei Gefäße gefunden, die wahrscheinlich aus einem Grab stammen (Abb. 6). Die Keramik, zu der wir zahlreiche Analogien auf slawischen Gräberfeldern finden, ermöglicht die Datierung des Fundes rahmenhaft in das 9. bis in die erste Hälfte des 10. Jh. (Abb. 7: 1, 2) Der Fund ermöglicht in Anbetracht der erhöhten Lage hinter der örtlichen Kirche die Annahme der Existenz eines umfangreicheren Gräberfeldes aus großmährischer, evtl. nachgroßmährischer Zeit.

SÍDLISKOVÝ OBJEKT Z DOBY LATÉNSKEJ V SLEPČANOCH

Jozef B á t o r a

Slepčany (okr. Zlaté Moravce), intravilán, náhodný nález, stredná doba laténska, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V r. 1997 odovzdal do AÚ SAV v Nitre študent *M. Sýkora* črepový materiál. Našiel ho v r. 1996 *M. Sládek* pri výkope základov pivnice pri rodinnom dome v intraviláne obce Slepčany. Nálezisko sa nachádza v strednej časti intravilánu obce, na ľavej terase rieky Žitavy.

Črepový materiál, ktorý sa údajne nachádzal v hĺbke 2,5 m od súčasného povrchu, obsahoval zlomky z minimálne piatich nádob, z ktorých sa podarilo zrekonštruovať iba vysokú misu s kónickými zaoblenými stenami a zhrubnutým profilovaným okrajom (obr. 8: 5). V hornej polovici misy sa nachádza niekoľko otvorov súvisiacich s jej opravovaním. Neobvykle pôsobí prítomnosť takýchto otvorov i na jej dne. Okrem misy možno z výraznejšieho črepového materiálu spomenúť zlomok z okraja (obr. 8: 1) a hornej časti tela fľašovitých váz (obr. 8: 3, 4), zhotovených z jemne plaveného materiálu, a zlomky nádoby s nelešteným povrchom.

Črepový materiál má sídliskový charakter a možno ho datovať na počiatok strednej doby laténskej (LTC 1). V odovzdanom materiáli sa nachádza i jeden črep z včasnostredovekého obdobia (obr. 8: 2).

SIEDLUNGSOBJEKT AUS DER LATÈNEZEIT IN SLEPČANY. Beim Ausschachten von Kellerfundamenten beim Familienhaus von M. Sládek im Intravillan der Gemeinde Slepčany (Bez. Zlaté Moravce) wurde Scherbenmaterial gefunden, das mindestens von fünf Gefäßen stammte. Es konnte lediglich eine hohe Schüssel rekonstruiert werden (Abb. 8: 5). Außer der Schüssel kann vom ausgeprägteren Scherbenmaterial das Bruchstück eines Randes (Abb. 8: 1) und des oberen Körperteiles flaschenförmiger Vasen erwähnt werden (Abb. 8: 3, 4), die aus feingeschlammtem Material angefertigt sind, und Bruchstücke eines Gefäßes mit unpolierter Oberfläche.

Das Scherbenmaterial weist Siedlungsgepräge auf und datierbar ist es in die beginnende Mittelaltènezeit (LC 1). Außer den latènezeitlichen Scherben befand sich im abgegebenen Material auch eine Scherbe aus dem Frühmittelalter (Abb. 8: 2).

NOVÉ VČASNOSTREDOVEKÉ NÁLEZY Z AREÁLU ZOBORSKÉHO KLÁŠTORA

Peter Bednár - Marián Samuel - Hana Chorvátová

Nitra, časť Zobor (okr. Nitra), areál Zoborského kláštora, 9.-11. stor., prieskum ryhy vodovodného potrubia. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Mierny JZ svah kopca v blízkosti prameňa.

V ryhe vodovodného potrubia na úseku asi 50 m bolo možné rozlíšiť tri vrstvy. V najspodnejšej kamenitej vrstve sme nezistili žiadne antropogénne zásahy. Tento horizont pravdepodobne reprezentuje intaktnú lesnú pôdu. V hĺbke 50-100 cm sme v úseku dlhom asi 25 m sledovali hlinitú vrstvu s prímiesou uhlíkov a prepálenej hliny. Z nej pochádza nepočítaný keramický materiál. V súbore prevažujú črepy z obtáčaných nádob, zdobených viacnásobnou rytou vlnovkou alebo jednoduchými žliabkami (obr. 9: 1, 3, 5-6, 8-10). Keramika bola vyhotovená z jemno- až strednozrného materiálu. Časť črepov je svojím charakterom zhodná s keramickou produkciou z hrnčiarskych dielní v Nitre, poloha Lupka (Chropovský 1961; 1962). Vrstva, z ktorej pochádza získaná keramika, vznikla pravdepodobne splachmi kultúrnych vrstiev zo sídliska situovaného v širšom okolí prameňa. Najvrchnejšia vrstva lesnej pôdy bola premiešaná s novovekými nálezmi a porušená recentnými zásahmi.

Literatúra

Chropovský 1961 - B. Chropovský: K otázkam historického postavenia Nitry v VIII. a IX. storočí. Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 139-160.

Chropovský 1962 - B. Chropovský: Slovanské pohrebisko v Nitre na Lupke. Slov. Arch. 10, 1962, 175-240.

NEUE FRÜHMITTELALTERLICHE FUNDE AUS DEM AREAL DES ZOBOR-KLOSTERS. Durch eine Erkundung der Rille im Areal des Zoborer Klosters in Nitra (Bez. Nitra) konstatierte man eine Lehmschicht mit vermengten Holzkohlenstückchen und gebranntem Lehm, die eine geringe Zahl von Keramik mit der rahmenhaften Datierung in das 9.-11. Jh. enthielt (Abb. 9). Die Schicht entstand wahrscheinlich durch Einschwemmungen von Kulturschichten der Siedlung, die im breiten Umkreis der Quelle situiert war.

PRAVEKÉ A STREDOVEKÉ NÁLEZY Z OBIŠOVIEC

Július B é r e š

Obišovce (okr. Košice-okolie), poloha Hájik, eneolit?, mladšia doba bronzová, včasný stredovek, vrcholný stredovek, prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

V apríli 1997 autor príspevku a D. Bomba vykonali obhliadku avízovanej skrývky ornice budúceho stavebného rozšírenia elektrickej rozvodne. Povrchovým prieskumom zistili, že stavebnými prácami na lokalite nachádzajúcej sa na rozhraní katastrů obcí Obišovce a Lemešany (známej skôr ako elektrická rozvodňa Lemešany) boli narušené sídliskové objekty z praveku a stredoveku.

Opis nálezov

E n e o l i t ? - ojedinelý nález zvyšku dvojpodstavového jadra z limnokvarcitu (obr. 10: 4).

M l a d š i a d o b a b r o n z o v á - porušená sídlisková jama. Získal sa z nej črep z okraja hrncovitej nádoby zrnitého materiálu s prímiesou piesku a drvenej hliny (šamotu), tmavohnedej farby, tvrdo vypálený (obr. 10: 1).

V č a s n ý s t r e d o v e k - črep z tela a dna nádoby bledohnedej farby, zo zrnitého materiálu s drsným povrchom z 9.-10. stor. (obr. 10: 2). Menší črep sivohnedej farby so širokou hlbokou ryhou je z 10.-11. stor.

Vrcholný stredovek (koniec 12.-13. stor.) - sídlisko. Rozrušený bol jeden objekt - obydlie. Získal sa z neho bohatý keramický materiál: tri okrajové črepy z hrncovitých nádob obojstranne bledohnedej až bielej farby, zo zrnitého materiálu, s drsným povrchom (obr. 10: 6; 11: 1, 2); tri črepy z tela hrncovitých nádob zdobené ryhami, jednoduchými vlnovkami a šikmými vrypami, vytočené z jemne drsnej hlíny, z vonkajšej strany bielo-sivej farby, z vnútornej bledohnedej (obr. 11: 3, 5, 6); tri črepy z okraja, tela a dna hrncov zo zrnitého materiálu, s drsným povrchom, z vonkajšej strany bielej a z vnútornej sivej farby. Jeden z nich (obr. 11: 4) mal okraj mierne žliabkovite profilovaný, druhý na dne z vnútornej strany vypuklinu (obr. 10: 3), tretí bol zdobený vlnovkami a vrypami (obr. 10: 5).

Možno konštatovať, že stavebnými prácami bola rozrušená východná časť polykulturného sídliska, ktoré pretína cesta do obce.

URZEITLICHE UND MITTELALTERLICHE FUNDE AUS OBIŠOVCE. Bei der Errichtung der als Lemešany bekannten elektrischen Schaltanlage, die sich aber im Gemeindekataster von Obišovce (Bez. Košice-Land) in der Lage Hájik befindet, wurde eine polykulturelle Siedlung aus der Urzeit und dem Mittelalter gestört. Aus dem Äneolithikum (?) wurde ein Limnoquarzitkernstück gewonnen (Abb. 10: 4), weiters aus der jüngeren Bronzezeit eine Randscherbe aus einer gestörten Siedlungsgrube (Abb. 10: 1), aus dem Frühmittelalter (9.-10. Jh. ?) der Teil eines Gefäßes (Abb. 10: 2) und aus dem 10.-11. Jh. eine vereinzelt, mit einer Rille verzierte Keramikscherbe. Aus dem Hochmittelalter, vom Ende des 12.-13. Jh., barg man aus einem gestörten Wohnhaus Rand-, Körper- und Bodenscherben topfförmiger Gefäße (Abb. 11).

VÝSKUM V AREÁLI DOMINIKÁNSKEHO KLÁŠTORA V KOŠICIACH

Július B é r e š

Košice, časť Staré Mesto (okr. Košice-mesto), Dominikánsky kláštor, stredovek-novovek, sídlisko, cintorín, predstihový výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

Po predchádzajúcej dohode medzi riaditeľstvom AÚ SAV v Nitre a štatutárnym zástupcom (priorom) dominikánskeho rádu sa júli až novembri 1997 uskutočnil predstihový archeologický výskum v záhradnej časti kláštora.

Najstaršie nálezy z 13.-15. stor. sa získali z piatich sídliskových jám, ktoré neskôr mali charakter odpadový. Jedna z nich (jama 2) bola v subpozícii s polkruhovou stavbou 5. V ich výplni sa našli hrncovité nádoby bezúché i s uchami, krčah so zelenkastou polevou, zdobený radličkovitým ornamentom, a fragmenty neskorogotických pohárov. Nálezový inventár dopĺňali výrobky zo železa a mnoho zvieracích kostí.

Okrem sídliskových jám sa preskúmali tri kamenné blokové stavby. Jedna z nich (stavba 4) s rozmermi 12,2x4,2 m slúžila ako pivnica. Bola vybudovaná niekedy v 15. stor. a zanikla požiarom najskôr v prvej polovici 16. stor. V zásypových vrstvách sa našlo veľa archeologického i paleobotanického materiálu. Keramický materiál v najspodnejších vrstvách a na dne drevenej podlahy tvorili črepy z hrncov s uchami i bez nich a zo džbánov s výlevkou. Okrem nich sa našli zlomky keramických kachlíc, neglazovaných i glazovaných, fragmenty sklenených výrobkov a militária. Zo železných výrobkov to boli sekery, motyka, okutia, pánty, nožiky, ostroha, pracka a iné. Našli sa aj časti kože, textilie, koráliky z ruženca?, škrupiny z vajčiek, orechov a iných kôstkových plodov. Najdôležitejším nálezom bola strieborná minca - groš pochádzajúci z územia Rádu nemeckých rytierov z r. 1515 (za určenie ďakujem *J. Hunkovi*). V zásype pivnice bolo aj niekoľko architektonických článkov. V novovekých nálezoch sa vynímajú dve keramické fajky.

Ďalšia kamenná blokovaná stavba 3 bola vybudovaná niekedy v 15. stor. Jej základové murivo s rozmermi 11,1x7, m bolo klenbovo zapustené do štrko-pieskového podlažia. V nadzákladovom murive sa zistilo vetracie okienko a vchod s oknom, neskôr zamurované. Východná časť stavby bola v priebehu 16.-17. stor. prestavaná vybudovaním priečneho múru s vchodom. V SV rohu sa zistil prístup so schodmi k najstaršiemu výrobnému objektu (pec 1) s kamennými základmi a ostením. Vo výplni objektu sa našlo väčšie množstvo trosky. Po jeho zániku bola vymurovaná širšia tehlová pec s klenbou. Po jej zániku bol obvod pece zúžený na pôvodnú šírku s ohrievacou funkciou. Vo výrobnom areáli JV časti objektu sa našla aj kamenná kruhová pec 3 s klenbou a pred prvou z nich

výrobný objekt - vyháň(?) s kolovými jamkami obloženými kameňmi (pec 2). Okrem nich sa za obvodovým múrom stavby zistila tehlová kruhová dlažba ďalšieho objektu (pec 4).

V interiéri stavby 3 sa našli fragmenty neskorogotických pohárov, železná sekera a rukoväť nožika s bronzovým obložením. Za pecou 1 boli glazované komorové kachlice a bronzová nádobka (odmerka?). Z jej rezu sa získali sklené zlomky, časť hrnca a okrajové črepy. Pri doberaní pece 2 sa vyzdvihli zlomky komorových a miskovitých kachlíc. V najvrchnejšej časti sa našla bronzová panvica-trojnožka, kovové lyžice a meču(?) podobný polovýrobok, na ktorých sú stopy po ohni. Celý výrobný areál zanikol najskôr náhlym požiarom, o čom svedčí pokrytie asi 30 cm hrubou dočervena prepálenou vrstvou, ako aj kostra mladistvého jedinca vo výplni.

K JV rohu stavby 3 bola v 16.-17. stor. pristavaná polkruhová stavba 5 so vstupom z južnej strany. Výplň kamenného základového muriva tvorila hĺina. Našlo sa v nej množstvo keramického materiálu, kachlice neglazované i s glazúrou, železné nožnice, kostené ihlice, časti bronzového pášikového náramku a bronzový plátaný plech. Okrem nich sa získali sklené zlomky a ulity sladkovodných mäkkýšov.

V južnej časti skúmanej plochy bola zistená dlažba z riečnych okruhliakov z 19. stor. Na inom mieste sa takmer pod povrchom objavili dva novoveké hospodárske objekty obdĺžnikovitého tvaru. Mali múry i dlážku z tehál. V jednom z nich (stavba 1) sa našla minca z r. 1937 a v druhom medená minca z r. 1915.

V západnej časti záujmovej plochy sa preskúmalo 17 hrobov zo stredoveku-novoveku. Hroby dospelých a detí boli uložené etážovite, čím došlo k ich porušeniu. Orientované boli v smere V-Z, ale aj opačne, resp. s menšou odchýlkou. Z ich skladby vyplýva, že neboli hrobmi nebožtíkov dominikánskeho rádu, ale súčasťou cintorína. V hrobch bez milodarov sa väčšinou našli len kováčske klince s kúskami dreva z rakví. V dvoch hrobch sa našli čelenky z bronzového pášikového plechu a v jednom aj z kože, na ktorej bol geometrický ornament. Tieto hroby, datované predbežne do prvej polovice 16. stor., patria k doteraz najstarším objaveným na skúmanej ploche.

Na preskúmanej ploche 990 m² (niekde až do hĺbky takmer 5 m) sa okrem nálezov z objektov a hrobov získal početný archeologický materiál aj z výkopu 25-ich sond v navážke (planírke), resp. okolo alebo aj vo vnútri objektov. Tvoril ho črepový materiál z hrncov bezuchých i s pášikovými uchami a z krčahovitých aj flašovitých nádob. Okrem nich sa našli zlomky kachlíc, dlažby, ostrohy s ozubeným kolieskom a nitmi na upevnenie, kováčske klince, nožnice, časť podkovy, podkovičky a neúplné vidly zo stredoveku-novoveku. Výskum bude pokračovať aj v budúcom roku.

ERFORSCHUNG DES AREALS DES DOMINIKANERKLOSTERS IN KOŠICE. Im Areal des Dominikanerklosters in Košice (Bez. Košice) wurden zwei steinerne Blockbauten (Nr. 3 und 4) aus dem 15. bis ersten Hälfte des 16. Jh. untersucht. Im Ostteil des Baues 3 konstatierte man den zweimal umgebauten Ofen 1, den Kuppelofen 3 und Ofen 2 - Schmiedesse (?) mit Pfostengruben, die mit Steinen aus dem 16.-17. Jh. umgesetzt war. In seiner Verfüllung war ein einem Schwert (?) ähnliches Halbfabrikat mit Brandspuren. Die Sohle des weiteren kreisförmigen Ofens 4 aus demselben Zeitabschnitt wurde hinter der Umfassungsmauer des Baues 3 entdeckt. In der Verfüllung des Baues 4 - eines Kellers mit dem Untergang in der ersten Hälfte des 16. Jh. fand man eine Menge von Bruchstücken von Keramikmaterial, Kacheln, Glaserzeugnissen, Militaria, Eisenwerkzeuge, Teile von Leder, Textilien, Perlen, Schalen von Eiern, Nüssen und anderen Steinfrüchten. Gewonnen wurde auch eine Silbermünze - ein Groschen aus dem J. 1515, weiters architektonische Glieder und zwei neuzeitliche Pfeifen. Beim Teil des Baues 3 konstatierte man einen halbkreisförmigen Anbau (Bau 5), dessen Verfüllung der Steinfundamente aus Lehm bestand. Das gewonnene archäologische Material datiert ihn in das 16.-17. Jh. Die weiteren Ziegelbauten 1, 2 sind durch Münzen in die erste Hälfte des 20. Jh. datiert. Außer den Bauten erschienen auch fünf Siedlungs-Exploitationsgruben mit Funden aus dem 13.-15. Jh. und ein Pflaster aus Flußgeröllen aus dem 19. Jh. Untersucht wurden auch 17 Gräber von Erwachsenen und Kindern aus einem Friedhofsabschnitt. Nur drei der ältesten Gräber enthielten Funde - Stirnbänder aus der ersten Hälfte des 16. Jh. Ein Grab eines Jugendlichen wurde in der Brandschicht des Baues 3 entdeckt. Zahlreiches archäologisches Material aus dem Mittelalter bis Neuzeit wurde auch beim Ausheben von Feststellungsschnitten gewonnen.

LETECKÝ PRIESKUM NA SLOVENSKU

Elena Blažová - Ivan Kuzma - Ján Rajtár

V r. 1997 sa pokračovalo v systematickej leteckej prospekcii juhozápadného Slovenska, ktorej cieľom bolo predovšetkým vyhladávanie nových nálezísk, ako i opakované fotografické dokumentovanie lokalít, známych už z predchádzajúcich prieskumov. Vzhľadom na výrazný nedostatok finančných prostriedkov sa uskutočnili iba dva lety v celkovom trvaní sedem hodín.

Údaje o zistených náleziskách uvádzame v nasledovnom poradí: názov obce, okres, poloha, dátum letu, čísla negatívov v dokumentácii Archeologického ústavu SAV v Nitre.

1. Bratislava, časť Čuňovo (okr. Bratislava), poloha Dlhé polia, 16. 7. 97, 1615-1619.
Dokumentácie záchranného výskumu na trase diaľnice (pozri príspevok J. Schmidtovej a P. Baxu v tejto ročenke).
2. Bratislava, časť Podunajské Biskupice (okr. Bratislava), poloha Tretí diel, 16. 7. 97, 1620-1622.
Zahĺbené sídliskové objekty - jamy a obydlia, ako i lineárne porastové príznaky, nedatované.
3. Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava), 16. 7. 97, 1623-1624.
Dokumentovaná poloha s výskytom pôdorysov stavieb z doby rímskej.
4. Gajary (okr. Malacky), poloha Jazierkové, 16. 7. 97, 1625-1626.
Zahĺbené sídliskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.
5. Gajary (okr. Malacky), poloha Krúžkové diely, 16. 7. 97, 1627-1629.
Zahĺbené sídliskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.
6. Hronský Beňadík (okr. Žarnovica), poloha Kláštor, 4. 7. 97, 1630-1635.
Dokumentovanie komplexu kláštora.
7. Hurbanovo (okr. Komárno), poloha Za Žitavou, 4. 7. 97, 1636-1640.
Zahĺbené sídliskové objekty, nedatované.
8. Hurbanovo, časť Zelený Háj (okr. Komárno), poloha Veľký majerský vršok, 4. 7. 97, 1641-1642.
Zahĺbené sídliskové objekty, nedatované.
9. Hurbanovo, časť Konko I (okr. Komárno), 4. 7. 97, 1643-1645.
Sídliskové objekty, nedatované.
10. Imeľ (okr. Komárno), poloha Prvý diel, 4. 7. 97, 1646-1650.
Sídliskové objekty - jamy, nedatované.
11. Jakubov (okr. Malacky), poloha Hoštáky, 16. 7. 97, 1651-1652.
Sídliskové objekty a lineárne porastové príznaky, oválny porastový príznak rozmerov asi 20x30 m, nedatované.
12. Jakubov (okr. Malacky), poloha Pri starom mlyne, 16. 7. 97, 1653-1654.
Sídliskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.
13. Jakubov (okr. Malacky), poloha Za Malinou, 16. 7. 97, 1655-1657, 1776-1777.
Sídliskové objekty - obydlia, jamy a lineárne porastové príznaky, nedatované.
14. Levice (okr. Levice), poloha Hrad, 4. 7. 97, 1658-1660.
Dokumentovanie hradu.
15. Levice (okr. Levice), poloha Pod hradom, 4. 7. 97, 1661-1662.
Dokumentovanie intravilánu v okolí hradu.
16. Lieskovec (okr. Zvolen), poloha Hrádok, 4. 7. 97, 1663-1788.
Dokumentovanie opevneného sídla badenskej kultúry s prebiehajúcim výskumom (pozri príspevok R. Malčeka v tejto ročenke).
17. Mužla, časť Jurský Chlm (okr. Nové Zámky), poloha Jurský hon, 4. 7. 97, 1667-1673.
Sídliskové objekty, nedatované.
18. Mužla, časť Jurský Chlm (okr. Nové Zámky), poloha Jurský hon, 4. 7. 97, 1674-1675.
Sídliskové objekty a štvorcový pôdorys rozmerov asi 5x5 m, nedatované.
19. Oponice (okr. Topoľčany), poloha Hrad, 4. 7. 97, 1676-1679.
Dokumentovanie hradu.
20. Palárikovo (okr. Nové Zámky), poloha Pášky, 4. 7. 97, 1680-1688.
Sídliskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.

21. **Patince** (okr. Komárno), poloha Kúpele, 4. 7. 97, 1689.
Dokumentovanie súčasného stavu polohy s náleziskom železovskej skupiny.
22. **Rudno nad Hronom** (okr. Žarnovica), poloha Záhumnie, 4. 7. 97, 1690-1693.
Stredoveký hrádok?
23. **Rybník** (okr. Levice), poloha Kusá hora, 4. 7. 97, 1694-1695.
Dokumentovanie hradiska z neskorej doby bronzovej - podolskej kultúry, ničeného kameňolomom.
24. **Rybník** (okr. Levice), poloha Urbárska hora (Krivín), 4. 7. 97, 1696-1698.
Dokumentovanie hradiska lužickej kultúry z doby bronzovej.
25. **Sikenička** (okr. Nové Zámky), intravilán, 4. 7. 97, 1702-1703.
V intraviláne obce zistená výrazná oválna opevnená? poloha (obr. 12), doposiaľ nevidovaná. Zberom sa získal materiál badenskej kultúry a zo staršej doby bronzovej.
26. **Sikenička** (okr. Nové Zámky), poloha Vnútorňý kopec, 4. 7. 97, 1704-1707.
Sídľiskové objekty a časť pravouhlého pôdorysu, nedatované.
27. **Sklené Teplice** (okr. Žiar nad Hronom), poloha Pustý hrad, 4. 7. 97, 1708-1709.
Dokumentácia hradu.
28. **Sliach, časť Sampor** (okr. Zvolen), poloha Kopanice, 4. 7. 97, 1699-1701, 1789-1790.
Kruhové porastové príznaky?, nedatované.
29. **Stupava** (okr. Malacky), poloha Panské, 16. 7. 97, 1710.
Sídľiskové objekty, nedatované.
30. **Stupava** (okr. Malacky), poloha Pri Zohorskom III, 16. 7. 97, 1711-1713.
Sídľiskové objekty, nedatované.
31. **Stupava** (okr. Malacky), poloha Pri Zohorskom VI, 16. 7. 97, 1714.
Sídľiskové objekty, nedatované.
32. **Stupava** (okr. Malacky), poloha Sorkáv I, 16. 7. 97, 1715-1718.
Sídľiskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.
33. **Suchohrad** (okr. Malacky), poloha Šutrovka, 16. 7. 97, 1719-1721.
Sídľiskové objekty, nedatované; obdĺžnikové pôdorysy, pravdepodobne z novovekého obdobia.
34. **Svätý Peter** (okr. Komárno), poloha Malá lúka, 4. 7. 97, 1722-1724.
Sídľiskové objekty, nedatované.
35. **Svätý Peter** (okr. Komárno), poloha Pasiенок, 4. 7. 97, 1725-1728.
Sídľiskové objekty, nedatované.
36. **Štúrovo, časť Obid** (okr. Nové Zámky), poloha Obidská pustatina, 4. 7. 97, 1733-1734.
Sídľiskové objekty, nedatované.
37. **Štúrovo, časť Obid** (okr. Nové Zámky), poloha Volné pole, 4. 7. 97, 1735-1737.
Sídľiskové objekty, nedatované.
38. **Tlmáče, časť Lipník** (okr. Levice), poloha Hrádze, 4. 7. 97, 1738-1739.
Dokumentovanie hradiska z 9.-10. stor.
39. **Váhove** (okr. Galanta), poloha Horný hon, 16. 7. 97, 1740-1743.
Sídľiskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.
40. **Veľké Leváre** (okr. Malacky), 16. 7. 97, 1744-1746.
Sídľiskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.
41. **Virt** (okr. Komárno), poloha Červený piesok, 4. 7. 97, 1747-1753.
Sídľiskové objekty a kruhové porastové príznaky priemeru asi 5-10 m, nedatované.
42. **Virt** (okr. Komárno), poloha Dolnožitavské morušové, 4. 7. 97, 1754-1755.
Sídľiskové objekty, nedatované; lineárny porastový príznak.
43. **Virt** (okr. Komárno), poloha Dolnožitavské morušové, 4. 7. 97, 45-44-11, 1756-1758.
Sídľiskové objekty, nedatované; časti pôdorysu rímskeho dočasného tábora č. 1.
44. **Záhorská Ves** (okr. Malacky), poloha Kút, 16. 7. 97, 1759-1760.
Sídľiskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.
45. **Zohor** (okr. Malacky), poloha IV, 16. 7. 97, 1761-1763.
Sídľiskové objekty a lineárne porastové príznaky, nedatované.
46. **Zohor** (okr. Malacky), poloha Piesky IIb, 16. 7. 97, 1764-1767.
Sídľiskové objekty - obydlia, jamy, žlaby, a lineárne porastové príznaky, nedatované.
47. **Zvoľen** (okr. Zvolen), poloha Pustý hrad, 4. 7. 97, 1768-1772, 1778-1784.
Dokumentovanie hradu.

48. Žarnovica, časť Revištské Podzáčie (okr. Žarnovica), poloha Hrad, 4. 7. 97, 1773-1775.

Dokumentovanie hradu.

49. Žiar nad Hronom, časť Šášovské Podhradie (okr. Žiar nad Hronom), poloha Hrad, 4. 7. 97, 1729-1732.

Dokumentovanie ruín hradu.

LUFTBILDPROSPEKTION IN DER SLOWAKEI. Im J. 1997 wurde mit der systematischen Luftbildprospektion der Südwestslowakei fortgesetzt. Das Ziel war vor allem das Suchen neuer Fundstellen wie auch eine wiederholte Photodokumentation von Fundstellen, die schon aus vorangehenden Erkundungen bekannt waren. In Anbetracht des ausgeprägten Mangels von Finanzmitteln wurden nur zwei Flüge mit einer Gesamtdauer von 7 Stunden verwirklicht. 1. Bratislava, Teil Čuňovo (Bez. Bratislava), Lage Dlhé polia, Dokumentierung einer Rettungsgrabung auf der Trasse der Fernstraße (siehe Beitrag von J. Schmidová und P. Baxa dieses Jahrbuches). 2. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice (Bez. Bratislava), Lage Tretí diel, eingetieftete Siedlungsobjekte - Gruben und Behausungen wie auch lineare Anzeichen des Bewuchses, undatiert. 3. Bratislava, Teil Rusovce (Bez. Bratislava), dokumentierte Lage mit dem Vorkommen von Baugrundrissen aus römischer Zeit. 4. Gajary (Bez. Malacky), Lage Jazierkové, 16. 7. 97, eingetieftete Siedlungsobjekte und lineare Bewuchsanzeichen, undatiert. 5. Gajary (Bez. Malacky), Lage Krúžkové diely, eingetieftete Siedlungsobjekte und lineare Bewuchsanzeichen, undatiert. 6. Hronský Beňadik (Bez. Žarnovica), Lage Kláštor, Dokumentierung des Klosterkomplexes. 7. Hurbanovo (Bez. Komárno), Lage Za Žitavou, eingetieftete Siedlungsobjekte, undatiert. 8. Hurbanovo (Bez. Komárno), Lage Zelený Háj, Veľký majerský vŕšok, eingetieftete Siedlungsobjekte, undatiert. 9. Hurbanovo, Teil Konkol (Bez. Komárno), Siedlungsobjekte, undatiert. 10. Imeľ (Bez. Komárno), Lage Prvý diel, 4. 7. 97, Siedlungsobjekte - Gruben, undatiert. 11. Jakubov (Bez. Malacky), Lage Hoštaky, Siedlungsobjekte und lineare Bewuchsanzeichen, Anzeichen eines ovalen Bewuchses von ca. 20x30 m Ausmaß, undatiert. 12. Jakubov (Bez. Malacky), Lage Pri starom mlyne, Siedlungsobjekte und lineare Bewuchsanzeichen, undatiert. 13. Jakubov (Bez. Malacky), Lage Za Malinou, Siedlungsobjekte - Behausungen, Gruben und lineare Bewuchsanzeichen, undatiert. 14. Levice (Bez. Levice), Lage Hrad, Dokumentierung der Burg. 15. Levice (Bez. Levice), Lage Pod hradom, Dokumentierung des Intravillans im Umkreis der Burg. 16. Lieskovec (Bez. Zvolen), Lage Hrádok, Dokumentierung eines befestigten Sitzes der Badener Kultur mit verlaufender Ausgrabung (siehe Beitrag von R. Malček dieses Jahrbuches). 17. Mužla, Teil Jurský Chlm (Bez. Nové Zámky), Lage Jurský hon, 4. 7. 97, Siedlungsobjekte, undatiert. 18. Mužla, Teil Jurský Chlm (Bez. Nové Zámky), Lage Jurský hon, Siedlungsobjekte und ein quadratischer Grundriß von ca. 5x5 m Ausmaß, undatiert. 19. Oponice (Bez. Topoľčany), Lage Hrad, Dokumentierung der Burg. 20. Palárikovo (Bez. Nové Zámky), Lage Pásky, Siedlungsobjekte und lineare Bewuchsanzeichen, undatiert. 21. Patince (Bez. Komárno), Lage Kúpele, Dokumentierung der gegenwärtigen Situation der Lage mit der Fundstelle der Želiezovce-Gruppe. 22. Rudno nad Hronom (Bez. Žarnovica), Lage Záhumnie, mittelalterliche Kleinburg? 23. Rybník (Bez. Levice), Lage Kusá hora, Dokumentierung eines spätbronzezeitlichen Burgwalls der Podoler Kultur, der von einem Steinbruch gestört wird. 24. Rybník (Bez. Levice), Lage Urbárska hora (Krivín), Dokumentierung eines bronzezeitlichen Burgwalls der Lausitzer Kultur. 25. Sikeňička (Bez. Nové Zámky), Intravillan, im Gemeindeintravillan eine ausgeprägte ovale befestigte (?) Lage festgestellt (Abb. 1), die bisher nicht evidiert wurde. Als Lesefunde wurde Material der Badener Kultur und aus der älteren Bronzezeit festgestellt. 26. Sikeňička (Bez. Nové Zámky), Lage Vnútorňý kopec (Abb. 12), Siedlungsobjekte, und der Teil eines rechtwinkligen Grundrisses, undatiert. 27. Sklené Teplice (Bez. Žiar nad Hronom), Lage Pustý hrad, Dokumentierung der Burg. 28. Sampor (Bez. Zvolen), Lage Kopanice, kreisförmige Bewuchsanzeichen?, undatiert. 29. Stupava (Bez. Malacky), Lage Panské, Siedlungsobjekte, undatiert. 30. Stupava (Bez. Malacky), Lage Pri Zohorskom III., Siedlungsobjekte, undatiert. 31. Stupava (Bez. Malacky), Lage Pri Zohorskom VI., Siedlungsobjekte, undatiert. 32. Stupava (Bez. Malacky), Lage Sorkáv I, Siedlungsobjekte und lineare Bewuchsanzeichen, undatiert. 33. Suchohrad (Bez. Malacky), Lage Šutrovka, Siedlungsobjekte, undatiert, und rechteckige Grundrisse, wahrscheinlich aus der Neuzeit. 34. Svätý Peter (Bez. Komárno), Lage Malá lúka, Siedlungsobjekte, undatiert. 35. Svätý Peter (Bez. Komárno), Lage Pasienok, Siedlungsobjekte, undatiert. 36. Štúrovo, Teil Obid (Bez. Nové Zámky), Lage Obidská pu-

statina, Siedlungsobjekte, undatiert. 37. Štúrovo, Teil Obid (Bez. Nové Zámky), Lage Voľné pole, Siedlungsobjekte, undatiert. 38. Tlmače, Teil Lypník (Bez. Levice), Lage Hrádze, Dokumentierung eines Burgwalls aus dem 9.-10. Jh. 39. Váhovce (Bez. Galanta), Lage Horný hon, Siedlungsobjekte und lineare Bewuchszeichen, undatiert. 40. Veľké Leváre (Bez. Malacky), Siedlungsobjekte und lineare Bewuchszeichen, undatiert. 41. Virt (Bez. Komárno), Lage Červený piesok, Siedlungsobjekte und kreisförmige Bewuchszeichen von ca. 5-10 m Durchmesser, undatiert. 42. Virt (Bez. Komárno), Lage Dolnožitavské morušové, Siedlungsobjekte, undatiert, und ein lineares Bewuchszeichen. 43. Virt (Bez. Komárno), Lage Dolnožitavské morušové, Siedlungsobjekte, undatiert, und Teile des Grundrisses eines römischen Marschlagers Nr. 1. 44. Záhorská Ves (Bez. Malacky), Lage Kút, Siedlungsobjekte und lineare Bewuchszeichen, undatiert. 45. Zohor (Bez. Malacky), Lage IV, Siedlungsobjekte und lineare Bewuchszeichen, undatiert. 46. Zohor (Bez. Malacky), Lage Piesky II. b, Siedlungsobjekte - Behausungen, Gruben, Rinnen, und lineare Bewuchszeichen, undatiert. 47. Zvolen (Bez. Zvolen), Lage Pustý hrad, Dokumentierung der Burg. 48. Žarnovica, Teil Revištské Podzámčie (Bez. Žarnovica), Lage Hrad, Dokumentierung der Burg. 49. Žiar nad Hronom, Teil Šášovské Podhradie (Bez. Žiar nad Hronom), Lage Hrad, Dokumentierung der Burgruinen.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z LUDANÍC

Gertrúda Bfezinová - Ján Tirpák

Ludanice (okr. Topoľčany), intravilán obce, terasa rieky Nitry, sídlisková vrstva z neolitu, kultúra s lineárnou keramikou a železovskej skupiny, kostrový hrob z eneolitu, kultúra ludanickej. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza v záhrade domu č. 81. Majiteľka nahlásila narušenie kostrového hrobu. V pôvodne kompostovej jame s rozmermi 3x1,5 m robili zníženie terénu. V hĺbke 0,66 m od úrovne pôvodného terénu narazili na lebku, ktorú vybrali. Pri ďalšom vyberaní zeminy zistili, že sú tam aj fragmenty nádob a pokračuje kostra. Nález nahlásili AÚ SAV v Nitre. Pri záchranej akcii sa hrob začistil, zdokumentoval a vybral (Nevizánsky 1999, 160-161). Na základe začisteného profilu možno predpokladať, že ide o hrob uložený v sídliskovej vrstve s premiešaným starším materiálom. Táto vrstva začínala v hĺbke 0,6 m od úrovne pôvodného terénu a nekončila v hĺbke 1,6 m. Vzhľadom na zlé výkopové podmienky sa hlbšie kopaf nedalo. Terén sa mierne zvažoval smerom k rieke Nitre. Je pravdepodobné, že na týchto parcelách je pokračovanie pohrebiska ludanickej skupiny. Črepový materiál z vrstvy patrí kultúre so staršou lineárnou keramikou a železovskej skupine.

Opis nálezov

- 1) Telo nádoby so zdvojeným výčnelkom, na tele výzdoba v tvare pozdĺžnych vhlbených línií, materiál stredne drsný, hnedočervený (obr. 13: 1).
- 2) Telo nádoby, plasticky presekávaná lišta, materiál stredne drsný, stena dnu sivá, zvonku hnedá (obr. 13: 2).
- 3) Telo, pravdepodobne z hrdla nádoby, sivá farba stien, na vnútornej stene ryha (obr. 13: 3).
- 4) Telo nádoby, výzdoba lineárna s notovými hlavičkami, materiál jemný, farba čierna, lom sivočierny (obr. 13: 4).
- 5) Okraj nádoby a telo, leštený čierny povrch, lom sivý (obr. 13: 5).
- 6) Výčnelok, sploštený, materiál strednedrsný, farba červená (obr. 13: 6).
- 7) Okraj, telo, Ø ústia 150 mm, hnedosivý, strednedrsný (obr. 14: 4).
- 8) Okraj, telo, Ø ústia 150 mm, na tele malé zvislé vrypy, farba hnedá (obr. 14: 3).
- 9) Telo, zvislé vrypy, materiál hnedý (obr. 14: 2).
- 10) Telo, čierna stena, notové hlavičky, lineárna výzdoba (obr. 14: 1).
- 11) Telo, čierna stena, notové hlavičky, lineárna výzdoba (obr. 14: 5).
- 12) Okrajový fragment z veľkej nádoby, Ø ústia viac ako 40 cm, okraj plasticky prelamovaný, vonkajšia a vnútorná stena tehlovočervená, lom čierny s drobnými kamienkami (obr. 14: 7).
- 13) Tehlovočervený okraj, stredne drsný materiál, Ø ústia 20 cm (obr. 14: 6).

Literatúra

Březinová 1997 - G. Březinová: Ludanice, nálezová správa 13 784/97 (nepublikovaná - Dokumentácia AÚ SAV)

Nevizánsky 1999 - G. Nevizánsky: Nepublikované hrobové nálezy z obdobia neolitu a eneolitu z juhozápadného Slovenska zachránené v rokoch 1932-1997. In: *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín* -1998. Nitra 1999, 159.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS LUDANICE. Im Intravillan der Gemeinde Ludanice (Bez. Topoľčany), Haus Nr. 81, wurde im Garten von Frau Pidychová ein Körpergrab der Ludanice-Kultur gestört. Bei der Rettungsaktion wurde das Grab verputzt, dokumentiert und das Inventar geborgen. Es ist ein Hockergrab. An Hand dreier ganzer Gefäße wurde es zur Ludanice-Kultur verwiesen. Angelegt war es in einer Schicht, die in 60 cm T. vom ursprünglichen Geländeniveau begann und nicht in 160 cm T. endete. Das Grab selbst lag in 66 cm T. vom Geländeniveau. Die Keramik aus der Schicht ist in die Kultur mit älterer Linearkeramik datiert und die Gefäßfragmente in die Želiezovce-Gruppe (Abb. 13, 14). Die Grabgrubenumrisse skizzierten sich nicht eindeutig.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU VO SVODÍNE

Zoltán Drenko

Svodín, časť Maďarský Svodín (okr. Nové Zámky), poloha Kis templom - Kalvária, zaniknutý kostol a hroby, výskum, stredovek a novovek. Uloženie nálezov: Archeologické múzeum SNM, Bratislava.

Juhovýchodne od svätyne zaniknutého Kostola sv. Michala sa odkryli zvyšky základov budovy s orientáciou na SVV a s úplne zničenou východnou stranou. Základy sú široké 60 cm. Interiér obsahoval úlomky červenej a modrej nástennej maľby, ako aj vrstvu s ľudskými lebkami a kosťami.

Vedľa sakristie sa zistila podzemná chodba.

Preskúmalo sa ďalších 34 kostrových hrobov (hroby 33-66). V hrobe 34 bolo päť guľkovitých gombíkov, v hrobe 64 na mieste chýbajúcej lebky stál kameň a z hrobu 66 pochádza uhorská minca Ferdinanda I. (1526-1564) a dva prstene.

DRITTE GRABUNGSSAISON IN SVODÍN. In Svodín (Bez. Nové Zámky), im Teil Maďarský Svodín, Lage „Kistemplom“ - Kalvária, wurden südöstlich des Heiligtums der Kirchenwüstung St. Michael Fundamentreste eines Gebäudes mit der Orientierung ONO mit völlig vernichteter Ostseite freigelegt. Die Fundamente weisen 60 cm Br. auf. Das Interieur enthielt Bruchstücke von roter und blauer Wandmalerei wie auch eine Schicht mit menschlichen Schädeln und Knochen. Neben der Sakristei wurde ein unterirdischer Gang festgestellt. Untersucht wurden weitere 34 Körpergräber (Nr. 33-66). Im Grab 34 befanden sich fünf kugelige Knöpfe, im Grab 64 stand an der Stelle des fehlenden Schädels ein Stein und aus Grab 66 stammen eine ungarische Münze Ferdinand I. (1526-1564) und zwei Fingerringe.

TEMATICKÝ ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BRATISLAVE-DEVÍNSKEJ NOVEJ VSI

Kristian Elschek

Bratislava, časť Devínska Nová Ves (okr. Bratislava), fažisko doba rímska, systematický prieskum a tematický záchranný výskum polykultúrnej lokality. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VZ, Bratislava.

Tematický záchranný výskum v r. 1997 nadviazal v rámci medzinárodného projektu Kelten-Römer-Germanen (vedúci projektu *K. Pieta*) na prieskumy v r. 1994-95 (*Elschek 1996, 1997, Elschek/Mihál/Kubiny 1996*) a na tematický výskum uskutočnený na lokalite v r. 1996 (*Elschek*

v tlačí). Po prieskume začiatkom r. 1997, počas ktorého boli získané o. i. početné rímske mince a drobné nálezy, bol pre výskum vybraný objekt 8/97. Tento bol značne porušený orbou, čo indikovali početné fragmenty keramiky a zvieracie kosti na povrchu terénu. Ručným odkryvom bola preskúmaná polozemnica šesťkolovej konštrukcie (obr. 15: 1). Z jej výplne boli získané početné fragmenty terry sigillaty (obr. 15: 5-8), provinciálno-rímska keramika (obr. 16: 1-4), fragmenty germánskej na kruhu točenej (obr. 16: 5), ale predovšetkým v ruke robenej keramiky (obr. 16: 6-8). Pri reliéfne zdobených nádobách z terry sigillaty ide predovšetkým o typ Drag. 37, ako aj sigillatové mortárium typu Drag. 43. Sú to výrobky dielne v Rheinzaberne z antoninovsko-severovského obdobia. V objekte sa našli aj dve železné spony. Prvý exemplár patrí k typu s podviazanou nôžkou, druhý je podobnej konštrukcie, avšak podviazanie nôžky je len naznačené jemnými priečnymi ryhami na prechode lučička do nôžky. Spony s podviazanou nôžkou sú charakteristické pre celú mladšiu dobu rímsku, objavujú sa od konca 2. stor. a používajú sa až do pokročilého 4. stor. (Peškař 1972, 109-110). Kurióznym nálezom, nájdeným tesne nad udupaným dnom polozemnice, bola meďená východonorická minca, pravdepodobne typu Djurdevac. Podobná minca, avšak zhotovená zo striebra, sa našla napr. v blízkom Zohore (Elschek/Kolníková 1996). Objekt z neskorej doby laténskej zatiaľ preskúmaný nebol, ojedinelé nálezy získané počas prieskumu však dovoľujú predpokladať na lokalite aj objekty z tohto obdobia.

Štatistický rozbor keramického materiálu z objektu poukazuje na vysoké zastúpenie provinciálno-rímskej keramiky, čo signalizovali už výsledky prospekcie (30% provinciálna : 70% germánska keramika) v areáli lokality v r. 1994 (Elschek/Mihál/Kubíny 1996, 44). Zo 125 fragmentov keramiky z objektu 8/97 patrilo 35 ks (28%) provinciálno-rímskej produkcii (vrátane terry sigillaty) a 90 ks (72%) germánskej produkcii. Z celkového počtu fragmentov patrilo až 12 ks (9,6%) k výrobkom z terry sigillaty.

Určenie vybraných fragmentov z terry sigillaty z objektu 8/97 (za analýzu ďakujem K. Kuzmovej, skrátené):

1. Črep okrajový z mortária Drag. 43, Rheinzabern, druhá polovica 2. stor.-prvá polovica 3. stor. (Obr. 15: 5).
2. Črep okrajový z misky Drag. 37. Vajcovec (Ri-Fi E3), členený polkruh (Ri-Fi KB 103), pod ním neurčiteľný ornament. Rheinzabern, B. F. Attoni, včasnoseverovské obdobia (Obr. 15: 6).
3. Črep z misky Drag. 37. V dvojitom hladkom kruhu (Ri-Fi K 19) jeleň p. (Ri-Fi T 102), hrotitý list (Ri-Fi P 38), zvislý perlovec (Ri-Fi O 262) ukončený dolu ozdobou so štvorcipou korunkou (Ri-Fi O 113). Rheinzabern, Comitialis V., včasnoseverovské obdobia (Obr. 15: 7).
4. Črep okrajový z misky Drag. 37. Vajcovec (Ri-Fi E1). Rheinzabern, neskorantoninovsko-včasnoseverovské obdobia (Obr. 15: 8).

Literatúra

- Elschek 1996 - K. Elschek: Nové nálezy rímských mincí z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi a Zohora. Slov. Numizmatika 14, 1996, 216-222.
- Elschek 1997 - K. Elschek: Prieskum v Bratislave-Devínskej Novej Vsi v roku 1995. AVANS 1995, 1997, 43-44, 212.
- Elschek 1998 - K. Elschek: Tematický výskum na sídlisku z doby rímskej v Bratislave-Devínskej Novej Vsi. AVANS 1996, 1998, 45.
- Elschek/Kolníková 1996 - K. Elschek/E. Kolníková: Nové nálezy keltských mincí z južného Záhoria. Slov. Numizmatika 14, 1996, 213-214.
- Elschek/Mihál/Kubíny 1996 - K. Elschek/J. Mihál/J. Kubíny: Rímsko-germánske vidiecke usadlosti (?) a germánske sídliská v Bratislave-Devínskej Novej Vsi a Zohore. AVANS 1994, 1996, 44-48, 206-210.
- Peškař 1972 - I. Peškař: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha 1972.

THEMATISCHE RETTUNGSGRABUNG IN BRATISLAVA, TEIL DEVÍNSKA NOVÁ VES. Die thematische Rettungsgrabung im 1997 knüpfte an die hier 1994-1996 realisierten Untersuchungen an. Nach der Prospektion Anfang 1997 wurde das Objekt 8/97 ausgewählt. Das Objekt zeichnete sich als eine durch Tiefpflügung an die Oberfläche gelangte Konzentration von Keramikfragmenten und Tierknochen ab. Es stellte sich heraus, daß es sich um ein Grubenhaus vom Sechspfosten-schema handelte. Aus der Grubenverfüllung stammen zahlreiche Fragmente von Terra Sigillata,

provinzialrömischer und germanischer Keramik (Abb. 15, 16). Die Terra Sigillata gehörte der Rheinzaberner Werkstatt an und wird in die antoninisch-severische Periode datiert (Analyse *K. Kuzmová*). Im Objekt wurden auch zwei Eisenfibeln gefunden. Es handelt sich um ein Exemplar mit befestigtem Fuß, beim zweiten ist die Befestigung des Fußes nur durch Querrillen angedeutet. Die Fibeln mit befestigtem Fuß sind für die jüngere römische Kaiserzeit charakteristisch, sie treten seit dem Ende des 2. Jh. auf und blieben bis Ende des 4. Jh. in Verwendung (*Peškař 1972*, 109-110). Ein kurioser Fund wurde nur knapp über dem gestampften Fußboden des Grubenhauses sichergestellt. Es handelte sich um eine ostnorische Kupfermünze, wahrscheinlich vom Typ *Djurdevac*. Eine ähnliche, allerdings aus Silber gefertigte Münze wurde im nahen Zohor gefunden (*Elschek/Kolníková 1996*). Ein Objekt aus der Spätlatènezeit wurde bisher nicht untersucht, die Lesefunde lassen allerdings auch auf Siedlungsobjekte dieses Zeitabschnitts innerhalb der Fundstelle schließen. Die statistische Auswertung des Keramikmaterials vom Objekt 8/97 bezeugt einen hohen Anteil von provinzialrömischer Keramik, was schon 1994 die Ergebnisse der Prospektion innerhalb der Fundstelle signalisierten. Damals betrug das Verhältnis der provinzialrömischen germanischen Keramik etwa 30% : 70% (*Elschek/Mihál/Kubíny 1996*, 44). Von 125 Keramikfragmenten des Objekts 8/97 gehörten 35 Stück (28%) zur provinzialrömischen Produktion (Terra Sigillata miteingeschlossen) und 90 Stück (72%) zur germanischen Produktion. Von der Gesamtzahl der Keramikbruchstücke gehörten 12 Stück (9,6%) zur Terra Sigillata.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V LÁBE

Kristian E l s c h e k

Láb (okr. Malacky), ťažisko doba rímska, záchranný výskum polykultúrnej lokality. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VZ, Bratislava.

Na lokalite, kde sa uskutočňuje prieskum od r. 1992 (*Drahošová 1992, Elschek/Drahošová 1998*), bol v r. 1997 uskutočnený záchranný archeologický výskum na trase stavby Pilotný projekt pre V. stavbu podzemných zásobníkov plynu v Lábe. Začiatku výskumu predchádzal systematický zber keramického materiálu v koridore stavby, v strednej časti sa prieskum nedal realizovať.

V južnej časti koridoru stavby bola zistená značná koncentrácia keramiky a zvieracích kostí. Tu sa uskutočnil plošný odkryv ručne vzhľadom na predpoklad len mierneho zahĺbenia objektov v ornici tesne pod povrchom. Tento predpoklad sa potvrdil. Boli tu zistené dva objekty. Presný pôdorys objektu 1/97 sa nedal určiť. Išlo pravdepodobne o rozmernú nadzemnú kolovú stavbu, z ktorej sa zachovalo šesť kolových jám a približne 8-20 cm hrubá prepálená vrstva v hĺbke len 20-30 cm pod súčasnou úrovňou terénu. Táto vrstva bola zachytená na ploche vyše 190 m² a obsahovala keramiky, praslenu, zvieracie kosti, mazanicu a dve rímske mince: Aurelianus (270-275) a Maximianus ? (284-305).

Po zániku stavby a jej splanírovaní bola do tejto vrstvy zahĺbená polozemnica šesťkolovej konštrukcie (objekt 2/97) s vnútornou plochou asi 20 m² (obr. 17: 1). V jej výplni sa našla keramika (obr. 17: 4-9), zvieracie kosti, mazanica a dva fragmenty spôn (obr. 17: 2-3). Z objektu 2/97 sa podarilo zrekonštruovať kompletne tri nádoby. Prvé dve sú misky s vťahnutým okrajom, ktoré sa vyskytujú počas staršej i mladšej doby rímskej (obr. 17: 5, 9). Tretou je hrniec s plynulou esovitou profiláciou a horizontálnou obvodovou ryhou na rozhraní hrdla a tela (obr. 17: 7). Podobné hrnce sa objavujú už približne od konca 2. - začiatku 3. stor. Horné časti dvoch rozmernejších hrncov majú na podhrdlí horizontálnu výzdobu zloženú zo zavesených trojuholníkov, resp. vetvičkovitý motív. Provincionalrömska produkcia je zastúpená o. i. fragmentom so zložitou včolkovanou výzdobou. Za datovanie objektu 1/97 na prelom 3. a 4. stor. sa prihováraajú horeuvedené mince, mladší objekt 2/97 patrí približne do prvej polovice 4. stor. Jeden z fragmentov spôn je exemplár s hrotitou nôžkou. Tento typ sa podľa *T. Kolníka (1964, 422)* objavuje už začiatkom 3. stor., najviac je však podľa neho rozšírený v druhej polovici 3. stor. a na začiatku 4. stor. Takisto *I. Peškař (1972, 120)* pripúšťa výskyt spôn s hrotitou nôžkou už počas prvej polovice 3. stor. Naproti tomu *J. Zeman* datuje tento typ okolo r. 300 a do prvej polovice 4. stor. (*1961, 194, 195*).

Asi 600 m na sever od plochy 1 bola v ryhe prerezaná železiarska pec (objekt 3/97) a zahĺbený objekt kolovej konštrukcie (objekt 4/97). V ňom boli zachované dva koly a spodné časti dvoch železiarskych pecí (objekty 4a/97 a 4b/97), v jednej sa nachádzal celý troskový koláč. Železiarske pece tu boli používané počas staršej doby rímskej, o čom svedčia ojedinelé črepy z výplne objektu. Je predpoklad, že objektov súvisiacich s hutníctvom železa sa v tejto časti lokality nachádza viac.

Literatúra

Drahošová 1992 - V. Drahošová: Prieskumy v Láb. AVANS 1991, 1992, 27-28.

Elschek/Drahošová 1998 - K. Elschek/V. Drahošová: Sídliisko z doby laténskej a rímskej v Láb. AVANS 1996, 1998, 52-54.

Kolník 1964 - T. Kolník: Honosné spony mladšej doby rímskej vo svetle nálezov z juhozápadného Slovenska. Slov. Arch. 13, 1964, 409-446.

Peškař 1972 - I. Peškař: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha 1972.

Zeman 1961 - J. Zeman: Severní Morava v mladší době římské. Praha 1961.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN LÁB. Seit 1992 werden im Bereich der archäologischen Fundstelle in Láb (Bez. Malacky) Prospektionen durchgeführt (*Drahošová 1992, Elschek/Drahošová 1998*). Im Jahre 1997 wurde hier eine Rettungsgrabung im Bereich einer Gasleitung durchgeführt. Im Korridor der Gasleitung wurde eine systematische Prospektion realisiert, wobei eine größere Konzentration von Keramikfragmenten und Tierknochen festgestellt wurde. Auf dieser Stelle wurde eine kleinere Fläche manuell abgedeckt und dabei zwei Siedlungsobjekte untersucht. Beim Objekt 1/97 handelte es sich ursprünglich um einen größeren oberirdischen Bau mit Pfostenkonstruktion. Es wurden noch sechs Pfostenlöcher und eine 8-20 cm dicke Brandschicht auf einer Fläche von ca. 190 m² festgestellt. In der Schicht befanden sich mehrere Spinnwirtel, zahlreiche Keramikbruchstücke, Tierknochen, Hüttenlehm und zwei römische Münzen. Es handelte sich um die Prägungen von Aurelianus (270-275) und Maximianus ? (284-305). Nach dem Niedergang und der Planierung des Objektes wurde in die Brandschicht ein Grubenhaus vom Sechspfostenschema (Objekt 2/97) mit einer Innenfläche von ca. 20 m² eingetieft (Abb. 17: 1). In der Grubenverfüllung lagen (Abb. 17: 2-9): Keramik, Tierknochen, Hüttenlehmstücke und zwei Fibelfragmente. Die einheimische Keramik ist durch Schüsseln und Töpfe vertreten. Provinzialrömische Keramikproduktion ist z. B. durch ein Fragment mit Stempelverzierung vertreten. Die Datierung des Objektes 1/97 an die Wende des 3./4. Jh. stützen die obenerwähnten Münzfunde, das Objekt 2/97 gehört etwa in die constantinische Zeit. Bei einem Fibelfragment aus dem letztgenannten Objekt handelte es sich um eine Fibel mit spitz auslaufendem Fuß (Abb. 17: 2). Nach *T. Kolník (1964, 422)* ist dieser Fibeltyp seit der ersten Hälfte des 3. Jh. in Verwendung, seine größte Verbreitung fällt allerdings erst in die zweite Hälfte des 3. Jh. und in den Beginn des 4. Jh. Diesen Zeitansatz vertritt auch *I. Peškař (1972, 120)*. *J. Zeman* rechnet mit dem genannten Fibeltyp erst um das J. 300 und während der ersten Hälfte des 4. Jh. Etwa 600 m nördlich der Grabungsfläche 1 wurde in der Gasleitungsrinne ein Rennofen (Objekt 3/97) und eine eingetieft Werkstattgrube (Objekt 4/97) mit weiteren zwei Rennöfenunterteilen festgestellt. Die Rennöfen enthielten viel Schlacke und auch einen ganzen Schlackenklotz. Sie gehören in die ältere römische Kaiserzeit.

ŽELEZNÉ SEKERY Z TRNAVSKÉHO CUKROVARU

Zdeněk F a r k a š

Trnava (okr. Trnava), umývací a triediací linka cukrovaru, stredovek, novovek, ojedinelé nálezy. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Na valcoch umývacej a triediacej linky v trnavskom cukrovare našiel *I. Ander* počas kampane tri železné sekery, ktoré sa tam dostali s repou z neznámych primárnych lokalít na pozemkoch dodávateľov.

Opis nálezov

1. Železná širočina (bradatica) s naznačením ostňov, dlhým zaobleným ostrím a plochým tylom (dĺ. 14,2 cm, v. ostria 6,8 cm, Ø otvoru 3x2,9 cm; obr. 18: 1).
2. Železná sekera s vykrojeným ostrím a dlhou tulajkou kosodĺžnikovitého prierezu (dĺ. 15,8 cm, v. ostria 12,5 cm, dĺ. tulajky 10,2 cm, Ø otvoru 3,9x2,1 cm, resp. 1,2x1,8 cm; obr. 18: 2).
3. Železná tesárska sekera so širokým ostrím spojeným kľčkom s okom obdĺžnikovitého prierezu (dĺ. 15,6 cm, v. ostria 13,35 cm; obr. 18: 3).

Napriek tomu, že predovšetkým pre obdobie stredoveku nepatrí sekera k ideálnym datovacím prostriedkom, vidno na súbore isté chronologické rozdiely. Sekera 1 azda ešte nadväzuje na veľkomoravské predlohy, ale od väčšiny takýchto nástrojov z 8. - začiatku 10. stor. sa odlišuje náznakom ostňov pri otvore, absenciou výrazného zosilneného obuchu a úplnou „bradou“ ostria. Sekera s tulajkou zodpovedá nálezom prevažne datovaným do 14. - 15. stor., napr. aj súborom pamiatok z Posádky pri Gajaroch (Polla 1962, 135). Pravidelný otvor oka a vypracovanie tesárskej sekery 3 ju zaraďujú medzi pomerne mladý, novoveký materiál, ale zhotovený ešte v rámci kováčskych dielní.

Neveľký súbor stredovekých až novovekých sekier je zaujímavý predovšetkým netradičnými okolnosťami ich získania (zber na páse v továrni).

Literatúra

Polla 1962 - B. Polla: Pamiatky hmotnej kultúry 15. stor. z Posádky pri Gajaroch. In: Zbor. SNM, História 2, Bratislava 1962, 107-140.

EISENÄXTE AUS TRNAVA (Bez. Trnava). Auf der Sortierrolle der Waschvorrichtung der Zuckerrübenfabrik in Trnava wurden drei eiserne mittelalterliche bis neuzeitliche Äxte gefunden, die in den Betrieb von einer nicht näher bekannten Fundstelle zusammen mit den Zuckerrüben gelangten (Abb. 18).

NOVÉ ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z IVANOVIEC

Zdeněk Farkaš

Ivanovce (okr. Trenčín), poloha Skala, eneolit, staršia a mladšia doba bronzová, stredovek?, výšinné opevnené sídlisko, amatérsky zber. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Klasická archeologická lokalita nad inundáciou Váhu v Ivanovciach láka eróziou rozrušenými profilmi záujemcov o archeológiu, ktorí okrem ničenia náleziska vytvárajú aj viac či menej bohaté kolekcie archeologicky zaujímavých artefaktov. Jedna z nich, pozostávajúca prevažne z kamennej a osteologickej industrie, sa dostala na posúdenie do Archeologického múzea SNM v Bratislave.

Opis nálezov

Kostená a parohová industria

1. Dlátko z pozdĺžne rozštiepenej kompakty metacarpu alebo metatarsu (Bos?) s vyhladeným telom a vyľšteným ostrím (za láskavé určenie osteologickeho materiálu ďakujem A. Ševčíkovej z Prírodovedeckého múzea SNM v Bratislave); dĺ. 10,5 cm, max. š. 2,4 cm, š. ostria 0,65 cm (obr. 19: 1).

2. Retušér (?) zo smčieho parohu (*Capreolus capreolus* L.) s povrchom zbaveným perličkovej kôry. Jeden koniec je vidlicovite orezaný a druhý zaoblený s výraznými stopami úderov; dĺ. 14,2 cm (obr. 19: 4).

3. Rukovät (?) z varením a vyhladením upravenej dutej kosti psovitej šelmy (*Canis* sp.), priečne prevrtanej tromi drobnými kruhovými otvormi. Stredný z nich je zdvojený. Na povrchu nie sú stopy použitia; dĺ. 9,8 cm, š. 1-1,2 cm, hr. 0,6 cm (obr. 19: 5).

4. Šidlo z pozdĺžne rozštiepeného, pravdepodobne konského (*Equus* sp.?) metacarpu či metatarsu so zachovanou časťou hlavice. Povrch aj hrot je dokonale vyhladený; dĺ. 16,7 cm (obr. 19: 6).

5. Šidlo z ulny so zachovanou hlavice, pravdepodobne jeleňa (*Cervus* sp.?). Pracovná časť je dokonale vyhladená; dĺ. 15,8 cm (obr. 19: 7).

6. Dlát z kompakty pozdĺžne rozštiepeného metacarpu alebo metatarsu (*Bos* sp.?), s dokonale vyhladeným ostrím; dĺ. 9,9 cm, max. š. 2,5 cm, š. ostria 1,2 cm (obr. 19: 8).

7. Fragment lamely kla (*caninus*) diviaka (*Sus scrofa* fer. L.); dĺ. 9,6 cm (obr. 19: 10).

8. Puzdro z parohu jeleňa (*Cervus sp.*) so zošíkmenými bokmi zbíhajúcimi sa k otvoru v spongióze. Kolmo na os otvoru puzdra je paroh prerazený oválnym otvorom pre rukoväť. Pôvodný povrch je vyhladený; dl. 7,8 cm, max. š. 6,5 cm, hr. 2,5 cm, Ø otvoru pre rukoväť 2,1x0,8 cm (obr. 19: 11).

9. Dlátko z dokonale vyhladeného, čiastočne štiepaním upraveného výbežku parohu (*Cervus sp.*) a s nepravidielnym otvorom na zavesenie, kolmým na os ostria; dl. 6,8 cm, max. š. 2,4 cm, hr. 1,1 cm, š. ostria 0,6 cm, Ø otvoru 0,7 cm (obr. 19: 12).

10. „Kopáč“ z pravdepodobne patologicky deformovanej lodyhy parohu (*Cervus sp.?*) s prevŕtaným kruhovým otvorom pre rukoväť, obitým tylom a čiastočne prácou vyhladeným a poškodeným ostrím; dl. 14,7 cm, š. 5 cm, hr. 2,4-3,2 cm, Ø otvoru 2,4-2,7 cm (obr. 20: 1).

Kamenná industria

1. Nátepná doštička tvaru úzkeho obdĺžnika so zaoblenými rohmi a dokonale vyhladeným povrchom. Prierez tela je mierne bikonvexný, s kolmo zbrúsenými bokmi (obr. 19: 2). Na pripavenie k zápästiu slúžili dva obojstranne vŕtané otvory. Zhotovili ju zo sedimentárnej slienitej horniny považského pôvodu (za láskavé určenie kamennej suroviny ďakujem *O. Míkovi* z Prírodovedeckého múzea SNM v Bratislave); dl. 9,4 cm, max. š. 1,6 cm, hr. 0,6 cm, Ø otvorov 0,4-0,5 cm.

2. Čepel zo sivohnedého rohova s bilaterálnou retušou a kosákovým leskom; dl. 3,8 cm, š. 1,2 cm, hr. 0,4 cm (obr. 19: 9).

3. Plochá kamenná sekerka obdĺžnikového prierezu s priamym, pracovnou činnosťou otupeným ostrím. Povrch je dokonale vyhladený. Zhotovili ju z porcelanitu (určenie bez možnosti výbrusu), ktorého najbližšie zdroje sa nachádzajú v okolí Uherského Hradišťa na Morave; dl. 5,9 cm, š. 3,6 cm, max. hr. 1,5 cm (obr. 20: 2).

4. Vápencový, jednostranne zbrúsený okruhliak, pripomínajúci jednoduchú štiepaciu sekeru. Na pracovnej hrane sa zachovali výrazné stopy úderov; dl. 6,4 cm, š. 5,2 cm, hr. 2,5 cm (obr. 20: 3).

Hlinené predmety

1. Dvojkónická súdkovitá hlinená hrkálka s odlomenou zahnutou rukoväťou kruhového prierezu. Zhotovili ju z dokonale vyhladenej až vyleštenej, dotvrda vypálenej čiernej hlíny. Drobná plochá podšava je nepravidelného srdcovitého tvaru; zach. v. 6,4 cm, Ø max. vydutiny 3,6 cm, Ø dna 1,9x1,9 cm, Ø rukoväte 0,9 cm (obr. 19: 3).

Doterajší archeologický výskum okrem paleolitu doložil osídlenie výšinnej polohy v Ivanovciach-Skale v období ludanickej a bošáckej skupiny, počas maďarovskej kultúry, v mladšej dobe bronzovej, dobe laténskej (púchovská kultúra?) a novoveku (*Veliačik/Němejcová-Pavúková 1987, 47 a n.*).

Parohová a kostená industria bez nálezových okolností zvyčajne neumožňuje jednoznačné datovanie. Preto aj väčšiu časť kolekcie možno iba rámcovo zaradiť do eneolitu až doby bronzovej. Sem patria predovšetkým tri dláta, dve šidlá a kopáč, zatiaľ čo parohové puzdro pravdepodobne prislúcha do eneolitu. Najskôr až zo stredoveku alebo novoveku pochádza varená psia kosť v tvare rukoväte, ktorá však bola v zberateľských kruhoch mimoriadne cenená a na trhu sa zvyčajne ponúkala ako paleolitický hudobný nástroj.

Najdôležitejším predmetom súboru je kamenná nátepná doštička, blízka podobnej ochrane zápästia lukostrelca z pohrebiska v Ivanke pri Dunaji (*Pichlerová 1966, 28 a n.*). Takéto nálezy postupne pribúdajú z prostredia maďarovskej kultúry (*Točík 1978, tab. CXXXVI: 12, CXLVIII: 4, CLXXXVII: 4; Bača 1999*). Ostatné kamenné artefakty patria k bežnej náplni eneolitických kultúr a hlinenú hrkálku bez nálezových okolností nemožno jednoznačne pripísať žiadnej z kultúr doby bronzovej, zastúpených na lokalite.

Literatúra

Bača 1999 - R. Bača: Nátepná doštička z Veselého. Štud. Zvesti AÚ SAV 33, 1999, 145.

Pichlerová 1966 - M. Pichlerová: Pohrebisko s neskorou šnúrovou keramikou typu Veselé v Ivanke pri Dunaji. In: Sbor. SNM, História 6, Bratislava 1966, 25 - 56.

Točík 1978 - A. Točík: Nitriansky hrádok - Zámeček, Bez. Nové Zámky. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce Kultur II. Nitra 1978.

Veliačik/Němejcová-Pavúková 1987 - L. Veliačik/V. Němejcová-Pavúková: Zwei Bronzeorte aus Ivanovce. Slov. Arch. 35, 1987, 47 - 64.

NEUE ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS IVANOVCE. Aus der bekannten polykulturellen befestigten Höhensiedlung in Ivanovce (Bez. Trenčín), Lage Skala, gelangte in das Archäologische Museum des SNM zu Bratislava eine Kollektion von 15 Gegenständen zur Beurteilung. Zehn von

ihnen gehörten zu Geweih- oder Knochenwerkzeugen, z. B. Meißel (Abb. 19: 1, 8, 12), Ahlen (Abb. 19: 6, 7), Retuscheur (Abb. 19: 4), Zwischenfutter (Abb. 19: 12) und eine Spitzhacke (Abb. 20: 1). Am wichtigsten ist von der Steinindustrie eine Armschutzplatte aus mergeligem Gestein, die in die Maġarovce-Kultur gehört (Abb. 2: 2). Von den übrigen Funden sind ein Steinbeil aus mährischem Porzellanit (Abb. 20: 2) und eine Tonklapper aus der Bronzezeit beachtenswert (Abb. 20: 3).

JADEITOVÁ SEKERKA Z OKOLIA SENICE

Zdeněk Farkaš - Dušan Hovorka

Neznáma poloha na poliach medzi obcami Kunov, Sobotište a Podbranč (okr. Senica), neolit-eneolit, ojedinelý nález. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

V r. 1997 sa dostala na posúdenie do Archeologického múzea SNM v Bratislave kamenná sekerka, údajne nájdená pred niekoľkými rokmi na neznámom mieste na poliach medzi obcami Kunov, Sobotište a Podbranč. Plochú sekerku mierne trapézovitého tvaru s obdĺžnikovým až bikonvexným prierezom tela a nepatrne konkávnym, čiastočne zaobleným ostrím zhotovili z dokonale vyhladeného až vylešteného tmavozeleného jadeitu (obr. 21). Rozmery: dĺ. 8,1 cm, š. 2,4-4,7 cm, hr. 1,5 cm (výbrusom z tyla sa skrátila dĺžka nástroja o 1,1-1,4 cm).

Morfologicky je sekerka blízka nálezom z okruhu lengyelskej kultúry, ktorá je v oblasti Kunova doložená od I. stupňa až po ludanickú skupinu. Predmet je zatiaľ ojedinelým dokladom použitia jadeitu na výrobu kamennej brúsenej industrie na Slovensku, na blízkej Morave sú však výrobky z neho častejšie. Väčšinu nástrojov z jadeitu či nefritu zaraďujú moravskí bádatelia do obdobia lengyelskej kultúry (Palliardi 1913, 98; Skutil 1946, 155 a n.; Štelcl/Malina 1974, 104; Podborský 1993, 114), hoci v niektorých prípadoch nemožno vylúčiť ani mladšie datovanie (Červinka 1943, 128; Skutil 1946, 156; Schmidt/Štelcl 1971, 142).

Na západný, najskôr alpský pôvod použitej suroviny poukazujú výbrusy materiálu (podrobnejšie vyhodnotenie nálezu pripravujú autori na stránkach zborníka *Geologica Carpathica*, Bratislava).

Literatúra

- Červinka 1943 - I. L. Červinka: Moravské nálezy jadeitů k otázce nefritové. *Příroda* 36, 1943, 125-128.
 Palliardi 1913 - J. Palliardi: Die archäologische Zugehörigkeit der mährischen Jadeit- und Chloromelanitbeile. *Korrespondenz-Blatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte* 44, 1913, 97-98.
 Podborský 1993 - V. Podborský: Nástup zemědělské civilizace (neolit). In: *Vlastivěda Moravská. Právní dějiny Moravy*, Brno, 1993, 71-152.
 Schmidt/Štelcl 1971 - J. Schmidt/J. Štelcl: Jadeites from Moravian Neolithic Period. *Acta universitates Carolinae - Geologica*, Praha 1971, 141-152.
 Skutil 1946 - J. Skutil: Moravské nálezy jadeitových a nefritových neolitických výrobků, slezské importy. *Slezský sborník* 44, Brno 1946, 145-156.
 Štelcl/Malina 1974 - J. Štelcl/J. Malina: *Základy petroarcheologie*. Brno 1974.

EIN JADEIT-BEIL AUS DEM UMKREIS VON SENICA. Auf einer nicht näher bekannten Stelle zwischen den Gemeinden Kunov, Sobotište und Podbranč im Bezirk Senica fand man bei landwirtschaftlichen Arbeiten ein Flachbeil von unausgeprägt trapezförmiger Gestalt mit rechteckigem bis bikonvexem Querschnitt des Körpers. Die mäßig konkave Schneide trägt keine Verwendungsspuren. Das Werkzeug wurde aus vorzüglich geglättetem bis poliertem dunkelgrünem Jadeit (Abb. 1: 1) wahrscheinlich alpiner Herkunft angefertigt. Typologisch fügt sich das Beil in die Lengyel-Kultur und ist vorderhand der erste bekannte Beleg über die Verwendung von Jadeit zur Herstellung von geschliffener Steinindustrie in der Slowakei.

HRADISKO LUŽICKEJ KULTÚRY V SELCI

Václav F u r m á n e k

Selec (okr. Trenčín), poloha Hradisko, neskorá doba bronzová, lužická kultúra, povrchový zber. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Vďaka informácii P. Dvořáka navštívil som v Trenčíne lesného inžiniera E. Mokráňa, ktorý mal doma malú bronzovú sekeru s tulajkou. Sekeru našiel pred niekoľkými rokmi v lese východne od obce Selec. Koncom leta 1997 som si spolu s E. Mokráňom a P. Dvořákom miesto nálezu pozrel. Zistil som, že sekera ležala pod valom pravekého hradiska, ktoré sa aj nazýva Hradisko.

Lokalita sa nachádza v západnej časti pohoria Považský Inovec. Z vrcholu je dobrý výhľad na veľkú časť Považia (obr. 22: 1) a možno odtiaľ sledovať široký región ležiaci severne a západne od hradiska. Pri obhliadke som zistil, že okolie vrcholu kóty bolo opevnené valmi. Žiaľ, ich systém a priebeh sa pre krátkosť času a pre pomerne hustú vegetáciu nepodarilo presne určiť. Počas prieskumu tejto polohy sa na povrchu na rôznych miestach našla keramika lužickej kultúry.

Opis nálezov

1. Malá bronzová sekerá s tulajkou, rovným okrajom, pravidelným klinovitým ostrím a uškom pod okrajom. Na niekoľkých miestach okraja nebol odstránený ostrap a odlievací švík v hornej časti protifahlej strany ucha nebol obrúsený. Sekera je zdobená pod okrajom plastickým obvodovým prstencom a na prednej a zadnej strane jemnými vertikálnymi líštami. Patina bola čierozelenej farby. Hmotnosť: 112,3 g. Rozmery: v. 6,8 cm; š. ostria 3,5 cm; vnút. Ø tulajky 2,2x2,6 cm (obr. 22: 4).

2. Črep pravdepodobne z amfory alebo amforovitej vázy, na povrchu zdobený širokými vertikálnymi žliabkami, vonkajšia stena čierna so stopami tuhovania, vnútri hnedosivá. Zhotovený bol z jemného piesčito-hlinitého materiálu (obr. 22: 2).

3. Črep pravdepodobne z amfory alebo amforovitej vázy, na povrchu zdobený dvoma nevýraznými vertikálnymi žliabkami, vonkajšia stena sivohnedá, vnútri svetlohnedá. Zhotovený bol z hlinito-piesčitého materiálu s prímiesou drobných kamienkov (obr. 22: 3).

4. Malé atypické črepy sídliskovej keramiky z rôznych keramických tvarov.

Výsledky krátkodobého povrchového prieskumu polohy Hradisko v obci Selec ukázali, že táto lokalita predstavuje doteraz neznáme hradisko lužickej kultúry, ktoré však v danom regióne, husto osídlenom nositeľmi tejto kultúry (Veličik/Romsauer 1994), nie je nijakým prekvapením. Oporu pre rámcové datovanie hradiska do záverečných etáp doby bronzovej poskytuje objavená keramika. V rámci tohto úseku doby bronzovej je bližšie datovanie možné pomocou chronologického zaradenia sekery s tulajkou. Sekery tohto tvaru a s touto výzdobou sú typické pre počiatok neskorej doby bronzovej, pre stupeň HB 1 (Novotná 1970).

Novobjavené hradisko lužickej kultúry bude v najbližších rokoch predmetom odborného záujmu pracovníkov Archeologického ústavu. Uskutoční sa zameranie jeho plochy, upresní sa priebeh valov a realizuje sa podrobnejší prieskum, aby bolo možné presnejšie stanoviť vznik a zánik hradiska.

Literatúra

Novotná 1970 - M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. München 1970.

Veličik/Romsauer 1994 - L. Veličik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových pól na západnom Slovensku. Nitra 1994.

BURGWALL DER LAUSITZER KULTUR IN SELEC. Nach der Information eines örtlichen Bürgers wurde im Gemeindekataster von Selec (Bez. Trenčín) ein urzeitlicher Burgwall festgestellt. Die Fundstelle liegt im Westteil des Považský Inovec-Gebirges in über 732 m Überseeöhe. Bisher fand man hier ein bronzenes Tüllenbeil (Abb. 22: 4) und Bruchstücke von lausitzischer Siedlungskeramik (Abb. 22: 2, 3). Chronologisch aussagend ist vor allem das Beil, dessen Form für die beginnende Spätbronzezeit - Stufe HB 1 typisch ist.

OJEDINELÝ NÁLEZ BRONZOVÉHO HROTU KOPIJE Z HORNÝCH STRHÁR

Václav F u r m á n e k

Horné Strháre (okr. Veľký Krtíš), kyjatická kultúra, neskorá doba bronzová, ojedinelý nález pravdepodobne na sídlisku, amatérsky zber. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

Počas turistickej vychádzky JZ od obce Horné Strháre (obr. 23: 1) sa na okraji lúky našiel bronzový hrot kopije. Autor článku sa o náleze bronzového predmetu dozvedel pri príležitosti Ekodňa, ktorý zorganizoval Okresný úrad Veľký Krtíš v Horných Plachtinciach. Hrot kopije zapožičal a zdokumentoval.

Opis nálezu

Nájdenná bodná zbraň je na povrchu pokrytá ušľachtilou olivovozelenou patinou, ktorá je na niektorých miestach odlúpená. Listy sú malé a tuľajka siaha takmer k špičke. Otvory na tuľajke, ktoré slúžili na upevnenie k drevenej rúčke, sú umiestnené tesne pred napojením listov k tuľajke. Z technologického hľadiska je zaujímavé, že jeden otvor dôkladne perforoval stenu tuľajky, zatiaľ čo druhý nebol pretlačený až do tuľajky. Súviselo to zrejme s nedostatočným zasunutím valcovitých klinkov do kadľubu pred odlievaním tohto predmetu. Rozmery: dĺ. 11 cm, max. Ø tuľajky 2,5 cm, max. š. listov 2,6 cm (obr. 23: 2).

Náhodne objavený bronzový hrot kopije pravdepodobne signalizuje sídlisko ľudu kyjatickej kultúry, ktorý v mladšej a neskoršej dobe bronzovej husto osídlil juh stredného Slovenska. Hoci zatiaľ na Slovensku nie je uspokojivo vypracovaná typológia a chronológia hrotov kopijí z doby bronzovej, možno povedať, že prezentovaný tvar je pre svoju gracilitu a tvarovanie listov príznačný pre bronzovú industriu z počiatku neskoršej doby bronzovej (HB 1).

EINZELFUND EINER BRONZELANZENSPITZE AUS HORNÉ STRHÁRE. In Horné Strháre (Bez. Veľký Krtíš) fand man zufällig eine Bronzelanzenspitze, die aufgrund ihrer Form in die Spätbronzezeit datiert ist (HB 1). Der Fund deutet auf die Existenzmöglichkeit einer Siedlung der Träger der Kyjatice-Kultur.

UKONČENIE VÝSKUMU KOSTOLA SV. MIKULÁŠA V TRNAVE

Klára F ű r y o v á

Trnava (okr. Trnava), Nám. sv. Mikuláša, stredovek, novovek (14.-17. stor.), pôdorys gotickej kaplnky a sakristie, predstihový výskum. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

Výskum realizovalo Archeologické múzeum SNM v Bratislave v r. 1994, 1995 a 1997, finančne ho zabezpečoval Mestský úrad v Trnave. Účinnú pomoc poskytlo Západoslovenské múzeum zvlášť v oblasti konzervovania nálezov. Základné historické údaje o skúmanom objekte a výsledky prvej sezóny výskumu boli publikované (F ű r y o v á 1996, 60-61; 1997, 85-93). V prvých sezónach výskumu boli odkryté mladšie stavebné fázy kostola a zároveň sa zistilo, aký rozsah mal objekt v 16.-18. stor. Mladšie prístavby vybuďovali z tehál a v murive sporadicky použili aj staršie, gotické stavebné články.

V poslednej sezóne výskumu sa uskutočnil odkryv kamenných základov najstaršej časti stavebného komplexu - základov pôvodnej gotickej kaplnky. Kaplnka pozostáva z približne štvorcovej lode a pomerne malej polygonálnej apsidy (obr. 24). Šírka základov je 0,8 m, vnútorná šírka lode 7 m, vnútorná šírka svätyne 2,6 m. Oporné piliere, 0,8 m široké a približne 1,1 m dlhé, sú previazané s obvodovým múrom. Samotné kamenné základy sa dali sledovať iba z vonkajšej strany, lebo vnútorná strana základov lode bola prekrytá tehlovou plentou, vzniknutou v neskoršom vývoji stavby. V apside bola omietka nanosená priamo na kamenné murivo. Skúmanie interiéru stavby znemožnilo novoveké komunikácie a zásahy.

Základy kaplnky, budované z nahrubo opracovaných kameňov, boli zapustené do sprášového podlažia do hĺbky 160,1 m n. m. Približne vo výške 161,3 m vidieť zmenu štruktúry muriva. Pomerne hladký povrch základov sa mení na hrboľatý, z drobnejších neopracovaných kameňov kladený múr, ktorý sa v niektorých miestach pôvodnej línie základov odchyľuje o 10-15 cm.

Táto skutočnosť naznačuje, že pôvodnú stavbu prebudovali. V južnom úseku kamenného obvodového múru sa zachovalo sekundárne vytvorené úzke okno so šikmým ostentím, ktoré pri ďalších prestavbách zamurovali. Pôvodné zaklenutie okna sa nezachovalo. Okno podľa všetkého slúžilo do sekundárne vytvoreného podzemného priestoru, do rodinnej krypty. Tomu nasvedčuje aj zvrstvenie terénu v tesnej blízkosti stavby. Na jej obidvoch stranách sme v hĺbke 161-161,3 m zistili úroveň stredovekého horizontu. Je to neporušená vrstva tmavosivej zeminy, ktorá sa po 30 cm smerom dolu postupne mení na žltú. V tejto žltej spráši sme na niekoľkých miestach zistili zásahy pravekého halštatského osídlenia. Nad neporušenou tmavosivou vrstvou sa nachádza tmavosivá zemina premiešaná s drobnými úlomkami malty, kamenia a miestami aj ľudských kostí. Táto 30-40 cm hrubá vrstva mohla vzniknúť pred prestavbou kaplnky na kryptu. Parapet zisteného okna na južnej strane kamenného objektu sa nachádza približne 10-20 cm nad touto vrstvou.

Na dvoch miestach (v mieste napojenia apsidy na loď a na východ od zvyšku okna) sa zachovali súvislejšie úseky nadzemného muriva. Tehlové murivo spočíva na prebudovanom kamennom múre a je kladené z tzv. prstoviek menších rozmerov, ako boli tehly použité na vnútorné oplentovanie stavby a tiež na ďalšie prestavby. Na základe týchto zvyškov sa nedá určiť, do akej miery bola tehla použitá na výstavbu nadzemných múrov pôvodnej či prebudovanej kaplnky.

Na základe uvedených pozorovaní sa dá vývoj odkrytej architektúry zrekonštruovať nasledujúcim spôsobom: pôvodnou stavbou bola gotická kaplnka so štvorcovou loďou, polygonálnou apsidou a s opornými piliermi. Usporiadanie oporných pilierov lode kaplnky a jej štvorcový pôdorys umožňujú predpokladať, že loď bola zaklenutá na stredový pilier. Napriek malému vnútornému priestoru sa však dá uvažovať aj o dvojici stĺpov v strede lode v línii obvodového múru apsidy. Na datovanie najstaršej fázy stavby nedáva oporu ani sprievodný nálezkový materiál, ani stratigrafická situácia. Na základe charakteru pôdorysu ju datujeme do začiatku 14. stor. Samostatne stojaci kostolík v tesnej blízkosti Dómu sv. Mikuláša mohol plniť funkciu pohrebnej kaplnky.

Nasledujúce zásahy svedčia o tom, že kaplnka bola až po základy zdevastovaná. Obnovili ju na pôvodných základoch, a zároveň v nej vytvorili kryptu s úzkym oknom na južnej strane. Krypta sa nachádzala čiastočne pod úrovňou terénu. Túto druhú stavebnú fázu môžeme stotožniť so vznikom rodinnej krypty *Pavla Holého* v r. 1498.

Tehlové základy sakristie sú pristavené ku kamenným základom kaplnky a presekávajú vrstvu väčších neopracovaných kameňov ležiacich na úrovni stredovekej nivelety terénu. Z malého torza maltovej vrstvy „dlážky“, zachyteného pozdĺž kamenných základov v interiéri sakristie, sa nedá určiť, či ide o zvyšok skutočnej dlážky sakristie alebo len o stavebnú niveletu vzniknutú počas prestavby pôvodnej gotickej kaplnky. Skutočnosť, že na výstavbu použili tehly a že tieto sú typovo mladšie ako prstovky, ktoré sa nachádzajú v obvodovom murive už opisovanej kaplnky, svedčí o tom, že sakristiu budovali až po vzniku rodinnej krypty.

Vznik sakristie odôvodňuje zmena funkcie objektu na kostol slúžiaci slovenským veriacim po presťahovaní ostrihomského arcibiskupstva do Trnavy v r. 1543 - po obsadení Ostrihomu Turkami. Trnava sa stala centrom cirkevného diania v Uhorsku, v dôsledku čoho sa v Dóme sv. Mikuláša konali kázne v prvom rade pre štátnu reprezentáciu v nemčine a maďarčine. Pretože slovenských veriacich v Trnave bolo veľa, čoskoro museli Kaplnku sv. Michala zväčšiť. Tieto premeny, zistené archeologickým výskumom v r. 1994 a 1995, sú už spracované a publikované.

Literatúra

Füryová 1996 - K. Füryová: Výskum kostola sv. Michala v Trnave. AVANS 1994, 1996.

Füryová 1997 - K. Füryová: Trnavský kostol sv. Michala. Zbor. SNM 91, Archeológia 7, 1997.

ABSCHLUSS DER UNTERSUCHUNG DER ST. MICHAELSKIRCHE IN TRNAVA (Bez. Trnava). In der letzten Grabungssaison ist es gelungen, Steinfundamente einer kleinen gotischen Kapelle mit quadratischem Schiff und polygonaler Apsis mit Stützpfailern freizulegen. Das Objekt wird an Hand des Grundrisses in das 14. Jh. datiert. Die kleine Kirche in nächster Nähe des St. Nikolaus-Domes konnte die Funktion einer Begräbniskapelle erfüllt haben.

Die Struktur der Fundamentmauern verrät Spuren eines Umbaus. Auf der Südseite des Grundrisses erhielt sich im Steingemäuer etwa 20 cm über dem Niveau des jetzigen Geländes der Un-

terteil eines sekundär eingesetzten schmalen Fensters. Dieser Umbau kann mit der Entstehung der Familiengruft von Pavel Holý im J. 1498 identifiziert werden.

In die dritte Bauphase verwiesen ist die Errichtung der Sakristei als Anbau an die Nordseite der Kirche. Freigelegt wurde der Ost- und Nordteil der Fundamente der Umfassungsmauer. Die Fundamente der Sakristei bestanden aus Ziegeln, ähnlich wie die bereits in den vorangehenden Saisons freigelegten Fundamente des Renaissance- und Barockanbaues des Gebäudekomplexes. Begründet ist die Entstehung der Sakristei durch die Veränderung der Funktion als Begräbniskapelle, bzw. als Familiengruft zu einer Kirche, die den slowakischen Gläubigen nach der Verlegung des Esztergomer Erzbistums nach Trnava diente (siehe Abb. 24).

KOSÁKOVITÝ NÁSTROJ Z LÚČOK

Lýdia Gačková

Lúčky (okr. Michalovce), poloha Na pláňach, južný breh Zemplínskej šíravy, náhodný nález, kúpa, prelom eneolitu a včasnej doby bronzovej. Uloženie nálezu: Zemplínske múzeum, Michalovce.

Predmet kosákovitého tvaru z volynského rohovca, s obojstrannou plošnou retušou, doplnenou na pracovnej hrane pílkovitou retušou. Povrch starostlivo upravený. Rozmery: dĺ. 12 cm, š. 3,6 cm, max. hr. 1 cm (obr. 25). Nález, objavený náhodne pri prieskume južného pobrežia Zemplínskej šíravy počas poklesu vodnej hladiny, získalo múzeum v decembri 1997 kúpou. V okolí miesta nálezu sa uskutočnila obhliadka terénu. Povrchovým zberom sa získali črepy z eneolitu, doby bronzovej, halštatskej, rímskej a zo stredoveku.

SICHELARTIGES WERKZEUG AUS LÚČKY. In der Lokalität Lúčky (Bez. Michalovce), in der Lage Na pláňach fand man zufällig ein sichelartiges Werkzeug aus wolhynischem Hornstein mit beidseitiger Flächenretusche, die auf der Arbeitskante mit gezählter Retusche ergänzt ist (Abb. 25). Wende des Äneolithikums und der Frühbronzezeit.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM KATOVEJ BAŠTY V KOŠICIACH

Dárius Gašaj

Košice (okr. Košice-mesto), poloha Katova bašta, zisťovací výskum, mestské opevnenie, kontraeskarpa, rondel, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Východoslovenské múzeum, Košice.

Katova bašta v Košiciach patrí medzi nepočítané, ale relatívne dobre zachované zvyšky mestského opevnenia. Masívny polkruhovitý objekt (s novou fasádou zo strany mesta a s prístavbami z 19. a 20. stor.) je jedným z veľkých delových rondelov, ktoré zabezpečovali obranu východnej strany mesta v II. (goticko-renesančnom) pásme opevnenia. V jeho hmote sa dodnes zachovali delové komory, jedna so štrbinovou strielnou, a zvyšky bránového prejazdu, ktorý uzatváral prístup k Drábskej (Malovanej) bráne, vybudovanej v I. (gotickom) pásme opevnenia ešte pred r. 1468 (*Hala-ga 1967, 26*).

Pôdorys a polohu rondelu v systéme opevnenia zachytávajú plány opevnenia mesta od druhej polovice 16. stor. V tomto období mal rondel predsunutý, polkruhovitý parkánový múr, v 17. stor. vybudovali pred ním päťuholníkovitý bastión, ktorý existoval ešte v r. 1792 (*Muszenics 1792*).

Objekt Katovej bašty s príslušným nádvorím je od r. 1911 súčasťou VM v Košiciach. V jeho delových komorách a na poschodí sa uvažuje so zriadením expozície stredovekých zbraní a fortifikácie mesta. Z tohto dôvodu realizovalo múzeum koncom r. 1997 zisťovací výskum na jeho nádvorí a v troch delových komorách.

Sondou na nádvorí bašty sa potvrdila existencia kamenného muriva - kontraeskarpy gotického pásma opevnenia. Orientáciou približne v smere S-J je paralelná s líniou parkánového múra tohto pásma (múr je v stene kalvínskeho kostola), od ktorého je vzdialený 17 m. Zistili sa dve jej stavebné etapy, staršiu datujú nálezy bielo-červenej maľovanej keramiky na prelom 14. a 15. stor.

Výskum v delových komorách priniesol zaujímavé poznatky o stavebnom vývoji objektu. Tieto neboli budované súčasne s jeho obvodovým plášťom, ale pristavali ich k nemu dodatočne, v druhej stavebnej etape. Sedemnást komôr vybudovali v súvislom páse od bránového prejazdu rondela (pravdepodobne tiež staršieho) až po hradbový múr II. pásma opevnenia (*Muszenics 1792*). Sú dvojakého typu a v pôdoryse objektu sa striedavo opakujú. Väčšie delové pozície (komory I-VIII), zo strany mesta otvorené, majú lichobežníkovitú dispozíciu, menšie komory (komora 1 pri bránovom prejazde, komory 2-8 medzi delovými pozíciami a komora 9 západne od komory VIII) majú pôdorys v tvare trojuholníka. Menšie komory (okrem komôr 1, 7, 8 s novým vstupom) v pôvodných vchodoch boli zamurované a zasypané hlinou.

Zisťovací výskum sa uskutočnil v dvoch delových pozíciách (komory VII a VIII) a v malej komore medzi nimi (komora 8). Tieto mali konštrukčne klenutý základ, jedným koncom previazaný s masívnym kamenným pilierom a druhým opretým o plášť rondelu. Steny a valené klenby komôr boli omietnuté tromi vrstvami omietok, najstaršia z nich končila v hĺbke 0,5-0,6 m na pôvodnej nivelete komôr - na hlinených podlahách, ktoré vznikli na stavebnom zasype, obsahujúcom keramiku z 15.-16. stor.

V 19. stor. boli delové pozície uzavreté priechkou (ostali po nich plytké kamenné základy) a do malej komory bol prerazený nový vstup; pôvodný (v stene, z delovej pozície) bol zamurovaný. Podľa odkrytých zvyškov pecí s tehlovými soklami a kamenným základom mali komory v tomto období novú obytnú funkciu.

Vo výskume komôr sa bude pokračovať aj v r. 1998.

Literatúra

Halaga 1967 - O. R. Halaga: Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc. Košice 1967.

Muszenics 1792 - Muszenics: Explicatio at Extensionis Quantitas Fundi per Instantem Civem et Petisitam Fridericum Gebrecht ..., plán.

FESTSTELLUNGSGRABUNG AUF KATOVA BAŠTA IN KOŠICE (Bez. Košice). Die Grabung im Hof von Katová bašta und in drei Geschützkammern realisierte das Ostslowakische Museum. Durch einen Schnitt im Hof der Bastei wurde die Existenz eines Steingemäuers bestätigt - einer Kontraeskarpe der gotischen städtischen Befestigungszone. Die Untersuchung in den Geschützkammern des Rondells brachte Erkenntnisse über die Bauentwicklung des Objektes im 15.-16. Jh.

PREDSTIHOVÝ ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA MLYNSKEJ ULICI V KOŠICIACH

Dáriuš Gašaj

Košice (okr. Košice-mesto), Mlynská ulica, predstihový záchranný výskum, mestské opevnenie, stredovek. Uloženie nálezov: Východoslovenské múzeum, Košice.

Výskum sa realizoval v súvislosti s rekonštrukciou inžinierskych sietí a dlažby ulice. Finančne ho zabezpečoval investor stavby - mesto Košice. Sondážnou metódou, kombinovanou s menšími plošnými skrývkami po oboch stranách ulice, sa v úseku od Zvonárskej a Hrnčiarskej ulice po Puškinovu ulicu zachytili zvyšky gotického a goticko-renesančného opevnenia mesta. Zistená fortifikácia bola narušená výkopmi rýh inžinierskych sietí a v osi ulice zničená 3 m širokou ryhou odpadového kanála, vybudovaného v r. 1978 v mieste staršej kanalizácie (*Eliáš 1996, 42*).

Gotické pásmo opevnenia

Opevnenie mesta, budované od konca 13. stor. (*Súpis pamiatok 1968, 83*), začínalo na východnej strane v línii dnešnej vonkajšej uličnej čiary Zvonárskej a Hrnčiarskej ulice. Hlavný hradbový múr s výstupkami pre ochodzu (*Rothauscher 1874*) bol v úseku Mlynskej ulice zničený šachtou a ryhou odpadovej kanalizácie a zachoval sa iba v dvoch krátkych a neúplných fragmentoch.

Z línie hlavnej hradby na južnej strane ulice vystupovala smerom do parkánu flankovacia veža, odkrytá sčasti zachovaným nadzákladovým, zvonku omietnutým, riadkovaným kamenným murivom. Celý pôdorys veže, pôvodne so štvorcovou dispozíciou (*Rothauscher 1874*), ani jej previazanie s hradbovým múrom nebolo možné zachytiť z dôvodu prekážajúcich inžinierskych sietí a odpadové-

ho kanála vedúceho zo Zvonárskej ulice. Základy SV nárožia veže mali hrúbku 1,45 m. Nálezy z jeho zásypovej vrstvy, z hĺbky 0,8-1,4 m (zlomok dlaždice, nádobkovitá kachlica so štvorcovým ústím, zlomky hrncov a zvonovitej pokrievky), radíme predbežne do 14.-15. stor.

Opevnenie doplňoval parkánový múr, predsunutý 7 m pred hlavnú hradbu. Zistil sa v krátkom dvojmetrovom úseku južne od uličnej čiary po základy brány, na ktorú sa pripájal. Múr bol vybudovaný z lomového kameňa, so základom širokým 0,8 m.

Najdôležitejším článkom stredovekého opevnenia Mlynskej ulice bola Mlynská brána, postavená pred r. 1462 (*Halaga 1967*, 31), približne v osi ulice. Podľa kópie plánu opevnenia mesta z r. 1781 (*Rothauscher 1874*) jej teleso južnou stenou nadväzovalo na staršiu vežu, čo potvrdil aj odkryv zvyškov jej základov, ktoré umožňujú aspoň približnú pôdorysnú rekonštrukciu objektu. Brána mala rozmery približne 12x10 m a jej čelný uzáver, v základe široký 2,2 m, bol vysunutý 2 m z pásma parkánu.

Prístup k bráne chránila priekopa. Bola široká 18 m a ukončená kontraeskarpy s kamenným základom širokým 1 m.

Goticko-renesančné pásmo opevnenia

Druhé, vonkajšie pásmo opevnenia mesta, vybudované v priebehu 15. stor. (*Súpis pamiatok 1968*, 83), zosilnilo obranu Mlynskej brány novými fortifikačnými prvkami - rondelom (barbakánom) a hradbovým múrom, postavenými pred starším opevnením. Rondel (barbakán) Mlynskej brány nevybudovali v predĺžení osi ulice, ale ako potvrdili výsledky výskumu, bokom - južne od brány. V tejto polohe rondelové opevnenie zachytáva topografický plán mesta z r. 1807 (*Chunert 1807*), kedy ešte existovalo. Severné rameno rondelu, ktoré sa pripájalo k základom kontraeskarpy staršieho pásma fortifikácie, bolo čiastočne odkryté na južnej strane ulice - pri stene kostola ev. cirkvi.

Nový hradbový múr, rešpektujúci priebeh staršieho opevnenia, vybudovali 11,5 m pred priekopou. Hradba bola budovaná z lomového kameňa, so základom 2 m. Naprieč Mlynskou ulicou prebiehala ešte na začiatku 19. stor., kedy ju zbúrali spolu s rondelom, na ktorý sa pripájala.

Ďalší kamenný múr, široký 0,8 m, zistený sondážou už v úrovni Puškinovej ulice, vo vzdialenosti 26 m od hradbového múra druhého pásma opevnenia, pravdepodobne už nesúvisel s týmto pásmom; k jeho interpretácii sa zatiaľ nevyjadrujeme.

Odkryté základy opevnenia boli náznakovo rekonštruované v novej dlažbe ulice.

Literatúra

Eliáš 1996 - Š. Eliáš: Ulice v dejinách Košíc. In: Košické historické zošity. Zborník Štátneho oblastného archívu v Košiciach 6, 1996, 39-70.

Halaga 1967 - O. R. Halaga: Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc. Košice 1967.

Chunert 1807 - Chunert: Kaschau - Topographisches Plan der Königlichen Frey und Hauptstadt in Oberungarn, 1807.

Rothauscher 1874 - Rothauscher: Plan der Festung Caschau im J. 1781.

Súpis pamiatok na Slovensku II, Bratislava 1968.

VORSRUNGS-RETTUNGSGRABUNG IN DER MLYNSKÁ STRAŽE IN KOŠICE (Bez. Košice). Die Grabung erfolgte im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der Ingenieurnetze und der Straßenpflasterung. Im Abschnitt von den Gassen Zvonárska und Hrnčiariska ul. bis zur Gasse Puškinová ul. konstatierte man Reste einer gotischen und gotisch-renaissance-zeitlichen Stadtbefestigung. Die gotische Befestigungszone bestand aus der Hauptmauerschanze, einem flankierenden Turm (mit Keramik aus dem 14.-15. Jh.), einer Zwingermauer, einem Tor (errichtet vor dem J. 1462) und aus einem Graben, der mit einer Kontraeskarpe abgeschlossen ist. Die zweite, die gotisch-renaissance-zeitliche Befestigungszone ergänzte das Fortifikationssystem von Mlynská brána mit einem Rondell und einer neuen Mauerschanze.

NOVÉ NÁLEZY Z KEŽMARKU

Marta Giertlová

Kežmarok (okr. Kežmarok), intravilán, prieskum pri výstavbe telefónnych a plynových prípojok a rekonštrukcii kanalizačnej siete v historickom jadre mesta, stredovek (13.-15. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Kežmarok.

Výkopové práce menšieho rozsahu v blízkosti križovatky ulíc Hviezdoslavovej a modernej okružnej komunikácie - Ul. J. Kraya (pôvodne priestor Vyšnej brány stredovekého opevnenia). V profiloch výkopu zreteľný, do hĺbky 1,4 m od úrovne komunikácie siahajúci novoveký zásyp, dosadajúci bezprostredne na štrkovo-fľovitú podložie. Okrem novovekého črepového materiálu bola vo východnom profile v hĺbke 0,65 m nájdená minca z čias Františka Jozefa I. z r. 1858.

a) Hviezdoslavova ul. 17: V profile výkopu pre telefónnu prípojku (hl. 0,7 m) v hĺbke 0,2 m od okolitého terénu zreteľná 10-15 cm kompaktná vrstva uhlíkov, inak bez nálezov. V blízkosti č. 15 a 5 sa našli zlomky na kruhu točenej keramiky sivej farby, z materiálu s piesčitou prímiesou, zdobenej závitnicou (obr. 27:7).

b) Hlavné nám. 40-60: Z výplne výkopov, v profile ktorých bola v hĺbke 0,5-0,6 m miestami badateľná 3-4 cm hrubá vrstva s uhlíkmi a prepálenou hlinou, pochádzajú zlomky na kruhu točenej keramiky, tmavosivej, prípadne svetlohnedej až červenohnedej farby so sivým lomom, z materiálu s prímiesou hrubozrnného piesku, zdobené rytou závitnicou v kombinácii s vlnovkou (obr. 27: 1-3, 5); črepy sivej farby z materiálu s piesčitou prímiesou, bez výzdoby, príp. s výzdobou rytej závitnice (obr. 27: 4); zlomky novovekej keramiky a zvieracie kosti.

c) Hlavné nám. 3. Pri rekonštrukcii kanalizácie v hĺbke 1,3-1,8 m narušené zvyšky klenutej kamennej "chodby" (v. 50 cm; š. 30 cm), pravdepodobne pozostatky starej mestskej kanalizácie. Podobne Hlavné nám. 46.

d) Nám. Požiarnikovo 2. Pri výkope plynovej prípojky (hl. 1,2 m) bol okrem zvieracích kostí a nevýrazného novovekého črepového materiálu, nájdený masívnejší trúbkovitý predmet z medi a jedna minca (obr. 26): *Vojvodstvo lechnicko-brežsko-volovské, Christian, Piast, od r. 1639 knieža volovské a v r. 1664-1672 aj knieža lechnické a brežské, Volov al. Breh, 6 grajciarov 1665, striebro.*

e) Križovatka ulíc Hviezdoslavovej a J. Kraya, rekonštrukcia kanalizačnej siete. Profil výkopu, hĺbka 0,65 m od úrovne komunikácie, jedna minca: Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, 1 grajciar 1858.

Literatúra

Szwagrzyk 1973 - J. A. Szwagrzyk: Pieniądz na ziemiach polskich X-XX. w. Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk, 182, č. 1618.

NEUFUNDE AUS KEŽMAROK (Bez. Kežmarok). Im Gemeindeintravillan wurde eine archäologische Begehung beim Bau eines Telefon- und Gasleitungsanschlusses und bei der Rekonstruktion des Kanalisationsnetzes im historischen Stadtkern realisiert. Datierung der Funde: Mittelalter, Neuzeit. Außer Keramikbruchstücken wurden eine Münze aus der Zeit Franz Josef I. aus dem J. 1858 und eine Silbermünze des lechnischen Fürsten Christian aus dem J. 1665 gefunden. Beide Münzen sind im Podtatranske múzeum in Kežmarok untergebracht.

ZBEROVÉ NÁLEZY Z JELŠOVIEC

Milan Hanuliak

Jelšovce (okr. Nitra), poloha Medzi cestami, extravilán obce, polykulturná lokalita, ťažisko maďarovská kultúra, povrchový zber. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza v SV kvadrante katastra obce, na pravobrežnej terase rieky Nitry. Zaberá vrcholovú časť oválnej plochy s rozmermi 170x70 m, prevyšujúcu okolité rovinaté prostredie o 2 m.

Opakovanou prieskumnou činnosťou počas jarných a jesenných mesiacov r. 1997 sa na lokalite zozbieral početný nálezový materiál s takmer dvoma stovkami exemplárov zo šiestich kultúrno-chronologických úsekov.

Kultúre s lineárnou keramikou patria črepy z hrubostenných guľovitých nádob s oválnou vypuklinou členenou líniou jamiek a prstovaným pásom (obr. 28: 11, 13). Ďalší úlomok, zdobený súbežnými rytými líniami, pochádza z tenkостennej polguľovitej misy. Do klasickej a neskorej fázy maďarovskej kultúry možno zaradiť vyše 110 fragmentov. Výrazný podiel medzi nimi majú exempláre s jednostranne i obojstranne lešteným povrchom čiernej a čiernohnedej farby. Pochádzajú z rôznych častí šálok, džbáňok, misovitých a amforovitých nádob (obr. 28: 3, 4, 6, 7, 9, 12). Menší diel (asi 20%) pripadá na hrubostenné hrcovité a vázovité tvary s drsným povrchom obohateným v horných častiach o nízke hrotité výčnelky (obr. 28: 1, 2), v dolných častiach o slamovanie (obr. 28: 10). Mierne askoidná amforovitá nádoba (Ø ústia 13,5 cm, Ø vydutia 18,5 cm, Ø dna 8,5 cm, v. 21 cm) s tunelovitým uchom umiestneným na podhrdlí (obr. 28: 15) patrí do kultúry Kosihy-Čaka z mladoeneolitického kultúrneho komplexu.

Podľa štruktúry a charakteru keramickej hmoty možno zaradiť črep zo dna bližšie neurčiteľnej nádoby vyhotovenej na kruhu do laténskeho obdobia. Rímsko-provinciálnej proveniencie je fragment s pásom šošovkovitých jamiek (obr. 28: 5) i dva iné kusy s viacnásobnou hrebeňovanou vlnovkou a rovnakým spôsobom zobrazenou šikmou líniou. Dva črepy so širšou horizontálnou obežnou líniou a pásom šikmých vrypov (obr. 28: 8) pochádzajú z vyššej hrcovitej nádoby vyhotovenej v 11.-12. stor. Zvyšné atypické keramicke zlomky pochádzajú pravdepodobne z obdobia praveku.

S popísanými keramickeými nálezmi sídliskového charakteru sa našiel aj jednostranne vyhladený zlomok mazanice s odtlačkami tyčoviny hrubej 1-1,2 cm, šikmo prepílený kus jelenieho parohu, úštep z limnokvarcitu žltej odrody (rozmery: 2,1x1,1 cm) a guľovitý drvič (obr. 28: 14) so šiestimi pracovnými hranami z amfiboliticko-pyroklastického andezitu (rozmery: 6,2x5,5 cm). Ich kultúrna príslušnosť je sporná, hoci sa našli v JZ časti návršia, kde sa koncentrovali keramicke nálezky maďarovskej kultúry. Z týchto miest pochádzajú aj nálezky lineárnej kultúry a skupiny Kosihy-Čaka. Laténske, rímsko-provinciálne a stredoveké nálezky sa sústreďovali skôr v SV časti návršia.

Popísaná lokalita, po prvý raz čiastočne zdokumentovaná začiatkom 50-tych rokov (*Porubský 1951*), leží približne 100-120 m severne od miest, ktoré boli prekopané pri záchrannom výskume v priestore výstavby objektov hydrocentrality. V literatúre (*Kudláček 1958*) je lokalita označená ako opevnené maďarovské sídlisko s dokladmi staršieho i mladšieho osídlenia. Po opätovnej obhliadke terénu sa zdá, že plytká široká depresia pozdĺž západného obvodu lokality zrejme nie je zvyškom zámerne vyhlbenej priekopy, ale pozostatkom oblúkovitého meandra rieky Nitry, ktoré boli bežným javom v danom úseku jej povodia.

Literatúra

Porubský 1951 - J. Porubský: Nálezová správa AÚ SAV 129/51.

Kudláček 1958 - J. Kudláček: Záchranný výskum v Jelšovciach (okr. Nitra) r. 1952. Slov. Arch. 6, 1958, 50-65.

LESEFUNDE AUS JELŠOVCE (Bez. Nitra). Die Fundstelle befindet sich in NO-Teil des Gemeindegkatasters am rechten Nitraufer. Sie bildet eine ovale Fläche, die 2 m die Umgebung überragt. Bei der wiederholten Geländebegehung wurde auf ihrer Fläche ein Material von beinahe 200 Funden aufgefunden. Sie gehören zur Kultur mit Linearkeramik (Abb. 28: 11, 13), zur Maďarovce-Kultur (Abb. 28: 3, 4, 6, 7, 9, 12), zur Kosihy-Čaka-Gruppe (Abb. 28: 15), in die Latènezeit, in die provinzial-römische Zeit (Abb. 28: 5) und in das Hochmittelalter (Abb. 28: 8). Die Fundstelle wurde bisher nicht archäologisch untersucht. Arbeiten dieses Charakters erfolgten auf einer ca. 100-120 m entfernten Fläche.

PALEONTOLOGICKÉ A SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z JASKYNE SUCHÁ DIERA

Adrián Harničár - Marián Soják

Spišská Teplica (okr. Poprad), jaskyňa Suchá diera, paleontologické nálezy, pravek, stredovek, dočasné sídlisko, zber, záchranný výkop. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Jaskyňa Suchá diera (obr. 29: 1) je situovaná asi 4 km JZ od Spišskej Teplice, vo svahu nad ľavým brehom malého potoka Potôčky v doline rovnomenného názvu. Na základe ústnej informácie pracovníkov Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši je evidovaná, avšak bez akýchkoľvek nálezov a stôp osídlenia. Prvé nálezy z povrchu jaskyne (zvieracie kosti a stredoveký črep) zachránil koncom r. 1996 počas geologického prieskumu mikroregiónu spoluautor príspevku A. Harničár zo Svitú, ktorý ich odovzdal PM v Poprade (Soják 1997a). Amatérske výkopy v jaskyni boli podnetom pre následné prieskumy, zamerané na jej zdokumentovanie, zozbieranie materiálu z porušeného povrchu a napokon po neprestajnom nelegálnom poškodzovaní aj pre rozsahom minimálny záchranný výskum.

Jaskyňa V-Z smeru je pravdepodobne vrstevnato-riečneho typu, vytvorená v gutensteinských vápencoch s vložkami dolomitov triasového veku. Je dlhá 19,2 m s max. výškou 1,2 m a šírkou 2,6 m. Vstupný portál je trojuholníkového tvaru a smerom dovnútra jaskyňa pozvoľne klesá.

Na povrchu jaskyne voľne ležal väčší počet paleontologických nálezov a dva črepy z rozhrania tela a dna jednej nádoby z 15. stor. (obr. 29: 5). Zo zvieracích kostí možno pred odborným spracovaním zatiaľ bezpečne určiť viacerých jedincov jaskynného medveďa.

Nelegálny výkop pri vstupnej časti jaskyne vo vzdialenosti 2 m od vstupu zachytil okrajovú časť ohniska. V tomto mieste sa vytýčila sonda I/97 s rozmermi 1x1 m s cieľom preskúmať len uvedené ohnisko, ktoré našťastie ušlo pozornosti nevitáných návštevníkov. V r s t v a A nad ohniskom (hl. 0-10 cm) obsahovala dve zvieracie kosti, z nich jedna, azda z medveďa, bola čiastočne opálená od ohňa. V r s t v a B - ohnisková, hr. 10 cm (hl. 10-20 cm) sa výrazne črtala ako kruhová čierna škvrna s prepálenou hlinou a výraznými uhlíkmi (vzorka takmer celej vrstvy B odobratá na archeobotanický rozbor). Našli sa v nej zvieracie kosti (6 ks, z toho štyri prepálené), drobný kremenný úštep (artefakt? v sekundárnej polohe, obr. 29: 4) a stredoveký črep z pleca tenkostennej nádoby s von vyhnutým ústím, zdobený obežnými ryhami (obr. 29: 2). Na základe tohto nálezu je ohnisko datované do stredoveku. Jaskynný sinter, pokrývajúci povrch črepu, však znemožňuje jeho bližšie časové zaradenie (15. stor?, možno aj starší). Pod ohniskom sa nachádzala v r s t v a C (žlto-hnedá vápnitá hlina s drobnými vápencovými kameňmi) v hĺbke od 20 do 30 cm od úrovne jaskynného terénu, pričom sa ešte nedosiahlo jej dno. V tejto vrstve sa vyskytovali zvieracie kosti (6 ks), tri tenkostenné črepy z tela tej istej nádoby oranžovej farby s nedokonalou žlto-zelenou glazúrou na vnútornej strane (15. stor. - obr. 29: 3) a ulita malého slimáka. Praveké osídlenie dokladá čiastočne prepálený pazúrikový úštep (jurský podkrakovský pazúrik?), ktorého dorzálna poloblúkovitá strana je otlčená (obr. 29: 6). Ventrálna strana je sčasti bielo patinovaná a nevyvoláva dojem, že od prepálenia v ohni. Datovanie úštepu do paleolitu je síce otáznе, ale vzhľadom na doložené mlado- a neskoropaleolitické osídlenie pravobrezia Popradu medzi Svitom a Spišskou Teplicou (poloha Pod Popradom - Soják 1997a; 1997b) dosť pravdepodobné. Čo sa týka paleontologických nálezov, ide v poradí o druhé nálezisko z katastra obce, i keď iného charakteru (nálezy kostí mamuta - Bárta 1965, 19, mapa 2).

Prechodné stredoveké osídlenie jaskyne možno súvisí s poslednou koristníckou výpravou husitov na Spiš v r. 1433, ktorí prechádzali týmto územím pri svojom odchode zo Spiša smerom na Liptov (Špirko 1937, 27, 142). Rozšírený hrebeň nad jaskyňou poskytuje možnosť osídlenia, aké je zaznamenané napr. na Tupom vrchu nad jaskyňou Aksamitka v Haligovciach, či na Kláštorisku nad Kláštorňou jaskyňou v Letanovciach (Soják 1997c, 165).

Vzhľadom na nevelké rozmery vnútorného jaskynného priestoru je trvalejšie osídlenie vylúčené. Využívaná bola ako krátkodobý útulok v čase nepriaznivého počasia a v najstaršom období ako prirodzené zimovisko jaskynného medveďa. Bez systematického výskumu nemožno objasniť prípadný vzťah paleontologických nálezov k súčasnému paleolitickému osídleniu.

Literatúra

Bárta 1965 - J. Bárta: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava, 1965.

Soják 1997a - M. Soják: Bohatá minulosť Spišskej Teplice. Slovenský sever 5, 1997, 6.

Soják 1997b - M. Soják: Archeologická "úroda" tohoročnej sezóny v okrese Poprad. Podtatranské noviny 45, 11. 11. 1997, 12.

Soják 1997c - M. Soják: Prieskum severnej časti Slovenského raja. AVANS 1995, 1997, 164-165.

Špirko 1937 - J. Špirko: Husiti, jiskrovci a bratříci v dejinách Spiša (1431-1462). Spišská Kapitula, 1937.

PALÄONTOLOGISCHE UND SIEDLUNGSFUNDE AUS DER HÖHLE SUCHÁ DIERA. Durch eine Geländeerkundung und eine nicht große Rettungsgrabung in der Höhle Suchá diera im Gemeindegasthof von Spišská Teplica (Bez. Poprad) belegte man eine Besiedlung in der Urzeit (Feuerstein- und Quarzabschlag, Abb. 29: 4, 6) und im Mittelalter (Scherben, Abb. 29: 2, 3, 5 und eine untersuchte Feuerstelle - Abb. 29: 1). Beachtenswert ist das Vorkommen paläontologischer Funde, von denen vor der fachlichen Bearbeitung vorderhand nur der Höhlenbär bestimmt werden kann. Die O-W orientierte Höhle hat sich in Kalksteinen gebildet, hat eine Länge von 19,2 m mit einer maximalen Höhe von 1,2 m und einer Breite von 2,6 m. Das Eingangsportal ist dreieckig. In Anbetracht der nachgewiesenen paläolithischen Besiedlung des Katasters von Spišská Teplica ist die Datierung zweier Abschlüge in diesen Zeitabschnitt wahrscheinlich. Die mittelalterlichen Denkmäler können einen Zusammenhang mit dem vernichtenden Feldzug der Hussiten in die Zips im J. 1433 haben, die durch dieses Gebiet bei ihrem Abzug in Richtung in die Region Liptov zogen.

PRVÁ SEZÓNA VÝSKUMU V TISOVCI

Peter Horanský - Dušan Hutka - Karel Prášek

Tisovec (okr. Rimavská Sobota), poloha Hradová, zvyšky hradu a výšinné sídlisko, zisťovací výskum, mladšia doba bronzová, neskorý stredovek a novovek. Uloženie nálezov: Archeologické múzeum SNM, Bratislava.

Hradová je zalesnená výšinná poloha na vysokom masíve so strmými svahmi, rozložená západne od jadra mesta Tisovec, ktorá opticky dominuje nad mestom stiesneným v úzkej doline Rimavy. Zvyšky opevnenia, štítový múr, veža a menšia brána sa zachovali vo východnej časti hrebeňa Hradovej (tzv. Starý hrad), zatiaľ čo väčšia vstupná brána pre vozy, spolu so zvyškami múrov na Okrúhlejškej skale, sa nachádza v západnej časti Hradovej (tzv. Nový hrad - približne 400 od východnej fortifikácie). Obidve samostatné pevnosti sú od seba oddelené ťažko prechodným bralom, dlhým takmer 200 m.

Výskum sa zamerával na ťažiskové body kamennej architektúry vo východnej časti polohy Hradová (tzv. Starý hrad): sonda I ležala v interiéri zvyškov kamennej veže s hexagonálnym pôdorysom, zaklínovým do vonkajšieho obranného múru dlhého 52 m, sonda II v priestore múrov vstupnej brány, zasunutej do obranného múru. Ďalšie výskumné sondy sa rozprestierali na terase pod vrcholom Hradovej, teda v pôvodne predpokladanom areáli stredovekého hradu: sonda III, dlhá 15 m, prerazovala dve menšie terénne depresie, úzka sonda IV sa nachádzala uprostred lesnej čistinky, sonda V odhalila ďalšiu malú terénnu depresiu. Osobitná sonda VI obnažovala líce múru brány pevnosti v západnej časti Hradovej pod Okrúhlojškej skalou (tzv. Nový hrad). Celková plocha odkrytých sond dosiahla 76 m² a kubatúra premiestnenej hliny predstavovala asi 70 m³.

Sonda I odhalila členité vápencové podlažie približne na úrovni terénu. Murivo hranolovitej veže dosahuje výšku najviac 2 m. Tvoria ho neopracovaný miestny lomový vápencový kameň, spájaný svetlou pevnou maltou. Steny sú len sčasti a nedokonalou lícovanou. Šírka múrov veže dosahuje až 2 m. Okrem vnútorného úzkeho sokla a stôp po kapsách pre drevené hrady prvého podlažia zostala sonda bez nálezov. Sonda II priniesla objav vstupného traktu južnej brány širokej 3 m, postavený z kvalitnejšie opracovaných vápencových kvádrov, starostlivo zalícovaných do múrov a pilierov. Väčšia terénna depresia, ktorou prechádzala sonda III, je pozostatkom jamy hlbokéj vyše 2 m. Obsahovala súbor črepov z doby bronzovej a dva glazované črepy z novoveku. Ide o krasovú prepadlinu s priležitostným, málo výdatným zdrojom povrchovej vody, pričom jeho využitie v praveku a stredoveku je otáznave. Sonda III, IV, a V priniesli veľké množstvo črepového materiálu z hlinených nádob ľudu kyjatickej kultúry, ale prekvapujúco sa nepodarilo nájsť žiadne drobné archeolo-

gický predmet stredovekého pôvodu. Neopevnenú výšinnú osadu kyjatickej kultúry vo východnej časti Hradovej na terase pod dnešným tzv. Starým hradom zaraďujeme do mladšej doby bronzovej. Prieskumom v okolí sa zistilo, že osada toho istého ľudu stála aj nižšie Okrúhlejškej skaly (tzv. Nový hrad). S o n d a V zachytila vápennú jamu hlbokú vyše 2 m, zhora prikrytú vrstvou kameňov, na uskladňovanie vápna. Vápenná jama nepochybne súvisela so stavbou stredovekého hradu a zásoba vápna mala slúžiť pre ďalšiu stavebnú činnosť, ktorá však z neznámych príčin nepokračovala. S o n d a VI obnažovala líce múru, ktorý sa zachoval miestami do výšky 2,8 m, so šírkou 1,8 m a dĺžkou 8 m. Na čelnej strane sa múr lomí v pôdoryse do tvaru L, kde sa potom po 4,5 m dĺžky náhle stráca bez akéhokoľvek pokračovania. Pri výkope sa nenašli žiadne archeologické nálezy.

Tzv. Starý hrad vo východnej časti Hradovej nemá západné ukončenie, a preto sa nedala stanoviť jeho presná rozloha. Architektonický a stavebný charakter hranolovitej veže a brány zaraďujú stavbu do obdobia gotiky. Nenašli sa žiadne stopy ohňa, spáleniska, násilnej deštrukcie stavieb, ba ani dlhodobého využívania hradu. Stav múrov, pôdorysná dispozícia a dosiaľ zistené skutočnosti nasvedčujú, že išlo pravdepodobne o krátkodobé (dočasné) osídlenie s pomalým a pokojným opustením nedokončeného hradu. Podobné je to aj v prípade tzv. Nového hradu, ktorý má rovnaký typ muriva ako východná pevnosť. Chýbajú predovšetkým zvyšky po severnom múre, ktorý by spájal bránu s Okrúhlojškej skalou. Špecifikom tzv. Nového hradu je výhoda nedobytnosti samotnej Okrúhlejškej skaly, ktorú bolo možné využívať bez obmedzenia až do neskorého stredoveku.

Mesačný architektonicko-archeologický výskum sa uskutočnil v náročnom horskom teréne s podporou Mestského úradu v Tisovci, za neodmysliteľnej pomoci skupiny dobrovoľníkov a miestnych nadšencov, pri dodržaní podmienok ochrany prírody a zároveň metodických zásad pamiatkovej starostlivosti. Zisťovací výskum bude pokračovať.

ERSTE GRABUNGSSAISON IN TISOVEC. Tisovec (Bez. Rimavská Sobota), Höhenlage Hradová, Burgreste und eine Höhengiedlung, Feststellungsgrabung, jüngere Bronzezeit, Spätmittelalter und Neuzeit, Unterbringung der Funde: Archäologisches Museum SNM in Bratislava.

Die Frontalmauer, der Turm und ein kleineres Tor erhielten sich im Ostteil des Kammes von Hradová (sog. Starý hrad), während sich das Einfahrtstor für Wagen zusammen mit Mauerresten auf dem Felsen Okruhľá skála im Westteil von Hradová befindet (sog. Nový hrad), ungefähr in 400 m Entfernung von der östlichen Fortifikation. Die Untersuchung richtete sich auf die Steinarchitektur im Ostteil der Lage Hradová: Schnitt I im Interieur des Steinturmes mit hexagonalem Grundriß, Schnitt II im Raum des 3 m breiten Einfahrtstores. Weitere Schnitte erstreckten sich auf der Terrasse unter dem Gipfel: der Schnitt III schnitt zwei kleine Geländedepressionen - Dolinen, der schmale Schnitt IV befand sich inmitten einer Waldlichtung, der Schnitt V erschloß eine Kalkgrube, die mit einer Steinschicht überdeckt war und einen Kalkvorrat für die weitere Bautätigkeit darstellte. Der Schnitt VI ergab die Mauerfront des Festungstores im Westteil von Hradová unter dem Felsen Okruhľá skála. Die Schnitte III, IV und V ergaben eine große Zahl von Keramikscherven der Kyjatice-Kultur. Der architektonische und baugeschichtliche Charakter des prismatischen Turmes und des Tores verweisen den Bau in den Zeitabschnitt der Gotik. Es handelte sich wahrscheinlich um kurzfristige Besiedlung mit einem friedlichen Verlassen der nicht fertiggebauten Burg. Ähnlich verhält es sich auch im Falle der sog. Neuen Burg, die den gleichen Typ des Mauerwerks aufweist wie die östliche Festung. Die Feststellungsgrabung wird fortgesetzt.

STREDOVEKÉ KACHLICE ZO SKLABINSKÉHO HRADU

Stanislav H o r v á t h

Sklabiňa (okr. Martin), poloha Hrad Sklabiňa, vrcholný stredovek (15.-16. stor.), kachlice, nález, zisťovací prieskum. Uloženie nálezov: Etnografické múzeum SNM, Martin.

V r. 1997 získalo EM SNM v Martine súbor kachlíc, črepového materiálu a malovanej omietky. Podľa údajov v r. 1991 boli nájdené povrchovým zberom na svahu pod severnou stenou hradnej kaplnky Sklabinského hradu. Nálezy sa sem dostali otvorom v severnej stene vyplavením deštruktívneho

nánosu nachádzajúceho sa v priestore na úrovni prízemnia a prvého poschodia pôvodných priestorov hradnej kaplnky.

Opis nálezov

1. Pätnásť celých, 41 čiastočne zreštaurovaných a 144 črepov kachlíc cibulovitého tvaru s hnedozelenou glazúrou.

2. Dvanásť čiastočne zreštaurovaných komorových kachlíc s reliéfnymi motívmi gotickej ruže, sv. Petra a Pavla, klaňiacich anjelov držiacich rúšku s vyobrazením tváre Krista.

3. Tri kachlice s polvalcovitou komorou a plastickým reliéfom s motívom šľachtica režúceho ružu (2 ks) a s motívom leva.

4. Niekoľko desiatok bližšie neurčených črepov z komorových kachlíc s len farebnou (hnedou, žltou, modrou a zelenou) glazúrou a reliéfnou výzdobou štylizovanými rastlinnými motívmi. Súbor obsahuje i úlomky omietky s tmavočervenou a bleдозelenou farbou.

V r. 1997 EM SNM urobilo zisťovací prieskum zameraný na upresnenie lokalizácie kachlovej pece v priestoroch hradnej kaplnky a získanie ďalšieho dokladového materiálu. Sonda s rozmermi 2x3 m bola otvorená v SZ rohu kaplnky s horizontom na úrovni poschodia. Jej obsah tvoril deštruktívny stavebný materiál (kameň a omietka) premiešaný s úlomkami kachlíc. V horných vrstvách sondy (0-40 cm) sa nachádzali úlomky kachlíc so štylizovaným rastlinným ornamentom a farebnou glazúrou (bledozelenou, žltou, modrou a hnedou), resp. bez glazúry. Vo vrstve 40-80 cm boli zistené úlomky komorových kachlíc s reliéfnou výzdobou a hnedozelenou glazúrou. Pri SZ stene bola v tejto nájdená prepálená mazanica a sadze. V ďalšom odstraňovaní závalu sa pre nebezpečie zosuvu muriva nepokračovalo.

MITTELALTERLICHE KACHELN AUS DER BURG IN SKLABIŇA (Bez. Martin). Im J. 1997 gewann das Museum SNM-EM in Martin eine Kollektion mittelalterlicher Kacheln und deren Scherben. Sie stammen von Ján Klanica aus Žilina, der sie im J. 1991 durch eine Geländebegehung am Hang unter der nördlichen Mauer der Burgkapelle der Burg von Sklabiňa gewann, wohin sie durch ein Loch in der Nordwand der Kapelle herabgeschwemmt wurden. Der Fund enthält: 1) 15 Stück restaurierter, 41 Stück teilweise restaurierter und 144 Scherben von Zwiebelkacheln mit braungrüner Glasierung; 2) 12 Stück teilweise rekonstruierter Blattnapfkacheln mit plastischem Relief und dem Motiv einer gotischen Rosette der Heiligen Petrus und Paulus und kniender Engel, die ein Tuch mit dem Antlitz Christi halten; 3) drei Stück Kacheln mit einem halbkreisförmigen Blattnapf und mit dem plastischen Relief einer Adelligen mit einer Rose in der Hand (2 Stück) und ein Stück mit einem Löwenmotiv; 4) einige Dutzende nicht näher bestimmter Scherben von Blattnapfkacheln mit grüner und mehrfarbiger Glasierung (braun, gelb, blau und grün) und mit Reliefverzierung stilisierter Pflanzenmotive. Die Kollektion enthält auch Wandverputzbruchstücke von dunkelroter und hellgrüner Farbe. Im J. 1997 realisierte das Museum SNM-EM in Martin auf der Burg Sklabiňa eine Erkundung zwecks Präzisierung der Lokalisierung des Kachelofens in den Räumen der Burgkapelle und der Gewinnung von weiterem Belegmaterial. Der Schnitt von 2x3 m Ausmaß und 80 cm T. wurde in der NW-Ecke der Kapelle mit dem Horizont im Niveau des ersten Stockwerks angelegt. Der Inhalt des Schnittes bestand aus destruiertem Baumaterial (Steine und Wandverputz), vermengt mit Kachelbruchstücken. In den oberen Schichten des Schnittes befanden sich Kachelbruchstücke mit stilisiertem Pflanzenornament und mehrfarbiger Glasierung (gelb, blau, grün und braun), bzw. ohne Glasierung. In der Schicht von 40-80 cm fand man Bruchstücke von Blattnapfkacheln mit Reliefverzierung (Motiv des hl. Petrus, einer gotischen Rosette) und braungrüner Glasierung. Bei der NW-Wand konstatierte man in dieser Schicht eine Lage gebrannten Lehmverputzes und Ruß. In der weiteren Beseitigung des Versturzes wurde wegen Einsturzgefahr der Mauer nicht fortgesetzt. Der Fund kann zeitlich in das Hochmittelalter angesetzt werden (15.-16. Jh).

PAROHOVÁ MOTYKA Z MARTINA

Stanislav Horváth

Martin, časť Košúty (okr. Martin), eneolit, ojedinelý nález. Uloženie nálezu: Etnografické múzeum SNM, Martin.

V r. 1997 získalo EM SNM v Martine motyku vyrobenú z jelenieho paroha, s jednostranne zbrúseným ostrím a prevŕtanou tulajkou. Bola nájdená na poli ako ojedinelý nález v blízkosti polohy Atilov hrob, na ktorej boli zistené stopy eneolitického osídlenia (*Petrovský-Šichman 1965*).

Literatúra

Petrovský-Šichman 1965 - A. Petrovský-Šichman: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. In: Vlastivedný zborník Považia 7, 1965, 87.

GEWEIHHACKE AUS MARTIN . Im J. 1997 erwarb das Slowakische Nationalmuseum - Ethnographisches Museum zu Martin eine aus Hirschgeweih angefertigte Hacke mit einseitig zugeschliffener Schneide und mit einer Tülle (Abb. 30). Man entdeckte sie als Einzelfund in der Nähe der Lage Atilov hrob. Der Fund kann rahmenhaft in das Äneolithikum verwiesen werden.

NÁLEZY Z AMATÉRSKEJ SONDY NA HRADE OZDÍN

Erika Hrašková - Michal Šimkovič

Ozdín (okr. Poltár), poloha Hrad Ozdín, terénny prieskum a zameranie súčasného stavu hradu, ťažisko stredovek. Uloženie nálezov: Regionálne stredisko NpaKC, Lučenec.

Pri povrchovom prieskume a zameraní hradu bola objavená amatérska sonda, v okolí ktorej sa našli vyhádzané početné keramické fragmenty, mazanica a hrudky vápennej malty. Sonda - jama mala nepravidelný obdĺžnikovitý pôdorys, bola šikmo zahĺbená do svahu plošiny horného hradu (obr. III). Prevažná časť nájdeného črepového materiálu je vyrobená z bielej, resp. svetloružovej hliny s prímесou jemného piesku. Najväčší počet fragmentov tvoria atypické črepy nádob, pomerne početne sú zastúpené okraje rôznej profilácie. Okrem uvedených črepov sú to aj fragmenty dien, jeden zlomok ucha nádoby a časti nádobkovitých kachlíc. Popri rytej výzdobe sa na bielej keramike vyskytla výzdoba maľovaním červenohnedou farbou. Na mnohých črepopch sú badateľné technologické stopy po vytáčaní na rýchlo rotujúcom kruhu. Túto keramiku možno rámcovo zaradiť do 14.-15. stor.

Okrem stredovekej keramiky boli nájdené i dva atypické praveké črepy, na jednom z nich je malý oválny pozdĺžne umiestnený výčnelok. Sú to fragmenty hrubostenných nádob vyrobených z materiálu s prímесou pomerne hrubého piesku.

Na mazanici sú viditeľné stopy po ohni, je čiastočne prepálená. Hrudky vápennej malty nevukazujú okrem drobného piesku žiadne iné voľným okom viditeľné prímесy.

Na dne ani na stenách tejto amatérskej sondy neboli po začistení profilov zistené žiadne zvrstvenia. Možno predpokladať, že materiál získaný zberom v jej bezprostrednom okolí patril do jej výplne, kam sa dostal pravdepodobne splachom z hornej časti hradu.

Táto lokalita je značne narušená výstavbou televízneho vykryvača umiestneného priamo v areáli horného hradu. Okrem toho je často narušaná amatérskymi výkopmi. Keďže ešte nebola skúmaná, bolo by nutné vykonať podrobnejší výskum, ktorý by zaplnil ďalšiu medzeru v poznávaní našich hradov.

FUNDE AUS EINEM AMATEURSCHNITT DER ERKUNDUNG DER BURG OZDÍN (Bez. Poltár). Bei der oberflächigen Erkundung der Burg entdeckte man einen Amateurschnitt, in dessen Umgebung zahlreiche Keramikfragmente, Lehmverputz und Kalkmörtelklümpchen gefunden wurden. Der Großteil des Keramikmaterials ist aus weißem, bzw. hellrötlichem Ton mit Zusatz feinen Sandes hergestellt. Es kann rahmenhaft in das 14.-15. Jh. datiert werden.

SZELETIENSKE SÍDLISKO S LISTOVITÝMI HROTMI V HORNEJ KRUPEJ

Jozef H r o m a d a

Horná Krupá (okr. Trnava), poloha Od Dubovského, nadm. v. 250 m, mladý paleolit, szeletien, sídlisko, prieskum, štiepaná kamenná industria. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri povrchovom prieskume bola na južnom konci dediny na svahu smerom na západ zistená koncentrácia štiepanej kamennej industrie. Artefakty boli zoskupené do dvoch menších koncentrácií, vzdialených od seba len niekoľko metrov. Keďže ojedinelé kusy boli nájdené aj v priestore medzi nimi, je potrebné pristupovať k nájdenému súboru ako k chronologicky homogénnemu celku pochádzajúcemu z jednej lokality.

Kolekciu tvorí 286 kusov štiepaných artefaktov (obr. 31-35). Vysoko prevládajúcou kamennou surovinou sú radiolarity, pochádzajúce z Karpatského bradla, predovšetkým ich červená a hnedá farebná odroda. Predstavujú až 98% všetkých nájdených artefaktov. Úplne ojedinele sa vyskytol pazúrik a moravský rohovec. Z hotových nástrojov prevládajú škrabadlá; rydlá sa vyskytli iba v polovičnom množstve. Dominantnými artefaktami súboru sú listovité hroty a ich zlomky (11 ks), ktoré podobne ako na iných lokalitách szeletienu dokumentujú rôzne štádiá ich výroby od iníciačných foriem až po hotové exempláre. Zlomky jadier reprezentujú dvojpodstavové prizmatické typy, dokumentujúce už pokročilú formu opracovania hranolových jadier z počiatkov mladého paleolitu, omnoho vyvinutejšiu, ako je možné sledovať v najstarších szeletienskych inventároch moravsko-slovenskej skupiny v Jezeřanoch II (obr. 31: 9).

Prítomnosť listovitých hrotov v takom hojnom množstve, ich typológia a spôsob vyhotovenia, prevaha škrabadiel a charakter skupiny jadier radí nájdenú industriu k szeletienu. Svedčí o tom i absolútna prevaha radiolaritov v surovínovej skladbe, čo je jav typický pre szeletienske sídliská na západnom Slovensku. Celkový vzhľad súboru dovoľuje uvažovať skôr o mladšej fáze tejto kultúry.

SZELETIEN-SIEDLUNG MIT BLATTSPITZEN IN HORNÁ KRUPÁ. Bei der Geländebegehung fand man im Gemeindekataster von Horná Krupá (Bez. Trnava) in der Westslowakei auf einem nach Westen abfallenden Hang in 250 m Überseeöhe in der Lage Od Dubovského Silexspaltindustrie (Abb. 31-35). Die Artefakte befanden sich in zwei kleineren Konzentrationen, die wahrscheinlich zeitgleich waren. Insgesamt waren es 286 Artefakte. In den fertigen Werkzeugen überwiegen Kratzer über Stichel. Ein ausgeprägtes Datierungselement bilden 11 Stück Blattspitzen von der Form eines Pappelblattes und deren Bruchstücke in verschiedenem Anfertigungsstadium. Die Gruppe der Kernstücke vertreten prismatische Exemplare. Beinahe 98 % der Industrie sind aus Radiolariten heimischen karpatischen Ursprungs angefertigt. Auf Grund dieser Tatsachen kann die Industrie verlässlich in das Szeletien eingestuft werden, in typologischer Hinsicht wahrscheinlich in seine jüngere Phase.

GRAVETTIENSKE SÍDLISKO S PAZÚRIKOVOU INDUSTRIOU V DOLNEJ KRUPEJ

Jozef H r o m a d a

Dolná Krupá (okr. Trnava), poloha Šarkan, mladý paleolit, gravettien, sídlisko, prieskum, štiepaná kamenná industria. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri povrchovom zbere bola SZ od obce Dolná Krupá na JV svahu vrchu Šarkan nájdená koncentrácia štiepaných kamenných artefaktov. Nálezy boli rozptýlené na ploche takmer 0,5 ha pomerne pravidelne, takže predbežne nie je možné spoľahlivo určiť centrum pravdepodobného sídliska. Nálezy štiepanej industrie boli z katastra obce hlásené už z amatérskych prieskumov *O. Čepána* (*Čepán 1985, 38*).

Nájdená kolekcia obsahuje 319 kamenných artefaktov (obr. 36-37). Hotové nástroje (43 ks) predstavujú 13,33% z celkového množstva, čo je už dostačujúce množstvo na podrobnejšiu typologicko-štatistickú analýzu. Najpočetnejšou skupinou nástrojov boli retušované čepele (ILR=37,12). Rydlá (12

ks, IB=27,84) prevládajú nad škrabadlami (9 ks, IG=20,88), pričom najviac je zastúpená skupina klinových rydiel (9 ks). Artefakty s otupeným bokom sú zastúpené štyrmi exemplármi (Idos=9,28). Kombinované nástroje reprezentuje kombinácia čepelového škrabadla s klinovým rydlom (IOC=2,32). V kolekcii sa nachádza spolu deväť jadier a ich zlomkov (2,79% z celkového počtu industrie). Prítomné sú jedno i dvojpodstavové formy v rôznom, častejšie pokročilom štádiu ťažby, a obnovovacie jadrové úštepy (tablette 3-krát, "chapeau de gendarmerie" 1-krát). Neretušované čepele a ich zlomky tvoria 45,57% inventára (147 ks) a sú najpočetnejšou skupinou artefaktov. Vcelku je zachovaných 29 exemplárov, vo fragmentárnosti prevažuje zlomenie (flexion 119 ks) nad prerazením (choc 37 ks). Neretušované úštepy a drobný odpad (cassons, esquillés) tvorí 38,31% (120 ks) industrie. Ich nízke zastúpenie je determinované, podobne ako na väčšine lokalít zberového charakteru, ich menšími rozmermi. Početnosť zastúpenia tejto kategórie artefaktov je pri povrchových zberoch vždy najviac ovplyvňovaná pozorovacími schopnosťami a možnosťami zberateľa.

Viac než 95% industrie bolo vyrobené z patinovaného pazúrika podkrakovskej proveniencie. Z toho asi 1/5 nesie stopy kortexu, a to nielen na dorzálnnej strane čepelí a úštepov, ale aj v priestore pätky úderovej plochy. V neporovnateľne menšom množstve (do 3%) sú zastúpené domáce karpatské radiolarity, hlavne ich červený farebný variant. Iba ojedinele sa vyskytol patinovaný limnokvarcit s najbližšími východiskami na strednom Slovensku, miestny jemnozrnný kremenec a rohovec z moravských zdrojov. Charakter jadier, ich zlomkov a pracovného odpadu dokladá opracovanie artefaktov priamo na mieste, ale celková skladba industrie vylučuje prítomnosť špecializovaného objektu dielne. Typologické zloženie umožňuje priradiť objavené sídlisko ku gravettienu, pravdepodobne k jeho najmladším fázam, bezprostredne predchádzajúcim epigravettienskemu vývoju. Najbližšie analógie k industrii z Dolnej Krupěj nachádzame na východnom Slovensku, v spodnej vrstve Kašova I, a to nielen v typológii, ale i v rozložení podielu jednotlivých surovín. Na západnom Slovensku možno s istou toleranciou uvažovať o analógii v gravettienskom materiáli z Vlčkoviec. Gravettienske industrie, ktoré nemožno bezpečne priradiť ani jednej zo známych stredoeurópskych gravettienských skupín, ale pri ktorých je možné uvažovať o vzťahoch k epiaurignacienu, zhrnul v poslednej dobe J. K. Kozłowski pod názvom bližšie nešpecifikovaný gravettien (*Kozłowski 1996, 98, obr. 8*). Isté analógie k industrii z Dolnej Krupěj nachádzame aj v mladogravettienských (Kamegg) a epiaurignacienských (Alberndorf) industriách Dolného Rakúska.

Literatúra

- Čepán 1985 - O. Čepán: Nové paleolitické nálezy zo západného Slovenska. Štud. Zvesti AÚ SAV 21, 1985, 27-46.
- Kozłowski 1996 - J. K. Kozłowski: The latest Aurignacian and "Aurignacoid" Elements in the Epigravettian of the Carpathian Basin. In: Colloquia de XIII. Congrès UISPP, Forli 1996, vol. 6, coll.XI: The Late Aurignacian, 83 - 98.

GRAVETTIIEN-SIEDLUNG MIT FEUERSTEININDUSTRIE IN DOLNÁ KRUPÁ. Bei der Geländebegehung fand man im Gemeindekataster von Dolná Krupá (Bez. Trnava) in der Westslowakei auf einem mäßigen Hang in etwa 209 m Überseeöhe in der Lage Šarkan eine Konzentration von Silexspaltindustrie. Insgesamt wurden 319 Artefakte gefunden (Abb. 36, 37), die vorwiegend aus importiertem Feuerstein hergestellt waren (mehr als 95 %), vereinzelt auch aus weißkarpatischen Radiolariten, Limnoquarziten, mährischen Hornsteinen und aus örtlichem feinkörnigem Quarzit. Fertigerzeugnisse bildeten 43 Stück (13,33 %). Es überwiegen retuschierte Klingen (ILR=37,12). Stichel (IB=27,84, 12 Stück) dominieren über Kratzer (IG=20,88, 9 Stück). Artefakte mit gestumpftem Rücken sind durch vier Exemplare vertreten (Idos=9,28). Kombinierte Werkzeuge vertritt eine Kombination eines Klingenkrazers mit einem Keilstichel. In der Kollektion befinden sich insgesamt neun Kernstücke und ihre Fragmente, größtenteils im fortgeschrittenen Abbaustadium. Unretuschierte Klingen und deren Bruchstücke bilden 45,57 % des Inventars (147 Stück) und sind die zahlreichste Artefaktgruppe auf der Fundstelle. Insgesamt sind 29 Stück erhalten, bei den übrigen dominiert eine Fraktur über dem Durchschlag. Unretuschierte Klingen und feiner Abfall machen 38,31 % der Industrie aus (120 Stück). Typologisch reihen wir die gefundenen Silexartefakte zur jüngsten Entwicklungsphase des Gravettien in der Region, die unmittelbar der Epigravettien-

Entwicklung voranging. Die naheliegendsten Analogien sind die Kollektionen aus der Siedlung in Kašov I (untere Schicht) und Kamegg in Niederösterreich.

NESKOROPALEOLITICKÁ ŠTIEPANÁ INDUSTRIA ZO SEREDE

Jozef H r o m a d a

Sereď (okr. Galanta), poloha Pieskovňa, neskorý paleolit, sídlisko, štiepaná kamenná industria. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Povrchovým prieskumom v rámci výstavby diaľnice D 61 (Sereď - Trnava) bola nájdená menšia kolekcia kamennej štiepanej industrie. Nálezy pochádzajú z viatej pieskovej duny, ktorá prevyšuje okolitú rovinu takmer o 1 m. Nachádza sa asi 100 m vpravo od cesty Sereď - Trnava, približne 150 m od západného okraja mesta. Artefakty boli nájdené na ploche s priemerom asi 10 m v blízkosti najvyššieho bodu duny.

Opis nálezov

1. Jednoperforované jadro v počiatočnom štádiu ťažby s čepeľovými negatívmi. Asi 2/3 plochy artefaktu tvorí kortex. Surovinovým základom bol okruhliak zeleného radiolaritu, nesúci výrazné stopy vodného transportu. Rozmery: v. 5,1 cm, š. 3,6 cm, hr. 3,3 cm. (obr. 38: 1).

2. Jadro v iniciálnej fáze opracovania úderovej a ťažobnej plochy, bez výraznejších negatívov po odbíjaní. Asi 2/3 artefaktu tvorí kortex. Surovinovým základom bol okruhliak zeleného radiolaritu so stopami vodného transportu. Rozmery: v. 6,1 cm, š. 3,3 cm, hr. 2,5 cm. (obr. 38: 2).

3. Fragment jednoperforovaného jadra z jemnozrnného kremenca so stopami po eolickom obruse a čepeľovými negatívmi. (Obr. 38: 3).

Charakter kamennej industrie (počiatočná fáza opracovania jadier, negatívy po drobných čepeľoch, stopy preparácie úderovej plochy) dovoľuje uvažovať o prvotnom opracovaní suroviny priamo na mieste. Vodou transportované radiolaritové okruhliaky sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti lokality (inundácia Váhu). Technika odbíjania a vzhľad negatívov umožňujú zaradiť nájdené jadrá pravdepodobne do neskorého paleolitu.

SPÄTPALÄOLITHISCHE SPALTINDUSTRIE AUS SEREĎ. Sereď (Bez. Galanta), Lage Pieskovňa, Spätpaläolithikum, Siedlung. Eine Geländebegehung ergab eine kleinere Kollektion von Silexspaltindustrie (Abb. 38: 1-3). Die Funde stammen aus einer angewehten Sanddüne und lagen verstreut auf einer Fläche von etwa 10 m Durchmesser in der beginnenden Abbauphase. Die Grundlage des Steinrohstoffes bildeten durch Wasser transportierte Gerölle aus grünem Radiolarit (Waag-Aue), in einem Falle feinkörniger Quarzit. Der Charakter der Steinindustrie und der abgeschlagenen Negative reiht sie wahrscheinlich in das Spätpaläolithikum.

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV

Ján H u n k a - Eva K o l n í k o v á

1. A n d o v c e (okr. Nové Zámky). Rímsko-germánske sídlisko, prieskum 1956 (K. Pieta). Rím, Gallienus (253-268), Siscia, antoninianus 268, 3,133 g, 21 mm, RIC 581 (8417).

2. B e l á (okr. Nové Zámky), poloha Pri kaštieli, zber (P. Kováč).

Rím, Constantius II. (337-361), Sirmium, centenionalis 351-361, 2,932 g, 17 mm, LRBC 1605 (8223). Náhodný nález.

Uhorsko, František II. (1792-1835), Kremnica, 1/4-grajciar, 1816. 20 mm, 1,964 g. Huszár 2068 (8224).

3. B l a t n í c a (okr. Martin), poloha Vrch Stredná, prieskum (Š. Hritz, V. Laučík).

Uhorsko, František II. (1792-1835), Kremnica, 3-grajciar, 1800. 27 mm, 7,753 g. Huszár 2022 (8222).

4. Bratislava, časť Devínska Nová Ves. Rímsko-germánske sídlisko, výskum (K. Elschek).

Kelti, tetradrachma Ae, typ Kapos, 1. stor. pr. Kr., 6,661 g, 17,9 mm (8278); polovica tetradrachmy Ar, neurčiteľný typ (8290).

Rím, Traianus (98-117), Rím, denár 103-111, 2,609 g, 17,6 mm, RIC 169 (8281).

Rím, Faustina I. (+141), Rím, denár 141-161 za Antonina Pia, 2,923 g, 17,0 mm, RIC 371 (8279).

Rím, Lucilla (+183), Rím, sestercius 161-167 za Marka Aurelia a Lucia Vera, 9,012 g, 30,0 mm, polovica, (8280), as 161-167, 11,887 g, 25,0 mm, RIC 1757 (8283).

Rím, Caracalla (198-217), Rím, denár 206, 2,985 g, 18,4 mm, RIC 83a (8287).

Rím, Alexander Severus (222-235), Rím, denár 226, 2,734 g, 19,3 mm, RIC 55 (8288).

Rím, Gordianus? (238-244), neurč. mincovňa, sestercius 238-244, 20,224 g, 24,0 mm, (8282).

Rím, Marcus Aurelius (161-180), Milano, antoninianus 250-251 za Traiana Decia, 1,546 g, 16,9 mm, RIC 91 (8285).

Rím, Gallienus (253-268), neurč. mincovňa, antoninianus 253-268, 2,274 g, 19,8 mm (8286).

Rím, Carus? (282-283), neurč. mincovňa, antoninianus 282-283, 3,967 g, 17,7 mm (8289).

5. Bratislava, časť Rusovce.

a) poloha Horné pole, rímske osídlenie, výskum (V. Varsik).

Rím, Augustus, neurč. monetár, as 27-14, 5,023 g, 12,0 mm, RIC 69? (8327).

Rím, Traianus (98-117), as 101-102, 10,123 g, 26,0 mm, RIC 427? (8326).

Rím, Hadrianus (117-138), Rím, as 117-138, 9,893 g, 24,0 mm (8325).

Rím, Septimius Severus (193-211), denár 204, 1,944 g, 18,0 mm, RIC 197/195 (8328); sestercius 193-194, 17,549 g, 28,0 mm, RIC 656 (8330).

Probus (276-282), Siscia, antoninianus 277, 3,064 g, 21,0 mm, RIC 821 (8331).

b) poloha Pri vodárni, Hájova ul., prieskum (V. Varsik).

Rím, Traianus (98-117), Rím, dupondius 103-111, 11,599 g, 27,9 mm, RIC 497 (8415).

Rím, Alexander Severus (222-235), Rím, as, 12,368, 29,4 mm, RIC 458 (8416).

c) poloha Odbočka na Čuňovo, prieskum (I. Žundálek).

Rím, Iulia Domna (+217), Rím, denár, 2,145 g, 16,0 mm, RIC 388c (8405).

6. Bratislava, časť Trnávka.

a) poloha Šajba, rímsko-germánske sídlisko, výskum (P. Ivan).

Rím, Sabina (136), Rím, denár 128-136, 2,988 g, 17,4 mm, RIC 398 (8358).

Rím, Gordianus (238-244), Rím, antoninianus 240, 3,183 g, 20,5 mm, RIC 85 (8359).

b) poloha Zadné, rímsko-germánske sídlisko, výskum (P. Ivan).

Rím, Vespasianus (69-79), Rím, as 74, 9,961 g, 27,2 mm, RIC 557? (8360).

Rím, Antoninus Pius (138-161), Rím, denár 143-144, 3,130 g, 18,1 mm, RIC 111a (8356).

Rím, Lucilla (+183), Rím, denár 161-167, 2,922 g, 17,8 mm, RIC 758 (8357).

Rím, Septimius Severus (193-211), Rím, denár 193-194, 2,602 g, 18,0 mm, RIC 24 (8355).

Rím, Aurelianus (270-275), Milano?, antoninianus 270-275, 1,988 g, 20,4 mm (9361).

c) polohy Silničné, Šajba, Zadné, výskum (P. Ivan).

Uhorsko, Ferdinand II. (1619-1637), Kremnica, denár, 1630. 15 mm, 0,635 g. Huszár 1204 (8345).

Uhorsko, Mária Terézia (1740-1780), Kremnica ?, medený denár, 1766. 22 mm, 6,025 g. Huszár 1756 (8346).

Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, 2-halier, 1892-1899, 1893, 1909. 18 mm, 3,183 g, 3,267 g, 3,288 g (8343, 8349, 8406).

Rakúsko, Uhorsko, František I.-II. (1792-1835), 3-grajciar, 1800. 29 mm, 7,062 g (8344), grajciar, 1800. 25 mm, 1,938 g (8350).

Falzum bavorského fenigu z konca 14. až 70. r. 15. stor. Námet prevzatý z fenigov Bavorska-Landshutu za Henricha IV. (1393-1450), alebo Bavorska-Neu-Oettingu za Ludovíta IX. (1450-1479). 15 mm x 15 mm, 0,683 cm (8407).

Československo, Kremnica, 50-haliernik, 1922. 22 mm, 4,829 g (8348).

Medajlón s Pietou a sv. Trojicou, koniec 18. stor. 26 mm x 24 mm. 7,164 g (8347).

7. Č e r m a n y (okr. Topolčany). Náhodný nález v obci.

Protektorát Čechy a Morava, Lysá nad Labem, koruna, 1943. 23 mm, 4,115 g (8226).

8. Z e m n é, časť G ú g (okr. Nové Zámky), poloha Vinohrad, zber (I. Žundálek).

Rím, Gallienus (253-268), antoninianus 253-268, 1,648 g, 19,0 mm (8376).

Rím, Claudius II. Gothicus (268-270), Rím, antoninianus 268-270, 3,405 g, 19,0 mm, RIC 195 (8377).

Uhorsko, slavónsky denár, 13.-14. stor., 0,618 g, 14,2 mm (8370).

Habsburská monarchia, Leopold I. (1657-1705), 3-grajciar, koniec 17. stor., 0,446 g, 20 mm (8371).

Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, grajciar 1859, 3,016 g, 19 mm (8372), halier 1915, 1,317 g, 16,5 mm (8373).

Československo, Kremnica, 50-haliernik 1947, 2,732 g, 20 mm (8375), 20-haliernik 1921, 3,204 g, 19 mm (8374).

9. H u r b a n o v o (okr. Komárno), poloha Hurbanovský potok, zber (I. Žundálek).

Rím, Octavianus Augustus (27-14), denár, 2,494 g, 15,3 mm, RIC 40? (8321).

Rím, Vespasianus (69-79), Rím, denár 69-76, 2,192 g, 18,1 mm (8262).

Rím, Septimius Severus (193-211), denár 193-211, 1,859 g, 17,0 mm (8274).

Rím, Iulia Mamaea (+235), Rím, antoninianus 228, 1,775 g, 14,4 mm, RIC 353 (8259).

Rím, Alexander Severus (222-235), Rím, denár 227, 1,740 g, 18,0 mm, RIC 133 (8395); denár 222-235, 1,777 g, 18,8 mm (8277); denár 222-235, 1,386 g, 17,0 mm (8400); as 222-235, 4,452 g, 20,0 mm (8397).

Rím, Gordianus (238-244), antoninianus 238-244, 2,140 g, 20,0 mm (8263).

Rím, Gallienus (253-268), Rím, antoninianus 258-259, 1,801 g, 20,5 mm, RIC 49 (8272); antoninianus 265, 2,591 g, 20,6 mm, RIC 157 (8260); antoninianus 265, 1,511 g, 15,8 mm, RIC 236 (8264).

Rím, Salonina, antoninianus 282-286, 1,650 g, 15,5 mm (8265).

Rím, Claudius II. Gothicus (268-270). Rím, antoninianus 268-270, 2,271 g, 21,0 mm, RIC 15 (8404).

Rím, Carinus (283-285), antoninianus, 1,131 g, 18,6 mm (8267).

Rím, Constantius II. (337-361), Siscia, follis 341-346, 1,391 g, 16,0 mm, LRBC 792 (8398); maiorina, 3,318 g, 21,0 mm (8392); Siscia?, centenionalis 355-361, 1,814 g, 17,0 mm, LRBC 1236 (8394); Siscia? centenionalis 355-361, 1,814 g, 17,0 mm, LRBC 1236 (8393); centenionalis?, 2,015 g, 16,0 mm (8402); centenionalis?, 2,508 g, 15,4 mm (8275); polcentenionalis, 1,385 g, 14,0 mm (8403).

Rím, Constans (337-350), follis, 0,914 g, 12,5 mm (8273); Thessalonika, follis 341-346, 1,527 g, 16,0 mm, LRBC 860 (8396).

Rím, Constantius Gallus (351-354), Siscia, centenionalis, 1,495 g, 17,4 mm (8266).

Rím, Gratianus (375-383), Thessalonika, centenionalis, 1,311 g, 15, mm, LRBC 1746 (8271).

Rím, Valentinianus I. (364-375), Siscia, centenionalis 367-375, 2,582 g, 18,6 mm, LRBC 1299 (8323).

Rím, Valens (364-378), Aquileia, centenionalis 364-367, 1,359 g, 18,0 mm, LRBC 976 (8401); Siscia, centenionalis 367-375, 2,534 g, 17,0 mm, LRBC 1326 (8399); Thessalonika, centenionalis 367-375, 2,135 g, 17,1 mm, LRBC 1745 (8276).

Rím, neurčený panovník, 3. stor., antoninianus, 1,109 g, 19,4 mm (8269); antoninianus, 3,712 g, 14,5 mm (8268); 4. stor., neurč. nominál, 1,247 g, 14,3 mm (8270), nedatované, Ae, 0,889 g, 18,0 mm (8258); Ae 0,973 g, 0,78 mm (8261).

Uhorsko, František II. (1792-1835), Kremnica, grajciar 1812, 3,906 g, 25 mm (8322).

Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, halier 1910, 1,57 g, 17 mm (8364).

Československo, Kremnica, koruna 1923, 6,257 g, 24 mm (8324).

Uhorsko, František II. (1792-1835), Smolník, grajciar 1800, 3,216 g, 3,822 g, 23,5 mm, 21,5 mm (8425, 8426).

Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, 2-halier 1903, 1912, 3,063 g, 3,246 g, 19 mm (8427, 8428).

Mincový kotúčik, koniec 19. stor., 0,623 g, 18 mm (8429).

10. Ch o t í n (okr. Komárno), poloha Horné konopište, zber (I. Žundálek).

Rím, Marcus Antonius, denár 32-31, 2,614 g, 14,5 mm, Syd. 1223 (8251).

Rím, Hadrianus? (117-138), as, 6,075 g, 26,2 mm (8248).

Rím, Lucius Verus (161-169), Rím, dupondius 161-162, 11,597 g, 24,8 mm, RIC 1313 (8236).

Rím, Iulia Mamaea (+235), denár 229-231, 2,136 g, 19,1 mm (8313).

Rím, Gordianus (238-244), Rím, antoninianus 239, 2,960 g, 21,0 mm, RIC 70 (8256).

Rím, Gallienus (253-268), Rím, antoninianus 261, 3,471 g, 17,8 mm, RIC 317 (8238); Rím, antoninianus 267-268, 1,649 g, 19,0 mm, RIC 180 (8389); Rím, antoninianus 267-268, 1,848 g, 20,6 mm, RIC 180 (8414); neurč. mincovňa, antoninianus (zlomok), 1,094 g, 15,0 mm (8235); neurč. mincovňa, antoninianus, 2,93 g, 16,9 mm (8312).

Rím, Salonina, neurč. mincovňa, antoninianus 262-268, 2,214 g, 18,0 mm (8309).

Rím, Claudius II. Gothicus (268-270), Rím, antoninianus, 1,318 g, 19,0 mm, RIC 89/90 (8239); neurč. mincovňa, antoninianus, 1,437 g, 17,0 mm (8381).

Rím, Probus (276-282), Rím, antoninianus 281?, 2,916 g, 19,8 mm (8233); Rím, antoninianus 282, 2,314 g, 19,8 mm, RIC 223 (8234).

Rím, neurčený panovník, 3. stor., antoninianus, 1,407 g, 13,8 mm (8231); antoninianus, 2,042 g, 18,6 mm (8250); antoninianus (zlomok), 0,812 g, 19,0 mm (8391).

Rím, Licinius (307-323), Arelate, follis 318, 2,227 g, 18,4 mm, RIC 159 (8255).

Rím, Constantinus I. (306/7-337), Siscia, follis 334-335, 1,854 g, 17,0 mm, RIC 235 (8243).

Rím, Crispus (317-326), Siscia, follis 320-321, 2,395 g, 19,0 mm, RIC 161 (8308).

Rím, Constantinus II. (337-340), Siscia, follis 321-324, 2,424 g, 18,1 mm, RIC 173 (8314). Rím, Constantius II. (337-361), Siscia, follis 330-335, 1,432 g, 18,0 mm, LRBC 749 (8241); neurč. mincovňa, follis, 1,486 g, 16,0 mm (8378); Cyzicus, maiorina 351-354, 4,937 g, 19,4 mm, LRBC 2494 (8254); Constantinopolis, centenionalis 351-354, 2,174 g, 16,5 mm, LRBC 2039 (8385); Aquileia, centenionalis 352-354, 1,65 g, 15,0 mm, LRBC 930 (8230); Aquileia, centenionalis 355-360, 1,634 g, 14,8 mm, LRBC 938 (8240); Siscia, centenionalis 348-350, 2,245 g, 18,2 mm, LRBC 1125 (8247); Siscia, centenionalis 351-354, 1,866 g, 18,1 mm, LRBC 1222 (8307); Siscia, centenionalis 355-361, 2,467 g, 16,8 mm, LRBC 1236 (8242); Siscia, centenionalis? 346-350, 2,842 g, 16,0 mm, LRBC 1123? (8380); neurč. mincovňa, centenionalis, 1,372 g, 14,0 mm (8253); neurč. mincovňa, centenionalis, 1,726 g (8379); neurč. mincovňa, polcentenionalis, 1,434 g, 08,0 mm (8388).

Rím, Constans (337-350), Siscia, follis 335-337, 1,582 g, 14,3 mm, LRBC 757 (8257); Aquileia, follis 335-337, 0,816 g, 15,2 mm, LRBC 672 (8306); Siscia, follis 347-348, 1,725 g, 13,6 mm, LRBC 791 (8245); neurčená mincovňa, follis, 0,812 g, 14,4 mm (8232);

Rím, Iulianus Apostata (355-363), neurč. mincovňa, centenionalis, 1,647 g, 15,0 mm (8246).

Rím, Valentinianus I. (364-375), Thessalonika, centenionalis 367-375, 2,263 g, 19,0 mm, LRBC 1788 (8386); Siscia, centenionalis, 0,886 g, 14,8 mm (8315); neurč. mincovňa, centenionalis, 2,111 g, 16,0 mm (8390).

Rím, Valens (364-378), Siscia, centenionalis 364-367, 1,944 g, 16,0 mm, LRBC 1295 (8387).

Rím, Gratianus (375-383), neurč. mincovňa, centenionalis, 1,126 g, 13,6 mm (8244).

Rím, Arcadius (395-408), Aquileia, polcentenionalis 394-395, 1,023 g, 12,8 mm, LRBC 1110 (8237).

Rím, neurčený panovník, 4. stor., follis, 1,606 g, 16,4 mm (8249); follis, 2,183 g, 19,0 mm (8382); centenionalis, 1,629 g, 14,3 mm (8252); centenionalis, 1,606 g, 15,0 mm (8384); centenionalis, 2,285 g, 16,0 mm (8318).

Uhorsko, Ferdinand II. (1619-1637), falzum kremnického denáru z 20.-30. r. 17. stor., 0,589 g, 14 mm (8430).

- Uhorsko, František II. (1792-1835), Kremnica, grajciar 1812, 4,631 g, 3,519 g, 25 mm (8431, 8432), Smolník, grajciar 1812, 3,642 g, 25 mm (8433).
- Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), Kremnica, grajciar 1859, 1891, 3,209 g, 3,35 g, 19 mm (8320, 8365), 2-halier 1893, 3,27 g, 19 mm (8319).
- Sedmohradsko, František II. (1792-1835), Gyulafehérvár, grajciar 1800, 4,231 g, 24 mm (8367).
- Rakúsko, František I. (1792-1835), Viedeň, 3-grajciar 1800, 7,816 g, 27 mm (8434), grajciar 1800, 3,84 g, 24 mm (8311).
- Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, grajciar 1860, 3,601 g, 3,206 g, 19 mm (8435, 8436), 2-halier 1914, 3,266 g, 19 mm (8437), halier 1900, 1,56 g, 17 mm (8369).
- Čechy, František I. (1792-1835), Praha, grajciar 1800, 3,483 g, 25 mm (8438).
- Habsburská monarchia, František I.-II. (1792-1835), grajciar 1800, 3,736 g, 25 mm (8439).
- Habsburská monarchia, František Jozef I. (1848-1916), grajciar, okolo 1860, 2,918 g, 19 mm (8366).
- Československo, Kremnica, 20-halier 1927, 1948, 3,3 g, 20 mm, 1,742 g, 18 mm (8440).
- Maďarsko, Budapešť, halier 1932, 1938, 1,604 g, 1,584 g, 17 mm (8316, 8368).
- Medené mincové kotúčiky, 17.-18. stor., 0,399 g, 14 mm, 1,277 g, 18 mm (8310, 8317).
11. I m e I (okr. Komárno), poloha Žabinec, zber (I. Žundálek).
Rím, Probus (276-282), Ticinum, antoninianus 277, 2,309 g, 23,8 mm, RIC 388 (8228).
Rím, Constantius II. (337-361), Siscia, centenionalis 355-361, 2,101 g, 15,9 mm, LRBC 1234 (8229).
Rakúsko, František I. (1792-1835), Viedeň, grajciar 1816, 9,023 g, 25 mm (8418).
Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, grajciar 1885, 3,001 g, 19 mm (8419), 20-halier 1894, 3,88 g, 21 mm (8363), 2-halier 1914, 2,895 g, 19 mm (8420).
Maďarsko, Budapešť, 2-halier 1926-1940, 3,151 g, 20 mm (8421).
12. I ž a (okr. Komárno). Rímske stavby, výskum (J. Rajtár, K. Kuzmová).
Rím, Constantinus I. pre Constantinopolis, neurč. mincovňa, follis 330-337, 0,997 g, 15,5 mm (8340).
13. K o m j a t i c e (okr. Nové Zámky). Náhodný nález z rozrušeného staromaďarského hrobu (P. Trstenovič).
Francúzsko, Raoul burgundský (923-936), Chartres, obolus. 16 mm, 0,477 g. Morrison - Grunthal 1591-1593 var. (8409).
14. K o š i c e, časť S t a r é M e s t o (okr. Košice-mesto). Dominikánsky kláštor, výskum (J. Béreš).
Rád nemeckých rytierov, Albrecht Hohenzollernský (1511-1525), Królewiec, groš, 1515. 20 mm, 0,532 g. Kopicki I/2, s. 170, č. I-3 (8362).
15. L á b (okr. Malacky). Rímsko-barbarské sídlisko, výskum (K. Elschek).
Rím, Aurelianus (270-275), Siscia, antoninianus 270-275, 3,264 g, 21,7 mm, RIC 244 (8342).
Rím, Carinus (283-285), neurč. mincovňa, antoninianus 283-285, 1,034 g (8341).
16. L e t a n o v c e (okr. Spišská Nová Ves), poloha Kláštorisko.
a) výskum kartuziánskeho kláštora
Uhorsko, Ján Zápoľský (1526-1540), Košice, denár, 1527. 16 mm, 0,518g. Huszár 881 var. (8410).
b) výskum Kláštornej jaskyne
Litva, Žigmund III. (1587-1632), Wilno, 3-groš, 1595. 21 mm, 2,38 g. Kopicki II., s. 229, č. III-3a (8411).
Sliezsko, Ludovít II. (1516-1526), Świdnica, polgroš, 1522. 18 mm, 0,63 g. Kopicki VIII/1, s. 41, č. I-6 (8412).

17. N i t r a, časť Chrenová III (okr. Nitra). Náhodný nález v priestore ZDŠ (P. Štefanka). Uhorsko, Bela III. (1172-1196), medená minca byzantského typu. 28 mm, 2,302 g. Huszár 72 (8406).
18. N i t r a, časť Staré Mesto (okr. Nitra).
 a) Galéria. Výskum (M. Samuel).
 Rakúsko-Uhorsko, Jozef II. (1780-1790), grajciar, 1780-1782, 1790. 24 mm, 4,753 g (8354).
 b) Hrad, pri jaskyni. Náhodný nález na chodníku (P. Štefanka).
 Uhorsko, František II. Rákóczi (1703-1711), Kremnica ?, 10-poltúra, 1704. 32 mm, 6,234 g. Huszár 1535 (8407).
 c) Mostná ul. Výskum (H. Chorvátová).
 Uhorsko, Jozef II. (1780-1790), Kremnica, 1780. 23 mm, 7,441 g. Huszár 1855 (8225).
19. N i t r a, časť Z o b o r (okr. Nitra), poloha Martinský vrch, výskum (M. Samuel). Uhorsko, Maximilián II. (1564-1576), Kremnica, denár, 1565. 14 mm, 0,39 g. Huszár 992 (8353).
20. R i m a v s k á S o b o t a (okr. Rimavská Sobota). Prieskum (M. Ruttkay).
 Rakúsko-Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), 2-halier, 1892-1915. 18 mm, 1,725 g (8160).
21. V a ž e c (okr. Liptovský Mikuláš). Pri JRD, prieskum (K. Pieta).
 Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, 2-halier, 1896. 18 mm, 2,75 g (8332).
22. V e l k ý M e d e r (okr. Dunajská Streda). Rímsko-barbarské sídlisko, výskum (V. Varsik).
 Rím, Aelius, Rím, denár 137, 2,961 g, 1,67 mm, RIC 432 (8209).
 Rím, Faustina II. (+175), neurč. mincovňa, as 175, 9,466 g, 23,0 mm (8218).
 Rím, Alexander Severus (222-235), Antiochia, denár 222, 1,753 g, 16,3 mm, RIC 263 (8220).
 Rím, provincia Moesia Superior, Gordianus (238-244), Viminacium, veľký bronz (4), 7,371 g, 30,0 mm; 7,992 g, 26,0 mm; 7,992 g, 29,0 mm; 7,833 g, 30,0 mm (8208, 8210-8212).
 Rím, Gordianus (238-244), Antiochia, antoninianus 242-244, 2,931 g, 19,8 mm, RIC 216 (8215).
 Rím, provincia Moesia Superior, Traianus Decius (249-250), Viminacium, veľký bronz, 9,459 g, 25,3 mm (8219).
 Rím, provincia Moesia Superior, Volusianus (251-253), Viminacium, veľký bronz, 13,243 g, 25,8 mm (8221).
 Rím, Salonina, Rím, antoninianus 253-268, 2,175 g, 17,6 mm, RIC 13 (8214).
 Rím, Claudius II. Gothicus? (268-270), neurč. mincovňa, antoninianus? 0,659 g, 13,6 mm (8216).
 Rím, Aurelianus (270-275), neurč. mincovňa, antoninianus, 3,869 g, 19,4 mm, RIC 129 (8213).
 Rím, neurčená bronzová minca, 0,717 g, 14,3 mm (8207).
 Friesachský fenig, pol. 13. stor., 0,471 g, 9 mm (8217).
23. V i r t (okr. Komárno), poloha Terasa Žitavy, zber (I. Žundálek).
 Marcus Aurelius (161-180), neurč. mincovňa, sestercius 168-169, 16,530 g, 31,8 mm, RIC 9637 (8227).
 Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), Krenica, grajciar 1858, 2,977 g, 18,5 mm (8422).
 Rakúsko, František Jozef I. (1848-1916), Viedeň, 2-halier 1896, 2,89 g, 18 mm (8423).
 Československo, Kremnica, 10-halier 1928, 1,92 g, 18 mm (8424).
24. V ý c h o d n á (okr. Liptovský Mikuláš), polohy Zámčisko a Hrádok III, výskum stredovekých hrádkov (K. Pieta).
 Uhorsko, Interregnum (1445-1446), Kremnica, obolus z r. 1445-1446. 11 mm, 0,105 g. Huszár č. 614 (8334).
 Uhorsko, Ladislav V. (1453-1457), Baia-Mare, denár, po 1456-1457. 16 mm, 0,206 g. Huszár 668 (8408).
 Uhorsko, Ladislav V. (1453-1457), Kremnica, obolus, 1451-1452. 13 mm, 0,378 g. Huszár 657 (8333).

Uhorsko, Ladislav V. (1453-1457), Kremnica, denár, po r. 1446. 17 mm, 0,552 g, 0,462 g. Huszár 653 (8335, 8339).

Uhorsko, Matej Korvín (1458-1490), Baia-Mare, denár, 1467. 19 mm, 0,697 g. Huszár 714 (8336).

Uhorsko, Matej Korvín (1458-1490), Kremnica, denár, 1463. 16 mm, 0,407 g. Huszár 706 (8338).

Poľsko, Vladislav Varnenčik (1434-1444), Kraków, denár z r. 1434-1444. 11 mm, 0,219 g. Kopic-ki I/1., s. 281, č. I (8337).

25. Z o h o r (okr. Malacky). Rímsko-barbarské sídlisko, výskum (K. Elschek).

Rím, Vespasianus (69-79), Rím, denár 70-72, 2,994 g, 15,4 mm, RIC 30 (8299).

Rím, Traianus (98-117), Rím, denár 101-111, 2,547 g, 18,6 mm, RIC 60 (8305).

Rím, Marcus Aurelius (161-180), Rím, as, 11,912 g, 25,8 mm (8296).

Rím, Alexander Severus (222-235), Rím, denár 224, 2,493 g, 17,0 mm, RIC 37 (8294); Rím, antoninianus 234, 2,685 g, 19,8 mm, RIC 254 (8303).

Rím, provincia Moesia Superior, Gordianus (238-244), Viminacium, veľký bronz, 13,106 g, 28,0 mm (8295).

Rím, Philippus I. (244-249), Rím, antoninianus 247, 3,437 g, 21,8 mm, RIC 27b (8291).

Rím, Claudius II. Gothicus (268-270), Siscia, antoninianus, 2,907 g, 19,0 mm, RIC 181 (8300); Rím?, antoninianus, 2,197 g, 17,8 mm, RIC 36? (8298).

Rím, Aurelianus (270-275), Milano, antoninianus, 2,445 g, 20,4 mm, RIC 128 (8293).

Rím, Tacitus (275-276), Rím, antoninianus, 3,233 g, 21,1 mm (8301).

Rím, Constans (337-350), neurč. mincovňa, centenionalis, 1,866 g, 16,4 mm (8304).

Rím, Constantius II. (337-361), Siscia, centenionalis, 1,857 g, 16,2 mm (8297); neurč. mincovňa, follis, 1,834 g, 17,4 mm (8292).

Tab. 1. Prehľad nálezov mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1997.

Nálezisko	Mince							Spolu
	keltské	rímske	byzantské	storočie				
				11.-13.	14.-15.	16.-17.	18.-20.	
Andovce		1						1
Belá		1						1
Bratislava, DNV	2	11						13
Bratislava, Rusovce		10						10
Bratislava, Trnávka		7						7
Gúg		2						2
Hurbanovo		35						33
Chotín		52						52
Imeľ		2						2
Iža		1						1
Láb		2						2
Veľký Meder		14						14
Virt		1						1
Zohor		15						15
Spolu	2	154						154

Literatúra

Hill/ Kent 1960 - P. V. Hill/J. P. C. Kent: Late Roman Bronze Coinage. London 1960. V texte LRBC.

Huszár - L. Huszár: Münzkatalog Ungarn (von 1000 bis heute). Budapest - München.

Kopicki 1974 - E. Kopicki: Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polska związanych. I/1. Warszawa 1974.

Kopicki 1974 - E. Kopicki: Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polska związanych. I/2. Warszawa 1974.

Kopicki 1976 - E. Kopicki: Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polska związanych. II. Warszawa 1976.

Kopicki 1982 - E. Kopicki: Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polska związanych. VIII/1. Warszawa 1982.

Mattingly/Sydenham 1923-1961 - H. Mattingly/E. A. Sydenham: The Roman Imperial Coinage. 1-9. London 1923-1961. V texte RIC.

Morrison/Grunthal 1967 - K. F. Morrison/H. Grunthal: Carolingian Coinage. New York 1967.

Sydenham 1952 - E. A. Sydenham: The Coinage of the Roman Republic. London 1952. V texte Syd.

MÜNZZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DER SAW. Den Zuwachs im J. 1997 re-präsentieren 234 Münzen. Zwei von ihnen sind keltische Münzen, die bei der Ausgrabung der römisch-germanischen Siedlung in Bratislava, Teil Devínska Nová Ves entdeckt wurden, 154 sind römische Exemplare, die in den Siedlungen von Andovce, Bratislava (Teil Devínska Nová Ves, Rusovce, Trnávka), Iža, Velký Meder gefunden und bei Geländebegehungen in Hurbanovo und Chotín gewonnen wurden. Zu sehr interessanten mittelalterlichen Münzen gehört ein französischer Halbdenar aus dem 10. Jh., der sich in einem gestörten altmagyarischen Grab befand (Komjatice), das Falsum eines slawonischen Denars aus Gúg und das Falsum eines bayerischen Pfennigs aus Bratislava, Teil Trnávka. Die restlichen Prägungen stammen aus dem 17. bis Anfang des 20. Jh.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V PATE

Ivan Č e b e n

Pata (okr. Galanta), poloha Vinohrady, záchranný archeologický výskum na stavbe cesty I/51, sídlisko, kostrový hrob, doba bronzová, kultúra mezöcsad, žiarové pohrebisko, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko sa nachádza na pozdĺžnej vyvýšenine tiahnucej sa od južného okraja obce. Samotná poloha bola už narušená predchádzajúcou výstavbou cesty I/51. Výskum sa v súčasnosti obmedzil iba na odkrytie pásu určeného na odbagrovanie vzhľadom na rozširovanie cesty.

Na odhumusovanej ploche (140x20 m) sa zachytilo celkovo dvanásť sídliskových jám, ktoré na základe keramických nálezov patria do obdobia neskorej doby bronzovej. V hornej partii skúmanej plochy sa odkryl aj kostrový hrob kultúry mezöcsad. Pochovaný ležal v natiahnutej polohe na chrbte, orientovaný v smere JV-SZ (obr. 41: 1). Hrobová jama bola plytko (-10 cm) zahĺbená do pieskového podlažia, celková hĺbka hrobu bola 68 cm, vrátane vrstvy humusu. Inventár hrobu tvorila keramika a zvieracie kosti. Nádoby boli uložené v SZ rohu hrovej jamy, pri pravej dolnej končatine.

Opis nálezov

1. Šálka s vysoko vylešteným povrchom a širokým pásikovým uchom vytiahnutým nad okraj ústia (obr. 41: 2).

2. Amforovitá nádoba s čiernym vylešteným povrchom a štyrmi vypuklinami vytlačenými zvnútra nádoby, okraj sa nezachoval (obr. 41: 3).

3. Misa s torovaným okrajom (obr. 41: 4).

Na západnom svahu sa v jeho spodnej časti zachytili zvyšky kopulovitej pece z doby rímskej. V tejto časti náleziska, ktorá bola značne narušená predchádzajúcou rigoláciou vinohradu, sa zachytila pravdepodobne aj časť žiarového pohrebiska. Nasvedčuje tomu 26 plytšie zahĺbených jamiek s kruhovitým pôdorysom, v ktorých sa nachádzali zvyšky nádob. Niektoré z nich boli zle vypálené a rozpadávali sa. V tejto oblasti je známych viacero žiarových pohrebísk, pričom značný počet hrobov bol porušený, resp. zničený. Na základe úzkej sondy v tejto časti náleziska nie je zatiaľ možné spoľahlivo určiť, či ide skutočne o časť pohrebiska.

RETTUNGSGRABUNG IN PATA. In Pata (Bez. Galanta) erschloß man in der Lage Vinohrady in einem Schnitt von 140x20 m in der Richtung einer errichteten Wegkommunikation 12 Siedlungsgruben aus der Spätbronzezeit. Im oberen Teil der Anhöhe wurde auch ein Körpergrab (Abb. 41: 1) der Mezöcsát-Gruppe erfaßt. Sein Inventar bildeten drei Gefäße (Abb. 41: 2-4) und Tierknochen.

Auf dem Westhang konstatierte man einen Kuppelofen aus römischer Zeit. In diesem Teil befand sich wahrscheinlich auch ein Brandgräberfeld aus dem gleichen Zeitabschnitt, das jedoch durch eine seit längerem erfolgte Tiefpflügung für einen Weingarten gestört wurde.

STAROBRONZOVÉ SÍDLISKO A POHREBISKO V PATE

Ivan Č e b e n

Pata (okr. Galanta), poloha Diely, na starších mapách aj Horné diely, sídlisko a pohrebisko, doba bronzová, kultúra únětická a maďarovská. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Rozširovanie cesty I/51 si vyžiadalo aj vybudovanie mimoúrovňových križovatiek. V priestore jednej z nich, medzi obcami Pata a Šoporňa, sa odhumusoval areál s rozlohou asi 5 ha. Južne od cesty I/51 sa zachytili sídliskové jamy a kostrové pohrebisko únětickej až klasického stupňa maďarovskej kultúry (obr. 39).

Zo sídliskového areálu sa na ploche 120x100x140 m zachytilo 13 jám, z toho bola jedna zásobnicová. Ďalšia zásobnicová jama, v ktorej na dne ležala nádoba, sa zistila v priestore I. skupiny kostrových hrobov. Okraj sídliskového areálu bol vo vzdialenosti 60 m od prvých hrobov obidvoch skupín. Jama 6 mala dno vyložené črepmi amforovitých nádob.

Kostrové pohrebisko malo dve nerovnako početné skupiny hrobov. Prvú tvorilo 46 a druhú 180 hrobov. Podľa terénnej situácie sa dá usudzovať, že pohrebisko je temer preskúmané. Otázkou ostáva, koľko hrobov II. skupiny pohrebiska ostalo nepreskúmaných pod depóniou humusu, príp. či pod ňou nemôže byť (v západnej časti) ešte jedna menšia skupina hrobov.

Hrobové jamy vykazujú temer jednotnú orientáciu, čo platí predovšetkým pre jamy rozmerovo veľké a zároveň aj najhlbšie. Iba výnimočne sú zastúpené hroby s výraznejšou odchýlkou orientácie. Podstatná časť hrobov vyказuje aj sekundárne porušenie rôzne veľkými a pôdorysne odlišnými šachtami. Neporušené sú iba detské hroby.

Nad dnom hrovej jamy sa v prevažnej väčšine zachytili zvyšky, resp. stopy po výdreve. V prípade neporušenej časti zásypu sa mohol sledovať aj celkový profil truhly.

Inventár jednotlivých kostrových hrobov je rozdielny. Vyskytujú sa hroby bez akýchkoľvek prídatkov, príp. milodar tvorila malá bronzová ozdoba z plechu alebo tenkého drôtu. Zloženie nálezuového celku záležalo na spôsobe sekundárneho rozrušenia hrobu a vybratí hľadaných predmetov, ktoré boli pôvodne so zomrelým vložené. Nie častým javom bolo umiestnenie nádoby do hrobu, i keď počet môže byť skreslený vzhľadom na sekundárne narušenie. Ako milodary sa objavujú vlasové ozdoby, okuliarovité závesky, drôtené alebo tyčinkovité náramky, ihlice, dýky, hrivny, jantárové koráliky, diadém a sekera.

Na základe inventára bronzov (obr. 40) zo zničeného kostrového hrobu v SZ časti obce Pata môžeme usudzovať, že ide o ďalšie pohrebisko z tohoto obdobia. To sa však v súčasnosti nachádza v zastavanom priestore.

ÄLTERBRONZEZEITLICHE BESIEDLUNG UND NEKROPOLE IN PATA. Auf der vom Humus abgeschürften Fläche der neuerrichteten Kreuzung südlich der Gemeinde Pata (Bez. Galanta) erfaßte man Siedlungsgruben und ein Körpergräberfeld aus der Epoche der Aunjetitzer Kultur bis klassischen Stufe der Maďarovce Kultur (Abb. 39). Aus dem Siedlungsareal von 120x100x140 m Ausmaß wurden 13 Gruben freigelegt, unter denen eine Vorratsgrube war. Eine weitere Vorratsgrube mit einem Gefäß auf der Sohle erfaßte man im Raum der I. Gruppe der Körpergräber. Der Rand des Siedlungsareals lag in 60 m Entfernung von den ersten Gräbern beider Gruppen. Die Grube 6 hatte die Sohle mit Scherben amphorenförmiger Gefäße ausgelegt. Das Körpergräberfeld wies zwei ungleich zahlreiche Gräbergruppen auf. Die erste bestand aus 46 und die zweite aus 180 Gräbern. Nach der Geländesituation kann geurteilt werden, daß das Gräberfeld beinahe ganz untersucht wurde. Die Frage bleibt, wieviel Gräber der II. Gruppe des Gräberfeldes unter der Humusablagerung unerforscht blieben, evtl. ob sich unter ihr (im Westteil) nicht noch eine kleinere Gräbergruppe befinden kann. Keine häufige Erscheinung war die Abstellung eines Gefäßes in das Grab, obzwar die Zahl in Anbetracht der sekundären Störung verzerrt sein kann. Als Beiga-

ben erschienen Haarzierate, Brillenanhänger, Armringe aus Draht oder einem Stäbchen, Nadeln, Dolche, Barren, Bernsteinperlen, ein Diadem und eine Axt. Auf Grundlage des Bronzeinventars (Abb. 40) aus einem beim Ausschachten eines Kellers vernichteten Skelettgrab im NW-Teil der Gemeinde Pata kann geurteilt werden, daß es sich um ein weiteres Gräberfeld aus dieser Zeit handeln kann. Dieses befindet sich jedoch zur Zeit in einem bebauten Raum.

VÝSKUM PALEOLITICKÉHO NÁLEZISKA V NEMŠOVEJ

Ivan Č e b e n - Ľ u b o m í r a K a m i n s k á

Nemšová (okr. Trenčín), poloha Kopánka, sídlisko, paleolit, kultúra gravetienska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Trasa novobudovanej cesty I/57 zemnými prácami podstatne narušila nálezisko gravetienskej kultúry v tejto polohe. Keď prihliadneme aj na predchádzajúcu ťažbu spráše (tehelňa zanikla na začiatku 50-tych rokov), z pôvodnej rozlohy náleziska ostala v súčasnosti neporušená iba nepatrná časť.

Základnú charakteristiku náleziska urobil J. Bárta (1961; 1966, tab. 40: 2). Predložil dovtedajší stav poznania a na základe malého zisťovacieho výskumu a štiepanej industrie, získanej zberom v okolí, mohol zaradiť nálezisko do chronologického systému v rámci juhozápadného Slovenska. Zároveň uvádza aj jeho vek C14 na 28570 ± 1345 (GRN-2470), čo časovo patrí do mladého pleistocénu Würm 2/3.

Mladopaleolitické nálezisko sa nachádza na ľavobrežnej terase neďaleko sútoku Váhu s Vlárrou. Ide o jeden z početnejších výbežkov Bielych Karpát, ktorého úpätie bolo prekryté niekoľkometrovou sprašovou vrstvou.

V r. 1996 sa výskum prispôbil predpokladaným stavebným prácam, spojeným predovšetkým so skrývkou nadložných vrstiev a vykopaním zárezu pre teleso vozovky. V tomto priestore sa umiestnili dve sondy (A, B) s rozmermi 5x5 m. Na základe zachyteného profilu a najmä výskytu štiepanej industrie iba vo vrstve 0-40 cm sa nepokračovalo v ďalšom prehĺbovaní sond.

Inventár štiepanej industrie tvorili najmä úštepy a odštepy. Výrazným je výskyt kosákovej čepele zhotovenej zo strednej časti čepele (obr. 42: 2). Ide o prvý doklad neolitickéj štiepanej industrie z tejto polohy. Výskum iba potvrdil nálezovú situáciu známu na moravskej strane Vlárského priemyslu.

Ďalšia sonda (C) sa nachádzala v priestore južnej časti svahu, ktorá v horných partiách vykazovala splachové vrstvy a poskytla málo početnú štiepanú industriu.

Tretím skúmaným miestom bol západný okraj bývalej tehelne s najlepšie zachovaným, temer šesťmetrovým, profilom sprašového pokryvu (sonda D); zvrstvenie bolo nasledovné: 0-10 cm čierna ornica, 10-55 cm svetlohnedá ornica, 55-178 cm žltlohnedá spraš, 178-320/340 cm svetlá spraš W3, vápencové cicváre, 320-620 cm žltá spraš.

Nálezový celok zo sondy D predstavujú úštepy a odštepy. Vyskytlo sa aj jadro (obr. 42: 7), resp. odštep-jadro. Z nástrojov sa vyskytlo masívne oblúkovité driapadlo, vyhotovené - na rozdiel od ostatných artefaktov - z nesilicitovej suroviny. Súbor dopĺňajú drobné riečne kamienky a zlomky plochých kameňov.

Vo vrstve 420-440 cm sa našli dva druhy slimákov. Prvým bol druh *Cepaea vindobonensis*, ktorý sa vyskytoval v trávnatých stepiach. Druhým bol druh *Arianta arbustorum*, ktorý sa objavoval s ostatnými druhmi slimákov v sprašových oblastiach, a to vo vlhkých obdobiach na okraji glaciálu.

Podstatná časť zemných stavebných prác sa urobila v zimných mesiacoch, i s nasypáním štrkového materiálu. Tým sa plocha pre rozsiahlejší výskum v trase novobudovanej cesty podstatne zúžila. Zároveň už nebolo možné stanoviť, v ktorých partiách predpokladaného sídliskového areálu sa porušila kultúrna vrstva s nálezmi gravetienskej kultúry.

V r. 1997 sa výskum obmedzil iba na vytýčenie jednej sondy (E) s rozmermi 10,4x4 m. Situovaná bola práve v priestore pozdĺž starej vozovky, kde sa nachádzal profil sprašového pokryvu. Zachytený profil bol identický so sondou D, vzdialenou 25 m.

Nálezy štiepanej industrie a riečnych okruhliakov sa vyskytovali vo vrstve 440-483 cm a sústreďovali sa v sektore 1 a 2. Štiepaná industria je zastúpená dvoma artefaktami, ale v spojitosti

s výskytom plochých kameňov sa dá usudzovať, že by v tesnej blízkosti sondy E mohla byť dielňa na spracovávanie miestneho radiolaritu. Aj v sonde E sa vyskytli druhy slimákov zistené v sonde D.

Početná štiepaná industria sa získala aj povrchovým zberom. Zastúpené sú jadrá (obr. 41: 4, 7, 8) alebo ich časti, fragmenty čepelí (obr. 41: 3, 5, 6), oblúkovité driapadlo (obr. 41: 1) a výrobný odpad, ktoré naznačujú mladopaleolitický vek - kultúru gravettskú. Na základe odbijacej techniky môžeme k tejto kultúre priradiť aj ďalšie nálezy jadier vyhotovených z radiolaritu. Ide o jadrá pyramidálne, hranolovité, alebo s viacnásobne zmenenou orientáciou. Príznačné pre ne je, že boli už z podstatnej časti vyťažené.

Súbor štiepanej industrie zo zberu má pomerne často kôru. Podľa toho by sa dalo usudzovať, že podobne ako to poznáme z iných nálezísk v blízkosti rieky Vlára, aj tu bola prvotne spracovávaná radiolaritová surovina. S najväčšou pravdepodobnosťou z jej najbližšieho zdroja. Keďže sú tu zastúpené všetky farebné varianty radiolaritu, a takúto situáciu sledujeme aj na kopci Kamenica (obr. 43), práve tu sa radiolarit mohol získavať.

Literatúra

Bárta 1961 - J. Bárta: K problematike paleolitu v Bielych Karpatoch. Slov. Arch. 9. 1961, 9-32.

Bárta 1966 - J. Bárta: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava 1966.

ABDECKUNG EINER PALÄOLITHISCHEN FUNDSTELLE IN NEMŠOVÁ. Im Verlauf zweier Saisons wurden auf der bekannten Fundstelle der Gravettien-Kultur in Nemšová (Bez. Trenčín) (Abb. 42, 43) fünf Schnitte angelegt. Die Grabung verlief parallel mit Bauarbeiten, so daß die Situierung der Schnitte räumlich beschränkt war. Besonders die Schnitte D und E boten Erkenntnisse, welche die Feststellungen *J. Bártas* bestätigten (1961). Außer Spaltindustrie, die aufgrund der Abschlagtechnik dem Gravettien zuweisbar ist (pyramidale, prismatische Kerne mit mehrfach veränderter Orientierung, ein Bogenschaber), wurde auch neolithische Spaltindustrie belegt - eine Sichelklinge. In der Schicht 420-440 cm in den Schnitten D und E fand man zwei Schneckenarten, die erste war die Art *Cepaea vindobonensis*, die in Grassteppen vorkommt. Die zweite war die Art *Arianta arbustorum*, die mit anderen Schneckenarten in Lößgebieten vorkam, und zwar in feuchten Zeitabschnitten an der Peripherie des Glazials.

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM TRASY PLYNOVODU V ÚSEKU KALOŠA - OŽĎANY

Ivan Č e b e n - Matej R u t t k a y

V júni 1997 vykonali autori prieskum trasy 5. vetvy tranzitného plynovodu. Bezprostredným podnetom bola opätovná urgencia investora stavby v tom smere, že na trase budovaného plynovodu sa archeologický výskum nerealizuje ani v jednom úseku. Prieskumom sa zistilo, že v tomto období už bola plynovodná rúra temer na celom úseku Kaloša, časť Nižná Kaloša - Rimavská Sobota uložená v zemi a zasypaná. Takáto situácia platila aj pre Rakytník (pozri nál. 3), kde sa od júla plánoval výskum. Nami zistené nálezy mohli byť autormi zodpovednými za sledovaný úsek plynovodu využité a doplnené do príspevku v tejto ročenke, keďže v pôvodnej správe z prieskumu sa niektoré z nich neuvádzali. V priestore Rimavská Sobota - Ožďany práve prebiehali stavebné práce. Za pomoc pri sprísnení časového určenia nálezov z doby bronzovej ďakujeme *V. Fumánkovi*. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

1) K a l o š a, časť Nižná Kaloša (okr. Rimavská Sobota), severný okraj osady - výrazné „motovitité“ návršie na pravobreží potoka Kaloša, na ktorom stojí kostol. Povrchový prieskum - črepy, zvieracie kosti, 9.-10. stor. a novovek.

2) R a k y t n í k (okr. Rimavská Sobota), poloha Ďatelínisko, približne 800 m severne od družstva, na miernom, na západ odvrátenom svahu. Nálezy: črepy nevýrazné, pravek bližšie neurčiteľný.

3) R a k y t n í k (okr. Rimavská Sobota), ľavobrežná terasa potoka Rakytník, medzi cestou Rakytník - Uzovská Panica a potokom Rakytník. Povrchový prieskum v priestore zasypaného plynovodného potrubia. Nálezy: črepy, mazanica, radiolaritový úštep (obr. 44: 10) - pravek; črepy - mladšia

a neskorá doba bronzová (kyjatická kultúra); tuhové črepy zo situlovitých nádob zdobených zvislým hrebeňovaním (obr. 44: 14-15) - doba laténska; črep z tela hrncovitej nádoby s rytou mriežkovou výzdobou (obr. 44: 17) - doba rímska; sivočierne črepy s viacnásobnou rytou vlnovkou - 9.-10. stor.; črepy z na kruhu vytočených nádob, bielej, sivej a hnedej keramiky, ojedinele výzdoba radielkom, obežnými ryhami a žliabkami (obr. 44: 1-4) - 14.-15. stor.

4) R a k y t n í k (okr. Rimavská Sobota), nevysoká đuna v inundácii medzi potokom Blh a zregulovaným potokom Rakytník. Povrchový prieskum po zasypaní plynovodnej ryhy. Bledohnedé črepy zdobené viacnásobnou a jednoduchou vlnovkou - 9.-12. stor.

5) R i m a v s k á S o b o t a, časť B a k t a (okr. Rimavská Sobota), poloha Rúbaň, 500 m SV od obce na miernom svahu na pravom brehu nemenovaného potoka tečúceho do Bátky. Povrchový prieskum zasypanej ryhy plynovodu - črepy, eneolit? (lengyelská kultúra?).

6) R i m a v s k á S o b o t a, časť B a k t a (okr. Rimavská Sobota), 300 m JV od obce na pravom brehu potoka Hnojník v pomerne strmom údolí - svah južne od potoka. Povrchový prieskum po zasypaní plynovodnej ryhy, črepy so slamovaným povrchom - stredná doba bronzová (staršia fáza pilinskej kultúry?); zvislo hrebeňované črepy zo situlovitých nádob (obr. 44: 12) - doba laténska.

7) R i m a v s k á S o b o t a, časť S a b o v á (okr. Rimavská Sobota), severne od Sabovej, medzi cestou a železnicou na vyvýšenej terase Rimavy. Povrchový prieskum v mieste plánovaného výkopu plynovodnej ryhy, črepy - mladšia a neskorá doba bronzová; hnedočierne, výzdoba viacnásobnou vlnovkou a obežnicou - 9.-10. stor.; železná botka (obr. 44: 18) - bez presnejšieho časového určenia.

8) R i m a v s k á S o b o t a (okr. Rimavská Sobota), severne od osady, medzi riekou a cestou. Črep z amfory na prstencovitej nôžke, doba bronzová, pilinská kultúra; črepy zdobené viacnásobnou vlnovkou - 9.-10. stor.

9) O Ź ď a n y (okr. Rimavská Sobota), po oboch stranách potoka Suchá, južne až juhovýchodne od Ožďan. Črepy a drobné úlomky, mazanica - pravek, stredovek, bližšie neurčiteľné. Povrchový prieskum v mieste plánovaného výkopu ryhy.

ARCHÄOLOGISCHE BEGEHUNG DER GASLEITUNGSTRASSE IM ABSCHNITT NIŽNÁ KALOŠA - OŽĎANY. Im Juni 1997 realisierten die Autoren eine Begehung der Trasse des 5. Zweiges der Transitgasleitung. In diesem Zeitabschnitt war das Gasleitungsrohr beinahe auf dem ganzen Abschnitt Nižná Kaloša - Rimavská Sobota in der Erde untergebracht und zugeschüttet. Im Raum Rimavská Sobota - Ožďany verliefen gerade Bauarbeiten. 1. Kaloša, Teil Nižná Kaloša (Bez. Rimavská Sobota). Nordrand der Siedlung - ausgeprägt „mottenartige“ Anhöhe am rechten Ufer des Kaloša-Baches, auf welcher eine Kirche steht. Datierung: 9.-10. Jh. und Neuzeit. 2. Rakytník (Bez. Rimavská Sobota). Flur Ďatelinisko. Datierung: Urzeit, nicht näher bestimmt. 3. Rakytník (Bez. Rimavská Sobota). Oberflächenbegehung im Raum der zugeschütteten Gasleitungsrinne. Datierung: Urzeit - Radiolaritabschlag (Abb. 44: 10); jüngere und Spätbronzezeit (Kyjatice-Kultur); Latènezeit; römische Zeit (Abb. 44: 17); 9.-10. Jh.; 14.-15. Jh. (Abb. 44: 1-4). 4. Rakytník, Lage Kaplnka (Bez. Rimavská Sobota). Datierung: 9.-12. Jh. 5. Rimavská Sobota, Teil Bakta (Bez. Rimavská Sobota), Lage Rúbaň. Oberflächenbegehung der zugeschütteten Gasleitungsrinne - Scherben, Äneolithikum? (Lengyel-Kultur?). 6. Rimavská Sobota, Teil Bakta (Bez. Rimavská Sobota), 300 m südöstlich der Gemeinde am rechten Ufer des Hnojník-Baches. Oberflächenbegehung der zugeschütteten Gasleitungsrinne. Datierung: mittlere Bronzezeit (ältere Phase der Pilinyer Kultur?); Latènezeit (Abb. 44: 12). 7. Rimavská Sobota, Teil Sabová (Bez. Rimavská Sobota). Nördlich von Sabová, zwischen dem Weg und der Eisenbahnstrecke auf einer erhöhten Rimava-Terrasse. Datierung: Jung- und Spätbronzezeit; 9.-10. Jh.; Eisenschuh (Abb. 44: 18) - ohne genauere Zeitbestimmung. 8. Rimavská Sobota, Teil Sabová (Bez. Rimavská Sobota). Nördlich der Ansiedlung zwischen Fluß und Weg. Datierung: Bronzezeit, Pilinyer Kultur; 9.-10. Jh. 9. Ožďany (Bez. Rimavská Sobota). An beiden Seiten des Suchá-Baches südlich bis südöstlich von Ožďany. Datierung: Urzeit, Mittelalter, näher unbestimmbar.

NÁLEZY KAMENNÝCH KRESADIEL Z LIPTOVA

Ivan Č e b e n - V í f a z o s l a v S t r u h á r

Bešeňová (okr. Ružomberok), kresadlá, začiatok 19. stor. Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

V nálezovom fonde Liptovského múzea v Ružomberku sa nachádza aj 26 kresadlových kameňov používaných do zápalných mechanizmov hlavných zbraní. Podľa archívnych záznamov je pravdepodobné, že pochádzajú zo zbrojárskej dielne v Bešeňovej.

V r. 1805 bola na základe nariadenia Viedne v Bešeňovej zriadená manufaktúra na výrobu vojenskej výzbroje. Okrem bajonetov a viacerých kovárskych polovýrobných vyrábala liate hlavne pre pechotu - pušky a pištole. Z nášho pohľadu je dôležitý predovšetkým záznam, ktorý s touto výrobou úzko súvisí. Ten uvádza, že produkcia kameňov do kresadlových zámkov strelných zbraní sa zo šesťnástich kusov zvýšila na 3000 kusov za týždeň (*Temesváry 1988*, 21, 22, 24). Po období vojnovej konjunktúry na zač. 19. stor. bola manufaktúra v r. 1817 zatvorená.

Všetkých 26 artefaktov je vyhotovených z jurského pazúrika, ktorého výskyt je v oblasti Krakova. Vykazujú jeden farebný odtieň i štruktúru suroviny, čo naznačuje, že boli vyrobené z jednej a tej istej suroviny, resp. surovina pochádza z jedného zdroja. Z typologického hľadiska majú obdĺžnikovitý tvar so škrabadlovite retušovanými obidvoma užšími hranami. Na spodnej strane niektorých artefaktov možno sledovať aj retuš na otupenie hrany. Okrem toho boli viaceré exempláre ešte aj jemnejšie retušované na bočných hranách (obr. 45: 1, 8, 11; 46: 1, 3, 8). Ojedinele sa vyskytuje bulbus.

Všetky vykazujú rovnaké parametre. Dĺžka kresadlového kameňa sa pohybuje v rozpätí 35 až 39 mm; vykazuje ju až 11 exemplárov. Ostatné dĺžky (34, 40 a 42) sa objavili jedenkrát. K najmasívnejším patria dve kresadlá s dĺžkou 47 a 50 mm. V porovnaní s tým väčšiu variabilitu, čo do počtu zastúpenia jednotlivých skupín, sledujeme pri celkovej šírke artefaktov, ktorá sa pohybuje v rozpätí 22-36 mm.

Literatúra

Temesváry 1988 - F. Temesváry: Pistolen. Feuerwaffen des Ungarischen Nationalmuseums I. Buda-pešť 1988.

FUNDE VON SILEXFEUERZEUGEN AUS LIPTOV. In den Sammlungen des Liptover Museums in Ružomberok befinden sich 26 Exemplare von Feuerzeug aus Silex (Abb. 45; 46), die mit großer Wahrscheinlichkeit aus der Produktion der Waffenmanufaktur stammen, die im J. 1805 in Bešeňová (Bez. Ružomberok) gegründet wurde (*Temesváry 1988*, 21, 22, 24). Sie sind aus Jurafeuertstein angefertigt.

PRIESKUM POVODIA RIEK POPRAD A DUNAJEC

Ivan Č e b e n - L u d m i l a I l l á š o v á - L u b o m í r a K a m i n s k á - P a w e l V a l d e - N o w a k - P e t e r R o t h - M a r i á n S o j á k

1. Mníšek nad Popradom, (okr. Stará Ľubovňa), poloha Pilhovčik, eneolit, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

2. Spišská Stará Ves (okr. Kežmarok), poloha Tridsiatka, paleolit, staršia doba bronzová, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

3. Spišská Stará Ves (okr. Kežmarok), poloha Zimná stráň, paleolit, staršia doba bronzová, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

V poradí druhý prieskum realizovaný v rámci medzinárodnej spolupráce medzi Archeologickým ústavom SAV v Nitre, Podtatranským múzeum v Poprade a Institutom archeológie i etnológii PAN Kraków. Prvoradé zameranie projektu je zachytenie a doloženie stôp osídlenia v tých oblastiach povodia riek Poprad a Dunajec, ktoré doteraz z takéhoto hľadiska neboli sledované. Samozrejme, sú v tomto smere zohľadnené výsledky prieskumov *P. Rotha (1994)*. V nadväznosti na to ide aj o stano-

venie hustoty osídlenia severne od Karpatského oblúka. S tým úzko súvisí aj sledovanie prípadných komunikačných ciest - vytipovali sa celkove tri možné trasy.

Druhý okruh problematiky, ktorý projekt sleduje, je overenie stavu jednotlivých jaskýň v oblasti Haligovských skál, a to vzhľadom na možnosť realizovať prípadný zisťovací, resp. overovací výskum. Ide predovšetkým o jaskyňu Aksamitka. V tomto smere nie je vylúčený ani výskum otvoreného sídliska a jeho porovnanie s doterajším stavom poznania osídlenia na ľavobreží Dunajca.

1. **Mníšek nad Popradom** - prešla sa ľavá stráň miestneho potoka vtekajúceho do rieky Poprad. Z polohy Pilhovčik sa získala keramika a štiepaná industria. Eneolitickú štiepanú industriu zastupujú tri odštepky zo svetlého radiolaritu a nález keramiky zo 14. stor. reprezentujú fragmenty hrncovitých nádob (obr. 47: 1).

2. **Spišská Stará Ves**, poloha Tridsiatka. Prieskum sa sústredil na plošinu pozdĺž spodného toku Hardinského potoka, ktorý pretína pravobežnú terasu rieky Dunajec. V tomto úseku sa nálezy početnejšie kumulovali v troch miestach vzdialených od seba ani nie 100 metrov. V nálezoch štiepanej industrie sú zastúpené jadrá (obr. 47: 10, 11), fragmenty čepelí (obr. 47: 4). Surovina: radiolarit. Z tejto polohy pochádza aj dno, Ø 16 cm, nádoby zo 14. stor. (obr. 47: 2).

3. **Spišská Stará Ves**, poloha Zimná stráň. Ide o veľmi mierny svah na ľavobreží potoka Rieka, ktorý je na jednej strane ohraničený výrazným zrázom od inundácie a na druhej strane hrebeňom kopca od pravobrežného prítoku Dunajca. V tejto časti sa v úseku dlhom 250 m zachytili iba nálezy štiepanej industrie z radiolaritu. Predstavujú ju nálezy jadier (obr. 47: 8, 12), fragmenty čepelí (obr. 47: 7, 9), úštepky a odštepky.

Literatúra

Roth 1994 - P. Roth: Výsledky prieskumu v okrese Stará Ľubovňa v rokoch 1990-1991. Štud. Zvesti AÚ SAV 30, 1994, 247-268.

BEGEHUNG DER FLUSSTÄLER DES POPRAD UND DUNAJEC. Im Rahmen eines internationalen Projektes realisierte man eine Geländeerkundung zweier Täler, die als Kommunikationstrassen zwischen den südlichen und nördlichen Regionen in diesem Teil der Karpaten ausersehen wurden. Mníšek nad Popradom (Bez. Stará Ľubovňa). Aus der Lage Pilhovčik gewann man äneolithische Spaltindustrie und Keramik (Abb. 47: 1) aus dem 14. Jh. In Spišská Stará Ves (Bez. Kežmarok) fand man Funde aus zwei Lagen. Im Abschnitt Tridsiatka sind in den Funden von Spaltindustrie aus Radiolarit Kerne vertreten (Abb. 47: 10, 11), weiters Klingensfragmente (Abb. 47: 3, 5), Abschlüge (Abb. 47: 6) und Absplisse (Abb. 47: 4). Aus dieser Lage stammt auch das Bodenstück von 16 cm Durchmesser von einem Gefäß aus dem 14. Jh. (Abb. 47: 2). In der Lage Zimná stráň, die sich auf einem sanften Hang befindet, erfaßte man nur Funde von Spaltindustrie aus Radiolarit. Es sind dies Funde von Kernstücken (Abb. 47: 8, 12), Klingensfragmenten (Abb. 47: 7, 9), Abschlügen und Absplissen.

DRUHÁ SEZÓNA PREDSTIHOVÉHO ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU NA MOSTNEJ ULICI V NITRE

Hana Chorvátová

Nitra, časť Staré Mesto (okr. Nitra), poloha Mostná ulica, parcely 320/5 a 320/6, predstihový záchranný výskum, pravek, stredovek, ťažisko novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V r. 1997 sa pokračovalo v skúmaní ďalších sektorov na danej ploche. Pozornosť sa sústredila na pás vo východnej časti plochy (sektory B/3-5, obr. 48), ktorý nebol veľmi porušený mladšími zásahmi a nadväzoval na sektory A/1-5. Ďalej sa pokračovalo vo výskume pivnice pri západnej hranici plochy (sektory H/2-4) a v nepreskúmaných sektoroch v južných priestoroch lokality (sektory F-G/2-4).

V sektorovom páse B sa podarilo zistiť okrem novovekých vápenných jám i neporušenú stredovekú kultúrnu vrstvu (od hĺbky 330-380 cm) a niekoľko objektov, ktoré poskytli i pomerne bohatý keramický materiál. V sektore B/3 bol zachytený a preskúmaný objekt obdlžnikovitého tvaru, ktorý

bol vyplnený množstvom mazanice. Na dne objektu sa objavila súvislá vrstva popola. Objekt možno interpretovať ako zahľbenú pec a na základe keramického materiálu ho rámcovo datovať do 12.-13. stor. Sektor B/4 od 380 cm vyplňovala vrstva sivočierneho, v nižších vrstvách žltého piesčitého flu a piesčitej hliny s prímiesou uhlíkov. Vo vrstvách sa vyskytoval i črepový materiál, predbežne datovaný v rozmedzí od 13. do 15. stor. V hĺbke 490 cm bol zistený objekt štvorcovitého tvaru (1x1 m) s obrubou pozostávajúcou z drobných kamienkov, ktorá bola nesmierne tvrdá a pevná. Dno objektu bolo na úrovni 522 cm a vo vnútri objektu vyrážala voda. Nie je predpoklad, že ide o studňu. Objekt je predbežne interpretovaný ako chladiaca jama. Vo vnútri objektu neboli nájdené žiadne nálezy. Severne od tohto objektu (asi 30 cm) sa zachytil hrob. Pri kostre neboli nájdené žiadne nálezy. V sektore B/5 siahala novoveká vrstva do hĺbky 400 cm. Od tejto hĺbky bola zachytená neporušená stredoveká kultúrna vrstva sivohnedého piesčitého flu s výraznou koncentráciou uhlíkov, ktorý plyne prechádzal (od hĺbky 480 cm) do vrstvy čierneho flu bez prímiesí s hrúbkou asi 40 cm. Táto vrstva nasadala na podlažie. Od hĺbky 500 cm vystupovala voda.

V tomto roku sa pokračovalo i vo výskume sektoru C/5 a preskúmal sa i sektor C/4. Situácia v sektore C/5 bola analogická so sektorom B/5. V sektore C/4 bola objavená debnená studňa. Obsah studne bol bohatý na keramický materiál i na drevené artefakty. Nálezy črepov dovoľujú datovať objekt do prvej polovice 15. stor. Ďalšiu studňu, zrubovú, i s jej stavebnou jamou, sa podarilo objaviť i v sektore A/4. Výplň studne tvorilo niekoľko črepov, na základe ktorých ju možno datovať do 13.-14. stor.

Situácia v sektore H/2-3 sa ukázala veľmi zložitá. Južnú časť sektoru tvorilo niekoľko systémov základov múrov z lomového kameňa a objavil sa tu i jeden múr z nepálenej tehly, ktorý bol porušený jedným zo základových múrov z lomového kameňa. Pri rozoberaní múru z nepálených tehál sa podarilo nájsť mincu, grajciar z r. 1800, ktorou bolo možné datovať ostatné múry do 19. stor. Ešte v r. 1996 sa v sektore H/2-3, v jeho severnej časti, zachytil múr z pieskovcových kameňov spájaných sivou maltou, ktorý naznačoval zaklenutie. V nasledujúcom roku sa ukázalo, že ide o múr vysoký asi 2 m a zachytilo sa i jeho pokračovanie v južnej časti sektoru. V západnom profile bolo možné sledovať protilahlý múr, ktorý tiež naznačoval zaklenutie. Predpokladá sa, že ide o torzo pivnice. Datovanie vzniku tohto objektu je nejasné. V spodnej časti vyplňali pivnicu vrstvy šedého popolovitého flu s bohatým črepovým materiálom a nálezom kachlice. Keramický materiál i kachlicu (obr. 50) možno datovať od druhej polovice 15. do 16. stor.

V sektore G/2 bol objavený jeden objekt (veľmi nevýrazná plytká jama) s keramikou z obdobia maďarovskej kultúry (obr. 49: 2, 3) a fragmentom hlineného závažia (obr. 49: 1). Neporušené stredoveké vrstvy s početnými nálezmi keramického črepového materiálu boli preskúmané v sektoroch E-F/4 a H/4. Nevyskytol sa tu žiaden objekt. Situácia v uvádzaných sektoroch bola analogická so sektormi A/4, B/4-5 a C/5. V týchto sektoroch neboli zistené žiadne praveké ani stredoveké objekty (napr. pece, zásobnicové jamy a pod.), ako sa našli v južných častiach skúmanej plochy; zachytené tu boli len studne. Tieto vrstvy vznikali pravdepodobne v bezprostrednom priestore brehu Nítričky, kde zasahovala voda a bol tu vršený odpad. Približne od 17. stor. bol tento priestor systematicky vyrovnávaný a v 18. stor. bol spevnený mohutným múrom, ktorý zachytil už výskum *G. Březinovej* (1992, 24), čím sa zväčšila plocha parciel.

Literatúra

Březinová 1992 - G. Březinová: Výskum v Nitre na Mostnej ulici. AVANS 1991, 1992, 24.

ZWEITE SAISON DER VORSRUNGSRETTUNGSGRABUNG IN DER MOSTNÁ STRAŽE IN NITRA. Nitra, Teil staré mesto (Bez. Nitra), Gasse Mostná ul., Parzellen Nr. 320/5 und 320/6. Vorsprungs-Rettungsgrabung, Schwerpunkt Neuzeit, Mittelalter, Urzeit, Unterbringung der Funde im Archäologischen Institut der SAW zu Nitra. Im J. 1997 wurde mit der Untersuchung weiterer Sektoren auf der Grabungsfläche fortgesetzt. Die Aufmerksamkeit konzentrierte sich auf einem Streifen im Ostteil der Fläche (Sektoren B/3-5, Abb 48), der nicht sehr durch jüngere Eingriffe gestört war und an die Sektoren A/1-5 anknüpfte. Fortgesetzt wurde ferner in der Untersuchung des Kellers bei der Westgrenze der Fläche (Sektoren H/2-4) und in den unerforschten Sektoren in den südlichen Arealen der Fundstelle (Sektoren F-G/2-4). Einzig allein im Sektor G-H/2 wurde ein urzeitliches Objekt untersucht. Aus der älteren Bronzezeit erfaßte man eine nicht näher be-

stimmte Grube mit Funden von Keramik (Abb. 49: 2, 3) und eines Tongewichtes (Madarovce-Kultur - Abb. 49: 1). Die übrigen Sektoren ergaben Objekte aus dem Mittelalter. Im Sektor B/3 befand sich ein eingetiefter Ofen. Wichtige Entdeckungen bilden Funde zweier mittelalterlicher Brunnen mit reichem Keramikmaterial. Bei der Untersuchung des Sektors H/2 ist es gelungen, einen Keller zu erfassen, dessen Funktionsende in das 16. Jh. datierbar ist (Abb. 50). Wann der Keller entstand, kann nicht festgestellt werden.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA TRASE VÝSTAVBY DIAĽNICE V BRATISLAVE

Pavol Ivan

Na jeseň r. 1996 bol vo východnej časti Bratislavy, v polohe Trnávka, vykonaný povrchový zber, ktorého cieľom bolo zistiť prípadné archeologické lokality ohrozené výstavbou diaľnice D61. V uvedenom roku bola v blízkosti Seneckej cesty objavená lokalita v polohe Zadné (Ivan 1998). V r. 1997 sa v prieskumoch pokračovalo a metódou povrchového zberu boli v blízkosti Seneckej cesty nájdené ďalšie dve lokality, a to v polohe Silničné a Šajba. Obe polohy susedia s lokalitou Zadné a rozprestierajú sa po brehoch výraznej terénnej depresie.

Výskum uvedených polôh sa začal v auguste a pokračoval až do polovice decembra 1997. Na všetkých troch polohách boli mechanizmom UDS vyhlbené zisťovacie sondy. Po ich začistení a následnom zhodnotení situácie sa výskumné práce sústredili predovšetkým na lokalitu Silničné, kde sa nálezy koncentrovali v miestach, ktoré majú byť úplne prekryté telesom stavby, a kde boli aj najlepšie pedologické podmienky (pod orniciou bola - na rozdiel od lokality Šajba a Zadné - spráš, v ktorej sa objekty jasne črtali).

a) poloha Silničné, pravek, latén, doba rímska, 9.-10. stor., sídlisko, výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko sa nachádza na miernej vyvýšenine, na brehu výraznej terénnej depresie - vyschnutého ramena Malého Dunaja. Na základe povrchových zberov možno predpokladať osídlenie tejto polohy na ploche približne 5 ha, pričom najväčšia koncentrácia nálezov sa nachádzala v tesnej blízkosti diaľničného nadjazdu, ktorým sa napája výjazdová cesta z Bratislavy na diaľnicu D 61. Uvedená poloha bola značne narušená intenzívnou ľudskou činnosťou na začiatku 20. stor. (resp. na prelome 19. a 20. stor.) a pri výstavbe spomínaného diaľničného nadjazdu. Napriek tomu sa tu podarilo zistiť osídlenie v rôznych obdobiach praveku (neolit, doba bronzová), doby laténskej, doby rímskej a v 9.-10. stor.

Neolit je na lokalite reprezentovaný sídliskovými jamami, ktoré na základe keramického materiálu možno datovať do mladšej fázy kultúry s lineárnou keramikou (hrubostenná keramika s organickými prímiesami, zdobená plastickými výčnelkami, polgulovité tenkostenné nádoby z plavenej hliny, zdobené jemnými rytými líniami presekávanými notovými hlavičkami alebo zvislými vrypami). Sídliskové objekty (9/97, 23/97, 52/97, 53/97), datované do tohto obdobia, boli pomerne plytké a mali nepravidelný tvar. Ich inventár tvoril málopočetný a nie veľmi výrazný keramický materiál. Okrem nálezov sídliskového charakteru bol preskúmaný aj jeden detský hrob. V oválnej jame ležala kostra 4-6-ročného dieťaťa v silne skrčenej polohe, orientovaná v smere JV-SZ.

Doba bronzová je na lokalite zastúpená iba sporadickými nálezmi nájdenými v ornici pri odhumusovaní. Nepočetný a nevýrazný keramický materiál (prevažne hrubostenná keramika a keramika bez výzdoby) dovoľuje zatiaľ iba rámcové datovanie do mladšej doby bronzovej.

Do laténskeho obdobia možno datovať objekt 13/97 a piecky 1-3/97, ktoré boli jeho súčasťou. Objekt 13/97 bola obdĺžniková polozemnica (469x278 cm) s dvojkolovou konštrukciou. K severnej stene polozemnice boli pripojené tri oválne, takmer okrúhle piecky (objekty 1-3/97). Piecky mali rovné steny, ktoré tvorila oranžová prepálená hlina hrubá 3-6 cm, dno mali vydláždené vrstvou črepov. Keďže sa z nich zachovali iba dná, nebolo možné zistiť žiadne ďalšie konštrukčné detaily. Priemer piecok sa pohyboval v rozmedzí od 110 do 120 cm a hĺboké boli 8-12 cm. Na základe keramiky možno objekt 13/97 s pieckami 1-3 datovať do stupňa LD (obr. 51: 1, 2).

Do mladšej doby rímskej možno zaradiť germánsku osadu, z ktorej sa podarilo nájsť a preskúmať tri polozemnice so zachovaným pôdorysom a jednu polozemnicu, z ktorej sa zachovala iba jej

kolová konštrukcia (objekt 54/97). Keďže v kolových jamkách objektu 54/97 sa nenašiel žiadny datovateľný nález, k ostatným germánskym polozemniciam ju môžeme priradiť iba na základe zhodného a pre germánske chaty typického šesťuholníkového usporiadania kolových jamiek. Okrem už spomínaných polozemníc možno do doby rímskej datovať aj oválnu sídliskovú jamu (objekt 47/97) ležiacu v tesnej blízkosti chaty 43/97. Všetky tri zachované polozemnice (objekty 25/97, 26/97, 43/97) boli pomerne plytké a mali zhodnú šesťkolovú konštrukciu. Dná polozemníc 25 a 26/97 tvoril tvrdý estrich. Na základe keramiky (germánskej i provinciálnej), drobných náleзов (napr. samostrelová spona s vysokým zachycovačom, silno profilovaná spona typu Almgren 84) a terry sigillaty, nachádzajúcich sa v skúmaných objektoch, možno uvedené polozemnice predbežne datovať do staršej fázy mladšej doby rímskej (obr. 51: 3, 51: 7, 8).

Do 9.-10. stor. možno na základe keramiky zaradiť oválnu jamu s lavórovitým profilom, hlbokú 37 cm. V objekte sa ako intrúzia nachádzal fragment laténskeho náramku modrej farby s plastickou výzdobou.

Do prelomu 19. a 20. stor., resp. do začiatku 20. stor. patria objekty 11, 14 a 15/97, datované novovekou glazovanou keramikou a mincami (1893-1922). V objekte 14/97 sa ako intrúzia nachádzali germánske nádoby z 2. stor. (obr. 51: 3, 5) a keramika z 9.-10. stor. (obr. 51: 4).

b) poloha Š a j b a, doba rímska, sídlisko, výskum. Uloženie náleзов: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza na ostrohu, ktorý je z troch strán ohraničený terénnou depresiou, vytvorenou meandrovaním Malého Dunaja. Od polohy Silničné je vzdialená iba 150 m a leží vlastne na protihlhom brehu spomínanej depresie.

V auguste 1997 tu bol vyhlbený dlhý zisťovací rez s rozmermi 150x2,5 m, no ani napriek precíznejmu postupu sa nepodarilo zistiť žiadny sídliskový ani funerálny objekt, ktorý by jednoznačne potvrdil osídlenie tejto polohy v minulosti. Je možné, že pod tento výsledok sa podpísali aj nepriaznivé pedologické podmienky - pod asi 40 cm hrubou vrstvou humusu nebola spráš, ale tmavosivá, takmer čierna hlinito-ílovitá zem, v ktorej by prípadný objekt nebolo vôbec vidieť. No archeologické objekty sa tu neprejavovali ani inými znakmi (koncentrácia náleзов v určitých miestach, rozdielna kvalita hlíny a pod.). Z polohy Šajba pochádzajú iba sporadicky nachádzané úlomky keramiky z doby rímskej a novoveku. Zaujímavý je však nález troch rímskych mincí (z rôznych častí lokality) z 3. stor. a šarnierovej spony (obr. 52: 5), ktorú možno datovať na prelom 1. a 2. stor. Uvedené nálezy, predovšetkým mince, zrejme súvisia s germánskym osídlením na lokalite Silničné, ktorá je vzdialená iba 150 m.

c) poloha Z a d n é, doba rímska, sídlisko, výskum. Uloženie náleзов: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita leží na miernej vyvýšenine asi 300 m od polohy Silničné a asi 250 m od polohy Šajba. Na tejto lokalite boli rovnako nepriaznivé podmienky ako v polohe Šajba. Pod ornica bola tmavosivá hlinito-ílovitá zem, v ktorej sa objekty nedali vizuálne rozoznať. Napriek tomu tu so sídliskovými objektami, zatiaľ iba z doby rímskej, možno počítať. Ich existenciu naznačovali ohraničené výskyty germánskej i provinciálnej keramiky, a tiež v profile sondy zreteľná kultúrna vrstva obsahujúca opäť germánsku i provinciálnu keramiku. Predbežne možno datovať germánske osídlenie tejto polohy od 2. stor. až po začiatok 4. stor. (obr. 51: 1-4, 6, 7), pričom za najstarší nález možno považovať pracku z opasku (obr. 52: 4), majúcu paralelu v hrobe 2 a 100 v Abraháme (Kolník 1980, 22, 44, tab. 11, 33). Keďže sú na nej badateľné stopy po reparácii a možno očakávať pomerne dlhú dobu jej používania, domnievame sa, že jej nález nevyvracia datovanie začiatkov osídlenia lokality do 2. stor. Za najmladší nález považujeme na kruhu točenú misku z polozemnice 1/97. V r. 1997 na lokalite Zadné neprebíhali žiadne intenzívnejšie výskumné práce. Hlavná časť výskumu tejto polohy by mala prebiehať v lete 1998.

Prieskumom a výskumom na uvedených troch lokalitách sa podarilo doložiť osídlenie východnej časti Bratislavy v mladšej dobe kamennej (kultúra s lineárnou keramikou), v mladšej dobe bronzovej, dobe laténskej, dobe rímskej a v 9. až 10. stor. Na základe predbežného rozboru náleзов z uvedených troch lokalít (Silničné, Šajba a Zadné) možno predpokladať, že skúmaná oblasť bola najintenzívnejšie osídlená v dobe rímskej. Osídlenie spadajúce do tohto obdobia máme doložené na všetkých troch polohách, pričom v polohách Silničné a Zadné sa aj napriek silnému poškodeniu lokality (Silničné) a nevhodným pedologickým podmienkam (Zadné) podarilo zachytiť germánske sídliskové

objekty. Na základe nálezov z rôznych období doby rímskej možno uvažovať o osídlení skúmanej oblasti od konca 1., resp. začiatku 2. stor. do začiatku 4. stor., pričom veľká väčšina nálezov spadá do obdobia prelomu 2. a 3. stor..

V tejto fáze výskumu je ťažké určiť, či v prípade sídlisk v polohe Silničné a Zadné ide o dve menšie, tesne susediace sídliská (vzdialené 300 m), oddelené od seba už spomínaným meandrom Malého Dunaja, alebo o jedno rozsiahle sídlisko, ktorého časť zrejme leží pod diaľničným nadjazdom a pod diaľnicou D61. V každom prípade zistenie spomínaných lokalít v kontexte s nálezmi z lokalít Vlčí klin, Háj, (*Studeníková/Zachar 1980*, 254-255, 198-199), Bernolákovo (*Slivka/Turčan 1984*, 218-219), Ivánka pri Dunaji (*Kraskovská 1965*, 163-182) a Kostolná pri Dunaji (*Kolník 1980*) dokladá intenzívne germánske osídlenie rozsiahleho územia na východ od Bratislavy počas celej doby rímskej. Ďalší intenzívny prieskum a výskum tejto oblasti môže byť významným prínosom pre poznanie doby rímskej na Slovensku.

Literatúra

- Ivan 1998* - P. Ivan: Výsledky terénnej prospekcie na trase diaľnice D61. AVANS 1996, 1998, 81.
Kolník 1980 - T. Kolník: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Bratislava 1980.
Kraskovská 1965 - L. Kraskovská: Popolnicové pohrebisko v Ivanke pri Dunaji. Slov. Arch. 13, 1965, 163-182.
Slivka/Turčan 1984 - M. Slivka/V. Turčan: Nálezy zo staršej doby rímskej z Bernolákova. AVANS 1984, 1985, 218-219.
Studeníková/Zachar 1980 - E. Studeníková/L. Zachar: Novoobjavená sídlisková aglomerácia v Bratislave-Vajnorochoch. AVANS 1978, 1980, 254-255.
Studeníková/Zachar 1980 - E. Studeníková/L. Zachar: Pokračovanie záchranného výskumu v Bratislave-Vajnorochoch. AVANS 1979, 1980, 198-199.

RETTUNGSGRABUNG AUF DER TRASSE DES BAUES DER FERNSTRASSE IN BRATISLAVA, TEIL TRNÁVKA. Durch Oberflächenbegehung entdeckte man im J. 1997 in Bratislava (in der Nähe des Senec-Weges) im Stadtteil Trnávka zwei Fundstellen in den Lagen Silničné und Šajba. Beide Lagen sind mit der Lokalität Zadné benachbart (*Ivan 1996, 1998*) und erstrecken sich an den Rändern einer ausgeprägten Geländedepression. Die Untersuchung der angeführten Lagen begann im August 1997 und setzte bis Mitte Dezember 1997 fort. Nach der Bewertung aller Umstände wurden die Grabungsarbeiten auf die Fundstelle Silničné konzentriert. 1. Bratislava, Teil Trnávka, Lage Silničné (Abb. 51). Die Fundstelle befindet sich auf einer mäßigen Erhebung am Rand der erwähnten Geländedepression. Es muß bemerkt werden, daß die angeführte Lage durch menschliche Tätigkeit im 20. Jh. stark gestört wurde. Trotzdem konnte hier Besiedlung in zwei zeitlichen Zeitabschnitten (Neolithikum, Bronzezeit), in der Latène- und römischen Zeit wie auch im 9.-10. Jh. festgestellt werden. Das Neolithikum repräsentieren auf der Fundstelle unregelmäßige Siedlungsgruben (Objekte Nr. 9, 23, 52, 53/97), die an Hand von Keramikmaterial in die jüngere Phase der Kultur mit Linearkeramik datierbar sind. Außer den Funden von Siedlungscharakter wurde hier ein Kindergrab untersucht. In einer ovalen Grube lag das Skelett eines 4-6 jährigen Kindes in extremer Hocklage mit SO-NW-Orientierung. Die Bronzezeit vertreten auf der Fundstelle nur sporadische, in der Ackerkrume bei der Entfernung des Humus entdeckte Funde. Das wenige und unausgeprägte Keramikmaterial (vorwiegend dickwandige und unverzierte Keramik) erlaubt vorderhand nur eine rahmenhafte Datierung in die jüngere Bronzezeit. In die Latènezeit ist die Halbgrubenhütte 13/97 mit Zweipostenkonstruktion datierbar. An ihre Nordseite waren drei Öfen angeschlossen (Objekte 1-3/97). Die Öfen hatten gerade Wände aus orangefarbenem gebranntem Lehm von 3-6 cm Dicke, die Sohle war mit einer Scherbenschicht gepflastert. Der Durchmesser der Öfen bewegte sich von 110 bis zu 120 cm und waren 8-12 cm tief. Nach der Keramik kann das Objekt 13/97 mit den Öfen 1-3 in die Stufe LD datiert werden. In die jüngere römische Kaiserzeit ist eine germanische Ansiedlung zuweisbar, von der drei Halbgrubenhütten mit erhaltenem Grundriß gefunden und untersucht wurden und ebenfalls eine Halbgrubenhütte, von der sich nur ihre Pfostenkonstruktion erhielt (Objekt 54/97). Alle drei Halbgrubenhütten (Objekte 25, 26 und 43/97) waren verhältnismäßig seicht und wiesen eine übereinstimmende Sechspfostenkonstruktion auf. Die Fußböden der Halbgrubenhütten 250 und 26/97 wiesen einen harten Est-

rich auf. Auf Grundlage der Keramik (germanischer wie auch provinzialrömischer), von Kleinfunden (z. B. eine Armbrustfibel mit hohem Fuß, stark profilierte Fibel des Typs Almgren 84) und Terra sigillata aus den untersuchten Objekten können die angeführten Halbgrubenhütten vorläufig in die ältere Phase der jüngeren römischen Kaiserzeit datiert werden. In das 9.-10. Jh. zuweisbar ist an Hand von Keramik eine ovale Grube mit waschschüsselartigem Profil (Objekt 64/97). An die Wende des 19./20. Jh., bzw. in das beginnende 20. Jh. fügen sich die Objekte 11, 14 und 15/97, die durch neuzeitliche glasierte Keramik und Münzen (1893-1922) datiert sind. 2. Bratislava, Teil Trnávka, Lage Šajba (Abb. 52: 5). Die Fundstelle befindet sich auf einem Sporn, der an drei Seiten von der Geländedepression umgrenzt ist, die von der Kleinen Donau durch ihre Mäandrierung geschaffen wurde. Von der Lage Silničné ist sie nur 150 m entfernt und liegt eigentlich auf dem gegenüberliegenden Hang der erwähnten Depression. Im August 1997 wurde hier ein langer Schnitt von 150x2,5 m Ausmaß angelegt, doch trotz des präzisen Fortgangs konnte hier kein Siedlungs- oder Funeralobjekt festgestellt werden, welches eindeutig eine Besiedlung der Fundstelle in der Vergangenheit bestätigen würde. Aus der Lage Šajba stammen nur sporadisch vorgefundene Keramikbruchstücke aus der römischen und der Neuzeit. Interessant ist jedoch der Fund dreier römischer Münzen (aus verschiedenen Teilen der Lokalität) aus dem 3. Jh. und einer Scharnierfibel, die an die Wende des 1./2. Jh. datierbar ist. Die angeführten Funde, vor allem die Münzen, hängen offenbar mit der germanischen Besiedlung auf der Fundstelle Silničné zusammen, die nur 150 m entfernt ist. 3. Bratislava, Teil Trnávka, Lage Zadné (Abb. 52: 1-4, 6, 7). Die Lokalität liegt auf einer sanften Anhöhe, etwa 300m von der Lage Silničné und etwa 250 m von der Lage Šajba entfernt. Trotz der ungünstigen pedologischen Bedingungen (unter der Ackerkrume war kein Löß, sondern ein dunkelgrauer lettiger Mergel) kann hier mit Siedlungsobjekten aus römischer Zeit gerechnet werden. Auf ihre Existenz deutete ein umgrenztes Vorkommen von germanischer wie auch provinzialrömischer Keramik und ebenfalls im Profil des Schnittes eine deutliche Kulturschicht mit dem Inhalt abermals von germanischer und provinzialrömischer Keramik. Vorläufig kann die germanische Besiedlung dieser Lage vom 2. bis zum Beginn des 4. Jh. datiert werden. Dabei kann man als ältesten Fund eine Gürtelschnalle aus der ersten Hälfte des 1. Jh. betrachten (da sich auf ihr erkennbare Reparaturspuren befinden, und eine verhältnismäßig lange Benützungszeit erwartet werden kann, vermute ich, daß ihr Fund nicht die Datierung der Besiedlungsanfänge der Lokalität in das 2. Jh. widerlegt), die Parallelen im Grab 2 und 100 in Abrahám hat (*Kolník 1980*, 22, 44, Taf. XI, XXXIII) und der jüngste Fund ist die scheibengedrehte Schüssel aus der Halbgrubenhütte 1/97. Im J. 1997 verliefen auf der Lokalität Zadné keine intensiveren Grabungsarbeiten. Der Hauptteil der Ausgrabungen in dieser Lage müßten im Sommer 1998 erfolgen. Abschließend kann zusammengefaßt werden, daß es durch die Begehungen und Ausgrabungen auf den angeführten drei Lokalitäten gelungen ist, eine Besiedlung des Ostteiles von Bratislava in der jüngeren Steinzeit (Kultur mit Linearkeramik), in der jüngeren Bronzezeit, in der Latène- und römischen Zeit wie auch im 9.-10. Jh. zu belegen. Jedenfalls belegt die Feststellung der erwähnten Lokalitäten im Kontext mit den Funden aus den Lokalitäten Vlčí klin, Háj (*Studeníková/Zachar 1980*, 254-255, 198-199), Bernolákovo (*Slivka/Turčan 1984*, 218-219), Ivanka pri Dunaji (*Kraskovská 1965*, 163-182) und Kostolná pri Dunaji (*Kolník 1980*) eine intensive germanische Besiedlung des ausgedehnten Gebietes östlich von Bratislava während der ganzen römischen Zeit, und eine weitere intensive Erkundung und Ausgrabung dieser Region kann ein bedeutsamer Beitrag zum Kennen der römischen Zeit in der Slowakei sein.

TERÉNNY PRIESKUM V POVODÍ GIDRY A VIŠTUCKÉHO POTOKA

Pavol Ivan - Vladimír Varsík

Na jar 1997 bol vykonaný prieskum na oboch brehoch potoka Gidra v katastri obce Abrahám (okr. Galanta) a na terase Vištuckého potoka v katastri obce Veľký Grob (okr. Galanta). Prieskum v povodí potoka Gidra sa sústredil v JV časti pomerne rozsiahlej oblasti uvádzanej na mapách pod názvom Pleva. Uvedený názov uviedol do literatúry *T. Kolník (1981, 133-135)*.

1 a) **A b r a h á m**, poloha Pleva I, pravek, doba rímska, sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza na vyvýšenine na pravom brehu potoka Gidra, JZ od obce Abrahám. Na lokalite sa našla predovšetkým keramika z obdobia praveku. Ide o nálezy z mladšej fázy kultúry s lineárnou keramikou a keramikou, ktorá sa dá iba rámcovo datovať do obdobia eneolitu a doby bronzovej. Okrem tohto osídlenia bolo zistené aj osídlenie v dobe rímskej, ktoré je tu doložené germánskou a provinciálnou keramikou (zeleno glazované mortárium, tehlová a jemná sivá keramika) (obr. 53: 1-3).

b) **A b r a h á m**, poloha Pleva II, pravek, doba rímska, sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Asi 200 m po prúde potoka Gidra, na jeho pravom brehu, sa nachádza výrazná vyvýšenina. Preskúmaná bola zhruba jej polovica. Na základe rozboru nálezov možno povedať, že lokalita bola osídlená v neolite (kultúra s lineárnou keramikou), eneolite (prevažne kultúra s kanelovanou keramikou), mladšej dobe bronzovej a v dobe rímskej (obr. 53: 4-5).

c) **A b r a h á m**, poloha Pleva III, pravek, sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Južne od obce, na ľavom brehu Gidry, bolo povrchovým zberom nájdených 23 fragmentov nevyrazného keramického materiálu, z ktorého tri úlomky sa dajú datovať do mladšej doby bronzovej a zvyšné iba rámcovo do obdobia praveku (obr. 53: 6-8).

2) **V e l k ý G r o b**, neolit, eneolit, doba laténska, doba rímska, sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na výraznej terase Vištuckého potoka, SV od poľnohospodárskeho družstva, sa nachádza rozsiahla polykultúrna lokalita. Nálezy získané z tejto lokality možno časovo zaradiť do obdobia neolitu (kultúra s lineárnou keramikou), eneolitu (mladšia fáza lengyelského komplexu) a možno tu očakávať pomerne silné osídlenie z doby laténskej a rímskej (obr. 53: 9-10).

Literatúra

Kolník 1981 - T. Kolník: Sídliskové nálezy z doby rímskej v Abraháme. AVANS 1980, 1981, 133-135.

GELÄNDEERKUNDUNG IN DEN BACHTÄLERN DER GIDRA UND DES VIŠTUCKÝ POTOK. Im Frühjahr 1997 erfolgte eine Begehung auf beiden Ufern des Gidra-Baches im Gemeindekataster von Abrahám (Bez. Galanta) und auf einer Terrasse des Vištucký-Baches im Gemeindekataster von Velký Grob (Bez. Galanta). Die Begehung im Gidra-Bachtal konzentrierte sich im SO-Teil des verhältnismäßig ausgedehnten Gebietes, das auf den Karten im Maßstab 1 : 10 000 unter dem Namen Pleva angeführt ist. Die angeführte Benennung hat T. Kolník in die Literatur eingeführt (*Kolník 1989*, 133-135). 1a) Abrahám, Flur Pleva I: Die Lokalität befindet sich auf einer Anhöhe am rechten Gidraufer, südwestlich der Gemeinde Abrahám. Auf Grundlage der Keramik kann mit einer Besiedlung der Lokalität in der jüngeren Phase der Kultur mit Linearkeramik, im Äneolithikum, in der Bronze- und jüngeren römischen Zeit gerechnet werden. 1b) Abrahám, Flur Pleva II: 200 m bachabwärts der Gidra auf ihrem rechten Ufer befindet sich eine ausgeprägte Anhöhe. Untersucht wurde von ihr ungefähr die Hälfte. Auf Grundlage der Fundanalyse kann gesagt werden, daß die Stelle im Neolithikum (Kultur mit Linearkeramik), im Äneolithikum (vorwiegend Kultur mit kannelierter Keramik), in der jüngeren Bronzezeit und in der römischen Kaiserzeit besiedelt war. 1c) Abrahám, Flur Pleva III: Südlich der Gemeinde, an linken Gidra-Ufer wurden durch Oberflächenbegehung 23 Fragmente von unausgeprägtem Keramikmaterial gefunden, von welchem drei Bruchstücke in die jüngere Bronzezeit datierbar sind und die restlichen nur rahmenhaft in die Urzeit. 2) Velký Grob: Auf einer ausgeprägten Terrasse des Vištucký-Baches, nordöstlich vom landwirtschaftlichem Hof in Velký Grob befindet sich eine umfangreiche polykulturelle Fundstelle. Die hier gefundenen Artefakte können in das Neolithikum (Kultur mit Linearkeramik), in das Äneolithikum (jüngere Phase des Lengyel-Kulturkomplexes) verwiesen werden, und zu erwarten ist hier eine verhältnismäßig intensive Besiedlung in der Latène- und in der römischen Zeit.

KOSTRA ŽENY Z ENEOLITICKÉHO HROBU V LUDANICIACH

Július J a k a b

Ludanice (okr. Topoľčany), kostra z hrobu skrčenca ludanickej kultúry, označeného ako hrob 1/97. Nálezové okolnosti a datovanie hrobu sú v príspevku *G. Březinovéj a J. Tírpáka* v tejto ročenke. Vyhodnotenie kostry sa urobilo pomocou programov ANTRIS vypracovaných v Archeologickom ústave SAV v Nitre (*Jakab/ Poláčik 1990*).

Kostra patrila 50- až 60-ročnej žene (DS: -0,87; obr. 54). Kalva a fragmenty lebky majú mierne zasintovaný povrch a sú strednej stavby, so slabým až stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Obrys mozgovne je sféroidný, čelové a temenné hrboly sú výrazné. Glabela a nadočnicové oblúky sú stredne výrazné. Čelo je takmer kolmé, processus mastoideus sú malé, protuberantia occipitalis ext. (Broca) je stredná, profil záhlavia (Gerasimov) klenutý a reliéf planum nuchale stredne výrazný. Laterálnu časť horného okraja očníc tvorí prechodná, čiže ostrá až zaoblená hrana a očnice boli pravdepodobne tiež prechodné, t. j. okrúhleho až hranatého tvaru. Kostí veľmi poškodeného, korodovaného a neúplného postkranialneho skeletu sú gracilné, so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov (s výnimkou mohutného reliéfu na kostiach horných končatín). Vchod do malej panvy bol pravdepodobne veľmi široký a oválny. Incisura ischiadica major je veľmi široká a plytká, sulcus praeauricularis je široký a hlboký a arc compositae tvorí jednoznačne zdvojený oblúk. Fossa iliaca bola pravdepodobne veľmi nízka a široká a pelvis major široká. Hlavice femurov sú stredne veľké a bilaterálne vytvorená linea aspera je stredne mohutná.

Najväčšia dĺžka mozgovne je veľmi veľká (187 mm), najväčšia šírka mozgovne (140), najmenšia šírka čela tiež veľká (96) a neurokranium dolichokranné (74,9). Pravý femur je pilastrický (100,0), ľavý nepilastrický (96,2) a obidva sú hyperplatymérne (l. dx. 70,0; l. sin. 67,7). V strede sú obe tibiae mezoknémne (l. dx. 64,3; l. sin. 65,5) a pravá je pri foramen nutricium hyperplatyknémna (51,4). Vypočítaná výška postavy je podstredná (152,8 cm).

Z anomálií a patologických zmien sa evidovali sutura supranasalis a arthrosis radiocarpalis lat. sin.

Záverom možno zhrnúť, že hodnotené kostrové zvyšky jednoznačne patrili 50- až 60-ročnej žene. Bola približne 153 cm vysoká. Jej hlava s veľkými rozmermi mala sféroidný obrys mozgovne a bola dolichokranna. Na korodovaných a zle zachovaných kostiach sa mohli určiť pozápalové kostné reakcie na ľavom zápästí. Príčinou týchto zmien mohol byť úraz, ale môže ísť aj o následky dlhodobého fyzického zaťaženia. Túto alternatívu podporuje disproporcionálne mohutný reliéf svalových úponov na kostiach horných končatín voči jeho slabému vytvoreniu na zvyšnej kostre.

Medzi ľudskými kostami boli aj zuby väčšieho zvierata (jeleň?) s korodovanými zvyškami kostí čeluste, a distálny koniec diafýzy dlhej kosti s výraznými lomnými plochami z perimortálneho obdobia (jeleň?).

Literatúra

Jakab/ Poláčik 1990 - J. Jakab/Š. Poláčik: Anthropological Informations System at the Archaeological Institute of the S. A. S. in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

FRAUENSKELETT AUS EINEM ÄNEOLITHISCHEN GRAB IN LUDANICE. Anthropologische Auswertung eines Hockerskelettes aus einem äneolithischen Grab in Ludanice (Bez. Topoľčany) der Ludanice-Kultur (Grab 1/97). Die Fundumstände und Datierung des Grabes sind im Beitrag von *G. Březinová - J. Tírpák* in diesem Jahrbuch. Das Skelett gehörte einer 50-60 jährigen Frau (DS: -0,87; Abb. 54). Die Kalva mit sphäroidem Umriß wie auch die Schädelfragmente sind von mittlerem Bau, mit schwach bis mittelmäßig entwickeltem Muskelansatzrelief. Die große Hirnschale ist dolichokran (74,9). Das sehr beschädigte, korrodierte und unvollständige postkraniale Skelett ist von grazilem Bau, mit schwach entwickeltem Muskelansatzrelief. Die berechnete Höhe der Figur ist untermittelmäßig (152,8 mm). Aus dem Grab barg man auch Knochen eines großen Tieres mit ausgeprägten Bruchflächen aus perimortaler Zeit (Hirsch?).

NÁLEZY LUDSKÝCH KOSTÍ ZO SÍDLISKA LUŽICKEJ KULTÚRY V TRENČÍNE

Július J a k a b - Rudolf K u j o v s k ý

Počas záchranného archeologického výskumu v r. 1995-96, vyvolaného stavbou diaľnice, sa v Trenčíne, polohe Istebník, našiel na ploche sídliska strednej až mladšej doby bronzovej (lužická kultúra) aj početný osteologický materiál. Zo 183 vzoriek zvieracích kostí vytriedil antropológ dovedna 11 ľudských kostí, resp. ich fragmentov. Patrili siedmim jedincom (jeden novorodenec, dve deti vo veku infans II a štyria dospelí). Na väčšine z nich boli stopy priameho násillia, resp. stopy po ohryzení mäsožravcami. Pri ich hodnotení sa postupovalo rovnako ako v prácach *J. Jakaba (1995; 1997)*. Označenie analyzovaných ľudských kostí je zhodné s označením osteologických vzoriek, z ktorých sa vyčlenili. Podrobný opis zmien na kostiach a príslušná fotodokumentácia sú v antropológickom posudku (VS 13852/98 AÚ SAV).

S o n d a I/96, b. m. 0-5, hl. 60-80 cm: Fragment distálnej časti diaľfýzy pravého humeru so vzhladom prevarenej kosti (obr. 56: 1). Patril dospelému jedincovi strednej stavby, so stredne až mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Proximálny koniec úlomku končí približne v dolnej tretine diaľfýzy špirálovou zlomeninou (obr. 56: 2). Distálnu metafýzu ohraničujú výrazné stopy ohryzenia (pes?).

S o n d a I/96, b. m. 5-10, hl. 40-60 cm: Úlomok z prednej polovice ľavej temennej kosti so vzhladom čiastočne prevarenej kosti. Laterálna časť fragmentu je čiastočne poškodená čerstvým zásahom. Podľa hrúbky kosti a spánkových čiar možno usudzovať, že patria mužovi, ktorý mal podľa vencového šva vyše 40 rokov (t. j. matusus-senilis). Fragment je zo všetkých strán ohraničený lomnými plochami s ostrými okrajmi z perimortálneho obdobia. Na laterálnom okraji vznikli po priamych zlomeninách, spôsobených minimálne tromi údermi predmetom s relatívne ostrou hranou na vonkajšiu platňu v oblasti planum temporale. Všetky ostatné zlomeniny na úlomku vznikli ako nepriame zlomeniny (obr. 56: 3).

V tejto sonde sa vo vrstve 60-80 cm (b. m. 0-5) našli spolu s kosťami črepy lužickej kultúry. Výzdobou a tvarom patria do dvoch stupňov: Martin a Liptovský Mikuláš-Ondrašová. Možno teda uviesť, že ľudské kosti z tejto sondy chronologicky korešpondujú so záverom strednej a počiatkom mladšej doby bronzovej (BC-BD). Vo vyššej vrstve tejto časti sídliska, datovanej nálezmi do mladšej doby bronzovej, sa ľudské kosti nevyskytli. Neboli zistené ani v zásobnicovej jame z mladšej doby bronzovej (obj. 5), ktorá prerážala staršie vrstvy a okrem črepov obsahovala aj osteologický materiál.

S o n d a II/96, b. m. 6-7, hl. 60-80 cm: Fragment z čelovej kosti adultného jedinca (20-40 rokov). Je strednej stavby a má vzhlad prevarenej kosti s hladkým povrchom. Tubera frontalia sú výrazné a hrúbka kostí je 4 až 7 mm. Z uvedeného by sa mohlo usudzovať, že ide o úlomok zo ženskej lebky. Na anteriórnej a obidvoch laterálnych stranách je fragment ohraničený lomnými plochami po nepriamych zlomeninách z perimortálneho obdobia. Posteriórny okraj tvorí neporušený vencový šev, ku ktorému priliehajú v laterálnych úsekoch malé zvyšky z temenných kostí (obr. 56: 4; rozmery vpravo: asi 4-11x35 mm; vľavo: asi 7x29 mm). Posteriórne sú ukončené plochami zlomenín z perimortálneho obdobia s ostrými okrajmi (obr. 56: 5). Vznikli v dôsledku priamych zlomenín po úderoch, zrejme ostrou hranou, z vonkajšej strany v tesnom susedstve defektov. V línii priebehu vencového šva sa na vnútornej platni, asi 18 mm vľavo od sagitálnej roviny, nachádza polkruhovitá, výrazne tmavohnedá (na obvode) až do čierna (v strede) sfarbená plocha. Priemer škvry (asi 8 mm) je totožný s línou vencového šva. Ide zrejme o stopu po ohorení, pričom však na čelovej kosti bola zasiahnutá len kompaktná vrstva vnútornej platne. Posteriórna časť škvry sa nezachovala - mohlo teda ísť aj o rozsiahlejší defekt.

S o n d a II/96, b. m. 10-15, hl. 90-100 cm: Fragment z ľavej temennej kosti 2- až 6-ročného dieťaťa. Ohraničujú ho výrazné lomné plochy s ostrými okrajmi z perimortálneho obdobia (okrem krátkeho úseku lambdového šva: asi 12 mm). Má vzhlad prevarenej kosti s vysokým stupňom mineralizácie a hladkým povrchom. Anteriórne od temenného hrboľa sa nachádza časť obvodu oválneho otvoru. Má ostré okraje a jeho steny sa zvažujú k vnútornej platni (obr. 57: 1, 2). Ide pravdepodobne iba o posterolaterálnu časť defektu, ktorý vznikol ako priama zlomenina po prerazení ľavého temena hlavy hrotitým predmetom. Reálne odhadnuté rozmery defektu mohli byť približne 40x60 mm. Late-

rálny okraj fragmentu tvoria plochy nesúvislých lomov v dĺžke asi 64 mm, s tendenciou zošikmenia k vonkajšej platni. Z priebehu línie lomov a charakteru povrchu defektu možno usúdiť, že vznikol odhryznutím tejto časti kosti väčším mäsožravcom (pes?). Stopy po hrotoch zubov sa v okolí defektu nenachádzajú (obr. 57: 1, 2). Mediálny okraj fragmentu tvorí lomná plocha po nepriamej zlomenine z perimortálneho obdobia v dĺžke asi 48 mm, so zošikmením k vnútornej platni.

V tejto sonde bola situácia podobná ako v predchádzajúcej. Nálezy ľudských kostí pochádzajú z hĺbky 0,8 - 0,9 m. Aj tu sa našli nálezy z obidvoch vývojových stupňov lužickej kultúry, avšak početnejšie sú črepy zo staršieho obdobia (BC). Nálezy ľudských kostí sú datované vrstvami do obdobia BC až počiatku BD. Podobne ako v sonde I/96, aj tu sú roztrúsené v sídliskovej vrstve medzi črepmi a zvieracími kosťami. V sonde II/96 sa nezistila koncentrácia ľudských kostí okolo žiadneho objektu.

S o n d a III/96, b. m. 10-15, hl. 80-100 cm: Dobře zachovaný fragment z diafýzy pravej vretennej kosti (obr. 57: 3) s pomerne vysokým stupňom mineralizácie a hladkým povrchom, nemá vzhľad prevarenej kosti. Patrila dospelému jedincovi strednej stavby, so stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Konce diafýzy tvoria lomné plochy s ostrými okrajmi z perimortálneho obdobia (obr. 57: 3, 4, 6). Podľa priebehu lomov a stóp zubov v ich tesnom susedstve sa zdá veľmi pravdepodobné, že vznikli po odhryznutí obidvoch koncov (obr. 57: 4, 5, 6). Na distálnom konci však môže ísť aj o dôsledok nepriamej zlomeniny. Stopy po zuboch sa na povrchu kosti nachádzajú len v podobe úzkych rýh, viac-menej kolmo orientovaných na os diafýzy. Najvýraznejšie sú na jej zadnej ploche (facies posterior radii, obr. 57: 5). Krátka, pomerne široká dvojryha po zahryznutí sa nachádza na hrote lomnej plochy distálneho konca úlomku (obr. 57: 6).

S o n d a III/96, b. m. 15-17, hl. 160-180 cm: Fragment z centrálnej časti šupiny záhlavnej kosti 3- až 6-ročného dieťaťa. Zachoval sa v dobrom stave, s hladkým povrchom, má vzhľad prevarenej kosti (obr. 57: 7, 8). Margo lambdoideus tvorí prakticky neporušený šev: na pravej strane končí asi 35 mm od centrálneho vrcholu defektom z perimortálneho obdobia; na ľavej strane končí vo vzdialenosti asi 35 mm čerstvo ulomeným okrajom. Na pravej strane fragmentu má línia lomu nepravidelný priebeh a steny lomov sú zošikmené k vnútornej platni (obr. 57: 8). Ide o následky priamych zlomenín, ktoré vznikli po úderoch krátkej ostrej hrany na vonkajšiu platňu. Dolný okraj lemujú stopy po ohryzení, resp. odhryznutí. Evidentné sú hlavne na vonkajšej platni tesne vedľa defektu (obr. 57: 7). Vnútorňa platňa úlomku je pokrytá, predovšetkým na povrchu žilných splavov (sulcus sagittalis et sulci transversi), súvislými jemnými kostnými apozíciami (obr. 57: 8). Ide o následky periostitídy, vyvolanej zrejme nutričným nedostatkom.

I keď sa v tejto sonde našli ľudské kosti v hlbších vrstvách, ich nálezové prostredie je takmer rovnaké ako v predchádzajúcich dvoch sondách (I a II). Typová a chronologická skladba črepov z vrstvy 80 až 100 cm je rovnaká, teda datovaná do BC-BD. Fragment záhlavnej kosti dieťaťa z vrstvy 160 až 180 cm sa našiel v prostredí črepov najstaršej fázy lužickej kultúry na Slovensku. Tvarom a výzdobou sú datované do strednej doby bronzovej. Črepy z mladšieho stupňa lužickej kultúry (BD-HA₁) sa v týchto sídliskových vrstvách nevyskytli.

S o n d a V/95, kv. 4B, hl. 20-40 cm: Zvyšky neúplnej kostry novorodenca: os temporale lat. sin., humerus lat. dx., ulna lat. sin., femur lat. dx. et tibia lat. sin. Dlhé kosti sa zachovali v neporušenom stave, bez epifýz. Spánková kosť je čiastočne korodovaná, predovšetkým pars mastoidea. Na kostiach sa nenachádza žiadna stopa ohryzenia ani intencionálneho zásahu (obr. 55).

Zvyšky kostry novorodenca nemožno priradiť k predchádzajúcim nálezom ľudských kostí zo sídliskových vrstiev. Jednak ide o nález z vrchnej vrstvy, a jednak žiadna kosť nenesie stopy násillia alebo nepietneho zaobchádzania. V r. 1995 sa skúmala časť sídliska, kde sa zistilo lužické osídlenie stupňa HA. Staršie nálezy sa vyskytli v menšom rozsahu a okrem uvedených zvyškov kostry novorodenca sa ľudské kosti nenašli.

Ľudské kosti sa našli v sídliskových vrstvách lužickej kultúry zo strednej až počiatku mladšej doby bronzovej. Zvyšky kostry novorodenca nemajú s ostatnými ľudskými kosťami žiadny súvis.

Nálezy ľudských kostí sa horizontálne nesústreďovali, boli roztrúsené prakticky po celej skúmanej ploche s nálezmi lužického osídlenia z uvedeného obdobia.

Okrem fragmentu diafýzy rádia mali všetky analyzované ľudské kosti vzhľad prevarených kostí a väčšina z nich má stopy ohryzenia väčším zvieratom (pes?). Interpretáciu zistených skutočností nechávame otvorenú, i keď sa priam vnucujú predstavy o pozadí kultových praktík s obeťami, prípadne o rôznych prejavoch antropofágie, keď daná spoločnosť mohla do svojho potravinového refaz-

ca zaraďovať výnimočne aj ľudské mäso. Zdôrazňujem však, že všetky ľudské kosti so stopami násilia alebo nepietneho zaobchádzania sú datované nálezmi lužickej kultúry a chronologicky sú limitované strednou a počiatkom mladšej doby bronzovej.

Literatúra

- Jakab 1995* - J. Jakab: Antropologische Charakteristik der Äneolithischen Skelette aus Jelšovce. In: J. Pavúk/J. Batora: Siedlung und Gräber der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995, 151-178.
- Jakab 1997* - J. Jakab: Analyse der menschlichen Skelettreste aus der Kreisgrabenanlage in Ružindol-Borová. In: V. Němejcová-Pavúková: Kreisgrabenanlage der Lengyel-Kultur in Ružindol-Borová. Bratislava 1997, 193-218.

FUNDE VON MENSCHENKNOCHEN AUS EINER SIEDLUNG DER LAUSITZER KULTUR. Während einer archäologischen Rettungsgrabung in den J. 1995-1996, die durch den Bau der Fernstraße in Trenčín (Bez. Trenčín) in der Lage Istebník hervorgerufen wurde, fand man auf der Fläche einer Siedlung aus der mittleren bis jüngeren Bronzezeit (Lausitzer Kultur) auch zahlreiches osteologisches Material. Aus 183 Proben von Tierknochen wurden 11 Menschenknochen (Abb. 55-57), bzw. deren Fragmente ausgesondert, die sieben Individuen angehört haben (ein Neugeborenes, zwei Kinder im Alter Infans II und vier Erwachsene). Isolierte Fragmente der menschlichen Knochen fand man in Siedlungsschichten der Lausitzer Kultur (mittlere bis beginnende jüngere Bronzezeit). Die Skelettreste des Neugeborenen weisen mit den übrigen Funden der Menschenknochen keinen Zusammenhang auf. Auf dem Großteil der Bruchstücke der Menschenknochen befinden sich direkte Spuren von Gewalt, bzw. Abnagungsspuren von Fleischfressern. Die Menschenknochen waren praktisch auf der ganzen untersuchten Fläche mit Funden von lausitzischer Besiedlung aus dem angeführten Zeitabschnitt verstreut. Außer dem Fragment der Diaphyse des Radius hatten alle analysierten Menschenknochen das Aussehen gekochter Knochen und der Großteil von ihnen trägt Benagungsspuren durch ein größeres Tier (Hund?). Die Interpretation der festgestellten Tatsachen lassen wir offen, obzwar sich direkt Vorstellungen über den Hintergrund von Kultpraktiken mit Opferdarbringungen aufdrängen, evtl. über verschiedene Äußerungen der Anthropophagie, wenn die gegebene Gesellschaft in ihre Ernährung ausnahmsweise auch Menschenfleisch eingereiht haben konnte. Ich betone jedoch, daß sämtliche Menschenknochen mit Spuren von Gewalt oder eines pietätlosen Umgehens durch Funde der Lausitzer Kultur datiert sind und chronologisch in die mittlere und beginnende jüngere Bronzezeit gehören.

PRIESKUM TRASY DIALNICE NA SPIŠI

František J a v o r s k ý - Marián S o j á k

V rámci stavebnej prípravy diaľnice urobil Archeologický ústav SAV v Nitre, pracovisko Spišská Nová Ves, v spolupráci s Výskumným pracovným strediskom v Košiciach a Podtatranským múzeom v Poprade prieskum lokalít, ktoré budú touto výstavbou poškodené alebo zničené. Prieskum bol v súlade so stavebným zámerom rozdelený na úseky Mengusovce - Jánovce (A), Jánovce - Jablonov (B), Jablonov - Beharovce (C). Najpriaznivejšie podmienky pre prieskum boli v úseku Jablonov - Beharovce a najmenej priaznivé v úseku Jánovce - Jablonov. Diaľnica je situovaná do polôh, ktoré reprezentujú najhustejšie praveké a stredoveké osídlenie Spiša. Viaceré lokality majú kľúčový význam pre výskum praveku Spiša, a preto je potrebné zabezpečiť ich preskúmanie.

A) Úsek Mengusovce - Jánovce

1. M e n g u s o v c e (okr. Poprad), poloha Bôrik-Kimbiarčík, JV od obce, opevnená poloha, záchranný výskum, stredovek - novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

SZ ukončenie Bôrika tvorí takmer kuželovitý útvar označovaný ako Bôrik-Kimbiarčík. Vrchol vytvárajú terasy so sklonom k severu. Vo východnom smere sú terasy najväčšie a na dvoch je evidentná terénna úprava s valovým ohraničením. Najvyššia, valom ohraničená plocha má rozmery 116x42 m, druhá terasa pod ňou je široká 20-30 m. Terénne úpravy už koncom minulého storočia zaujali bádateľov, ktorí predpokladali, že poloha mohla byť pravekou alebo stredovekou pevnosťou

(Lipták 1935, 35; Münnich 1889, č. 1). V mesiacoch júl a august 1997 bol realizovaný výskum, zameraný na overenie osídlenia polohy a konštrukcie valu. Tri sondy ukázali, že na teraskách je humusovitá vrstva, ktorá sa pred zalesnením zosúvala na úpätie kopca. Len v jednej z nich sa odhalila staršia planírka terénu. Sondou zameranou na overenie terénnej vlny sa zistilo, že bola umelo vytvorená. Absentujú detaily stavebnej konštrukcie valu. Val na strmom svahu vylučuje domnienku, že ide o medze na poľnohospodársky obrábaných parcelách.

Výskum bol prvým, ktorý sa zamerával na overenie doterajších hypotéz o osídlení polohy. Aj keď sa nezískali výrazné datujúce materiály (jeden stredoveký a dva novoveké črepy), možno predbežne konštatovať, že terénne úpravy na vrchole kopca sú spojené s využívaním polohy po jej opevnení.

2. **M e n g u s o v c e a L u č i v n á** (okr. Poprad), poloha Bôrik-Kinberg, JV od obce, opevnená poloha, záchranný výskum a prieskum, bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Polohu Bôrik-Kinberg evidujeme v katastrach dvoch obcí Mengusovce a Lučivná, pretože sa omylom prevzali údaje bádateľov z minulého a začiatku tohto storočia, ktorí celý kopec evidovali v katastrí Mengusoviec. V pozdĺžnej osi, v dĺžke asi 2 500 m, je orientovaný SZ-JV. JZ časť kopca je veľmi strmá s prevýšením okolo 200 m a nevhodná na osídlenie. V ostatných častiach sú mierne svahy a terasy, ktoré mohli slúžiť na osídlenie. V SZ časti sú evidentné zvraty a jamy po zásahu človeka. Diaľnica bude vedená tunelom popod Bôrik. Prieskum celého kopca bol zameraný na zistenie dôkazov o jeho osídlení, ktoré spomínajú staršie pramene (Lipták 1935, 35; Münnich 1889, č. 1). Vzhľadom na veľkú rozlohu kopca sme sa sústredili na detailné preskúmanie konfigurácie terénu a predbežné určenie polôh s náznakmi po zásahu človeka. Na piatich miestach boli urobené sondy s rozmermi 1x1 m, avšak bez pozitívnych výsledkov.

Traduje sa, že jamy na teraskách v severnej časti kopca sú zaniknuté novoveké pivnice. Kruhový tvar jám však môže naznačovať zaniknuté pece na výrobu vápna, resp. cisterny. V tejto súvislosti je pozoruhodné, že miestna časť severne od kóty 900,8 je v starších prameňoch pomenovaná Pálenica. Nakoľko doterajším prieskumom sa zistili dôkazy o zásahoch človeka na tejto lokalite v minulosti, ale nenašli sa dôkazy o ich funkčnosti a datovaní, ani sa nepotvrdili správy o pravekom osídlení polohy, je potrebné vo výskume lokality pokračovať.

3. **M e n g u s o v c e** (okr. Poprad), poloha Pod Kinbergom-Pod Bôrikom, JV úpätie Bôrika-Kinbergu, železná troska, prieskum, bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Pri JV úpätí kopca Bôrik-Kinberg bol na potoku v minulých storočiach mlyn. V jeho blízkosti sa koncom minulého storočia našla väčšia koncentrácia železnej trosky (Münnich 1889, č. 1). V súčasnosti je poloha zastavaná rodinnými domami a koryto potoka regulované. Výskum sa zamerával na identifikáciu polohy bývalého mlyna a overenie existencie železnej trosky na brehu potoka. Vzhľadom na zmenenú terénnu situáciu bol výsledok negatívny. Pozitívom je identifikácia polohy zaniknutého mlyna. Je žiadúce polohu naďalej sledovať.

4. **M e n g u s o v c e** (okr. Poprad), poloha Pri Mengusovskej vode, pri východnom okraji obce, rašelinisko, prieskum bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Pod severným úpäťm kopca Bôrik-Kimbiarčík preteká Mengusovský potok, ktorý je pravým prítokom rieky Poprad. Západne a severozápadne od kóty 790,0 je bahnitý terén s výraznou vrstvou rašeliny. V súčasnosti je breh potoka regulovaný a netečie v pôvodnom koryte, ale rašelinisko je porastené kríkmi a mladými listnatými stromami. Výskum sa zamerával na overenie starších údajov o náleze veľkého množstva železnej trosky. Hľadali sme miesta, kde by boli praveké alebo stredoveké hutnícke pece (Münnich 1895, 177-255). Ich existencia sa nepotvrdila. Jediné možné vysvetlenie je v spojitosti s existenciou rašeliniska, kde sa (podobne ako na iných rašeliniskách na Spiši) nachádza bahenná ruda. Tieto predpoklady sa musia doložiť budúcim výskumom.

5. **B a t i z o v c e** (okr. Poprad), poloha Veľké Lúky (Štrkovisko), JZ od obce, zničené sídlisko, záchranný výskum a prieskum, doba bronzová. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Inundačný terén medzi riekou Poprad a Háganským potokom JZ od obce Batizovce vytvára štrková vrstva, z ktorej sa dlhodobo a v súčasnosti už veľkokapacitne ťaží štrk. Na pravom brehu Háganského potoka sú miestami zachované ostrovčeky kultúrnej sídliskovej vrstvy. Záchranným výskumom polohy sa preskúmaval zvyšok nadzemného kolového objektu z doby bronzovej (Soják

1997). Následný prieskum sa zamerl na bezprostredné okolie preskúmaného priestoru. Zdá sa, že celá záujmová plocha je zničená ťažbou štrku.

6. **Poprad**, časť **Stráže pod Tatrami** (okr. Poprad), poloha Na Malé lúky, západne od osady Úsvit, rašelinisko, prieskum, bez možností datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Západne od osady a hospodárskeho dvora Úsvit je rozsiahly podmočený terén, pri odvodnení ktorého sa zistilo, že ide o ložisko rašeliny a na jeho okraji sa nachádza bahenná ruda. Výskum sa zamerl na západný okraj rašeliniska narušeného orbou, kde sa našlo sedem kusov bahennej rudy. Výskumom sa zistil ďalší zdroj železnej bahennej rudy na Spiši.

7. **Hôrka**, časť **Kišovce** (okr. Poprad), poloha Na Borovské, sídlisko, prieskum, pravek, slovanské obdobie, stredovek (12.-13. stor.), novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza v okolí prameňa Vrbovského potoka. Terén je mierne naklonený k potoku. Svojím južným okrajom sa takmer dotýka stredovekej cesty, na úrovni ktorej bude vybudovaná diaľnica. Lokalita je evidovaná už od r. 1982 (*Javorský 1983*, 100). Výskum sa zamerl prevažne na plochu nad pravým brehom potoka. Tohtoročný výskum doplnil naše poznatky o rozlohe sídliska. Ukázalo sa, že jeho väčšia časť je v okolí prameňa a nad ľavým brehom Vrbovského potoka. Výskumom sa získal jeden radiolaritový úštep, dva kusy mazanice, 72 slovanských črepov a novoveká hlinená fajka (obr. 58: 1-6).

8. **Vlková** (okr. Kežmarok), poloha Horanské I a II, JZ od obce, stredoveká dedina s kostolom, prieskum, stredovek (10.-15. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Zaniknutá stredoveká dedina bola objavená v r. 1982 (*Javorský 1988*, 66). Rozkladá sa nad prameňom a oboma brehmi nepomenovaného potôčika, ktorý bol pred r. 1980 v rámci odvodnenia terénu zvedený do podzemného melioračného potrubia. Stredoveké osídlenie na tejto lokalite začalo v severnej časti osídlenej plochy (Horanské I). Od 13. stor. sa osídlenie koncentrovalo do južnej časti, kde je zistený zárodok radovej zástavby na oboch stranách potoka. Tu bol postavený murovaný kostol, ktorého základy sa ešte zachovali (Horanské II). Vzhľadom na zánik tejto dediny okolo polovice 15. stor. a možnosť skúmania pretvárania dediny s voľnou zástavbou do regulovanej radovej zástavby má lokalita pre výskum stredovekých dejín mimoriadny význam. Preskúmala sa plocha medzi zaniknutým kostolom a stredovekou cestou, aby sa mohol posúdiť stav možného ohrozenia lokality výstavbou diaľnice. Získali sa črepy z 10.-15. stor. (526 ks), mazanica (43 ks), železné predmety (64 ks), železná troska (1 ks), zvieracie kosti (17 ks) a brus (1 ks). V dôsledku predpokladaného čiastočného ohrozenia lokality výstavbou diaľnice je potrebné preskúmať aspoň tú časť, v ktorej je zaniknutý kostol, a plochu od kostola k stredovekej ceste.

9. **Abrahámovce** (okr. Kežmarok), poloha Koncom do jarku, sídlisko (?), prieskum, pravek, stredovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Sídlisko (?) zistené týmto výskumom je na rozhraní chotárov Abrahámovce a Jánovce, časť Machalovce. Na výrazne tmavo zafarbenej ornici sa okrem väčšieho množstva prepálených kameňov našiel stredoveký črepový materiál (9 ks) a čepelový úštep z jurského podkrakovského pazúrika (1 ks). Celá preskúmaná plocha bude dotknutá výstavbou diaľnice.

10. **Jánovce**, časť **Machalovce** (okr. Poprad), poloha Pod Čenčickou horou-Úboč, západne od štátnej cesty Jánovce-Machalovce - Abrahámovce, sídlisko, prieskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Skúmaná poloha je situovaná od štátnej cesty Jánovce-Machalovce - Abrahámovce v miernej priehlbine, kde sa nachádzajú výrazné kruhové plochy tmavosivej ornice, na ktorej sa už v r. 1973 našli črepy zo staršej doby rímskej a z veľkomoravského obdobia (*Javorský 1984*, 97). Na týchto sa okrem prepálených kameňov a drobných kusov mazanice vyskytovali stredoveké črepy (10 ks) a novoveký olovený praslen. Zistená lokalita bude výstavbou diaľnice zničená.

11. **Jánovce**, časť **Machalovce** (okr. Poprad), poloha Roveň, západne od cesty Abrahámovce - Jánovce-Machalovce, sídlisko (?), prieskum, pravek, stredovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Na sídlisku (?) s vymedzenou plochou a humusovitou zeminou sa našli dva praveké atypické črepy a štyri črepy zo stredoveku. Na lokalite neboli zistené žiadne náznaky po zaniknutých objektoch. Lokalita bude výstavbou diaľnice úplne zničená.

12. **Jánovce**, časť **Machalovce** (okr. Poprad), poloha Pri Machalovskej križovatke II, severný okraj obce, sídlisko, prieskum, mladšia doba rímska, stredovek (13.-15. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Na skúmanej ploche sa našli črepy po osídlení z mladšej doby rímskej (10 ks) a z 13.-15. stor. (2 ks). Je pravdepodobné, že táto lokalita je len západným okrajom rozsiahleho sídliska východne od štátnej cesty v polohe Pri Machalovskej križovatke I. Ide o novozistenú polohu, ktorá bude výstavbou diaľnice zničená.

13. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Nad Čenčickým chodníkom, JZ od miestnej časti Jánovce-Čenčice, sídlisko, prieskum, pravek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza vpravo od štátnej cesty Machalovce - Abrahámovce, medzi štátnou cestou a zárezom stredovekej cesty. Na lokalite na tmavo zafarbenej ornici sa zachovali praveké keramické artefakty (3 ks).

14. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Pod Čenčickým chodníkom, sídlisko, prieskum, pravek, mladšia doba rímska, stredovek (13.-14. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Na lokalite sa orbou poškodili viaceré ohniská pravdepodobne s kamenným obložením. V západnej časti skúmanej plochy sa výrazne oddeľovala plocha s materiálmi z mladšej doby rímskej (8 ks) od plochy s nálezmi zo stredoveku (12 ks). Nálezový inventár dopĺňa obsidiánový artefakt a železný klin. Stredoveké osídlenie je typické pre polohy, na ktorých zisťujeme rozlohou malé sídlisko a jeden až tri domy, ktoré vznikli okolo polovice 13. stor. a zanikli začiatkom 14. stor.

B) Úsek Jánovce - Jablonov

15. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Pri Machalovskej križovatke I, sídlisko, prieskum, pravek, mladšia doba rímska, stredovek (13.-15. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Na lokalite ešte nebol urobený archeologický výskum, len podľa informácie sa tu v r. 1980 našla kamenná štiepaná industria. V tohtoročnom nálezovom inventári sú 2 ks jurského podkrakovského pazúrika, 36 črepov z mladšej doby rímskej, 50 črepov z 13.-15. stor., 5 ks mazanice, 3 ks železných predmetov, 2 ks železnej trosky a kamenný brús. Nie je vylúčené, že tu môže ísť o niektorú zo stredovekých osád spomínaných v tomto teritóriu v listinách z konca 13. stor. Lokalita bude výstavbou diaľnice zničená.

16. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Smykanec II, stredoveká cesta a ojedinelé nálezy, prieskum, stredovek (13. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Výskum sa zamerlal na dokumentáciu priebehu stredovekej cesty a na preskúmanie výrazne ohraničenej plochy tmavej ornice. Získané materiály pripúšťajú predpoklad, že na tejto ploche mohol byť v 13. stor. objekt neznámeho účelu, čo dokladujú ojedinelé nálezy črepov (2 ks), mazanice (3 ks), železnej skoby a kamenného brúsa.

17. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Vangart II (Martínova osada), sídlisko, prieskum, stredovek (13.-14. stor.), novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je evidovaná od r. 1983 (*Bardossy 1802*, 298-302; *Javorský 1983*, 103). Výskum sa zamerlal na južnú časť sídliska, kde sa koncentruje materiál z 13.-14. stor. (30 ks črepov, mazanica, železná podkova, klinec). Nálezy železnej trosky (2 ks) pochádzajú z JV okraja lokality. Sporadický je aj nález novovekej fajky.

18. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Pod Kolpsnakom, sídlisko, prieskum, mladšia doba rímska, slovanské obdobie, stredovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je situovaná nad pravým brehom Rurového potoka, kde sú evidentné plochy zaniknutých príbytkov, na ktorých sa nachádzajú archeologické materiály. Je evidovaná od r. 1977. Pri tohtoročnom prieskume sa získali črepy z mladšej doby rímskej (82 ks), zo slovanského obdobia (46 ks) a zo stredoveku (6 ks), ďalej mazanica (6 ks), železná troska (2 ks), ruda, otlkač a hlinený korálik.

19. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Pod Gelendrami, sídlisko a pohrebisko, prieskum, mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita bola skúmaná v r. 1974, 1977, 1979, 1983 (*Javorský 1978*, 103-120, 115; *Javorský 1981*, 83). Napriek skutočnosti, že sa tu eviduje osídlenie z doby bronzovej, staršej a mladšej doby rímskej a z doby veľkomoravskej, našli sa tu aj keramické zlomky z 13. stor. Tohtoročným prieskumom sa získali len nálezy z mladšej doby rímskej (17 ks črepov, 8 ks mazanice).

20. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Nad Močidlami, sídlisko, prieskum, atypický pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita bude zasiahnutá výstavbou diaľnice, a preto bol výskum zameraný na túto časť terénu. Praveké atypické črepy (5 ks) sa koncentrovali v blízkosti brehu Rurového potoka a stredoveké a novoveké železné predmety (2 ks) sa našli vo východnej časti. Po celej ploche sa sporadicky vyskytovali prepálené kamene a drobné kusy mazanice.

21. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Partizánska ulica, sídlisko, prieskum, pravek, stredovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalitu evidujeme ako zaniknuté stredoveké sídlisko od r. 1981 (*Javorský 1982*, 121). Tohtoročné nálezy (4 ks črepov, 5 ks mazanice a železná troska) naznačujú, že pokračuje v smere východnom k podmosenému terénu, v ktorom bola ešte pred 60-timi rokmi výdatná studňa. Skúmaná časť polohy bude pri stavbe diaľnice zničená.

22. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Pod Šibeničnou horou a Pod Gelendrami, stredoveká a novoveká cesta, prieskum, stredovek a novovek (13.-pol. 19. stor.).

Prieskum sa urobil od polohy Smykanec k brodu na Rurovom potoku, cez polohu Pod Gelendrami až k štátnej ceste Spišský Štvrtok - Levoča. Pri prieskume sa sledovala trasa cesty, ktorá je doložená v písomných prameňoch od 13. stor. do polovice 19. stor. (*Bardossy 1802*, 298-302; *Javorský 1984*, 96-112). V teréne sú zachované zárezy cesty v celom uvádzanom úseku.

23. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha nad Širokými lúkami, východne od obce a južne od kóty 554,3 (M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 43-49 : 359-368 mm), 545-554 m n. m., sídlisko, prieskum, doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Mladobronzové sídlisko je zo severu ohraničené terénnou vlnou, po ktorej viedla stredoveká cesta. Výskum bol zameraný len na najbližšiu plochu k osi predpokladanej diaľnice. Doložilo sa osídlenie z doby bronzovej (15 ks črepov, bronzové šidlo a otlkač; *Javorský 1981*, 83).

24. **Spišský Štvrtok** (okr. Levoča), poloha Pod Šibeňou a Pod Skallicou, stredoveká a novoveká cesta, prieskum, stredovek a novovek (13.-pol. 19. stor.).

Stredoveká cesta, úsek od pricestnej kaplnky cesty Spišský Štvrtok - Levoča (nad SV okrajom obce) cez polohy na kóte 554,3 až ku kóte 565,6 známa zo stredovekých listín, je aj v súčasnosti sledovateľná. Pomerne dobre zachované zárezy cesty v skalnom podloží úpätia kopcov Šibeň a Skalica dovoľujú detailne pozorovať jej trasovanie a porovnávať s mapovaním z konca 18. stor. Výskum bol zameraný na upresňovanie priebehu cesty. Pretože diaľnica je situovaná presne na jej úroveň, bude potrebné urobiť sondy ešte pred stavebnými prácami.

25. **Dravce** (okr. Levoča), poloha Pod Skallicou, sídlisko, prieskum, mladšia doba rímska, slovanské obdobie, stredovek (13.-14. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza nad stredovekou cestou. Zo severu ju ohraničuje výrazná medza a z východu zárez ďalšej stredovekej cesty, vedúcej z juhu na sever (Spišské Tomášovce - Mečedelovce - Dravce). Lokalita je evidovaná od r. 1977 (*Javorský 1981*, 67). Tohtoročným výskumom sa získali črepy z mladšej doby rímskej, slovanské a z 13.-14. stor. (25 ks), mazanica (9 ks) a železná troska (2 ks). Vzhľadom na predpokladané zničenie tejto lokality a jedinečnej križovatky stredovekých ciest poznatky získané prieskumom poslúžia k plošnému výskumu lokality.

26. **Dravce** (okr. Levoča), poloha Pod Šibeňou, sídlisko, prieskum, mladšia doba bronzová, stredovek (13.-14. stor.), novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Na miernom svahu so sklonom na JV je evidentná plocha tmavosivej ornice, na ktorej sa našli nasledujúce nálezy: črepy z doby bronzovej (13 ks), z 13.-14. stor. (31 ks), mazanica (3 ks), železná troska (3 ks) a hlinená fajka. Stredoveký materiál sa koncentroval na dvoch miestach, kde sa nachádzala aj železná troska a prepálené, prevažne pieskovcové kamene. Materiál z mladšej doby bronzovej sa vyskytoval na JV okraji - pri stredovekej ceste, a pravdepodobne súvisí s polohou Nad Širokými lúkami. Prieskumom sa zistilo aj ďalšie sídlisko z obdobia 13.-14. stor.

27. **I l i a š o v c e** (okr. Spišská Nová Ves), poloha Nad Širokými lúkami II, sídlisko, prieskum, doba bronzová. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalitu zo severu ohraničuje stredoveká cesta medzi uvedenými kótami. Získali sa črepy (22 ks), mazanica (2 ks) a kremenné okruhliaky (kresacie kamene ?, 4 ks). Polohu zničí výstavba diaľnice.

28. **I l i a š o v c e** (okr. Spišská Nová Ves), poloha Za hostincom, sídlisko, prieskum, neolit, doba bronzová, bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza na ľavom brehu Iliášovského potoka. Najintenzívnejšie je neolitické osídlenie v blízkosti potoka. Okrem črepov (119 ks) a mazanice (15 ks) sú dôležité nálezy kamennej štiepanej industrie z jurského podkrakovského pazúrika a obsidiánu (13 ks; obr. 58: 7-10, 59: 1-15, 60: 1-9). Pomerne silné je tiež osídlenie z doby bronzovej, čo dokumentuje nález 88 ks črepov a hrudka baltského jantáru. Bez možností datovania sú 2 ks železnej trosky a zlomok železného predmetu. Takmer celá plocha sídliska bude zasiahnutá výstavbou diaľnice.

29. **I l i a š o v c e** (okr. Spišská Nová Ves), poloha Pod Prostredným vrchom, sídlisko, prieskum, pravek, novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Sídlisko z doby bronzovej sa rozkladá na chrbte mierne zaobleného kopca a jeho východný okraj sa takmer dotýka brehu potoka. Lokalitu evidujeme od r. 1982 (*Javorský 1983*, 105). Výskum sídliska bol zameraný len na južný okraj už evidovanej lokality z mladšej doby bronzovej. Túto časť zničí výstavba diaľnice. Prieskumom sa našli praveké črepy (2 ks), mazanica (3 ks) a železný kliniec.

30. **D o l a n y** (okr. Levoča), poloha Pod Brusníkom, sídlisko, prieskum, neolit, doba bronzová, slovanské obdobie, stredovek (13. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza nad pravým brehom potoka Brusník. Zasiahne ju výstavba diaľnice v časti najhustejšieho osídlenia. Evidovaná je od r. 1984 (*Javorský 1990*, 84). Prieskumom sa rozšíril nálezový inventár črepov: neolitu (78 ks), doby bronzovej (11 ks), slovanského obdobia (33 ks) a z 13. stor. (2 ks), mazanice (2 ks) a železnej trosky (2 ks). Okrem týchto nálezov sa našiel pazúrikový úštep a železný predmet.

31. **K l ě o v** (okr. Levoča), poloha Roveň-Pod Hájkom, sídlisko, prieskum, neolit, doba bronzová, bez možností datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza medzi pravým brehom potoka Havadlenec a úpäťm kopca Hájik. Známa je ako nálezisko eneolitických pamiatok. Výskum priniesol nové poznatky o kultúrnom zastúpení pravekého osídlenia lokality. Získali sa črepy z neolitu (59 ks), z doby bronzovej (12 ks), mazanica (3 ks), kosáková čepeľ z jurského podkrakovského pazúrika a železný predmet (obr. 61: 3, 5-8, 62: 1-9). Južná časť lokality bude zasiahnutá výstavbou diaľnice.

32. **K l ě o v** (okr. Levoča), poloha Pri ihrisku, sídlisko, prieskum, neolit, doba bronzová. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita bola zistená pri výstavbe ihriska v r. 1977 a sledovaná aj v r. 1984 (*Javorský 1985*, 110-125). Možno predpokladať, že sídlisko pokračuje východným smerom do zastavanej časti obce. Získané črepy z neolitu (10 ks) i z doby bronzovej (11 ks) pripúšťajú možnosť, že osídlenie súvisí s vedľajšou polohou Roveň-Pod Hájkom, s ktorou tvorili jeden sídliskový celok. V úseku stredovekej cesty Klčov - Spišský Hrhov bude lokalita zničená výstavbou diaľnice.

33. **K l ě o v** (okr. Levoča), poloha Pod horou II, sídlisko, prieskum, doba bronzová (?). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza na južnom úpäťm kopca Hora. Bude zničená výstavbou diaľnice. Na celej skúmanej ploche sa sporadicky nachádzali črepy z doby bronzovej (37 ks), z doby rímskej, zo slovanského obdobia (10 ks) a z 12.-13. stor. (8 ks), ale aj mazanica (9 ks). Na viacerých miestach boli prepálené pieskovcové kamene, v ich blízkosti popolovitá zemina a drobné kúsky mazanice. Výskumom sa zistilo nové sídlisko.

34. **N e m e š a n y** (okr. Levoča), poloha Močiare, sídlisko, prieskum, pravek, doba bronzová, mladšia doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza západne od potoka Kapustnica. Je evidovaná od r. 1981 (*Javorský 1982*, 119). Na lokalite bolo zistené osídlenie z doby bronzovej (130 ks črepov), z mladšej doby rímskej (3 ks črepov) a z 15. stor. (1 ks). Rámcovo do praveku možno zaradiť kamennú štiepanú industriu z kremeňa (?), radiolaritu a jurského podkrakovského pazúrika (3 ks). Výskum bol zameraný na tú časť polohy, ktorú zničí výstavba diaľnice.

35. **N e m e š a n y** (okr. Levoča), poloha Do Rakycy I, sídlisko, prieskum, pravek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Cez lokalitu prechádzala stredoveká cesta vo VZ smere. Výskumom sa zistovala zachovalosť terénnych znakov po zaniknutých objektoch a zárezu stredovekej cesty. Na jej západnom okraji sa získalo 5 ks atypických pravekých črepov (*Javorský 1990, 85*).

36. **N e m e š a n y** (okr. Levoča), poloha Do Rakycy II, sídlisko, prieskum, pravek, mladšia doba rímska (?). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza pod JV úpäťm kopca Hora. Výskumom sa zistil doposiaľ nevidovaný zaniknutý objekt z mladšej doby rímskej (?). Jeho polohu naznačovali aj intenzívne prepálené kamene, pravdepodobne z ohniska. Kolekciu črepov (9 ks) dopĺňajú tri ks nevýraznej kamennej štiepanej industrie. Doposiaľ nevidovaná lokalita bude zničená pri výstavbe diaľnice, a preto sa vyžaduje záchranný archeologický výskum.

37. **N e m e š a n y** (okr. Levoča), poloha Pod Horou, sídlisko, prieskum, neolit, doba bronzová, bez bližšieho určenia. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Južný okraj lokality sa dotýka severného okraja intravilánu obce. Zo západu ju ohraničuje potok Kapustnica. Polohou viedla stredoveká cesta v ZV orientácii. Objavilo sa sídlisko, čo dokladá najmä početný črepový materiál (1142 ks), mazačnica (49 ks), brúsy, otlkače (10 ks) a kamenná štiepaná industria (7 ks; obr. 63: 4-13, 64: 1-11). Ojedinelý je neolitický keramický fragment (obr. 63: 1). Do tohto horizontu môže patriť aj časť štiepanej industrie (obr. 63: 2, 3). Otázne je datovanie väčšej železnej lupy. Sídlisko bude zničené výstavbou diaľnice. Zachovalosť terénnej situácie si vyžaduje na lokalite systematický výskum.

38. **J a b l o n o v** (okr. Levoča), poloha Stredné hony I, nálezisko, prieskum, pravek, stredovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Nálezy sa nachádzali neďaleko terénnej vlny, ktorá predstavuje polohu stredovekej cesty. Je v úrovni plánovanej výstavby diaľnice. V mieste menších plôch tmavosivej ornice sa našiel zlomok hrotitej čepele z pazúrika (?) a gombík zo stredovekej pokrievky, čo dovoľuje predpokladať výraznejšie osídlenie.

39. **J a b l o n o v** (okr. Levoča), poloha Stredné hony II, sídlisko, prieskum, doba bronzová, stredovek (15. stor.), bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Poloha bola skúmaná v rámci výskumu okolia trasy diaľnice. Na ploche s výraznou tmavosivou zeminou a znakmi po ohniskách sa našli črepy z doby bronzovej (10 ks). Do tohoto horizontu snád patrí aj kamenná štiepaná industria (2 ks) a kamenný terčik. Doložili sa aj stredoveké pamiatky, a to bronzové kovanie z knížnej väzby (obr. 61: 4), železný predmet a jeden kus železnej trosky. V teréne bolo možné identifikovať najmenej štyri objekty s ohniskami. Lokalita nebola doposiaľ evidovaná.

40. **J a b l o n o v** (okr. Levoča), poloha Stredné hony III, sídlisko, prieskum, pravek, doba bronzová, mladšia doba rímska, Slovania, 12.-13. stor. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Objavená lokalita sa nachádza na JV svahu kopca Stredné hony. Na rozsiahlej ploche výrazne tmavšieho zafarbenia sa našli nálezy z doby bronzovej (10 ks črepov, 4 ks kamennej štiepanej industrie), z mladšej doby rímskej, zo slovanského obdobia (35 ks črepov) a z 12.-13. stor. (5 ks črepov). Problematické je zaradenie mazačnice (2 ks) a kamenného brúsa. Lokalitou bude prechádzať diaľnica.

41. **J a b l o n o v** (okr. Levoča), poloha Rybník, sídlisko, prieskum, neolit, doba bronzová, slovanské obdobie, stredovek (14.-15. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je evidovaná od r. 1977 (*Javorský 1978, 113*). Nachádza sa severne od štátnej cesty 18, nad zátokou Hermanovho potoka. Jej podstatná časť je zničená výstavbou hospodárskeho dvora poľnohospodárskeho družstva. Nájdené artefakty potvrdzujú už doposiaľ známe poznatky o osídlení v dobe bronzovej (8 ks črepov), v slovanskom období (12 ks črepov) a v stredoveku (9 ks črepov). Nové je zistenie neolitického osídlenia, o čom svedčia nálezy keramických fragmentov (3 ks) a kamennej štiepanej industrie z radiolaritu (3 ks), obsidiánu (2 ks), podkrakovského pazúrika (1 ks), limnokvarcitu (1 ks), volynského pazúrika (1 ks; obr. 60: 10-14, 61: 1, 2) a nezistenej prepálenej suroviny (1 ks). Problematické je datovanie železnej trosky a závesku (?), a tiež fragmentu kamenného žarnova. Lokalita leží v úrovni plánovanej výstavby diaľnice.

C) Úsek Jablonov - Beharovce

42. **S pi š s k é P o d h r a d i e** (okr. Levoča), poloha Nad Bielidlami, sídlisko, prieskum, mladší paleolit (?), neolit, pravek, stredovek - novovek (13.-16. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Novoobjavená lokalita sa nachádza severne od štátnej cesty č. 18 na návrší nad ľavým brehom Hermanovho potoka. Prevažná časť lokality má štrkové podložie. Výskum bol zameraný predovšetkým na južné časti lokality, kde boli viditeľné plochy tmavosivej až popolovitej ornice s prepálenými kameňmi. V tejto časti sa nachádzal keramický inventár (2 ks), kamenná podložka a štiepaná industria z obsidiánu (2 ks) a radiolaritu (1 ks). Zmienené nálezy zaraďujeme do neolitu. Štiepaná industria z obsidiánu (1 ks), radiolaritu (6 ks), kremeňa (2 ks), podkrakovského pazúrika (1 ks), opálu (1 ks) a bližšie nezistenej suroviny (2 ks) nepatrí jednému časovému obdobiu v rámci paleolitu, ale viacerým. Predpokladaný je mladý až neskorý paleolit, nemožno však vylúčiť ani staršie datovanie (obr. 64: 12-23). Vo východnej časti sa našli aj črepy z 13.-16. stor. (14 ks). Lokalita bude z podstatnej časti zničená stavbou diaľnice, a preto je potrebný jej záchranný výskum.

43. **S pi š s k é P o d h r a d i e** (okr. Levoča), poloha Za baštami II, sídlisko, prieskum, slovanské obdobie. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je na severnom okraji rozsiahleho sídliska, ktoré bolo zasiahnuté výstavbou štátnej cesty 18. Leží nad pravým brehom Hermanovho potoka. Evidentné sú plochy s intenzívnym prepálením podložia a kameňov, ktoré sú pravdepodobne z obloženia ohnísk. V ich blízkosti sa vyskytujú drobné kúsky mazanice a uhľky. Na jednej z týchto plôch sa našli dva slovanské črepy. Lokalita nebola doposiaľ evidovaná.

44. **S pi š s k é P o d h r a d i e** (okr. Levoča), poloha Okrúhla hôrka, sídlisko, prieskum, neolit, doba bronzová, stredovek až novovek (15.-16. stor.), bez bližšieho určenia. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je situovaná na miernom svahu nad pravým brehom nepomenovaného potoka. Získaný materiál ju zaraďuje do neolitu a doby bronzovej. Prepálené pieskovcové kamene na tmavšie sfarbených plochách indikujú polohu objektov s predpokladanými ohniskami. Najstarší črepový materiál je z neolitu (2 ks), potom z doby bronzovej (13 ks) a najmladší z obdobia vrcholného stredoveku až novoveku (2 ks). Nebola dosiaľ evidovaná.

45. **S pi š s k é P o d h r a d i e** (okr. Levoča), poloha Nad pivovarom I, sídlisko, prieskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Cez lokalitu prechádzala stredoveká cesta. Južne od nej je množstvo novovekých predmetov a stavebný materiál. V severnej časti sa v r. 1977 našli artefakty z doby bronzovej (*Javorský 1978*, 113). V mieste koncentrácie novovekých nálezov sa našlo päť črepov z obdobia stredoveku.

46. **S pi š s k é P o d h r a d i e** (okr. Levoča), poloha Nad pivovarom II, sídlisko, prieskum, doba bronzová. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Skúmaná poloha je nad pravým brehom bezmenného potoka. Nevýrazné osídlenie z doby bronzovej (5 ks črepov, 4 ks mazanice) je nad okrajom podmáčaného terénu na pomerne veľkej ploche s popolom premiešanej ornice. Doposiaľ neznáma lokalita nebude dotknutá výstavbou diaľnice.

47. **S pi š s k é P o d h r a d i e** (okr. Levoča), poloha Nad pivovarom III, sídlisko (?), prieskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Doposiaľ neznámu lokalitu vymedzuje tmavosivá ornica, na ktorej sa našli stredoveké i novoveké nálezy (4 ks črepov, troska, otlkač). Terénna situácia naznačuje existenciu objektu.

48. **S t u d e n e c** (okr. Levoča), poloha Mokrina, sídlisko, prieskum, doba bronzová, bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Objavená lokalita nad ľavým brehom potoka je vymedzená tmavosivou ornice, na ktorej sa vedľa prepálených kameňov z ohnísk vyskytuje nálezový materiál z doby bronzovej (13 ks črepov, 2 ks mazanice, brús) a tri kusy železnej trosky z mladšieho časového horizontu. Lokalita leží na trase výstavby diaľnice.

49. **S t u d e n e c** (okr. Levoča), poloha Kapustnice, sídlisko, prieskum, pravek, doba bronzová, slovanské obdobie, stredovek (12.-13. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je situovaná na pravobrežnej terase potoka Margecianka. Evidovaná je od r. 1977 (*Javorský 1981*, 118). Prieskumom sa upresnilo ohraničenie sídliska v západnom i severnom smere. Nájdene nálezy pochádzajú z doby bronzovej (18 ks črepov), zo slovanského a stredovekého obdobia

(100 ks črepov). Neisté je časové zatriedenie kamennej štiepanej industrie (3 ks), otlkača, mazanice (3 ks) a železnej trosky (3 ks).

50. B i j a c o v c e (okr. Levoča), poloha Pod kaštielom, sídlisko, prieskum, neolit, doba bronzová, mladšia doba rímska, slovanské obdobie, stredovek (14.-15. stor.). Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza na nevýraznom kopci severne od štátnej cesty 18 nad pravým brehom Bijacovského potoka. Známa je od r. 1977 (*Javorský 1985*, 110-125). Prieskum lokality sa realizoval v rámci výskumu širšieho okolia polôh, ktoré budú dotknuté výstavbou diaľnice. Získali sa nové materiály zo známych fáz osídlenia polohy. Výraznejšie sa dala sledovať len poloha a orientácia neolitických veľkopriestorových domov (J-S). Do tohto horizontu možno začleniť keramické fragmenty (13 ks), štiepanú industriu z radiolaritu, obsidiánu (6 ks), tylovú časť štíhleho kopytovitého klinu, otlkače (2 ks) a mazanicu (16 ks). Z mladších období pochádzajú výhradne črepy (doba bronzová 8 ks, mladšia doba rímska 1 ks, obdobie slovanské 6 ks, 14.-15. stor. 7 ks; obr. 65: 1, 2, 6).

51. B i j a c o v c e (okr. Levoča), poloha Zadné hony, sídlisko, prieskum, doba bronzová, bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Objavená lokalita na miernom JV svahu sa rozkladá na ploche 10 000 m². Leží blízko výdatného prameňa, ktorý v súčasnosti vyúsťuje do odvodňovacieho potrubia. K jej objaveniu došlo v dôsledku hlbokej orby na polohe, kde sú dobre viditeľné čierno sfarbené škvrny, vyznačujúce prítomnosť objektov s prepálenými kameňmi (pravdepodobne z ohnísk) a početnými črepmi (116 ks) z doby bronzovej. Do rovnakého obdobia nepochybne patrí aj mazanica (36 ks), a zrejme tiež štiepaná industria - zlomok čiastočne prepálenej čepele z pazúrika (čokoládového ?) a limnokvarcitový úštep (obr. 65: 3-5, 7-9). Zatiaľ nemožno určiť, s akým obdobím sa viaže nájdená železná troska (2 ks).

52. B i j a c o v c e (okr. Levoča), poloha Tri štvrtky, sídlisko, nálezisko bahennej rudy, prieskum, doba bronzová, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Nálezisko je na okraji podmáčaného terénu s malými ostrovčekami rašeliny. Južne a východne od tejto polohy je rašelinisko, kde sa zistili plochy so železitým substrátom nekryštalickej podoby. V týchto vrstvách sa nachádzajú aj dva kusy limonitu. Nálezový inventár dopĺňajú keramické zlomky z doby bronzovej (14 ks), 13. stor. (1 ks), novoveku (4 ks), mazanice (2 ks) a 2 fragmenty železných predmetov. Polohu zničí výstavba diaľnice.

53. B i j a c o v c e (okr. Levoča), poloha Krátke hony, nálezisko, prieskum. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Výskum polohy sa zamerlal na orbou narušenú okrajovú časť podmáčaného terénu, na ktorom sú ostrovčeky rašeliny. Na ornici je množstvo práškovej nekryštalizovanej rudy a malé hrudky bahennej rudy, z ktorej sa odobrala vzorka. Našiel sa tiež zrnitý slovanský (?) črep a železný predmet.

54. B i j a c o v c e (okr. Levoča), poloha Pod horou, sídlisko (?), prieskum, bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je situovaná nad ľavým brehom potoka. Doposiaľ nebola evidovaná. Na celej ploche sa vyskytoval rozptýl drobných kúskov intenzívne prepálenej mazanice bez sprievodných nálezov. Otázka datovania preto ostáva otvorená. V blízkosti polohy bude realizovaná výstavba diaľnice.

55. B e h a r o v c e (okr. Levoča), poloha Predné hony, nálezisko, prieskum, pravek, slovanské obdobie. Uloženie nálezov: AÚ SAV, pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa nachádza na JV svahu severne od štátnej cesty č. 18. Na ornici s výrazným tmavosivým sfarbením sa našiel atypický praveký črep, jeden slovanský a dva novoveké. Rámcovo do praveku možno zaradiť bazálnu časť čepele so spodnou retušou ľavej hrany z podkrakovského pazúrika a radiolaritový úštep (neolit ?; obr. 65: 10, 11). Poloha bude zasiahnutá výstavbou diaľnice.

Prieskumom sa získali nové poznatky o pravekom až stredovekom osídlení Spiša. Objavené boli lokality pod číslami 6, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 20, 26, 28, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 51, 52, 53, 54 a 55. Mnohé z nich budú zničené výstavbou diaľnice, a preto je potrebné preskúmať lokality pod číslami 7, 8, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 40, 41, 42, 48, 52, 53 a 55.

Na prieskume lokalít pod číslami 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 18, 19, 20, 21, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 41, 50, 52, 53 a 55 sa podieľal aj *J. Béreš*.

Literatúra

- Bardossy 1802* - J. Bardossy: Supplementum Analectorum terrae Scepusinsis. Levoča 1802, 298-302
- Javorský 1978* - F. Javorský: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície v okrese Spišská Nová Ves. AVANS 1977, 1978, 103-120.
- Javorský 1981* - F. Javorský: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš v roku 1979. Štud. Zvesti AÚ SAV 19, 1981, 67-95.
- Javorský 1981* - F. Javorský: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš AÚ SAV. AVANS 1980, 1981, 108-126.
- Javorský 1982* - F. Javorský: Prieskumy Výskumnej expedície Spiš. AVANS 1981, 1982, 110-134.
- Javorský 1983* - F. Javorský: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš AÚ SAV. AVANS 1982, 1983, 100-105.
- Javorský 1984* - F. Javorský: Záchranné výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš. AVANS 1983, 1984, 96-112.
- Javorský 1985* - F. Javorský: Záchranné výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Spiš. AVANS 1984, 1985, 110-125.
- Javorský 1988* - F. Javorský: Prieskumy a záchranné výskumy v okresoch Poprad a Spišská Nová Ves. AVANS 1987, 1988, 66.
- Javorský 1990* - F. Javorský: Záchranné výskumy na stavbách, melioráciách a pri opravách sakrálnych objektov: AVANS 1988, 1990, 84-85.
- Lipták 1935* - J. Lipták: Urgeschichte und Besiedlung Zips. Kežmarok 1935.
- Münnich 1889* - A. Münnich: Der Leutschauer Burgberg. In: Zipser Bote 1889, č. 1
- Münnich 1895* - A. Münnich: A Szepeség őskora. A Szepesmégyei történelmi társulát mileniumi kiadványai. I., Levoča 1895, 177-255.
- Soják 1997* - M. Soják: Archeologické prírastky Podtatranského múzea Poprad v roku 1997. Štud. Zvesti AÚ SAV 34, v tlači.

BEGEHUNG EINER FERNSTRASSE IN DER ZIPS. Im Rahmen der Bauvorbereitungen zur Fernstraße realisierte die Arbeitsstelle des AI der SAW zu Spišská Nová Ves in Zusammenarbeit mit dem Forschungszentrum des AI der SAW zu Košice und des Podtatranské múzeum zu Poprad eine Begehung der Lokalitäten, die durch diesen Aufbau beschädigt oder vernichtet werden. A) Abschnitt Mengusovce - Jánovce: 1. Mengusovce (Bez. Poprad), Lage Bôrik-Kimbierčik. Schon Ende des vorigen Jahrhunderts wurde angenommen, daß die Lage eine urzeitliche oder mittelalterliche kleine Festung gewesen sein konnte (*Lipták 1935*, 35; *Münnich 1889*, Nr. 1). Es kann konstatiert werden, daß diese Geländezurichtungen auf dem Hügelgipfel mit der Ausnützung der Lage nach ihrer Befestigung verknüpft sind. 2. Mengusovce und Lučivná (Bez. Poprad), Lage Bôrik-Kinberg, die Begehung des ganzen Hügels richtete sich auf die Feststellung von Belegen über seine Besiedlung, die in älteren Quellen erwähnt ist (*Lipták 1935*, 34; *Münnich 1889*, Nr. 1). Nicht bestätigt wurden die Berichte über eine urzeitliche Besiedlung der Lage, es muß in der Erforschung der Fundstelle fortgesetzt werden. 3. Mengusovce (Bez. Poprad), Lage Pod Kinbergom-Pod Bôrikom. Beim SO-Fuß des Hügels fand man Ende des vorigen Jahrhunderts eine größere Konzentration von Eisenschlacke (*Münnich 1889*, Nr. 1). In Anbetracht der veränderten Geländesituation war das Ergebnis negativ. 4. Mengusovce (Bez. Poprad), Lage Pri Mengusovskej vode. Es wurden Stellen gesucht, wo urzeitliche oder mittelalterliche Verhüttungsöfen sein könnten (*Münnich 1895*, 177-255). 5. Batizovce (Bez. Poprad), Lage Velké Lúky (Štrkovisko). Bei einer Rettungsgrabung in der Lage wurde der Rest des oberirdischen Pfostenbaues aus der Bronzezeit untersucht (*Soják 1997*). 6. Poprad, Teil Stráže pod Tatrami (Bez. Poprad), Lage Na Malé lúky. Westlich der Siedlung und des Wirtschaftshofes Úsvit wurde eine weitere Lagerstätte von Raseneisenerz in der Zips festgestellt. 7. Hôrka, Teil Kišovce (Bez. Poprad), Lage Na Borovské. Die Fundstelle ist bereits seit dem J. 1982 evidiert (*Javorský 1983*, 100). Die Grabung ergab einen Radiolaritabschlag, Lehmverputz, slawische Scherben und eine neuzeitliche Tonpfeife (Abb. 58: 1-6). 8. Vlková (Bez. Kežmarok), Lage Horanské I und II. Eine mittelalterliche Dorfwüstung wurde im J. 1982 entdeckt (*Javorský 1988*, 66). Verfolgt wurde die Fläche zwischen der Kirchenwüstung und dem mittelalterlichen Weg, um zu beurteilen, inwieweit die Lokalität durch den Bau der Fernstraße bedroht sein könnte. Gewonnen wurden Scherben aus dem 10.-15. Jh., Lehmver-

putz, Eisengegenstände, Eisenschlacke, Tierknochen und ein Schleifstein. 9. Abrahámovce (Bez. Kežmarok), Lage Koncom do járku. In der Ackerkrume fand man außer einer größeren Menge durchglühter Steine mittelalterliches Scherbenmaterial und einen Klingenschlag aus Feuerstein. 10. Jánovce. Teil Machalovce (Bez. Poprad), Lage Pod Čenčickou horou-Úboč. Im J. 1973 fand man hier Scherben aus der älteren römischen und großmährischen Zeit (*Javorský 1984, 97*). Bei dieser Geländebegehung wurden mittelalterliche Scherben geborgen. 11. Jánovce, Teil Machalovce (Bez. Poprad), Lage Roveň. Auf der Siedlung (?) wurden urzeitliche atypische Scherben und Scherben aus dem Mittelalter geborgen. 12. Jánovce - Machalovce (Bez. Poprad), Lage Pri Machalovskej križovatke II. Gefunden wurden hier Scherben einer Besiedlung aus der jüngeren römischen Kaiserzeit und aus dem 13.-15. Jh. 13. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Nad Čenčickým chodníkom. Die Ackerkrume ergab urzeitliche Keramikartefakte. 14. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Pod Čenčickým chodníkom. Durch Überpflügung beschädigt wurden auf der Fundstelle mehrere Feuerstellen mit Fundgut aus der jüngeren römischen Kaiserzeit, aus dem Mittelalter, weiters ein Obsidianartefakt und ein Eisenkeil. B) Abschnitt Jánovce - Jablonov: 15. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Pri Machalovskej križovatke I. Im Fundinventar befinden sich Artefakte aus Krakauer Jurafeuerstein, Scherben aus der jüngeren römischen Kaiserzeit, aus dem 13.-15. Jh., Lehmverputz, Eisengegenstände, Eisenschlacke und ein Schleifstein. 16. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Smykanec II. Wir setzten voraus, daß auf dieser Fläche im 13. Jh. ein Objekt unbekanntes Zwecks gewesen sein konnte. 17. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Vangart II (Martinova osada). Die Fundstelle ist seit dem J. 1983 evidiert (*Bardossy 1802, 298-302; Javorský 1983, 103*). Im Südteil der Siedlung ist Material aus dem 13.-14. Jh. konzentriert. 18. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Pod Kolpsnakom. Bei der diesjährigen Begehung gewann man Scherben aus der jüngeren römischen Kaiserzeit, aus slawischer Zeit und aus dem Mittelalter. 19. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Pod Gelendrami. Die diesjährige Begehung ergab Funde aus der jüngeren römischen Zeit. 20. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Nad Močidlami. Urzeitliche atypische Scherben häuften sich in der Nähe des Bachufers Rurový potok und mittelalterliche wie auch neuzeitliche Eisengegenstände im Ostteil der Fundstelle. 21. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Partizánska ulica. Die Fundstelle ist als mittelalterliche Siedlungswüstung seit dem J. 1981 evidiert (*Javorský 1982, 121*). Die bisherigen Funde deuten an, daß sie ostwärts fortsetzt, wo ein beträchtlicher Teil der Lage beim Bau der Fernstraße vernichtet wird. 22. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lagen Pod Šibeničnou horou und Pod Gelendrami. Bei der Begehung wurde die Wegstrecke verfolgt, die in Schriftquellen vom 13. bis Mitte des 19. Jh. nachgewiesen ist (*Bardossy 1802, 298-302; Javorský 1984, 96-112*). 23. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lage Nad Širokými lúkami. Die Grabung bestätigte bronzezeitliche Besiedlung (Scherben, Bronzeahle und ein Schlagstein). (*Javorský 1981, 83*). 24. Spišský Štvrtok (Bez. Levoča), Lagen Pod Šibeňou und Pod Skalickou. Der aus mittelalterlichen Urkunden bekannte mittelalterliche Weg läßt sich auch in der Gegenwart verfolgen. Die Grabung richtete sich auf die Präzisierung des Wegverlaufes. 25. Dravce (Bez. Levoča), Lage Pod Skalickou. Die Fundstelle ist seit dem J. 1977 evidiert (*Javorský 1981, 67*). Die diesjährige Grabung lieferte Scherben aus der jüngeren römischen Kaiserzeit, aus slawischer Zeit und aus dem 13.-14. Jh. 26. Dravce (Bez. Levoča), Lage Pod Šibeňou. Auf dem mäßigen Hang fand man Scherben aus der Bronzezeit, aus dem 13.-14. Jh., Lehmverputz, Eisenschlacke und eine Tonpfeife. 27. Iľiašovce (Bez. Spišská Nová Ves), Lage Nad Širokými lúkami II. Die Lokalität wird im Norden vom mittelalterlichen Weg zwischen den angeführten Koten umgrenzt. 28. Iľiašovce (Bez. Spišská Nová Ves), Lage Za hostincom. Am intensivsten ist hier neolithische Besiedlung in der Nähe des Baches. Außer Scherben und Lehmverputz sind Funde von Silexspaltindustrie wichtig (Abb. 58: 7-10; 59; 60: 1-9). Verhältnismäßig intensiv ist ebenfalls bronzezeitliche Besiedlung, was durch den Fund von Scherben und ein Klümpchen von baltischem Bernstein dokumentiert ist. 29. Iľiašovce (Bez. Spišská Nová Ves), Lage Pod Prostredným vrchom. Die Fundstelle wird seit dem J. 1982 evidiert (*Javorský 1983, 105*). Eine Begehung ergab urzeitliche Scherben, Lehmverputz und einen Eisennagel. 30. Dolany (Bez. Levoča), Lage Pod Brusníkom. Seit dem J. 1984 evidiert (*Javorský 1990, 84*). Durch eine Geländebegehung erweiterte sich das Fundinventar um Scherben aus dem Neolithikum, aus der Bronzezeit, der slawischen Zeit und aus dem 13. Jh. 31. Klčov (Bez. Levoča), Lage Roveň-Pod Hájikom. Die Grabung lieferte neue Erkenntnisse über die kulturelle Vertretung der urzeitlichen Besiedlung der Fundstelle und gewonnen wurden Scherben aus dem Neolithikum,

der Bronzezeit, eine Sichelklinge aus Krakauer Jurafeuerstein und ein Eisengegenstand (Abb. 61: 3, 5-8; 62). 32. Klčov (Bez. Levoča), Lage Pri ihrisku. Die Fundstelle wurde bei der Anlage eines Spielplatzes in den J. 1977 und 1984 festgestellt (*Javorský 1985*, 110-125). Gewonnen wurden Scherben aus dem Neolithikum und aus der Bronzezeit. 33. Klčov (Bez. Levoča), Lage Pod horou II. Auf der untersuchten Fläche fand man sporadisch Scherben aus der Bronzezeit, aus der römischen Kaiserzeit und slawischer Zeit wie auch aus dem 12.-13. Jh. 34. Nemešany (Bez. Levoča), Lage Močiare. Die Fundstelle ist seit 1983 evidiert (*Javorský 1982*, 119) und festgestellt wurde Besiedlung aus der Bronzezeit, der jüngeren römischen Kaiserzeit und aus dem 15. Jh. 35. Nemešany (Bez. Levoča), Lage Do Rakyca I. Am Westrand der Fundstelle wurden atypische urzeitliche Scherben gewonnen (*Javorský 1990*, 85). 36. Nemešany (Bez. Levoča), Lage Do Rakyca II. Bei der Grabung wurde ein bisher nicht evidiertes wüst gewordenes Objekt aus der jüngeren römischen Kaiserzeit (?) festgestellt. 37. Nemešany (Bez. Levoča), Lage Pod Horou. Es kam eine bronzezeitliche Siedlung zum Vorschein, belegt durch zahlreiches Scherbenmaterial, Lehmverputz, Schleifsteine, Schlagsteine und Silexspaltindustrie (Abb. 63; 64: 1-11). 38. Jablonov (Bez. Levoča), Lage Stredné hony I. An der Stelle kleinerer Flächen der dunkelgrauen Ackerkrume fand man: das Bruchstück einer spitzen Feuersteinklinge (?), den Knopf von einem mittelalterlichen Gefäßdeckel. 39. Jablonov (Bez. Levoča), Lage Stredné hony II. Auf einer Fläche mit Anzeichen von Feuerstellen fand man Scherben aus der Bronzezeit, Silexspaltindustrie und eine Silexscheibe, aber auch einen mittelalterlichen Bronzebeschlag eines Bucheinbandes (Abb. 61: 4). 40. Jablonov (Bez. Levoča), Lage Stredné hony III. Auf der Fläche fand man Funde aus der Bronzezeit, Scherben aus der jüngeren römischen Kaiserzeit und slawische wie auch aus dem 12.-13. Jh., ferner Silexspaltindustrie. 41. Jablonov (Bez. Levoča), Lage Rybník. Die Fundstelle ist seit dem J. 1977 evidiert (*Javorský 1978*, 113). Die gefundenen Artefakte bestätigen eine Besiedlung der Lage in der Bronzezeit, in slawischer Zeit und im Mittelalter. Neu festgestellt wurde neolithische Besiedlung, wovon Funde von Silexfragmenten und von Silexspaltindustrie zeugen (Abb. 60: 10-14; 61: 1, 2). C) Abschnitt Jablonov - Beharovce: 42. Spišské Podhradie (Bez. Levoča), Lage Nad Bielidlami. Die neuentdeckte Fundstelle befindet sich über dem linken Bachufer des Hermanov potok. In diesem Teil befand sich Keramikinventar, eine Steinunterlage und Silexspaltindustrie aus Obsidian, Radiolarit, Quarz, aus Krakauer Jurafeuerstein, Opal und aus einem näher nicht festgestellten Rohstoff. Die Funde gehören nicht zu einem einzigen Zeitabschnitt im Rahmen des Paläolithikums, sondern mehreren. Vorausgesetzt wird das Jung- bis Spätpaläolithikum und eine ältere Datierung (Abb. 64: 12-23). Im Ostteil wurden auch Scherben aus dem 13.-16. Jh. gefunden. 43. Spišské Podhradie (Bez. Levoča), Lage Za baštami II. Hier wurden slawische Scherben gefunden. 44. Spišské Podhradie (Bez. Levoča), Lage Okružla hórka. Das gewonnene Material verweist diese Fundstelle in das Neolithikum, in die Bronzezeit und in das Hochmittelalter bis in die Neuzeit. 45. Spišské Podhradie (Bez. Levoča), Lage Nad pivovarom I. Im Nordteil fand man im J. 1977 Materialien aus der Bronzezeit (*Javorský 1978*, 113). An der Stelle der Konzentration von neuzeitlichen Funden wurden auch Scherben aus dem Mittelalter gefunden. 46. Spišské Podhradie (Bez. Levoča), Lage Nad pivovarom II. Unausgeprägte Besiedlung aus der Bronzezeit. 47. Spišské Podhradie (Bez. Levoča), Lage Nad pivovarom III. Eine bisher unbekannte Fundstelle ist durch eine dunkelgraue Ackerkrume umgrenzt, auf welcher mittelalterliche wie auch neuzeitliche Materialien gefunden wurden. 48. Studenec (Bez. Levoča), Lage Mokriny. Neben durchglühten Steinen aus Feuerstellen kommt Fundmaterial aus der Bronzezeit und Stücke von Eisenschlacke vor. 49. Studenec (Bez. Levoča), Lage Kapustnice. Die Fundstelle ist seit 1977 evidiert (*Javorský 1981*, 118). Die geborgenen Funde stammen aus der Bronzezeit, aus slawischer Zeit und aus dem Mittelalter. Unsicher ist die zeitliche Einstufung der Silexspaltindustrie, eines Schlagsteins, von Lehmverputz und Eisenschlacke. 50. Bijacovce (Bez. Levoča), Lage Pod kaštieľom. Die Fundstelle ist seit 1977 bekannt (*Javorský 1985*, 110-125). Ausgeprägter verfolgbar war nur die Lage und Orientierung von neolithischen Großhäusern. Zuweisbar sind in diesen Horizont Keramikfragmente, Silexspaltindustrie aus Radiolarit und Obsidian, der Nackenteil eines Schuhleistenkeils und ein Schlagstein. Aus jüngeren Epochen stammen ausgeprägte Scherben aus der Bronzezeit, der jüngeren römischen Kaiserzeit, der slawischen Zeit und aus dem 14.-15. Jh. (Abb. 65: 1, 2, 6). 51. Bijacovce (Bez. Levoča), Lage Zadné hony. Die Fundstelle erstreckt sich auf 10 000 m² Fläche. Sichtbar sind auf ihr schwarze Flecken mit durchglühten Steinen und Scherben aus der Bronzezeit. In den gleichen Zeitabschnitt

gehört zweifellos auch die Silexspaltindustrie (Abb. 65: 3-5, 7-9). 52. Bijacovce (Bez. Levoča), Lage Tri štvrtky. Die Fundstelle befindet sich am Rand eines durchnähten Geländes mit kleinen Torfinseln, auf denen auch Stücke von Limonit, Keramikscherben aus der Bronzezeit, aus dem 13. Jh. und aus der Neuzeit gefunden wurden. 53. Bijacovce (Bez. Levoča), Lage Krátke hony. Auf der Ackerkrume befindet sich eine Menge von pulverartigem, nicht kristallisiertem Erz und kleine Klümpchen von Sumpfeisenerz. Gefunden wurde ebenfalls eine körnige slawische Scherbe und ein Eisengegenstand. 54. Bijacovce (Bez. Levoča), Lage Pod horou. Auf der ganzen Fläche kamen verstreut kleine Stückchen von intensiv gebranntem Lehmverputz ohne Begleitfunde vor. 55. Beharovce (Bez. Levoča), Lage Predné hony. In der Ackerkrume von ausgeprägter dunkelgrauer Verfärbung stieß man auf eine atypische urzeitliche Scherben, auf slawische neuzeitliche Scherbe.

BRÚSENÁ SEKERA Z KVAKOVIEC

Mária Jenčová

Kvakovce (okr. Vranov nad Topľou), južne od obce, eneolit, náhodný nález. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Múzeum získalo kúpou od P. Jarinkoviča brúsenú sekeru, ktorú našiel jeho brat v katastri obce Kvakovce. Sekera z domáceho materiálu (limnosilicít) je kvalitne vybrúsená, má lichobežníkovitý tvar, súmerné, mierne vejárovite rozšírené ostrie, pôvodne rovný tyl, jednu stranu viac vyklenutú. Na povrchu sú stopy retuše a druhotného poškodenia. Rozmery: v. 9 cm, š. ostria 5,1 cm, max. hr. 20,8 cm. Na základe najbližších analógií (Budinský-Krička 1991, obr. 66: 17, 20) a kultúrnych podmienok oblastí, v ktorej sa sekera našla, ju možno priradiť ku kultúre východoslovenských mohýl.

Literatúra

Budinský-Krička 1991 - V. Budinský-Krička: K otázke skupiny východoslovenských mohýl. Vsl. Pravek 3, 1991, 96-111.

GESCHLIFFENE AXT AUS KVAKOVCE. Das Museum erwarb durch Kauf eine geschliffene Axt - einen Zufallsfund aus dem Gemeindekataster von Kvakovce (Bez. Vranov nad Topľou). Die qualitativ geschliffene Axt (Abb. 66) ist trapezförmig, hat eine symmetrische Schneide und mäßig gewölbte eine Seite. Man kann sie zur Kultur der ostslowakischen Hügelgräber verweisen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA PRELOŽKE CESTY V KOŠICIACH

Lubomíra Kaminská

Košice (okr. Košice-mesto), poloha Galgovec, sídlisko, kamenná industria, keramika, mladý paleolit, neolit, doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Záchranný archeologický výskum sme realizovali v júni až auguste 1997 v polohe Galgovec, cez ktorú prechádza trasa preložky cesty I/50. Lokalita sa nachádza na južnom okraji Košíc, na ľavostrannej terase Myslavského potoka. Na západnej strane na ňu nadväzuje poloha Červený Rak, na východnej strane končí na okraji Barce.

Trasa cesty meria 2,8 km. Jej výstavba však už pred začiatkom výskumu zničila takmer všetky archeologické objekty. Zostali len menšie koncentrácie nálezov na kilometroch 1,30-1,40; 1,50-1,55 a 1,75-1,85, pre ktoré sme zvolili označenie Galgovec I, II a III.

Ojedinelé nálezy štiepanej kamennej industrie dokladajú prítomnosť lovcov aurignacienskej kultúry z obdobia mladého paleolitu aj na ľavostrannej terase Myslavského potoka.

Hlavné osídlenie tejto terasy patrí do starého neolitu, kultúre ľudu s východnou lineárnou keramikou, skupine Tiszadob. V neskoršom období bola terasa osídlená nositeľmi pilinskej kultúry.

V polohe G a l g o v e c I sme zachytili a preskúmali jeden celý a tri čiastočne zachované sídliskové objekty z neolitu.

V polohe G a l g o v e c II sme odkryli časť jedného a získali materiál z dvoch ďalších už zničených neolitických objektov.

V polohe G a l g o v e c III sme preskúmali desať celých alebo čiastočne zachovaných sídliskových objektov, z ktorých päť patrí do neolitu a päť do doby bronzovej.

V nálezovom materiáli z mladšej doby kamennej prevažuje keramika. Najväčšia rôznorodosť tvarov a výzdoby sa prejavuje na miskách. Kombinácia rytého a čierneho malovaného ornamentu misiek na nôžkach vychádza zo starších tradícií výzdoby lineárnej keramiky. Nové výzdobné motívy, ako sú hustejšie rytý ornament, v ktorom sa uplatňuje okrem línie aj krokvica, špirála, lomené línie a vpichy, zasa predstavujú vývojový prvok mladšej fázy lineárnej keramiky, skupiny Tiszadob.

Hrubostenná keramika je zastúpená hlavne tvarmi hrncovitých nádob, ktoré sú zdobené najčastejšie radmi otvorov pod okrajom a na tele rôznymi druhmi výčnelkov. Druhým tvarom sú zásobnice, ktorých baňaté telo oddeľuje od hrdla plastická páska s jamkovaním.

Medzi nálezmi sa vyskytujú aj drobné tvary keramiky, ako sú poháriky a malé mištičky, hlinená platnička s otvormi na zavesenie, hlinené závažie zdobené radmi vpichov, hlinené perly a fragmenty hlinených náramkov.

Kamenné nástroje sú zastúpené hlavne štiepanou industriou. Ojedinele sa vyskytli zlomky brúsených nástrojov. Ku kamenným artefaktom patria aj zrnotierky.

V nálezoch pilinskej kultúry prevažuje keramika. Z tenkostenných tvarov sú tu zastúpené šálky. Vyskytli sa aj fragmenty amforovitých nádob čiernej farby. Najpočetnejšie sú však hrubšie hrncovité nádoby zdobené rôznymi druhmi výčnelkov.

Okrem nálezového materiálu sme získali aj dôležité poznatky o formách sídliskových objektov.

Podľa odkrytých zvyškov osídlenia môžeme predpokladať, že ľavostranná terasa Myslavského potoka bola súvisle osídlená v rôznych fázach kultúry s lineárnou keramikou, a to hlavne počas protolineárnej fázy (poloha Červený Rak, výskum v r. 1980) a skupinou Tiszadob (poloha Galgovec). V mladšom období sa osídlenie viaže k pilinskej kultúre.

RETTUNGSGRABUNG AUF EINER STRASSENVERLEGUNG IN KOŠICE. Die Fundstelle liegt am Südrand von Košice (Bez. Košice) auf der linksseitigen Bachterrasse des Myslavský potok, umgrenzt an der Westseite von der Lage Červený Rak und an der Ostseite von der Peripherie von Barca. Vor Grabungsbeginn war ein großer Teil der Fläche bereits vernichtet. Es konnten nur drei Konzentrationen von Objekten untersucht werden, die als Galgovec I, II und III bezeichnet wurden. In den Lagen I und II erfaßten und untersuchten wir Objekte der Träger der östlichen Linearkeramik der Gruppe Tiszadob. Siedlungsobjekte desselben Zeitabschnittes wurden auch in der Lage Galgovec III freigelegt. Außer ihnen kamen hier auch Objekte der Pilinyer Kultur vor. Als Lesefunde gewann man vereinzelte Funde von Spaltindustrie der Aurignac-Kultur aus der Epoche des Jungpaläolithikums. Das Fundmaterial besteht hauptsächlich aus Keramik, Schmuckgegenständen aus Ton und aus Lehmverputz. Vorwiegend ist Silexspaltindustrie vertreten, sporadisch wurden auch geschliffene Artefakte nachgewiesen. Vertreten sind auch Mahlsteine, Unterlagen u. a. Auf Grundlage der Grabung kann angenommen werden, daß die ganze linksseitige Terrasse des Vyslavský-Baches zusammenhängend in verschiedenen Phasen der Kultur mit östlicher Linearkeramik besiedelt war, und zwar hauptsächlich in der Protolinear-Phase (Lage Červený Rak, Grabung im J. 1980), und auch von Trägern der Tiszadob-Gruppe (Lage Galgovec). Jüngere Besiedlung war durch die Pilinyer Kultur vertreten.

VÝSKUM GRAVETTIENSKEJ LOKALITY V BANKE

Lubomíra Kaminská - Barbara Kazior - Janusz K. Kozłowski - Krzysztof Sobczyk - Maciej Pawlikowski

Banka (okr. Piešťany), poloha Kopanice-Horné farské role, sídlisko, systematický výskum, mladý paleolit, gravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra; po spracovaní: Balneologické múzeum, Piešťany.

Lokalita sa nachádza na SV okraji obce Banka, v sprašových vrstvách západného svahu Považského Inovca. Je južnejším pokračovaním gravettienskeho osídlenia, skúmaného v predchádzajúcich rokoch v susedných Moravách nad Váhom. Nálezisko je roky známe z amatérskych zberov. V r. 1994-1996 ho výkopmi nenahraditeľne poškodil L. Ďuračka z Piešťan.

Archeologický výskum v r. 1997 sa realizoval v rámci dohody o spolupráci pri výskume mladopaleolitických lokalít medzi AÚ SAV v Nitre a Inštitutom Archeológie Jagiellonskeho Univerzity v Krakove. Brigádnikmi na výskume boli študenti archeológie z Krakova, Bratislavy a Nitry.

Sondami, plošnými odkryvmi a geologickou stratigrafickou sondou sme zachytili a zdokumentovali stratigrafickú polohu štyroch sprašových vrstiev. Tri z nich obsahujú tiež štiepanú industriu mladopaleolitickej gravettienskej kultúry.

Najmladšia nálezová vrstva (epigravettien) sa nachádza v sprašovej hline zmenenej pedologickým procesom a porušenej hlbokou orbou. Štiepaná kamenná industria je vyrobená prevažne z radiolaritu a pazúrika.

Prostredná nálezová vrstva je v zatiaľ bližšie neidentifikovanej spraši. Jej presné časové zatriedenie, a tým aj nálezov v nej, bude možné po zhodnotení odobratých vzoriek.

Najstaršia nálezová vrstva (gravettien), patriaca do horizontu nálezov s hrotmi s vrubom, vystupuje na hranici slabo zhlineného horizontu a vápenatej spraše. Obsahuje početnejšiu štiepanú industriu vyrobenú hlavne z pazúrika. V tejto nálezovej vrstve sú zachované zvieracie kosti (mamuti keľ, čeľusť mladého mamuta a kostra soba).

AUSGRABUNG EINER GRAVETTIENTZEITLICHEN FUNDSTELLE IN BANKA (Bez. Piešťany). Lage Kopanice (Horné farské role), Gravettien. Die Untersuchung der Lokalität erfolgte als Fortsetzung der Verfolgung der gravettezeitlichen Besiedlung im nördlicher situierten Moravany nad Váhom. In 28 Schnitten, fünf Flächenabdeckungen und einem geologischen stratigraphischen Schnitt erfaßten und dokumentierten wir die stratigraphische Lage von vier Lössschichten. Drei von ihnen enthielten auch Spaltindustrie der jungpaläolithischen Gravettien-Kultur. Die älteste Fundschicht gehört in den Horizont der gefundenen Kerbspitzen.

PRIESKUM V ŽARNOVICI

Katarína Konečná - Gejza Trgina

Žarnovica (okr. Žarnovica), poloha Pod lipou, doba rímska. Uloženie nálezov: Pohronské múzeum, Nová Baňa.

Pravobrezná terasa Hrona, na juh od žarnovickej Kalvárie, v poli, približne 50 m od telesa násypu novej cesty, na malej ploche (asi 2x2 m) po orbe zemina premiešaná s kúskami mazanice a uhlíkov; nález keramického materiálu (obr. 68: 1-9) z doby rímskej. Išlo pravdepodobne o objekt narušený orbou.

V r. 1996-1997 vykonávali pracovníci Pohronského múzea v Novej Bani terénny archeologický prieskum v Žarnovici pri príležitosti výstavby obchvatovej komunikácie štátnej cesty I/65 a s ňou súvisiacich preložiek inžinierskych sietí. Pri opakovaných obhliadkach staveniska, nachádzajúceho sa v prevažnej miere v inundačnom pásme Hrona, bol výsledok negatívny. Súčasne bol vykonaný i prieskum blízkeho okolia.

GELÄNDEBEGEHUNG IN ŽARNOVICA. Im Kataster von Žarnovica (Bez. Žarnovica) wurde römerzeitliche Keramik gefunden (Abb. 68: 1-9).

TRETIA ETAPA ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V RIMAVSKEJ SOBOTE

István B. Kovács

Rimavská Sobota (okr. Rimavská Sobota), Hlavné námestie, ťažisko 14.-18. stor., sporadické nálezy zo strednej doby bronzovej (otomanská kultúra), záchranný výskum. Uloženie nálezov: Mestský úrad v Rimavskej Sobote (dočasne).

Po prerušení výskumných aktivít v severnej časti lokality v r. 1993-1994 (Kovács 1995, 82; 1996, 22) a súbežne s rekonštrukčnými prácami sa pokračovalo v záchrannom výskume. Aktivity boli koncentrované prevažne do južnej, čiastočne i do západnej časti lokality. Spôsob výskumu bolo treba prispôbiť harmonogramu stavebných prác. Sústreďoval sa predovšetkým na lokalizáciu, preskúmanie a identifikáciu historických objektov, sčasti doložených aj písomnými prameňmi. Počas výskumu boli odkryté, resp. skúmané, tieto objekty:

a) **Farský kostol sv. Jána Krstiteľa.** Potvrdilo sa zistenie zo severnej strany, že terajší kostol v podstate stojí na základoch stredovekého kostola. Na jeho južnej strane boli (čiastočne) odkryté prístupné časti objektu (štyri oporné piliere, južný vchod so šiestimi opornými piliermi, dve veže), predstavujúce rôzne stavebno-historické etapy.

b) **Ohrada okolo stredovekého cintorína - pokračovanie.** Už predtým zistené dve chronologické fázy výstavby boli doložené aj v tejto časti lokality. Jej súčasťou boli dve menšie štvorcovité veže s vnútornou svetlosťou 300x250 cm, resp. 195x210 cm, ako aj vchodová brána (vnútorná svetlosť 475x350 cm, šírka vchodu 300 cm). Ich existencia len potvrdzuje a zvýrazňuje obranný charakter ohrady.

c) **Kaplnka s päťcipovým ukončením svätyne,** zasvätená Nanebovzatiu Blahoslavenej Panny Márie. Postavená bola na náklady meštana Jánoša Wargu v polovici 16. stor. Jej vnútorná svetlosť je 550x950 cm (max. dĺžka aj so svätyňou). Pri jej výstavbe bolo narušené základové murivo jednej z veží, čo je dôkazom toho, že uvedená veža v tom čase už neexistovala, a zároveň naznačuje chronologickú pozíciu (starší dátum vzniku) veže.

d) **Bitúnok.** Štvorcovitý objekt objavený v blízkosti ohrady môžeme predbežne stotožniť so zvyškami jedného zo štyroch bitúnkov doložených v meste v 15. stor. Ide o objekt s dvoma stavebnými fázami, pričom zo staršej fázy sa zachovala iba JZ rohová časť (vnútorná svetlosť 350x305 cm, resp. 410x576 cm). V druhej polovici 16. stor. bitúnok vlastnil už spomenutý mešťan Warga, ktorý ho venoval rím. kat. cirkvi.

e) **Dvojpriestorový objekt** s celkovou vnútornou svetlosťou 500x680 cm, priečny múr z tehál, v JZ rohu zvyšky pece. Funkciu budovy bude možné presnejšie určiť až po preštudovaní archívneho materiálu. Ide zrejme o objekt slúžiaci pre potreby mesta, pričom nevyklúčujeme, že v istom období po zániku funkcie stredovekej a pred výstavbou terajšej radnice (postavená v r. 1801), teda v priebehu 18. stor., plnil funkciu radnice.

f) Najvýznamnejším objavom výskumov je pomerne rozsiahly komplex budov v JZ cípe Hlavného nám., situovaný na osi V-Z (jeho celkové rozmery: 12x24 m). Za súčasného stavu výskumu môžeme vysloviť názor, že ide o stredovekú radnicu postavenú zrejme v troch základných etapách. Najstaršia (tzv. románska) časť mohla vzniknúť najneskôr po r. 1334 (rok udelenia určitých mestských výsad - právo vybudovať hradby). O tzv. gotickú časť bola snáď rozšírená po zničujúcom požiari r. 1506, a napokon najmladšia (tzv. renesančná) časť vznikla pravdepodobne v priebehu 17. stor. Doposiaľ zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že pri poslednej prestavbe bola nadzemná časť objektu rozobraná, na zachované, resp. rozšírené základy bola postavená drevená konštrukcia (najlepšie vyobrazenie tejto podoby objektu nachádzame na vedute - olejomalbe od neznámeho autora z prelomu 18.-19. stor.), objekt stratil svoju pôvodnú funkciu radnice a slúžil ďalej ako tržnica. Detailné hodnotenie tohto vzácneho objektu a celej situácie však bude možné až po ukončení výskumu.

Počas záchranného výskumu sa našlo množstvo trojrozmerného materiálu. Osobitne významný je veľký súbor hlinených a sklenených nádob (asi po 100 ks) zo 17.-18. stor., ktorý pochádza z uzavretého celku (menší objekt z nasucho kladených kameňov pri JZ rohu radnice). Poskytuje nám doposiaľ najucelenejší prehľad o sortimente domácej i importovanej keramiky v meste v uvedenom období. Popri kuchynskom riade (rôzne typy hrncov, hrčiekov, džbánov, mís, trojnožiek, cedidlových nádob, pokrievok atď.) vyskytujú sa tu aj fajansové a porcelánové nádoby. Z výplne suterénu pochádzajú aj úlomky gotických a renesančných kachlíc, torzá z barokových kachiel, úlomky omietok so zvyškami fresiek, početné úlomky hlinených fajok. Do istej miery je prekvapením úplná absencia kovových predmetov (až na niekoľko mincí, prevažne grajciarov) a architektonických článkov zo stredovekého kostola.

Zo zberu pochádza málopočetný gotický materiál, keramika a zlomok dlaždice s vkolkovaným ornamentom.

DRITTE ETAPPE DER ARCHÄOLOGISCHEN RETTUNGSGRABUNG IN RIMAVSKÁ SOBOTA (Bez, Rimavská Sobota). Untersucht, bzw. beendet wurden folgende Objekte: a) Pfarrkirche Johannes des Täufers (Stützpfeiler, Südeingang und zwei Türme). b) Einfriedung um den Friedhof mit dem Eingangstor (lichte Weite: 475x350 cm, Breite des Eingangs: 300 cm) und zwei Türme (lichte Weite: 300x250 cm und 195x210 cm). c) Kapelle mit fünfzipeligem Abschluß des Presbyteriums, geweiht der in den Himmel aufgenommenen seligen Jungfrau Maria (lichte Weite: 550x576 cm). d) Schlachtbank mit zwei Bauphasen (lichte Weite: 350x305 cm, bzw. 410x576 cm). e) Zweiräumiges Objekt, vorderhand mit unbestimmter Funktion (lichte Weite: 500x680 cm). f) Rathaus-Marktplatz, situiert im SW-Zipfel der Lokalität mit der Achse O-W, Gesamtausmaße: 12x24 m. Festgestellt wurden drei Hauptbauphasen, und zwar: die romanische (spätestens nach dem J. 1334), die gotische (nach dem J. 1506) und die Renaissance-Phase (17.-18. Jh.). Beim gegenwärtigen Forschungsstand schließen wir nicht aus, daß es zur Veränderung der Funktion des Objektes bei seinem letzten Umbau kam: der oberirdische Teil wurde entfernt und zugleich durch eine Holzkonstruktion ersetzt, die auf der Vedute, einem Ölgemälde von der Wende des 18./19. Jh. abgebildet ist. Aus dem geschlossenen Fundverband (ein kleineres in Trockenmauertechnik errichtetes Steinobjekt bei der SW-Ecke des Rathauses) stammt eine reiche Kollektion von Keramik und Glas aus dem 17.-18. Jh. (über 100 Stück). Vertreten ist in ihr häuslich angefertigte (Küchengeschirr) wie auch importierte Keramik (Porzellan, Fayence, Glas). Als Lesefunde gewann man wenigens Keramikmaterial aus dem 14.-15. Jh. wie auch Scherben aus der Urzeit (Otomani-Kultur). Es überrascht das beinahe völlige Fehlen von Metallinventar und architektonischen Gliedern. Eine detaillierte Auswertung der Fundsituation und des gewonnenen Materials wird nach Grabungsabschluß und der Rekonstruktion des dreidimensionalen Materials möglich sein.

HROB LUŽICKEJ KULTÚRY Z PÚCHOVA

Rudolf K u j o v s k ý

Púchov (okr. Púchov), Ul. J. Kráľa, popolnicový hrob, lužická kultúra. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri práci v záhrade domu našiel majiteľ popolnicový hrob. Nález zachránil p. *Poliak* z Púchova, dlhoročný spolupracovník AÚ. Hrob tvorila veľká váza lužickej kultúry (obr. 67). Ústie nádoby bolo zistené v hĺbke 45-50 cm. Nádoba bola prikrytá plochým kameňom. Obsahovala zvyšky spálených kostí. V hrobe neboli ďalšie prílohy.

Opis nálezu

Veľká váza hnedej farby, telo dvojkonické, na najväčšej výduti s naznačeným ostrým lomom sú umiestnené štyri protiľahlé výčnelky. Plece je mierne vypuklé. Prechod hrdla a tela je plynulý. Hrdlo je vysoké, valcovité, okraj mierne von vytiahnutý. Hrana okraja je po celom obvode priečne pretlačená; v. 47 cm, Ø dna 20 cm, Ø najväčšej výdute 48,6 cm, Ø hrdla 36 cm, Ø ú. 39 cm.

Urna sa priraďuje k početným veľkým vázám lužickej kultúry stupňa Mikušovce (BD). Výničné je vyhnutie a pretlačanie okraja. Hrob je zrejme súčasťou rozsiahleho pohrebiska lužickej kul-

túry, porušeného výstavbou sídliska, na ktorom v r. 1969-1971 realizoval záchranný výskum *J. Moravčík*.

GRAB DER LAUSITZER KULTUR AUS PÚCHOV. Im Garten des Hauses Nr. 1248 auf der Gasse Ulica F. Kráľa in Púchov (Bez. Púchov) wurde ein Urnengrab der Lausitzer Kultur gefunden, das in die Stufe BD datiert ist. Als Urne diente eine große Vase (Abb. 67). Das Grab bildet den Bestandteil eines ausgedehnten Gräberfeldes der Lausitzer Kultur, das durch die Bebauung der Siedlung gestört wurde. In den J. 1969-1971 wurde hier eine Rettungsgrabung verwirklicht.

VÝSKUM V OBCI BELUŠA

Rudolf Kujovský - Ivona Vlkolinská

Beluša (okr. Púchov), poloha Pechová, pohrebisko lužickej kultúry, sídlisko púchovskej kultúry a z obdobia včasného stredoveku (vrstvy), záchranný výskum na trase diaľnice D1 (obr. 69). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Predchádzajúci terénny prieskum a tiež realizovaný záchranný archeologický výskum z r. 1964 (*G. Povala*) dokazoval existenciu viacerých lokalít v plánovanej trase terajšieho diaľničného uzla. Ide predovšetkým o pohrebisko lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej, sídlisko z doby rímskej a slovanskej. Slovanské osídlenie zdôrazňujú tiež výsledky súčasných prieskumov uskutočnených v bezprostrednom okolí, keďže sa podarilo špecifikovať niekoľko slovanských mohylníkov.

Sondážou sa potvrdila existencia lužického pohrebiska z mladšej doby bronzovej. Skúmali sme však iba jeho východnú okrajovú časť, pretože hlavné oblasti pohrebiska sú na západnej strane cesty smerom k obci.

Sídliská z doby rímskej a slovanskej potvrdili nálezy kultúrnej vrstvy, obsahujúcej črepy.

GRABUNG IN DER GEMEINDE BELUŠA. In Beluša (Bez. Púchov) befindet sich in der Lage Pechová ein Gräberfeld der Lausitzer Kultur, eine Siedlung der Púchov-Kultur und aus dem Frühmittelalter eine Kulturschicht (Abb. 69). Eine Rettungsgrabung erfolgte auf der Trasse der Fernstraße D1, die Funde sind im AI der SAW zu Nitra untergebracht.

ZBEROVÉ NÁLEZY Z FARNEJ

Rozália Kustár - Marek Špaňo

Farná (okr. Levice), poloha Svinské jamy, povrchový prieskum, sídlisko, eneolit, mladšia doba bronzová (obr. 70). Uloženie nálezov: študijné zbierky Archeologického seminára FF UK, Bratislava.

Systematickým prieskumom boli v r. 1997 zmapované archeologické nálezy v doline bezmenného potoka v trase od usadlosti Ďuky po sútok s potokom Kvetnianka (dĺžka trasy približne 3 km). Zistené náleziská sú od západu na východ nasledovné:

a) p o l o h a A: (70-320 mm) - sídliskové nálezy na južnom svahu sprašovej pahorkatiny, na ľavej strane potoka v dĺžke asi 600 m. Črep z rovného okraja s veľkým polgulovitým výčnelkom je zaraditeľný do lengyelskej kultúry. Ostatný získaný materiál (46 určitelných zlomkov) sa dá zaradiť do mladšej doby bronzovej. Okrem chronologicky menej citlivých znakov, ako sú nalepované pretláčané pásky, jemne vyhnuté okraje a hlboký rytý ornament, urobený hrebeňovitým nástrojom, sa vyskytli zlomky mís so zatiahnutým, zvonka vodorovne facetovaným okrajom, uchá s troj- a päťuholníkovitým prierezom, zvnútra facetované okraje amfor, črep s vodorovným žliabkovaním a črep so šikmým facetovaním z tela nádoby. Pozornosť si zaslúži vyhnutý, zvnútra vodorovne facetovaný a zvonka torčovaný okraj amforovitej nádoby alebo misy. Kombinácia týchto dvoch výzdobných prvkov sa vyskytuje vo válskej kultúre (*Adony, Sághegy, Sashalom; Řihovský 1966, T 22A, 22B, 7F*), zriedkavejšie v podolskej kultúre (*Brno-Obřany; Řihovský 1966, 4E*). V Békásmegyéri v hrobe 191 bola nádoba s podobným okrajom s okuliarovitou sponou (*Kalicz-Schreiber 1991, obr. 21: 1-4*). Bez uzavretých celkov je možné tieto nálezy datovať iba rámcovo do mladšej doby bronzovej.

b) p o l o h a B: (60-324 mm) - asi 250 m od opísanej polohy, na tej istej strane potoka bola ďalšia koncentrácia črepov v dĺžke asi 500 m. Medzi výraznejšie nálezy patrí gombík z dvojdielnej bádenskej misy a vyhnutý vodorovne facetovaný okraj z mladšej doby bronzovej.

c) p o l o h a C: (51-330 mm) - na druhom brehu, nad ohybom potoka sú stopy ďalšieho pravekého osídlenia, ktoré nie je možné bližšie zaradiť.

L i t e r a t ú r a

Kalicz-Schreiber 1991 - 2. Kalicz-Schreiber: Das spätbronzezeitliche Gräberfeld von Budapest (Ungarn) Prähistorische Zeitschrift 1991, 161-196.

Říhovsky 1966 - J. Říhovsky: Počátky mladší (podolské) fáze středodunajského okruhu kultury popelnicových polí. Pam. Arch. 57, 1966, 459-534.

LESEFUNDE AUS FARNÁ. 1997 realisierte Marek Špaňo eine systematische Begehung im Gemeindkataster von Farná (Bez. Levice), Lage Svinské jamy, wo drei Fundstellen (Abb. 70) entdeckt wurden. Alle drei Fundstellen sind auf einer Lößterrasse angelegt. Lage A: wahrscheinlich Siedlungsfunde, die durch Keramik der Lengyel-Kultur und jungbronzezeitliche Scherben repräsentiert sind. Lage B: Keramik wahrscheinlich aus einer Siedlung der Badener Kultur und aus der Jungbronzezeit. Lage C: nicht ausgeprägte urzeitliche Scherben.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM VO VEĽKOM KÝRI

Ivan Kuzma - Ján Rajtár - Ján Tirpák

Veľký Kýr (okr. Nové Zámky), poloha Násypový sek, staršia doba bronzová, doba halštatská, doba sťahovania národov, 9.-10. stor., sídlisko, kostrové hroby, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Potrebu záchranného výskumu vyvolala výstavba nadcestia nad železničnou traťou v mieste súčasného železničného priecestia pred vjazdom do obce zo severného smeru od Nity. V jesenných mesiacoch 1997 sa začala budovať dočasná preložka štátnej cesty I/64 západne od jej terajšieho priebehu (obr. 71: 1-3). Pri obhliadke jej odhumusovanej časti (ornica tu bola odstránená do hĺbky 0,5-0,6 m) sa v úseku južne od súčasného železničného priecestia po severný okraj obce zistilo niekoľko zoskupení archeologických objektov. Po rokovaní a uzavretí dohody s investorom stavby, Slovenskou správou ciest, tu AÚ SAV uskutočnil v dobe od 17. novembra do 18. decembra záchranný výskum. Technické práce vykonával P. Červeň, geodetické zameranie plochy a výskumu M. Bartík.

Pred výskumom sa v severnom úseku trasy preložky cesty (na ploche B 120x20 m) a v priestore plánovanej skládky zeminy a stavebného dvora (na ploche A 80x60 m) realizoval geofyzikálny prieskum. Použitý bol céziový magnetometer SMARTMAG SM-4G od firmy Scintrex s citlivosťou 0.01 nT a gradientovou toleranciou 40.000 nT/m a vyhodnocovací software OSASIS Montaj od firmy Geosoft. V severnom úseku trasy preložky sa nenamerali žiadne výraznejšie anomálie, ktoré by naznačovali výskyt archeologických objektov (obr. 72: 2). V priestore stavebného dvora (plocha A) sa zistila v dĺžke 70 m pomerne výrazná súvislá líniová anomália v smere SSZ-JJV, ako i ďalšie anomálie v západnej časti plochy (obr. 72: 1). Zisťovací rez, vedený priečne pri južnom okraji premeranej plochy, potvrdil výskyt priekopového útvaru širokého 2,8 m so šikmými stenami a zaobleným dnom, siahajúcim do hĺbky 0,7 m od úrovne zistenia. Vo výplni sa našlo len niekoľko drobných nevýrazných zlomkov v rukách hnetenej (pravekej?) keramiky. Čiastočným plošným odkryvom a sondami sa zistilo, že v týchto miestach sa nachádzajú hrubé humusovité uloženiny erodovanej pôdy zo svahu terasy, ležiacej západne od skúmanej plochy. Homogénne humózne vrstvy tu siahali do hĺbky 0,9-1,2 m od súčasnej úrovne terénu. Ďalšie archeologické objekty sa na skúmanom úseku nezistili. Výskum sa preto sústredil na južný úsek, kde sa na ploche I s rozmermi 245x30-35 m preskúmalo tridsať sídliskových objektov a tri kostrové hroby.

V južnej časti sa priečne cez skúmanú plochu v smere Z-V tiahli dva výrazné tmavé pásy. Prvý z nich, označený ako o b j e k t 1, mal šírku 8-9 m a podľa zistených profilov siahal len do hĺbky 0,45-0,55 m od úrovne zistenia. Z jeho tmavohnedej humusovitej výplne sa nezískal žiadny datova-

teľný materiál, je preto otázne, či to bol antropogénny alebo prirodzený útvar. Druhý pás (o b j e k t 2) mal pri západnom okraji skúmanej plochy šírku 1-1,2 m, postupne sa rozširoval a ústil do rozsiahlej humusovitej vrstvy s nejasne ohraničenými okrajmi. Podľa profilov v priečnych rezoch to bol žlabovitý útvar so šikmými stenami a nepravidelným zaobleným dnom, ktoré siahalo do hĺbky 0,4-0,6 m od úrovne zistenia. Z jeho tmavohnedej humusovitej výplne sa získalo iba niekoľko bližšie nedatovateľných črepov.

Najstaršie osídlenie reprezentuje o b j e k t 13 - plytká jama kruhovitého pôdorysu s priemerom 2 m. Jej steny sa mierne rozširovali k plochému, v strede zaoblenému dnu, ktoré siahalo do hĺbky 0,2-0,3 m od úrovne zistenia (obr. 73: 1). Výplň tvorila hnedočierna zemina, najmä v strednej časti premiešaná s uhlíkmi a drobnými zlomkami mazanice. V strede, tesne nad dnom, sa našla rozlámaná nádoba so zuhoľnatenou zásobou obilia. Podľa tvaru rekonštruovanej nádoby možno objekt priradiť nitriansko-únčtickej kultúre zo staršej doby bronzovej (obr. 73: 2).

Do doby halštatskej možno predbežne zaradiť len o b j e k t 30 - plytkú oválnu jamu s plochým rovným dnom a rozmermi 2,4x1,6 m. V jej výplni sa našli dva zlomky nádoby s rovným dnom, baňa tým telom so širokými plecami a kuželovitým hrdlom s mierne roztvoreným ústím, zdobenej na pleciach žliabkovaním a málo výraznými vypuklinami (obr. 73: 3).

Tesne pri severnom okraji žlabovitého útvaru (o b j e k t 2) sa nachádzal zvyšok rozrušeného estrichu pravdepodobne chlebovej pece (o b j e k t 3). Základ estrichu tvorili drobné lomové kamene a črepy spevnené hlineným, do červena vypáleným výmazom. Predpecná jama, umiestnená z južnej strany, zasahovala do výplne žlabu (o b j e k t 2). Podľa črepov na kruhu točenej keramiky (obr. 73: 5) z estrichu pece (vyskytli sa i zlomky s vhladzovanou výzdobou), ako aj zlomkov v rukách hnetenej keramiky z predpecnej jamy, možno túto chlebovú pec datovať na začiatok doby sťahovania národov.

Najväčší počet odkrytých objektov možno zaradiť do 9.-10. stor. Sú to štyri chaty, ktoré tvorili menšie zoskupenie na okraji mierne sa zvažujúcej terasy v JV časti skúmanej plochy a sedem zásobných jam, rozmiestnených západne od chát, približne v dvoch líniiach vo vzdialenosti 5-15 m.

Chaty väčšinou mali pravidelný obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými nárožiami. Najväčšia z nich (o b j e k t 20) mala rozmery 4,1x3,6 m (obr. 74: 1). Boli zahĺbené do sprášového podlažia 0,3-0,4 m od úrovne zistenia. Ich výplň tvorila svetlohnedá zemina bez zjavnejšieho zvrstvenia. Mali ploché rovné dno, stopy po úprave podláh sa nezistili. Vo všetkých chatách sa v jednom z rohov nachádzala deštrukcia piecok z lomových kameňov, v dvoch prípadoch v SZ a v dvoch prípadoch v SV rohu. V dvoch chatách sa zistili stopy po kolových jamách, ktoré čiastočne vstupovali do stien a boli len plytko zahĺbené do podlažia. Z výplne chát sa získali zlomky viacerých rekonštruovateľných hrncovitých nádob (obr. 74: 2-5).

Zásobnicové jamy mali väčšinou vajcovitý tvar so zaobleným alebo mierne zahroteným dnom a zúženým valcovitým hrdlom. Boli zahĺbené 2,5-3 m do sprášového podlažia od úrovne zistenia. Najväčšia z nich (o b j e k t 6) s priemerom ústia 1,5 m mala max. šírku 2,4 m a jej ploché, len mierne zaoblené dno siahalo do hĺbky 3,5 m od úrovne zistenia (obr. 73: 4). Objem tejto zásobnej jamy tak možno odhadnúť na 10 m³. V jej výplni sa v hĺbke 0,8-0,9 m zistila hrubá popolovitá vrstva, pravdepodobne zo zhorených pliev a slamy.

Okrem sídliskových objektov sa na skúmanej ploche z tohto obdobia odkryli i tri kostrové hroby. Dva hroby (h r o b 1 a 2) ležali severne od zoskupenia chát vo vzdialenosti 65-85 m. Obidva, orientované v smere Z-V s hlavou na západ, boli len plytko zapustené do podlažia, takže ich značne narušil buldozér. Z hrobu 2 sa zachovali iba zvyšky lebky a porušená horná časť hrudného koša. V hrobe 1 sa pod porušenou kostrou na pravej strane pod rebrami našiel dlhý železný nôž s trňom. H r o b 3 sa odkryl v bezprostrednej blízkosti chát. Jeho obdĺžniková jama s nejasne sa črtajúcimi okrajmi mala v úrovni zistenia rozmery 2,8x1,4-1,5 m. V hĺbke 5-15 cm sa stupňovite zúžila na 2,1x0,65-0,75 m. V hĺbke 0,3-0,4 m ležali na plochom dne zvyšky spráchnivelej kostry orientovanej v smere SSV-JJZ s hlavou na JJZ. Pri lebke sa na oboch stranách našli zlomky silne korodovaných strieborných náušnic so stĺpikom s granulovanou výzdobou. Pri pravom lakti ležal silne korodovaný, zatiaľ neurčiteľný železný predmet.

Na záver treba poznamenať, že výsledky záchranného výskumu vo Veľkom Kýri ovplyvnili viaceré okolnosti. S jeho realizáciou sa mohlo začať až po odhumusovaní celej trasy preložky cesty, čím došlo k značnému narušeniu viacerých objektov. Výskum sa uskutočnil za veľmi nepriaznivého, spo-

čiatku daždivého, neskôr mrazivého počasia a pod časovým tlakom. Bude pokračovať aj v r. 1998 v priestore zakladania násypu pre železničné nadcestie.

RETTUNGSTGRABUNG IN VELKÝ KÝR (Bez. Nové Zámky). Hervorgerufen wurde die Notwendigkeit einer Rettungsgrabung durch die Errichtung einer Straßenüberführung über die Eisenbahnstrecke vor der Einfahrt in die Gemeinde aus der nördlichen Richtung von Nitra (Abb. 71: 1-3). Vor der Grabung erfolgte im Nordabschnitt der Straßenüberführung (auf der Fläche B, 120x20 m) und im Raum der geplanten Erdablagerung und des Bauhofes (auf der Fläche A, 80x60 m) eine geophysikalische Erkundung. Verwendet wurde ein Magnetometer SMARTMAG SM=4G von der Firma Scintrex mit einer Empfindlichkeit von 0,01 nT und Gradiententoleranz 40 000 nT/m, und die auswertende Software OSASIS Montaj von der Firma Geosoft. Im Nordabschnitt der Trasse der Verlegung wurden keine ausgeprägteren Anomalien gemessen, die das Vorkommen archäologischer Objekte angedeutet hätten (Abb. 72: 2). Im Raum des Bauhofes (Fläche A) konstatierte man in einer Länge von 70 m eine verhältnismäßig ausgeprägte zusammenhängende lineare Anomalie in NNW-SSO-Richtung wie auch weitere Anomalien im Westteil der Fläche (Abb. 72: 1). Der quer zu ihrem Verlauf geführte Versuchsschnitt beim Südrand der vermessenen Fläche bestätigte das Vorkommen eines Grabengebildes von 2,8 m Br. mit schrägen Wänden und gerundeter Sohle in 0,7 m T. vom festgestellten Niveau. Die Verfüllung enthielt nur einige kleine unausgeprägte Bruchstücke von handgefertigter (urzeitlicher?) Keramik. Weitere archäologische Objekte wurden auf dem untersuchten Abschnitt nicht festgestellt. Die Grabung konzentrierte sich daher auf dem Südabschnitt, wo auf der Fläche I von 245x30-35 m Ausmaß insgesamt 30 Siedlungsobjekte und drei Körpergräber erschlossen wurden. Im Südteil verliefen quer durch die Grabungsfläche in W-O-Richtung zwei ausgeprägte dunkle Streifen. Im Falle des ersten von ihnen, bezeichnet als Objekt Nr. 1, ist es fraglich, ob es sich um ein anthropogenes oder natürliches Gebilde handelte. Der zweite Streifen (Obj. Nr. 2) wies beim Westrand der Grabungsfläche 1-1,2 m Br. auf, erweiterte sich zunehmend und mündete in eine mächtige Humusschicht mit unklar umgrenzten Rändern. Aus seiner dunkelbraunen humosen Verfüllung gewann man nur einige näher undatierbare Scherben. Die älteste Besiedlung repräsentiert das Obj. Nr. 13, eine seichte kreisförmige Grube von 2 m Dm. Ihre Wände erweiterten sich mäßig zur flachen, in der Mitte gerundeten Sohle, die in 0,2-0,3 m T. vom festgestellten Niveau reichte (Abb. 73: 1). Die Verfüllung war braunschwarzes Erdreich, vermischt besonders im Mittelteil mit Holzkohlenstückchen und Lehmverputzbrocken. In der Mitte, unmittelbar über der Sohle, befand sich ein zerbrochenes Gefäß mit verkohltem Getreidevorrat. Nach der Form des rekonstruierten Gefäßes ist das Objekt der Nitra-Aunjetitzer Kultur aus der älteren Bronzezeit zuweisbar (Abb. 73: 2). Zuweisbar ist vorläufig in die Hallstattzeit nur das Obj. Nr. 30, eine seichte ovale Grube mit gerader Sohle von 2,4x1,6 m Ausmaß. Ihre Verfüllung ergab zwei Gefäßscherben mit gerader Standfläche, bauchigem Körper, breiter Schulter und konischem Hals mit mäßig ausladender Mündung, verziert auf der Schulter mit Kannelierung und wenig ausgeprägten, aus der Wandung gedrückten Buckeln (Abb. 73: 3). Unmittelbar beim Nordrand des rinnenartigen Gebildes (Obj. Nr. 2) befand sich der Rest eines gestörten Estrichs, wahrscheinlich eines Backofens (Obj. Nr. 3). Das Fundament des Estrichs bildeten kleine Bruchsteine und Scherben, verstrichen mit rotgebranntem Lehmverputz. Die Vorofengrube an der Südseite reichte in die Verfüllung der Rinne (Obj. Nr. 2). Nach den Scherben von scheibengedrehter Keramik (Abb. 73: 5) aus dem Ofenestrich (darunter befanden sich auch Bruchstücke mit eingeglätteter Verzierung) wie auch nach den Bruchstücken von handgefertigter Keramik aus der Vorofengrube kann dieser Backofen in die beginnende Völkerwanderungszeit datiert werden. Die größte Zahl der freigelegten Objekte kann in das 9.-10. Jh. verwiesen werden. Es sind dies vier Hütten, die eine kleinere Gruppe am Rand der leicht sich senkenden Terrasse im SO-Teil der untersuchten Fläche bildeten, und sieben Vorratsgruben mit der Situierung westlich der Hütten ungefähr in zwei Linien in der Entfernung von 5-15 m. Die Hütten hatten größtenteils einen regelmäßigen rechteckigen Grundriß mit gerundeten Ecken. Die größte von ihnen (Obj. Nr. 20) wies die Ausmaße 4,1x3,6 m auf (Abb. 74: 1). Sie waren in das Lößliegende 0,3-0,4 m vom Niveau der Feststellung eingetieft. Ihre Verfüllung war hellbraunes Erdreich ohne deutlichere Schichtung. Ihre Sohle war gerade und Spuren der Fußbodengestaltung wurden nicht festgestellt. In allen Hütten befand sich in einer der Ecken eine Ofendestruktion aus Bruchsteinen, in zwei Fällen in der

NW- und in zwei Fällen in der NO-Ecke. Zwei Hütten wiesen Spuren von Pfostengruben auf, die teilweise in die Wände reichten und nur seicht in das Liegende eingetieft waren. Die Verfüllung der Hütten ergab Bruchstücke mehrerer rekonstruierbarer Topfformen (Abb. 74: 2-5). Auf Grundlage der Keramik sind die Hütten in das 9.-10. Jh. datierbar. Die Vorratsgruben waren größtenteils eiförmig, mit gerundeter oder mäßig spitzer Sohle und verengtem zylindrischem Hals. Sie waren 2,5-3 m in das Lößliegende vom festgestellten Niveau eingetieft. Die größte von ihnen (Obj. Nr. 6) mit 1,5 m Mündungsdurchmesser war maximal 2,4 m breit und ihre flache, nur mäßig gerundete Sohle reichte in 3,5 m T. vom festgestellten Niveau (Abb. 73: 4). Das Volumen dieser Vorratsgrube kann auf 10 m³ geschätzt werden. In ihrer Verfüllung erfaßte man in 0,8-0,9 m T. eine mächtige Aschenschicht, wahrscheinlich von verbrannter Spreu und Stroh. Außer Siedlungsobjekten erschloß man auf der Grabungsfläche aus diesem Zeitabschnitt auch drei Körpergräber. Zwei von ihnen (Nr. 1 und 2) lagen nördlich von der Gruppierung der Hütten in einer Entfernung von 65-85 m. Beide mit W-O-Orientierung mit dem Kopf im W waren nur seicht in die Unterlage eingetieft, so daß sie vom Buldozer gestört wurden. Aus Grab Nr. 2 erhielten sich nur Schädelreste und der gestörte Oberteil des Brustkorbes. Im Grab Nr. 1 fand man unter dem gestörten Skelett auf der rechten Seite unter den Rippen ein langes eisernes Griffangelmesser. Das Grab Nr. 3 wurde in unmittelbarer Nähe der Hütten freigelegt. Seine rechteckige Grube mit undeutlich sich skizzierenden Rändern hatte im festgestellten Niveau die Ausmaße 2,8x1,4-1,5 m. In 5-15 cm T. verengte es sich stufenförmig auf 2,1x0,65-0,75 m. In 0,3-0,4 m T. lagen auf der flachen Sohle Reste eines vermoderten NNO-SSW-orientierten Skeletes mit dem Schädel im SSW. An beiden Seiten des Schädels befanden sich Bruchstücke stark korrodierter Silberohrringe mit granulierter Verzierung. Beim rechten Ellbogen lag ein stark korrodierter, vorderhand unbestimmter Eisengegenstand. Die Grabung wird auch im J. 1998 im Raum des Dammes für die Eisenbahnüberführung fortgesetzt werden.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU A PAMIATKOVEJ ÚPRAVY RÍMSKEHO KASTEĽA V IŽI

Klára Kuzmová - Ján Rajtár

Iža (okr. Komárno), poloha Leányvár, doba rímska (2.-4. stor.), rímskoprovinciálna kultúra, kastel, systematický výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum v r. 1996 i 1997 pokračoval formou spolupráce AÚ SAV s Katedrou archeológie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. V rámci terénnej praxe pod vedením P. Ratimorskej sa na výskume v r. 1996 v dobe od 17. 6. do 9. 8. v troch turnusoch podieľalo spolu 30 študentov, v r. 1997 v dobe od 14. 7. do 8. 8. v dvoch turnusoch 18 študentov. Zároveň pokračovala aj pamiatková úprava a budovanie informačného systému.

Terénne práce sa upriamili na doskúmanie niektorých častí kasárenských barakov drevozemného tábora (stavby 9 a 10) a na sondáž v priestore pri SZ nároží kastela (obr. 75: 1-3).

a) stavba 9 (obr. 75: 1). Výskum tejto stavby nadviazal na odkryv v r. 1995 (Kuzmová/Rajtár 1997, 119-120) a sústredil sa na doskúmanie časti jej východného traktu (sekt. 11/p). Na ploche 5x3 m sa pod navážkovými vrstvami z násypu ochodze a stavebnou vrstvou z obdobia výstavby kamenného kastela podarilo odkryť podlahu miestnosti z udupaného žltého piesočnatého flu, ako aj zvyšky východného vonkajšieho múru tejto stavby z nepálených tehál. Šírka východného traktu, tak ako pri ostatných stavbách drevozemného tábora, dosiahla 4 m. Vo vonkajšom múre sa zistilo prerušenie pre vstup do stavby v šírke 1 m. Podlahu vo vstupe bola upravená vrstvou drvenej tehloviny. Na podlahe miestnosti sa okrem keramických zlomkov a zvieracích kostí našiel železný prsteň, fragmenty bronzového šupinového panciera a vo vstupe minca - dupondius Marka Aurélia (161-180). Pri rozoberaní južného kontrolného bloku v sektore 10/p došlo k prekvapivému objavu železného dvojsečného meča - spathy. Silne korodovaný meč, ktorý ležal vo vrstve na úrovni podlahy, má dĺ. 85 cm a š. čepele 5 cm. Je to už tretí nález meča tohto typu zo stavieb drevozemného tábora (Rajtár 1996, 83, obr. 3: 1-2).

b) s t a v b a 10 (obr. 75: 2). Odkryv tejto stavby v sektore 8/k-1 nadviazal na výskum z r. 1992, kedy sa na ploche sektora 8/m-n preskúmala severná časť jej východného traktu, ale uzáver stavby sa vtedy nepodarilo objaviť (*Kuzmová/Rajtár 1993, 77*). Na ploche 10x5 m sa pod navážkovými vrstvami násypu ochodze najskôr objavila takmer súvislá vrstva z drobného lomového kameňa, ktorá pochádza z obdobia výstavby kamenného kastela. Pod ňou sa podarilo odkryť podlahu miestnosti z udupaného žltého piesočnatého flu, pokračovanie východného múru z nepálených tehál (s prerušením v šírke 1 m pre vstup) i múr severného uzáveru tejto stavby. Pozdĺž východného vonkajšieho múru sa zistil i priebeh žlabu na odvádzanie dažďovej vody zo strechy stavby. V južnej časti však bol porušený zásahom zemníka z neskororímskeho obdobia. Vo vrstve na podlahe miestnosti sa okrem keramických zlomkov, zvieracích kostí a fragmentov železných predmetov našli železné cvočky zo štyroch podošiev, celý hlinený firemný kahanec s kolkom FORTIS a denár Antonina Pia z r. 145-160. Z planírkovej vrstvy z nepálených tehál nad podlahou miestnosti pochádza ešte jedna minca - dupondius Marka Aurélia (161-180).

Objavenie severného uzáveru stavby 10 umožňuje doplniť a rekonštruovať nielen jej pôdorys, ale porovnaním s uzáverom stavby 1 určiť i pravdepodobnú severnú líniu celej vnútornej zástavby v južnej časti drevozemného tábora.

c) s o n d á ť j u ť n e o d n á r o ť i a k a s t e l a (obr. 75: 3). Cieľom bolo overiť zachovalosť nálezových situácií v tejto časti lokality a získať prípadne ďalšie poznatky o opevnení drevozemného tábora. Na základe predošlých výsledkov výskumu SZ nárožia kastela bolo možné predpokladať, že v tomto priestore medzi základmi pevnostného múru a vonkajšími priekopami zostali niektoré časti pôvodnej úrovne terénu neporušené jeho výstavbou. Zisťovacie rezy a polia sme preto vytýčili pred západným frontom opevnenia kastela v mieste, kde sa terén začína zvažovať do pôvodných obranných priekop a novodobých, tzv. kubičných jám (obr. 75: 3).

Zisťovací rez 1/96 v dĺžke 7 m sme viedli priečne na priebeh vnútornej z dvojice obranných priekop drevozemného tábora. Získali sme tak celkový priečný profil, ktorý poskytol detailný obraz o tvare i zvrstvení jej výplne (obr. 76). Pod recentnou planírkou sa nachádzala 40 cm hrubá tmavohnedá piesočnato-hlinitá humusovitá vrstva s nepatrnou prímiesou drobných kamienkov a zrn malty, ktorá plynulo prechádzala do prehumusovanej časti sprašovo-piesočnatého podložia. Tá istá homogénna vrstva vyplňala i celú vrchnú časť zásypu priekopy až do hĺbky 180 cm od súčasnej úrovne terénu. Okraje priekopy sa dali rozlíšiť na rozhraní vrchnej humusovitej vrstvy a podložia. Jej šírka tu dosahovala 510 cm. Steny priekopy sa zvažovali najskôr takmer zvislo a od hĺbky 120 cm klesali šikmo v ostrom uhle k hrotitému dnu. Strednú časť zásypu vyplňala 20-40 cm hrubá vrstva z väčších i drobných lomových kameňov, ktorá však neobsahovala žiadne zlomky malty. V nej sa našli i dva opracované ale poškodené kvádre na krytie cimburia, zhotovené z nekvalitného pieskovca. Pod touto vrstvou sa v časti privrátenej smerom do vnútra tábora nachádzal zásyp z tmavohnedej piesočnatej hlíny, premiešaný s vírivými uloženinami svetlohnedej spraše a žltého piesku. Spodnú časť výplne priekopy tvorili horizontálne uložené hlinité, piesočnaté i fľovitité vrstvičky, zjavne spláchnuté z okolia a zo stien priekopy. Jej dno siahalo do hĺbky 350 cm od súčasnej úrovne terénu.

Zistená nálezová situácia potvrdila doterajšiu interpretáciu, že priekopy drevozemného tábora boli vyhlbené len raz, bez ďalšieho čistenia a upravovania. Splachové vrstvy v spodnej časti výplne svedčia o tom, že priekopy sa zo začiatku zaplňali prirodzeným spôsobom. Nasledujúca vrstva pravdepodobne vznikla krátko po zániku drevozemného tábora zosunutím časti valového násypu. Stredná vrstva zásypu z lomových kameňov predstavuje zjavne kamenársky odpad z doby výstavby kamenného kastela. Vtedy boli staršie priekopy zámerne zasypané a zarovnané s okolitým terénom.

Ďalšie zisťovacie sondy (Pole 1-3/96) sme vytýčili v predĺžení línie zisťovacieho rezu 1/96 južným smerom v celkovej dĺžke 18 m, s vynechaním troch kontrolných blokov širokých 1 m. V prvých dvoch sa okrem okraja prvej obrannej priekopy kamenného kastela ďalšie objekty nezistili. V tretej z nich sa zachytila už značná časť tejto priekopy, preto sme ju predĺžili východným smerom o 7 m. Získali sme tak priečný rez zvrstvením predpolia západného frontu kastela až po negatív pevnostného múru. V profiloch sa pod 40 cm hrubou vrchnou vrstvou črtali dve vzájomne sa prekrývajúce hrotité priekopy. Staršia z nich, vyplnená hnedou hlinitou zeminou, prebiehala vo vzdialenosti 7 m od pevnostného múru. Jej hrot siahal do hĺbky 120 cm od súčasnej úrovne terénu. Jej zásyp čiastočne prekrývala mladšia priekopa, vyplnená v strednej časti hrubou deštručnou vrstvou z lomových kameňov, malty a úlomkov tehál. Jej hrot, siahajúci do hĺbky 200 cm od súčasnej úrovne terénu, bol

vzdialený 5 m od pevnostného múru. Z nálezovej situácie je zrejmé, že ide o dve časovo rozdielne fázy prvej obrannej priekopy kamenného kastela. Zvrstvenie vo východnej časti rezu bolo do hĺbky 80-140 cm porušené novodobým zásahom. Napriek tomu sa nám v priestore medzi pevnostným múrom a vnútorným svahom mladšej obrannej priekopy kamenného kastela podarilo na ploche asi 2 m² odryť čiastočne zachovanú plochu podlahy miestnosti a zvyšok múru z nepálených tehál jednej zo stavieb drevozemného tábora. Múr, ktorý prebiehal v smere V-Z, bol vzdialený 15-16 m od vnútorného okraja jeho obrannej priekopy. Predpokladaná drevozemná hradba musela prebiehať v tomto priestore, stopy po jej konštrukcii sa nám však zatiaľ nepodarilo objaviť.

Poslednú sondu (rez 1/97) s rozmermi 2x8 m sme vytýčili už vo vnútri kamenného kastela, priečne cez násyp jeho ochodze. Získané profily poukazujú na to, že celá ochodza, zachovaná v tejto časti do výšky 170 cm, bola navrhovaná z drnových tehál. Pod jeho násypom sa zachovala pôvodná úroveň terénu z obdobia drevozemného tábora. Okrem menšej prepálenej plochy s množstvom drevených uhlíkov sa však zatiaľ ďalšie stopy objektov nepodarilo preskúmať.

Pamiatková úprava areálu kastela

V nadväznosti na niekoľkoročnú systematickú prácu v tejto oblasti sa pokračovalo v obnove a úprave ďalších stavebných objektov v areáli NKP, ktorý je v plnom rozsahu prístupný verejnosti. Za finančnej podpory Fondu Pro Slovakia MK SR bola dobudovaná drevená siluetová konštrukcia južnej brány a základy južnej medziveže západného frontu opevnenia. S finančným príspevom Vodohospodárskej výstavby a. s. sa rozšíril doterajší turistický informačný systém o tabule umiestnené na dunajskej hrádzi (mapa prilahlého úseku severopanónskeho limitu a pôdorys kastela), pri SZ nároží, severnej a južnej bráne (informácie o týchto objektoch), ako aj o smerovníky pri benzínovom čerpadle na hlavnej ceste 64 (Komárno - Nové Zámky) v blízkosti odbočky do Iže a priamo v obci pri odbočke na lokalitu. Uvedené aktivity všestranne podporovala, tak ako aj v predchádzajúcich rokoch, miestna samospráva - Obecný úrad v Iži, zastúpený starostkou *M. Tóth-Kuruczovou* a prednostom *T. Dittelom*.

Literatúra

- Kuzmová/Rajtár 1993* - K. Kuzmová/J. Rajtár: Pokračovanie výskumu rímskeho kastela v Iži. AVANS 1992, 1993, 77-78.
Kuzmová/Rajtár 1997 - K. Kuzmová/J. Rajtár: Pokračovanie výskumu a pamiatkovej obnovy rímskeho kastela v Iži. AVANS 1995, 1997, 119-121.
Rajtár 1996 - J. Rajtár: Waffen und Ausrüstungsteile aus dem Holz-Erde-Lager von Iža. Journal of Roman Military Equipment Studies 5, 1994, 83-95.

FORTSETZUNG DER GRABUNG UND DENKMALGESTALTUNG DES RÖMISCHEN KASTELLS IN IŽA (Bez. Komárno). Die Geländearbeiten richteten sich auf die Untersuchung der Baracken Nr. 9 und 10 des Holz-Erde-Lagers aus der Zeit der Markomannenkriege (70er Jahre des 2. Jh.), auf die Sondage des südlich der NW-Ecke liegenden Steinkastells aus dem Ende des 2. Jh. (Abb. 75: 1-3), auf die Denkmalgestaltung des Areals und auf die Zusammenstellung eines Informationssystems. In Anknüpfung an die Abdeckung im J. 1995 (*Kuzmová/Rajtár 1997*, 119-120) wurde der Osttrakt des Baues Nr. 9 (Abb. 75: 1) aus ungebrannten Ziegeln untersucht (Br. 4 m). Ein Teil seiner östlichen Außenmauer mit einem Eingang (Br. 1 m) und des Lehmstampffußbodens wurde unter der Aufschüttung des Laufgangs und unter der Bauschicht des Steinkastells freigelegt. Auf dem Fußboden des Eingangs aus Ziegelschutt wurde ein Dupondius von Marcus Aurelius (161-180) gefunden. Auf dem Fußboden der Räumlichkeit befanden sich Bruchstücke von Keramik, eines bronzenen Schuppenpanzers und von Tierknochen, ein Eisenfingerring und ein zweischneidiges Eisenschwert - Spatha (L. 85 cm, Br. der Klinge 5 cm). Es ist dies bereits das dritte Schwert dieses Typs aus Bauten des Holz-Erde-Lagers (*Rajtár 1996*, 83, Abb. 3: 1, 2). Die Freilegung des Baues Nr. 10 (Abb. 75: 2) knüpfte an die Grabung vom J. 1992 an (*Kuzmová/Rajtár 1993*, 77). Sein Fußboden und die Außenmauern (die Ostmauer mit einem Eingang von 1 m Br. und einem Wasserableitungskanal, die Nordmauer = Abschluß des Baues) wurden unter der Aufschüttung des Laufganges und der Bauschicht des Steinkastells festgestellt. Der Südteil war von einer Lehmexploitationsgrube aus spätrömischer Zeit gestört. Auf dem Fußboden der Räumlichkeit fand man Bruchstücke von Keramik, Eisengegenständen und Tierknochen, Eisenzwecken von

vier Schuhsohlen, eine tönernerne Firmalampe mit dem Stempel FORTIS und einen Denar von Antoninus Pius aus den J. 145-160. Über dem Fußboden, in einer Planierschicht aus ungebrannten Ziegeln, erschien ein Dupondius von Marcus Aurelius (161-180). An Hand des nördlichen Bauabschlusses (Nr. 10 und 1) kann eine nördliche Linie der Reihenbebauung des Südteiles des Holz-Erde-Lagers vorausgesetzt werden. Das Ziel der Schnitte südlich der NW-Ecke des Kastells war eine Beglaubigung der Fundsituation, evtl. eine Ergänzung der Erkenntnisse über die Befestigung des Holz-Erde-Lagers (Abb. 75: 3). Mit dem Schnitt 1/96 gewannen wir das Profil des inneren des Grabenpaares des Holz-Erde-Lagers (Abb. 76), der nur einmal ausgehoben wurde, ohne eine weitere Säuberung und Zurichtung (Br. 510 cm, T. 350 cm vom jetzigen Geländeniveau). Seine Verfüllung bestand aus eingeschwemmten Schichten im Unterteil, aus einer Einsturzschiicht offenbar von der Wallschüttung des aufgelassenen Lagers, aus einer Bauschicht des Steinkastells, wann die Gräben des Holz-Erde-Lagers absichtlich verfüllt wurden. Die Felder 1-3/96 bestimmten wir in der Verlängerung der Linie des Schnittes 1/96 in südlicher Richtung. In den ersten zwei wurde nur der Rand des ersten Grabens des Steinkastells festgestellt, im dritten bereits sein beträchtlicher Teil. Nach der Verbreiterung dieses Schnittes ostwärts gewannen wir einen Querschnitt durch das Vorfeld der westlichen Kastellfront bis zum Negativ der Festungsmauer. In den Profilen unter der oberen Schicht (40 cm) skizzierten sich zwei teilweise sich schneidende Spitzgräben. Der ältere von ihnen mit brauner Verfüllung verlief in 7 m Entfernung von der Festungsmauer (T. 120 cm vom gegenwärtigen Geländeniveau). Seine Verfüllung war teilweise vom jüngeren Graben gestört, der im Mittelteil eine mächtige Destruktionsschicht aus Bruchsteinen, Mörtel und Ziegelbruchstücken aufwies. Er befand sich in 5 m Entfernung von der Festungsmauer (T. 200 cm vom gegenwärtigen Geländeniveau). Nach dem Befund handelt es sich um zwei Phasen des ersten Grabens des Steinkastells. Zwischen der Festungsmauer und dem Innenhang des jüngeren Grabens des Steinkastells wurde ein Teil des Fußbodens und der Mauer aus ungebrannten Ziegeln einer des Bauten des Holz-Erde-Lagers freigelegt. Die O-W orientierte Mauer war 15-16 m vom Innenrand des zugehörigen Grabens entfernt. In diesem Raum verlief wahrscheinlich die Holz-Erde-Schanze, deren Spuren bisher nicht freigelegt werden konnten. Der quer durch die Aufschüttung des Laufgangs geführte Schnitt 1/97 belegte seine Aufschüttung aus Ziegelschutt und die erhaltene Höhe von 170 cm. Darunter konstatierte man nur eine gebrannte Fläche mit einer Menge von Holzkohlenstückchen aus der Zeit des Holz-Erde-Lagers. Im Rahmen der Denkmalerneuerung und Gestaltung des Areals beendete man unter der finanziellen Unterstützung des Fonds Pro Slovakia MK SR, des Betriebes Vodohospodárska výstavba a. s. und der örtlichen Selbstverwaltung die Fertigstellung der hölzernen Silhouetten-Rekonstruktion des Südtores, die Fundamente des südlichen Zwischenturmes der Westfront der Befestigung, erweitert wurde das Informationssystem um Tafeln am Donaudamm (Karte des nordpannonischen Limes, Grundriß des Kastells) bei der NW-Ecke, des nördlichen und südlichen Tores (Informationen über diese Objekte) wie auch über die Verkehrsschilder auf der Hauptstraße und in der Gemeinde.

PÄTNÁSTA SEZÓNA VÝSKUMU LOKALITY BANSKÁ ŠTIAVNICA-STARÉ MESTO

Jozef Labuda

Banská Štiavnica (okr. Banská Štiavnica), poloha Staré mesto-Glanzenberg, 12.-15. stor., sídlisko, systematický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Banské múzeum, Banská Štiavnica.

Terénne práce poslednej sezóny sa sústredili najmä na miesta vrcholovej polohy 1, kde sa skúmal priestor východne od vežovitej stavby V (bez zistenia nadväzujúcich architektúr) a začal sa odkryv hradnej cisterny. Táto má nepravidelný tvar, spájaný drobnou vápennou maltou. Doteraz sa objekt začistil do hĺbky 5,2 m, pričom prvé nálezy úžitkovej keramiky (15. stor.), zvieracích kostí, striebornej rudy (!) sa objavili v hĺbke 4,8 m. Vo výskume sa bude pokračovať.

Ďalej sa skúmala terasa A, kde práce nadviazali na predchádzajúcu sezónu - odkryv zvyškov sídliskového objektu s nálezmi zo 14.-15. stor., ktorého východnú časť vymedzoval spevňovací múr terasy; ďalšie ohraničenia sa nepodarilo zachytiť.

V rámci lokality zaujíma veľkú pozornosť poloha označovaná ako Kostolík. Tu sa už na začiatku tohoto storočia odkryli základy stavby (dodnes viditeľné), ktorých funkcia sa spájala s existenciou kostola. V jej interiéri sa nachádza šachtový otvor (čiastočne aj pod západným murivom tejto stavby), pričom tieto miesta boli tiež skúmané. Doterajším odkryvom a fáraním do podzemia sa zistilo, že ide o banské dielo, ktoré aj v podzemí sleduje smer žilného zrudnenia (žila Bieber). Rozsah tejto dobývky je však nevelký (do 6 m) a práce zrejme skončili po vydolovaní rudy. Následne vybudovali stavbu nad dobývkou, pričom táto mala skôr technický ako sakrálny charakter.

Uvedený predpoklad nepriamo potvrdzujú aj pingy v jej okolí, z ktorých jedna (sonda 3/97) sa stala predmetom výskumu. Pinga ako terénny relikt lievikovitého tvaru po opustenej šachte má priemer asi 10 m a sonda 3/97 rozmery 5x1 m. Sondážou sa zistil zasypaný šachtový otvor v strede pingy, v okolí zásypové vrstvy, keramické nálezy z 15.-18. stor., vzorky žiloviny, kaolínu. Výskum neukončený.

V závere sezóny sa na troch miestach overoval priebeh cestnej komunikácie v blízkosti polôh Kostolík a poloha 2, pričom dnešné cesty korešpondujú s niekdajšími stredovekými komunikáciami.

FÜNFZEHNTE GRABUNGSSAISON AUF DER FUNDSTELLE BANSKÁ ŠTIAVNICA-STARÉ MESTO (Bez. Banská Štiavnica). Die Geländearbeiten der letzten Saison konzentrierten sich vor allen auf Stellen der Gipfellage - Lage 1, wo der Raum östlich des turmartigen Baues V untersucht wurde (ohne die Feststellung anknüpfender Architekturen) und begonnen wurde die Abdeckung der Burgzisterne. Diese hat eine unregelmäßige Form und weist eine mürbe Kalk-Mörtel-Bindung auf. Bisher wurde das Objekt bis zu 5,20 m T. verputzt, wobei die ersten Funde in Form von Gebrauchskeramik (15. Jh.), Tierknochen und Silbererz (!) in 4,80 m T. auftauchten. In der Untersuchung wird fortgesetzt werden. Große Aufmerksamkeit erweckt im Rahmen der Fundstelle die als Kostolík bezeichnete Lage. In ihrem Areal befindet sich ein Schachtloch (teilweise auch unter der Westmauer eines vorderhand unbestimmten Baues). Bei der bisherigen Freilegung, dem Einfahren in den Schacht wurde festgestellt, daß es sich um eine Bergbauanlage handelt, die auch unter der Erde die Richtung der Erzader verfolgt (Ader-Bieber). Das Ausmaß dieses Abbaues ist jedoch nicht groß (bis zu 6 m) und die Arbeiten wurde offenbar nach dem Erzabbau eingestellt. Die angeführte Annahme bestätigen indirekt auch Pinge im Umkreis, von denen eine zum Gegenstand der Untersuchung wurde - der Schnitt 3/97. Die Pinge als trichterförmiges Geländerelikt nach einem verlassenen Schacht hat ca. einen Durchmesser von 10 m und der Schnitt 3/97 hat das Ausmaß 5x1 m. Durch die Sondage wurde das verschüttete Schachtloch in der Mitte der Pinge festgestellt, weiters im Umkreis Verschüttungsschichten, Keramikfunde aus dem 15.-18. stor., Proben von Gänggestein und Kaolin. Die Grabung ist nicht abgeschlossen.

ĎALŠIA ETAPA SLOVENSKO-POLSKÉHO ARCHEOLOGICKÉHO PRIESKUMU V KARPATOCH

Pavol Mačala - Krzysztof Tunia

Bardejov (okr. Bardejov), okolie mesta, povrchový prieskum, ťažisko pravek, sporadický novovek. V dňoch 2.-4. mája 1997 sa uskutočnil povrchový prieskum Ondavskej vrchoviny v SV časti Slovenska, ktorý nadviazal na prieskumy v r. 1991-1996. Aj tento prieskum sa zamerl na mikroregión tzv. Kurimskej brázd, presnejšie na okolie Bardejova. Spolu s autormi príspevku sa prieskumu zúčastnili aj J. Gancarski, J. Ginalski, G. Lukáč, J. Machnik a M. Parczewski.

a) p o l o h a 7 - v miestach prechodu medzi horou Šibeň (365,5 m) a horským pásmom tiahnu-cim sa východne od Bardejova sa našiel retušovaný fragment z radiolaritu a dva novoveké črepy.

b) p o l o h a 8 - približne 500 m na SV od vrchu označeného ako kóta 417,1 m, týčiaceho sa východne od Bardejova, sa na jeho západnom svahu spadajúcom k vyvýšenine Kalvária našiel črep pravekého rázu.

c) p o l o h a 9 - na kulminácii plochej vyvýšeniny, približne 300 m od vrchu s kótou 417,1 m, sa zistila skupina črepov pravekého rázu, rozptýlených na ploche 20x50m. Niekoľko desiatok metrov

od tohto zoskupenia sa našiel malý odštep z kremeňa a zlomok patinovaného kremeňa so stopami intencionálneho odštiepenia.

d) p o l o h a 10 - v okruhu kopca Vinbarg (380,8 m), ležiaceho na ľavom brehu Tople, sa našiel malý odštep z kremeňa (zo sekery ?), odštep z čierneho menilitického rohovca, odštep (?) z hrubokryštalickej skaly a jeden stredoveký alebo novoveký črep.

e) p o l o h a 11 - na pravej strane svahu naplaveného Mníchovským potokom sa na ploche 100x100 m našlo niekoľko stoviek zlomkov pravekej keramiky, fragment mazanice, zlomok čepele z kremeňa a štyri novoveké črepy.

f) p o l o h a 12 - situovaná na východnom svahu kopca Kamenná hora (495,3 m), týčiaceho sa nad Bardejovskými kúpeľmi. Na ploche 30x30 m sa našlo šesť črepov pravekého rázu, patinovaný odštep z kremeňa a úlomok z menilitického rohovca.

g) p o l o h a 13 - rozprestiera sa na polovici JV svahu smerujúceho k Topli z kopca Kamenná hora (495,3 m). Svah je ohraničený dvoma ľavobrežnými prítokmi Tople. Našlo sa pätnásť pravekých črepov, tri novoveké črepy, dva retušované výrobky z kremeňa a niekoľko úlomkov z radiolaritu, kremeňa a menilitického rohovca.

h) p o l o h a 14 - na časti južného svahu Kamennej hory (495,3 m) smerujúceho k doline Tople sa našli dva praveké črepy, jeden nástroj (?) z menilitického rohovca a dva novoveké črepy.

ch) p o l o h a 15 - na rozľahlých JV svahoch Kamennej hory (495,3 m), v smere sútoku Tople a potoka Kamenec, sa objavilo veľké zoskupenie nálezov (na ploche asi 150x700 m), z ktorých sa vynímajú niekoľko desiatok pravekých črepov a výrobkov z kameňa, vrátane rozťierača z pieskovca.

i) p o l o h a 16 - v dolnej časti vyššie opísaného svahu sa na poliach Za tehelnou našlo na ploche asi 100x150 m niekoľko pravekých črepov.

j) p o l o h a 17 - v strednej časti východného svahu vybiehajúceho z kóty 391,2 m a rozprestierajúceho sa v sútoku potoka Molitorka a jeho bezmenného prítoku našiel praveký črep, úlomok kremeňa a dva novoveké črepy.

WEITERE ETAPE DER SLOWAKISCH-POLNISCHEN ARCHÄOLOGISCHEN ERKUNDUNG IN DEN KARPATEN. In den Tagen vom 2.-4. Mai 1997 erfolgte in der NO-Slowakei eine Erkundung im Umkreis von Bardejov (Bez. Bardejov), die an die Geländebegehungen in den J. 1991-1996 anknüpfte. Im Kataster dieser Stadt entdeckte man 11 Fundstellen, die eine nicht große Zahl von Silexabschlagindustrie aus Quarz, Radiolarit und Hornstein, Scherben urzeitlichen Gepräges und vereinzelt auch mittelalterliche und neuzeitliche Keramik ergaben.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU VÝŠINNÉHO SÍDLISKA LIESKOVEC-HRÁDOK

Róbert M a l ě k

Lieskovec (okr. Zvolen), poloha Hrádok, systematický výskum, sídlisko, eneolit, doba rímska. Uloženie nálezov: Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen.

V kampani 1997 sa sondami 1/96, 2/96, 1/97 a 3/97 skúmala časť SV výseku vrcholovej plošiny; rez 2/97 (1/95), vedený približne po pozdĺžnej osi lokality (SZ-JV), v tejto sezóne prešiel východný svah polohy (obr. 77: 1).

S o n d a 1/96 - pokračovalo sa v skúmaní kultúrnej vrstvy zistenej v sezóne 1996 (od hĺbky 0,8 m); vrstva mala tmavohnedé až čierne sfarbenie, nové sídliskové objekty sa neidentifikovali. Po celej skúmanej ploche sa nachádzali roztrúsené črepy, kosti, limnosilicitová štiepaná industria a menšie hrudy mazanice. Nálezy možno datovať do mladšieho (?) eneolitu. V hĺbke asi 1,2 m sa tmavohnedá vrstva začala miešať so zvetraným žltohnedým podložíom. Skala od hrebeňa plošiny klesala stupňovite a nad hranou plošiny a svahu bola v hĺbke asi 1,6-1,8 m.

S o n d a 2/96 - podobne ako na sonde 1/96 sa pokračovalo v skúmaní uvedenej kultúrnej vrstvy; nad hranou plošiny bol v hĺbke 0,8-1 m, 2 m severne od objektu III/96, odkrytý zhluk črepov spolu s väčším blokom profilovanej mazanice (40x20 cm). Tri metre na východ od zhluku sa pri východnom profile sondy v hĺbke 1 m našla obežnou líniou klinovitých vpichov zdobená polgulovitá šálka s uchom presahujúcim okraj (uložená bola hore dnom; obr. 78: 1). V tejto úrovni (asi 0,8-1 m)

boli roztrúsené ďalšie črepy, limnosilicitové jadrá a úštepky; okrem toho sa tu našli dve malé ploché brúsené sekerky. Tieto nálezy možno datovať do mladšieho (?) eneolitu. Spolu s objektom III/96 a kumuláciou črepov zo sondy 1/95 pravdepodobne pochádzajú z tej istej sídliskovej jednotky.

Nad hranou svahu zasahovala tmavohnedá až čiernohnedá vrstva do hĺbky 1-1,4-1,6 m, kde sa miešala so zvetraným podložíom. Po celej skúmanej ploche sa až po túto úroveň nachádzali roztrúsené početné doklady eneolitického horizontu osídlenia, zastúpené črepmi a kamennou industriou. V poklese podložja nad hranou plošiny pri východnom profile sondy sa v hĺbke 1,8 m odkrylo ložisko lastúr korýtka rybnického.

Podložie v sonde od hrebeňa plošiny stupňovite klesalo. Objekt III/96 (0,8 m) ležal priamo na prirodzene vyvýšenej teraske skaly. Podľa rezu ho tvorili dve na seba položené, vyhladené a vypálené oválne hlinené platne lemované zvislo stojacími skalami (Ø oválu bol asi 1,5 m). Vrchnú platňu prekryvala 5 cm hrubá vrstva drobných hrudiek mazanice zmiešanej so zemou. V rozobratej časti sa v nej nachádzal atypický črep z hrubostennej nádoby. K severnej hrane oválu priliehala podobne vypracovaná hladká pracovná (?) plocha (alebo podlaha?) s rozmermi asi 1,5x1,5 m, sčasti prekrytá zlomkami vrstvy identickej povahy. Medzi vrstvami „podlahy“ sa nachádzali eneolitické črepy.

S o n d a 1/97 - v sektore A (4x3 m), ktorý z juhu priliehal k sonde 2/96, sa pod povrchom (0,2 m) nachádzala vrstva sute z drobného lomového kameňa. V severnej časti sektora prekryvala tmavohnedú pôdu, pri hrebeni plošiny ležala suť priamo na podloží. V čiernohnedej pôde v SV cípe sektora sa pod vrstvou sute v hĺbke 0,5 m, 2 m JV od objektu III/96, našla takmer nepoškodená polgulovitá šálka zdobená barbotinom (obr. 78: 2), ktorá ležala hore dnom pod stojacim plochým kameňom. V sektoroch C a D (po 3x5 m) sa pod povrchom v hĺbke asi 0,2 m rozprestierala vrstva drobných lámavých skál, medzi ktoré boli miestami vtrúsené okruhliaky. Súvislú suťovitú vrstvu, zistenú v sektoroch A-D, možno (?) vysvetliť ako podlahovú vrstvu zatiaľ nedatovaného sídliskového objektu. Okraj kamenitej plochy sa našiel v sektore D. Suť hraničila so žltouhnedom sypkou pôdou bez nálezov. Ostré rozhranie medzi oboma plochami prebiehalo v S-J diagonále sektora. Po odstránení vrstvy drobných skál ostal na uhlopriečke sektora asi 1,5 m široký pás lomových kameňov väčších rozmerov (20-40 cm), ktorý zatiaľ nemožno interpretovať (zvyšky zadnej pleny valu?).

S o n d a 2/97 - rezala východný svah polohy pod päťou prednej pleny predpokladaného valu v dĺžke 8 m. Odkryté podložie v sonde bolo umelo upravené: hladký vypádaný svah klesal do vyhlbenej priekopy so zužujúcimi sa stenami a rovným dnom. Prevýšenie medzi dnom priekopy a päťou valu dosahovalo približne 5 m. Výplň priekopy tvorila tmavohnedá pôda, ktorá obsahovala eneolitický sídliskový materiál (kosti a parohy, črepy, limnosilicitové úštepky a jadrá, uhliky, mazanicu, lastúry korýtka rybnického). Hrúbka vrstvy v priekope bola asi 3 m, na svahu miestami len 0,2 m. Vrstva zasahovala pod val. V priekope sa okrem sídliskových zvyškov nachádzali kamenné deštrukcie, ktoré asi pochádzali z prípadnej fortifikácie nad svahom (alebo na ňom - nahromadenia skál bolo možné pozorovať v dvoch hĺbkach). Tmavohnedú vrstvu na svahu prekryvala asi 0,6 m hrubá svetlá žltouhnedá sypká zemina. Do nej bol zaborený skalný blok veľkých rozmerov (asi 1x0,7x0,4 m). Povrch v reze tvorila vrstva suchej hnejedy pôdy miestami hrubej až 0,6 m.

S o n d a 3/97 - sledovala prednú plentu predpokladaného valu. V sonde sa odkryla zložitá nálezová situácia, ktorá bude doskúmaná v ďalších sezónach výskumu. Datovanie porušeného opevnenia ostáva naďalej otvorené.

DRITTE GRABUNGSSAISON AUF DER HÖHENSIEDLUNG LIESKOVEC-HRÁDOK (Bez. Zvolen). In der dritten Grabungssaison (Abb. 77; 78) auf der Fundstelle wurde die Kulturschicht in den Schnitten 1 und 2/96 zu Ende untersucht. Sie enthielt jungäolithische Siedlungsreste (Keramik, Silexindustrie, Knochen, Lehmverputz). Neue Siedlungsobjekte wurden nicht gefunden. Neu angelegt wurden die Schnitte 1-3/97. Im Schnitt 1/97 wurde in etwa -0,2 m T. eine Steinschuttschicht freigelegt, die etwa (?) als Fußbodenschicht eines vorderhand undatierten Siedlungsobjektes interpretierbar ist (die Ausmaße wurden noch nicht bestimmt). Im Schnitt 2/97, der den Osthang der Lage schnitt, wurde am Fuß des zugerichteten Hanges ein in die Unterlage eingetiefter Graben identifiziert. Die Grabenverfüllung ergab jungäolithisches Material. Im Schnitt 3/97 wurde eine komplizierte Fundsituation freigelegt, die in der weiteren Grabungsetappe erforscht werden wird.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY V OKRESE ZVOLEN

Róbert Maľek

1. Sása (okr. Zvolen), polohy Červeniny a Chrasť, zisťovací výskum, sídlisko (?), doba bronzová. Uloženie nálezov: Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen.

V r. 1996 bol pri prieskume vyvolanom nálezom bronzovej sekery s tulajkou na Červeninách v polohe Chrasť v profile výmola identifikovaný objekt, ktorý podľa nálezov bolo možné datovať do mladšej doby bronzovej. Preto LDM v spolupráci s obcou Sása zrealizovali zisťovací výskum zacieľený na doskúmanie vymývaného objektu a dohľadanie miesta nálezu sekery. Nálezovú situáciu na polohe Chrasť sledovala sonda 1/97. Narušený objekt (1/97) sa nachádzal v hĺbke 36-40 cm. Povrch objektu bol na rozhraní spraše a flu, spodná časť bola zahĺbená do fľovitého podlažia. V pôdoryse sa črtal ako tmavohnedá oválna, prípadne okrúhla plocha (zachovala sa len západná časť) s priemerom asi 90 cm. Podľa prierezu išlo o miskovitú jamu (?), hlbokú asi 20 cm. Objekt vyplňala tmavohnedá až čierna zemina, sčasti oddelená od okolia tenkou vrstvou sivej sypkej zeminy (obr. 79). Do tmavej výplne objektu boli prímiešané hrudky prepálenej hliny (mazanica) a 53 menších črepov. Objekt obsahoval len keramické úlomky. Črepový materiál je zväčša atypický, tehlovohnedo sfarbený, s hrubšou piesčitou prímiesou. Vyskytli sa tu aj tenkostenné črepy tmavosivej farby. Z keramického inventára pochádza jeden úlomok plochého dna s odsadeným telom tehlovohnedej farby s piesčitou prímiesou - asi z hrncovitej nádoby, a niekoľko sivých tenkostenných črepov z roztvoreného oblého okraja šálky alebo misy, ktoré možno aspoň približne zaradiť do mladšej doby bronzovej (lužická kultúra).

V začištených stenách výmola (pretínal pozdĺžne svah v smere S-J v dĺžke asi 60-80 m) ďalšie sídliskové zvyšky neboli identifikované. V zimných mesiacoch bol ale podľa informácie miestneho občana J. Luptáka vymytý objekt, ktorý sa mal nachádzať asi 5 m severne od objektu 1/97 v hĺbke 20 cm. Tvorila ho 10-15 cm hrubá vrstva červenkastej zeminy šošovkovitého obrysu s priemerom 40 cm, premiešaná s čiernymi hrudkami a črepmi. V zachránenom materiáli sa našli črepy tehlovohnedej farby s hladkým povrchom, ktoré pochádzajú z misy s kónickou spodnou časťou tela, z ktorej je cez ostrý lom a prehnuté hrdlo odsadený lievikovitý oblý okraj. Dno má len náznak odsadenia a je mierne vtlačené. Z objektu pochádza aj črep tehlovohnedej farby so sivým hladkým povrchom, ktorý zdobí zväzok deviatich jemne rytých línií. Podľa nálezového materiálu je možné objekt datovať do toho istého obdobia ako objekt 1/97.

Sonda 2/97 na polohe Červeniny bola otvorená na mieste nálezu sekery. V hnedej kompaktnej pôde, ktorá tvorila povrch polohy (pole), sa nenašli žiadne stopy po pravekých komponentoch. V prípade uvedeného nálezu preto možno súdiť, že bol nájdený v sekundárnej polohe a na toto miesto sa dostal splachom, prípadne sem bol zavlečený pri poľných prácach.

2. Z v o l e n (okr. Zvolen), polohy Podborová, Ul. J. Bánika 25 a Ul. J. Bánika 6, zber, sídlisko alebo pohrebisko, eneolit a doba bronzová. Uloženie nálezov: LDM, Zvolen.

Pri sledovaní ryhy káblovej televízie sa vo vyhodenej hline medzi vchodom 23 a 25 na Ul. J. Bánika našiel črepový materiál. Plytká ryha (hl. asi 40 cm) bola vedená popri základe východnej steny panelového domu (na uličnej strane). V profile ryhy neboli rozoznané zvyšky objektu alebo kultúrnej vrstvy. Zdá sa, že črepy boli uložené v sekundárnej polohe. Zväčša boli atypické, jeden patril kónickej mise so zvislým (vtiahnutým) okrajom, ktorá mala z okraja vyťahnutý jazykovitý výčnelok. Materiál možno aspoň rámcovo zaradiť do lužickej kultúry.

Pravdepodobne praveký pôvod mal objekt v profile ryhy teplovodného potrubia, vedenej dvorom panelového domu za vchodom 6 na tej istej ulici (asi 4-5 m na východ od JV nárožia domu). Črtal sa v žltom fľovitom podlaží ako 2 m široká misovitá jama s plochým dnom, ktorá bola vyplnená tmavohnedou hlinou s prímiesou drobných mazanicových hrudiek. V profile bol zreteľný až od rozhrania povrchu a podlažia (hl. asi 0,7 m), siahal do hĺbky 1,1 m. Od povrchovej vrstvy hnedého sfarbenia (hr. 70 cm) ho nebolo možné rozlíšiť. Objekt možno priradiť buď k eneolitickému (bádenská kultúra) alebo k mladobronzovému (lužická kultúra) horizontu v literatúre už uvedenej polohy.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE IM BEZIRK ZVOLEN. 1. In der Lage Chrasť wurden zwei Siedlungs(?)objekte der Lausitzer (?) Kultur aus der jüngeren Bronzezeit (?) freigelegt. Die seichten

schüsselartigen Gruben wiesen einen ovalen Grundriß auf (Dm. 90 und 40 cm, D. 20 cm) (Abb. 79). Aus den Objekten stammt Scherbenmaterial. Im Feststellungsschnitt in der Lage Červeniny wurden keine urzeitlichen Besiedlungsspuren entdeckt. Die bronzene Tüllenaxt, die von dieser Stelle stammt, wurde in die Lage wahrscheinlich durch Überpflügung verschleppt. 2. Lage Podbořová. Auf der Gasse Ul. J. Bánika fand man beim Haus Nr. 25 in einer 40 cm tiefen Rinne Lausitzer Scherben (Jungbronzezeit?) in sekundärer Lage. Beim Haus Nr. 6 skizzierte sich in der gelben Lehmunterlage einer 1,7 m tiefen Rinne in 70 cm T. ein Objekt mit schüsselförmigem Querschnitt und mit flacher Sohle (Br. 2 m, D. 0,4 m). Die dunkelbraune Verfüllung enthielt kleine Lehmverputzbrocken. Das Objekt kann zum äneolithischen (Badener) oder jungbronzezeitlichen (Lausitzer) Horizont der Lage gereiht werden.

BRONZOVÝ ZÁVESOK ZO ŠURIAN-NITRIANSKEHO HRÁDKU

Klára Marková

Šurany, časť Nitriansky Hrádok (okr. Nové Zámky), poloha Zámeček, zber, sídlisko, závesok, staršia/stredná doba bronzová. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri filmovaní záberov pre popularizačný televízny seriál *Stopy dávnej minulosti* sa na tejto známej lokalite zistilo pravidelné narušovanie zachovalého profilu „archeologizovaním“ žiakov miestnej základnej školy. Ich zbierky obsahujú malý počet črepov štandardnej keramiky maďarovskej kultúry a úlomkov neopracovaných zvieracích kostí. Z tohto rámca sa vymyká len poškodený zdobený bronzový závesok.

Opis nálezu

Otvorený srdcovitý závesok s vnútorným stredovým trňom a s dlhým pásikovým závesným uškom. Uško zvonka zdobia ryté šrafované trojuholníky ukončené vpichmi a ohraničené vodorovnými ryžkami, na rozhraní s telom ryté poloblúčky. Ramená tela sú ulomené, zvonka rebrované, medzi rebierkami sú zväzky krátkych zvislých ryžiek a vpichov. Závesok je zhotovený odlievaním. Rozmery: max. š.: 5,9 cm; zach. v.: 5,4 cm (obr. 80).

Pretože bližšie náleзовé okolnosti novozískaného závesku z Nitrianskeho Hrádku sú neznáme, možno sa pri posúdení jeho zaradenia oprieť len o typologickú analýzu. Priamu analógiu novozískaného závesku medzi už známymi nálezmi v Nitrianskom Hrádku (Točík 1978, 1981), ale ani medzi ostatnými doposiaľ zverejnenými nálezmi záveskov na Slovensku (Furmánek 1980) nenachádzame. Výzdobou sa k nemu blíži nález z neznámej lokality, získaný v r. 1902 z územia bývalého Uhorska (Kovács 1986, 37; Abb. 3: 2). Tvarovo, t. j. prítomnosťou stredovej priečky v tvare obráteného Y a rebrovaním tela, ramien a pásikového uška, patrí k srdcovitým záveskom typu Hodejov. Od uvedeného typu sa odlišuje len výzdobou - na rebrách ryžkami a trojuholníkmi vyznačenými vpichmi na závesnom ušku. Výzdoba na záveskoch typu Hodejov je tu azda ohlasom výzdoby na lunicovitých záveskoch, ktoré sa v depote Hodejov vyskytli spoločne. Od záveskov typu Hodejov a nálezu z r. 1902 sa závesok z Nitrianskeho Hrádku líši jednoduchým vnútorným trňom, ktorý je charakteristický pre srdcovité závesky s vnútorným stredovým trňom. Posledne menované však majú telo a ramená úzke - tyčinkovité, bez zdobenía. Jednoduchý stredový trň sa vyskytol aj na lunicovitom závesku, avšak len ako výnimka (Spišský Štvrtok - Furmánek 1980, č. 127). Novozískaný nález z Nitrianskeho Hrádku možno považovať za hybridný výrobok medzi srdcovitými záveskami typu Hodejov a otvorenými srdcovitými záveskami s vnútorným stredovým trňom. Viac zhôd nachádzame s typom Hodejov, ktorý je východiskový. Pri tomto type je známa okrem variantu priečky v tvare obráteného Y či V aj prítomnosť ďalších odchýlok, ako je absencia rebrovania závesného, pásikového uška (Slizké - Furmánek 1980, č. 323), ktorá sa prejavila aj na závesku z Nitrianskeho Hrádku. Tento nález môže byť ohlasom kontaktov maďarovskej kultúry s kultúrou otomanskou. Uvedený exemplár dopĺňa obraz prenikania výrobkov otomanskej kultúry na západ, ako ho predstavujú keramické výrobky (Furmánek/Marková 1998).

Nález novozískaného závesku z Nitrianskeho Hrádku možno datovať do prechodu od staršej k strednej dobe bronzovej, do kosziderského horizontu.

Literatúra

- Furmánek 1980* - V. Furmánek: Die Anhänger in der Slowakei. PBF XI, München 1980.
- Furmánek/Marková 1998* - V. Furmánek/K. Marková: Die westliche Peripherie der Otomani-Kultur in der Slowakei. In: *Kultura Otomani-Füzesabony - rozwój, chronologia, gospedorka*. Dukla 1998.
- Kovács 1986* - T. Kovács: Zsadány-Oroszi Pusztá: Ein Alter Hortfund (Grabfund?) nach der Restaurierung. *Commun. Arch. Hungariae* 1986, 27-48.
- Točfik 1978* - A. Točfik: Nitriansky Hrádok-Zámeček. Bez. Nové Zámky. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce Kultur. I. Nitra 1978.
- Točfik 1981* - A. Točfik: Nitriansky Hrádok-Zámeček. Bez. Nové Zámky. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce Kultur. II. Nitra 1981.

BRONZEANHÄNGER AUS ŠURANY-NITRIANSKY HRÁDOK. Aus der bekannten Lokalität - Siedlung von Tell-Charakter in Nitriansky Hrádok (Bez. Nové Zámky) in der Lage Zámeček gewann man einen Bronzeanhänger. Der Fund besitzt unter den bisher bekannten Funden keine direkte Analogie. Man kann ihn als Hybriden unter den herzförmigen Anhängern des Typs Hodejov und den verkehrt herzförmigen Anhängern mit innerem Dorn betrachten. Mehr Übereinstimmungen und einen Ausgangspunkt stellt der Typ Hodejov dar. Der in die Epoche des Koszider-Horizontes datierte Fund ist eher eine Einwirkung von Kontakten des Milieus der Maďarovce-Kultur mit dem östlichen Gebiet und der Otomani-Kultur.

VÝSLEDKY VÝSKUMU MESTSKÉHO HRADU V BANSKEJ BYSTRICI

Marta Mácelová

Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica), poloha Mestský hrad, stredovek, novovek, fortifikácia, deštrukcie profánnych a sakrálnych objektov, kostolný cintorín, krypta, mince, kachlice, predstihový a záchranný výskum. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

V mesiacoch február-október 1997 pokračoval archeologický výskum na Mestskom hrade súbežne s rekonštrukciou inžinierskych sietí a výmenou dlažby. Ťažké mechanizmy, nasadené na hĺbenie kanalizačných rýh, silne porušili stredoveký a novoveký kostolný cintorín a základy neznámych staviieb zistených medzi Farským kostolom Nanebovzatia Panny Márie a pretóriom. Jedny základy mali štvoruholníkovitý pôdorys (obr. 81: 1) a boli zachytené v troch ryhách. Mali šírku 1,40 m. Druhý pôdorys bol kruhovitý (obr. 81: 2) a tvorila ho súvislá kruhová kamenná deštrukcia. Objavila sa po vybagrovaní 50 cm povrchovej asphaltovej a betónovej vrstvy južne od východnej časti presbytéria farského kostola. Jej preskúmaniu zabránilo okamžité zavezenie podkladovým štrkom pod novú dlažbu. Predpokladáme, že nájdená deštrukcia pochádza zo základov karnera sv. Michala, ktorý sa na základe nesprávnej interpretácie odpustkových listín jednoznačne lokalizuje do severnej časti Mestského hradu.

Prvá správa o novopostavenej (de novo fundata) kaplnke s patrocinom sv. Michala pochádza z r. 1406 (*Matulay 1980*, reg. 190). Ďalšia odpustková listina je z r. 1496 (*Matulay 1980*, reg. 308) a v r. 1503 sa kaplnka lokalizuje na cintorín farského kostola (capella Sancti Michaelis in coemeterio parochialis ecclesiae Beate Mariae Virginis Novisoliensis; *Matulay 1980*, reg. 340-341). Cintorín sa však rozkladal okolo celého farského kostola. Archeologickým výskumom bol zistený západne a východne až po hradby a na južnej strane na oveľa väčšej ploche, aká je vyznačená na pôdoryse Protokolu mestskej rady z r. 1780, publikovanom *M. Kodoňovou* a *A. Vallašekom* (1985, 9). Podporou pre spájanie nájdenej deštrukcie s hľadaným karnerom sv. Michala je Willenbergova kresba z r. 1590 alebo 1596, na ktorej medzi Mühlsteinovou baštou a radnicou vo vnútri hradu vyčnieva menšia kuželovitá strecha (obr. 82). Náš predpoklad môže potvrdiť iba archeologický výskum tejto plochy, ktorý sa pravdepodobne v najbližších rokoch nebude realizovať.

Pri severnom hradnom múre medzi Banickou a Farskou baštou sa zistili základy objektu z 18. stor. s tehlovou dlážkou, ktoré tiež neboli doskúmané.

Južne od Farskej bašty sa pri hĺbení šácht pre telefónne káble zistilo pokračovanie interiéru starej fary východným smerom až do vzdialenosti 9,8 m od hradbového múra. Dĺžka južných základov fary nie je úplná, pretože priestor bol porušený hrobmi. JZ časť fary s deštrukciou kachľovej pece z 15. stor. bola preskúmaná v r. 1996. Severne od presbytéria farského kostola sa pri hĺbení šachty pre telefónne káble v hĺbke 1,9 m našli úlomky glazovaných kachlíc a neglazovanej keramiky z druhej polovice 15. stor.

Archeologický výskum za vežou barbakanu začal v máji. V tomto priestore vo vzdialenosti 16,3 m od veže sa zistili doteraz neznáme 3,4 m hlboké základy múra, ktoré sú kolmé na hradbový múr. Základy široké 0,65 m, dlhé 7,8 m boli z lomového kameňa, kladeného na silne vápennú štrkovitú maltu rovnakou technikou ako hradbový múr a pravdepodobne boli postavené v rovnakom čase. Základy neboli previazané s hradbovým múrom. Predpokladáme, že popri nich sa odvádzala voda brvnami z vnútorného priestoru hradu, a to otvormi, zistenými v hradbovom múre tesne pri týchto základoch. Zároveň sa tým zabraňovalo priesakom spodných vôd smerom k veži barbakanu.

Z dôvodu doskúmania situácie v tomto priestore bola vytýčená sonda 1/97 s rozmermi 7,2x9,5 m, ktorá nadväzovala na sondu 3/96 (strážny domček pri veži). V severnej časti sondy sa okrem vyššie spomenutých základov hlbokých 3,4 m zistili ďalšie tri vedľa seba stojace základy hlboké 0,6 m, ktoré boli vyhotovené rôznymi technikami z nerovnakého materiálu (lomový kameň menších a väčších rozmerov, spájaný maltou, a kvádre spájané hlinou). Základy pochádzajú pravdepodobne z hospodárskeho objektu prístaveného ku strážnemu domčeku. Boli zapustené do požiarovej vrstvy dreveného objektu s udupanou podlahou. Prepálená podlaha tohto objektu sa zistila v tej istej hĺbke 0,6 m aj pri JV nároží strážneho domčka v r. 1996. Objekt s rozmermi minimálne 15x8 m bol postavený v priestore severne od veže barbakanu koncom 15. stor. a zhorel pri požiari v r. 1500 alebo v prvej tretine 16. stor. Vo výplni objektu sa našli neglazované aj glazované neskorogotické kachlice a keramika z konca 15. a začiatku 16. stor. (obr. 81: 3).

V tejto sonde sa nachádzali aj zvyšky spálených kolov a kolové jamy z drevenej palisády, zistené už v sonde 3/96. Kolové jamy s priemerom 9 až 27 cm boli rozostavené vo vzdialenosti 0,5 m od seba a tvorili 2,5 m širokú palisádu rovnobežnú so základmi mladšieho hradbového múra. Koly zistené v hĺbke 1,7-2,7 m boli obložené kameňmi. V ich blízkosti sa našli železné hroty striel z kuší, keramika a mince Žigmunda, Ladislava a Mateja Korvína z 15. stor. Predpokladáme, že palisádové opevnenie zhorelo po polovici 15. stor. a na jeho mieste asi 0,8 m západne bol postavený hradbový múr. Jeho základy boli preskúmané až do hĺbky 3,4 m - kvôli spodnej vode a termínu dláždenia neboli obnažené po základovú škáru. Zistená hĺbka základov podporuje predpoklad, že boli postavené na dne priekopy, ktorá bola súčasťou staršej fortifikácie (spolu s palisádou), nakoľko priekopa z 15. stor. sa zistila na nádvorí barbakanu a pokračovala severným smerom k západnému opevneniu.

V sonde 2/97 pred barbakanom sa odhalili piliere kamenného mosta, ktorý preklenoval mladšiu priekopu a zabezpečoval vstup do barbakanu (obr. 81: 4). Za severným pilierom v priestore pod vstupnou bránou barbakanu sa zistila vĺčia jama, ktorá pokračovala do nádvorja. Priestor medzi piliermi vyplňala sutina, keramika a mince zo 16.-19. stor. Vo vzdialenosti 11-14 m južne od vstupnej brány barbakanu sa zistila kultúrna vrstva s keramikou z konca 14.- prvej polovice 15. stor.

V júli po rozobraní ryolitovej obruby okolo farského kostola sa odkryl liatinový kryt do poslednej postavenej krypty, do ktorej sa vchádzalo z vonkajšej južnej strany kostola po schodišti do predsieni, do ktorej ústi odvodňovací kanál krypty s mriežkou. V druhej, menšej predsieni na východnej strane je zamurovaný vchod do staršej rodinnej krypty rodín Höfflingerovcov a Heinzeliuvcov. Najnovšiu kryptu tvorí tehľami vymurovaná chodba s valenou klenbou a na východnej strane s 36 výklenkami pre rakvy. Z nich je 27 zaplnených a zamurovaných. Označené sú cínovými doštičkami s údajmi o pochovaných. Po schodíkoch sa vystupuje do väčšej zaklenutej komory pre rakvy, ktorá je prázdna. Krypta bola dohotovená v r. 1813 a začalo sa v nej pochovávať 17. decembra 1813, keď do nej preniesli 10 rakiev z novej krypty pod presbytériom, ktorá bola replená.

Archeologický výskum Mestského hradu nebol vzhľadom na zistené nové objekty dostačujúci a jeho predčasné ukončenie, viazané na dodržanie termínu rekonštrukcie dlažby, neumožňuje vyriešiť všetky nastolené otázky týkajúce sa rekonštrukcie profánnych, cirkevných a fortifikačných objektov Mestského hradu v celej šírke. Pri pamiatkovej prezentácii opevnenia a priekopy investor neřešpektoval včas vznesené pripomienky pamiatkárov ani archeológov.

Literatúra

- Kodoňová/Vallašek 1985* - M. Kodoňová/A. Vallašek: Banská Bystrica, mestský hrad - niekoľko poznámok k histórii jeho opevnenia. Pamiatky a príroda XV, 2, 8-13.
- Matulay 1980* - C. Matulay: Mesto Banská Bystrica. Katalóg administratívnych a súdnych písomností. Bratislava 1980.

GRABUNGSERGEBNISSE VON DER STADTBURG IN BANSKÁ BYSTRICA. Im Rahmen der Vorsprungs- und Rettungsgrabung in der Stadtburg von Banská Bystrica (Bez. Banská Bystrica) gewann man neue Erkenntnisse über unbekannt profane und sakrale Objekte wie auch über eine Fortifikation. Während der Untersuchung der Rinnen südlich der Pfarrkirche erfaßte man Fundamente eines viereckigen Objektes (Abb. 81: 1) und eine kreisförmige Destruktion, die vom gesuchten St.-Michael-Karner stammen kann (Abb. 81: 2). Im Raum nördlich des Eingangsturmes konstatierte man im Innern des Burgareals drei jüngere niedere Fundamente wahrscheinlich eines Wirtschaftsgebäudes, das an das Wächterhäuschen anknüpfte. Die Fundamente lagen in einem gebrannten gestampften Fußboden eines hölzernen Objektes, das im J. 1500 oder im ersten Drittel des 16. Jh. niederbrannte (Abb. 81: 3). Die Verfüllung des Objektes bestand aus spätgotischen Kacheln und Keramik. Im Schnitt 1/97 erfaßte man in 1,7-2,7 m T. verbrannte Pfosten und Pfosten gruben, die mit Steinen von der 2,5 m breiten Holzpalisade umstellt waren. Das Begleiten der Funde von Sigismund, Ladislaus und Matthias Corvinus datiert die Existenz der Palisade in die zweite Hälfte des 15. Jh. Die Burgmauer wurde nach der niedergebrannten Palisade wahrscheinlich im letzten Viertel des 15. Jh. erbaut. Im Schnitt 2/97 konstatierte man vor dem Eingangsturm Pfeiler einer Brücke über dem Graben, die den Zufahrtsweg in den Eingang sicherte (Abb. 81: 4). Die Schnitte wurden höhenmäßig vermessen.

NÁLEZ DEŠTRUOVANEJ KACHLOVEJ PECE V BANSKEJ BYSTRICI

Marta Mácelová

Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica), poloha Nám. SNP 1, 15. a 17. stor., stredovek, novovek, deštrukcie kachlových pecí, stredoveké architektúry, mince, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

V októbri 1996 sa počas rekonštrukcie prízemnia radnice na Nám. SNP 1 na parcele 1449 (obr. 83: 1) našli fragmenty neglazovaných kachlíc. Nezodpovednosťou pamiatkového dozoru sa väčšia časť deštruovanej kachlovej pece zo zásypu odviezla na smetisko. Fragmenty sú analogické so súborom kachlíc, ktoré sa našli v r. 1907 v Ebnerovom dome na Nám. SNP 22. Celý nález sa dostal do Iparmúvészeti múzea v Budapešti (*Holčík 1974*, 175-176). K najlepšie zachovalým kusom patria komorové kachlice s reliéfom ženy bijúcej muža (obr. 83: 2) a tancujúceho páru. Vo fragmentoch sa zachovali reliéfy: rytier s dámou v rozhovore pod stromom, poprsie proroka Eliáša s nápisovou páskou, poprsie muža s mešcom, sv. Peter s nápisom na stuhe „sa petro“, poprsie mladíka so sovou nad pravým ramenom a jazdec na koni. Všetky kachlice sú vyobrazené v monografii *Stredoveké kachliarstvo* (*Holčík 1978*, obr. 78-85).

V máji 1997 upozornil stavebný dozor pri rekonštrukcii radnice na fragmenty glazovaných kachlíc, ktoré objavili pri odstraňovaní zásypu renesančnej klenby prvého poschodia sobášnej siene. Stredoslovenské múzeum s brigádnikmi archeologického výskumu Mestského hradu v Banskej Bystrici odborne odstránili suť z celej miestnosti a fragmenty kachlíc očistili a čiastočne rekonštruovali. V zásype sa nachádzali kachlice z najmenej troch gotických kachlových pecí a dve mince: medený kvarting Žigmunda I. (1430-1437) zn. I -I. a strieborný denár Leopolda (1683) zn. KB (za určenie ďakujem *M. Bovanovi*).

Jedna z pecí obsahovala okolo 60 rekonštruovateľných kachlíc a viac ako tisíc fragmentov komorových kachlíc soklovej časti dvoch veľkostí s týmito reliéfmi: sv. Juraj s drakom a modliacou sa princeznou, vlk v mníšskom habite kážuci husiam, lev v útočnom postoji, erotický motív, motív architektúry kruhového gotického okna, Panna Mária s Ježiškom na rukách, sv. Katarína. Ďalšie dva typy komorových kachlíc majú menšie rozmery a je na nich zobrazený symbol Božieho baránka

a Meluzíny s kráľovskou korunkou. Z nadstavcovej časti pece pochádzajú polvalcové kachlice s reliéfom sv. Ladislava a heraldického jednochvostého leva. Vrcholové kachlice mali dva druhy reliéfu gotickej kružby. Kopula pece bola ozdobená cibuľovými kachlicami. Analogické nálezy sa našli počas výskumu Mestského hradu v r. 1996, tie však oproti nálezom z radnice mali nekvalitnejšiu glazúru a pokladáme ich za časovo o niečo staršie. Predpokladáme, že kachlovú pec v dome na Nám. SNP dal postaviť majiteľ domu, ktorým bol v poslednej tretine 15. stor. zvolenský župan a kremnický komorský gróf Vít Mühlstein. Patril medzi najväčších banských podnikateľov a obchodníkov v meste.

Po r. 1539, keď Ferdinand I. daroval bývalý Mühlsteinov dom mestu, prešiel objekt mnohými prestavbami a slúži odvtedy až do dnešných čias ako radnica. Počas prestavieb v 16. stor. sa gotické kachlice dostali do zásypu renesančnej klenby ako odľahčovací materiál.

Literatúra

Holčík 1974 - Š. Holčík: Stredoveká kachliarska dielňa v Banskej Bystrici. Zbor. SNM 68, Hist. 14, 1974, 175-192.

Holčík 1978 - Š. Holčík: Stredoveké kachliarstvo. Bratislava 1978.

FUND EINES DESTRUierten KACHELOFENS IN BANSKÁ BYSTRICA. Während der Rekonstruktion des Rathauses in Banská Bystrica (Bez. Banská Bystrica) auf dem SNP-Platz Nr. 1 wurden mehr als 1000 Kachelfragmente von mindestens drei destruierten Kachelöfen gefunden. Die Scherben hatte man als Füllung von Renaissancegewölben verwendet. Die Fragmente unglasierter Kacheln aus dem Gewölbe des Erdgeschosses (Abb. 83) entsprechen der Kollektion, die im J. 1907 in Ebners Haus gegenüber dem Rathaus gefunden wurde. Der gesamte Fundverband gelangte in die Museen von Budapest. Die Kachelfragmente mit grüner Glasierung aus dem 1. Stockwerk des Rathauses waren ein Bestandteil des pompösen Hausinterieurs eines Grubenunternehmers, des Gespans von Zvolen und des Kammergrafen von Kremnica Veit Mühlstein. Sie sind in das letzte Drittel des 15. Jh. datiert. Im J. 1539 schenkte Ferdinand I. dieses Haus der Stadt, die es nach Umbauungen als zweites Rathaus zu benutzen begann. Die Kacheln gelangten in die Gewölbefüllung während der Umbauungen im 16. Jh.

ARCHEOBOTANICKÉ NÁLEZY Z NITRY-CHRENOVEJ V ROKU 1997

Jana Mihályiová

Nitra, časť Chrenová (okr. Nitra), poloha Stavba firmy Shell (čerpacia stanica pohoných hmôt).

V r. 1996 získala G. Březinová počas výskumu pri stavbe benzínového čerpadla Shell rastlinné makrozvyšky a mazanicu. Makrozvyšky boli analyzované v r. 1996 a uverejnené v AVANS-e za r. 1996. V r. 1997 bolo analyzovaných 48 nálezových komplexov mazanice zo 17 objektov časovo zatriedených do neolitu, doby bronzovej, doby rímskej a včasného stredoveku.

Do neolitu bolo zaradených 12 vzoriek zo siedmich objektov (sídľiskové objekty, bližšie neurčená jama). Tento súbor 123 úlomkov môžeme podľa farby rozdeliť do troch skupín: 1. okrová mazanica, na povrchu hladená svetlejšou (šedo-svetlookrovou) vrstvou; 2. tehlovočervená mazanica, viaceré úlomky boli z jednej strany čierne - obhorené, s odtlačkami po prútoch s priemerom 1-3 cm, hladené, na povrchu so svetlejšou vrstvou; 3. čierna mazanica, celé úlomky obhorené, prítomné iba odtlačky po prútoch s priemerom 1,5 cm. Ani jeden typ mazanice neobsahoval prímes organickej hmoty.

Z doby bronzovej dve vzorky zo sídľiskovej jamy obsahovali 50 úlomkov mazanice. Analyzované úlomky mazanice mali okrovú, ružovú a čiernu farbu. Väčšina úlomkov bola hladená, niektoré so svetlejšou nanášanou vrstvou, neobsahovali prímes organickej hmoty. Pozorovateľný bol iba odtlačok prútu s priemerom 2,5 cm a listu trávy. Dvadsaťdva úlomkov hnedej až čiernej farby boli pravdepodobne iba spečenou hlinou.

Najviac nálezov pochádza z doby rímskej (26 vzoriek zo siedmich objektov). Mazanica bola získaná zo sídľiskových jám, zásobnicovej jamy a troch pecí. V okrových a ružových úlomkoch mazanice zo zásobnicovej jamy bola zistená prímes organickej hmoty vo forme odtlačkov kláskov

pšenice (*Triticum* sp.), pravdepodobne jačmeňa siateho (cf. *Hordeum vulgare*), stebiel a listov tráv. Prítomné boli i odlačky prútov s priemerom 1 cm.

Mazanica zo všetkých troch pecí bola rovnaká, čo poukazuje na rovnaký spôsob stavby (pozri príspevok *G. Březinovej* v tejto ročenke). Farba mazanice prechádzala od čiernej cez sivú po ružovú, čo súvisí s rozdielnou teplotou pri vypalovaní. Na vytvorenie hlavných prieduchov boli použité neopracované kmene stromov s priemerom 10-15 cm. Prieduchy na rošte boli menšie (3-4,5x77,5-8,5 cm), rošt bol na povrchu vymazaný svetlejšou vrstvou mazanice. Odtlačky kláskov pšenice (*Triticum* sp.), jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare*), stebiel a listov tráv poukazujú na prítomnosť organickej hmoty. Odtlačky prútov s priemerom 1,5-3 cm dokazujú vnútornú konštrukciu pece pred jej samotným vypálením. Na mazanici z jednej piecky (obj. 56) boli na povrchu pozorovateľné tahy hladenia. Mazanica z ostatných objektov neobsahovala prímies organickej hmoty, bola tehlovočervenej a okrovej farby, iba niekoľko úlomkov bolo vyhladených.

Z v e s n é h o s t r e d o v e k u pochádza šesť vzoriek z dvoch objektov (zásobnicovej a sídliskovej jamy). Všetky analyzované úlomky mazanice (158) boli ružovej farby, niektoré na povrchu hladené (i svetlejšou vrstvou), bez prímies organickej hmoty, iba s odlačkami prútov s priemerom 1-2 cm a stebiel tráv. Bližšie k vzorke mazaníc viď: výskumná správa č. 14 814/97.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS NITRA, TEIL CHRENOVÁ IM J. 1997. Beim Bau der Benzintakstelle der Firma Shell in Nitra (Bez. Nitra) wurde im J. 1996 eine Siedlung freigelegt, auf welcher nachfolgend eine Ausgrabung von *G. Březinová* verlief. Die gewonnenen pflanzlichen Makroreste und der Lehmverputz wurden im paläobotanischen Laboratorium analysiert. Die Analysen der Pflanzenmakroreste wurden im Jahrbuch AVANS im J. 1996 veröffentlicht. In diesem Jahr wurden 48 Fundkomplexe aus 17 Objekten analysiert (882 Bruchstücke), die zeitlich in das Neolithikum, die Bronzezeit, römische Zeit und in das Frühmittelalter verwiesen wurden. Sie stammten aus zwei Typen von Siedlungsobjekten (einer Vorratsgrube und eines Ofens). Im allgemeinen kann gesagt werden, daß der Lehmverputz aus dem Neolithikum und der Bronzezeit, evtl. aus dem Frühmittelalter, der aus Siedlungsgruben entnommen wurde, keine Beimischungen von organischer Masse enthielt, lediglich Rutenabdrücke und Glättspuren. Nur ein größerer Verband von römerzeitlichem Lehmverputz aus Öfen wie auch aus einer Vorratsgrube enthielt eine Beimischung von organischer Masse (Weizenährchen - *Triticum* sp., Gerstenährchen - *Hordeum vulgare*, Reste von Halmen und Grasblättern). Ebenfalls waren auf ihm Abdrücke von Ruten und unbearbeiteten Holzstämmen und Glättspuren mit hellerer Lehmverputzschicht.

NEOLITICKÉ SÍDLISKO V NOVÝCH SADOCH-ČABE

Peter Milo

Nové Sady, časť Čab (okr. Nitra), poloha Za rybníkom, neolit, doba bronzová, doba laténska, včasný stredovek, sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: u autora.

Lokalita sa nachádza napravo od potoka Radošina a nalavo od potoka Andač, medzi železničnou traťou Zbehy - Radošina a Zbehy - Leopoldov, ktorá polohu pretína. Časť lokality leží už v katastri obce Zbehy. Poloha je v súčasnosti súvisle poľnohospodársky obrábaná. Na povrchu sú nachádzané črepy, často koncentrované do zhlukov. Keramika (obr. 85, 86) z dobre vypracovaného až plaveného materiálu, zdobená rytými líniami, keramika s výčnelkami a fragmenty z hrubostenných nádob poukazujú na existenciu sídliska staršej i mladšej kultúry s lineárnou keramikou a sídliska železovskej skupiny. Zastúpené sú aj črepy z doby bronzovej, laténskej a bližšie neurčiteľné praveké črepy. Na stredoveké osídlenie poukazujú slovanské črepy datované do 9. až 12. stor., s ktorými možno súvisia i dva kusy železnej trosky.

Bohatosť keramického materiálu z neolitu poukazuje na väčšie osídlenie v danom období a menšie nálezy z ďalších etáp vývoja upozorňujú na výhodnosť polohy nachádzajúcej sa v blízkosti sútoku dvoch potokov.

NEOLITHISCHE SIEDLUNG IN NOVÉ SADY, TEIL ČAB. Bei einer Geländebegehung konstatierte man in Nové Sady-Teil Čab (Bez. Nitra) in der Lage Za rybníkom eine neolithische Siedlung. Die auf der Oberfläche gefundenen Scherben bildeten häufig Konzentrationen. Die Keramik (Abb. 85, 86) aus gut ausgearbeitetem bis geschlammtem Material mit Ritzlinien und Buckeldecor wie auch Fragmente von dickwandigen Gefäßen verweisen auf die Existenz einer Siedlung der Träger der Kultur mit älterer und jüngerer Linearkeramik und einer Siedlung der Želiezovce-Gruppe. Vertreten sind auch Scherben aus der Bronze- und Latènezeit wie auch näher unbestimmbare urzeitliche Scherben. Auf mittelalterliche Besiedlung deuten slawische Scherben aus dem 9.-12. Jh., mit denen vielleicht auch zwei Stück Eisenschlacke zusammenhängen. Das reiche Keramikmaterial aus dem Neolithikum verweist auf eine größere Besiedlung in gegebener Zeit, und weniger Funde aus weiteren Entwicklungsetappen deuten auf die Vorteilhaftigkeit der Besiedlung der Lage in der Nähe des Zusammenflusses zweier Bäche.

SÍDLISKO Z DOBY RÍMSKEJ V ZBEHOCH

Peter Milo

Zbehy (okr. Nitra), poloha Dolné lúky, doba rímska, sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: u autora.

Povrchovým prieskumom bol na ľavej strane potoka Radošina v polohe Dolné lúky získaný črepový materiál, ktorý chronologicky patrí do doby rímskej.

Opis nálezov: sivá keramika zdobená odtlačkami prstov a včokovaním, hlinený praslén hnedej farby (obr. 87).

SIEDLUNG AUS RÖMISCHER ZEIT IN ZBEHY. Durch Oberflächenbegehung gewann man in Zbehy (Bez. Nitra) jenseits des Baches Radošina in der Lage Dlhé lúky römerzeitliches Scherbenmaterial. Funde: graue Keramik mit Fingerabdrücken und Stempeldecor wie auch ein Tonwirtel (Abb. 87).

NÁLEZY ČAČIANSKEJ KULTÚRY Z NOVÝCH SADOV-ČABU

Peter Milo

Nové Sady, časť Čab (okr. Nitra), poloha Pod topoľmi, doba bronzová, sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: u autora.

Povrchovým prieskumom bolo v oblasti na sever od andačského potoka, pri železničnej trati Zbehy - Leopoldov, zistené osídlenie z obdobia čačianskej kultúry. Črepový materiál (obr. 88) bolo možné získať len z plochy južne od železničnej trate, ktorá lokalitu pretína. Na sever od železnice to kvôli neobrobenej pôde možné nebolo, no napriek tomu ho tu možno predpokladať. Lokalita sa nachádza v blízkosti polohy osídlenej lengyelskou a maďarovskou kultúrou, obhliadku ktorej urobil v r. 1977 P. Šalkovský (1978).

Literatúra

Šalkovský 1978 - P. Šalkovský: Sídlisko lengyelskej a maďarovskej kultúry v Nových Sadoch-Čabe. AVANS 1977, 1978, 221-222.

FUNDE DER ČAKA-KULTUR IN NOVÉ SADY, TEIL ČAB. Durch Oberflächenerkundung konstatierte man in Nové Sady-Ortsteil Čab (Bez. Nitra) in der Lage Pod topoľmi jüngerbronzezeitliche Besiedlung. Das Keramikmaterial (Abb. 88) kann zur Čaka-Kultur gereiht werden.

SÍDLISKO Z OBDOBIA NEOLITU A ENEOLITU V ZBEHOCH

Peter Milo - Vladimír Mitáš

Zbehy (okr. Nitra), polohy Kapustnice a Gazdovské pasienky, povrchový prieskum, neolit, eneolit, vrcholný stredovek, novovek, sídlisko. Uloženie nálezov: u autora.

Zistená lokalita sa nachádza na ľavej strane potoka Radošina a vo vzdialenosti približne 50 m od dnešného zregulovaného toku koryta Radošiny sa tiahne rovnobežne s ním (i vďaka neustálemu rozorávaniu) v dĺžke asi 300 m. Časť je preseknutá železničnou traťou Lužianky - Čakajovce. Poloha je oproti okolitému terénu mierne vyvýšená a v súčasnosti poľnohospodársky využívaná.

Zberom získaný materiál sídliskového charakteru, najmä črepy nádob kultúry s mladšou lineárnou keramikou spoločne s tenkostenným materiálom železovskej skupiny (obr. 89: 1-12, 90: 4,7), poukazujú na neolitické osídlenie lokality. Možnosť continuity osídlenia na spomínanej lokalite potvrdená nebola. Z eneolitického osídlenia sú zastúpené početné keramické nálezy z mladšej lengyelskej kultúry (Lengyel III. obr. 90: 1-3). Ide najmä o hrubostennú úžitkovú tehlovočervenú keramikú prevažne s prímiesou minerálií. Početnosť lengyelských črepov indikuje pravdepodobne ťažisko osídlenia do daného obdobia. Zatiaľ len jeden črep bolerázskej skupiny (obr. 90: 5) poukazuje asi na menšie osídlenie (?) lokality aj v tomto období. Ďalšie keramické nálezy pochádzajú až z obdobia vrcholného stredoveku a novoveku, pričom nie je vylúčená možnosť, že sa na lokalitu dostali sekundárne.

Získaný keramický materiál a jeho rôznorodosť poukazujú na výhodnosť osídlenia na danej polohe počas viacerých etáp neolitu a eneolitu, pričom väčší počet atypických črepov by mohol indikovať osídlenie aj v ďalších časových obdobiach.

SIEDLUNG AUS DER ZEIT DES NEOLITHIKUMS UND ÄNEOLITHIKUMS IN ZBEHY (Bez. Nitra). Als Lesefunde gewann man Material von Siedlungscharakter, namentlich Gefäßscherben der Kultur mit jüngerer Lineärkeramik und dünnwandiges Material der Želiezovce-Gruppe, die auf neolithische Besiedlung der Lokalität verweisen. Von der äneolithischen Besiedlung sind Keramikfunde aus dem jüngeren Abschnitt der Lengyel-Kultur vertreten. Gefunden wurde nur eine einzige Scherbe der Boleráz-Gruppe, die auf eine geringere Besiedlung der Lokalität in diesem Zeitabschnitt hinweisen kann. Weitere Keramikfunde stammen erst aus dem Hochmittelalter und der Neuzeit.

NOVÉ NÁLEZY V OKOLÍ ZBOJNÍCKEJ JASKYNE PRI SILICKEJ JABLONICI

Elena Miroššayová

Silická Jablonica (okr. Rožňava), poloha Zbojnická jaskyňa, sídlisko, prieskum, kultúra bukovo-horská a kyjatická, doba laténska, stredovek (13.-14. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

Úzku Sokoliu dolinu JZ od obce uzatvára strmý svah s vápencovým bralom Sokolia skala. Na jeho vrchole sú zvyšky stredovekého strážneho hradu z 13.-14. stor. (Slivka/Vallašek 1991, 194). V kolmej stene brala je vstup do čiastočne prístupných priestorov Zbojníckej jaskyne. Okrem amatérskych výkopov sa jej väčšia odborná pozornosť venovala v r. 1976-1977, keď sa tu realizoval krátkodobý výskum. Bol zameraný na záchranu nálezov, ktoré sa dostali na povrch po rozsiahlom prívale vody do jaskyne a jej okolia (Olexa/Tököly 1977, 204). V jeseni 1997 upozornili členovia speleologického klubu Drienka v Košiciach, že pravdepodobne následkom silných letných dažďov sa zosunula časť strmého svahu pod úzkou plošinou pred vstupom do jaskyne a v hline sa nachádzajú fragmenty keramiky. Obhliadka lokality potvrdila, že zosunom došlo k narušeniu kultúrnej vrstvy. Dosahovala hrúbku asi 70 cm. Tvorila ju hlina výraznej čiernehoj farby, premiešaná s uhlíkmi, drobnými kúsokmi mazanice, fragmentami keramiky a zvieracími kosťami. Ojedinele sa objavili kovové predmety a železná troska. Časť nálezov nesie stopy pôsobenia silného ohňa. V skúmanom úseku kultúrnej vrstvy boli premiešané fragmenty keramiky bukovo-horskej kultúry s nálezmi kultúry kyjatickej a zo

stredoveku. Ojedinelý fragment z tela sivej na kruhu vytočenej nádoby je charakterom materiálu blízky laténskej keramike a indikuje možnosť osídlenia polohy aj v tomto období. Pri prieskume bol získaný rozsiahly nálezový súbor.

Bukovohorskú kultúru zastupujú fragmenty hrncovitých tvarov (obr. 92: 6) a jemnej tenkostenej keramiky s rytou výzdobou (obr. 92: 2-5) so zachovanými zvyškami bielej a červenej inkrustácie.

Početnú prevahu majú nálezy kyjatickej kultúry. Keramiku charakterizuje zrnitý materiál ostrejší jemným alebo hrubozrnným pieskom, prípadne kúskami vápenca. Povrch je vyhladený až leštený, ojedinele sa objavuje tuhovanie. Misky a šálky majú vnútro čierne, amforovité nádoby s čiernym povrchom červenohnedé alebo hnedé. Pre všetky tvary je typické precízne vypracovanie a dokonalé vypálenie. Výzdobné prvky (plastické, ryté alebo žliabkované) majú analógie v nálezových súboroch získaných v ďalších jaskyniach Slovenského krasu. Veľmi blízke sú nálezom z jaskyne Ladnica pri Silici, kde nachádzame aj analógiu pre výzdobu špirálovitými odtlačkami (obr. 91: 3), použitú v kombinácii s jemne rytými líniami (Böhm/Kunský 1941, 98, obr. 8: 6).

Opis nálezov (výber)

Praslen zdobený zvislými ryhami, f. čierna, Ø 3 cm, v. 2,5 cm - obr. 91: 1; zlomok hlineného závesku, f. svetlohnedá, v. 2,9 cm - obr. 91: 2; hlinené koliesko, f. sivohnedá, Ø 3,3 cm - obr. 91: 12; fragment hlineného drvidla, dĺ. 6,2 cm - obr. 91: 8; fragmenty amforovitých nádob s čiernym lešteným povrchom a žliabkovanou výzdobou - obr. 91: 4, 9, 11; fragment profilovanej šálky so šikmo torčovaným vydutím - obr. 91: 6; fragment šálky s ostro odsadeným vydutím a málo výrazným jazykovitým výčnelkom - obr. 91: 7; fragment hrncovitej nádoby s pretlačeným okrajom nad pásikovým uchom - obr. 91: 5; fragment hrnca s roztvoreným ústím a jazykovitým výčnelkom vychádzajúcim z okraja - obr. 91: 10.

Nálezy stredovekej keramiky, železných nástrojov a železnej kováčskej trosky časovo zodpovedajú obdobiu osídlenia stredovekého hradu v 13.-14. stor.

Opis nálezov (výber)

Železná kosa so zákovkou, dĺ. 3,7 cm - obr. 92: 8, 9; železný klin, dĺ. 10,6 cm - obr. 92: 1; fragmenty kónickej misy s rytými vlnovkami na vnútornej stene - obr. 92: 7; fragment okraja hrnca zdobený rytou vlnovkou - obr. 92: 10.

Charakter nálezov a ich poloha v sledovanej časti svahu nasvedčujú, že sa sem dostali najskôr zosunom, a to buď z jaskyne alebo z plošiny pred ňou. Podľa množstva nálezov kyjatickej kultúry a ich predbežného typologicko-chronologického hodnotenia v kontexte s analogickými nálezmi v Slovenskom krase súdime, že osídlenie sledovanej polohy v mladej a neskorej dobe bronzovej bolo veľmi intenzívne. K jeho zániku dochádza zrejme náhle. Bez rozsiahlejšieho výskumu je problematické určiť, či jaskynné priestory nositelia kyjatickej kultúry využívali ako obytný priestor, alebo či mali pre tunajšiu komunitu inú funkciu. Fragmenty keramiky kyjatickej kultúry, rozptýlené na povrchu kotlinovitej plochy nad skalným bralom Sokolia skala naznačujú, že v tesnej blízkosti jaskyne existovalo sídlisko.

Literatúra

- Böhm/Kunský 1941 - J. Böhm/J. Kunský: Lednice, die Eishöhle bei Silice im Slowakischen Karst. Wiener Prähist. Zeitschr. 28, 1941, 96-127.
 Olexa/Tököly 1977 - L. Olexa/G. Tököly: Praveké osídlenie Zbojníckej jaskyne v Sokolej skale pri Silickej Jablonici. AVANS 1976, 1977, 204-206.
 Slivka/Vallašek 1991 - M. Slivka/A. Vallašek: Hradý a hrádky na východnom Slovensku. Košice 1991.

NEUFUNDE IM UMKREIS DER HÖHLE ZBOJNÍČKA-JASKYŇA BEI SILICKÁ JABLONICA (Bez. Rožňava). Beim Erdrutsch des Steilhanges wurde unter einem schmalen Plateau vor dem Eingang in die Höhle Zbojnícká jaskyňa eine ausgeprägte Kulturschicht von ca. 0,7 m Mächtigkeit gestört. Sie bestand aus ausgeprägt schwarzbraunem Lehm, vermengt mit Holzkohlenstückchen, Lehmverputzbrocken, Keramikfragmenten und Tierknochen. Ein Teil der Funde trägt Einwirkungsspuren eines sekundären Feuers. Im untersuchten Abschnitt der Kulturschicht waren Keramikfragmente der Bükker Kultur, vermengt mit Funden der Kyjaticke-Kultur und aus dem Mittelalter. Analog wie andere Höhlen im Slowakischen Karst war auch diese Höhle und ihr Umkreis seit dem Neolithikum besiedelt, wobei sie die größte Intensität ihrer Ausnützung in der jüngeren und späten Bronzezeit aufwies. Mittelalterliche Funde sind in das 13.-14. Jh. datiert und hängen

mit der Existenz der Wachtburg auf dem Gipfel der Sokolová skala unter dem Eingang in die Höhle Zbojnická jaskyňa zusammen.

NÁLEZ ŽELEZNÝCH TROSIEK V KATASTRI RADATÍC

Elena Miroššayová

Radatice (okr. Prešov), poloha Dubrovjany ľavý breh rieky Svinky, výrobný areál, povrchový prieskum, chronologicky a kultúrne neklasifikované. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

Systematický prieskum údolia rieky Svinky, zameraný na vyhadávanie pamiatok súvisiacich s hutníctvom železa, prináša pozoruhodné výsledky. Nálezy železných trosiek, rozptýlené pozdĺž rieky v úseku od jej ústia do Hornádu po Radatice, indikujú existenciu väčšieho výrobného centra s viacerými hutníckymi pracoviskami (obr. 93). V spolupráci s A. Vargom z Košíc a A. Jurkom a J. Pravdom z Ličartoviec, ktorí nás na výskyt trosiek upozornili a dobre poznajú tunajší terén, sa nám podarilo verifikovať miesto hutníckeho pracoviska v polohe Dubrovjany. V úzkom páse, porastenom krovím a stromami na pravej strane poľnej cesty idúcej od Pillerovho mlyna k Radaticiam, ležalo v tráve v sekundárnej polohe šesť troskových zliatkov z redukčných peciek. Boli sem prenesené zo susedných poľí. Poľná cesta rozdeľuje nezalesnenú plochu mierne stúpajúcu od ľavého brehu Svinky k lesu, ktorá bola pôvodne celá poľnohospodársky obrábaná. V čase prieskumu bola poraná len parcela medzi riekou a cestou. Na povrchu oráčiny sa našli úlomky z hlineného plášťa peciek, kúsky trosky a železoviny. Predpokladáme, že na tejto ploche stáli batérie redukčných peciek, ale nepodarilo sa nám ich v teréne identifikovať. Predbežne sa nedá s istotou určiť ani typ peciek. V porovnaní s troskovitými zliatkami z Kysaku, pochádzajúcimi z redukčných pecí so zahľbenou troskovou jamou (Miroššayová 1995, 17, obr. 11), majú nálezy z Radatíc menší priemer aj výšku ($\varnothing$ 32 cm, v. 10 cm - obr. 94a, b, c). Horná plocha je vodorovná, spodná zaoblená nemá typický kvapľovitý vzhľad, aký bol zistený na troskách z Kysaku. Pri povrchovom prieskume sme nezistili žiadne ďalšie pamiatky, ktoré by pomohli datovať existenciu hutníckeho pracoviska v polohe Dubrovjany. Do úvahy môže prichádzať jeho súvislosť s osídlením v mladšej dobe rímskej, ktoré je zachytené na vrchu Stráža nad Obišovcami.

Troskové zliatky z Radatíc boli postúpené na metalografickú analýzu, aby sa zistilo, či opticky viditeľné rozdiely vo veľkosti a vzhľade medzi nimi a troskami z Kysaku majú svoj pôvod v technológii hutníckeho procesu.

V prieskume údolia Svinky budeme pokračovať ďalej, aby sme sa pokúsili identifikovať hutnícke pracoviská aj v iných polohách, z ktorých sú ohlásené nové nálezy trosiek.

Literatúra

Miroššayová 1995 - E. Miroššayová: K počiatkom výroby a spracovávaní železa na východnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 31, 1995, 9-21.

FUND VON EISENSCHLACKE IM KATASTER VON RADATICE (Bez. Prešov). Bei der Oberflächenbegehung zwecks des Suchens von Denkmälern im Zusammenhang mit der Eisenverhüttung fand man in der Lage Dubrovjany Schlackenstücke (Dm. 32 cm, H. 10 cm) aus Reduktionsöfen. Sie lagen in sekundärer Lage beim Feldweg, wohin man sie von dem benachbarten Feld am linken Ufer der Svinka gebracht hatte. Nach dem Vorkommen von Bruchstücken des Lehmmantels der Öfen, der Schlackenstückchen und von Eisenmaterial auf der gepflügten Oberfläche ist es wahrscheinlich, daß die Verhüttungsöfen gerade an diesen Stellen situiert waren. Ihr Typ läßt sich vorläufig nicht bestimmen. Die Schlacke aus Radatice unterscheidet sich optisch durch die Größe und das Aussehen von den Schlacken aus den Öfen mit eingetiefter Schlackenrube, die in Kysak entdeckt wurden. Eventuelle Unterschiede in der Technologie des Schmelzens werden metallographische Analysen zeigen. Die chronologische Klassifizierung der Schlacken aus Radatice ist ohne Begleitfunde problematisch.

LADOMERSKÁ VIESKA - PRVÉ NÁLEZISKO KULTÚRY S LINEÁRNOU KERAMIKOU V ŽIARSKEJ KOTLINE

Peter Mosný - Stanislav Šiška

Ladomerská Vieska (okr. Žiar nad Hronom), miestny cintorín, eneolit, prieskum. Uloženie náleзов: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Začiatkom marca 1997 zachránil P. Mosný 45 menších črepov, ktoré sa nachádzali v zemine vykopanej pri oprave oporného múrika pred hrobkou rodiny Ottlikovej. Nálezisko je situované na svahu skláňajúcom sa k ľavému brehu Hrona. Všetky črepy majú už zničenú engobu, ich jadro i terajší povrch sú sivej farby a hrčičarska hlina bola pôvodne premiešaná s organickými látkami. Pochádzajú minimálne z dvoch nádob: z nízkej zaoblenej misy so slabo stiahnutým ústím (obr. 95: 1) a z väčšej baňatej vázy (obr. 95: 2-8), ku ktorej pravdepodobne patrí aj zlomok z vyhnutého hrdla a dva zlomky malých zvislo prevŕtaných úch. Osem črepov je zdobených šikmými, oblúkovitými alebo horizontálnymi žliabkami. Celý nálezový súbor má charakteristické znaky starého stupňa kultúry s lineárnou keramikou s blízkymi analógiami vo fáze Biňa.

Spomínané nálezy sú prvými dokladmi osídlenia Žiarskej kotliny ľudom kultúry s lineárnou keramikou. V povodí Hrona je nálezisko vzdialené až 50 km severne od doteraz známej línie lokalít tejto kultúry a jeho hodnotu ešte znásobuje skutočnosť, že patrí do jej starého stupňa.

LADOMERSKÁ VIESKA - DIE ERSTE FUNDSTELLE DER KULTUR MIT LINEARKERAMIK IM ŽIAR-BECKEN. Bei Bauarbeiten auf dem örtlichen Friedhof in der Gemeinde Radomerska Vieska (Bez. Žiar nad Hronom) fand man 45 kleinere Scherben von mindestens zwei Gefäßen: einer seichten Schüssel (Abb. 95: 1) und einer größeren bauchigen Vase (Abb. 95: 2-8). Acht Scherben sind mit breiten seichten Kanneluren verziert. Die ganze Kollektion trägt Merkmale der Frühstufe der Kultur mit Linearkeramik und repräsentiert die ersten Besiedlungsbelege des Žiar-Beckens von Trägern dieser Kultur.

REGIONÁLNY PRIESKUM V TRENČIANSKOM KRAJI

Tamara Nešporová

1. Trenčianska Turná (okr. Trenčín), intravilán obce, poloha Bánovská ul. 31, mierne navŕšenie, vo výkope základov sídlisková vrstva, črepy, zvieracie kosti, 13.-14. stor. Uloženie náleзов: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Opis nálezov

Črepy prevažne hrncovitých nádob, vyrobených na pomaly rotujúcom hrčičarskom kruhu, s nízkym kónickým hrdlom a profilovaným okrajom: ovalený okraj, nízka okrajová lišta, vnútorný žliabok. Na tele jednoduché ryhy alebo žliabky, v jednom prípade mnohonásobná vlnovka na okraji. Dná so značkami v tvare rovnoramenného kríža, delenej kružnice, hviezdice. Opracovaná kosť, tzv. „korčuľa“, s vŕtaným otvorom a vyhladenou bázou, neúplná.

2. Zemianske Podhradie (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha Martákova skala, vápencové bralo horského masívu Bielych Karpát, vrcholová plošina chránená obvodovým valom okrem strmej východnej strany, sídlisko, nálezy zberového charakteru, včasný stredovek a stredovek. Uloženie náleзов: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Opis nálezov

Fragment motyky-klčovnice s trojuholníkovými lalokmi po stranách otvoru pre porisko; kosák s odsadenou a zalomenou rukoväťou (trňovitou), čepeľ kosáka so zhrubnutým hrotom; úchytka - záves, ploché kovanie s koncom tvarovaným do oka, dolná časť zaoblená s prerazeným otvorom; nožík s rovným zosilneným chrbtom, rap odsadený od čepele, časť odlomená; kovanie pásové ploché so stopami po nitoch; krúžok - polovička, pravdepodobne závesný krúžok na kľúč; klince hranatého prierezu s vejárovitou hlavičkou.

Uvedené nálezy datujeme do 9. stor., kedy bola Martákova skala intenzívne osídlená, ako to dokladajú staršie a aj nové, zatiaľ nepublikované nálezy.

K stredovekému osídleniu radíme železný hák z hranatej tyčinky, na konci zahrotený, a masívne klnice s kladivkovitou hlavičkou.

3. **Veľké Držkovce**, časť **Čuklasovce** (okr. Bánovce nad Bebravou), západná časť bánovského výbežku Nitrianskej sprašovej pahorkatiny, stredný tok potoka Inovec, ojedinelý nález z neznámej polohy. Uloženie nálezu: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Opis nálezu

Sekeromlat srdcovitého tvaru z vápenca, tylo malé a nepravidelne tvarované do oválu, otvor v strede relatívne veľkého priemeru, max. š. v rovine prevrtania, línia ostria kolmá na rovinu bázy. Povrch dokonale vybrúsený a vyhladený. Rozmery: dĺ. 9,0 cm, max. š. 5,9 cm, š. ostria 4,3 cm. Datovaný do eneolitu.

4. **Trenčianske Jastrabie** (okr. Trenčín), turistická chata na Inovci, eneolit, ojedinelý nález. Uloženie nálezu: Trenčianske múzeum, Trenčín.

Nález vo výkope neďaleko chaty na Inovci, ktorá leží vo výške 820 m n. m. na SV svahu najvyššieho vrchu pohoria Považský Inovec (1042 m).

Opis nálezu

Motykovitý sekeromlat z pieskovca, lichobežníkový tvar s vejárovite rozšíreným ostrím, ostrie kolmé na bázu, línia ostria mierne zaoblená, boky zvislé a hranené, báza rovná, excentricky umiestnený kruhový otvor, na povrchu pracovné stopy, neúplný. Rozmery: dĺ. 10,8 cm, š. 7,2 cm, hr. 3,6 cm. Mladší neolit až eneolit.

Používaný v tejto oblasti ako pracovný nástroj pri opracovaní, nie však rúbaní dreva, nakoľko ide o horninu nízkej tvrdosti. Pôvodné porasty Inovca na kryštálických bridliciach majú podľa odborníkov pralesný charakter.

REGIONALE BEGEHUNG IM UMKREIS VON TRENČÍN. 1. Trenčianska Turná (Bez. Trenčín), Gemeindeintravillan, sanfte Anhöhe, Siedlungsschicht mit Scherbenfunden von grauer und graubrauner Farbe vorwiegend von topfförmigen Gefäßen mit profiliertem Rand und plastischen Bodenzeichen in Form eines Kreuzes, eines geteilten Kreises und eines Sterns. Bearbeiteter Tierknochen, ein sog. „Schlittschuh“ mit einem Bohrloch und geglätteter Basis. 2. Zemianske Podhradie (Bez. Nové Mesto nad Váhom), Lage Martákova skala - Kalksteinfelsen des Gebirgsmassivs der Weißen Karpaten, befestigte Siedlung. Funde: Fragment einer Hacke-Rodeaxt, unvollständige Sicheln, eine Fessel mit Öse, ein Messer, Gürtelbeschlag, ein Ring (Hälfte) und Nägel. Datierung in das 9. Jh. im Einklang mit zahlreichen älteren und neuen Hortfunden. Zur mittelalterlichen Besiedlung gereiht ist ein Haken aus kantigem Stäbchen und massive Nägel. 3. Čuklasovce. Die Gemeinde befindet sich im Westteil eines Ausläufers des Nitraer Löbühgellandes im Mittellauf des Baches Inovec (Bez. Bánovce nad Bebravou). Einzelfund aus einer nicht näher bekannten Lage. Herzförmige Hammeraxt aus Kalkstein, vorzüglich geschliffen und poliert. Datierung in das Äneolithikum. 4. Považský Inovec. Gemeindegkataster von Trenčianske Jastrabie (Bez. Trenčín), am NO-Hang des Inovca in 820 m Überseeöhe. Einzelfund einer hackenartigen Hammeraxt aus Sandstein, von trapezförmiger Gestalt, unvollständig. Datierung: Jungneolithikum bis Äneolithikum.

HROB S NEPREDIERKOVANOU ZÁPADOEURÓPSKOU MINCOU Z 10. STOR. V KOMJATICIACH

Gabriel Nevizánsky - Ondrej Ožďáni

Komjatice (okr. Nové Zámky), poloha Na kameni, včasný stredovek (10. stor.), kostrový hrob. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V marci 1997 v profile západného brehu štrkoviska objavili žiaci Základnej školy v Komjaticiach (P. Jašo, M. Grajciar a P. Trstenovič) v pieskovom podloží kostrový hrob nedospelého jedinca (podľa určenia J. Jakaba z AÚ SAV v Nitre). Lebku, kosti hrudníka a horných končatín zistili v hĺbke 0,6 m od terajšej úrovne splanírovaného terénu. Pred tvárovou časťou lebky, obrátenou na západ, našli nepredierkovaný západoeurópsky strieborný poldenár z prvej polovice 10. stor., ktorý J. Hunka z AÚ SAV v Nitre určil ako obolus Raoula Burgundského (923-936), vyrazený v Chartres (Francúzsko). Žiaci kostru z profilu neodborne vykopali, ale ďalšie nálezy (v tomto prípade hrobové prílohy) už nenašli. Podľa výpovede P. Trstenoviča bola kostra orientovaná zhruba v smere JZ-SV. V priebehu

prieskumu profilu západnej steny štrkoviska autori príspevku už nezistili obrysy ďalších hrobových jám.

Lokalita s nálezom devastovaného hrobu sa nachádza asi v strede vzdialenosti medzi obcami Komjatice a Černík, 300 m severne od štátnej cesty v smere Komjatice - Černík, priamo na západnom brehu bývalého štrkoviska a naľavo od poľnej cesty (obr. 98). Dnes už splanované a zasypané staré koryto rieky Nitry je od náleziska vzdialené asi 300 m na západ.

Asi 200 m južne od nálezu hrobu sa v r. 1977-1978 a 1983 realizovali viaceré záchranné akcie, pri ktorých sa zistili sídliskové objekty z 9.-10. stor., resp. z 11.-13. stor. (Točík 1980; 1981; Šalkovský/Vikolinská 1987). Počas výskumu P. Šalkovského v r. 1983 sa dokonca našli aj dva kostrové hroby, avšak bez sprievodných nálezov (Šalkovský/Vikolinská 1987, 142). Ďalšie hrobové nálezy z 9.-10. stor. sa evidujú v polohe Tomášove, ktorá je situovaná asi 2800 m južne od nášho nález, kde v jednom hrobe A. Točík zistil bronzovú terčovitú sponu, zdobenú emailom. Spona je importom z oblasti korutánsko-köttlašského okruhu nálezov (Točík 1978, 257, obr. 153: 2). Slovanské pohrebisko z 9. stor., zničené ťažbou štrku, z ktorého boli systematicky odkryté iba tri hroby s nálezmi meča, ostrôh, bradatice a hroziakovitých náušnic, sa nachádzalo asi 900 m SV od opisovaného hrobu z 10. stor. (Točík 1978, 248; 1992, obr. 147). Opisovaný hrob spolu s uvedenými lokalitami svedčí o silnej koncentrácii osídlenia tohto mikroregiónu najmä v období včasného stredoveku.

Výskyt mincí (západoeurópskych, byzantských a arabských) z 10. stor. je typický v hrobovom inventári staromaďarského etnika. Tieto mince sú však až na malé výnimky vždy predierkované a plnili funkciu ozdoby odevu, resp. konského postroja (Kovács 1989). Vo výnimočných prípadoch sa však našli i nepredierkované mince v ústnej dutine, prípadne pri zuboch pochovaného (napr. Karos II., hrob 15; hrob 52; Révész 1996, 187; Szeged, Csongrádi út., Kürti 1983, 272). V opisovaných prípadoch sa uvažuje, že tieto nepredierkované mince už plnili funkciu obola. Na základe citovaných nálezov a hrobového celku z Komjatíc možno upresniť aj datovanie mužského hrobu 209 s mincou typu Bledonis z Nitry-Martinského vrchu (Kolníková 1968) najskôr do polovice 10. stor.

Literatúra

- Kolníková 1968 - E. Kolníková: Prvý nález karolínskej mince na Slovensku. Numizmatické listy 23, 1968, 12-24.
- Kovács 1989 - L. Kovács: Münzen aus der ungarischen Landnamezeit. Budapest 1989.
- Kürti 1983 - B. Kürti: Honfoglalás, meglepedés, államalapítás. Szeged története I., 1983, 221-275.
- Révész 1996 - L. Révész: A karosi honfoglalás kori temetők. Miskolc 1996.
- Točík 1978 - A. Točík: Záchranný výskum v Komjaticiach. AVANS 1977, 1978, 246-272.
- Točík 1980 - A. Točík: Záchranný výskum v štrkovisku v Komjaticiach. AVANS 1979, 1980, 232-237.
- Točík 1981 - A. Točík: Záverečná správa zo záchranného výskumu v Komjaticiach v rokoch 1977 a 1979. Štud. Zvesti AÚ SAV 19, 1981, 139-157.
- Šalkovský/Vikolinská 1987 - P. Šalkovský/I. Vikolinská: Včasnostredoveké a vrcholnostredoveké sídlisko v Komjaticiach. Štud. Zvesti AÚ SAV 23, 1987, 127-172.
- Točík 1992 - A. Točík: Materiály k dejinám južného Slovenska. Štud. Zvesti AÚ SAV 28, 1992, 2-248.

GRAB MIT EINER UNGELOCHTEN WESTEUROPÄISCHEN MÜNZE AUS DEM 10. JH. IN KOMJATICE. In Komjatice (Bez. Nové Zámky) entdeckte man in der Lage Na kameni (Abb. 98) zufällig das Körpergrab eines nichterwachsenen Individuums. Das Grab, das von Schülern - den Findern laienhaft ausgegraben wurde, befand sich im Profil des Westhangs einer Schottergrube in 60 cm T. von der heute planierten Oberfläche und 300 m nördlich von der Staatsstraße in Richtung Komjatice - Černík. Bei der nachfolgenden sachgemäßen Besichtigung der Fundstelle wie auch der Stelle des entdeckten Grabes wurden im Profil der Schottergrube keine weiteren Gräber bzw. Objekte mehr gefunden. Nach der Information der Finder war das Skelett beiläufig SW-NO orientiert. Vor dem Gesichtsskelett befand sich ein ungelochter westeuropäischer Halbdenar aus der ersten Hälfte des 10. Jh., den J. Hunka aus dem AI der SAW zu Nitra als Obolus von Raoul von Burgund (923-236) bestimmte und in Chartres in Frankreich geprägt wurde. Abschließend muß betont werden, daß sich im nahen Umkreis des beschriebenen Grabes mehrere Körpergräberfelder und eine Siedlung aus dem 9.-10. Jh., bzw. aus dem 11.-13. Jh. befinden, die von einer starken Besiedlungskonzentration dieser Mikroregion namentlich im Mittelalter zeugen. Das Vor-

kommen von Münzen (westeuropäischer, byzantinischer und arabischer) aus dem 10. Jh. ist im Grabinventar des altmagyarischen Ethnikums eine typische Erscheinung. Diese Münzen sind jedoch, bis auf kleine Ausnahmen, immer durchlocht und erfüllten die Funktion des Trachtzierates, bzw. der Pferdeschirring (Kovács 1989). In Ausnahmefällen fand man jedoch auch undurchlochte Münzen in der Mundhöhle, evtl. vor dem Gesichtsteil des Schädels (z. B. Karos II., Grab 15; Grab 52; Révész 1996, 187; Szeged Csongradi út, Kürti 1983, 272). In den beschriebenen Fällen wird erwo-gen, daß diese undurchloch-ten Münzen schon die Funktion eines Obolus erfüllten. Auf Grundlage der zitierten Funde und des Grabverbandes aus Komjatice kann auch die Datierung des Männergrabes Nr. 209 mit einer Münze des Typs Bledonis aus Nitra vom Martinsberg (Kolníková 1968) am ehesten in die Mitte des 10. Jh. präzisiert werden.

PRIESKUM NA 5. VETVE TRANZITNÉHO PLYNOVODU V ÚSEKU KALOŠA - MIKUŠOVCE

Gabriel Nevizánsky - Ondrej Oždáni

V jarných mesiacoch r. 1997 sme zrealizovali terénny prieskum 5. vetvy tranzitného plynovodu (TP) v úseku Kaloša, časť Nižná Kaloša (okr. Rimavská Sobota) - Mikušovce (okr. Lučenec). Celá trasa sa preskúmala niekoľkokrát jednak pred začatím zemných prác a jednak po odhumusovaní vytýčenej línie plynovodu, ktoré sa uskutočnilo v páse širokom 30 m do hĺbky 0,1-0,4 m. Celkove sa v teréne objavilo, prípadne potvrdilo osem lokalít (obr. 96, 97). Nultý km skúmaného úseku začína v Kaloši a končí v km 45,67 v Mikušovciach. Číslovanie lokalít v texte zodpovedá číslovaniu na mape (obr. 96). Nálezy získané prieskumom sú uložené v Archeologickom ústave SAV v Nitre.

Správu o výsledkoch samostatnej prieskumnej akcie, ktorú uskutočnili I. Cheben a M. Ruttkay dňa 14. júna 1997 nezávisle od autorov tohto článku, počas ktorej v úseku Kaloša, časť Nižná Kaloša - Rimavská Sobota, osada Sabová objavili, ako písomne avizovali, šesť ďalších nových, nami nezaregistrovaných nálezísk, zverejnia uvedení pracovníci AÚ SAV v Nitre.

1. R a k y t n í k (okr. Rimavská Sobota)

V km 5,0 TP, ľavý breh rieky Blh, ťažisko osídlenia v mladšej dobe bronzovej (pilinská kultúra) a stredoveku (13.-15. stor.), sporadické osídlenie v neolite, dobe laténskej a v mladšej dobe rímskej, sídlisko.

Na ľavobrežnej terase Blhu, po ľavej strane štátnej cesty v smere Rakytník - Uzovská Panica, asi 250 m západne od kóty 181,6, na rozhraní chatárov obcí Rakytník a Uzovská Panica a na JZ svahu vyvýšeniny (obr. 96: 1) sme zistili výrazné sídlisko pilinskej kultúry, z ktorého sa okrem početného keramického materiálu získal i fragment kovovej lyžice. Menší súbor črepov dokladá osídlenie i v dobe laténskej a v mladšej dobe rímskej. Zo stredovekého sídliska sa zozbierala najmä biela, tzv. gemerská keramika, zdobená niekedy i červeno maľovanými vzormi. Podľa miestnej tradície lokalitu z obdobia vrcholného stredoveku možno stotožniť so "starým" Rakytníkom.

2. R i m a v s k á S o b o t a, časť S a b o v á (okr. Rimavská Sobota)

V km 16,15 TP, ťažisko mladšia doba bronzová, mladšia doba rímska, včasný stredovek (9.-10. stor.), sídlisko.

Asi 1200-1250 m JV od južného okraja mesta, na ľavobrežnej terase Rimavy, medzi kótami 198,1 a 202,4, po pravej strane štátnej cesty v smere Rimavské Janovce - Rimavská Sobota, na JZ svahu vyvýšeniny (obr. 96: 2) sa zistili sporadické nálezy keramiky z mladšej doby rímskej a z obdobia včasného stredoveku z 9.-10. stor. Na lokalite sa zrealizoval krátkodobý záchranný výskum, ktorým sa preskúmali dva objekty z mladšej doby bronzovej.

3. O ť d a n y (okr. Rimavská Sobota)

a) poloha Pod vinicou - v km 27,8 TP, mladšia doba bronzová (pilinská kultúra), neskory stredovek, novovek, sídlisko.

Asi 500 m južne od okraja obce, na západnom svahu vyvýšeniny so zvyškami vinohradov a ovocného sadu, asi 150-200 m východne od kóty 204,4 a 600 m SSV od výšiny Buk (obr. 97: 3a) sa našla menšia kolekcia črepového materiálu, z ktorej väčšinu datujeme do mladšej doby bronzovej a priraďujeme pilinskej kultúre. Stredoveké, resp. novoveké osídlenie reprezentuje biela, tzv.

gemerská keramika s červeno, prípadne hnedo malovanými vzormi a črep s glazúrou žltej farby. Na lokalite sa uskutočnil záchranný výskum s negatívnym výsledkom.

b) poloha Lapoš - v km 28,7 TP, neolit (kultúra s východnou lineárnou keramikou), mladšia a neskorá doba bronzová (pilinská a kyjatická kultúra), včasný a vrcholný stredovek (9.-12. stor.), sídlisko.

Asi 900 m JZ od obce, 600 m južne od hospodárskeho dvora bývalého JRD, na JV svahu vyvýšeniny, ktorá sa dvíha nad bývalé inundačné územie riečky Suchá (obr. 97: 3b), sa zistila väčšia koncentrácia črepov a mazanice z rôznych období praveku a stredoveku, uvedených v záhlaví. Na lokalite sa uskutočnil záchranný archeologický výskum, ktorého výsledky stručne zverejňujeme na stránkach tejto ročenky.

4. Nové Hony (okr. Poltár)

V km 31,5 TP severne od brehu rybníka, mladšia doba bronzová (pilinská kultúra), mladšia doba rímska, včasný stredovek (9.-10. stor.), sídlisko.

Lokalita sa nachádza na JV svahu vyvýšeniny medzi obcami Nové Hony a Ožďany, severne nad umelou vodnou nádržou, ktorá vznikla prehradením potoka Šťavica, asi 600 m JV od štátnej cesty v smere Ožďany - Lučenec a 100 m SZ od kóty 200,3 (obr. 97: 4). Nevýrazné osídlenie lokality reprezentovali sporadické nálezy zlomkov keramiky pilinskej kultúry. Našiel sa aj jeden rímsko-provinciálny črep sivej farby a dva črepy rámcovo datované do 9.-10. stor., z ktorých jeden pod hrdlom zdobila jednoduchá rytá vlnovka.

5. Veľké Dravce (okr. Lučenec)

V km 32,5 TP, kóta 217,8, pravek, sídlisko.

Asi 600 m južne od obce Nové Hony, na JV svahu vyvýšeniny sa nachádza sídlisko (obr. 97: 5), na ktorom sa zberom získalo niekoľko atypických pravekých črepov. Črepy len na základe štruktúry materiálu a povrchovej úpravy datujeme s najväčšou pravdepodobnosťou do mladšej doby bronzovej a kultúrne priradujeme pilinskej kultúre.

6. Holiša (okr. Lučenec)

V km 41,450 TP, poloha Lipovec, pravek, mladšia a neskorá doba bronzová (kyjatická kultúra), sídlisko.

Asi 1700 m SZ od obce Holiša, na JZ svahu výraznej vyvýšeniny, ktorá dominuje nad údolím dnes už regulovaného Krivánskeho potoka (obr. 97: 6). Na odhumusovanej ploche tranzitného plynovodu sme našli zväčša atypické praveké črepy a jeden okrajový črep z misky sivočiernej farby, ktorý patrí kyjatickej kultúre.

7. Lučenec (okr. Lučenec)

V km 43,6 TP, osada Dolná Fabianka, neolit (kultúra s východnou lineárnou keramikou ?), mladšia doba bronzová (pilinská kultúra), sídlisko.

Asi 100 m JV od okraja mesta, 500 m JV od osady Dolná Fabianka, medzi štátnou cestou a železničnou traťou v smere Lučenec - Filakovo, na JZ svahu vyvýšeniny, ktorá sa dvíha nad bývalé inundačné územie Krivánskeho potoka (obr. 97: 7). Na lokalite sa zistila len slabá koncentrácia atypických zlomkov keramiky, ktoré obsahovali veľa organického ostriva. S najväčšou pravdepodobnosťou ich možno priradiť kultúre s východnou lineárnou keramikou. Niekoľko nezdobených, málo výrazných črepov reprezentuje pilinskú kultúru.

BEGEHUNG AUF DEM 5. ZWEIG DER TRANSITGASLEITUNG IM ABSCHNITT KALOŠA - MIKUŠOVCE. Im Zusammenhang mit der Realisierung des 5. Zweiges der Transitgasleitung (im weiteren nur TG) erfolgte im Abschnitt Kaloša, Teil Nižná Kaloša (Bez. Rimavská Sobota) - Mikušovce (Bez. Lučenec) eine mehrmals wiederholte Geländeerkundung der Linie der TG. Insgesamt entdeckte evtl. bestätigte man acht Fundstellen. Der 0-Kilometer des untersuchten Abschnittes beginnt in Kaloša und endet im Km 45,67 in Mikušovce (Abb. 96, 97). Die Numerierung der Fundstellen im Text entspricht der Numerierung auf der Karte (Abb. 96). 1. Rakytník (Bez. Rimavská Sobota). Die Fundstelle entdeckte man im Km 5,0 der TG am linken Ufer des Fließchens Blh (Abb. 96: 1). Aufgelesen wurde außer einer großen Keramikkollektion der Pilinyer Kultur auch das Fragment eines tönernen Metallgießerlöffels. Weitere Scherben belegen eine Besiedlung in der Laténe- und in der jüngeren römischen Kaiserzeit. In das Hochmittelalter gehört weiße sog. Gemer-Keramik, die manchmal auch rotgemalte Muster aufweist. 2. Rimavská Sobota, Ortsteil Sa-

bová (Bez. Rimavská Sobota). Im Km 16,15 auf der linken Flußterrasse der Rimava (Abb. 96: 2) erfaßte man eine Siedlung der Pilinyer Kultur aus der jüngeren Bronzezeit, aus der jüngeren römischen Kaiserzeit und aus dem Frühmittelalter (9.-10. Jh.). Auf der Fundstelle wurde eine kurzfristige Rettungsgrabung durchgeführt (*Nevizánsky/Ožďani 1998*). 3. Ožďany (Bez. Rimavská Sobota). a) Lage Pod vinicou. Im Km 27,8 der TG am Westhang der Anhöhe und ca. 500 m südlich der Gemeinde (Abb. 97: 3a) konstatierte man sporadische Besiedlung in der jüngeren Bronzezeit (Pilinyer Kultur), im Spätmittelalter und in der Neuzeit. b) Lage Lapoš. Im Km 28,7 der TG, etwa 600 m südlich des Wirtschaftshofes der ehemaligen LPG und auf der rechten Terrasse des Fließchens Suchá (Abb. 97: 3b) konstatierte man eine größere Ansammlung von Scherben und Lehmverputz als Nachweis der Besiedlung im Neolithikum (Kultur mit östlicher Linearkeramik), in der jüngeren und späten Bronzezeit (Pilinyer und Kyjatice-Kultur) und im Früh- wie auch Hochmittelalter (11.-12. Jh.). In beiden Lagen wurde eine Rettungsgrabung realisiert (*Nevizánsky/Ožďani 1998*). 4. Nové Hony (Bez. Poltár). Im Km 31,5 der TG nördlich des Ufers (Abb. 97: 4) des Fischteiches belegen sporadische Scherbenfunde eine Besiedlung in der jüngeren Bronzezeit (Pilinyer Kultur), in der römischen Kaiserzeit und im Frühmittelalter (9.-10. Jh.). 5. Veľké Dravce (Bez. Lučenec). Im Km 32,5 der TG und etwa 600 m südlich der Gemeinde Nové Hony (Abb. 97: 5) erfaßte man aufgrund einer kleinen Scherbenkollektion eine Siedlung der Pilinyer Kultur aus der jüngeren Bronzezeit. 6. Holiša (Bez. Lučenec). Im Km 41,450 befindet sich in der Lage Lipovec (Abb. 97: 6) eine nicht näher bestimmte urzeitliche Siedlung und eine Siedlung der Kyjatice-Kultur, aus welcher größtenteils atypische Keramikbruchstücke stammen. 7. Lučenec (Bez. Lučenec). Im Km 43,6 fand man etwa 500 m südöstlich der Ansiedlung Dolná Fabianka (Abb. 97: 7) eine kleine urzeitliche Scherbenkollektion, die eine Besiedlung im Neolithikum (Kultur mit östlicher Linearkeramik) und in der jüngeren Bronzezeit (Pilinyer Kultur) belegt.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY NA 5. VETVE TRANZITNÉHO PLYNOVODU V OŽĎANOCH A RIMAVSKEJ SOBOTE

Gabriel Nevizánsky - Ondrej Ožďani

Na základe výsledkov prieskumu na 5. vetve tranzitného plynovodu (ďalej len TP) v úseku Kaloša - Mikušovce (viď predchádzajúci príspevok autorov v tejto ročenke) sme v mesiacoch jún až september 1997 zrealizovali záchranné výskumy v katastri obce Ožďany a mesta Rimavská Sobota, časť Sabová.

1. Ožďany (okr. Rimavská Sobota)

a) poloha Lapoš, v km 28,7 TP, neolit (kultúra s východnou lineárnou keramikou), mladšia a neskorá doba bronzová (pilinská a kyjatická kultúra), včasný a vrcholný stredovek (9.-13. stor.), sídlisko. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko sa nachádza asi 600 m južne od hospodárskeho dvora Agrotauris a.s., na pravom brehu regulovanej riečky Suchá a na JV svahu dnes už umelo zníženej vyvýšeniny, ktorá sa dvíha nad bývalé inundačné územie spomenutého toku (obr. 99: 1). Neolitické (bukovohorská kultúra) a včasnostredoveké sídliskové nálezy z tejto polohy sú odbornej verejnosti už dávnejšie známe (*Balaša 1960, 20; Lichardus 1962*), dokonca v priestore hospodárskych budov spomenutého Agrotaurisu a. s., sa už v r. 1951 v rámci uvádzanej lokality našiel depot bronzových predmetov z konca strednej a počiatku mladšej doby bronzovej (*Kudláček 1952, 28-30; Novotná 1970, 110-111*).

Na preskúmanej ploche s rozlohou asi 550 m² sme objavili a zdokumentovali časť deštruovanej chaty (obj. 1/97) kultúry s východnou lineárnou keramikou. Z obytného objektu sme miestami zachytili súvislú vrstvu mazanice (pravdepodobne zvyšok spadnutej steny) s bohatým keramickým inventárom, ktorý patrí mladšiemu stupňu uvedenej kultúry (obr. 100).

Výskumom sa zistilo, že lokalita bola výrazne osídlená v období existencie pilinskej a kyjatickej kultúry. Z tohto obdobia pochádza reprezentatívna vzorka keramiky a drobných predmetov, z ktorých možno spomenúť najmä bronzovú ihlicu s pečatidlovou hlavicoú (prelom strednej a mladšej doby bronzovej) a tkáčske hlinené závažia ihlanovitého a prstencovitého tvaru (obr. 101).

Najmladšie osídlenie lokality reprezentujú sídliskové nálezy z obdobia včasného a vrcholného

stredoveku, ktoré rámcovo datujeme do 9.-12. stor. (obr. 102).

b) poloha Pod vinicou, v km 27,8 TP (obr. 99: 2).

Napriek tomu, že prieskumom sa získal súbor črepov z obdobia mladšej doby bronzovej (pilinská kultúra), z vrcholného a neskorého stredoveku, resp. aj novoveku, výskumom, v rámci ktorého sme preskúmali plochu s rozlohou 100 m², sa nezistili žiadne archeologické objekty a nálezy.

2. Rimavská Sobota, časť Sabová, km 15,15 TP, mladšia doba bronzová (pilinská kultúra), sídlisko. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko sa nachádza na ľavobrežnej terase rieky Rimava, na JZ svahu vyvýšeniny a asi 380 m SZ od osady Sabová (obr. 103).

Výskumom sa preskúmala plocha s celkovou rozlohou približne 200 m², počas ktorého sa objavili dva sídliskové objekty pilinskej kultúry. Jedna z jám bola bohatá na keramické nálezy a zvieracie kosti, v druhej sa nachádzala kamenná podložka na drvenie obilia.

Literatúra

Balaša 1960 - G. Balaša: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Martin 1960.

Kudláček 1952 - J. Kudláček: Bronzový poklad z Oždian na Slovensku. Arch. Rozhledy 4, 1952, 28-30.

Lichardus 1962 - J. Lichardus: Bukovohorské nálezy v Ožďanoch. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 117-119.

Novotná 1970 - M. Novotná: Die Bronzehortfunde in der Slowakei. Spätbronzezeit. Bratislava 1970.

RETTUNGSGRABUNGEN AUF DEM 5. ZWEIG DER TRANSITGASLEITUNG IN OŽĎANY UND RIMAVSKÁ SOBOTA. Aufgrund der Begehungsergebnisse auf dem 5. Zweig der Transitgasleitung (im weiteren nur TG) erfolgten im Abschnitt Kaloša - Mikušovce (Nevizánsky - Ožďani 1998, siehe den Beitrag von G. Nevizánsky und O. Ožďani in diesem Jahrbuch) in den Monaten Juni bis September 1997 Rettungsgrabungen im Kataster der Gemeinde Ožďany und der Stadt Rimavská Sobota, im Ortsteil Sabová. 1. Ožďany (Bez. Rimavská Sobota). a) In der Lage Lapoš (Abb. 99: 1), die sich am rechten Ufer des regulierten Fließchens Suchá befindet, wurde eine Fläche von 550 m² Ausmaß untersucht. Dabei erschien eine neolithische Siedlung der Kultur mit östlicher Linearkeramik mit dem Teil eines destruierten Hauses (Obj. 1/97) mit reichem Keramikinventar, das in die jüngere Stufe genannter Kultur gehört (Abb. 100). Aus Siedlungen der Pilinyer und Kyjatice-Kultur wurde eine repräsentative Probe von Keramik und Kleingegenständen gewonnen, von denen eine bronzene Petschaftnadel und Tongewichte von konischer und ringartiger Form erwähnenswert sind (Abb. 101). Die jüngste Besiedlung der Fundstelle repräsentieren Siedlungsfunde aus dem Früh- und Hochmittelalter, die rahmenhaft in das 9.-12. Jh. datiert werden (Abb. 102). b) Lage Pod vinicou (Abb. 99: 2). Obzwar bei der Geländebegehung eine Scherbenkollektion aus der jüngeren Bronzezeit (Pilinyer Kultur), aus dem Hoch- und Spätmittelalter, bzw. auch aus der Neuzeit gewonnen wurde (Nevizánsky - Ožďani im Beitrag dieses Jahrbuches), konstatierte man bei der Grabung von ungefähr 100 m² Ausmaß keinerlei archäologische Objekte und Funde. 2. Rimavská Sobota, Ortsteil Sabová (Bez. Rimavská Sobota). Die Fundstelle liegt ca. 380 m von der Ansiedlung Sabová entfernt (Abb. 103). Bei der Grabung, bei der eine Fläche von 200 m² Ausmaß untersucht wurde, erschienen zwei Siedlungsobjekte der Pilinyer Kultur aus der jüngeren Bronzezeit, aus denen Keramik, Tierknochen und der Unterstein einer Getreidemühle stammen.

DVADSIATA PRVÁ ETAPA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI

Ladislav Olexa

Nižná Myšľa (okr. Košice-okolie), južná časť Košickej kotliny, ľavobrežná terasa Hornádu, vyvýšenina Várhegy, dve opevnené osady a pohrebisko, koniec staršej a začiatok strednej doby bronzovej, otomanská kultúra.

Systematický výskum tohto významného stredoeurópskeho náleziska realizuje od r. 1977 Archeologický ústav SAV Nitra - VPS Košice v spolupráci s Východoslovenským múzeom v Košiciach a v posledných rokoch aj s pomocou Collegium Myssle - Klubom priateľov archeologického výskumu

v Nižnej Myšli, čo je neziskové združenie občanov všestranne podporujúcich aktivity oboch vedeckých inštitúcií. Lokalita pozostáva z dvoch po sebe chronologicky nasledujúcich opevnených osád otomanskej kultúry s rozlohou približne 7 ha a z pohrebiska patriaceho tejže kultúre, ktoré časovo spadá do záveru staršej doby bronzovej. Získané nálezy sú uložené vo VPS a vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach.

Vo výskumnej sezóne 1997 sa vlastné terénne práce realizovali v letných mesiacoch jún - september na všetkých troch fenoménoch tvoriacich túto pozoruhodnú lokalitu: na opevnenej osade I - tzv. akropole, v SV časti opevnenej osady II a vo východnej časti rozsiahleho pohrebiska.

Pracovníci Východoslovenského múzea zabezpečili odkryv zvyškov troch príbytkov v centrálnej časti tzv. akropoly, čím sa postupne kompletizuje celkový pôdorys pravidelnej hustej zástavby osady I. Príbytky boli nadzemné s pravouhlými pôdorysmi a hlinenými dlážkami. Početné sídliskové nálezy umožňujú synchronizovať túto staršiu, menšiu, asi 1 ha rozsiahlu opevnenú osadu s neďalekým pohrebiskom a jej zánik datovať krátko po r. 1500 pred n. l.

Pracovníci Archeologického ústavu SAV, slovenskí i zahraniční študenti a viacerí archeoturisti zabezpečili výskum na opevnenej osade II v jej SV časti a tiež na pohrebisku. Pracovalo sa v miestach prímkyňajúcich sa k niekdajšiemu opevneniu, ktoré pozostávalo z 15 m širokého zemného valu s drevenou konštrukciou a kameňmi obloženými svahmi a z vyše 5 m hlbkej priekopy. Sledovali sa rozpracované detaily v krátkom úseku fortifikácie s cieľom novej budúcej terénnej rekonštrukcie časti opevnenia. Práce na ploche vyše 1000 m² zachytili stav sídliskovej situácie pri opevnení, kde sa príbytky zrubového typu s hlinenými dlážkami kumulovali v oblúku pozdĺž valu, z jeho vnútornej strany. Žiaľ, táto časť lokality bola výrazne devastovaná hlbokou orbou, zvyšky chat i inventár z nich boli rozvlečené. Napriek tomu sa podarilo identifikovať torzá piatich príbytkov a estrichy pecí, ktoré boli zvyčajne situované v stredoch obydľí. Archeologický materiál sa vo viac-menej neporušených pôvodných polohách nachádzal v spodných častiach kultúrnej vrstvy a v zahĺbených hospodárskych objektoch. Jám s hĺbkou aj vyše 2 m sa preskúmalo desať, z nich osem v závere svojej funkčnosti poslúžilo na skládku domového odpadu. Archeologický materiál z jám korešponduje so sídliskovou vrstvou a datuje vznik i zánik opevnenej osady II na počiatok strednej doby bronzovej. Popri keramike, kostených, parohových a kamenných výrobkoch zo stupňa BB₁ sme našli aj depot pozostávajúci zo šiestich bronzových šperkov - prívěskov, ktoré reprezentujú tzv. koziderský horizont. Tento poklad bol pôvodne uložený pod podlahou príbytku. Severná a SV časť opevnenej osady II bola vybudovaná nad starším pohrebiskom krátko po r. 1500 pred n. l., hneď po utlmení pochovávaní na nekropole. Dôvody na rozšírenie osady nad pohrebisko sú zatiaľ neznáme, dôkazom sú mnohé zistené superpozície mladších obydľí a jám so staršími hrobmi.

Dokladov o uvedenej skutočnosti je viacero, výnimkou nebola ani zatiaľ posledná výskumná sezóna. Na nižnomyšlianskom pohrebisku sa dosiaľ preskúmalo 642 hrobov, z nich v sezóne 1997 len 23. Okrem jedného žiarového hrobu a dvoch symbolických bez skeletov boli všetky kostrové. Mŕtvych ukladali v skrčených polohách na ľavom, resp. pravom boku, podľa odlišného pohlavia. Hrobové jamy boli obdĺžnikové, situované vo viac-menej súvislých radoch a skupinkách, orientované S-J alebo J-S. Častým javom bola výdrevá spodných častí jám alebo ukladanie mŕtvych do truhiel či sarkofágov, vydlabaných z kmeňov stromov. Preskúmal sa aj trojhrob, kde spoločne v sarkofágu s dospelým jedincom, pravdepodobne mužom, bolo pochované dieťa (dievčatko?) a vedľa nich, v tejže rozmernej hrobovej jame, bol v osobitnej truhle pochovaný ďalší dospelý jedinec, azda opäť muž. Tri iné hroby boli vykradnuté, podľa stavu odkrytých kostí ku sekundárnemu zásahu došlo s istým odstupom po pohrebnom obrade. Z preskúmaných hrobov sa v r. 1997 získala kolekcia 97 nádob, bronzové a zlaté šperky, kombinované náhrdelníky a pracovné pomôcky.

Lokalita v Nižnej Myšli, či už ide o pohrebisko alebo o obe opevnené osady, ešte nie je archeologicky vyčerpaná, a preto sa počíta s pokračovaním systematického archeologického výskumu i v nasledujúcich sezónach.

EINUNDZWANZIGSTE GRABUNGSETAPPE IN NIŽNÁ MYŠLA. In der Ostslowakei, unweit von Košice, befindet sich bei der Gemeinde Nižná Myšla (Bez. Košice-Land) eine bedeutsame mitteleuropäische Fundstelle, deren systematische Erforschung schon seit dem J. 1977 das AI der SAW zu Nitra - Zweigstelle Košice sichert. Die Fundstelle auf ca. 7 ha Ausmaß besteht aus zwei befestigten Siedlungen und einem Gräberfeld, die zeitlich zwischen die Jahre 1700-1400 v. u. Z.

entfallen und zur Otomani-Kultur gehören. In den letzten Jahren wurde diese bekannte Ausgrabung zu einer Schulungsarbeitsstelle für Studenten der Geschichte und Archäologie aus der Slowakei wie auch aus dem Ausland, und an den Arbeiten beteiligen sich auch Interessenten - Archäotouristen. In den Sommermonaten 1997 konzentrierten sich die Grabungsarbeiten auf die Freilegung von 23 Gräbern im Ostteil des umfangreichen Gräberfeldes, von welchem vorderhand 642 untersucht wurden. In den Gräbern, auch von 2 m T., waren die Bewohner der unweiten befestigten Siedlung I bestattet, welcher ebenfalls Aufmerksamkeit gewidmet wurde. So wie das gewonnene Inventar aus den Gräbern (Gold- und Bronzeschmuck, Arbeitsbehelfe und Werkzeuge, Waffen und Keramik) sind auch viele Funde aus der älteren befestigten Siedlung II ein weiterer Beleg darüber, daß in dieser Region einst eine Kommunität von Menschen mit außergewöhnlich hohem technisch-handwerklichem Niveau lebte, mit stabilen Kultäußerungen und hochstehender Religion. Es wird vorausgesetzt, daß diese wichtige Ausgrabung auch in den nachfolgenden Saisons fortsetzen wird.

DRUHÁ SEZÓNA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI-KOSCELKU

Ladislav Olexa - Peter Tajkov

Nižná Myšľa (okr. Košice-okolie), poloha Koscelok, druhá etapa výskumu zaniknutej sakrálnej stavby a kostolného etážového cintorína, druhá polovica 13. stor. - 15. stor. Uloženie nálezov (predbežné): Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

Výskum sa realizoval v mesiacoch máj - september 1997 pod vedením pracovníkov Archeologického ústavu SAV a Klubu priateľov archeologického výskumu v Nižnej Myšli Collegium Myssle. Ihneď po ukončení výskumných prác a zdokumentovaní objektu sa uskutočnila konzervácia a čiastočne aj náznaková rekonštrukcia odkrytých ruín, samozrejme v spolupráci s príslušnými pamiatkovými inštitúciami. Po následných úpravách terénu bol areál v novembri 1997 odovzdaný do správy miestnej rím.kat. cirkvi, ktorá mieni v budúcnosti objekt využívať na príležitostné liturgické obrady.

Odkryté základy ranogotického kostolika, ktorý mal obdĺžnikovú loď a štvorcové presbytérium, boli takmer v celom pôdoryse zachované, ich hrúbka bola v rozmedzí 100-110 cm. Nadzákladové murivo, rovnako ako JV časť presbytéria, boli vyexploatované. Žiaľ, počas výskumu sa už nenašli žiadne architektonické články. Murivo bolo vytvorené z lomového kameňa kombinovaného s riečnymi balvanmi, len niektoré rohové kamene boli prikresané. Spojivom bola kvalitná vápenná malta. Na viacerých miestach sa zachovali i torzá omietok, ale len na jednom fragmente zostali stopy po červenej farbe. Kostolík mal orientáciu V-Z, ale s výraznejšou odchýlkou. V strede presbytéria sa zachytili obdĺžnikové základy oltárnej menzy, ktoré boli vybudované z rovnakého materiálu ako kostolík. Stavba mala dĺžku 14,5 m a šírku 8 m, z toho apsida mala rozmery 4x4 m. Podľa fragmentov zrútených murív malo presbytérium pôvodne tehlovú klenbu. Ku severnej stene apsidy bola neskôr, asi v 14. stor., pristavaná sakristia s pravouhlým pôdorysom, pričom prechod do nej bol riešený z apsidy 120 cm širokými dverami, zárubňa ktorých zanechala v omietke odtlačky. Sakristia a loď kostolika mali pôvodne dlažbu z tzv. gotických palcovaných tehál uložených do vápennej hmoty. V južnej a západnej stene stavby boli zistené vstupy široké 150 cm, resp. 130 cm. Pred južným vchodom bola odkrytá aj kamenná masívna opracovaná platňa (120x50x22 cm), ktorá bola buď schodom alebo v sekundárnej polohe sa nachádzajúcou oltárnou doskou. Tento jediný nájdený jednoznačne opracovaný kameň sa použil pri náznakovej rekonštrukcii oltára. Murivo kostolika i oltárnu menzu sme zrekonštruovali do jednotnej výšky 120 cm, pričom bola zachovaná a zvýraznená aj tzv. didaktická línia.

Predmetná sakrálna stavba bola vybudovaná na ostrožnej vyvýšenine nad riekou Olšavou, približne 1 km na juh od Nižnej Myšle a asi 2 km na západ od Vyšnej Myšle. Zo severnej i západnej strany má terén prudký spád, zo zvyšných smerov je aj bol prístup k objektu pozvoľný. Sondami v bezprostrednom okolí kostolika sme sa snažili určiť rozsah kostolného cintorína a prípadne zachytiť ohradu vysväteného areálu. Práce sťažoval pomerne hustý lesný porast. Zistilo sa, že súveký cintorín sa nachádzal iba v priestore na juh od kostolika, pričom jeho časť ležiacu v bezprostrednej blízkosti stavby možno charakterizovať ako etážový typ nekropoly. V uvedenom úseku boli hroby až v troch

horizontoch, neporušené a najhlbšie boli aj najmladšie. Vo vzdialenejšom úseku mal cintorín charakter radového pohrebiska. Celkove sa podarilo odkryť 27 viac-menej zachovaných jednotlivých skeletov. Jeden hrob bol situovaný v strede kostolíka, v krížovom priesečníku lode. Podstatná časť tohto cintorína však zostala kvôli záchrane porastu nepreskúmaná. Hroby boli orientované V-Z, resp. Z-V, so zhodnou odchýlkou ako samotný kostolík. Mŕtvi ležali v natiahnutých polohách, s rukami prekříženými na hrudi alebo zopätými v lone, prípadne uloženými pozdĺž tiel. V štyroch prípadoch sa zistili aj zvyšky truhiel spájaných klincami. Všetky hroby rešpektovali už existujúcu stavbu. Zaujímavosťou je, že v celom skúmanom priestore, či už v interiéri kostolíka pod fragmentárne zachovanou dlažbou, ale aj mimo objektu, sa v povrchovej vrstve, miestami až do hĺbky 50 cm, nachádzalo množstvo ľudských kostí v sekundárnych polohách bez anatomického usporiadania. Výskyt kostí pod dlažbou stavby možno s istými výhradami interpretovať ako zvyšky staršieho, splanírovaného kresťanského cintorína, ktorý sa mohol na mieste kostola nachádzať už pred jeho výstavbou. V tom prípade by predmetný sakrálny objekt mohol plniť i funkciu karnera. Rozhádzané, pohodené ľudské kosti v exteriéri by v tom prípade najskôr patrili ku priebežne čiastočne porušovaným hrobom už z obdobia existencie stavby a pochovávaní na novom cintoríne. Z hrobov a ani z vrstiev sa nezískal výrazný archeologický, bližšie datovateľný materiál. Našli sa iba dva bronzové krúžkové prstene, olovené gombíky, bronzové špendlíky, achátové koráliky a železné klince i skoby z truhiel. Začiatok pochovávaní na tomto cintoríne možno preto iba rámcovo datovať od druhej polovice 13. stor., čiže od výstavby kostolíka, až po jeho zánik v priebehu 15. stor. Pochopiteľne, tento cintorín mohol slúžiť ako pohrebisko i po zániknutí sakrálnej stavby.

Štúdiom dostupných historických prameňov sa zatiaľ nepodarilo identifikovať patrocínium tejto dedinskej stavby a ani bližšie objasniť jej dejiny. Terénnym prieskumom sa v bezprostrednom okolí získali črepy z 12.-15. stor., ktoré signalizujú existenciu niekdajšej stredovekej dediny, rozprestierajúcej sa kedysi na oboch brehoch rieky Oľšavy.

ZWEITE GRABUNGSSAISON IN NIŽNÁ MYŠLA-KOSCELOK. Bei der Gemeinde Nižná Myšla (Bez. Košice-Land) realisierte das Archäologische Institut der SAW zu Nitra und das Collegium myssle - Klub von Freunden der archäologischen Forschung in Nižná Myšla die zweite Grabungsetappe auf der abgegangenen kleinen Dorfkirche. Beendet wurde die Abdeckung von Fundamenten des frühgotischen Sakralbaues, der in der zweiten Hälfte des 13. Jh. entstand und im Verlauf des 15. Jh. wüst wurde. Die Kirche hatte ein rechteckiges Schiff und eine rechtwinklige Apsis wie auch Sakristei. L. des Baues 14,5 m und Br. 8 m. Es wurde festgestellt, daß die Sakristei nachträglich angebaut wurde. Bei der Grabung erfaßte und untersuchte man auch einen Teil des zeitgleichen Kirchenfriedhofes, der nur südwärts von diesem Bau situiert war. Untersucht wurden 27 ganze, bzw. Torsos von Gräbern, wobei alle den Bau respektierten. Eines der Gräber fand man in der Mitte des Kirchenschiffes. Bei der Grabung ist es nicht gelungen, gut datierbares archäologisches Material zu finden. In der Nähe der Kirche mit dem etagenförmigen Friedhof auf den unweiten Flußterrassen wurde durch eine Geländeerkundung die Existenz einer mittelalterlichen Dorfwüstung bestätigt. Nach Grabungsabschluß wurden die Ruinen des Kirchleins noch im J. 1997 konserviert, es erfolgte eine Denkmal-Rekonstruktion mit der Andeutung von Baufundamenten und das ganze Objekt wurde der örtlichen römisch-katholischen Kirche zu gelegentlichen liturgischen Zeremonien übergeben.

ZANIKNUTÁ STREDOVEKÁ DEDINA OŽĎANY

Ondrej Ožďáni - Gabriel Nevizánsky

Ožďany (okr. Rimavská Sobota), poloha Hét hársfa - Sedem líp, ťažisko vrcholný stredovek (13.-15. stor.), zaniknutá dedina, zber. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Asi 1500 m JZ od obce, na mierne vyvýšenom svahu, ktorý sa dvíha nad inundačné územie riečky Suchá a tesne pod strmým SZ zrázom výšiny Buk (316,7), na ploche s rozlohou asi 50x150 m (obr. 104: 1) sme zberom na poli získali početný súbor črepov z obdobia vrcholného stredoveku (13.-15. stor.), zvieracích kostí, zlomkov mazanice a tehloviny. Keramické nálezy reprezentuje štyridsať

fragmentov bielej, tzv. gemerskej keramiky (obr. 104: 4, 6-8, 13-18), osem črepov s červeno maľovanou výzdobou (obr. 104: 2, 5, 10, 15) a jedenásť zlomkov sivej keramiky (obr. 104: 3, 9, 12). Na staršie slovenské osídlenie poukazuje ojedinelý črep zdobený zväzkami obvodových línií (obr. 104: 11), ktorý možno datovať len rámcovo do obdobia včasného stredoveku.

Podľa miestnej tradície sa do uvedenej chotárnej časti lokalizujú "staré" Ožďany aj s kostolom, čo nakoniec získaný archeologický materiál nevyklučuje, ba dokonca nepriamo i potvrdzuje. Základy tradovaného kostola, resp. jeho zvyšky, sa nám však zatiaľ v teréne nepodarilo vystopovať, pretože väčšiu časť plochy predpokladanej lokality pokrýva les s takmer nepreniknuteľnou húštinou rôznych kriačkov.

Názov obce Ožďany sa v historických prameňoch prvýkrát objavuje už v r. 1294 v podobe Asyan. V registri pápežských kolektorov o zaplatených desiatkoch v r. 1332 sa príjem farára farnosti obce Osyan odhadoval na jednu marku. Z tohto obnosu farár platil pápežský desiatok v sume šesť grošov (Györfy 1987, 268, 269). Keďže dedina Asyan (Osyan) je predchodcom dnešných Ožďan, potom na základe uvedených údajov a výsledkov prieskumu zaniknutú stredovekú obec v polohe Hét hársfa možno s najväčšou pravdepodobnosťou stotožniť s dedinou Asyan. Jej presnú lokalizáciu v teréne by však pomohol vyriešiť jedine systematický archeologický výskum lokality v skúmanej chotárnej časti obce Ožďany.

Literatúra

Györfy 1987 - Gy. Györfy: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III., Budapest 1987.

MITTELALTERLICHE DORFWÜSTUNG OŽĎANY. Im Verlauf des Sommers 1997 erfolgten im Gemeindegkataster von Ožďany (Bez. Rimavská Sobota) in der Lage Hét hársfa (Sieben Linden) mehrere Geländerkundungsaktionen. Der angeführte Gemarkungsteil befindet sich ca. 1500 m südwestlich von der heutigen Gemeinde (Abb. 104: 1). Als Lesefunde gewann man auf dem Felde eine große Kollektion von Scherben, Lehmverputz und Tierknochen. In dem in die Zeit des Hochmittelalters datierbaren Fundmaterial (13.-15. Jh.) überwiegt weiße sog. Gemer-Keramik (Abb. 104: 4, 6-8, 13-18), die auch mit rotgemalten Mustern verziert ist (Abb. 104: 2, 5, 10, 15) und graue Keramik (104: 3, 9, 12). Eine Scherbe kann rahmenhaft in das Frühmittelalter (8.-10. Jh. ?) verwiesen werden. Nach örtlicher Tradition wird in die angeführte Lage das „alte“ Ožďany lokalisiert, ja sogar auch eine Kirche. Es ist sehr wahrscheinlich, daß die älteste Benennung der Gemeinde, die in historischen Quellen zum J. 1294 in der Form Asyan nachgewiesen ist, sich gerade auf diesen Gemarkungsteil bezieht, in welchem evident eine mittelalterliche Dorfwüstung festgestellt wurde.

PRIESKUM REGIÓNU TURCA V OBLASTI VEĽKEJ FATRY

Karol P i e t a

Systematický prieskum regiónu Turca v r. 1997 sa zamerával na upresnenie údajov o výraznej koncentrácii predhistorického osídlenia v západnej časti vápencového predhoria Veľkej Fatry v oblasti Blatnice (obr. 105). Z tohto územia je známy rad významných lokalít a nálezov, ale chýbajú presnejšie údaje o datovaní jednotlivých sídlisk a hradísk. Terénnym obhliadkam, spojeným s malými sondážami a geodetickým zameraním nových nálezísk, predchádzal opakovaný letecký prieskum.

1. Blatnica (okr. Martin)

a) poloha Plešovica, hradisko, prieskum, neskorá doba laténska?, púchovská kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Známe hradisko, opísané a zamerané *Š. Janšákom* (1930). Nevelkú sondáž a rez valom tu urobil *M. Slaninák*. Výsledky jeho prác ani nálezy nie sú známe. Valové opevnenie leží na konci úzkeho a strmého hrebeňa priamo nad sútokom Gaderského a Blatnického potoka. Skalnatý hrebeň bol na najvyššom bode (684 m) prehradený priečnym valom, prebiehajúcim po oboch stranách stredového hrebeňa, ktorý je na Janšákovom pláne nesprávne zaznačený ako val. JZ časť opevnenia sa na skal-

natom podloží zosuvového dolomitického svahu nezachovala. Vstup do opevnenia bol pravdepodobne zo SZ strany (medzi vrstevnicami 672 a 674). Povrch hradiska s minimálnou sídliskovou vrstvou bol porušený aj za bojov počas druhej svetovej vojny. Našli sa tu len nevýrazné úlomky keramiky patriace pravdepodobne púchovskej kultúre (Pieta 1982, 218) a nedatovateľné drobné kovové predmety (obr. 106: 11, 12).

b) poloha Ústie Blatnickej a Gaderskej doliny (pri úpätí Plešovice). Vo viacerých polohách sa v archívnych dokumentoch uvádzajú archeologické nálezy (Petrovský-Šichman 1965, 86; Pieta 1982, 218). V súčasnosti sú jednotlivé lokality zničené alebo neoveriteľné. Poloha Vlčie bralo - skalný útvar na ľavom brehu Blatnického potoka; spomína sa tu malé opevnenie (Beňko 1996). Dnes zničené. Poloha Tenis (niekedy mylne ako „tenisový kurt“): plocha dnešného amfiteátra pri úpätí Strednej. Uvádzané stopy osídlenia. Nepotvrdené. Poloha Čačaná skala. Pri prieskume D. Bialekovej v r. 1981 sa našla púchovská keramika zo staršej doby rímskej, tiež črepy žltej provinciálnej keramiky. Na južnom úpätí Plešovice pri horárni v polohe Sokolčie sa v minulosti na viacerých miestach narazilo na výrazné sídliskové stopy zo staršej i neskoršej doby rímskej. Koncom šesťdesiatych rokov tu miestna učiteľka a kronikárka Mária Ilavská zachránila dve v celosti zachované zásobníce, podľa fotografie pravdepodobne zo staršej doby rímskej. V súčasnosti nie je lokalita ďalej narušovaná.

c) poloha Stredná (820 m), prieskum, výšinné sídlisko (?), mladší pravek.

Na vrchu nad spojením Blatnickej a Gaderskej doliny sa predpokladalo osídlenie (Petrovský-Šichman 1965, 86). Stopy opevnenia prieskum nepotvrdil. Na severnom vrchole sa našla atypická praveká keramika. Z Blatnickej doliny na vrchol vedie serpentínová, azda predveková cesta, ktorá pokračuje na lokalitu Rovná.

d) poloha Rovná (874 m), prieskum, hradisko, neskorá doba bronzová (?), doba halštatská, doba laténska, včasná doba rímska, púchovská kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Skalnatá plošina na zráznom horskom hrebeni medzi Strednou a vrchom Ostrá (1256 m). Terén je výškovo členený do troch úrovní a dostupný je len úzkym chodníkom v smere spomenutej starej komunikácie cez vrch Stredná popod vrchol na stredné plató, ktorého skalné steny na JZ uzatvára krátky val. Pri orientačnej sondáži a prieskume detektorom sa našli riečne okruhliaky (pri vale), početná železovina, keramika (obr. 107), kosti a drobné kovové predmety (obr. 106: 1-10, 13-21). Nálezy sa nachádzali aj splavené pod plošinami pri úpätí skál. Je pravdepodobné, že eróziou okraja hornej plošiny sa do hĺbky pod bralom zosunula aj časť depotu, z ktorého sa na mieste našli v pôvodnom uložení ešte dva otvorené bronzové kruhy s plastickým priečnym členením a pod skalou železný nôž (obr. 106: 8). Novoobjavené hradisko má vyslovene refugiálnu polohu. Najstarší horizont pamiatok tvorí skupina málo výrazných črepov neskorolužického charakteru (obr. 107: 8, 19). Ich presnejšie datovanie predbežne nie je možné a môže sa pohybovať medzi koncom doby bronzovej a koncom staršej doby železnej. Do neskoršej doby halštatskej alebo na počiatok doby laténskej patrí zvyšok hromadného nálezov z vrcholovej plošiny, ku ktorému asi patrí aj železný nôž, nájdený pri úpätí brala (obr. 106: 8). Poloha bola využívaná aj v staro- až stredlaténskom období, čo potvrdzuje zápona zo železného refazového opaska (obr. 106: 10) a časť bronzového náramku, imitujúceho keltské predlohy (obr. 106: 5). Zistenie tohto horizontu na lokalite refugiálneho charakteru je v severoslovenskom prostredí novinkou. Na druhej strane sú nálezy z neskoršej doby laténskej (obr. 106: 1, 7) a z počiatku doby rímskej (bronzová spona Almgren 67, železná pásová zápona norického typu) pre podobné lokality v oblasti púchovskej kultúry charakteristické. Stredoveký kosák a nôž (bez sprievodnej keramiky: obr. 2: 20, 21) sú skôr dokladom príležitostného využívania tejto polohy.

2. F o l k u š o v á - N e c p a l y (okr. Martin), poloha Červený grúň, prieskum, výšinné sídlisko, hradisko?, neskorá doba laténska?, doba halštatská?, doba laténska (púchovská kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na západných a JZ svahoch rozsiahleho vápencového masívu južne od jeho vrcholu menom Brotnica (836 m) sa v katastrach obcí Folkušová a Necpaly na veľkej ploche s výškovým rozdielom asi 100-150 m (približne medzi vrstevnicami 850 a 950 m) zistili výrazné umelé terénne stupne. Terasa pod vrcholovým hrebeňom môže byť aj val. Od úpätia hory až pod vrchol (podobne ako v Blatnici na lokalitách Stredná a Rovná) vedie do svahu náročne zabudovaná stará (pôvodná?) serpentínová cesta. Na nálezisku je aj vodný zdroj. Na terasách a ojedinele aj na okolitých svahoch sa nachádza málo výrazná keramika, ktorá sa dá len všeobecne zaradiť na koniec doby bronzovej alebo do doby halštatskej. Dva zlomky patria azda púchovskej kultúre doby laténskej.

Terasovité výšinné lokality z konca doby bronzovej sú novým, dosiaľ neznámym typom sídlisk na severnom Slovensku. Podobná rozsiahla osada na exponovaných svahoch dominantného vrchu sa zistila napr. na Jastrabej skale 684 m, katastre obcí Bartošova Lehôtka a Jastrabá (okr. Žiar nad Hronom). Aj tu boli zistené rozsiahle terasovité úpravy svahov ryolitového brala. Na vrcholovej plošine však nebolo zistené umelé opevnenie.

3. F o l k u š o v á (okr. Martin), poloha Havrania skala, prieskum, hradisko, sídlisko. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na okraji terénneho rozhrania Turčianskej kotliny a úzkeho bočného údolia v masíve Červený grúň vyčnieva vápencová skalná stena s vrcholovým valovým opevnením, ktoré zaberá plochu približne 30x30 m. Val oblúkovite prepája okraje skalnej steny s prírodnou homolovitou vyvýšeninou, ktorú od stúpajúceho terénu oddeľuje priekopa. Terén vo vnútri valu klesá pomerne strmo na juh. Na trávnom, zčasti zalesnenom povrchu sa našlo len niekoľko úlomkov v ruke robenej nedatovateľnej keramiky. Na lúčinatom svahu vo vyústení bočnej dolinky pod Havraňou skalou sa našli drobné zlomky keramiky, patriace azda púchovskej kultúre.

Krátkodobý systematický prieskum východných predhorí Turčianskej kotliny priniesol viacero nových zistení. Novoobjavené lokality ešte viac zdôrazňujú značnú koncentráciu pravekého až včasnostredovekého osídlenia okolia Blatnice. Dôvody tohto javu azda pomôže objasniť pokračovanie v prieskumnom projekte tohto regiónu.

Literatúra

Beňko 1996 - J. Beňko: Starý Turiec. Martin 1996.

Janšák 1930 - Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Sbor. MSS 24, 1930, 42-43.

Petrovský-Šichman 1965 - A. Petrovský-Šichman: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. Vlastivedný zborník Považia 7, 1965, 53-129.

Pieta 1982 - K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.

ERKUNDUNG DER TURIEC-REGION IM RAUM DER GROSSEN FATRA. Die Begehung und geodätische Vermessung der seit längerem bekannten Konzentration bedeutender urzeitlicher bis frühmittelalterlicher Funde und Fundstellen beglaubigte ältere Fundstellen und entdeckte neue Burgwälle und Höhensiedlungen. Blatnica - „Plešovica“ (Bez. Martin): Burgwall der Púchov-Kultur. Blatnica - „Stredná“ (Bez. Martin): vereinzelt Besiedlungsbelege auf dem Hügelgipfel (839 m). Blatnica - „Rovná“ (Bez. Martin): in extremer Lage auf dem felsigen Kamm (874 m) wurde eine refugiale Siedlung entdeckt, deren natürliche Verteidigungslage in den unzugänglichen Felsen durch einen Wall ergänzt war. Die älteste Keramik gehört in die Spätbronzezeit. In die Späthallstattzeit einfügbar ist der Rest eines Hortfundes (zwei bronzene, quer kannelierte Ringe und ein Eisenmesser: Abb. 2: 8). Keramik und weitere Metallfunde stammen aus der älteren bis späten Latènezeit und aus der beginnenden römischen Kaiserzeit. Ein mittelalterliches Messer und eine Sichel stellen etwa Einzelfunde dar. Folkušová - „Havranie skala“ (Bez. Martin): kleine Wallbefestigung mit Besiedlungsspuren beim Fuß des Felsens. Wahrscheinlich ein Burgwall der Púchov-Kultur. Folkušová - Necpaly - „Červený grúň“ (Bez. Martin): Ausgedehnte Terrassen-siedlung auf den Hügelhängen in 850-950 m Überseeöhe mit endbronzezeitlichen Keramikfunden. Vereinzelt sind Funde der Púchov-Kultur aus der Spätlatènezeit. Der Typ der Terrassen-siedlungen der Lausitzer Kultur war bisher nicht bekannt.

VÝSKUM V LIPTOVSKÉJ SIELNICI-LIPTOVSKÉJ MARE

Karol Pieta

Liptovská Sielnica-Liptovská Mara (okr. Liptovský Mikuláš), poloha Rybníky, sídlisko, doba laténska, kultúra púchovská a predpúchovský stupeň. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V r. 1997 sa pokračovalo v odkrývaní spodnej časti súvrstvia na sídlisku II. Práce sledovali vypracovanie objavených drevených konštrukcií, ich pôdorysné a funkčné riešenie, ako aj datovanie

a rozlíšenie troch doteraz zistených stavebných fáz spodného sídliskového horizontu. Odkrývka bola poznačená mimoriadne nepriaznivými pracovnými podmienkami, spôsobenými neustálym zosúvaním sa profilov podmäčzaných spodnou vodou. Tento problém viedol na konci sezóny - po komisionálnom odsúhlasení - k mechanickému odstráneniu zosuvového SZ profilu skúmanej plochy, ktorý už dosahoval výšku 350 cm.

Pre vysokú hladinu spodnej vody bolo možné pracovať len na prehlbovaní vyššie ležiacich vrstiev. V strede plochy 2, cez ktorú v smere Z-V prechádza línia dvojíc drevených kolíkov, sa podarilo doložiť pôvodnú podobu tejto ohrady. Tvorili ju nahrubo okliesnené mladé ihličnany (hlavne smrek), ukladané na seba medzi dvojice zvislých kolov. Plot bol zničený ohňom. Bezpochyby nadväzuje v pravom uhle na opakovane obnovovanú líniu ohrady, smerujúcej od severu na juh, ktorá sa odkryla v predchádzajúcich rokoch v západnej časti plochy 2.

Na okolitej ploche sa odstránili zvyšky neskolaténskeho horizontu a urobila sa planírka stredolaténskeho horizontu s ojedinelými nálezmi driev, zlomkov rotačných žarnovov a keramiky. V tejto medzivrstve sa našiel i na lokalite zatiaľ ojedinelý veľký korálik zo žltého opakového skla s dvojicami modrobielych očiek (typ 519: *Venclová 1990*), ktorý však evidentne patrí k najstaršiemu - starolaténskemu horizontu sídliska. Je to prvý nález tohto druhu na lokalite. Pod planírkou sa v blízkosti zvyškov spomenutého dreveného plotu zachytili ostatky pieskovicovej dlažby a snáď aj drevenej podlahy menšej stavby, patriacej k najmladšiemu horizontu stredolaténskeho súvrstvia. Jej výskum nebol ukončený.

Niektoré čiastkové pozorovania sa podarilo získať pri krátkodobom odkrývaní zvyškov drevených konštrukcií, menovite stavby s vypletanými stenami a zrubovým spevnením susediaceho svahu. Malým rozšírením smerom do profilu sa mohli začistiť vodorovné dreva spolu so stredovou kolovou jamou SZ steny objektu so zvyškom dreva. Popri stene sa našli pozostatky dosák podlahy a podkladovej žrdiny, pričom v polovici miestnosti boli zrejme dosky kladené priečne a v druhej časti zasa pozdĺžne k dlhšej osi domu.

Okrem bežného nálezového inventára z hornej časti súvrstvia (železné predmety, sklené korálky, zliatky bronz) sa na ploche získali ďalšie vzorky driev a rastlinných zvyškov. Celkovo sezóna vinou opakujúcich sa závalov a malých pracovných kapacít nepriniesla požadovaný výsledok - ukončenie výskumu spodnej časti súvrstvia.

Literatúra

Venclová 1990 - N. Venclová: Prehistoric Glass in Bohemia. Praha 1990.

GRABUNG IN LIPTOVSKÁ SIELNICA-LIPTOVSKÁ MARA (Bez. Liptovský Mikuláš). Fortgesetzt wurde mit der langfristigen Abdeckung der Siedlung Liptovská Mara II, wo auf einer erwählten Fläche der Unterteil einer stellenweise sogar 350 cm mächtigen Schichtenabfolge der Púchov-Kultur untersucht wird (Vorpúchov-Stufe aus der mittleren und älteren Latènezeit). Wegen der wiederholten Abrutschungen der Profile trat man zu ihrer Beseitigung heran, um die Freilegungen der in den feuchten Schichten erhaltenen Holzkonstruktionen zu beenden. Die Arbeiten während der Saison waren durch die schlechten Klimabedingungen erschwert. Zu neuen Feststellungen gehört das Erkennen einer neuen Einfriedung aus Doppelpfosten, zwischen welche grob behauene junge Nadelbäume aufeinander gelegt wurden. Diese Einfriedung wurde zum Teil durch eine Feuersbrunst vernichtet und knüpfte wahrscheinlich an eine Einfriedung von gleicher Konstruktion an, die im Westteil der Fläche freigelegt wurde. Auf der überschwemmten und vom Erdbeben bedrohten Fläche ist es für kurze Zeit gelungen, auch die zum Teil in der vorangehenden Saison abgedeckten Hausfundamente mit Flechtwänden freizulegen, wobei Reste eines Holzfußbodens und der zentrale Trägerpfeiler der Dachkonstruktion gefunden wurden. Wichtig ist von den Funden eine große gelbe Perle mit blauweißen Augenpaaren (Typ Venclová 519), die erste auf der Fundstelle.

ZANIKNUTÁ DEDINA BELANSKO A STREDOVEKÉ HRÁDKY PRI VÝCHODNEJ

Karol Pieta - Marta Giertlová

V r. 1997 sa v rámci záchranného výskumu na trase diaľnice D1 v úseku Hybe - Važec pokračovalo v odkryve ohrozenej plochy v rámci zaniknutej stredovekej osady na pravom brehu Belianskeho potoka (obr. 108). V rámci komplexného prieskumu okolia sa zamerali a sondažovali aj tri stredoveké opevnia nad údolím Bieleho Váhu v katastri Východnej (okr. Liptovský Mikuláš).

a) poloha **P r i B e l i a n s k o m p o t o k u**, stredoveká dedina, 15. stor., stopy osídlenia zo staršieho praveku. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pokračovalo sa v záchrane sídliskových vrstiev zničených pri zemných prácach v trase diaľnice a zároveň sa pokračovalo v detailnej odkryvke základov domu, ktorý sa nachádzal na miernom svahu pri potoku. Pod tenkou vrstvou hliny sa zachovala podmurovka drevených, bezpochyby zrubových stien, ktorú tvorili naukladané veľké žulové okruhliaky z koryta potoka. Z dreva sa zachovali len zvyšky zuhoľnatých trámov mimo zvýšených podmuroviek. Stavba mala mierne lichobežníkovitý tvar s rozmermi 750x700/640 cm, s predpokladaným vchodom v južnej časti. Zvonka i zvnútra vchodu sa odkryl pás vydláždený drobnými okruhliakmi. V severnom rohu sa našla deštrukcia hlinenej pece s keramickými kachlicami a vykurovacou jamou. Na západnej strane bol k domu pravdepodobnej dodatočne pripojený zrubový prístavok s rozmermi 560x240 cm, z ktorého sa taktiež zachovali len okruhliakové podmurovky s rohovými presahmi. Podľa nie celkom zreteľne čitateľného pôdorysu je možné, že prístup do „komory“ bol v rohu za pecou.

Z deštrukcie stavby pochádza pomerne veľký súbor zlomkovitej keramiky a železných predmetov. Okrem bežných nálezov (podkova, nože, kosák, zlomky nástrojov a náradia) treba spomenúť jazdeckú kolieskovú ostrohu s krátkym krčikom a rozšíreným profilovaným oblúkom, ktorá je cudzím prvkom v dedinskom prostredí. Keramika i ostroha pomerne spoľahlivo datujú stavbu do 15. stor.

Podobne ako v r. 1996 (*Pieta/Uličný 1998*) sa v blízkosti domu našla aj stopa pravekého osídlenia - silexová čepeľ, pravdepodobne z limnosilicitu.

b) poloha **Z á m ě i s k o I**, hradisko, stredovek (15. stor.), sondáž. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Vyvýšená časť vápencového hrebeňa strmo spadajúceho do údolia Bieleho Váhu bola od prístupnej severnej strany oddelená valmi a priekopami. Centrálna časť bola na SZ strane zosilnená o predsunuté predhradie s plochou asi 25x17 m. Na SV strane hrádok chráni dvojica priekop s vonkajšími valmi, oproti bastionu je jednoduchá priekopa s valom. Sondáž mala zistiť stratigrafiu lokality a prípadne tiež získať údaje o opevneniach hrádka. Rezy fortifikáciou centrálnej časti a priekopy potvrdili existenciu najmenej dvoch stavebných fáz. Pôvodný hrádok bol dodatočne rozšírený o predhradie (bastion), pričom jeho pôvodná priekopa bola v tomto úseku zasypaná a presmerovaná. Opevnenie centrálnej plošiny tvoril kamenno-drevený múr, o ktorý sa opierala vnútorná zástavba. Táto fáza bola zničená intenzívnym požiarom. Spálená hradba stála na staršej stredovekej planírke. Táto staršia vrstva sa ukazovala aj vo svahu pod hradbou a dala sa miestami sledovať aj vo vnútri hrádka, pod podlahami stavieb. Pre poznanie vývoja lokality bolo dôležité odkrytie do skaly vytesaného pivničného priestoru s viacvrstvovým zasypaním, v subpozícii pod podmurovkou stavby z najmladšej fázy. Stratigrafická pozícia tohto objektu nevyklučuje ani existenciu troch stavebných fáz.

Sondáž priniesla len málo keramiky, ale pomerne veľa kovových predmetov. Prevládajú diaľkové zbrane - strely do kuše (14 ks: obr. 109: 17, 18), železné a olovené strely do hákovníc (8 ks: obr. 109: 15) a našla sa aj kamenná delová guľa. Keramiku zastupujú zväčša jednoduché hrnce, objavujú sa však aj sporadické zlomky glazovaných pohárov a džbánov z jemne plavenej hliny. Vo vrstvách je množstvo zvieracích kostí vrátane hydiny.

Pre datovanie má zásadný význam sedem mincí, nájdených poväčšine v stratifikovaných vrstvách. Podľa určenia *J. Hunku* ide o uhorské a poľské razby z 15. stor. z rozpätia rokov 1434/1444-1467. Staršia fáza podľa mincových nálezov zanikla po r. 1451 a mladšia krátko po r. 1467, čo dobre zodpovedá dejinnému pozadiu a predpokladom starších historikov.

c) poloha Z á m ě i s k o II, hradisko, stredovek (15. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Vo vzdialenosti asi 80 m na JZ od polohy I sa na kuželovitej vyvýšenine medzi dvoma úžľabinami nachádza valové opevnenie s rozmermi 8x10 m, značne narušené novými amatérskymi výkopmi. Z ľahko prístupnej severnej strany ju chráni priekopa, ktorá má zvonka navŕšený nízky val. Od západnej strany po hrebeni nad údolím Bieleho Váhu uzatvára priestor ďalší priečny val. Popri geodetickom zameraní sa na hrádku vykopala zisťovacia sonda. Potvrdila prítomnosť pôvodnej drevenej obvodovej konštrukcie s použitím kameňa bez maltového spojiva, zaniknutej požiarom. V silne prepálenom zásype sa okrem nápadne veľkého množstva klincov našli zlomky keramiky, zvieracie kosti a zoskupenie viacerých železných predmetov (časť vrtáka, kovaný prút, zubadlo, nožnice, skoba, kresadlo, hrot šípu: obr. 110: 1, 6-9, 15, 16). Podľa nálezového inventára patrí hrádok do 15. stor. Bezpochyby plnil funkciu predsunutého opevnenia susednej väčšej fortifikácie v ľahko dostupnom západnom smere.

d) poloha H r á d o k III, hradisko, stredovek (15. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Východne od obce bol v zalesnenom teréne v časti chotára zvanej Strelnica identifikovaný ďalší stredoveký hrádok, ktorého priekopa bola z dostupnejšej SSZ strany porušená pri stavbe spevnenej lesnej cesty z Východnej k železničnej stanici. Fortifikácia sa nachádza na konci pomerne nevýrazného hrebeňa, klesajúceho do hlbokého údolia nepomenovaného malého potoka neďaleko jeho ústia do Bieleho Váhu. Valové opevnenie má oválny tvar s rozmermi 19x25 m. Zo SZ až východnej strany bola vyhlbená priekopa, na ostatných stranách polohu chránili strmé svahy úžľabín. Podľa konfigurácie terénu a priebehu valu vchod do hrádku predpokladáme na JV strane. Sondáž sa zamerala na získanie orientačných údajov k stavebnému charakteru fortifikácie a vnútornej zástavby, ako aj k jeho datovaniu. Výskum priniesol niektoré základné informácie, ale jeho rozsah neumožňuje rekonštruovať pôvodný vzhľad pevnosti. Podľa pozorovaní na východnej strane kruhové valové opevnenie bolo nasýpané sendvičovým spôsobom na drevený rošt a bolo spevnené aj šikmo osadenými stĺpmi. Ílovitý násyp sa zvnútra opieral o zrubovú konštrukciu, zničenú požiarom, ktorej pozostatky sa zachovali do výšky troch brvien. Podľa priebehu zrubu sa zdá, že pri stavbe hrádku sa k rovným líniam vnútornej drevenej obvodovej konštrukcie navŕšili oblúky dreveno-hlineného násypu. Opevnenie je dobre zachované a jeho prípadný podrobnejší výskum by iste priniesol závažné poznatky o technike budovania podobných provizórnych fortifikácií na konci stredoveku.

V JZ časti bola vnútorná konštrukcia násypu menej zreteľne zachovaná. Dali sa tu však pozorovať dve fázy, v oboch prípadoch so stopami požiaru. Sondáž v tejto časti hrádku potvrdila prítomnosť objektu vybudovaného s použitím dreva, kameňa a vápenej malty s prímiesou drvenej tehloviny. V jej deštrukcii sa okrem množstva klincov objavovali aj zlomky nezdobených kachlíc. Stavba nebola bližšie skúmaná.

Počas prác sa popri zvieracích kostiach našlo len relatívne málo zlomkovitej keramiky. Medzi železnými predmetmi sú zastúpené pracovné nástroje a náradie (časť sekery, motyka, vrták: obr. 111: 1-3), ďalej podkovy, strmeň a súčasti výzbroje (rukoväť tesáka, strely do kuše, časť vrhacej jazdeckej sekery: obr. 111: 8, 10-13, 16). Na hrádku sa našiel ohňom poškodený strieborný denár Ladislava V. z r. 1456-1457 (určil *J. Hunka*). Nálezový horizont lokality rámcovo zodpovedá polovici 15. stor.

e) poloha S t r e l n i c a, stredovek(?), zaniknutá stará komunikácia.

Pri prieskume okolia hrádok III sa približne 180 m smerom na JZ zistili výrazné stopy zaniknutej komunikácie. V klesajúcom zalesnenom teréne blízko sútoku Bieleho Váhu s nepomenovaným potokom prebieha dodnes v určitom úseku využívaná stará vozová cesta, ktorá sa do svahu zarezávala hlbokým úvozom a strmší svah zdolávala pomocou serpentín. V exponovaných svahoch bola zrejme už príliš zahĺbená a poškodená cesta po čase opustená a paralelne boli vyjazdené ďalšie kolaje. V svahovom teréne sa dnes dá rozpoznať miestami až šesť súbežných hlbokých úvozov, ktoré vyvolávajú dojem mohutného valového systému. V blízkosti hrádok je viditeľná aj akási križovatka týchto zaniknutých ciest. Starý cestný systém, nachádzajúci sa v zalesnenom teréne, bol prerušený súčasnou lesnou asfaltovou cestou, ktorá sčasti narušila aj priekopu vyššie opísaného stredovekého opevnenia III. Vzájomná súvislosť zaniknutej cesty a stredovekého hrádok neďaleko kritického bodu komunikácie na jej prechode do doliny Bieleho Váhu je veľmi pravdepodobná.

Záchranný výskum v trase diaľnice a systematický prieskum chotára Východnej priniesol viaceré nové poznatky. Zaniknutá stredoveká osada pri Belianskom potoku síce poskytla aj skromný starší črepový materiál (pravdepodobne z 13. stor.), ale vlastné osídlenie vrátane odkrytého domu patrí až do 15. stor. V priebehu tohto storočia, približne okolo jeho polovice, boli vybudované aj tri opevnenia na vyvýšeninách nad údolím Bieleho Váhu. Napriek domnienkam v literatúre sa na hradiskách nezistili stopy starších (včasnostredovekých či včasnohistorických) opevnení.

Hrádky ležia v strategickej polohe nad predpokladanou trasou dávnej diaľkovej západovýchodnej komunikácie cez Liptov na Spiš, ktorá v tejto časti asi viedla údolím Bieleho Váhu a na krátkom úseku aj popri Belianskom potoku. Tak sa vyhla náročnému stúpaniu nad Východnou. Je možné, že opísaná zaniknutá vozová cesta je pozostatkom tejto historickej hradskej. Doterajšie nálezy naznačujú časovú súbežnosť dvojice spolu súvisiacich hrádok v polohe Zámčisko a pevnosti neďaleko cesty v chotárnej časti Strelnica. Historicky spadajú do doby mocenského zápasu Petra Komorowského a Pankráca z Liptovského Mikuláša o ovládnutie severoslovenských žúp. Vzájomný vzťah zdokumentovaných pevností, ako aj súvislosť zaniknutej dediny Belansko s opevneniami pomôžu objasniť len ďalšie práce v teréne a dôkladnejšie archívne výskumy.

Literatúra

Pieta/ Uličný 1998 - K. Pieta/M. Uličný: Stredoveké osídlenie vo Východnej. AVANS 1996, 1998, 131.

DIE DORFWÜSTUNG BELANSKO UND MITTELALTERLICHE FEUDALBURGEN BEI VÝCHODNÁ (Bez. Liptovský Mikuláš). Im Rahmen einer Rettungsgrabung auf der Trasse der Fernstraße wurde der Grundriß eines ursprünglich einräumigen Blockhauses mit einem Steinsockel, einem Kachelofen und einem Anbau freigelegt. In der Destruktion des wahrscheinlich durch eine Feuersbrunst vernichteten Baues fand man außer Keramik eine Menge bruchstückhafter Eisengegenstände. Keramik und ein Rädchensporn datieren das Objekt in das 15. Jh. Auf der Fundstelle fand man auch Einzelscherben aus dem 13. Jh. und etwa neolithische Spaltindustrie. Im Rahmen der Erkundung der Umgebung wurden drei Befestigungen im Waldbewuchs über dem tiefen Tal der Weißen Waag vermessen und untersucht (Abb. 108). Zámčisko I: die ursprüngliche Kleinburg von 25x10 m Ausmaß wurde um eine Doppelbastion von beiläufig 25x17 m Fläche erweitert. Die Befestigung bestand aus zwei Gräben und zwei Wällen, gegenüber der Bastion war ein einfacher Graben und Wall. Die Sondage bestätigte die Existenz von mindestens zwei Umbauten der Festung, die durch Münzen in die Jahre von rund 1434/1444-1467 datiert sind (die ältere Phase nach dem J. 1451). Auf der Innenfläche fand man bei der Holz-Stein-(Fachwerk)Mauer Reste eines Baues mit einem Ofen und einem in den Felsen eingetieften Kellerbau. Zwischen den Funden dominieren Militaria (Armbrustbolzen, Kugeln; Abb. 109). Zámčisko II: 80 m südwestlich der Lage I befindet sich auf einer kleinen solitären Anhöhe ein Wohnturm von 8x10 m Ausmaß, der von der zugänglichen Nord- und Westseite noch von einem Graben und Wall geschützt war. Der Schnitt auf dem Gipfelplateau konstatierte stark gebrannte Reste einer Holz-Stein-Konstruktion ohne Benützung von Mörtel. Den Funden nach zu urteilen (Abb. 110) handelt es sich um ein mit der Kleinburg I zeitgleiches Objekt. Kleinburg III: in der Lage Strelnica befindet sich eine weitere Wallbefestigung mit einem Graben aus dem 15. Jh., mit Funden von Militaria. Durch Schnitte ist es gelungen, einige Einzelheiten der Konstruktion der Fortifikation festzustellen. Innerhalb des Walles befindet sich ein unerforschter Bau aus Holz und Steinen mit Mörtelbindung. 180 m südlich von der Festung wurde ein alter, stellenweise sogar sechsmal verlegter Hohlweg festgestellt, der aus der Gemeinde Východná in das Tal der Weißen Waag führte. Möglicherweise handelt es sich um den Rest einer ursprünglichen historischen Kommunikation, welche von den Kleinburgen aus kontrolliert wurde. Die Dorfwüstung wie auch die Befestigung entfallen zeitlich in das dritte Viertel des 15. Jh., welches in dieser Region durch langjährige Machtkämpfe zwischen Peter Komorwský und Pankrác aus Liptovský Mikuláš charakterisiert war.

VČASNOSTREDOVEKÉ HRADISKO PRI PRUŽINE

Karol Pieta - Jozef Moravčík

1. Pružina (okr. Považská Bystrica), osada Riedka, poloha Mesciská, hradisko, včasný stredovek, púchovská kultúra?. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Pri prieskume členov archeologického krúžku MO MS v Považskej Bystrici pod vedením Š. Meliša bolo objavené doposiaľ neznáme valové opevnenie v katastri obce Pružina. Nález bol preverený terénnou obhliadkou. Ide o opevnenie skalnatého vápencového ostrohu na sútoku Mojtiňského a Strážovského potoka, na ktorom leží samota Riedka. Má podobu dvoch uzavretých valových fortifikácií, oddelených hlbšou úžľabinou. Terén je oproti úrovni potokov prevýšený asi 20-25 metrov. Vnútorý priestor je pokrytý z malej časti lesom a väčšinou lúkami. Hradisková sústava podľa zamerania objaviteľov (obr. 112) zaberá plochu asi 2,6 ha (2,03+0,58 ha). Výrazné a dobre zachovalé valové násypy sú umiestnené na okrajoch plošiny nad strmými svahmi. Monumentálne rozmery má južný val väčšieho opevnenia. Zo štyroch dnešných priechodov sa pôvodnou bránou zdá byť západný vstup, kde je násyp valu mierne zosilnený a z časti vystupuje smerom von. Pri drobnej sondáži sa našlo niekoľko slovanských, bližšie nedatovateľných črepov. Ďalšie zlomky môžu s výhradou patriť aj púchovskej kultúre.

V okolí novoobjaveného hradiska je niekoľko významných lokalít. Nad údolím sa dvíha masív vrchu Stráža (kataster Podskalie) s púchovským hradiskom (Petrovský-Šichman 1965, 63; Pieta 1982, 221, tab. 2-3). Fortifikácia sa však skôr viaže na koncentráciu slovanského osídlenia (Beluša-Pechová, Beluša-Pod Malenicou) s neďalekými mohylníkmi v katastroch obcí Beluša, Visolaje, Sverepec a Dolný Lieskov (Petrovský-Šichman 1964, 60-62). Novoobjavené hradisko bude po overení svojho datovania určite vítaným doplnkom hustého slovanského, hlavne veľkomoravského osídlenia v tejto časti Považia.

2. Dolný Lieskov, časť Trstie (okr. Považská Bystrica), poloha Svinské chlievy, valové opevnenie, nedatované (stredovek?).

Asi 1 km od hradiska Mesciská, v lavostrannej bočnej dolinke medzi vrchmi Svinské chlievy (731 m) a Tupou Malenicou (677 m) zistili členovia krúžku valové opevnenie. Obhliadkou sa zistilo, že výrazný valový násyp s priamym prerušením v smere úvozovej lesnej cesty prechádza priečne cez údolie. Je viditeľný v dĺžke 70 m. Opevnenie využíva prírodnú hranu terénu a sčasti uzatvára nevelké plató. Západným smerom sa val stráca v stúpajúcom skalnom teréne. Vo vnútri uzavretej plochy sa nepodarilo získať, s výnimkou stredovekého železného noža, žiadne nálezy. S ohľadom na konfiguráciu terénu sa nedá predpokladať príslušnosť valu k uzavretej fortifikácii. Skôr možno uvažovať o (stredovekom) krajinnom opevnení na ochranu a kontrolu komunikácie, prípadne na ochranu núdzového sídliska vyššie v doline. Túto domnienku by bolo potrebné preveriť podrobným terénnym prieskumom a prípadne aj archívnym výskumom. Nie je vylúčené, že staršia komunikácia nešla údolím potokov, ale vo svahu nad nimi.

Literatúra

Petrovský-Šichman 1964 - A. Petrovský-Šichman: Slovanské osídlenie severného Slovenska. Vlast. Zbor. Považia 6, 1964, 50-106.

Petrovský-Šichman 1965 - A. Petrovský-Šichman: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. Vlast. Zbor. Považia 7, 1965, 71-123.

Pieta 1982 - K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.

FRÜHMITTELALTERLICHER BURGWALL BEI PRUŽINA. Im Gemeindekataster von Pružina (Bez. Považská Bystrica), Teil Riedka, entdeckte man auf einem Felssporn über dem Zusammenfluß der Bäche Mojtiňský und Strážovský potok eine bisher unbekannte Befestigung. Sie hat die Form zweier geschlossener Wallsysteme von 2,6 ha Gesamtfläche (Abb. 112), die durch eine Talenge voneinander getrennt sind. Die Wälle, die in manchen Teilen außergewöhnlich hoch sind, verlaufen entlang der Ränder des felsigen Steilabfalls. Das ursprüngliche Tor erhielt sich auf der Westseite. Auf der bewaldeten und teilweise wiesenartigen Oberfläche des Burgwalls wurden nur einige slawische Scherben gefunden. Manche Fragmente können zur Púchov-Kultur gehören, wel-

cher auch der unweite Burgwall auf dem Berge Stráža angehört. Im Umkreis befinden sich zeitgleiche slawische Siedlungen und mehrere Hügelgräber. In der Entfernung von 1 km wurde ein kurzer Wall festgestellt, der in einer Länge von etwa 70 m vertikal zum Verlauf des Seitentales mit dem Hohlweg führt. Seine Datierung bleibt offen (Mittelalter?). Es wird angenommen, daß es sich um einen Wegverhau zum Schutz und zur Kontrolle der hier verlaufenden Kommunikation handelte.

HRÁDOK PÚCHOVSKEJ KULTÚRY PRI HRONSKÉJ DÚBRAVE

Karol Pieta - Peter Mosný

Hronská Dúbrava (okr. Žiar nad Hronom), tiež Trnavá Hora, hradisko doba laténska (stredná?), včasná doba rímska, púchovská kultúra. Uloženie nálezov: Okresné vlastivedné múzeum, Nová Baňa.

Úlohou krátkeho zisťovacieho výskumu bolo podrobné zameranie lokality, zistenie charakteru a časového rozsahu jej osídlenia. Hradisko leží v dôležitej strategickej polohe nad údolím Hrona na konci úzkeho skalnatého výbežku Kremnických vrchov. Stretávajú sa tu hranice katastrov obcí Hronská Dúbrava a Trnavá Hora (Pieta/Mosný 1990). Valové opevnenie je výrazné len z dostupnej severnej strany, v ďalšom priebehu proti strmým svahom na východe a na západe sa postupne stráca. Bolo navŕšené z miestneho andezitového lomového kameňa, ktorý je v korune násypu troskovite prepálený. Val dosiaľ skúmaný nebol.

Opevnená plocha má rozmer približne 35x60 m. Zalesnený povrch je kamenistý, s tenkým pokryvom svetlohnedej lesnej hliny. Sondáž sa zamerala na vrcholovú partiu hradiska a na priestor pri vale. Potvrdilo sa, že stred vnútornej plochy, cez ktorý prechádza vrchol horského hrebeňa, nesie len minimálne stopy osídlenia. Odlišná situácia sa ukázala pri západnom vale, kde sa našla skupina nádob a veľkých keramických fragmentov (obr. 113). V blízkosti sa ako jediný doklad existencie stavieb na lokalite prišlo na koncentráciu prepálenej hlinenej mazanice, pravdepodobne zvyškov hlineného výmazu dlážky obydla.

Napriek malému rozsahu a pomerne skromným nálezom priniesol výskum hrádka niektoré nesporné nové informácie. Črepy zo situlovitých nádob s hrebeňovaným povrchom a zosilneným okrajom boli zhotovené z hliny s vysokým obsahom grafitu. Podľa profilácie okraja ich treba zaradiť najneskôr do strednej doby laténskej. Zdá sa, že charakteristické malé hrádky v okrajovej zmiešanej zóne vznikali na rozdiel od centrálnej púchovskej oblasti už o niečo skôr. Kolekcia nádob patrí bezpochyby do včasnorímskeho „katastrofického“ horizontu a je to prvý doklad jeho existencie na Pohroní. V porovnaní s pohronskými lokalitami vykazuje nájdená keramika niektoré odlišnosti. Je zásadne nezdobená, s menej výrazným podielom keltskej tradície.

K hradisku sa zatiaľ nepodarilo nájsť príslušnú osadu, čo zostáva úlohou ďalšieho prieskumu. Najbližšie leží púchovské sídlisko z neskorej doby laténskej na druhom brehu Hrona v polohe Suť, ktoré sa zničilo pri stavbe štvorprúdovej komunikácie. Okrem keramiky sa tu našla aj neskorolaténska železná ostroha.

Literatúra

Pieta/Mosný 1990 - K. Pieta/P. Mosný: Hradisko pri Trnavskej Hore. AVANS 1988, 1990, 139.

BURGWALL DER PÚCHOV-KULTUR BEI HRONSKÁ DÚBRAVA (Bez. Žiar nad Hronom). Der felsige Kamm in strategischer Lage über dem Engtal der Gran wurde mit einem aus Steinen errichteten Wall befestigt. Der Burgwall weist die Ausmaße 35x60 m auf. Bei der Sondage wurden Reste von Lehmstrichfußböden festgestellt. Nach der Graphittonkeramik kann seine Entstehung schon in der mittleren Latènezeit vorausgesetzt werden. Eine Keramikkollektion, wahrscheinlich aus einem durch Feuer vernichteten Objekt, wurde im SW-Teil des Burgwalls (Abb. 113) gefunden. Ebenso durch Feuer vernichtete Objekte aus dem Beginn der römischen Kaiserzeit wurden auf vielen Befestigungen der Púchov-Kultur festgestellt.

FRAGMENT FONTÁNY Z BZINIEC POD JAVORINOU

Bibiana Pomfiová - Danica Staššiková

Bzince pod Javorinou, časť Hrušové (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha Majer, novovek, 17. stor.?

Starosta obce Bzince pod Javorinou upozornil na kamenný artefakt nachádzajúci sa v extraviláne obce na mieste zaniknutého majera. Je ním nádrž z fontány, ktorá dnes slúži ako nádrž pri pumpe situovanej v mieste posedenia v prírode.

Fontánu zhotovili z hrubozrnného zlepenca. Ústie nádrže je kruhového tvaru s vonkajším priemerom 167 cm, jeho pomerne jednoduchá profilácia (zaoblenie, ústupok, vyžlabenie) prechádza do vlastného tela nádrže, ktoré na vonkajšej strane zdobí veniec lupeňov (obr. 114). V strede nádrže je umiestnený hranolovitý podstavec s dĺžkou jednej strany 21,5 cm, v hornej polovici poškodený. Jeho stredom prechádza otvor kruhového prierezu ($\varnothing$ 6 cm), ktorým bola privádzaná voda. Otvor kruhového prierezu ($\varnothing$ 5 cm) je umiestnený aj tesne pod okrajom, ten slúži na odtok prebytočnej vody.

Forma a výzdoba nádrže nie sú výrazne chronologicky preukazné. Je možné, že fragment pochádza z väčšej kompozície.

Nádrže podobné tejto bývali súčasťou neskororenesančných a barokových fontán, pričom často niesli plastiku a v spodnej časti pokračovali do nadstavca zasadeného do väčšej spodnej nádrže. Ako príklady možno uviesť fontány v Častoloviciach, okr. Rychnov nad Kněžnou (*Kusák/Burian/Križanová/Muchka 1990, 70*), z obdobia okolo r. 1700, na Červenom Kameni (273) z r. 1656, ale aj Maximiliánovu fontánu v Bratislave po úprave v 18. stor. Je veľmi pravdepodobné, že podstavec v strede fragmentu z Bziniec niesol plastiku, ktorá by zrejme mohla povedať viac aj k datovaniu nálezu. Nádrž je svojou formou takmer zhodná s tou, ktorá nesie rodový erb Pálffyovcov - jeleňa na kolese - na hrade Červený Kameň. Odlišuje sa len v počte lupeňov, ktorý je v prípade fontány z Červeného Kameňa vyšší.

Podľa informácií miestnych obyvateľov sa nádrž dostala na majer počas druhej svetovej vojny. Dá sa predpokladať, že miesto jej pôvodného umiestnenia nebolo vzdialené. Z panských sídiel, ktorých nádvorie či záhrada mohli byť zdobené fontánou, prichádzajú do úvahy okrem hradu v Čachticiach a Beckove, najmä hradný a draškovičovský kaštieľ a drugetovská kúria č. 2 v Beckove. Disponovali dvorom či záhradou, do ktorých sa otvárali arkády šľachtického sídla, kde mohla byť fontána umiestnená. Taktiež stavebné aktivity tu prebiehali v 17. stor., kam možno na základe spomenutej analógie nádrže predbežne datovať. Vek asi troch storočí by podporovalo aj značné zvetranie materiálu.

Literatúra

Kusák/Burian/Križanová/Muchka - D. Kusák/J. Burian/E. Križanová/I. Muchka: Hradky a zámky v Československu. Martin - Praha 1990.

FRAGMENT EINER FONTÄNE AUS BZINCE POD JAVORINOU (Bez. Nové Mesto nad Váhom). Steinartefakt - ein Behälter der Fontäne von kreisförmiger Gestalt mit einfacher Profilierung (gerundet, Absatz), an der Außenseite in Form eines Blattkranzes verziert. In der Mitte des Behälters ist ein prismatischer Sockel von 21,5 m Seitenlänge untergebracht, der in der oberen Hälfte beschädigt ist, in der Mitte ist ein kreisförmiges Loch zur Hereinleitung des Wassers (Abb. 114). Sekundäre Ausnützung als Behälter für das Wasserpumpen im Extravillan der Gemeinde Bzince pod Javorinou-Hrušové. Es ist wahrscheinlich das Fragment einer größeren Komposition aus dem 17. Jh.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V OBCI CHRENOVEC-BRUSNO

Marta Remiašová

Chrenovec-Brusno (okr. Prievidza), poloha Chmeliny, lužická kultúra, pohrebisko, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum, Prievidza.

Takmer 2 km južne od štátnej cesty I. tr. a železničnej trate Prievidza - Handlová, v obci Chrenovec-Brusno na polohe Chmeliny bolo na rozoranom poli zistené žiarové pohrebisko.

Popolnicové pole - pohrebisko lužickej kultúry, je mimoriadne zdevastované niekoľkoročnou opakovanou orbou a úpravou poľnohospodárskej pôdy. Pri týchto prácach boli kamene z mohýl rozobrané a vyhádzané z pola, aby pri úpravách pôdy neprekážali, a v podstate takto bolo celé pohrebisko rozorané.

Záchranný výskum bol uskutočnený na jar 1997. Výskumom sa podarilo na ploche 20x30 m zachytiť štyri mohyly s urnami a niekoľkými hrobovými nádobami.

Opis nálezov

Mohyla I - obsahovala dve umy, dve misky a menšiu nádobku. V blízkosti keramiky sa našli dve bronzové ihlice.

Mohyla II - obsahovala popolnicu a malú nádobku. V ich blízkosti sa našla hlavica z bronzovej ihlice a ihla na oboch koncoch zahrotená.

Mohyla III - obsahovala popolnicu, v ktorej bola uložená ihlica s guľovitou hlavicom, ďalšiu urnu, šálku a hrcovitú nádobu.

Mohyla IV - obsahovala dve urny, dve misky a šálku.

Keramický materiál sa nachádzal v črepoch. V areáli skúmanej plochy boli zberom získané dve kremencové jadrá a dva úštepy.

Na lokalitu upozornil *M. Ondrejko* a *E. Trgáň*. Objavené pohrebisko lužickej kultúry je situované podobne ako popolnicové pole v Handlovej na polohe Pstruháre.

V zbierkach Hornonitrianskeho múzea sa nachádza i plochá medená sekerka, ktorá pochádza z Brusna a miesto jej nálezu je asi 200 m vzdialené od objaveného pohrebiska. V záchrannom výskume sa bude pokračovať.

RETTUNGSGRABUNG IN DER GEMEINDE CHRENOVEC-BRUSNO. Beinahe 2 km südlich der Staatsstraße I. Klasse und der Eisenbahnstrecke Prievidza - Handlová konstatierte man in der Gemeinde Chrenovec-Brusno (Bez. Prievidza) in der Lage Chmeliny auf einem Ackerfeld ein Brandgräberfeld. Das Gräberfeld ist durch mehrjährige wiederholte Pflügung und Zurichtung des landwirtschaftlichen Bodens außergewöhnlich vernichtet. Bei einer Rettungsgrabung ist es auf 20x30 m Fläche gelungen, vier Hügelgräber mit Urnen, einigen Gefäßbeigaben und fünf Bronzenadeln zu erfassen. In dieser Lage wurde in der Vergangenheit eine Kupferaxt gefunden. Mit der Grabung wird fortgesetzt werden.

OBHLIADKA RYHY V PODOLÍNCI

Peter Roth - Marián Soják

Podolíneč (okr. Stará Lubovňa), poloha Ul. sv. Anny, prieskum ryhy, identifikácia kamenného múru, stredovek?

Na základe ohlásenia Mestského úradu v Podolínci sme uskutočnili obhliadku plynofikačnej ryhy, ktorá bola vyhlbená počas výstavby novej autobusovej stanice v intraviláne Podolínce. Ryhu vykopal na parcele 8874 súběžne s cestou I/77 Poprad - Stará Lubovňa (obr. 115). Ryha, široká 90 cm, poškodila 11 m dlhý kamenný múr spájaný vápennou maltou (obr. 116). Vzhľadom na rozmer hĺbenej ryhy nie je možné určiť šírku muriva, a tým ani celkový charakter zachyteného muriva či stavby. Riešiť tento problém môže jedine následný zisťovací výskum.

Keďže stavba sa nachádza mimo intravilánu stredovekého mesta a je situovaná na okraji predpokladanej priekopy pred mestskými hradbami, nemožno vylúčiť, že súvisí s fortifikačným systémom mesta (barbakán?, premostenie?, parkán?).

Podľa mapy Podolíneec, okr. Poprad, 1930, uloženej na Mestskom úrade v Podolínci, ktorá zohľadňuje meranie z r. 1871, už táto stavba neexistovala. Jej zánik tak možno datovať pred tento rok.

BEGEHUNG EINER RINNE IN PODOLÍNEC (Bez. Stará Lubovňa). Die Besichtigung der Gasleitungsrinne hinter der Stadtbefestigung in Podolíneec (Abb. 115) belegte eine Beschädigung einer 11 m langen, näher unbestimmten Steinmauer mit Kalkmörtelbindung (Abb. 116). In Anbetracht der Breite der ausgeschachteten Rinne (90 cm) kann nicht ihr Charakter oder das Aussehen eines eventuellen Baues beim Rand eines vorausgesetzten Grabens neben der Stadtbefestigung bestimmt werden.

PRÍRASTKY MINCÍ V PODTATRANSKOM MÚZEU

Peter Roth - Marián Soják

Dňa 13. 10. 1997 daroval J. Šmelko ml. z Hranovnice do numizmatickej zbierky Podtatranského múzea v Poprade dve novoveké mince. Našiel ich v dome J. Šmelku st. v Hranovnici pri oprave drevenej dlážky, asi 15 cm pod jej úrovňou. Ide o nasledovné razby:

Talianske kráľovstvo, Viktor Emanuel II. (1861-1878), Miláno, 5-centesimi 1861 M, meď, 25 mm, 4,5 g. *Standard Catalog 1985*, 1140-8.2

Uhorsko, František Jozef I (1848-1916), Kremnica, grajciar, 1851 B, meď, 22,5 mm, 5,47 g. *Polívka 1983*, 38

Literatúra

Polívka 1983 - E. Polívka: Mince a medaile Františka Jozefa I. 1848-1916. Praha pre Českú numizmatickú spoločnosť, pobočku Hradec Králové 1983.

Standard Catalog of World Coins. Edition 1985.

MÜNZZUWACHS IM PODTATRANSKÉ MÚZEUM POPRAD. Das Podtatranské múzeum Poprad erwarb im J. 1997 in seine numismatische Sammlung zwei neuzeitliche Münzen, die aus Hranovnica (Bez. Poprad) stammen. Es handelt sich um folgende Prägungen: italienisches Königreich, Viktor Emanuel II. (1861-1878), 5-Centisimus aus dem J. 1861. Ungarn, Franz Josef I. (1848-1916), Kreuzer aus dem Jahre 1851.

PRIESKUM KOMUNIKAČNEJ TRASY MEDZI VERNÁROM A PUSTÝM POLOM

Peter Roth - Marián Soják

Vernár (okr. Poprad) - Pusté pole (okr. Stará Lubovňa), komunikačná trasa, prieskum, stredovek - novovek, pravek?, bez nálezov.

Na základe údajov zo staršej literatúry (*Florek 1926*, 38; *Javorský 1982*, 114) sme vykonali terénnu obhliadku uvádzanej cesty medzi obcou Vernár a bývalou usadlosťou Pusté Pole. Dnes je to už len križovatka ciest vedúcich do Banskej Bystrice a Rožňavy.

Uvádzaná cesta mala spájať Hornádsku a Popradskú kotlinu s Pohroním a údolím Hnilca. Podľa údajov J. Vercka (1927, 220) ju miestni obyvatelia nazývali Karvak. Pri terénnej obhliadke sme zistili, že táto cesta obchádza kopec Popová, kadiaľ vedie súčasná štátna cesta, a pokračuje údolím medzi Popovou a kopcom Šance. V teréne je pomerne dobre viditeľná. V priesmyku je zarezaná až do hĺbky asi 100 cm od okolitého terénu. Vrch Šance už svojím názvom evokuje osídlenie. P. Florek (1926, 38) ho spomína v súvislosti s neolitickým osídlením, ktoré sa nám na základe uvedených nálezov javí skôr ako eneolitické. Avšak ani prieskum F. Javorského (1982, 114) ani autorov príspevku toto osídlenie nepotvrdil.

Záverom možno povedať, že pojednávaná cesta spájala v stredoveku Pohronie a údolie Hnilca s Pohornádím či údolím Popradu. Jej možné využívanie v starších obdobiach naznačujú nálezy rímskych mincí medzi Hranovnicou a Vernárom (Gohl 1914) či v Dobšinej (Soják 1998).

Literatúra

Florek 1926 - P. Florek: Osídlenie Slovenska v praveku. Sbor. MSS 20, 1926, 27-39.

Gohl 1914 - Ö. Gohl: Éremletétek. Numizmatikai Közlöny 13, Budapest 1914.

Javorský 1982 - F. Javorský: Prieskumy Výskumnej expedície Spiš. AVANS 1981, 1982, 110-134.

Soják 1998 - M. Soják: Nález rímskej mince z Dobšinej, okr. Rožňava. Slovenská numizmatika. 1998, 229.

Vencko 1927 - J. Vencko: Dejiny Štiavnického opátstva na Spiši. Ružomberok 1927.

ERKUNDUNG DER KOMMUNIKATIONSTRASSE ZWISCHEN VERNÁR UND PUSTÉ POLE. Begehung der Kommunikationstrasse zwischen Vernár (Bez. Poprad) und Pusté Pole (Bez. Stará Lubovňa), die das Poprad- und Hornád-Becken mit den Tälern der Gran und des Hnilce im Mittelalter verbinden sollte. Ihre Existenz ist auch in älteren Zeitabschnitten nicht ausgeschlossen.

MEDENÝ SEKEROMLAT Z BLATNICE

Matej Ruttkay

Blatnica (okr. Martin), poloha Vantov, približne 600-800 m severne od obce, 100-200 m východne od Blatnického potoka na miernom svahu, najzápadnejší výbežok vrchu Kónuš. Datovanie: eneolit. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

Na základe informácie L. Jankoviča, pracovníka Vedeckej knižnice Matice slovenskej, sme sa dozvedeli o existencii bližšie nešpecifikovaného „bronzového“ predmetu. Ukázalo sa, že ide o medený sekeromlat (obr. 117), ktorý sa pred viac ako dvadsiatimi rokmi našiel pri výkopoch meliorácií. Majiteľ zapožičal predmet AÚ SAV v Nitre na základnú dokumentáciu. Na približnom mieste nálezu je dnes pasienok - nepodarilo sa tu nájsť žiadne črepy.

Opis nálezu

Medený sekeromlat typu Handlová. Rozmery: dl. 35,5 cm, š. tyla 4,8-5,5 cm, max. š. (pri otvore) 7,8 cm, hr. tyla 1,2 cm, hr. tela 2,2 cm, max. hr. (vejárovite rozšírené ostrié) 6,5 cm, Ø otvoru pre násadu 3,3 cm, váha 3070 g. Okolo otvoru pre násadu, opatreného tulajkou, je povrch zdobený siedmimi polgulovými jamkami s priemerom 1,2-1,4 mm. V smere pozdĺžnej osi je sekeromlat mierne prehnutý. Na povrchu sú badateľné stopy po novodobom obrusovaní.

KUPFERHAMMERAXT AUS BLATNICA (Bez. Martin). Ungefähr 600-800 m nördlich der Gemeinde und 100-200 östlich des Baches Blatnický potok fand man auf einem sanften Hang in der Lage Vantov, auf dem westlichsten Ausläufer des Berges Kónuš eine Kupferhammeraxt, die dem Archäologischen Institut der SAW zu Nitra zur grundlegenden Dokumentierung geliehen wurde. Man fand sie vor mehr als 20 Jahren bei Meliorationsarbeiten (Abb. 117). Auf der ungefähren Stelle des Fundes befindet sich heute ein Weideplatz - es wurden hier keinerlei Scherben gefunden. Kupferhammeraxt des Typs Handlová. Ausmaße: L. - 355 mm, Br.: der Nacken - 48-55 mm, maximale L. beim Schaftloch - 78 mm, D.: Nacken - 12 mm, Körper - 22 mm, max. D. der fächerförmig verbreiterten Schneide - 65 mm, Dm. des Schaftlochs - 33 mm, Gewicht 3070 g. Rund um das tüllenförmige Schaftloch ist die Oberfläche mit sieben halbkugeligen Grübchen von 1,2-1,4 mm Dm. verziert. In der Richtung der Längsachse ist die Hammeraxt mäßig eingebogen. Auf der Oberfläche sind Spuren einer neuzeitlichen Abschleifung zu beobachten.

HALŠTATSKÝ NÁLEZ Z MALACIEK

Matej R u t t k a y

Malacky (okr. Malacky), intravilán, poloha Kasárne, keramika prinesená nálezcom, doba halštatská, žiarový hrob. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V júni sa do AÚ SAV dostali nálezy nájdené dávnejšie (bližšie neurčené) pri robení výkopov na dvore kasární v Malackách.

Ide o jednu rekonštruovateľnú nádobu (dvojkónická misa - obr. 118: 5) a časti z najmenej ďalších troch (obr. 118: 1-4). Všetky sú vyrobené z jemne plavenej hliny, majú sivú až sivočiernu farbu, výzdoba sa nezistila (jeden črep s jazykovitým výčnelkom). Nálezca uvádza, že spolu s črepmi sa našli aj zlomky kostí (tie sa nezachovali). S najväčšou pravdepodobnosťou ide o pozostatky žiarového hrobu z doby halštatskej.

HALLSTATTZEITLICHER FUND AUS MALACKY. Im Juni 1997 gelangten in das AI der SAW die seit längerem (näher unbestimmbar) bei Ausschachtungen auf dem Kasernenhof in Malacky (Bez. Malacky) gewonnenen Funde. Es handelt sich um ein rekonstruierbares Gefäß (doppelkónische Schüssel - Abb. 118: 5) und Teile von mindestens drei weiteren (Abb. 118: 1-4). Alle sind aus feingeschlammtem Ton angefertigt, haben graue bis grauschwarze Farbe, eine Verzierung wurde nicht festgestellt (eine Scherbe hat einen Lappenbuckel). Der Finder führt an, daß mit den Scherben auch Knochenbruchstücke (nicht erhalten) gefunden wurden. Höchstwahrscheinlich sind es Reste aus einem hallstattzeitlichen Brandgrab.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÝCH PRIESKUMOV NA HORNOM POŽITAVÍ

Matej R u t t k a y

V rámci sledovania stavebnej činnosti a pokračovania v systematickom prieskume horného Požitavia sa v r. 1997 doložilo osídlenie na siedmich polohách.

1. B e l a d i c e, časť Chrástany (okr. Zlaté Moravce), ostrohová vyvýšenina nad sútokom potoka Bocegaj a Drevenica, povrchový prieskum, eneolit - lengyelská a badenská kultúra, doba bronzová-lužická kultúra?, doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Prieskumom sa získala relatívne malá kolekcia črepov a dva štiepané nástroje. Do eneolitu (lengyelská a badenská kultúra) patria hnedé-tehlovočervené črepy (obr. 119: 1, 6, 7) a pravdepodobne aj praslen a štiepané nástroje (obr. 119: 2, 3, 9); do doby bronzovej čierne črepy, niekedy s lešteným povrchom a ozdobené žliabkami (obr. 119: 5); do doby laténskej okraj situlovitej nádoby (obr. 119: 4).

2. N e v e r i c e (okr. Zlaté Moravce), poloha Pri Chotárnom mlyne, lavobrežný svah potoka, severne od obce, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Prieskumom na zoranom poli sa našli črepy a štiepané nástroje. Pravek, bližšie neurčený - kamenné úštepy z limnokvarcitu (obr. 120: 9, 10); doba halštatská - črepy z amforovitých nádob; doba laténska - okrajové črepy z nádob vytočených na hrnčiarskom kruhu, bez prímesty tuhy (obr. 120: 2-4, 6); 12.-13. stor. - črepy, zriedkavo výzdoba jednoduchou vlnovkou (obr. 120: 5).

3. N o v á V e s n a d Ž i t a v o u (okr. Nitra), intravilán obce, SV časť, pri dome p. Kováča. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri hĺbení ryhy pre telefón sa pred domom p. Kováča narušil objekt obsahujúci črepy badenskej kultúry ozdobené žliabkami, vpichmi a plastickými pretláčanými lištami (obr. 119: 8, 10-15).

4. N o v á V e s n a d Ž i t a v o u (okr. Nitra), južne od obce, pravobrežná terasa Žitavy, mierna vyvýšenina medzi cestou Vráble - Zlaté Moravce a Žitavou, na mieste s tmavočiernou ornitou. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri povrchovom prieskume sa našli črepy a časť brúsenej kamennej sekery - doklady osídlenia z neolitu, doby laténskej a najmä z 12.-13. stor.

5. **V r á b l e** (okr. Nitra), pravobrežná terasa (svah) Žitavy, 200-400 m severne od železničnej stanice medzi cestou Vrábľa - Zlaté Moravce a železničnou traťou. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na zoranom poli sa našiel relatívne veľký počet črepov a mazanice. Vo východnej časti miernej vyvýšeniny sa nachádzala iba keramika z doby sťahovania národov a v západnej (vyššej) časti aj črepy z doby rímskej a doby laténskej. V niektorých častiach bolo zreteľne vidieť rozorané objekty. Doba laténska - fragmenty z misiek a situlovitých tuhovných nádob, doba rímska a sťahovanie národov - keramika v prevažnej miere vyrobená vo voľnej ruke, výnimočne fragmenty z importovaných nádob (terra sigillata, panónska keramika a pod.).

6. **S l e p ě a n y** (okr. Zlaté Moravce), pravobrežný svah Čerešňového potoka, 50-150 m od hranice nádrže. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Zlaté Moravce.

P. Solčiansky z Tesárskych Mlyňan priniesol do AÚ SAV tri trojkilové vrecúška materiálu - črepy, kamenné úštepy, nástroje a otláče a zlomky kamenných hladných nástrojov (obr. 121: 1, 2).

Ide o povrchový zber na pomerne známej lokalite, neustále narušovanej orbou. Menší záchranný výskum tu bol vykonaný v súvislosti so stavbou závlah v čase budovania vodnej nádrže (*Ruttkey 1986*). Eneolit, lengyelská kultúra - svetlohnedé črepy charakteristické výraznou prímiesou hrubého piesku (obr. 121: 9, 13); eneolit, badenská kultúra - patrí sem väčšina získaného inventára (obr. 121: 3, 5-10, 1; 122: 1-8, 10-12), t. j. črepy z hrncov, misiek a amforovitých nádob.

7. **T o p o l ě i a n k y** (okr. Zlaté Moravce), poloha na pravobrežnom svahu Zlatnianky, približne 200 m JZ od obce. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri prieskume na jeseň 1997 sa v priestore výstavby ČOV v Topolčiankach zachytila v profile výkopu kultúrna vrstva a niekoľko objektov. Všetko sa nachádzalo pod ornou a ešte asi 80 cm hrubou vrstvou (náplava?, nános). Profil výkopu bol extrémne vytvrdený a temer všetko už bolo zabetónované. Z tohoto dôvodu sa podarilo získať iba málo črepov. Väčšina mala hnedú až tehlovočervenú farbu, na viacerých boli stopy po slamovaní povrchu (obr. 120: 12-17). Chronologické zaradenie nie je jasné - eneolit (obr. 210: 12-17), resp. kultúra s lineárnou keramikou (obr. 120: 11).

Literatúra

Ruttkey 1986 - M. Ruttkey: Záchranný výskum v Slepčanoch. AVANS 1985, 1986, 211-212.

ERGEBNISSE ARCHÄOLOGISCHER GELÄNDEBEGEHUNGEN IM OBEREN ŽITAVA-TAL. Im Rahmen der Verfolgung der Bautätigkeit und Fortsetzung in der systematischen Erkundung des oberen Žitavatales wurden im J. 1997 Besiedlungen in sieben Lagen nachgewiesen. 1) Beladice, Teil Chraštany (Bez. Zlaté Moravce). Sporn über dem Zusammenfluß der Bäche Bocegaj und Drevnica: Besiedlung im Äneolithikum (Lengyel-Kultur, Badener Kultur), Bronzezeit (Lausitzer Kultur?) und Latènezeit. 2) Neverice (Bez. Zlaté Moravce). Lage Pri Chotárnom mlyne, linksseitiger Hang des Baches, nördlich der Gemeinde: Oberflächenbegehung. 3) Nová Ves nad Žitavou (Bez. Nitra). Gemeindeintravillan, NO-Teil. Beim Ausschachten einer Telefonleitungsrinne wurde vor dem Haus von Herrn Kováč ein Objekt gestört. Inhalt: Scherben der Badener Kultur (Abb. 119: 8, 10-15). 4) Nová Ves nad Žitavou (Bez. Nitra). Südlich der Gemeinde - rechte Žitava-Terrasse. Die Begehung ergab Scherben, den Teil einer geschliffenen Silexaxt - Belege über Besiedlung aus dem Neolithikum, aus der Latènezeit und vor allem aus dem 12.-13. Jh. 5) Vrábľa (Bez. Nitra). Rechte Žitava-Terrasse (Hang). Auf dem frisch gepflügten Feld fand man eine relativ große Zahl von Scherben und Lehmverputz. Im Ostteil der mäßigen Anhöhe befand sich nur völkerwanderungszeitliche Keramik und im höheren Westteil auch Scherben aus römischer und der Latènezeit. In manchen Teilen waren überpflügte Objekte erkennbar. 6) Slepčany (Bez. Zlaté Moravce). Rechter Hang des Baches Čerešňový potok. Lesefunde auf der verhältnismäßig bekannten Lokalität, die ständig durch Überpflügung gestört wird. Belegte Besiedlung im Äneolithikum - Lengyel-Kultur (Abb. 121: 9, 13) und in der Badener Kultur (Abb. 121: 3, 5-10, 1; 122: 1-8, 10-12). 7) Topolčianky (Bez. Zlaté Moravce). Bei der Begehung des rechten Hangs des Zlatianka-Baches erfaßte man auf der Baufläche ČOV in Topolčianky im Profil einer Ausschachtung eine Kulturschicht und mehrere Objekte. Alles befand sich unter der Ackerkrume und noch unter einer ca. 80 cm mächtigen Schicht (Anschwemmung?). Besiedlung im Neolithikum - Kultur mit Linearkera-

mik? (Abb. 120: 11) und Äneolithikum? - Scherben mit feiner Besenstrichverzierung (Abb. 120: 12-17).

VČASNOSTREDOVEKÉ NÁLEZY Z LEVIC

Jaroslava Ruttka y o v á

Levice (okr. Levice), poloha Mudroňova ul. 5, hrobový nález ?, kúpa, prvá polovica 10. stor. Uloženie nálezov: Ponitrianske múzeum, Nitra.

V decembri 1997 predal J. Koszorú Ponitrianskemu múzeu štyri neúplné strieborné náušnice, dva bronzové náramky a 11 kusov korálikov, z toho jeden kamenný, ostatné sklenené. Ide údajne o hrobový nález z rodinného domu. Predmety sa vraj našli spolu s ľudskou kostrou, ktorá bola uložená v neprirodzenej, sediacej (myslí sa tým asi skrčenej ?) polohe. Kostru nálezca znovu zakopal. Podrobnejšie údaje o rozmiestnení jednotlivých milodarov dnes už nie sú známe.

Opis nález u

Hrob (?) obsahoval štyri strieborné bubienkové náušnice so štyrmi bubienkami, bohato zdobené jemnou granuláciou a filigránom. Iba jeden z exemplárov sa zachoval temer kompletne, ostatné sú neúplné, zlomkovité a mierne deformované (obr. 123: 1-4). Súčasťou nález u sú aj dva bronzové pásovité náramky. Jeden z nich, užší, má jeden koniec zvinutý smerom von do vertikálnej úzkej trubičky. Druhý koniec chýba. Povrch náramku je bez výzdoby (obr. 123: 6). Nasledujúci náramok je vyrobený z hrubšieho plechu. Jeho povrch pokrýva bohatá výzdoba, aplikovaná technikou rytia a puncovania. Tomuto exempláru chýbajú oba konce (obr. 123: 7).

Hrobovému nález u z Levíc patrí aj 11 kusov korálikov. Najväčšiu skupinu tvoria sklenené koráliky. K nim patria viacnásobné priečne členené modré koráliky (5 ks), svetlozelený a dva perlefovobiele guľovité koráliky - samostatné segmenty pôvodne viacnásobne priečne členených korálikov. Dva exempláre kotúčovitého tvaru sú vyrobené z bielej poréznej sklennej pasty a jeden guľovitý oranžovo-biely je z prírodného polodrahokamu, podľa určenia L. Illášovej z kameolu (obr. 123: 5).

Bubienkové náušnice sa radia do okruhu byzantsko-orientálneho šperku. Uvedený typ náušnic, zväčša zhotovený z nekvalitného striebra, čo platí aj o našom nález e, sa na tunajších pohrebiskách objavuje až s príchodom Maďarov (za informáciu ďakujem M. Hanuliakovi). Ťažisko ich výskytu sa kladie do prvej polovice 10. stor. (Dostál 1966, 37).

Pásovité náramky so zvinutými koncami, ktorým sa všeobecne pripisuje východoeurópsky pôvod, sa objavujú v Karpatskej kotline na začiatku 10. stor. (Váňa 1954, 65, 66; Rejholcová 1995, 73, 74). Aj súbor korálikov, s výnimkou karneolového, je možné datovať do prvej polovice 10. stor. (Dostál 1966, 45-54). Podľa doterajších poznatkov maximálny výskyt korálikov z polodrahokamov spadá do 11. stor. (Dostál 1966, 54; Rejholcová 1995, 67). Ak pripustíme, že nález y z Levíc pochádzajú z jedného hrobu, a teda tvoria nálezový celok, nebol by to prvý súbor, v ktorom sú predmety jednoznačne datovateľné do prvej polovice 10. stor. sprevádzané nálezom, ktorý sa u nás udomácnil temer o celé storočie neskôr (Prášek 1997, 151). Uvedená skutočnosť nabáda k prehodnoteniu doposiaľ uznávaných počiatkov výskytu korálikov z prírodných polodrahokamov na včasnostredovekých pohrebiskách.

L iterat ú ra

Dostál 1966 - B. Dostál: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha 1966.

Prášek 1997 - K. Prášek: Pokračování výskumu v Blni v roku 1995. AVANS 1995, 1997, 151-152.

Rejholcová 1995 - M. Rejholcová: Pohřebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995.

Váňa 1954 - Z. Váňa: Maďari a Slované ve světle archeologických nálezů 10.-12. století. Slov. Arch. 2, 1954, 51-104.

FRÜHMITTELALTERLICHE FUNDE AUS LEVICE (Bez. Levice). Im Dezember 1997 kaufte das Nitraer Museum (Ponitrianske múzeum) von J. Koszorú, eines Bewohners von Levice, vier trommelförmige Silberohrringe mit Filigran- und granulierter Verzierung, zwei bandförmige Bronze-armringe und 11 Stück Perlen, davon eine Karneolperle, die übrigen aus Glas (Abb. 123). Die Funde stammen angeblich aus einem Körpergrab. Datiert werden sie in die erste Hälfte des 10. Jh. Die Funde befinden sich im Ponitrianske múzeum in Nitra.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM SAKRÁLNEJ ARCHITEKTÚRY NA MARTINSKOM VRCHU V NITRE.

Marián S a m u e l

Nitra (okr. Nitra), poloha Martinský vrch, areál VÚ 2629, JV úpätie vrchu Zobor, sakrálna architektúra, 9. (?) stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas hĺbenia ryhy elektrického vedenia v októbri 1997 boli poškodené murivá sakrálnej architektúry odkrytej počas archeologického výskumu (*B. Chropovský*) v r. 1964-1965. Cieľom krátkého záchranného výskumu bolo zistiť rozsah poškodenia architektúry, zdokumentovať terénnu situáciu v okolí ryhy a obhliadnuť ryhy elektrického vedenia.

V hustej sieti rýh, vyhlbených na ploche hradiska až do intaktného podlažia, sa s výnimkou zvyškov architektúry a valu nenachádzali žiadne doklady pravekého a stredovekého osídlenia.

V okolí sakrálnej stavby po odstránení zeminy a rozrušených častí muriva sme ryhu rozšírili východným smerom, a vytvorili tak sondu nepravidelného tvaru s rozmermi približne 850x150-200 cm. Zistili sme, že zemné práce poškodili základy západného múru sakrálnej architektúry, interpretovanej ako veľkomoravský kostol, pozostávajúci podľa *B. Chropovského* (1972, 181) z dlhšej obdĺžnikovej lode (vonkajšie rozmery 20,10x7,60 m) a kvadratickej svätyne (š. 5,4 m). Ryha elektrického vedenia (š. 0,4-0,6 m) prebiehala totožne s orientáciou muriva, takže poškodila hlavne jeho strednú časť v celej dĺžke (7,6 m).

Počas záchranného výskumu sme odkryli zvyšky základov západnej steny a na ne nadväzujúce krátke úseky severnej a južnej steny lode kostola (obr. 124). Hrúbka základového muriva kolísala od 1,3 do 1,4 m. Murivo pozostávalo z rôzne veľkých kameňov, spájaných značným množstvom hrubozrnnej malty okrovej farby. Petrografické zloženie stavebného materiálu je takmer monotónne, v absolútnej prevahe sú balvany hnedých až červenohnedých kremencov rôznej veľkosti. Stav opracovania väčšiny z nich naznačuje, že boli nazbierané z miestnych eluviálnych rozsypov a nepochádzajú z riečišťa, ako sa v minulosti predpokladalo. Odkryté murivo sa zachovalo v jednotlivých úsekoch do značne premenlivej výšky. Zatiaľ čo v južnej časti západného múru sme mohli sledovať len jeho najspodnejší riadok, v strede múru a južnom rohu dosahuje výšku 1 m. Jednotlivé kamene boli pomerne precízne ukladané do základovej ryhy a vytvárali nepravidelné riadky.

V rohoch stavby sú v spodnej časti základov uložené veľké (max. 30x60x85 cm) kamenné bloky, na prítomnosť ktorých upozornil už *B. Chropovský*. Konštatoval, že podobné bloky sa nachádzajú aj na báze základového muriva kvadratického objektu, situovaného južne od lode kostola (*Chropovský* 1972, 181). Objekt interpretoval ako vežovitú prístavbu (na publikovaných plánoch nie je zachytená). Zistili sme, že veľké bloky sa nenachádzajú úplne na báze základového muriva, ako sa pôvodne uvádzalo, ale základová škára v SZ rohu lode leží až 30 cm pod spodkom kamenného bloku. Priebeh západného líca múru sme mohli zachytiť len na niekoľkých miestach, kde bola poškodená asfaltová cesta presahujúca v súčasnosti 20-40 cm nad murivá západnej steny kostola.

Zo zásypu starších archeologických sond sme získali denár Maximiliána II. (1564-1576; pozri príspevok *J. Hunku* v tejto ročenke).

Záchranným výskumom sa zdokumentoval stav poškodenia murív sakrálnej architektúry, spresnili sa jej metrické údaje a vznikla možnosť študovať charakter muriva tohto významného archeologického objektu.

Literatúra

Chropovský 1972 - B. Chropovský: Príspevok k problematike cirkevnej architektúry a počiatkom kresťanstva na Slovensku. In: Monumentorum Tutela 8, 1972, 181-194.

RETTUNGSGRABUNG EINES SAKRALBAUES AUF DEM MARTINSBERG IN NITRA (Bez. Nitra). Im Zusammenhang mit der Beschädigung von Mauerwerk beim Ausheben einer Rinne erfolgte eine kurze Rettungsgrabung eines Sakralbaues, der in den J. 1964-1965 freigelegt wurde. Außer der Dokumentierung des Standes der Beschädigung präziserte man metrische Angaben über den Charakter der Westmauer der Kirche, die von *B. Chropovský* (1972, 181) als großmäh-

rischer Bau interpretiert wurde und aus einem längeren rechteckigen Schiff (äußere Ausmaße 20,1x7,6 m) und einem quadratischen Sanktuarium bestand (Br. 5,4 m).

POKRAČOVANIE VÝSKUMU V AREÁLI PONITRIANSKEJ GALÉRIE.

Marián S a m u e l

Nitra, časť Staré mesto (okr. Nitra), Ponitrianska galéria - budova bývalého Župného domu, doba bronzová, doba laténska, 9.-19. stor., sídlisko, predstihový záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický výskum SAV, Nitra.

Výskum v r. 1997 nadväzoval na tri výskumné sezóny z r. 1990/1991 (*P. Bednár, G. Březinová*), 1995 (*P. Bednár*) a 1996 (*M. Samuel*), počas ktorých sa v suterénnych priestoroch budovy a na jej nádvorí odkryli zvyšky stredovekých architektúr z 12.-15. stor. a preskúmala sa situácia v ich okolí (*Bednár/ Březinová 1992, 19-20; Bednár/ Bóna 1997, 31-32; Samuel, 1998*).

V súvislosti s plánovanou realizáciou odvlhčenia základov budovy sa uskutočnil predstihový záchranný archeologický výskum na nádvorí a v areáli tzv. letnej záhrady. V sondách na ploche nádvorcia sa preskúmala plocha asi 60 m². Pod recentnými technickými konštrukciami sme odkryli zvyšky tehlovo-kamenných základov objektov, asanovaných počas výstavby západného krídla Župného domu (1887). Časť starších murív bola zakomponovaná do základového muriva dnešnej budovy, alebo sa sekundárne použil ich stavebný materiál. V SZ rohu nádvorcia sme zachytili fragment stredovekého kamenného muriva, súvisiaceho s architektúrami z 12.-15. stor., odkrytými v suterénnych priestoroch. Priebeh muriva východným smerom naznačuje stupňovite založená základová ryha, vyplnená novovekou stavebnou sutou. Stredoveký pôvod má pravdepodobne aj fragment kamenného muriva v sonde II/97. Na celej ploche výskumu boli novoveké aj stredoveké objekty zapustené do zvyškov telesa včasnohorského valu, z ktorého sa zachovala jeho bazálna časť do výšky max. 2,5 m. V sonde II/97 sme zachytili takmer kompletný pôdorys drevenej komory valu, previazaný so zvyškami ďalšej komory. Vnútro komory bolo vyplnené hlinou a rôzne veľkými kameňmi. Hlinitá výplň drevenej konštrukcie valu obsahovala miestami značné množstvo črepov z keramiky z 9.-polovice 11. storočia. Z východnej steny komory sa zachovali tri nad sebou uložené zuholnatené brvná dlhé max. 0,2 m. Zánik valu požiarom dokladá vrstva uhlíkov a prepálenej hliny, zistená na jeho vnútornej strane. Výstavbe valu predchádzala čiastočná planírka terénu, takže miestami bol založený až do vrstvy intaktnej spraše, v ktorej sme odkryli zvyšky niekoľkých pravekých jám, ojedinele vyhlbených až na karbonátové skalné podložie. Z väčšiny jám sme získali keramický materiál, umožňujúci ich datovanie do staršej, resp. strednej doby bronzovej. Z jamy 4/97 pochádza hlinené ihlancovité závažie. V sonde IV/97 sme bezprostredne pod bázou telesa včasnohorského valu odkryli hrob H-1/97, v ktorom boli na dne okrúhlej jamy, zahĺbenej až na skalné podložie, uložené skelety dvoch nedospelých jedincov. Telá uložené v skrčenej polohe boli pokryté kameňmi získanými pri zahľbovaní jamy. V blízkosti okraja jamy ležala dvojuchá misa s hrotitým výčnelkom uprostred dna, zdobená z vonkajšej strany slamovaním (obr. 125).

Obhliadkou sanačnej ryhy situovanej pozdĺž východného krídla budovy sme zachytili bazálne časti troch pravekých kultúrnych jám s nepočítanými nálezmi keramiky, rámcovo datovateľnej do doby bronzovej. Všetky mladšie vrstvy boli v týchto miestach odstránené počas výstavby budovy.

Sondou v areáli tzv. letnej záhrady sme preskúmali plochu asi 50 m². Zistili sme, že početné novoveké (18.-20. stor.) zásahy zničili pôvodnú terénnu situáciu miestami až do hĺbky 2 m. Novoveké zásahy boli zapustené do zvyškov včasnohorského valu, ktorého teleso sme mohli sledovať v celej dĺžke preskúmanej plochy (12 m). Z telesa valu sa zachovala jeho bazálna časť do výšky max. 3 m. Na niekoľkých miestach sme odkryli časť konštrukcie drevených komôr, vyplnených vrstvami hliny a kameňov. Komory približne štvorcového tvaru boli zhotovené z brvien dlhých okolo 200 cm a hrubých max. 35 cm. V ojedinelých prípadoch bolo možné v profile sondy zachytiť stopy po šiestich úrovniach brvien nad sebou, vytvárajúcich stenu komory. V smere kolmom na priebeh valu sme identifikovali tri vedľa seba umiestnené komory. Na vnútornej strane valu, kde prevažoval flovitý násyp, sa drevená konštrukcia nezachovala. V zásype komôr sa popri početných čepoch včasnostredovekej keramiky ojedinele nachádzala aj sekundárne použitá biela silne vápenná malta, umožňujúca pred-

pokladať v areáli hradného kopca existenciu architektúry staršej než z polovice 11. stor. Teleso valu ležalo na staršom včasnostredovekom sídliskovom horizonte reprezentovanom vrstvou uhlíkov, prepálenej hliny a zvyškom objektu, z ktorého sa zachovala časť hlinou vymazaného ohniska oválneho tvaru a tri kolové jamky. Nálezy keramiky z blízkosti ohniska dovoľujú objekt a sídliskový horizont rámcovo datovať do 9.-polovice 11. stor. Pod včasnostredovekým sídliskovým horizontom dosahujúcim hrúbku max. 60 cm ležala vrstva čiernej hliny s uhlíkmi, hrubá 30-40 cm, obsahujúca nepočítaný neskorolátenský črepový materiál. V jej podloží sa nachádzala vrstva tmavohnedej piesčitej hliny so značným množstvom črepov z doby bronzovej. Na báze vrstvy sme odkryli zvyšok oválnej plytkej jamy vyplnenej popolom a uhlíkmi, zapustenej do intaktného podložia.

Literatúra

Bednár/Březinová 1992 - P. Bednár/G. Březinová: Výskum stredovekej fortifikačnej architektúry Horného mesta v Nitre. AVANS 1991, 1992, 19, 20.

Bednár/Bóna 1997 - P. Bednár/M. Bóna: Výskum v suteréne Nitrianskej štátnej galérie. AVANS 1995, 1997, 31, 32.

Samuel 1998 - M. Samuel: Pokračovanie výskumu v areáli Ponitrianskej galérie. AVANS 1996, 1998, 145.

FORTSETZUNG DER GRABUNG IM AREAL DER PONITRIANSKA GALÉRIA. Die archäologische Vorsprungs-Rettungsgrabung mit der Anknüpfung an drei Saisons in den J. 1990, 1995 und 1996, richtete sich auf die Fläche des Hofes und den sog. Sommergarten im Areal des Gebäudes der Nitraer Galerie in Nitra (Bez. Nitra). Außer Resten von Fundamentmauern neuzeitlicher (18.-19. Jh.) Gebäude, die während der Errichtung des Komitatshauses assaniert wurden, wurden Fragmente mittelalterlicher Steinmauern freigelegt, die mit Mauerwerk aus dem 12.-15. Jh. zusammenhängen, und im Souterrain des Gebäudes festgestellt wurden. Auf der ganzen Grabungsfläche wurden Reste eines frühungarischen Wallkörpers erfaßt, bestehend aus ungefähr quadratischen Holzkästen mit der Verfüllung aus Lehm und Steinen. Unter dem Wallkörper wurden im Hof des Gebäudes sieben Kulturgruben aus der Bronzezeit und das Grab zweier nichterwachsender Individuen aus der älteren Bronzezeit erfaßt. Im Areal des Sommergartens lag unter dem Wallkörper ein Siedlungshorizont mit dem Rest eines Objektes aus dem 9. bis Mitte des 11. Jh., eine Latène-Schicht und eine Schicht mit bronzezeitlichen Funden.

PRIESKUMY ZADUNAJSKÝCH OBCÍ BRATISLAVY

Jaroslava Schmidtová - Peter Baxa - Jitka Jezná

Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava), poloha Pieskové, záchranný výskum, doba rímska, fažisko 2.-3. stor., pohrebisko, stredovek 11.-16. stor., sídlisko. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Bratislava.

Záujmové územie sa nachádza v oblasti rímskeho kastela Gerulata, ktorého zázemie tvorili, tak ako aj u ostatných bodov rímskeho limesu, usadlosti rímskych veteránov a osady domáceho obyvateľstva. Naše informácie o sídliskovej štruktúre širšieho okolia Gerulaty boli až do r. 1990 nedostatočné, nakoľko sa nachádzalo v priestore hraničného pásma bývalej železnej opony. Po zmene politickej situácie na Slovensku sa Archeologický ústav SAV a MM v Bratislave systematicky venujú prieskumu a výskumu pôvodného hraničného pásma. Výsledkom tejto činnosti je objav nových, ale predpokladaných lokalít.

Klasický prieskum sa verifikoval leteckým prieskumom (viď príspevok *E. Blažovej, I. Kuzmu a J. Rajtára* v tejto ročenke). Stavba zberača C v Projekte odkanalizovania obcí Jarovce, Rusovce, Čučňovo (II. etapa, 1. časť) naruší západnú časť polohy 1, ktorá je prieskumami identifikovaná ako pohrebisko z doby rímskej a sídlisko z 11.-16. stor. Pohrebisko súvisí s najväčšou pravdepodobnosťou so skúmanou usadlosťou na diaľnici D2 a s novoobjavenou archeologickou lokalitou západne od železničnej trate. Nálezy stredovekej keramiky a zvyšky sídliskových objektov sú pozostatkami bližšie neznámeho sídliska dedinského typu.

Klasickým prieskumom bol získaný rôznorodý materiál. Fragменты teháл považujeme za rímske tegule, ktoré patria medzi strešnú krytinu a používali sa aj na stavbu hrobiek. Z drobných predmetov sme získali fragment skla z tela nádoby (atypický, priehľadný) a železný stavebný kliniec. Keramické črepy z doby rímskej sú atypické, z tela nádob sivej keramiky. Výnimku predstavuje fragment s profilovaným okrajom, typický pre 2.-3. stor. Zo zberu pochádzajú dva atypické fragmenty terry sigillaty z tela nádob, nezdobené, farba červená, povrch lesklý, poškodený. Z obdobia stredoveku je zaujímavý nález fragmentu okraja misy tuhovej keramiky z 12.-13. stor. Stredovek (13.-16. stor.) je zastúpený niekoľkými fragmentmi sivej i tehlovej keramiky, medzi ktorými vyniká fragment pohára s rytou výzdobou na stene.

BEGEHUNGEN DER DONAUGEMEINDEN VON BRATISLAVA. Die Kombination der zugänglichen analytischen Methoden ermöglichte die Entdeckung einer weiteren Lokalität im Südteil von Rusovce (Bez. Bratislava). Es ist ein Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit und eine Siedlung aus dem 11.-16. Jh. Das Gräberfeld hängt mit größter Wahrscheinlichkeit mit der untersuchten Niederlassung auf der Fernstraße D2 zusammen. Die Funde der mittelalterlichen Keramik und der Reste von Siedlungsobjekten hängen mit einer näher nicht bekannten Siedlung des Dorftyps zusammen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Jaroslava Schmidtová - Peter Baxa - Jitka Jezná

Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava), poloha Kováčsova ul., záchranný výskum, doba rímska, ťažisko 2.-3. stor., civilná časť kastela Gerulata. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Bratislava.

Stavba odkanalizovania obcí Jarovce, Rusovce, Čuňovo na jeseň 1997 prestúpila do 3. časti I. etapy, ktorá zahŕňa intravilán Rusoviec. Stavba vyvolala záchranný archeologický výskum, ktorého súčasťou bol aj predstihový výskum na mieste Čerpacej stanice 3.

Investorom celej akcie je Vodohospodárska výstavba, š. p. Bratislava. Projektantom je firma Hydrocoop spol. s r. o. Bratislava, dodávateľom firma Codecon spol. s r. o. Objednávateľom výskumných prác je Archeologický ústav SAV Nitra, zhotoviteľom MM Bratislava.

Skúmaná poloha nie je doteraz známa v archeologickej topografii Rusoviec, v literatúre ani v centrálnej evidencii archeologických nálezísk na Slovensku. Bola preskúmaná predstihovým archeologickým výskumom MM v Bratislave.

Skúmaná poloha sa nachádza v intraviláne mestskej časti Bratislavy, v Rusovciach, na Kováčsovej ulici, č. parcely 615/4. Ide o verejné priestranstvo v správe Miestneho úradu, ktoré t. č. slúži ako parkovisko. Asfaltový povrch parkoviska je spádovaný smerom ku Kováčsovej ulici s nadm. v. 133,79 m až 134,11 m n. m. Pod asfaltovým povrchom sa nachádza takmer súvislý recentný horizont, narušený iba ojedinelými zásahmi (sektory 5, 6). Výnimku tvorí severný profil výkopu (svetové strany sú generalizované). Výkop zachytil kraj pomerne veľkého novovekého zásahu v celej dĺžke severného profilu, t. j. 10,30 m.

Recentný horizont je tvorený hnedou hlinitou zeminou s bohatými prímiesami novovekého antropogénneho materiálu. Typické je preň množstvo koreňov tráv a stromov, čo potvrdzuje správy o záhradách, ktoré sa nachádzali v tejto časti Rusoviec. Recent prekrýva pôvodný pôdny horizont s nálezmi stôp osídlenia z doby rímskej.

Orientácia a rozloha skúmanej polohy sú určené pôdorysom Čerpacej stanice 3. Plocha je rozdelená do sektorov so stranou 4 m. Svetové strany sú generalizované.

Po odstránení asfaltového povrchu a betónových dielov pod ním sme pristúpili k plošnému odkryvu strojom. Po začistení plochy bolo identifikovaných 15 objektov, pričom objekty 3A, 5, 6, 7 boli eliminované ako novoveké zásahy. V objektovej skladbe sme identifikovali žlab, kolovú jamu, polo-zahĺbený objekt s kolovou konštrukciou, zásobnicu a sídliskové jamy.

Medzi materiálom najpočetnejšie sú keramické fragmenty. Z objektu 4 pochádza fragment okraja drsnej šedočiernej keramiky do zvoniva vypálenej. Patril hrncu s trojuholníkovou profiláciou okraja, ktoré sa v Gerulate vyskytujú od domitianovsko-trajanovského obdobia, a predpokladáme, že

podobne ako v Carnunte aj v Gerulate sa v priebehu 2. stor. strácajú. Z objektu 10 pochádza malý fragment v ruke robenej čierno-sivo-hnedej keramiky, ktorú *M. Grünewald* považuje za súčasnú s Auerbergskými nádobami a navrhuje datovanie do klaudijsko-flavijskej doby. Z vrchných častí objektu sme pri zaškrabovaní získali fragmenty keramiky tehlového materiálu s červeným potahom. Jeden fragment je oranžovotehlovej farby, zdobený vrypami, druhý tmavočervený, zdobený vrypami a vlnovkou.

Z objektu 8 pochádzajú veľké fragmenty väčšej hrncovitej nádoby, ktorá je maľovaná širokým červeným pásom. Fragmenty patria k panónskej pásikovanej keramike, rámcovo datovanej do 2. stor. Iný veľký fragment predstavuje hornú časť džbánu s neprofilovaným vyhnutým okrajom. Väčšina týchto nádob v Rusovciach sa našla v celkoch datovateľných do konca 1. a začiatku 2. stor. (*Krekovič 1994, 63*).

Z južného profilu nad objektom 11 sme pri bagrovaní vybrali keramické fragmenty, z ktorých po rekonštrukcii vznikla vysoká nádoba s pretiahnutým vajcovitým telom, poškodená a bez okraja.

V objekte 12 sa našla spodná časť pohára jemnej tenkostennej keramiky, z vnútornej strany s náznakom kovovolesklého potahu. Tenkostenná keramika predstavuje nádoby na pitie. Podľa *M. Grünewald (1979, 38)* sa exempláre s kovovolesklým potahom objavujú v Carnunte po r. 100, pričom záverečnú fázu nie je možné zatiaľ v Gerulate presne ohraničiť. V Panónii prežívajú do začiatku 3. stor.

V plytkom objekte 14 sa našli dva typické fragmenty. Šedý okraj zásobnice s okružím možno rámcovo datovať do 2. stor., prípadne do polovice 3. stor. Malý fragment prstencovej misky z jemnej šedej keramiky možno zaradiť do 2. až 3. stor.

Z objektu 15 pochádza fragment okraja misky s vtiahnutým okrajom a červeným pásom na okraji z vonkajšej a vnútornej strany. Podobná miska s vyklenutým okrajom, ktorý sa zbieha do relatívne tenkého hrotu, sa našla v Carnunte a *M. Grünewald* ju datuje do druhej polovice 1. stor. (*Grünewald 1979, 40, tab. 24/3*). V objekte 15 sa našli ďalšie veľké keramické črepy, z ktorých sme zrekonštruovali celý dvojuchý džbán. Má široké hrdlo, cylindrický krk a zagulatené telo. V Carnunte ich *V. Gassner* zaraďuje do 1. a 2. periódy (*1990, tab. 1, 21, 22*). *Olga Brukner* analogický džbán z Cibalae datuje na koniec 1. a začiatok 2. stor. (*1981, 44, 150/13*).

Spomedzi fragmentov terry sigillaty zaujme tanier, typ Drag. 18, hladký, nezdobený, s vysokým leskom, datovanie do 2. stor., kedy sa mení základná forma taniera s relatívne strmými a nízkymi stenami a sklon steny sa posúva viac do stredu. (*Rauchenwald 1996, 72, tab. 12-33; Oswald/Pryce 1966, 181, tab. 45/3*). Fragment pochádza z objektu 12.

Iný, menší fragment s vlysom z kopijovitých lístkov a so šupinovým motívom pochádza z juhogalských dielní La Graufesenque a datovaný je do obdobia vlády Nera a Vespasiana (*Karnitsch 1959, 84*). Fragment sa našiel v objekte 15 spolu s dvojuchým džbánom.

Z drobných predmetov, získaných z polohy ČS 3 je to strieborný denár Marca Antonia z poslednej tretiny 1. stor. pred n. l., nájdený v horných častiach objektu 10. Rozšírenie týchto mincí u nás sa predpokladá v 1. alebo 2. decéniu 1. stor. (Za určenie ďakujem *A. Fialovi*, pracovníkovi MM Bratislava). Ďalej je to bronzové kovanie ukončené vtáčou hlavičkou a s otvorom na opačnom konci z objektu 12 a kostená hracia kocka z objektu 13.

Záverom môžeme konštatovať, že predstihový výskum na mieste stavby ČS 3 odkryl civilnú časť Gerulaty, pričom táto časť osady bola intenzívne osídlená, čomu zodpovedá kumulácia objektov na odkrytej ploche. Materiál získaný výskumom patrí do 1., 2. a 3. stor.

Neznáma je pôvodná funkcia obdĺžnikov a okrúhlych objektov, ktoré sekundárne použili ako odpadové jamy. Sú pomerne hlboké, bez akýchkoľvek úprav v interiéri.

Za súčasné môžeme považovať objekty obsahujúce veľké keramické fragmenty (8 a 15). Objekty 11, 14 a pravdepodobne aj objekt 12 považujeme za mladšie - obsahujú materiál z 2. a 3. stor. Ostatné objekty považujeme za súčasné a predpokladáme, že boli funkčné pred markomanskými vojnami.

Objekt 10 považujeme za polozahľbený objekt s istou nadstavbou, ktorá mohla slúžiť ako sušiareň či zásobáreň. Pri celkovom hodnotení treba brať do úvahy aj blízkosť výrobných objektov na pozemku bývalej materskej škôlky (*Radnóti 1982, Pichlerová 1985, Schmidtová/Varsik/Halagan 1995, 121; Varsik/Kuzmová/Schmidtová 1996*).

Literatúra

- Brukner 1981* - O. Brukner: Rimska keramika u jugoslovenskom delu provincije donje Panonije. Beograd 1981.
- Gassner 1981* - V. Gassner: Feinware aus Carnuntum. Carn. Jahrb., 253-292.
- Grünwald 1981* - M. Grünwald: Die Kleinfunde des Legionslagers von Carnuntum mit Ausnahme der Gefässkeramik. Wien 1981.
- Grünwald 1981* - M. Grünwald: Die Gefässkeramik des Legionslagers von Carnuntum (Grabungen 1968, 1974). Der römisch Limes in Österreich 31. Wien 1981.
- Karnitsch 1959* - P. Karnitsch: Die Reliefsigillata von Ovilava. Linz 1959.
- Krekovič 1981* - E. Krekovič: Rímska keramika na Slovensku. Slov. Arch. 2, 1981, 341-376.
- Oswald 1964* - F. Oswald: Index of Figure Types on Terra sigillata. Liverpool 1937, reprint London 1964.
- Oswald/Pryce 1966* - F. Oswald/D. Pryce: Terra Sigillata. London 1966.
- Pichlerová 1981* - M. Pichlerová: Gerulata-Rusovce. Rimske pohrebisko II. Bratislava 1981.
- Radnóti/Gabler 1982* - A. Radnóti/D. Gabler: Rusovcei (Oroszvár) ásatások (1942-1943). Commun. Arch. Hungaricae 1982, 47-71.
- Schmidtová/Varsik/Halagan 1995* - J. Schmidtová/ V. Varsik/ J. Halagan: Záchranný výskum Pánónskej expedície v Bratislave-Rusovciach. AVANS 1993, 1995.
- Varsik 1996* - V. Varsik: Archäologische Topographie des antiken Gerulata. Gerulata I., 1996, 7-43.
- Varsik/Kuzmová/Schmidtová 1996* - V. Varsik/K. Kuzmová/J. Schmidtová: Archäologische Untersuchungen bei der Bautätigkeit in Rusovce. Gerulata I., 1996, 205-243.

RETTUNGSGRABUNG IN BRATISLAVA-RUSOVCE (Bez. Bratislava). Bei der Vorsprungsgrabung an der Stelle der Tankstelle Nr. 3 wurde der Teil einer Zivilsiedlung freigelegt, die ein Bestandteil des römischen Militärkastells Gerulata war. Der Großteil der Objekte sind einfache Siedlungsgruben ohne jedwede Zurichtung, die sekundär als Abfallgruben benützt wurden. Für eine gewisse Art eines Lageraumes oder einer Trockenanlage halten wir das Objekt 10 mit einem halbeingetieften Raum und mit einem oberirdischen Teil. Das bei der Grabung gewonnene Material ist in das 1., 2. und 3. Jh. datierbar. Wahrscheinlich hingen die Objekte mit der Mikroregion zusammen, die an der Stelle des ehemaligen Kindergartens untersucht wurde, wo Siedlungs- und Produktionsobjekte freigelegt wurden.

NESKOROPALEOLITICKÉ STOPY OSÍDLENIA PRI SPIŠSKEJ TEPLICI

Marián Soják

Spišská Teplica (okr. Poprad), poloha Pod Popradom II, pravobrežná erozívna terasa nad riekou Poprad medzi Spišskou Teplicou a Svitom, táborisko, zber, swideriénska kultúra. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Nálezisko sa zistilo počas minuloročného systematického prieskumu katastra obce Spišská Teplica (Soják 1999), v ktorom sa pokračovalo aj tohto roku. Príspevok informuje len o najvýznamnejšom paleolitickom náleze, ostatné z mladších úsekov praveku až po stredovek a novovek budú náplňou rozsiahlejšej štúdie na inom mieste.

Poloha lokality na ostro odseknutej terase nad meandrujúcou riekou je analogická neskoropaleolitickým náleziskám v poľských Karpatoch (Kolodziejski/Parczewski/Rydlewski/Valde-Nowak 1982, 404, 407, 408 - tu ďalšia literatúra). Pri prieskume dňa 15. 5. 1997 sa našli štyri jadrá, z ktorých najvýraznejšie je dvojpodstavové čepelové z hnedého pieninského radiolaritu (dĺ. 77 mm, š. 38,5 mm, hr. 33 mm, inv. č. 1/97), v poľskej terminológii označované ako "rdzen dwupietowy wiórowy, wspólnoodlupniowy" (obr.126). P. Valde-Nowak považuje (za ústnu informáciu mu ďakujem) zmienený artefakt za swideriénsky (Soják 1997, 12). Z jeho výskumu r. 1982 pochádza typologicky podobné jadro z jurského podkrakovského pazúrika z lokality 22 v Jablonke na pravom brehu Czarnej Orawy (Informator Archeologiczny 1983, 10-11). Ďalší analogický nález z čokoládového pazúrika je z Rydna II/59 (Schild 1964, 150, 224, tab. XXXIII-1). Ďalšie jadrá - zvyšok radiolaritového a čiastočne

otlčeného a dva kremenné (ploché ihlancové a drobné dvojpodstavové), sú menej preukazné. V r. 1996 sa tu našiel čepelový úštep zo zeleného radiolaritu (*Soják 1999*). Vzhľadom na významné ne-skoropaleolitické dvojpodstavové jadro je datovanie úštepu a ostatných jadier do tohto obdobia pravdepodobné. Polohu je nutné naďalej sledovať a datovanie overiť hotovými nástrojmi. Nález jadra je po kolekcii swiderienskej kultúry z Veľkého Slavkova-Burichu ďalšou, a zároveň najjužnejšie vysunutou, stopou osídlenia tejto kultúry v strednej Európe.

Literatúra

Informator Archeologiczny 1983, 10-11.

Kolodziejski/Parczewski/Rydlewski/Valde-Nowak 1982 - S. Kolodziejski/M. Parczewski/J. Rydlewski/P. Valde-Nowak: Dzieje osadnictwa w Pieninach od czasów najdawniejszych do połowy XIV wieku. In: *Przyroda Pienin w obliczu zmian*. Warszawa-Kraków 1982, 403-421.

Schild 1964 - R. Schild: Paleolit koncowy i schyłkowy. In: *Materiały do prehistorii ziem polskich. Czesc I. Paleolit i mezolit*. Warszawa 1964, 129-238, Tab. I-XXXV, Fig. 1-17.

Soják 1997 - M. Soják: Archeologická "úroda" tohotočnej sezóny v okrese Poprad. *Podtatranské noviny* 45, 11. 11. 1997, 12.

Soják 1999 - M. Soják: Prieskumy a záchranný výskum na Spiši v roku 1996. In: *Štud. Zvesti AÚ SAV* 33, 1999, 5-34.

SPÄTPALÄOLITHISCHE BESIEDLUNGSSPUREN BEI SPIŠSKÁ TEPLICA. Die Fundstelle liegt auf der scharf abgeknickten rechten Flußterrasse des Poprad zwischen Spišská Teplica und Svit (beide Bez. Poprad) südlich der Kote 714,7. Sie wurde während einer systematischen Begehung des Gemeindegkatasters im J. 1996 festgestellt, die auch in diesem Jahre fortgesetzt wurde. Angeführt sind im Beitrag nur die ausgeprägtesten Funde, die übrigen werden in einer eingehenderen Studie an anderer Stelle zusammengefaßt werden. Es handelt sich um ein klingenartiges Kernstück aus braunem Pieniny-Radiolarit (Abb. 126), das Analogien in Polen aufweist (Lokalität Nr. 22 in Jablonka und Rydno II/59) in der spätpaläolithischen Kollektionen von Silexspaltindustrie hat. Nach mündlicher Information von P. Valde-Nowak handelt es sich um ein Kernstück der Świderien-Kultur, wodurch die Fundstelle zu den am weitesten nach Süden vorgeschobenen Besiedlungsspuren dieser Kultur in Mitteleuropa gereiht wird.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM ZNIČENEJ OSADY Z DOBY BRONZOVEJ (?) V BATIZOVCIACH

Marián Soják

Batizovce (okr. Poprad), poloha Veľké lúky (Štrkovisko), južne od obce a na pravom brehu Há-ganského potoka, sídlisko, záchranný výskum, doba bronzová?. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Inštruovaný spolupracovník Podtatranského múzea - študent *L. Pajerchin* z Batizoviec, spozoroval v profile vyťaženej jamy miestneho štrkoviska čiernu kultúrnu vrstvu, v ktorej našiel ojedinelé keramické fragmenty. Následne sa tu v dňoch 4. 7. a 1. 9. 1997 zrealizoval za účasti nálezcu záchranný výskum pod vedením autora príspevku (*Soják 1997*, 12). V mieste nálezov sa vytýčili a preskúmali dve malé sondy I a II/97, ktoré na seba naväzujú (spolu 2x1 m). Pod vrstvou A hnedého sfarbenia s početnými kamennými okruhliakmi (bez nálezov), siahajúcou do hĺbky 40-45 cm, spočívala len 10-15 cm hrubá kultúrna vrstva B hnedo-čiernej farby. Obsahovala rozdrobený črepový materiál s uhlíkmi (analýza *E. Hajnalová*) a zriedka s drobnými okruhliakmi. Na sterilnom podloží v hĺbke 50-60 cm od úrovne dnešného terénu sa rysovali plytké kolové jamy (1-4 s priemerom 23-30 cm, 5-6 s priemerom 8-10 cm) s hnedo-čiernou výplňou a ojedinele (jamy 1-4) s uhlíkmi (vrstva C). Zachránené keramické zlomky (41 ks) sú nevýrazné a predbežné datovanie do doby bronzovej sa opiera o materiál s prímiesou sludnatého piesku a jedného zdobeného črepu. Podrobný opis nálezov sa predloží v ďalšom príspevku na inom mieste. Obmedzený rozsah výskumu, ktorým sa odhalila časť nadzemného objektu kolovej konštrukcie, neumožňuje rekonštruovať pôvodný výzor objektu a usudzovať na

jeho funkciu. Sídliisko je už úplne zničené exploataciou štrku a výstavbou slepej komunikácie, vedúcej západným smerom od hradskej zo Svitú do Batizoviec.

Literatúra

Soják 1997 - M. Soják: Archeologická "úroda" tohoročnej sezóny v okrese Poprad. Podtatranské noviny 45, 11. 11. 1997, 12.

RETTUNGSGRABUNG EINER ZERSTÖRTEN SIEDLUNG AUS DER BRONZEZEIT (?) IN BATIZOVCE (Bez. Poprad). Die neuentdeckte Fundstelle in der Lage Velké lúky liegt südlich der Gemeinde am rechten Ufer des Baches Hágansky potok in 755 m Überseeöhe in einer örtlichen Schottergrube. Im Profil einer der Schotterexploitationsgruben registrierte man eine dünne Kulturschicht mit Funden von Keramikfragmenten. An der Stelle des Fundes legte man zwei Schnitte von 2x1 m Ausmaß an. Unter einer steinigigen Schicht A, die bis zu 40-50 cm T. reichte, lag eine braunschwarze Kulturschicht B von nur 10-15 cm Mächtigkeit, die Scherben und Holzkohlenstückchen und vereinzelt Geröllsteine enthielt. In der sterilen Unterlage in 50-60 cm T. vom heutigen Geländeniveau identifizierte man sechs Pfostengruben mit einer als Schicht C bezeichneten Verfüllung. Das geringe Ausmaß der Grabung ermöglicht keine Rekonstruktion der ursprünglichen Form des fragmentarisch freigelegten Objektes mit Pfostenkonstruktion von unbekanntem Zweck.

PRVÝ NÁLEZ ENKOLPIÓNU KYJEVSKÉHO TYPU Z ÚZEMIA SLOVENSKA

Marián Soják - Miroslav Bujňák

Kapušany (okr. Prešov), poloha Nad poľnohospodárskym družstvom, stredovek, náhodný nález, prieskum detektorom kovov. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

V októbri 1996 uskutočnil spoluautor M. Bujňák z Lipian v spolupráci s P. Minarčíkom z Prešova prieskum detektorom kovov SZ okraja katastra obce Kapušany, ktoré ležia 8 km SV od Prešova na styku severných výbežkov Slanských vrchov so Šarišskou vrchovinou, v doline Sekčova. Na pravom brehu Sekčova, lavostranného prítoku Torysy, nad miestnym poľnohospodárskym družstvom na SZ od obce našli ojedinelý nález, ktorý spočíval v hĺbke 15 cm pod úrovňou trávnatého porastu. Nálezcovia ho dňa 21. 6. 1997 ponúkli na predaj na svitovskej aukcii numizmatického materiálu, kde sa však pre vysokú vyvolávaciu cenu nepredal (*Aukčný katalóg 1997*, 24-č. 886).

Opis nálezu

Averz bronzového enkolpiónu (obr. 127) s ulomeným spodným ramenom, so šarnierovým uškom na okraji horného ramena. Centrálnou postavou reliéfnej výzdoby je ukrižovaný Kristus s mierne nachýlenou hlavou v krížovom nimbose vpravo, dlhými vlasmi spadajúcimi na lavé rameno a s bradou. Má strnulo rozpažené ruky v horizontálnej polohe, pokrčené v lakoch. Veľké dlane sú roztvorené s náznakmi stôp po ukrižovaní v podobe plytkej drobnej jamky. Zvyšok zachovaného nevýrazne esovite prehnutého tela má zreteľne naznačené rebrá a brušnú partiu s pupkom. Nad hlavou Ježiša Krista na tabuľke je jeho monogram IC XC (skratka gréckej formy Iésús Christos). V hornej časti vertikálneho ramena sa akcentuje zobrazenie dôstojného staršieho muža odetého v slávnostnom rúchu bezprostredne pod zarastenou bradou (Pantokrator alebo archanjel). Na koncoch horizontálnych ramien v oválnych presekávaných medailónoch sú busty ďalších postáv. Po pravici Ukrižovaného je Panna Mária oblečená v dalmatyke, na hlave má maforion. Okolo hlavy sú obrysy svätožiary, pravá ruka je položená na hrudi. Vľavo od Krista je sv. Ján s bradou v geste oplakávania - podopierajúci si hlavu. Po oboch stranách hornej busty, nad a pod rukami Ježiša Krista sú nečitateľné nápisy - mená zobrazených na zakončeníach ramien. Zadná strana averzu enkolpiónu je konkávna (na úschovu relikvie) s vyvýšenými plochými okrajmi. Rozmery: v. (s uškom) 6,0 cm, š. 6,9 cm, hr. ramien 0,4 cm, max. Ø uška 0,85 cm a Ø otvoru uška 0,15 cm; hmotnosť 33,6 g.

Tvar enkolpiónu už na prvý pohľad prezrádza, že ide o najmladšiu, v našich nálezoch až doposiaľ nezastúpenú kategóriu tohto druhu pamiatok (*Kolník 1994*, 135). Podľa ich produkčného centra sú pomenované ako kyjevský typ enkolpiónov ortodoxnej pravoslávnej cirkvi z 11.-13. stor. K SV Slovensku najbližším územím ich masovejšieho výskytu je oblasť JV Poľska. Všetky poľské nálezy kyjevských enkolpiónov sumárne vyhodnotila a rozdelila do technologicko-typologickej schémy E. Gródeková-Kciuková (1989, 97-134 - tu ďalšia početná literatúra). Podľa tejto klasifikácie patrí náš

exemplár spomedzi troch rozlíšených technologických skupín (reliéfnej, reliéfno-inkrustovanej a inkrustovanej) ku reliéfnej skupine. Na základe ikonografického námetu ako najdôležitejšieho kritéria klasifikácie ho možno aj napriek jeho torzovitosti začleniť k typu I, podtypu A, variantu 1 a štylistického druhu a (IA1a). Tvarovo sa blíži k latinskej podobe kríža s mierne rozšírenými a na koncoch zaokrúhlenými ramenami, pričom dolná časť zvislého ramena máva len nevýrazne väčšiu dĺžku na rozdiel od ostatných. Na hornom a obidvoch bočných ramenách sa vyskytujú zmienené poprsia, na horizontálnom v oválnych alebo kruhových medailónoch, v polovici, resp. v druhej tretine dĺžky každého ramena sú po dva protilahlé guľovité výčnelky vystupujúce nad plastický, vrúbkovaný okraj. Pri kompletne zachovaných exemplároch vidno v centrálnom poli averzu Ukrižovaného odetého v perizóniu (sukňa siahajúca od bedier po kolená) a s nohami na podstavci (subpedaneum). Nápisy na averze sú obyčajne krátke a zväčša nečitateľné, najčastejšie je to iba monogram Krista. Na reverze tohto typu býva ústrednou postavou Božia Matka s dieťaťom na rukách (Hodegetria) a na zakončeníach ramien tri poprsia ako na averze, najfrekvencovanejší sú hore sv. Mikuláš, vpravo sv. Pavel a vľavo sv. Peter. V remeselníckych dielňach Kyjevskej Rusi s centrom v Kyjeve a v jeho blízkom okolí sa vyrábali hromadne odlievaním v kamenných formách. Skutočnosť, že v prípade kapušianskeho nálezu ide o fragment prednej časti enkolpiónu, nachádza platnosť v dôsledku vždy sa opakujúceho ikonografického programu s ústrednou pozíciou Ježiša Krista, nenachádza však potvrdenie v hypotéze M. Ch. Aleškovského (1972, 105) a naposledy aj T. Kolníka (1994, 127), že reverzy enkolpiónov majú vždy po dve ušká a averzy iba jedno. Hoci toto rozloženie šarnierových ušíek prevláda, objavujú sa tiež opačné príklady, čo dokladajú viaceré nálezy z Poľska (*Gródek-Kciuk 1989*, 98, 105, obr. 4) a inde (napr. Kudinetovo na severe Kaukazu - *Kuznecov 1968*, 83, obr. 2). Zatiaľ sa nemožno s istotou vyjadriť k prípadnému názoru, či zmienený poznatok nie je ohraničený len na kyjevský typ, čo však nemusí byť pravidlom pri iných, najmä starších (veľkomoravských) nálezoch takýchto predmetov. Územne najbližšie analógie k nálezu z Kapušian nachádzame v poľských enkolpiónoch (*Gródek-Kciuk 1989*, 103, obr. 3: 13, 17, 26-28, 30, 33). Hoci sa tento typ (IA1) vyskytuje hojne aj na území západnej Ukrajiny, SZ Moldavska, Rumunska, Bulharska (*Gródek-Kciuk 1989*, 104 - tu literatúra, 122, obr. 13), sú uložené i v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti (*Lovag 1971*, 151, obr. 4, 153, obr. 5). Vzhľadom na najbližšie teritórium s výraznou kumuláciou v JV Poľsku považujeme toto za najpravdepodobnejšie územie, odkiaľ sa nález mohol dostať do katastra obce Kapušany. Okolnosti a historické pozadie budeme podrobnejšie riešiť v inom pripravovanom príspevku.

Doposiaľ jediný nález enkolpiónu kyjevského typu z územia Slovenska je síce osihotený, ale vzhľadom na blízke teritoriálne rozšírenie nijako neprekvapuje. Z oblasti Kyjevskej Rusi sa azda sprostredkovane cez JV Poľsko dostal až na SV Slovensko najskôr v priebehu prvej polovice 13. stor. S ich výrobou sa však podľa zmienok v dostupnej literatúre začalo už na konci 11. stor. a hromadne sa produkovali v priebehu 12. stor.

Literatúra

- Aleškovskij 1972* - M. Ch. Aleškovskij: Russkie gleboborisovskie enkolpiony 1072-1150 godov. In: Drevnerusskoe iskusstvo, chudožestvennaja kultura domongolskoj Rusi. Moskva 1972, 104-125.
- Aukčný katalóg č.46*, jún 1997. Slovenská numizmatická spoločnosť, pobočka Svit-Tatry.
- Gródek-Kciuk 1989* - E. Gródek-Kciuk: Enkolpiony znalezione na terenie Polski. Próba klasyfikacji i datowania materialów. *Przeglad Arch.* 36, 1989, 97-134.
- Kolník 1994* - T. Kolník: Ikonografia, datovanie a kultúrno-historický význam enkolpiónu z Veľkej Mače. *Slov. Arch.* 62, 1994, 125-153.
- Kuznecov 1968* - V. A. Kuznecov: Enkolpiony Severnogo Kavkaza. In: Slaviane i Rus. Moskva 1968, 80-86.
- Lovag 1971* - Z. S. Lovag: Byzantine type reliquary pectoral crosses in the Hungarian National Museum. In: *Folia Arch.* 22, Budapest 1971, 143-164.

DER ERSTE FUND EINES ENKOLPIONS DES KIEVER TYPUS AUS DEM GEBIET DER SLOWAKEI. Im Oktober 1996 fanden M. Bujňák und P. Minárčik in Kapušany (Bez. Prešov), in der Lage über dem landwirtschaftlichen Wirtschaftshof mit einem Metallsucher das Fragment des Averses eines Enkolpions aus Bronze des Kiever Typs (Abb. 127). Das Enkolpion weist folgendes ikonographisches Motiv auf: die zentrale Figur ist der gekreuzigte Jesus Christus, über ihm ist auf

einer „Tafel“ sein Monogramm IC XC und die Darstellung eines würdigen älteren bärtigen Mannes (Pantokrator oder Erzengel). An den Enden der Balken befinden sich in ovalen Medaillons Büsten - rechts vom Gekreuzigten die Jungfrau Maria und links der hl. Johannes mit einem Bart und der Geste der Trauer (er stützt sich den Kopf). Der untere vertikale Balken ist gebrochen. Zu beiden Seiten der oberen Büste, über und unter den ausgestreckten Armen Christi sind unlesbare Inschriften - die Namen der Dargestellten. Ausmaße: H. (mit Öse) - 6 cm, Br. - 6,9 cm, Br. der Balken - 0,4 cm, max. Dm. der Öse - 0,85 cm und ihres Loches 0,15 cm, Gewicht - 33,6 g. Nach der Klassifizierung von E. Gródekowa-Kciukowa handelt es sich um den Typ IA1a des Kiever Enkolpions (1989), dessen Herstellung Ende des 11. Jh. begann und im 12. Jh. kulminierte. In die NS-Slowakei gelangte der Fund nach Kapušany am ehesten während der 1. Hälfte des 13. Jh. aus dem Produktionszentrum der Kiever Rus in Kiev und Umgebung, etwa vermittelt durch SO-Polen. Hier verzeichnet man in Anbetracht des am nächsten liegenden Territoriums zur Entdeckungsstelle eine ausgeprägte Konzentration dieses Typs der Kiever Enkolpione. Der Fund aus Kapušany ist aus dem Gebiet der Slowakei bisher vereinzelt.

VÝSKUM RÍMSKEJ STANICE V STUPAVE

Ivan S t a n í k - Vladimír T u r ě a n

Stupava (okr. Malacky), poloha Kopec, doba rímska, rímska stanica, revízny výskum. Uloženie nálezov: Archologické múzeum SNM, Bratislava.

Výskum pokračoval s cieľom odkryť južnú časť átria s prilahlou časťou átriového múru a západného a severného múru miestnosti XI, čo predstavuje najmladšiu stavbu areálu. V styku severnej steny miestnosti XI s východným obvodovým múrom átria bola vyhlbená sonda pod základovú škáru, v ktorej sa zistilo, že murivá nepochádzajú z jednej stavebnej fázy. Sonda, vyhlbená v mieste styku západnej steny miestnosti XI s južným obvodovým múrom tzv. veliteľskej budovy, takisto potvrdila fázový posun ich vzniku. Na vnútornom líci západnej steny miestnosti XI je základ konštrukcie, siahajúcej až po južný obvodový múr, ktorého funkcia nie je dosiaľ objasnená. Z hľadiska stavebného vývoja lokality predstavuje najmladšiu stavebnú fázu. V styku západnej steny miestnosti XI s južnou stenou átria bol zistený fázový posun. Južná stena átria, zachovaná zväčša iba v základovom murive, leží sčasti na základoch staršej, predtým rozobranej budovy, ležiacej v západnej polovici neskoršieho átria a pod chodbou západného krídla tzv. veliteľskej budovy. Uvedený starší objekt, skúmaný už v predchádzajúcich rokoch, bol odkrývaný v južnej časti pôdorysu. Výskumom bola zistená priečka v západnom trakte objektu, prechádzajúca popod základy západnej steny átria do chodby. Odkrytý bol južný obvodový múr východného traktu objektu. Bolo zistené, že objekt tu nepokračuje južným smerom, čo potvrdila sonda pri JV nároží. To znamená, že južný obvodový múr koncovej miestnosti východného traktu leží pod základmi neskôr postavennej južnej steny átria tzv. veliteľskej budovy. Sonda vyhlbená v JZ kúte átria zistila, že južná stena susediacej miestnosti západného traktu staršieho objektu leží pravdepodobne južnejšie. Výskumom východného ukončenia chodby átria pri styku s miestnosťou XI bola plošne odkrytá nasucho kladená kamenná konštrukcia základu SV prebiehajúcej steny zatiaľ najstaršej identifikovanej antickej stavebnej fázy. Priebeh múru, zistený v predchádzajúcich sezónach, bol doplnený o jeho pokračovanie južným smerom v priestore južnej chodby, ktorej obvodové konštrukcie uvedený základ sekundárne presekávajú a je oprávnený predpoklad, že táto stena pokračuje aj južne od tzv. veliteľskej budovy.

Ako doklad germánskeho osídlenia pred antickej stavebnou aktivitou sa podarilo v priestore severne od severného múru miestnosti XI odkryť plytký nepravidelný objekt, prekrytý deštrukciou najstaršej antickej fázy.

ERFORSCHUNG DER RÖMISCHEN STATION IN STUPAVA (Bez. Malacky). Die Erforschung der römischen Station setzte mit der Freilegung der Fläche des Südteiles des Atriums und des südlichen Ganges fort. Festgestellt wurden weitere Grundrißteile älterer Gemäuer und bestätigt

wurden ihre gegenseitigen Beziehungen. Im Atrium wurde ein seichtes germanisches Objekt freigelegt, dessen Verfüllung von der Destruktion der ältesten antiken Phase überdeckt war.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM NA HRADE JASENOV

Ivana S t r a k o š o v á

Jasenov (okr. Humenné), poloha Hrad Jasenov, 13.-17. stor., zisťovací výskum. Uloženie nálezov: Vihorlatské múzeum, Humenné.

Ukončili sme prácu na sonde VIII orientovanej SV-JZ (dĺ. 6,3 m, š. 2,9-3,2 m, hĺ. 2,7 m), ktorá predstavuje objekt situovaný do priestoru vonkajšieho opevnenia zo začiatku 17. stor. (*Slivka/Vallašek 1991*, 127). V nálezovom materiáli jednoznačne prevažuje úžitková keramika (hrnce, džbány, misovité nádoby) s rôzne profilovanými okrajmi (obr. 128: 2-7, 13), ďalej stavebná keramika zastúpená hlavne komorovými kachlicami s rastlinnými obrazcami na čelnej stene (obr. 128: 9) a misovitými kachlicami. Medzi ďalšími nálezmi si zasluhuje pozornosť kostená ihlica (zach. dĺ. 7,2 cm), zdobená do polovice tela koncentrickými krúžkami, prerušovanými pásikmi so šikmými vrypami (obr. 128: 10).

S o n d a XII/97 bola situovaná do priestoru menšej podkovovitej bašty vedľa vstupnej brány do hradu z prelomu 15.-16. stor. Na podložie sme narazili už v hĺbke 112 až 120 cm. Chudobný nálezový materiál (zlomky hrncovitých nádob, železné klince, stavebné kovanie, zlomok železnej podkovičky na obuv) pochádzal až z vrstvy 75 cm. Absencia nálezov pravdepodobne súvisí s konzervačnými prácami posledného majiteľa Alexandra Andrásyho zo začiatku 20. stor. V hĺbke 72 cm sa nachádzala súvislá podlaha tvorená štvorcovými dlaždicami z tehelne grófa Andrásyho.

S o n d a XIII/97 bola situovaná do väčšej z polkruhových bašt postavených tiež na prelome 15.-16. stor. Tvorí ju miestnosť nepravidelného lichobežníkového pôdorysu s podložíom v hĺbke 260 cm. Nálezy sa vyskytovali od hĺbky 106 cm a nevybočovali z rámca doterajších poznatkov. Medzi zlomkami úžitkovej keramiky sa objavujú zlomky pohárov a zvoncovitých pokryvok s gombikovitým držadlom (obr. 128: 8). Niektoré z hrncovitých nádob mali na dne značky v podobe jednoduchého rovnoramenného kríža alebo osemramenného kolesa (obr. 128: 11, 12). Okrem iného sa medzi nálezmi objavila malá bronzová nášivka kruhového tvaru, zdobená štylizovaným motívom listu (obr. 128: 1), jednoduché bronzové kovania na hrany opaska a malá bronzová nášivka obdĺžnikového tvaru. V tejto sonde sa vo väčšej miere objavovali aj zlomky zvieracích kostí.

Literatúra

Slivka/Vallašek 1991 - M. Slivka/A.Vallašek: Hrady a hrádky na východnom Slovensku. Košice 1991.

FESTSTELLUNGSGRABUNG AUF DER BURG JASENOV. Auf der Burg Jasenov (Bez. Humenné) verlief eine weitere Etappe der Feststellungsgrabung. Beendet wurden die Arbeiten auf S VIII in der Außenbefestigung (Anfang des 17. Jh.). Der materielle Inhalt bestand vorwiegend aus Gebrauchs- und Baukeramik (Abb. 128: 2-7, 9, 13). Unter weiteren Funden erschien eine Knochenadel (Abb. 128: 10), verziert mit konzentrischen, durch Schrägkerben unterbrochenen Kreisen. S XII/97: enthielt Keramikbruchstücke und war zur hufeisenförmigen Bastei neben dem Eingangstor in die Burg von der Wende des 15./16. Jh. situiert. Das Fehlen von Funden hängt wahrscheinlich mit den Konservierungsarbeiten auf der Burg zu Beginn des 20. Jh. zusammen. S XIII/97: befand sich in der größeren der halbkreisförmigen Basteien aus dem 15.-16. Jh. Außer gebräuchlichen Gebrauchskeramikformen erschienen hier auch Bruchstücke von Bechern und glockenförmigen Deckeln (Abb. 128: 8). Ein Teil der Gefäße weist Bodenzeichen auf (Abb. 128: 11, 12). Von kleinen Bronzegegenständen erschienen ein runder Gewandbesatz (Abb. 128: 1) und ein rechteckiger Beschlag.

ENEOLITICKÉ NÁLEZY Z LIPTOVSKÉJ TEPLEJ

Vířazoslav S t r u h á r

Liptovská Teplá (okr. Ružomberok), poloha Hlboká cesta, mladý eneolit, badenská kultúra, zber. Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

V r. 1984 odovzdal R. Halička, občan Liptovskej Teplej, do múzea v Ružomberku väčší počet keramických zlomkov, objavený pri hĺbení ryhy na vodovod. Lokalita je situovaná na pravej terase potoka Teplianka, tvorenej prevažne eluviálno-deluviálnymi sedimentami. Terasa, s miernym sklonom na východ, leží medzi tokom Teplianky a úpäťm vrchu Soboňová, kadiaľ vedie cesta z Liptovskej Teplej do Lúčok. V smere V-Z cez túto terasu je zarezaná stará poľná komunikácia, nazývaná Hlboká cesta. Pri kladení vodovodu pozdĺž nej boli porušené praveké objekty.

Keramické tvary boli zastúpené prevažne zlomkami misovitých a hrncovitých nádob s mierne roztvoreným ústím. Výzdoba pozostávala vo väčšine prípadov z plastickej - pretláčanej alebo presekáwanej lišty pod ústím (obr. 129: 2, 4). Pozoruhodný je fragment hrnca s dvoma poloblúkovitými výčnelkami, medzi ktorými je presekávané ústie. Výzdobu tvoria zvislé a vodorovné plastické lišty (obr. 129: 1).

Podľa výskytu charakteristického slamovania povrchu nádob, ako aj typického uška ansa lunata (obr. 129: 6), možno uvedené nálezy zaradiť do neskorej fázy badenskej kultúry. Fragment hrncovitej nádoby pritom naznačuje istý vzťah k územiu Spiša, kde sa v analógiách objavuje výzdoba viacnásobnej plastickej presekáwanej lišty, ako aj členenie ústia medzi uškami (Novotná/Štefanovičová 1958, 269, tab. II). Sídliisko, z ktorého pochádzajú prezentované nálezy, je situované asi 600 m južne od iného sídliska z rovnakého obdobia, nachádzajúceho sa na ľavej terase Teplianky, publikovaného L. Veliáčikom (1981, 324).

Literatúra

Novotná/Štefanovičová 1958 - M. Novotná/T. Štefanovičová: Výšinné sídliisko vo Veľkej Lomnici a osídlenie kanelovanou kultúrou na Spiši. Sbor. Fil. Fak. Univerzity Komenského 9, 80, Bratislava 1958, 267-290.

Veliáčik 1981 - L. Veliáčik: Archeologický výskum v Liptovskej Teplej. AVANS 1980, 1981, 322-324.

ÄNEOLITHISCHE FUNDE AUS LIPTOVSKÁ TEPLÁ (Bez. Ružomberok). Die in das Liptover Museum im J. 1984 abgegebenen Funde stammen aus einer Siedlung auf der Bachterrasse. Große Mengen von Funden schüsselförmiger und topfförmiger Gefäße, verziert mit plastischer Leiste unter der Mündung (Abb. 129: 2, 4). Das Vorkommen von besenstrichverzierter Oberfläche und eines Ansa lunata-Henkels (Abb. 129: 6) ist ein typisches Element für das Jungäneolithikum. Datierung der Funde: Badener Kultur.

NEDATOVANÉ OPEVNENIE V EXTRÉMNEJ POLOHE ŠLAHORKA NA SVAHU VEĽKÉHO ROZSUTCA V TERCHOVEJ-ŠTEFANOVEJ

Ondrej Š e d o

Terchová (okr. Žilina), osada Štefanová, poloha Šlahorka, nedatovateľné opevnenie, prieskum.

V priestore Veľkého Rozsutca, ktorý je súčasťou krivánskej časti Malej Fatry, bolo v katastri obce Terchová, v blízkosti jej osady Štefanová, zistené a s pomocou pásma zamerané doposiaľ neznáme opevnenie. Nachádza sa na svahoch spadajúcich k JZ od hlavného vrcholu v blízkosti hornej hranice lesa. Samotná lokalita zaberá nevelký chrbát, vystupujúci z okolitého terénu. Opevnený areál je z prístupnej strany chránený málo výrazným priečnym valom, za ktorým je do skalnatého, vápencového podlažia vyhlbená priekopa. Na vnútorný i vonkajší okraj priekopy nadväzujú nepatrné terénne hrany, prebiehajúce na východnej strane v tvare vykľutého oblúka. Na západnej strane vedú dve priame paralelné línie opäť vyznačené terénymi hranami. Areál má tvar písmena D, s najväčšou

dĺžkou asi 80 m. Tesne za vonkajšou líniou opevnenia začínajú strmé svahy, ktoré na úseku dlhom 500 m klesajú o 220 m až do údolia Svahového potoka.

Okrem priekopy sú ďalšie prvky opevnenia nepatrné, na hranici zaradenia do kategórie antropogénnych zásahov. V zalesnenom teréne sa pri povrchovom prieskume nepodarilo nájsť nijaké nálezy. Ani voľba priebehu opevňovacej línie nedovoľuje jednoznačné kultúrne a časové zaradenie. Na bližšie neznámom mieste v sedle Medziholie, vo vzdialenosti asi 2 km na východ od našej lokality, sa našiel ojedinelý železný oštep, zaradený *J. Moravčíkom* (1970, 14-15) k nálezom z doby rímskej alebo slovanskej.

Neobvyklý je nielen výber miesta pre opevnenie v extrémnom teréne, na svahoch Rozsutca. V minulosti bolo totiž značne nedostupné celé údolie, v ktorom sa nachádza osada Štefanová. Okrem Tiesňav medzi Terchovou a Vrátnou dolinou, sedla Príslop s nadm. v. 909 m a systému Nových a Dolných Dier na okraji masívu Rozsutca bol prístup možný výhradne cez fatranský hrebeň alebo výšiny prekračujúce nadm. v. 1000 m. Iba s rozpakmi je možné uvažovať o tom, že opevnenie chránilo horský chodník, ktorý viedol od údolia riečky Varínky cez Medziholie ďalej na Oravu. S veľkou pravdepodobnosťou neplnilo úlohu refúgia - vo vzdialenosti asi 650 m ďalej na sever začína areál prírodného útvaru zvaného Skalné mesto, kde bol terén ideálne chránený systémom neschodných skalných stien. A tak nielen datovanie, ale aj niekdajší účel tejto lokality zostávajú nejasné.

Literatúra

Moravčík 1970 - J. Moravčík: Najnovšie archeologické nálezy v okrese Žilina. Vlast. Zbor. Považia 10, 1970, 5-26.

UNDATIERTE BEFESTIGUNG IN DER EXTREMEN LAGE ŠLAHORKA AM HANG VON VELKÝ ROZSUTEC IN TERCHOVÁ-ŠTEFANOVÁ. Im Gebirgsterrain in der Nähe der Ansiedlung Štefanová im Kataster von Terchová (Bez. Žilina) entdeckte man eine näher undatierbare Befestigung. Das befestigte Areal in der Lage Šlahorka lag in 953 m Überseeöhe auf den Berghängen des Velký Rozsutec (1610 m), der ein Bestandteil des Gebirges Malá Fatra ist. Zwei Verteidigungslinien und ein in der Kalksteinunterlage ausgehobener Graben schützten die Fläche in einer Länge von 80 m. Bei der Begehung wurden keine Gegenstände festgestellt, welche eine Datierungsmöglichkeit der Lokalität ermöglichen würden.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM BARBAKANU MESTSKÉHO HRADU V BANSKEJ BYSTRICI

Michal Š i m k o v i č - Peter U š i a k

Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica), poloha Mestský hrad - barbakan, vrcholný stredovek, predstihový výskum. Oloženie nálezov: Stredoslovenské Múzeum, Banská Bystrica.

Univerzita Mateja Bela, Katedra histórie, v spolupráci s Investorským útvarom mesta Banská Bystrica uskutočnili v mesiacoch august-november prvú sezónu archeologického výskumu v súvislosti so zamýšľanou rekonštrukciou barbakanu Mestského hradu (obr. 130). Výskum bol zameraný na nádvorie a podbránia oboch súčasných vstupov. Po odstránení čadičovej dlažby sme v priestore nádvorja otvorili šesť sond, ktoré siahali do hĺbok 0,8-1,4 m. Sondami boli zistené novoveké navážky, preto sme pristúpili k plošnému odkryvu kľúčových priestorov nádvorja až na sterilné podlažie.

S o n d o u I/97 sme preskúmali podbránie súčasného vstupu do barbakanu z JZ strany. Dosiahli sme úroveň 2,7 m, kde nás zastavila spodná voda. V podbrání sa podarilo odkryť murovanú vlčiu jamu situovanú za vstupnou bránou. Obmurovanie jamy podľa zachovaných múrov vzniklo v dvoch stavebných etapách (fázach?). Jama bola dodatočne predelená priečnym múrikom. Vo vlčej jame sa pôvodne nachádzala voda, o čom svedčí vyplavená bočná malta zo spodných partií jej obmurovania, ako aj zistená stratigrafia. Spodnú časť stratigrafie tvorili zreteľné náplavové usadeniny, pod ktorými sa nachádzal jednotný sufovo-hlinitý zásyp oddelený od nich čiernou vrstvou uhlíkov. S dvoma posledne spomínanými vrstvami a predpokladaným požiarom zrejme súvisí aj čiastočne

obhorené murivo vlčej jamy. V sektore I/97d v priestore za ňou na úrovni spodnej vody sme zistili zvyšky spálenej drevenej konštrukcie, pravdepodobne v sekundárnej polohe. Vzhľadom na to, že situácia bola odkrytá len čiastočne, jej pôvodná funkcia je zatiaľ nejasná. Konštrukcia bude ďalej skúmaná. Zásypové vrstvy obsahovali novoveký materiál, ojedinele aj materiál z 15. stor., hlavne keramiky, kachlice, zlomky tehál, úlomky skla, mince (Ferdinand I., Leopold I.).

S o n d u II/97 sme vytýčili na SZ strane nádvorja a v podbrání vnútornej vstupnej brány. Bola rozdelená do štyroch sektorov a-d, pričom sme v nich zachytili zásadne odlišné situácie a objekty. V sektorech A, B, D sme zachytili predpokladanú priekopu prebiehajúcu približne smerom SZ-JV. Priekopa mala hrotitý profil a podarilo sa v nej zachytiť tri drevené hranolové stojky premostenia priekopy v primárnej polohe. Premostenie sa viaže na starší zamurovaný vstup do hradného areálu, zistený stavebno-historickým prieskumom *L. Filovej (1998)*. S týmto vstupom súvisí aj ďalšie murivo odkryté výskumom, ktoré presahuje o 80 cm pred rovnu spomínaného vstupu (portálu). Výplň priekopy mala nasledovnú stratigrafiu: spodnú - najvýraznejšiu vrstvu tvorila čierna hlinitá zemina s veľmi silným dechtovým zápachom, ktorá obsahovala veľké množstvo dreva a drevených predmetov, veľké množstvo koženej obuvi, jej zvyškov a kožených ústrižkov, a taktiež veľké množstvo keramiky. Železné predmety boli zastúpené menej. Túto výplň priekopy môžeme spojiť so zrušením staršieho vstupu a jeho preložením. Na túto vrstvu nadväzuje výrazná sufová planírka, ktorá súvisí s deštrukciou zatiaľ bližšie neurčeného objektu, na čo poukazuje aj masívny kompaktný blok muriva, sekundárne spadnutý do priekopy. Blok muriva mal zachovanú jednu lícovú stranu s vyhladenou bielou omietkou s červeným maľovaným kvádrovaním. K tomuto murivu zrejme patria i opracované náročné bosáže (jedna s kamenárskou značkou), nájdené v tej istej vrstve. Ďalej bol terén upravený hlinitými navážkami. Do tohto vyvýšeného terénu bolo zahĺbené murivo oporného piliera (?) situovaného JV od staršieho zrušeného vstupu. Z piliera sa zachovalo len základové murivo s náročnou bosážou. Vrchné vrstvy zásypu priekopy pod dlažbou tvorili novoveké hlinité navážky obsahujúce požiarovú vrstvu zo zatiaľ nedatovaného požiaru. V sektore D nebola priekopa preskúmaná až na jej predpokladané dno. Tento sektor zasahoval až do podbránia vnútornej SZ brány. Výskum v tomto priestore nebol zatiaľ ukončený. Najvýznamnejším nálezom je hradobný múr opevnenia, starší ako súčasný vstup. Nálezy v tejto časti sektoru reprezentuje novoveká keramiky a mince. V sektore C boli zistené len hlinité navážky obsahujúce keramický materiál.

Predpokladáme ďalšie pokračovanie výskumu vo zvyšnej časti nádvorja, v prechode pre peších a v suteréne veže.

Literatúra

- Vallašek 1986* - A. Vallašek: Výskum Mestského hradu v Banskej Bystrici. AVANS 1985, 1986, 232-234.
Filová 1988 - L. Filová: Výsledky pamiatkového výskumu vstupnej časti s barbakánom hradného areálu v Banskej Bystrici. Arch. Hist. 13, 1988, 275-283.

ARCHÄOLOGISCHE UNTERSUCHUNG DES BARBAKANS DER STÄDTISCHEN BURG IN BANSKÁ BYSTRICA (Bez. Banská Bystrica). Die Matej Bel-Universität in Banská Bystrica realisierte in Zusammenarbeit mit dem städtischen Investor von Banská Bystrica in den Monaten August bis November eine archäologische Grabung in der städtischen Burg von Banská Bystrica (Abb. 130). Untersucht wurde der Hof des Barbakans und beide Eingangstore. Mit dem Schnitt I/97 wurde das Vorfeld des gegenwärtigen SW-Eingangs untersucht. Hinter dem Eingangstor wurde eine gemauerte Wolfsgrube freigelegt, die in zwei Bauetappen entstand. In der Wolfsgrube befand sich ursprünglich Wasser, was nach der festgestellten Stratigraphie erkennbar ist. Der Sektor I/97d ergab Reste einer verbrannten Holzkonstruktion, deren ursprüngliche Funktion vor derhand nicht klar ist. Die Verschüttungsschichten enthielten größtenteils neuzeitliches Fundmaterial, vereinzelt auch aus dem 15. Jh. Der Schnitt II/97 wurde an der NW-Seite des Hofes und im Vorfeld des inneren Eingangstores angelegt. In den Sektoren a, b, d, wurde der vorausgesetzte, in NW-SO Richtung verlaufende Graben erfaßt. Der Graben hatte ein spitzes Profil und es erhielten sich in ihm drei prismatische Holzpfiler der Überbrückung des Grabens, der mit dem älteren Eingang in das Burgareal zusammenhing. Die interessanteste Schicht aus der Grabenverfüllung war schwarzes lehmiges Erdreich mit einem starken Teergeruch, das eine große Menge von Holz-

gegenständen, von Lederschuhwerk und Keramik enthielt. Eisengegenstände waren weniger vorhanden. Datiert wird die Schicht in die zweite Hälfte des 15. Jh. Über dieser Schicht befand sich eine Schuttlage, in der ein kompakter massiver Mauerblock mit erhaltenem weißen Verputz und roter gemalter Quadrierung gefunden wurde. An diese Schicht knüpften aufgefahrene Lehmlagen an, in welche das Fundament eines Stützpfilers (?) eingetieft war, der südwestwärts vom älteren Eingang situiert war. Den Oberteil der Grabenverfüllung bildeten neuzeitliche Lehmaufschüttungen, die eine Brandschicht eines bisher undatierten Verbandes enthielten. Der Sektor d reichte in das Vorfeld des nordwestlichen inneren Tores. Den bedeutendsten Fund bildete eine Burgmauer der Befestigung, die älter als der gegenwärtige Eingang war. Die Funde aus diesem Raum vertritt hauptsächlich neuzeitliche Keramik. Der Sektor c enthielt nur Lehmaufschüttungen, die bis zum Liegenden reichten und Keramikmaterial enthielten. Vorausgesetzt wird eine Fortsetzung der Grabung im Burghof, im Eingang für Fußgänger und im Souterrain des Turmes.

ŽIAROVÉ POHREBISKO Z DOBY RÍMSKEJ V ŠOPORNI

Klaudia Vajdíková

Šoporňa (okr. Galanta), poloha Slniečná ul., žiarový hrob, doba rímska, ojedinelý nález. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Žiarový hrob v r. 1988 vykopal vo svojej záhrade J. Holbaj, ktorý zároveň poskytol nálezy na publikovanie. Kopaním čiastočne poškodená urna sa našla v hĺbke 0,5 m. Okrem zhorených kostí obsahovala kovový a keramický inventár. Ide o urnu vázovitého tvaru s prehnutým hrdlom a odsadeným dnom. Výzdobu nad vydutím tvoria dve obvodové ryhy, pod ktorými sú plytké široké žliabky, rovnomerne rozložené po celom obvode tak, že vždy päť šikmých žliabkov je obrátených proti sebe, čím vytvárajú obrátené V (obr. 131: 6). Povrch je tuhovany; v. 12,5 cm, Ø ústia 15,5 cm, Ø dna 8 cm. Pravdepodobne ide o urnu z prechodného obdobia medzi staršou a mladšou dobou rímskou. Tvarom a spôsobom výzdoby zodpovedá urne z Veľkého Cetína (*Cheben/RuttKayová/RuttKay 1994*, 224, 225, obr. 3: 15) alebo urne z hrobu 76 z Bešeňova (*Kolník 1961*, 293, tab. XII).

V hodnotenej urne sa našli okrem nedohorených kostí dve bronzové spony, z ktorých bola pre potreby dokumentácie zapožičaná iba jedna (obr. 131: 1). Ide o samostrelovú sponu, čiastočne poškodenú žiarom, s vysokým zachycovačom a spodnou tetivou (*Kolník 1965*), ktorej vinutie a tetiva boli vyhotovené zo železa; dl. 3,6 cm. Inventár dopĺňajú aj dve železné vinutia s tetivou, pravdepodobne tak isto zo samostrelových spôn (obr. 131: 2, 3); dl. 3,4 cm. Obdobný typ spony, zaradený do prechodného obdobia medzi staršou a mladšou dobou rímskou, pochádza napr. z hrobu 174 z Očkova alebo hrobu 76 z Bešeňova (*Kolník 1965*). V obsahu urny bola aj hlinená hrkálka (obr. 131: 4), ktorá obsahovala desať guľôčok - majiteľ ju rozrezal a v súčasnosti sú v hrkálke už iba tri guľôčky. Vyhotovená bola z jemne plavenej hliny; farba svetlohnedá, v. 3 cm, Ø 1,8 cm. Nálezový celok dopĺňajú železné fragmenty nedefinovatelných predmetov a zliatok sklenej masy.

Ide o nové pohrebisko z oblasti, v ktorej je doteraz známych viacero žiarových pohrebísk z doby rímskej.

Literatúra

Cheben/RuttKayová/RuttKay 1994 - I. Cheben/J. RuttKayová/M. RuttKay: Výskumy na trase ropovodu vo Veľkom Cetíne. Štud. Zvesti AÚ SAV, 30, 177-242.

Kolník 1961 - T. Kolník: Pohrebisko v Bešeňove. Slov. Arch. 9, 1961, 219-300.

Kolník 1965 - T. Kolník: K typológii a chronológii niektorých spôn z mladšej doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. Slov. Arch. 13, 1965, 183-236.

BRANDGRÄBERFELD AUS RÖMISCHER ZEIT IN ŠOPORŇA (Bez. Galanta). Ein Brandgrab enthielt eine teilweise beschädigte Urne wahrscheinlich aus der Übergangszeit zwischen der älteren und jüngeren römischen Zeit. Die Urne enthielt außer Leichenbrand zwei bronzene Armbrustfibeln, zwei eiserne Spiralrollen mit Sehne und eine Tonklapper. Es handelt sich um ein neues

Gräberfeld aus dem Gebiet, aus welchem bereits mehrere römerzeitliche Brandgräberfelder bekannt sind.

UKONČENIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU NA TRASE DIALNICE D2 V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Vladimír Varsík - Jana Kováčiková - Pavol Ivan

Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava), poloha Horné pole, doba rímska, rímskoprovinciálna kultúra, sídlisko, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V r. 1997 sme v mesiacoch apríl - júl uskutočnili poslednú fázu záchranného archeologického výskumu na trase diaľnice D2 v Bratislave-Rusovciach, ktorý finančne pokryl investor stavby Slovenská správa ciest. Časť rímskeho sídliska, ktorá bola priamo ohrozená stavebnými prácami, bola preskúmaná už v predchádzajúcich sezónach (Varsík 1997, 182-185; Varsík/Kováčiková/Ivan 1998). V sezóne 1997 sa doskúmavala menšia plocha v bezprostrednej blízkosti diaľničného telesa. Vytýčená bola v miestach, kde sa pri leteckom snímkovaní areálu sídliska v obilí nepatrne prejavila obdĺžnikovitá štruktúra, pripomínajúca zaniknutú stavbu.

Na ploche 600 m² sa skutočne podarilo odhaliť obdĺžnikovú stavbu s kamenným základom, tri zahĺbené polozemnice, niekoľko žlabov a ďalšie menej výrazné objekty (obr. 133: 1). Tri chaty svojou konštrukciou dopĺňali poznatky známe z predchádzajúcich sezón výskumu. Všetky mali kolovú konštrukciu so základnou dvojicou kolov v stredoch kratších stien a s ďalšími podpornými kolmi v hlavnej línii polozemnic. V chatách sa našiel výrazný keramický materiál, ktorý predbežne datujeme do 2. stor. Z drobných nálezov si pozornosť zasluhuje bronzová spona s krídelkami typu A 238d z objektu 200, ktorá podľa triedenia J. Garbscha patrí do obdobia od flaviovskej doby po začiatok 2. stor. (Garbsch 1965, 55, 77-78). V kolekcii takmer štyroch desiatok spôn, ktoré sme získali počas výskumu, tak časovo stojí na jej začiatku.

Najvýznamnejším stavebným objektom preskúmaným v sezóne 1997 je obdĺžniková stavba s kamenným základom s rozmermi 11x7,2 m. Stavba sa nachádzala len v nepatrnej hĺbke a bola silne rozrušená orbou. Jednoduchý obdĺžnikový pôdorys (obr. 133: 1) má južnú kratšiu stenu s výbežkom do exteriéru. Dlhšia západná stena mala široký "otvor", kde chýbala základová ryha. Tento bol v neskoršej fáze čiastočne zamurovaný solídnym kamenným základom z lomového kameňa formou opus spicatum. Pri západnej stene bolo kameňmi obložené ohnisko alebo zvyšok piecky. Stavba I, preskúmaná v r. 1996, bola prekrytá deštruktívnym horizontom, pod ktorým sa nachádzala humusovitá vrstva s relatívne bohatou kolekcii nálezov z 3. stor. (Varsík/Kováčiková/Ivan 1998). Stavba II z r. 1997 bola, žiaľ, rozrušená až po úroveň sprasovového podlažia a súbor nálezov je podstatne skromnejší. Pre datovanie je dôležité pozorovanie, že SZ nárožie stavby sa nachádzalo nad zasypanou chatou 170, ktorú sme predbežne datovali do 2. stor. Pri stavaní stavby si to stavitelia uvedomovali, pretože miesto nad polozemnicou spevnili veľkými kusmi lomového kameňa. Inak bol základ vyplnený štrkom. Vo vrstve ornice sa neďaleko stavby II našla bronzová cibulovitá spona (obr. 133: 3) z konca 3. až začiatku 4. stor. (Keller 1971, 33). Stavbu II predbežne datujeme do 3. až začiatku 4. stor.

Výskum rustikálneho sídliska z 2.-4. stor. v Rusovciach je závažným príspevkom nielen k poznaniu vidieckeho zázemia kastela Gerulata, ale aj k osvetleniu osudov prežívajúcej autochtónnej populácie v tejto časti Panónie v dobe rímskej.

Literatúra

Garbsch 1965 - J. Garbsch: Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert. Veröffentlichungen der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätrömischen Raetien 5, München 1965.

Keller 1971 - E. Keller: Die spätrömischen Grabfunde in Südbayern. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 14, München 1971.

Varsík 1997 - V. Varsík: Výsledky záchranného výskumu na trase diaľnice D2 v katastri Rusoviec. AVANS 1995, 1997, 182-185.

Varsik/Kovačiková/Ivan 1998 - V. Varsik/J. Kovačiková/P. Ivan: Pokračovanie záchranného výskumu na trase diaľnice D2 v Rusovciach. AVANS 1996, 1998, 164-168.

ABSCHLUSS DER RETTUNGSGRABUNG AUF DER FERNSTRASSE D2 IN BRATISLAVA-RUSOVCE (Bez. Bratislava). Abgeschlossen wurde in der Saison 1997 die Untersuchung einer kleineren Fläche in unmittelbarer Nähe der Fernstraße. Voraugesehen war sie an Stellen, wo sich bei der Luftbildprospektion des Siedlungsareals im Getreide undeutlich eine rechteckige Struktur skizzierte, die an einen abgegangenen Bau erinnerte. Auf 600 m² Fläche wurden ein rechteckiger Bau mit einem Steinfundament, drei Halbgrubenhütten, mehrere Rinnen und weitere, weniger deutliche Objekte freigelegt (Abb. 132: 1). Drei Hütten wiesen eine Pfostenkonstruktion mit einem grundlegenden Pfostenpaar in der Mitte der Kurzwände und mit weiteren Stützpfeuern in der Hauptlinie der Halbgrubenhütte auf. In den Hütten befand sich ausgeprägtes Keramikmaterial, das vorläufig in das 2. Jh. datiert wird. Beachtenswert ist von Kleinfunden eine bronzene Flügelfibel des Typs A 238d (Abb. 132: 2) aus Objekt 200, die nach der Gliederung von J. Garbsch in die Zeit von den Flaviern bis zum Beginn des 2. Jh. gehört (*Garbsch 1965, 55, 77, 78*). In der Kollektion von beinahe 40 Fibeln, die während der Grabung gewonnen wurden, steht sie zeitlich an ihrem Beginn. Das bedeutendste in der Saison 1979 untersuchte Bauobjekt ist ein rechteckiger Bau mit einem Steinfundament von 11x7,2 m Ausmaß. Der Bau befand sich nur in geringer Tiefe und war stark durch Überpflügung gestört. Der einfache rechteckige Grundriß (Abb. 132: 1) hat in der südlichen Kurzwand einen Ausläufer in das Exterieur. Die längere Westwand hatte ein breites „Loch“, wo die Fundamentrinne fehlte. Dieses Loch wurde in der späteren Phase teilweise mit einem soliden Steinfundament aus Bruchsteinen in der Form von Opus spicatum vermauert. Bei der Westwand war eine mit Steinen umstellte Feuerstelle oder der Rest eines Ofens. Der im J. 1996 untersuchte Bau I war von einem Destruktionshorizont überdeckt, unter welchem sich eine Humusschicht mit einer relativ reichen Fundkollektion aus dem 3. Jh. befand. Der Bau II vom J. 1997 war leider bis zum Niveau des Lößliegenden gestört und die Fundkollektion ist wesentlich bescheidener. Für die Datierung ist die Beobachtung wichtig, daß die NW-Ecke des Baues unter der zugeschütteten Hütte 170 lag, die wir vorläufig in das 2. Jh. datierten. Bei der Errichtung des Baues waren sich dessen die Erbauer bewußt, weil sie den Platz über der Halbgrubenhütte mit großen Bruchsteinen verfestigten. Ansonsten war das Fundament mit Schotter verfüllt. In der Schicht der Ackerkrume wurde unweit des Baues II eine bronzene Zwiebelkopffibel (Abb. 132: 3) vom Ende des 3. bis Anfang des 4. Jh. gefunden (*Keller 1971, 33*). Der Bau II wird vorläufig in das 3. bis Anfang des 4. Jh. datiert. Die Untersuchung der rustikalen Siedlung aus dem 2.-4. Jh. in Rusovce bildet einen schwerwiegenden Beitrag nicht nur zum Kennen der ländlichen Besiedlung im Hinterland des Kastells Gerulata, sondern auch zur Beleuchtung der Schicksale der überlebenden autochthonen Population in diesem Teil Pannoniens in der römischen Kaiserzeit.

NOVOOBJAVENÉ RÍMSKE (?) STAVBY Z RUSOVIEC-GERULATY

Vladimír Varsík - Jana Kovačiková - Pavol Ivan

a) Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava), doba rímska, rímskoprovinciálna kultúra, sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri prieskume širšieho zázemia kastela Gerulata, nachádzajúceho sa pod súčasnou zástavbou obce Rusovce, sme uskutočnili aj obhliadky miest, kde sa na leteckých snímkach prejavili antropogénne štruktúry. Jedno z takýchto miest sa nachádza aj na SV okraji zastavanej časti Rusoviec (*Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1997, 78*). Na leteckej snímke sa v obilí prejavili dve obdĺžnikovité stavby orientované dlhšou osou v smere zhruba S-J a s rozmermi približne 20x14 a 13x10 m (obr. 132: 1). Toto miesto sa v súčasnosti už, žiaľ, nachádza za plotmi záhrad. Vďaka porozumeniu majiteľa sme však mohli uskutočniť aspoň povrchový zber a prieskum detektorom. Okrem početných zlomkov rímskej strešnej krytiny sme našli aj zlomky rímskej keramiky a dve rímske mince, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou datujú aj obe stavby do doby rímskej.

Nálezisko sa nachádza na okraji výraznej dunajskej terasy, na ktorej sú postavené moderné Rusovce. Od tábora Gerulata je vzdialené asi 1 km. Pri súčasnom veľmi medzerovitom poznaní štruktúry rímskej zástavby Gerulaty nemôžeme rozhodnúť, či v prípade novoobjavených stavieb ide o samostatnú sídliskovú jednotku (napr. villa rustica) alebo či sú stavby ešte súčasťou civilnej táborovej osady (vicus). Z rímskej zástavby medzi novoobjavenými stavbami a vojenským táborom sú známe len zvyšky budov na Irkutskom námestí (*Pichlerová 1991*, 81-82). Inak poznáme z tohto priestoru len ojedinelé nálezy mincí (*Varsík 1996*, 17 Nr. 20, 18 Nr. 23-24).

b) Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava), doba rímska, rímskoprovinciálna kultúra, ojedinelý nález. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

Prostredníctvom p. *Rusnáka* z AÚ ČSAV v Brne a *K. Pietu* nám bol na zdokumentovanie poskytnutý zlomok bronzovej spony (obr. 132: 3), získaný na burze v Brne. Jej náleziskom sú údaje Rusovce bez bližšej špecifikácie. Ide o zlomok hlavice s ramienkom bronzovej cibulovitej spony z konca 3.-4. stor.

Literatúra

Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1995 - E. Hanzelyová/I. Kuzma/J. Rajtár: Pokračovanie leteckej prospekcie na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1995, 1997, 77-82.

Pichlerová 1991 - M. Pichlerová: Výskum Gerulaty. AVANS 1989, 1991, 81-83.

Varsík 1996 - V. Varsík: Archäologische Topographie des antiken Gerulata. In: Gerulata I, Nitra 1996, 7-43.

NEUENTDECKTE RÖMISCHE (?) BAUTEN AUS RUSOVCE-GERULATA. Bei der Begehung des breiteren Hinterlandes des Kastells Gerulata, das sich unter der gegenwärtigen Bebauung der Gemeinde Rusovce (Bez. Bratislava) befindet, erfolgte eine Erkundung der Stellen, wo sich auf den Luftbildaufnahmen anthropogene Strukturen skizzierten. Eine solcher Stellen befindet sich auch am NO-Rand des bebauten Teiles von Rusovce (*Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1997*, 78). Auf der Luftbildaufnahme zeigten sich im Getreide zwei rechteckige Bauten mit der Orientierung der Längsachse grob N-S und mit den Ausmaßen beiläufig 20x14 und 13x10 m (Abb. 133: 1). Zahlreiche Bruchstücke römischer Dachziegel, Fragmente von römischer Keramik und zwei römische Münzen datieren beide Bauten mit größter Wahrscheinlichkeit in die römische Kaiserzeit. Die Fundstelle liegt am Rand einer ausgeprägten Donauterrasse, auf welcher das moderne Rusovce errichtet ist. Vom Lager Gerulata ist es ca. 1 km entfernt. Beim gegenwärtigen, sehr lückenhaften Kennen der Struktur der römischen Bebauung von Gerulata kann nicht entschieden werden, ob es sich im Falle der neuentdeckten Bauten noch um einen Bestandteil der zivilen Lagersiedlung (Vicus) handelt. Von der römischen Bebauung zwischen den neuentdeckten Bauten und dem Militärlager sind nur Gebäudereste auf dem Stadtplatz Irkutské námestie bekannt (*Pichlerová 1991*, 81-82). Sonst kennen wir aus diesem Raum nur vereinzelt Münzfunde (*Varsík 1996*, 17, Nr. 20, 18 Nr. 23-24). Von einer unbekanntem Fundstelle, angeblich aus Rusovce, stammt auch das Bruchstück einer bronzenen Zwiebelkopffibel (Abb. 132: 2).

DVA NÁLEZY ZO ZÁHORIA

Vladimír Varsík - Miroslav Vrablec

1. Jakubov (okr. Malacky), poloha Medzi Malinami, ojedinelý nález. Uloženie: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na pravom brehu potoka Malina bol asi pred piatimi rokmi nájdený železný listový oštep (obr. 134: 1) s tulajkou. Nálezisko sa v súčasnosti nachádza v inundácii potoka, na mieste zarastenom trstím, a ďalší prieskum tu zatiaľ nie je možný.

2. Plavecké Podhradie (okr. Malacky), poloha Pohanská, hradisko, ojedinelý nález, doba bronzová. Uloženie: súkromná zbierka.

Pri výlete na známe hradisko našiel *L. Fуска* bronzovú ihlicu s valcovitou, priečne rebrovanou hlavou (obr. 134: 2), ktorú nám poskytol na zdokumentovanie. Takmer identická ihlica z mladšej doby bronzovej sa na tejto lokalite našla aj počas výskumu (*Paulík 1976, 137, tab. LXX: 4*).

Literatúra

Paulík 1976 - J. Paulík: Keltské hradisko Pohanská v Plaveckom Podhradí. Fontes AÚ SNM v Bratislave, Martin 1976.

ZWEI FUNDE AUS DER ZÁHORIE-REGION. Die Autoren stellen zwei Funde vor, welche ihnen Sammler zur Dokumentierung zur Verfügung stellten. Aus Jakubov (Bez. Malacky) stammt eine Eisenlanzenspitze (Abb. 134: 1) mit einer Tülle, die in der Inundation des Malina-Baches an der Stelle mit Schilfbewuchs gefunden wurde. Von dem bekannten Burgwall Pohanská in Plavecké Podhradie (Bez. Malacky) stammt eine Bronzenadel (Abb. 134: 2) mit zylindrischem gegliedertem Kopf (vgl. *Paulík 1976, 137, Taf. LXX: 4*).

ZÁCHRANNÝ PRIESKUM V TRENČÍNE NA VAJANSKÉHO ULICI

Ján Vavruš

Trenčín (okr. Trenčín), parcela 254, predpokladaný kláštorň kostol, záchranný prieskum.

Na parcele 254, katastrálne územie Trenčín (stred mesta), v súvislosti so stavebnou činnosťou v blízkosti ČSOB bol vykonaný záchranný archeologický prieskum, ktorého cieľom bolo overiť priebeh stredovekého muriva, nájdeného a neskôr prezentovaného v priechovej pasáži ČSOB.

V s o n d e I, situovanej v tesnej blízkosti banky, sa potvrdilo pokračovanie muriva v šírke 2 m východným smerom (odchýlka asi 23 stupňov na juh). Murivo malo podobnú konzistenciu ako prezentovaná časť originálu v prekrytej časti pasáže. Koruna muriva sa nachádzala v hĺbke približne 1,8 m a základová škára 2,85 m (čistá výška zachovanej časti je 1-1,5 m). Disproporcia vo výške (asi 0,6 m) oproti situácii z r. 1996 súvisí s čiastočným odstránením stredovekého muriva v novoveku, keď stavali pivnicu dnes už asanovaného domu. Stredoveké murivo bolo križované s novovekým murivom približne na rozhraní parcely Obchodnej banky a parc. 254. Suterénne priestory domu z 19. stor. tak rozrušili nálezovú situáciu až do hĺbky 1 m od základovej škáry stredovekého muriva. V sonde I bol zistený hrob bez prídavkov, ktorý nie je určujúci pre presnejšie datovanie stavby.

V s o n d e II sme narazili na kamenné obloženie studne, ktorá súvisí s domom na parcele 254, nakoľko sa nachádzala v strede átria, tvoreného blokmi zbúranej časti domu. Asi len zhodou náhod sa tento stred nachádzal v tesnej blízkosti miesta, kde bolo zalomenie stredovekého muriva severným smerom. V zásype studne boli „L“ profil, kusy látky a modrej omietky. Nakoľko by zachovaním studne nebolo možné preskúmať dimenziu muriva, kamenné obloženie studne bolo z prevažnej časti odstránené do max. technicky prípustnej hĺbky (asi 4 m). Obloženie obsahovalo rozličné opracované kamene a jednu sekundárne použitú parapetnú dosku, ktorú môžeme rámcovo datovať do 15. stor. Boli tu aj ďalšie opracované kamenné segmenty, avšak stav ich zachovanosti neumožňoval presnejšiu špecifikáciu.

Vzhľadom na priebeh murív sa môžeme domnievať, že tu ide o sakrálnu stavbu, s čím by korešpondovala i orientácia na východ, ak uvedený odskok súvisí s nábehom na presbytérium. Vo vnútornej časti hypotetického presbytéria sa v hĺbkach asi 1-1,7 m koncentrovali nálezy tehlových dlaždíc v sekundárnej polohe, pričom kompletne zachované exempláre mali rozmery 24x24x5,5 cm. V úrovni vnútorného odskoku stredovekého základového muriva pokračovalo severným smerom asi 55 cm široké murivo (snáď nábeh na víťazný oblúk). V sonde II sa nachádzali dva hroby mladšie ako je murivo, pričom k hĺbeniu jedného z nich došlo až po totálnom zániku stredovekej stavby. Táto skutočnosť korešponduje s písomnými prameňmi, ktoré po zániku objektov kláštora dosvedčujú využitie priestoru na mestský cintorín.

V prípade, že by sme nájdené zvyšky muriva interpretovali ako južnú stenu lode kostola, jej vnútorná svetlosť by bola v dĺžke 18,5 m a vonkajší rozmer 22,5 m plus presbytérium, ktorého dĺžku by bolo potrebné preveriť ďalším výskumom. Šírku nemôžeme zatiaľ presnejšie potvrdiť bez overenia

archeologickou sondážou, avšak vzhľadom na uhol základu oporného piliera sa dá len hypoteticky uvažovať o šírke asi 9 m.

Z hľadiska širších vzťahov považujem za potrebné pripomenúť, že farský kostol v Trenčíne má na pozdĺžnej osi dĺžku 40 m a v našom prípade by predpokladaný kláštorňý kostol predstavoval zhruba dve tretiny pozdĺžnej dimenzie farského kostola.

ERKUNDUNG IN TRENČÍN IN DER VAJENSKÉHO STRAßE (Bez. Trenčín). Im Stadtzentrum erfolgte eine archäologische Erkundung rettenden Charakters mit dem Ziel, den Verlauf des entdeckten mittelalterlichen Mauerwerks zu beglaubigen. Die Ergebnisse der Erkundung deuten an, daß es sich um einen Sakralbau, wahrscheinlich eine Klosterkirche, handelt.

KOSTRA Z POKRAČUJÚCEHO VÝSKUMU V NITRE NA MOSTNEJ ULICI

Mária V o n d r á k o v á

Nitra (okr. Nitra), poloha Mostná ul., sídlisko, kostrový hrob, záchranný výskum, pod vrstvami z 13.-14. stor., antropologický materiál. Uloženie materiálu: Archeologický ústav SAV Nitra.

Pokračovanie výskumu lokality ohrozenej výstavbou IRB (pôvodný zámer) odhalila H. Chorvátová (viď príspevok H. Chorvátovej v tejto ročenke) kostrové zvyšky ženy, ktorá zomrela vo veku adultus II (30-40 rokov). Z lebky sa zachovala kalva a fragmenty, postkraniaľny skelet bol poškodený až veľmi poškodený, gracilnej až strednej stavby. Kalva bola úzka (133 mm), so stredne širokým čelom (95 mm). Výška postavy (160,5 cm podľa *Manouvriéra*) spadá do kategórie vysokých.

Kostra bola hodnotená s využitím programov ANTRIS /AÚ SAV v Nitre (*Jakab/Poláčik 1990*), podrobný nálezový posudok je uložený v dokumentácii AÚ SAV.

L i t e r a t ú r a

Jakab/Poláčik 1990 - J. Jakab/ Š. Poláčik: Anthropological Informations System at the Archaeological Institute of the S.A.S in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

SKELETT AUS DER FORTSCHREITENDEN GRABUNG IN DER MOSTNÁ STRAßE IN NITRA (Bez. Nitra). Anthropologische Bestimmung der grundlegenden Charakteristik der Skelettreste einer Frau, die im Alter Adultus II bestattet wurde. Das Grab befand sich unter Schichten aus dem 13.-14. Jh.

DVE DETSKÉ KOSTRY Z DOBY BRONZOVEJ Z PONITRIANSKEJ GALÉRIE

Mária V o n d r á k o v á

Nitra (okr. Nitra), poloha Ponitrianska galéria, sídlisko, kostrový hrob, záchranný výskum, doba bronzová, antropologický materiál. Uloženie materiálu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

M. Samuel (pozri príspevok M. Samuela v tejto ročenke) vyzdvihol z hrobu 1 kostrové zvyšky dvoch nedospelých jedincov, pochovaných v skrčenej polohe.

K o s t r a 1 (jedinec uložený na pravom boku) - dieťa vo veku infans III (6-7 rokov). Zachovalo sa veľmi poškodené kráanium i kosti postkraniaľneho skeletu.

Na ľavej strane neurokránia sú evidentné staré lomy, praskliny a deformácie evokujúce podozrenie z násilného neprežitého zásahu - úderu tupým predmetom - za života, je však pravdepodobnejšie, že k uvedeným zmenám došlo v hrobe dopadom, resp. tlakom nadložia na kosti v čase, keď ešte obsahovali organické látky.

K o s t r a 2 (jedinec uložený na ľavom boku) - dieťa vo veku infans II (5-6 rokov). Z lebky sa zachovali zlomky a veľmi poškodené kosti z postkraniaľneho skeletu.

Kostry boli hodnotené s využitím programov ANTRINS/AÚ SAV v Nitre (*Jakab/Poláčik 1990*), podrobný nálezový posudok je uložený v dokumentácii AÚ SAV.

Literatúra

Jakab/Poláčik 1990 - J. Jakab/Š. Poláčik: Anthropological Informations System at the Archaeological Institute of the S.A.S in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

ZWEI KINDERSKELETTE AUS DER BRONZEZEIT AUS DER PONITRIANSKA-GALERIE. Anthropologische Bestimmung zweier nichterwachsener Individuen in Hocklage aus einem Grab. Skelett Nr. 1 - Infans III (6-7 J.), in rechtsseitiger Hocklage. Skelett Nr. 2 - Infans II (5-6 J.), in linksseitiger Hocklage.

SÍDLISKOVÝ OBJEKT Z OBDOBIA AVARSKÉHO KAGANÁTU V RADVANI NAD DUNAJOM-ŽITAVE

Jozef Z á b o j n í k

Radvaň nad Dunajom, časť Žitava (okr. Komárno), poloha Dunára dülđ, parcela 2216/1, obdobie avarského kaganátu, sídlisko, obhliadka a vybratie časti objektu. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Pri výkope jamy pre oplotenie bol porušený sídliskový objekt obsahujúci črepový materiál, zlomky mazanice, zlomky zvieracích kostí, prepálené i neprepálené kamene a uhľiky. O náleze informoval autora príspevku majiteľ pozemku V. Kulhavý. Dňa 2. júna 1997 sa uskutočnila obhliadka lokality, zameraná na záchranu porušeného sídliskového objektu.

Po začistení plochy výkopu pre jamu oplotenia s rozmermi asi 1,2x1,2 m sa na úrovni spráše v hĺbke približne 0,6 m zistila priama línia - pozostatok sídliskového objektu, pravdepodobne chaty. V jej obsahu sa našli ďalšie črepy, fragmenty zvieracích kostí, kamene, kúsky mazanice a uhľikov. Chata bola zahĺbená asi 0,25-0,3 m pod úroveň spráše, jej stena bola takmer zvislá, orientovaná v smere Z-V, a dno nepatrne klesajúce. Vo vrstve nad úrovňou spráše nájdené kamene boli pravdepodobne súčasťou pece alebo ohniska nachádzajúceho sa mimo odkrytej plochy.

Vo výplni chaty sa našli početné črepy pochádzajúce predovšetkým z tiel väčších hrncovitých nádob (obr. 135). Keramické fragmenty tvorili súčasti obtáčaných exemplárov zdobených pásmi vodorovných línií a viacnásobných vlnoviek. Na fragmentoch dien (obr. 135: 15-17) sú badateľné stopy po ručnom formovaní. Šikmo zrezané okraje sú mierne zaoblené (obr. 135: 2, 18), na jednom z nich je výzdoba v podobe vpichov hrebeňom (obr. 135: 1). Materiál črepov, pomerne kvalitne vypracovaný s prímiesou jemnozrnného piesku, je prevažne tmavosivej až sivočiernej farby, v menšej miere sú zastúpené črepy hnedého, resp. svetlohnedého sfarbenia. Vypálenie je vo väčšine prípadov veľmi dobré.

Dokladom pomerne veľkých rozmerov nádob, z ktorých črepy pochádzajú, je fragment hornej časti hrncovitej nádoby (obr. 135: 18) s Ø ústia 26,5 cm, najväčším Ø vydutiny asi 31 cm a predpokladanou výškou min. 35 cm. Ide o charakteristickú sídliskovú keramiku, ktorá svojím tvarom, rozmermi, materiálom, technológiou výroby a výzdobou zodpovedá kolekcii črepového materiálu mladšej fázy sídliska v Štúrove-Obide (porovnaj Z á b o j n í k 1988, obr. 17: 3-6; 18: 1-7).

Sídliskový objekt sa nachádzal na svahu zvažujúcom sa mierne južným smerom vo vzdialenosti asi 80 m na JV od okraja pohrebiska z obdobia avarského kaganátu, skúmaného v r. 1937 a 1960 (Budinský-Krička 1956, Čilinská 1963). V priestore nekropoly je dnes rozsiahla priehľbeň vzniknutá ťažbou štrku. Na základe uvedených skutočností sa možno domnievať, že chata, ktorej časť bola vybratá, tvorila súčasť osady patriacej k spomínanému pohrebisku a možno ju datovať do 8. stor.

Literatúra

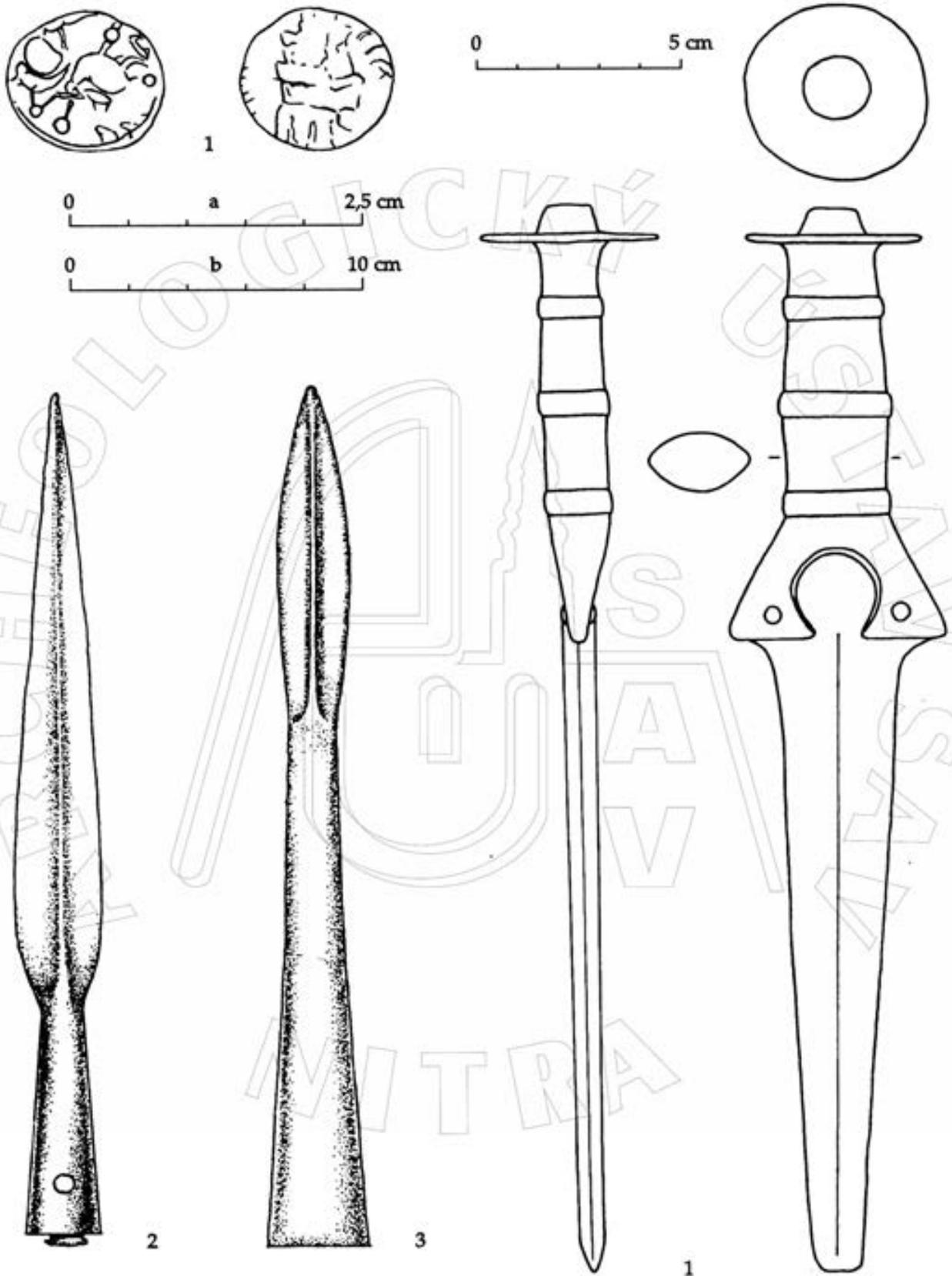
Budinský-Krička 1956 - V. Budinský-Krička: Pohrebisko z neskorej doby avarskej v Žitavskej Tóni na Slovensku. Slov. Arch. 4, 1956, 5-131.

Čilinská 1963 - Z. Čilinská: Slovansko-avarské pohrebisko v Žitavskej Tóni. Slov. Arch. 11, 1963, 87-120.

Z á b o j n í k 1988 - J. Z á b o j n í k: On the problems of settlements of the Avar Khaganate Period in Slovakia. Arch. Rozhledy 40, 1988, 401-437.

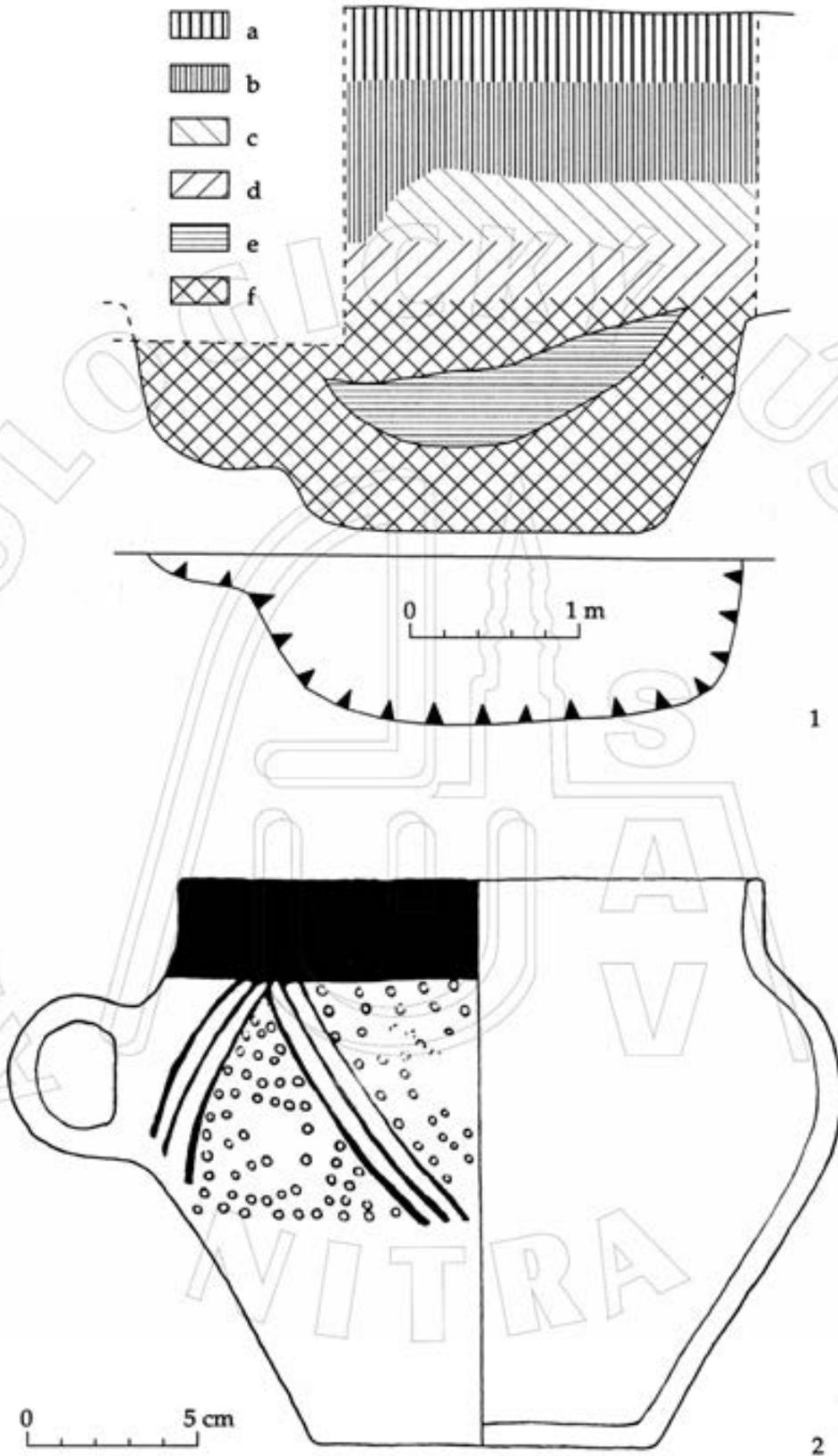
SIEDLUNGSOBJEKT AUS DER ZEIT DES AWARISCHEN KAGANATS IN RADVAŇ NAD DUNAJOM-ŽITAVA. Erkundung und Bergung eines Teiles des Objektes - einer Hütte aus der Zeit des awarischen Kaganats in Radvaň nad Dunajom, Teil Žitava (Bez. Komárno) in der Lage Dunára dülő. Bei der Aushebung einer Grube für Umzäunung auf dem Grundstück von Vladimír Kulhavý wurde aus Radvaň nad Dunajom ein Siedlungsobjekt gestört. Es handelt sich wahrscheinlich um eine W-O orientierte Hütte. Sie enthielt Keramikfragmente, Steine, Bruchstücke von Tierknochen, Lehmverputzbrocken und Holzkohlestückchen. Das ausgeprägte Scherbenmaterial (Abb. 135) stammt von verhältnismäßig großen scheibengedrehten Gefäßen aus qualitativem Material mit guter Brennung und einem Dekor aus umlaufenden Linien und mehrfachen Wellenlinien. Es ist dies eine charakteristische Siedlungskeramik, die mit ihrer Form, den Ausmaßen, dem Material, der Herstellungstechnologie und Verzierung der Kollektion von Scherbenmaterial aus der jüngeren Phase der Siedlung in Štúrovo-Obid entspricht (vgl. *Zábojník 1988*, Abb. 17: 3-6; 18: 1-7). Das Siedlungsobjekt befand sich auf dem leicht nach Süden sich senkenden Hang in ca. 80 m Entfernung südöstlich vom Rand des Gräberfeldes aus der Zeit des awarischen Kaganats, das in den J. 1937 und 1960 untersucht wurde (*Budinský-Krička 1956*; *Čilinská 1963*). Aufgrund der angeführten Tatsachen ist zu vermuten, daß die Hütte, von der ein Teil geborgen wurde, einen Bestandteil der zum erwähnten Gräberfeld gehörenden Siedlung gebildet hat und etwa in das 8. Jh. datierbar ist.

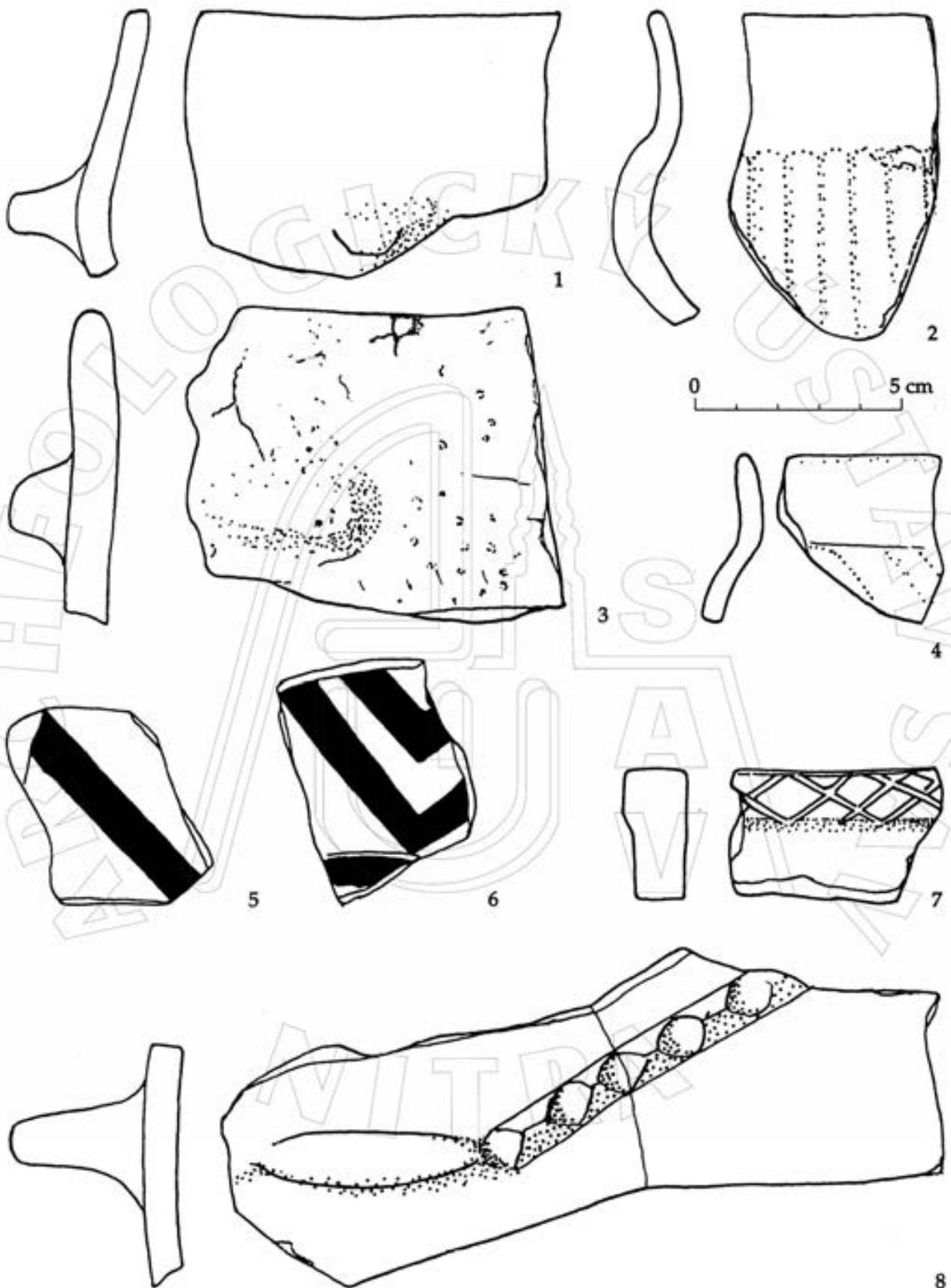

Obr. 1. 1 - Hubina. Strieborná drachma; 2-3 - Čachtice. Železný (2) a bronzový (3) hrot kopije. Mierka a=1; b=2-3. (Bača/Krupa, 21)

Obr. 2. Neznáma lokalita. Bronzový meč (Bartík, 21)

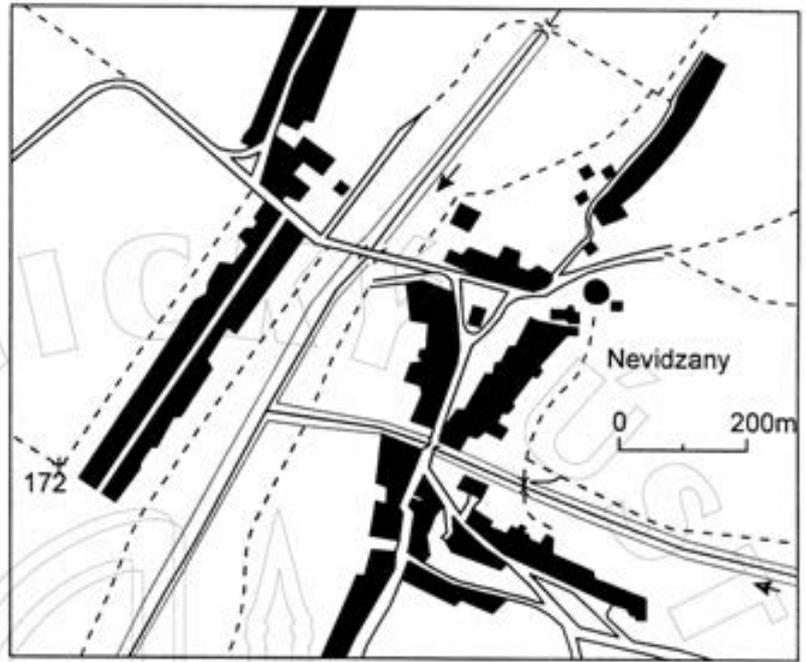
Obr. 3. Bratislava, časť Rusovce. 1 - objekt z doby halštatskej, profil a pôdorys. Legenda: a, b - navážka; c - tmavohnedá hlina; d - čierna hlina; e, f - tmavohnedá výplň objektu s vrstvou hlíny premiešanou s kúskami vypálenej hlíny. 2 - nádoba z doby halštatskej. (Bazovský, 26)

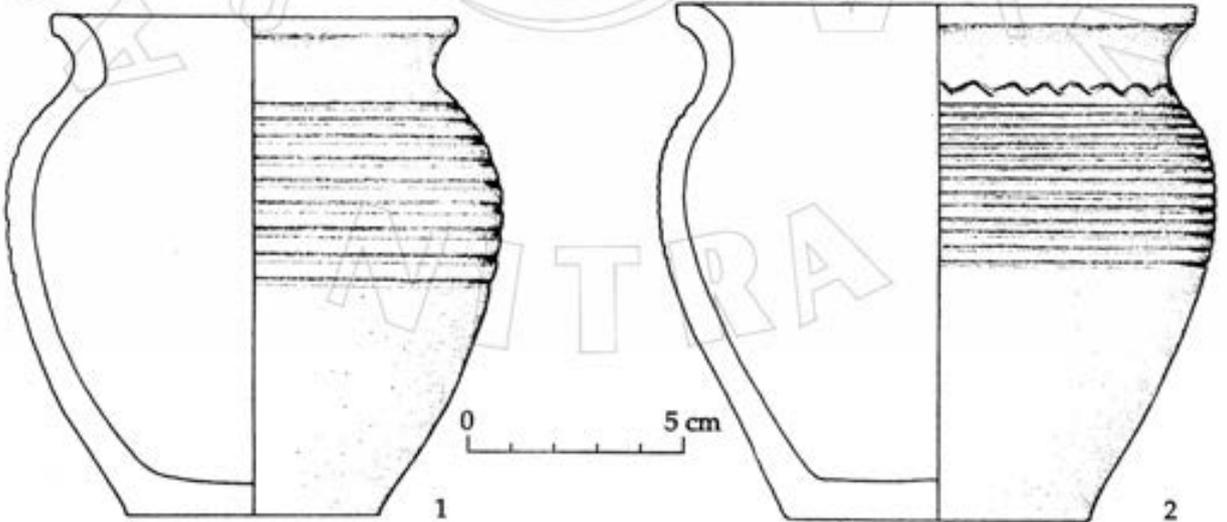
Obr. 4. Bratislava, časť Rusovce. Výber črepov z doby halštatskej. (Bazovský, 26)

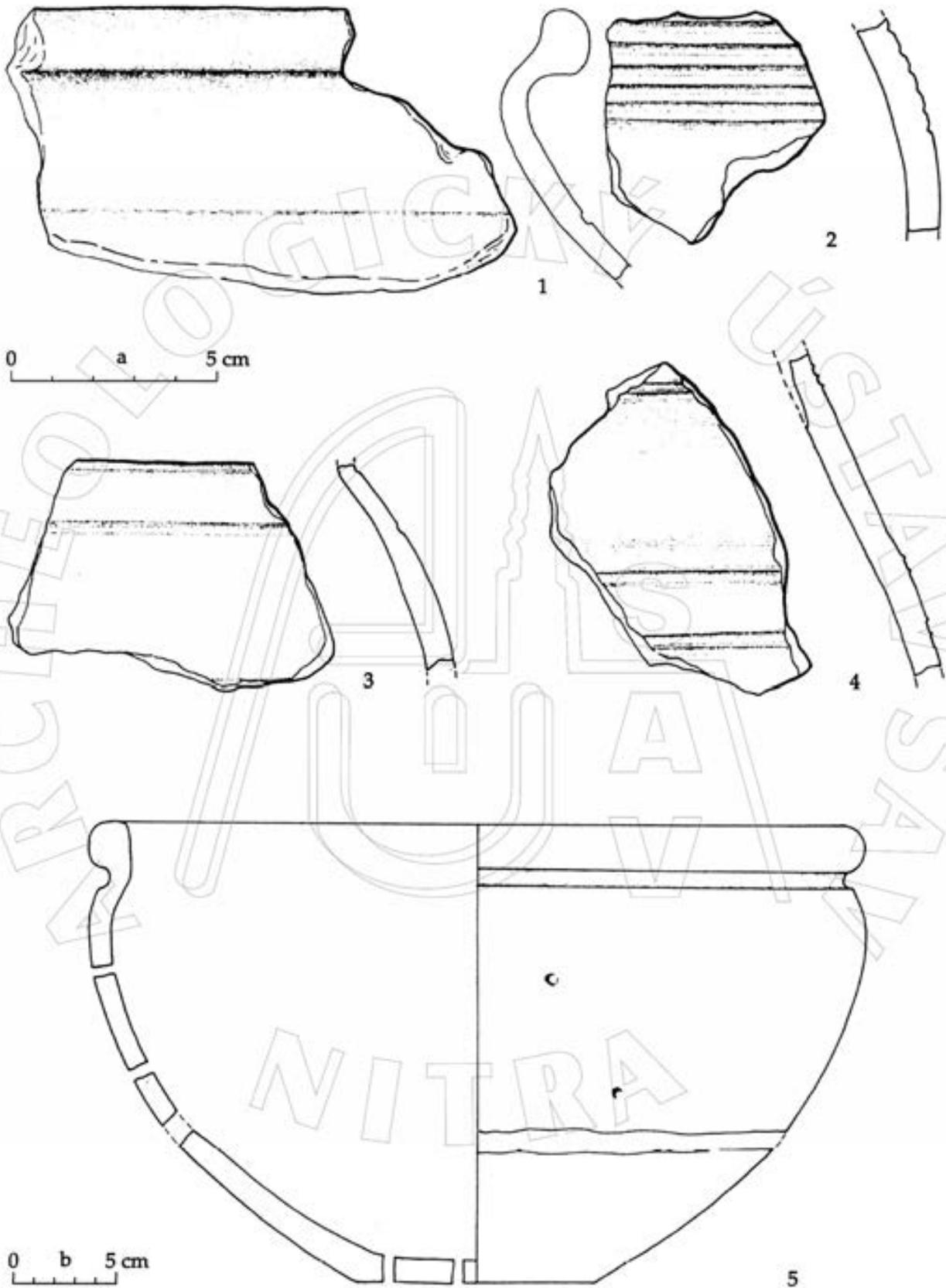
Obr. 5. Nitra, časť Čermáň.
Makrolitické čepeľové škrabadlo.
(Bárta, 27)

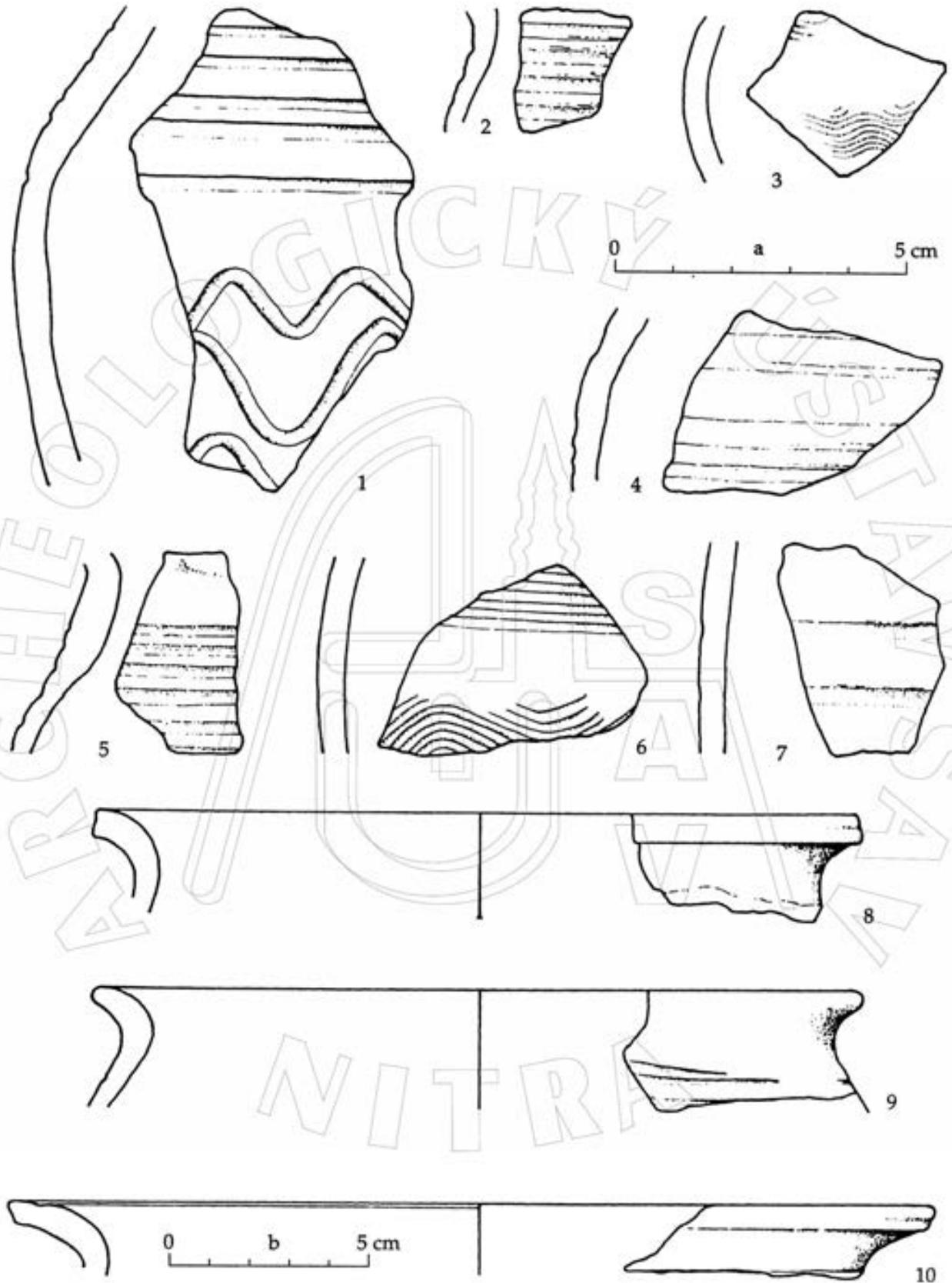
Obr. 6. Nevidzany. Miesto nálezu hrobu (?) označené čiernym
krížkom. (Bátora, 28)

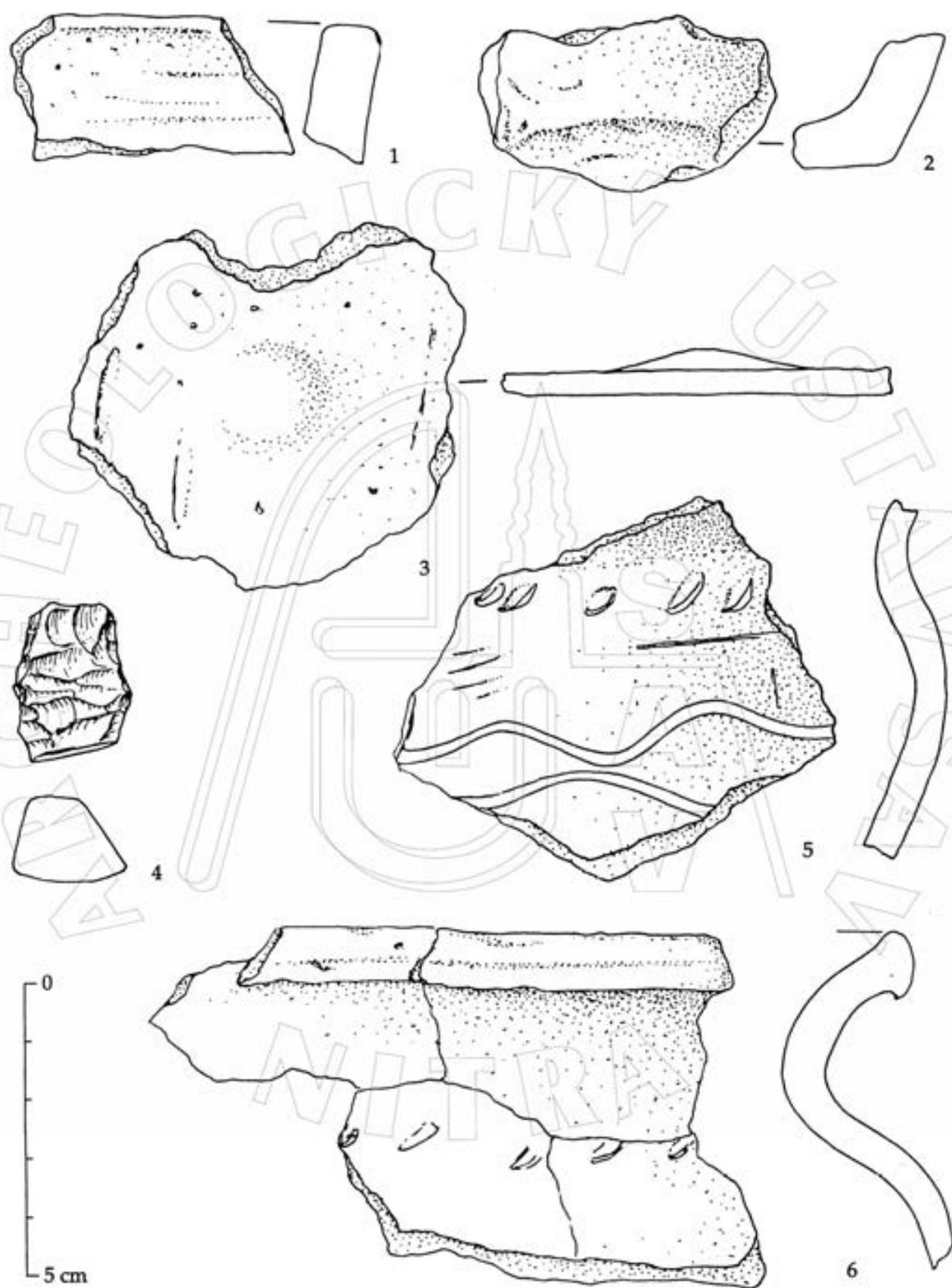
Obr. 7. Nevidzany. Keramika zo slovanského hrobu (?). (Bátora, 27)

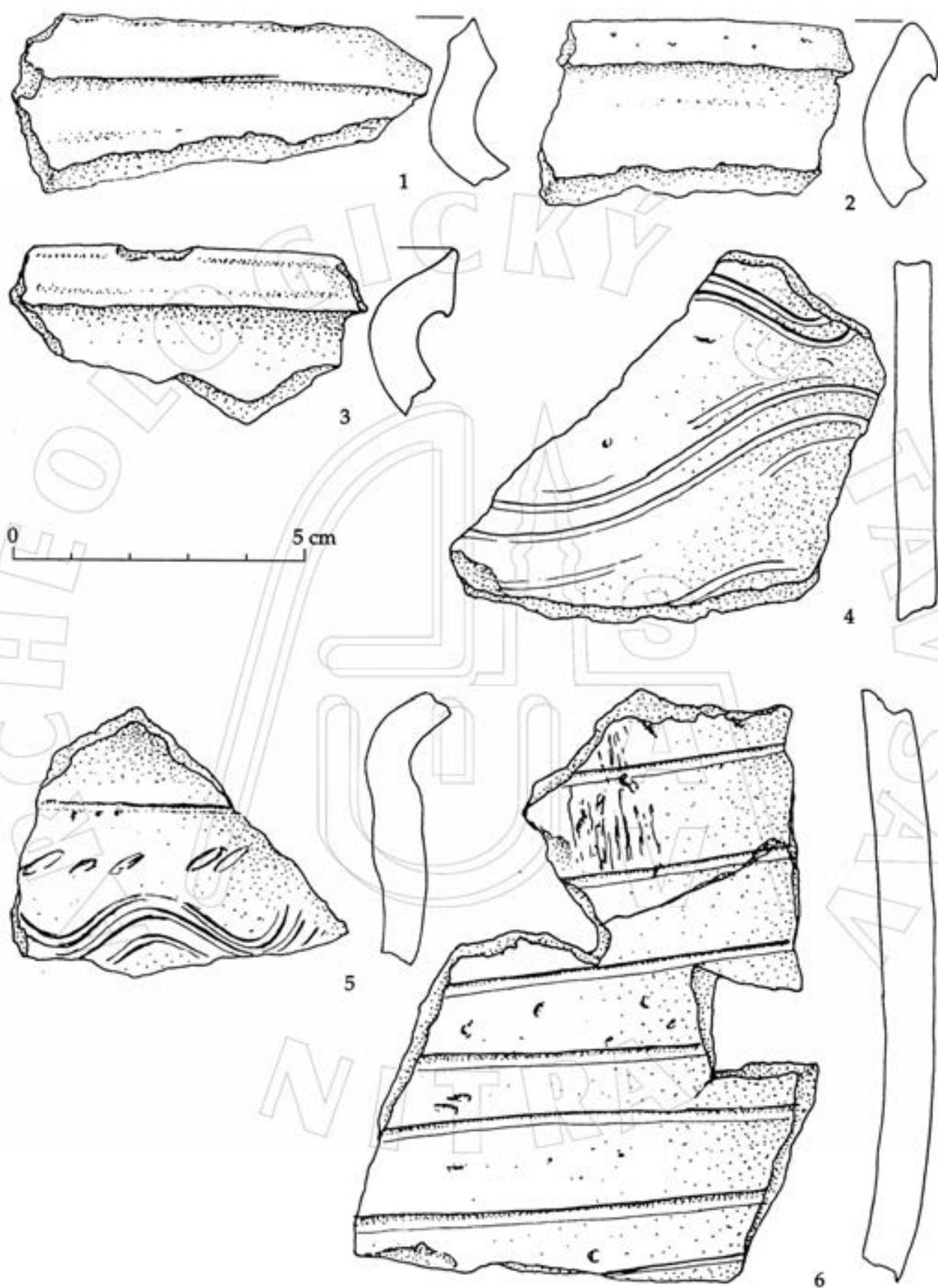
Obr. 8. Slepčany. 1, 3-5 - keramika z doby laténskej; 2 - črep z včasnostredovekého obdobia. Mierka a=1-4; b=5. (Bátori, 28)

Obr. 9. Nitra (Zoborský kláštor). Výber nálezov keramiky z 9.-11. stor. Mierka a=1-7; b=8-10. (Bednár/Samuel/Chorvátová, 29)

Obr. 10. Obišovce. Výber nálezov z praveku a stredoveku. (Béřeš, 29)

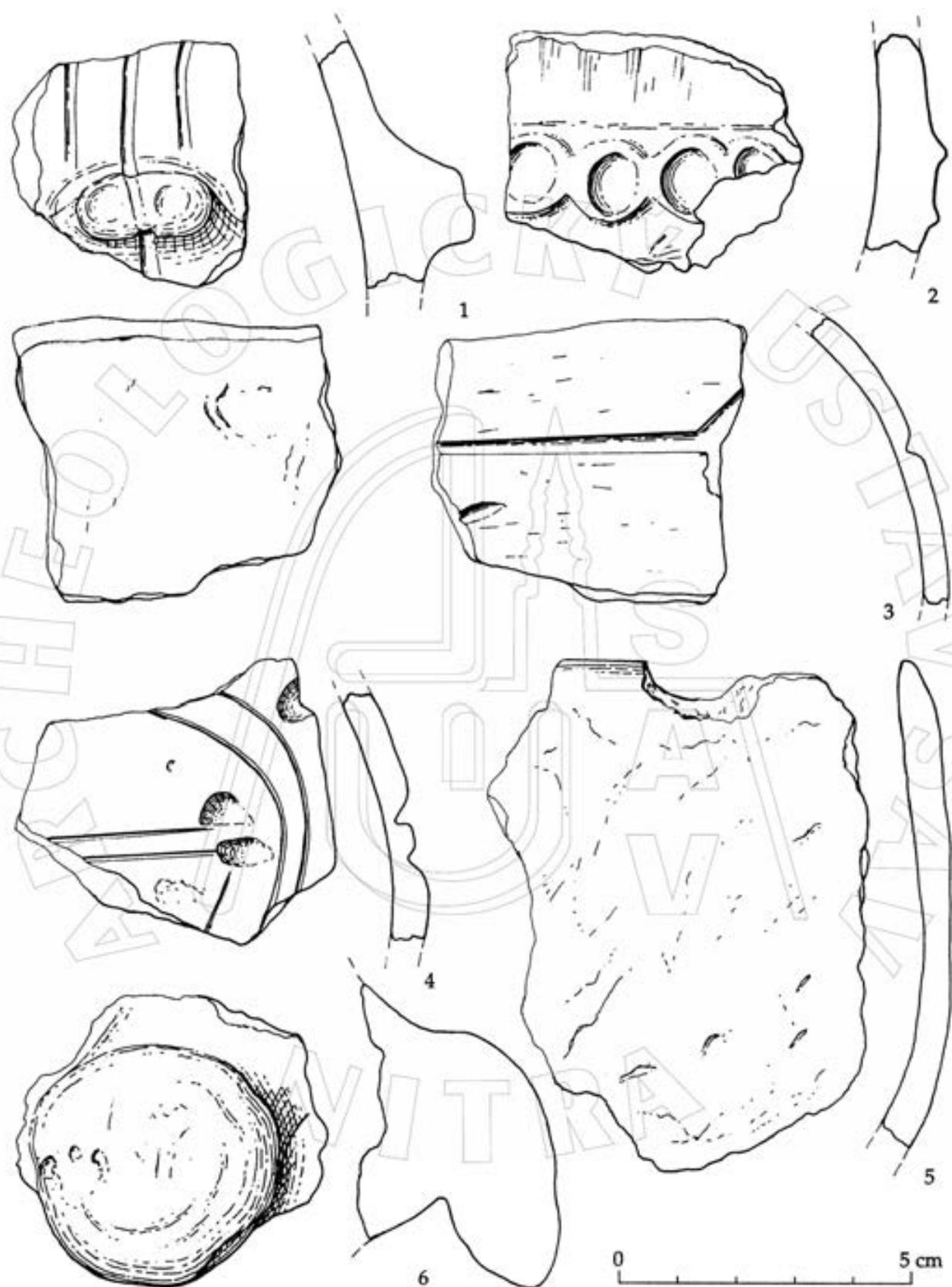

Obr. 11. Obišovce. Výber keramických nálezov z objektu z konca 12.-13. stor. (Béreš, 30)

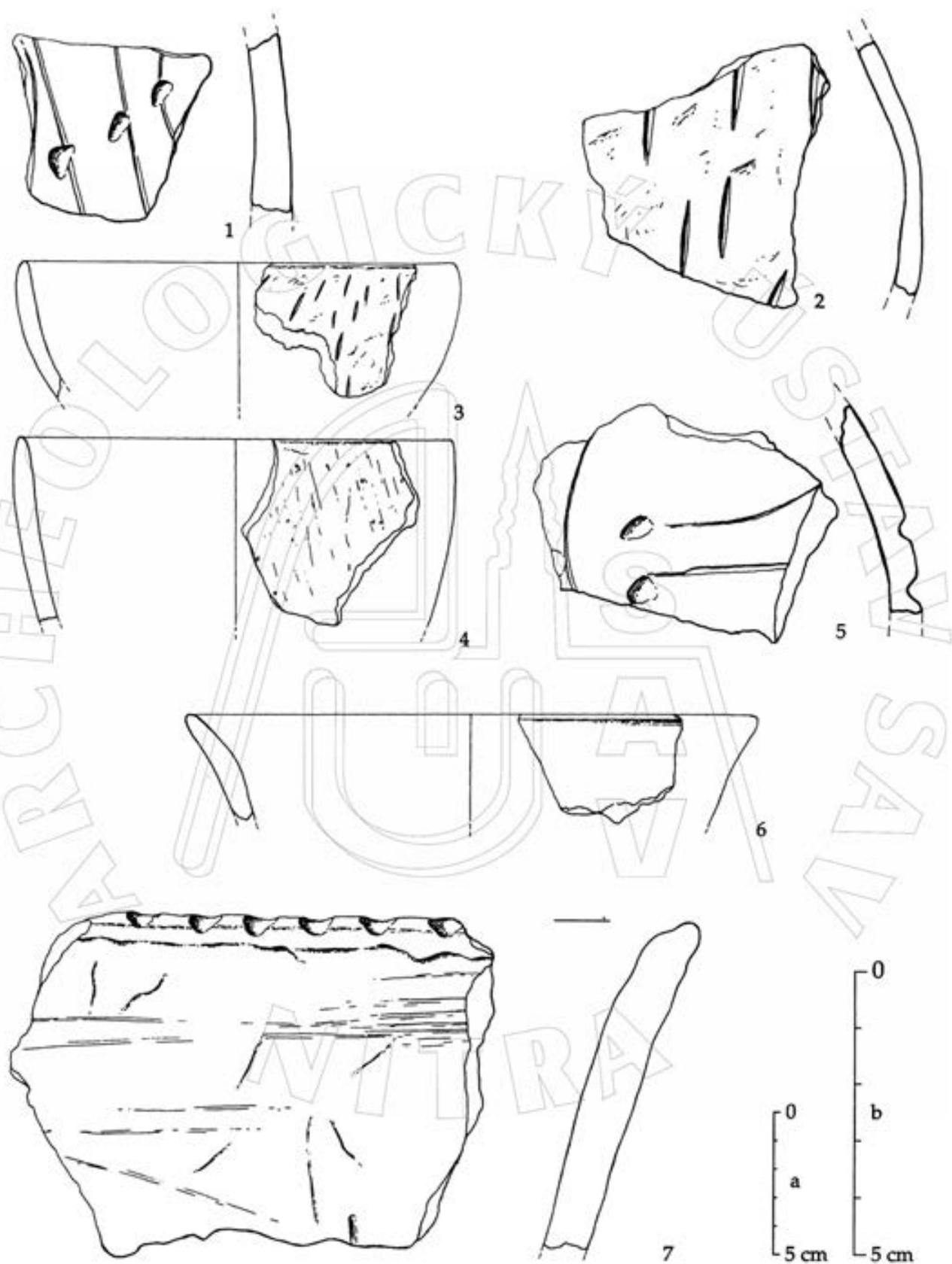

2

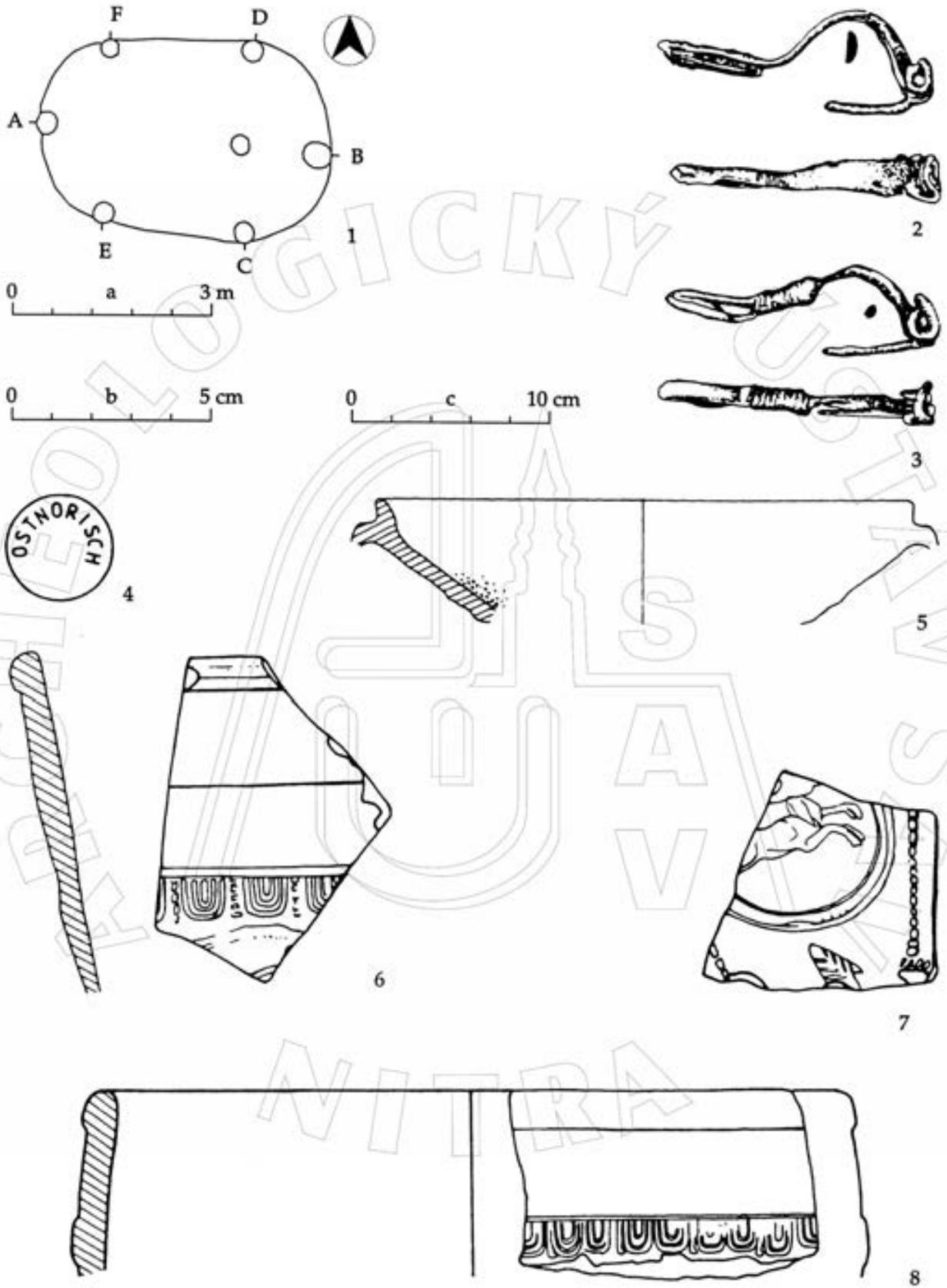
Obr. 12. 1 - Sikenička. Letecký pohľad na lokalitu; 2 - Lieskovec. Eneolitické výšinné sídlisko. (Blažová/Kuzma/Rajtár, 32)

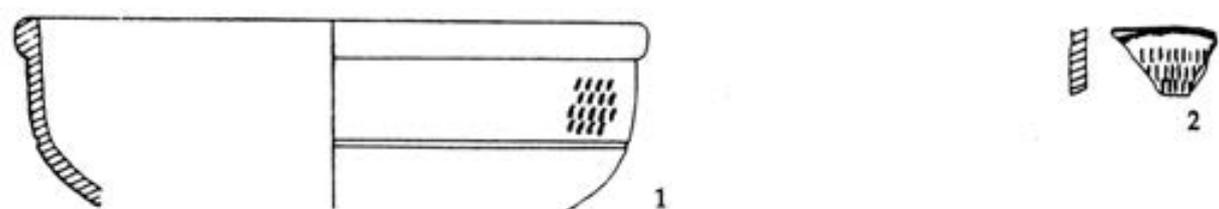
Obr. 13. Ludanice. Keramika z vrstvy. (Březinová/Tirpák, 35)

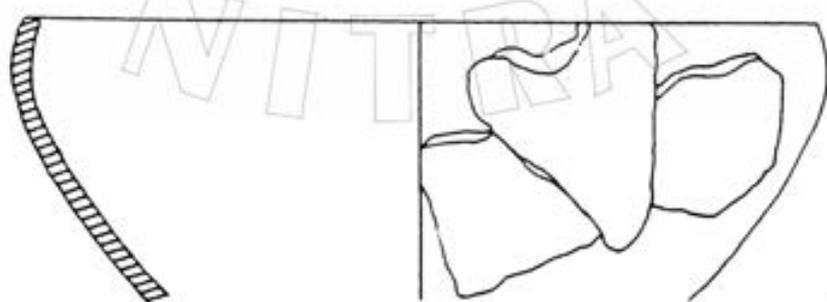
Obr. 14. Ludanice. Keramika z vrstvy. Mierka a=3, 4, 6, 7; b=1, 2, 5. (Březinová/Tirpák, 35)

Obr. 15. Bratislava, časť Devínska Nová Ves. Objekt 8/97. Výber nálezov. Mierka a=1; b=2, 3, 6-8; c=5. (Elschek, 36)

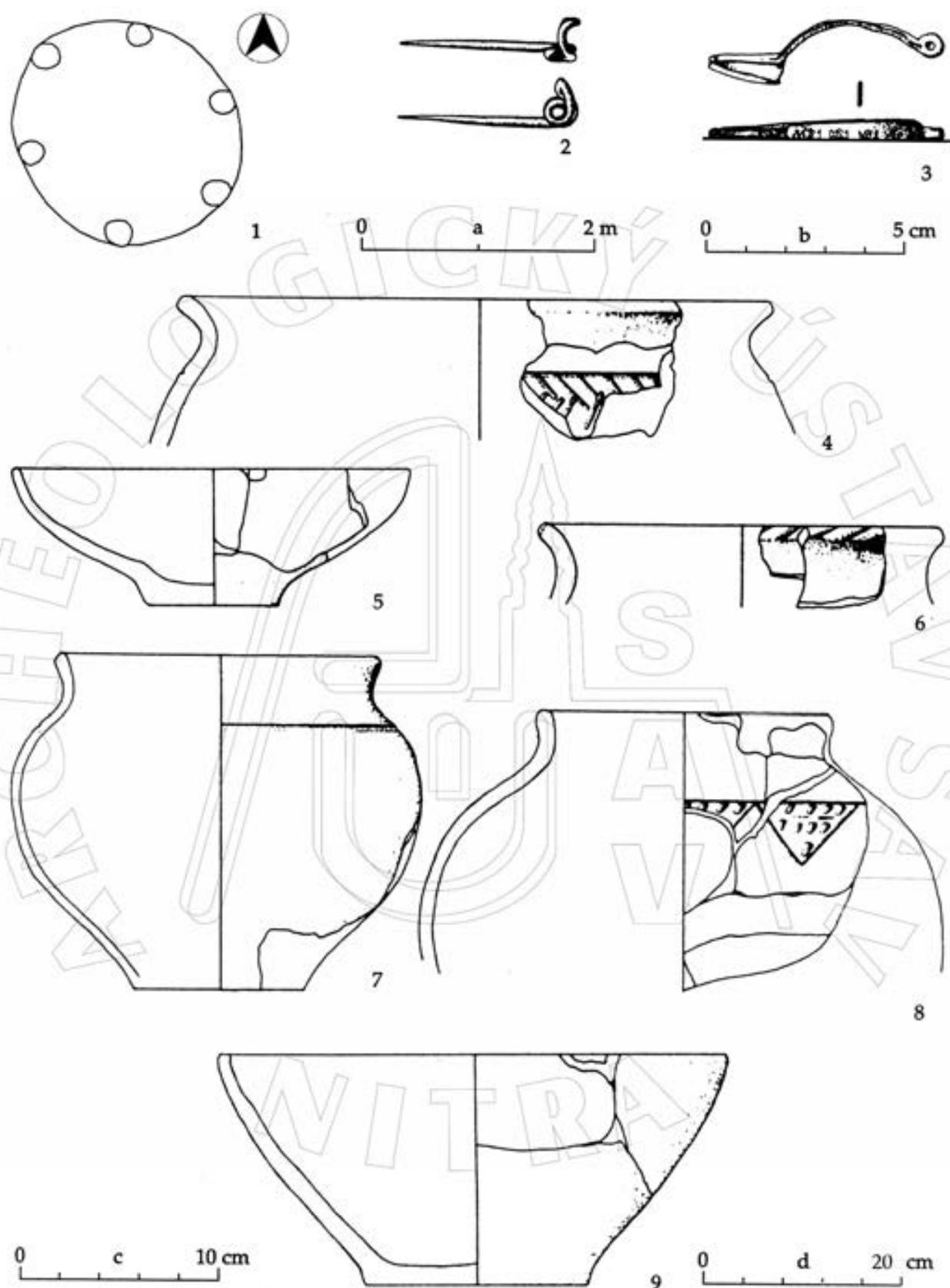

0 10 cm

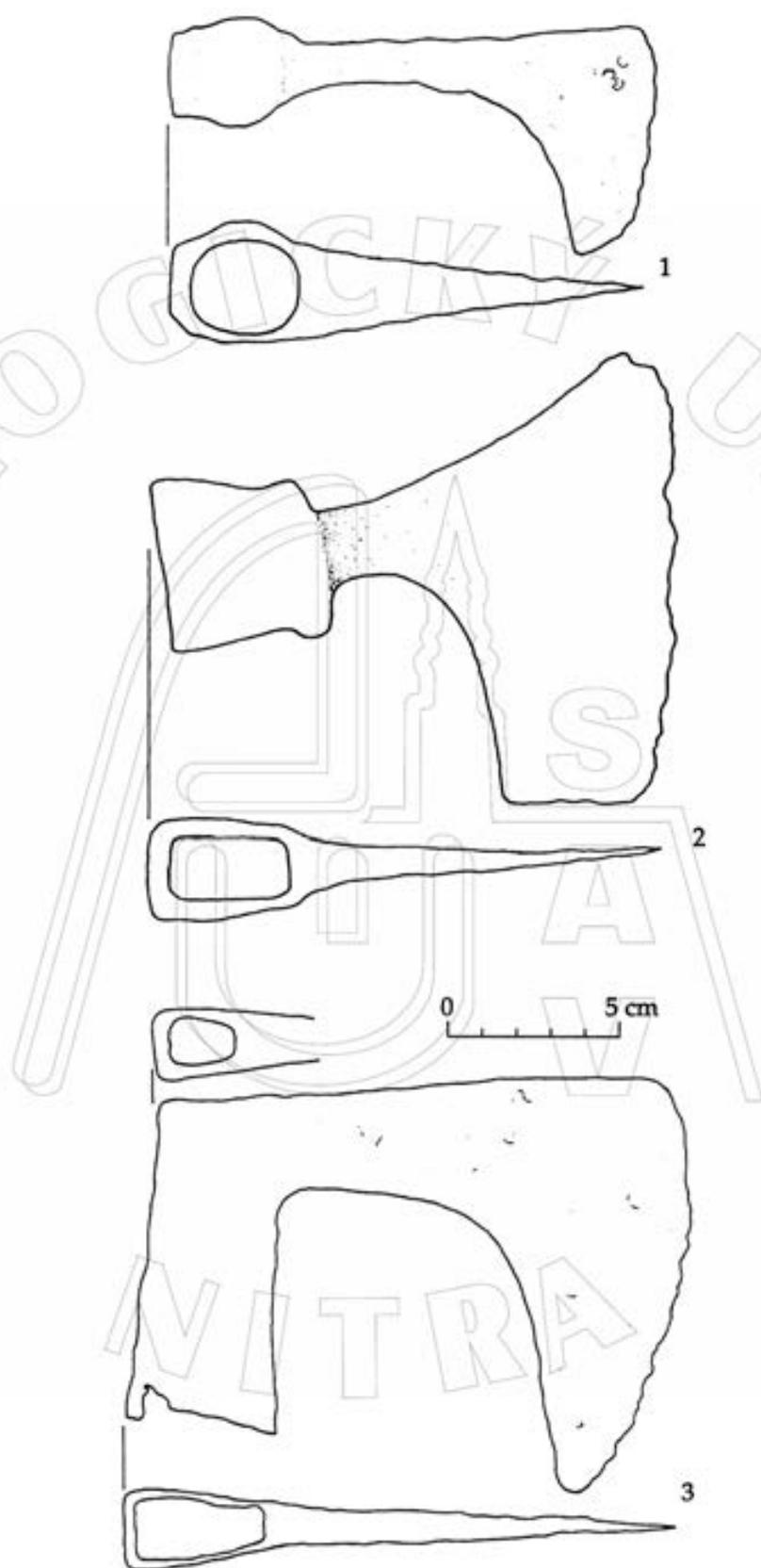

8

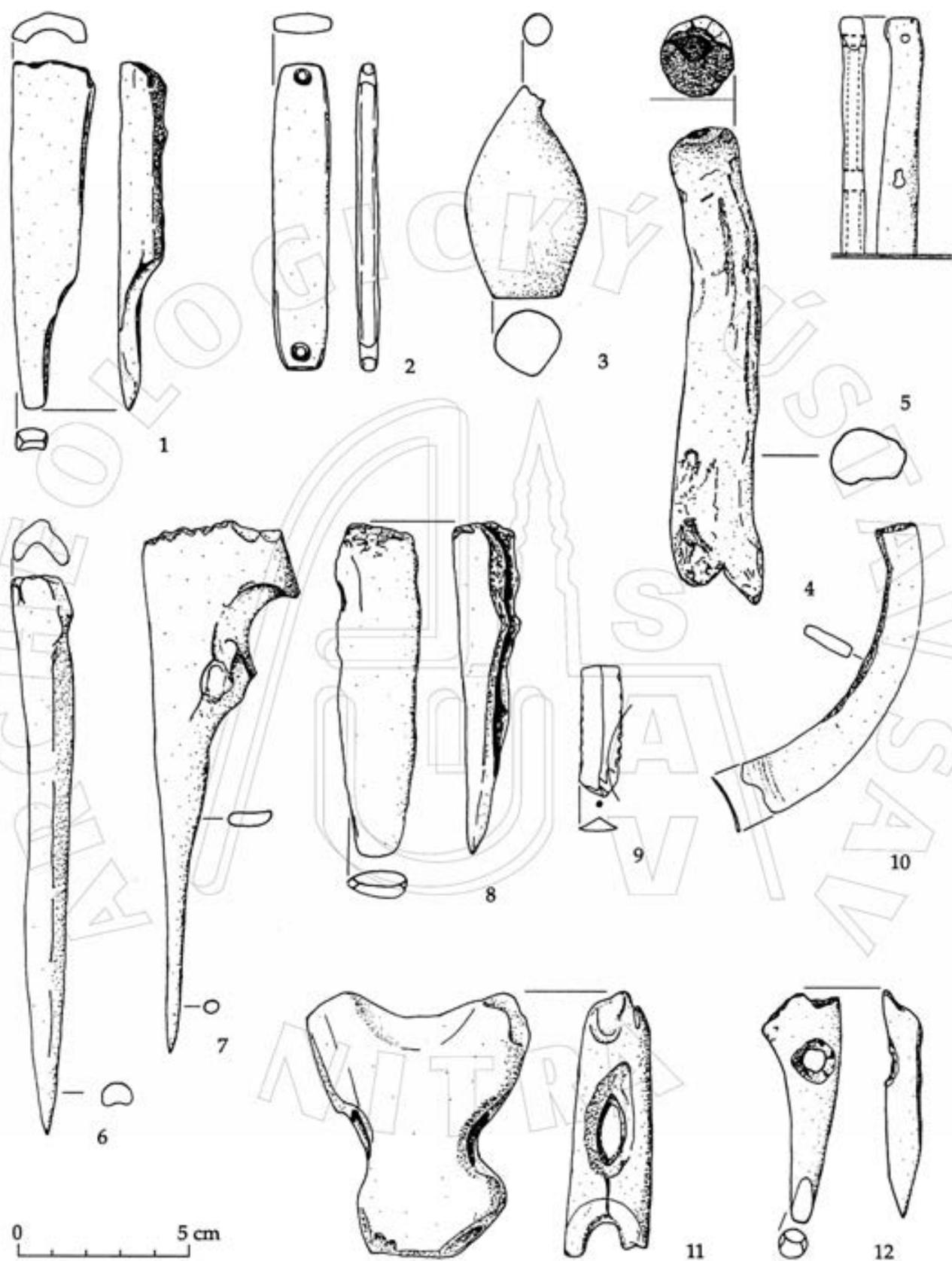
Obr. 16. Bratislava, časť Devínska Nová Ves. Objekt 8/97. Výber nálezov (Elschek, 36)

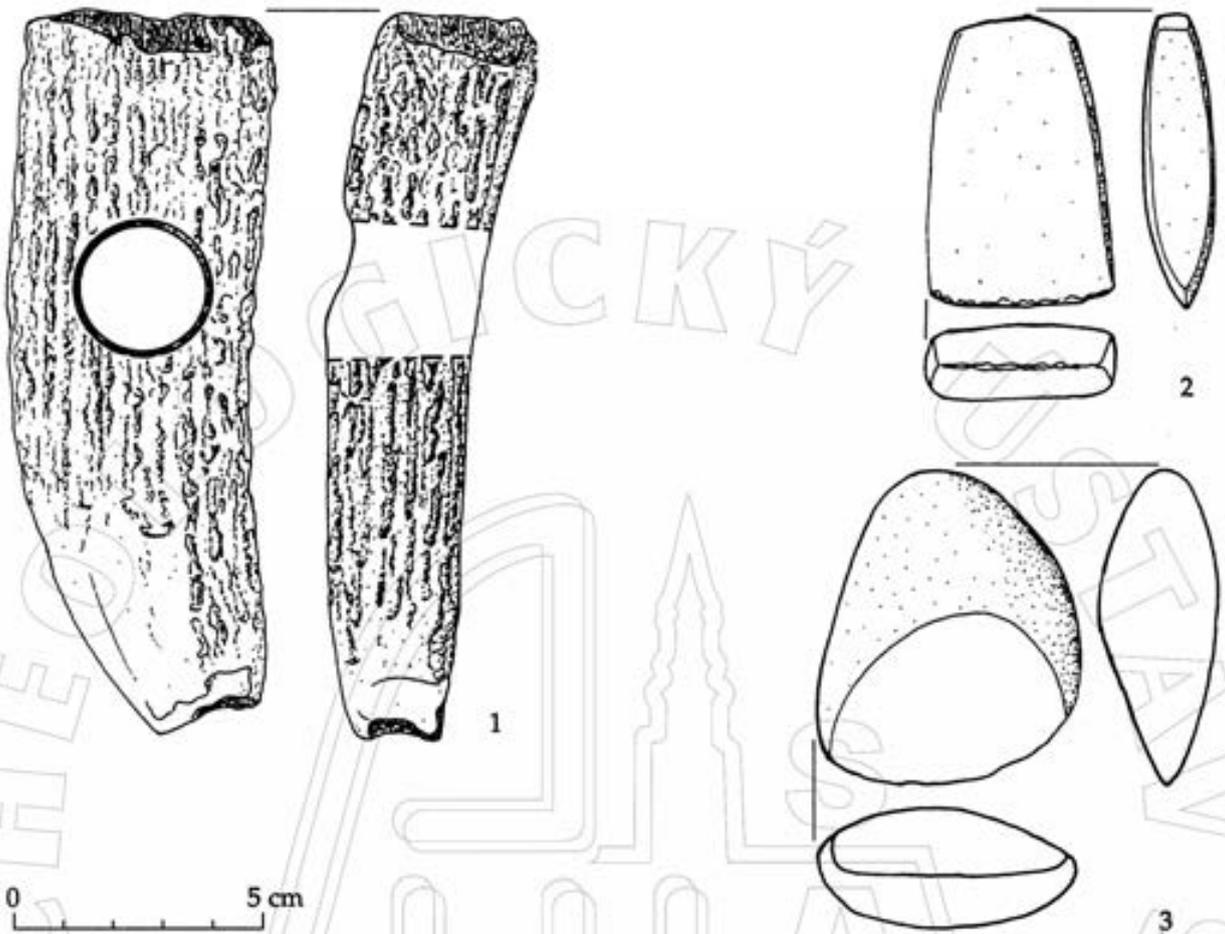
Obr. 17. Láb. 1 - objekt 2/97; 2-9 - výber nálezov z objektu 2/97. Mierka a=1; b=2, 3; c=4-7, 9; d=8. (Elschek, 38)

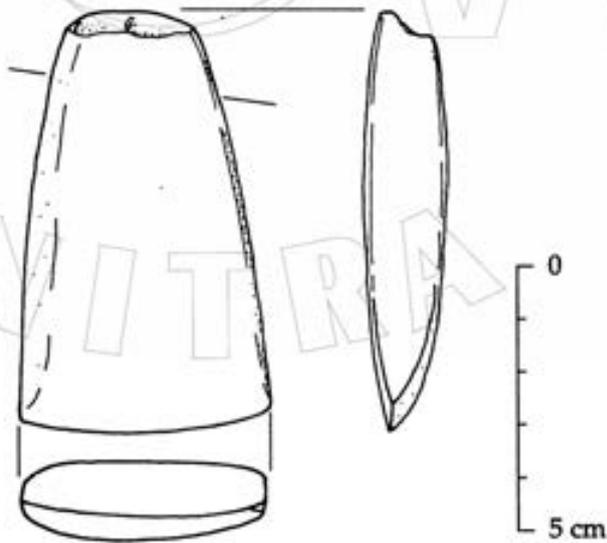
Obr. 18. Neznáme nálezisko. Železné sekery nájdené v Trnavskom cukrovaru. (Farkaš, 39)

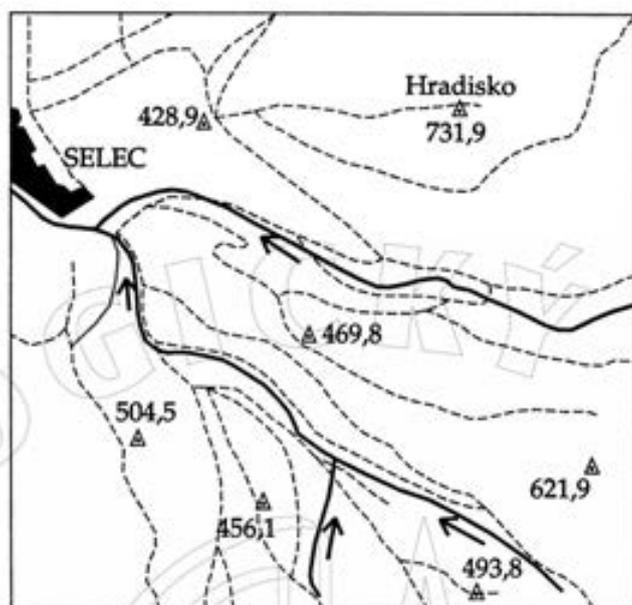
Obr. 19. Ivanovce (Skala). Kostená, parohová a kamenná industria a hlinená hrkálka (3). (Farkaš, 40)

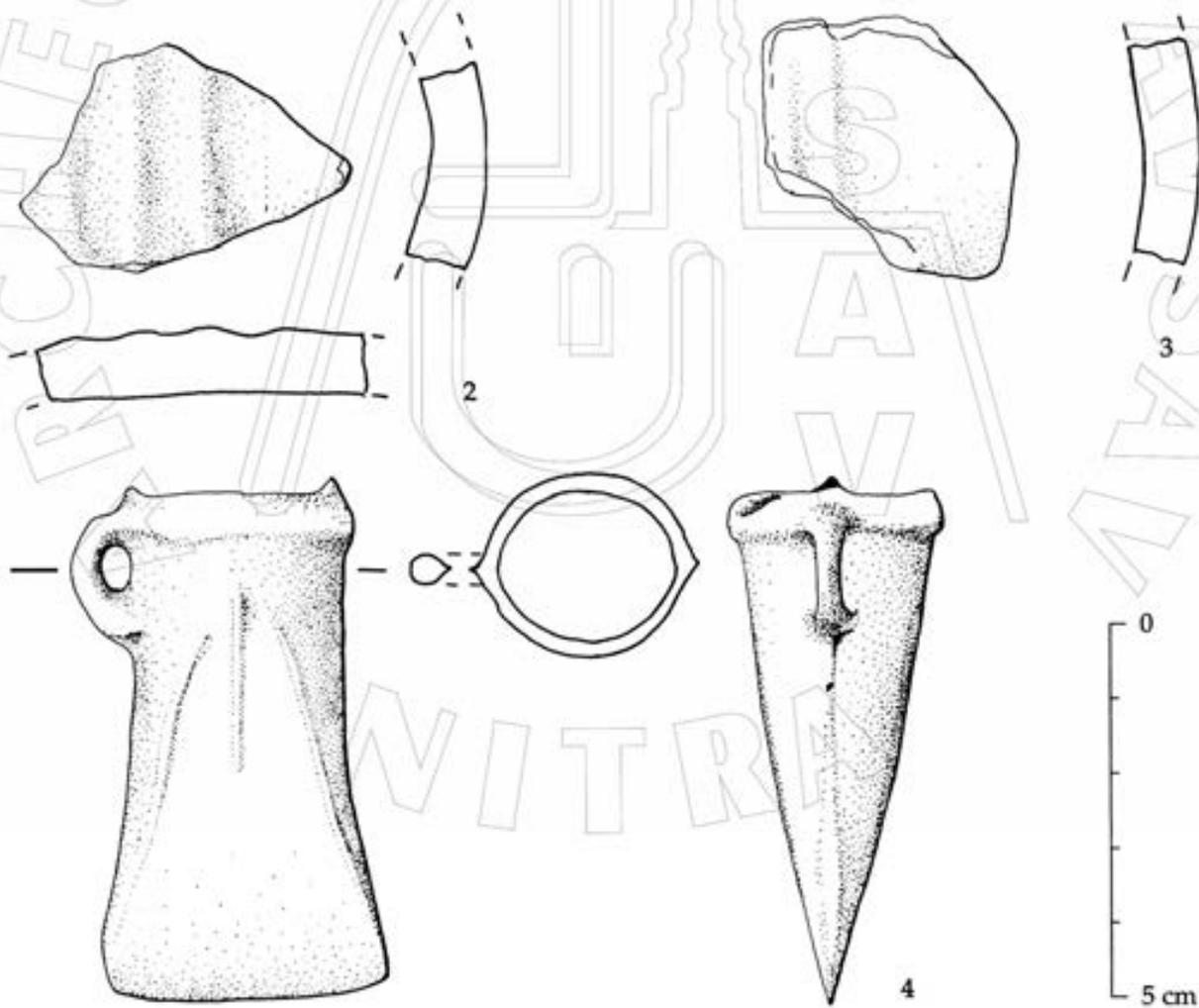
Obr. 20. Ivanovoce, (Skala). Parohová a kamenná industria. (Farkaš, 41)

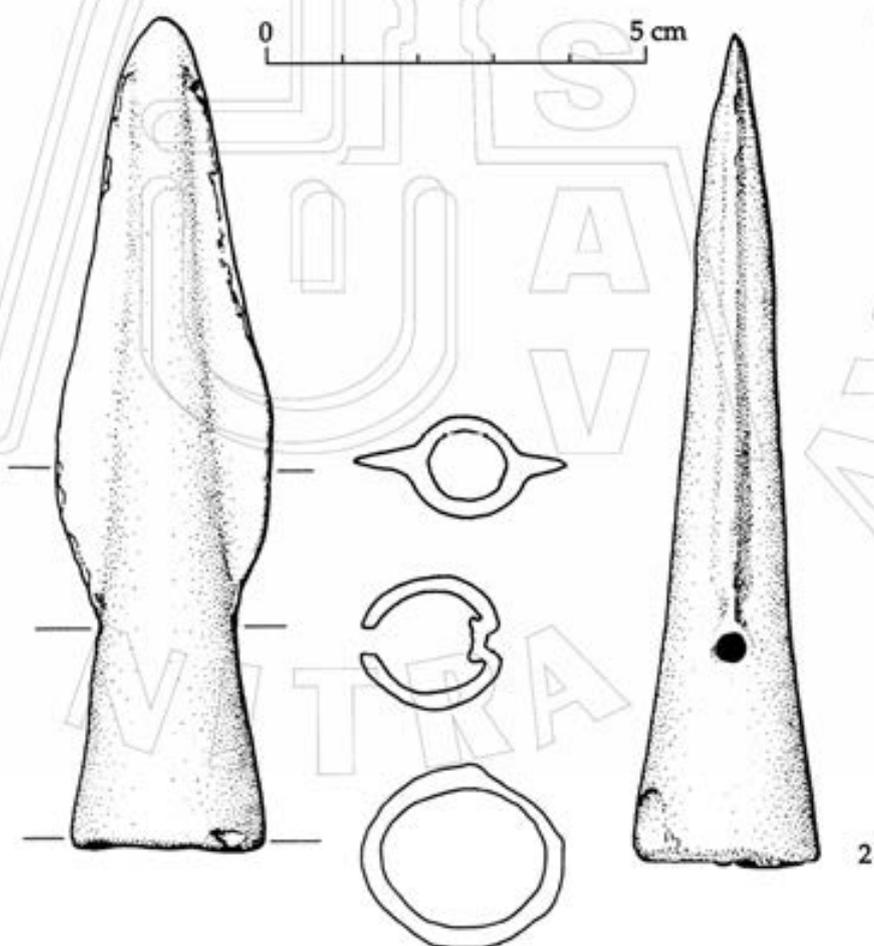
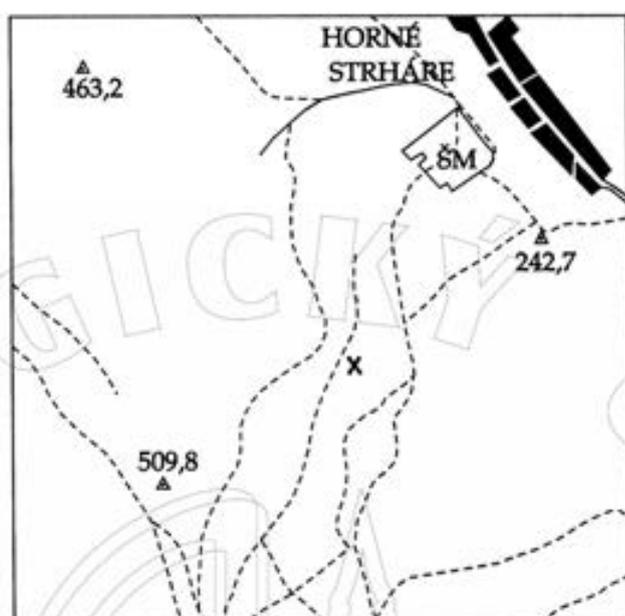
Obr. 21. Okolie Senice. Jadeitová sekerka. (Farkaš/Hovorka, 42)

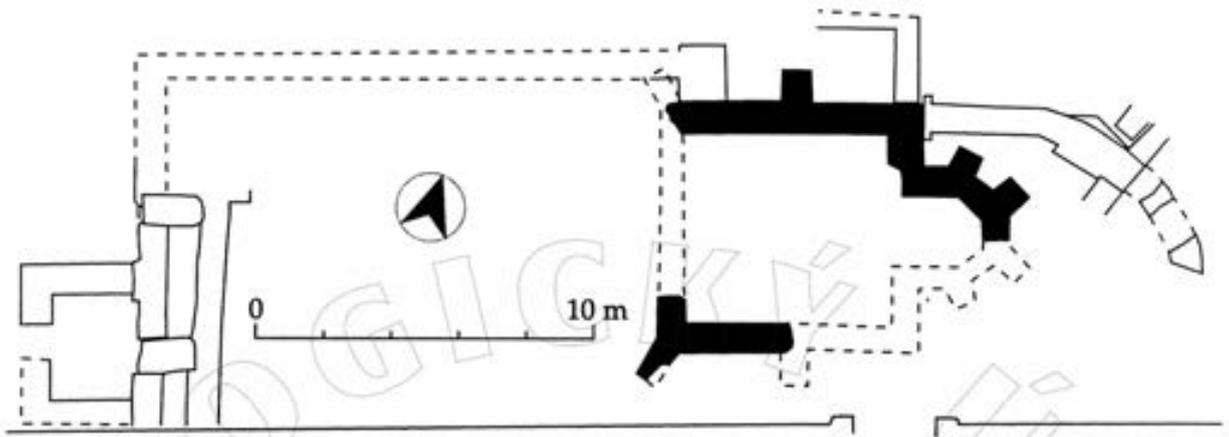
1

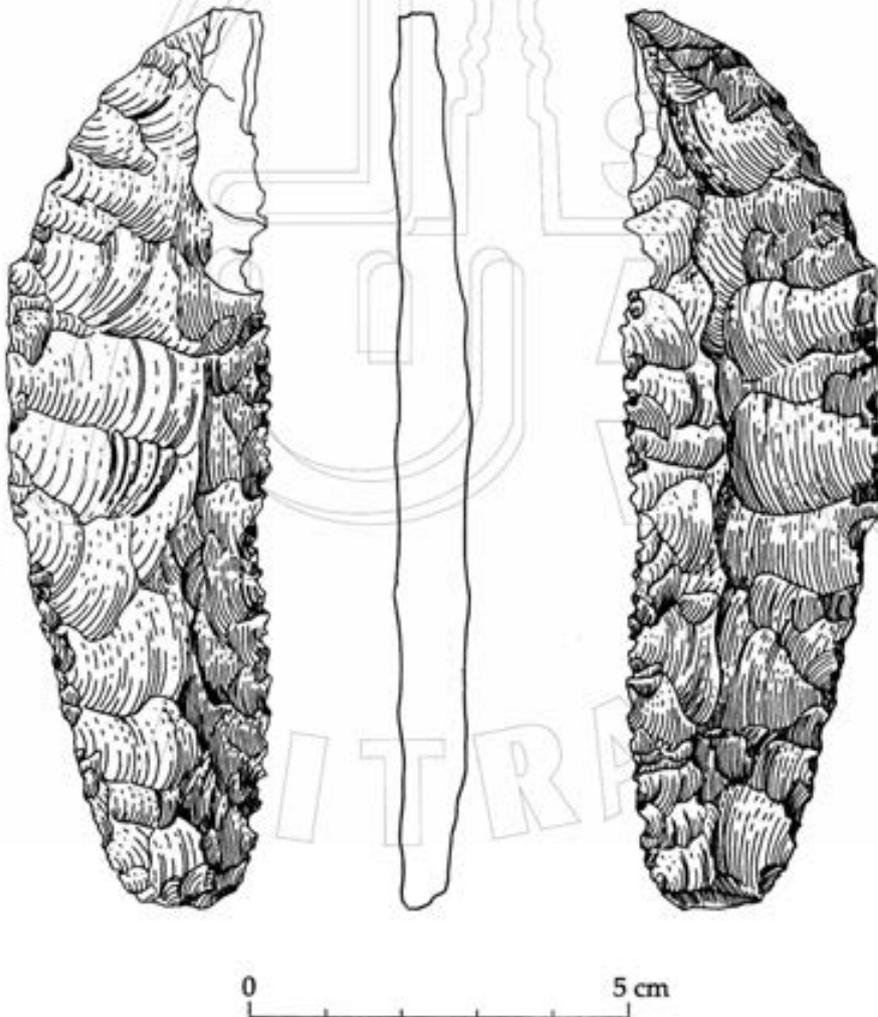
Obr. 22. Selec. 1 - situačný plán hradiska; 2-4 - keramika a bronzová sekera z hradiska (Furmánek, 43)

Obr. 23. Horné Strháre. 1 - situačný plán (x - miesto nálezu); 2 - bronzový hrot kopije. (Furmánek, 44)

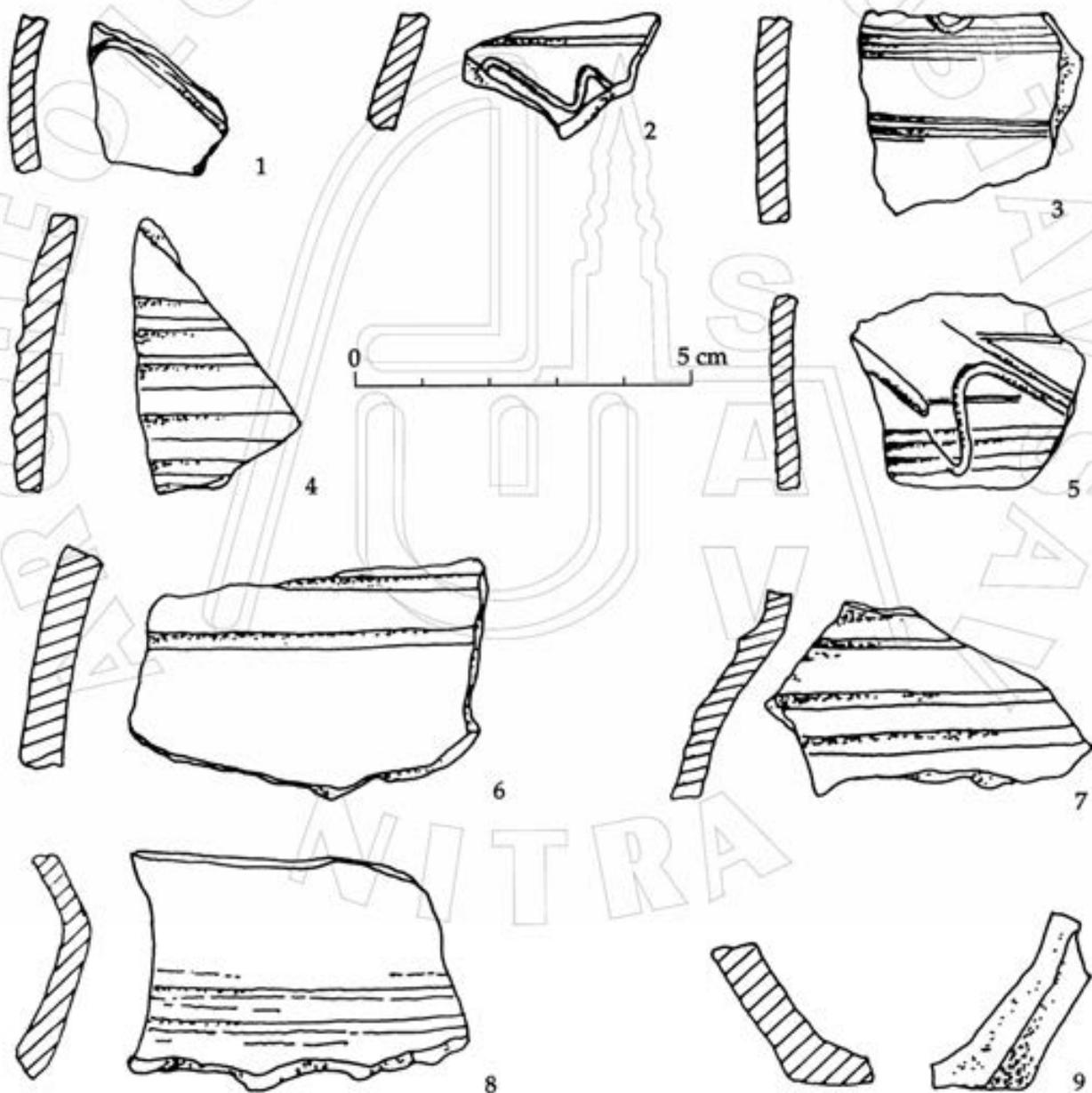
Obr. 24. Trnava. Odkrytý pôdorys Kostola sv. Michala. (Füryová, 44)

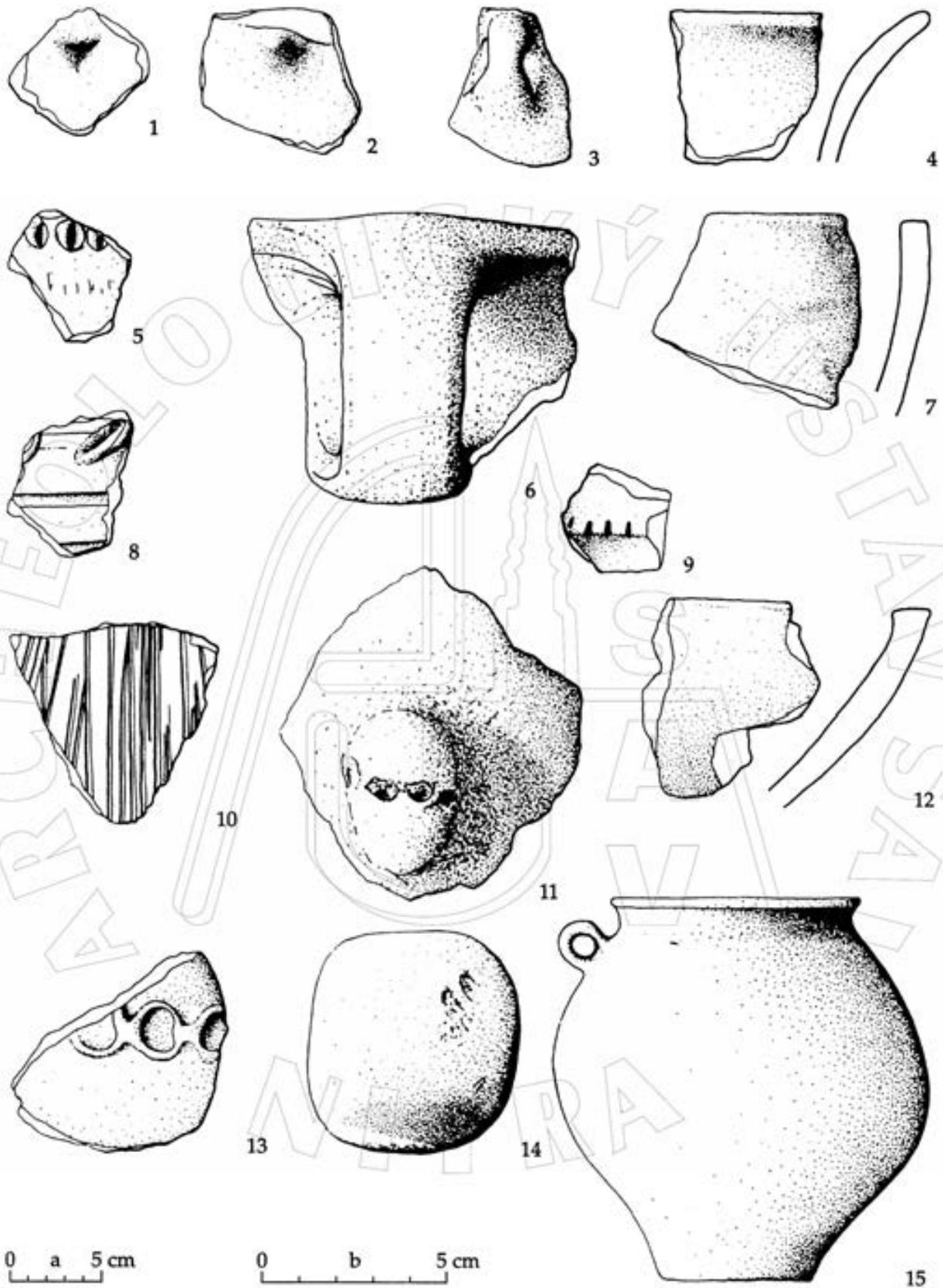
Obr. 25. Lúčky (Na pláňach). Kosákovitý nástroj z pazúrika, (Gačková, 46)

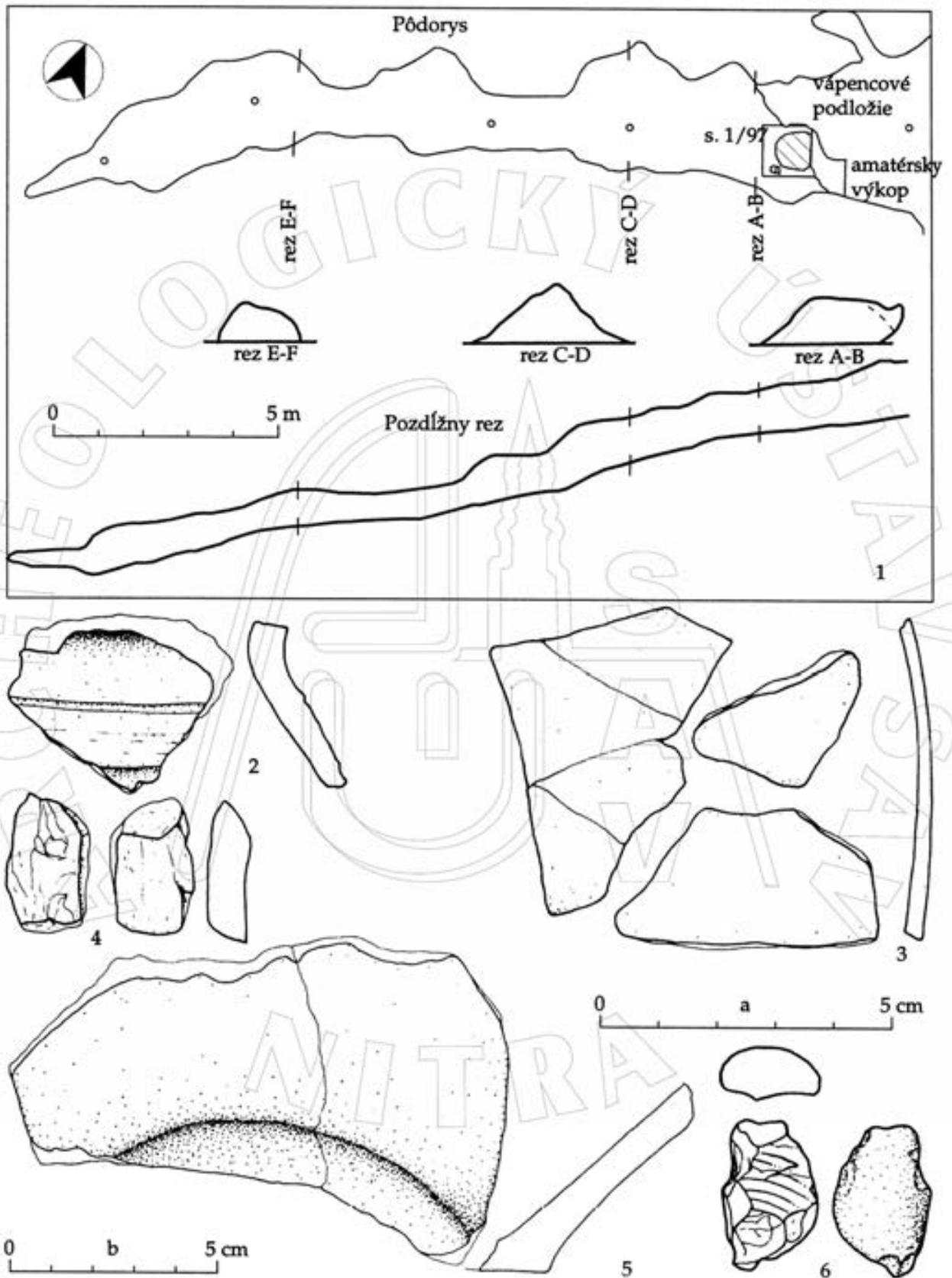
Obr. 26. Kežmarok (Nám. požiarnikov). Strieborná minca. (Giertlová, 49)

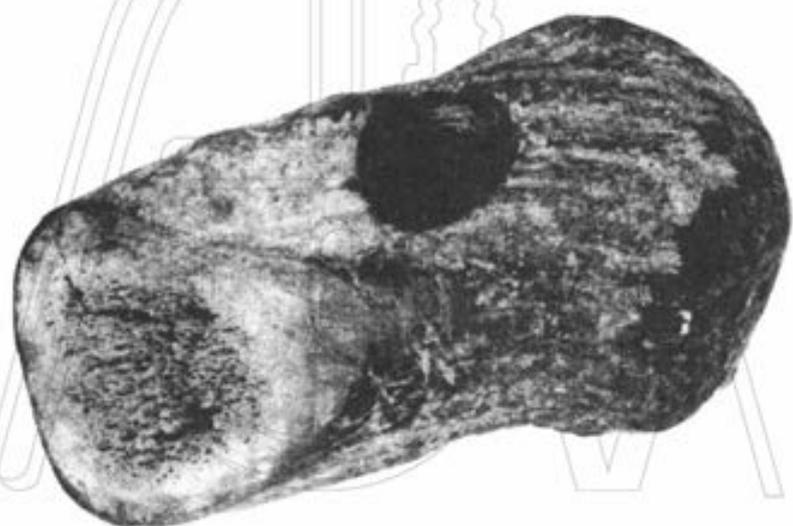
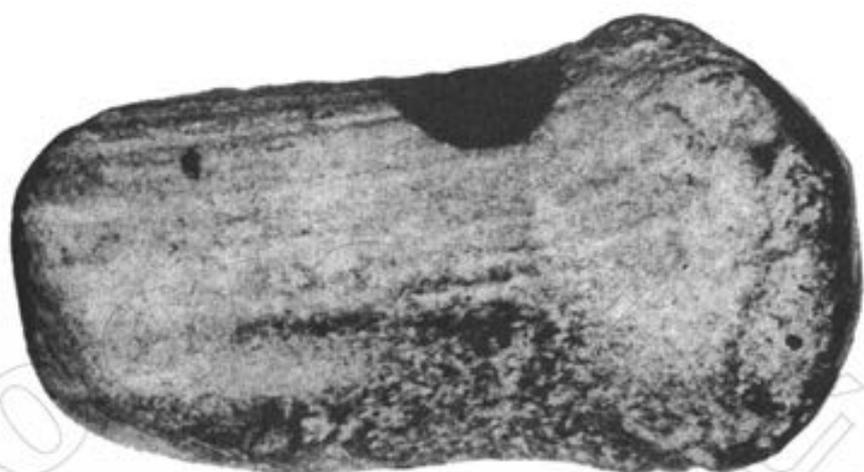
Obr. 27. Kežmarok. Výber stredovekej keramiky. (Giertlová, 49)

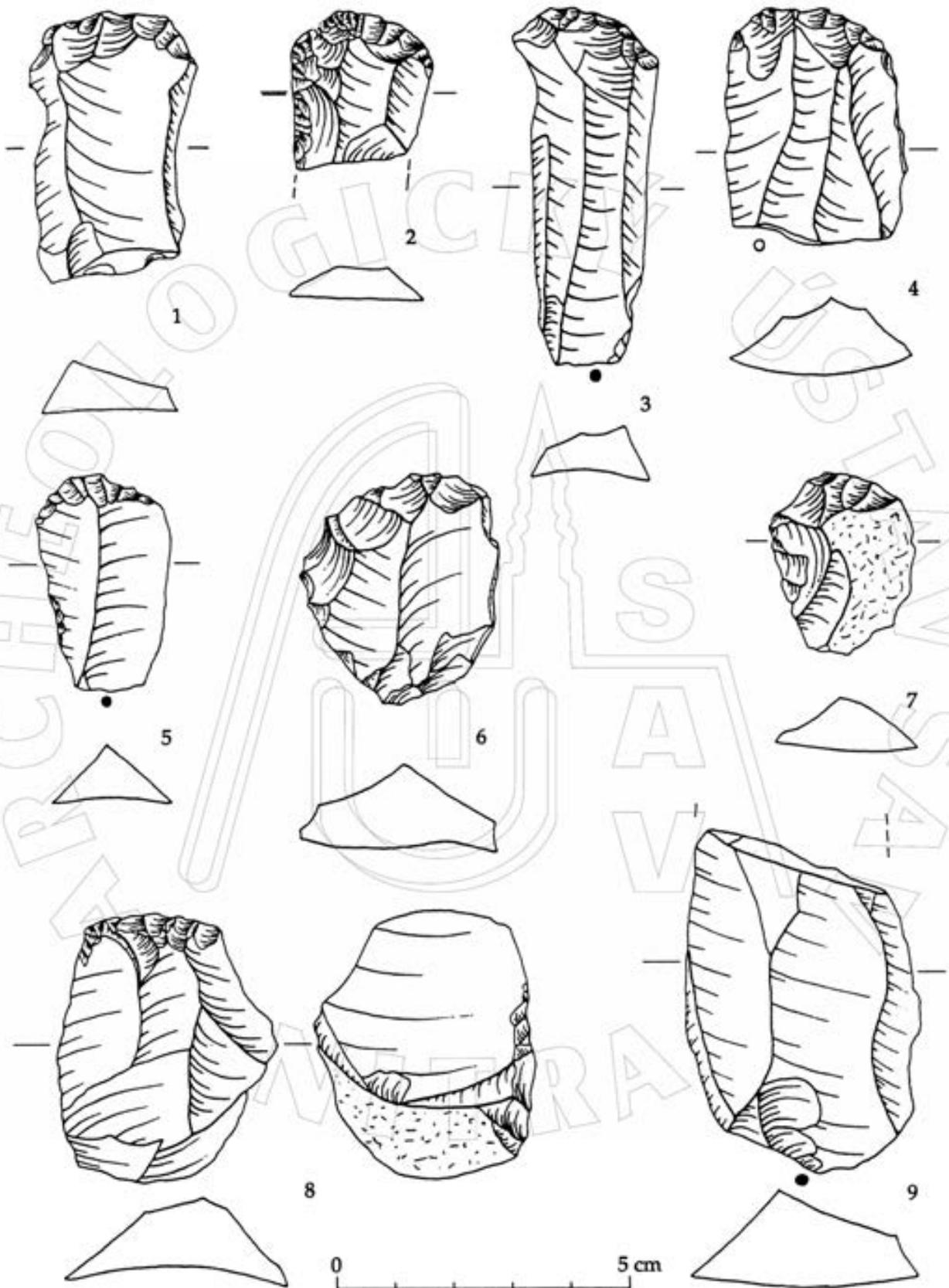
Obr. 28. Jelšovce. Výber nálezov zberového charakteru. Mierka a=15; b=1-14. (Hanuliak, 49)

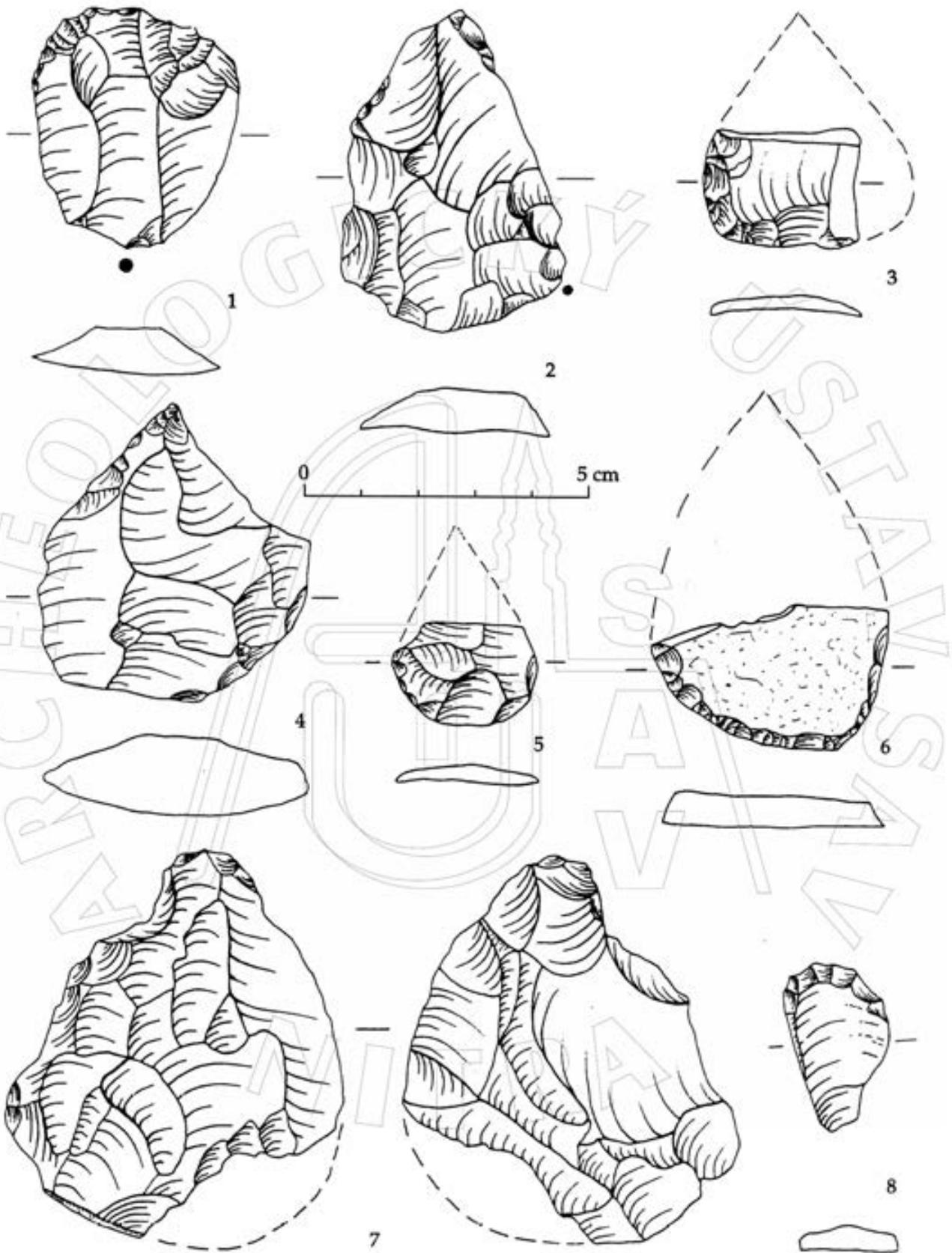
Obr. 29. Spišská Teplica, (jaskyňa Suchá díra). 1 - pódorys so stredovekým ohniskom, pozdĺžny a priečne rezy; 2 - črep z vrstvy B; 3 - črepy z nádoby z vrstvy C; 4 - úštep z vrstvy B; 5 - črep z povrchu strednej časti jaskyne; 6 úštep z vrstvy C. Mierka a=5; b=2-4, 6 (Harničár/Soják, 51)

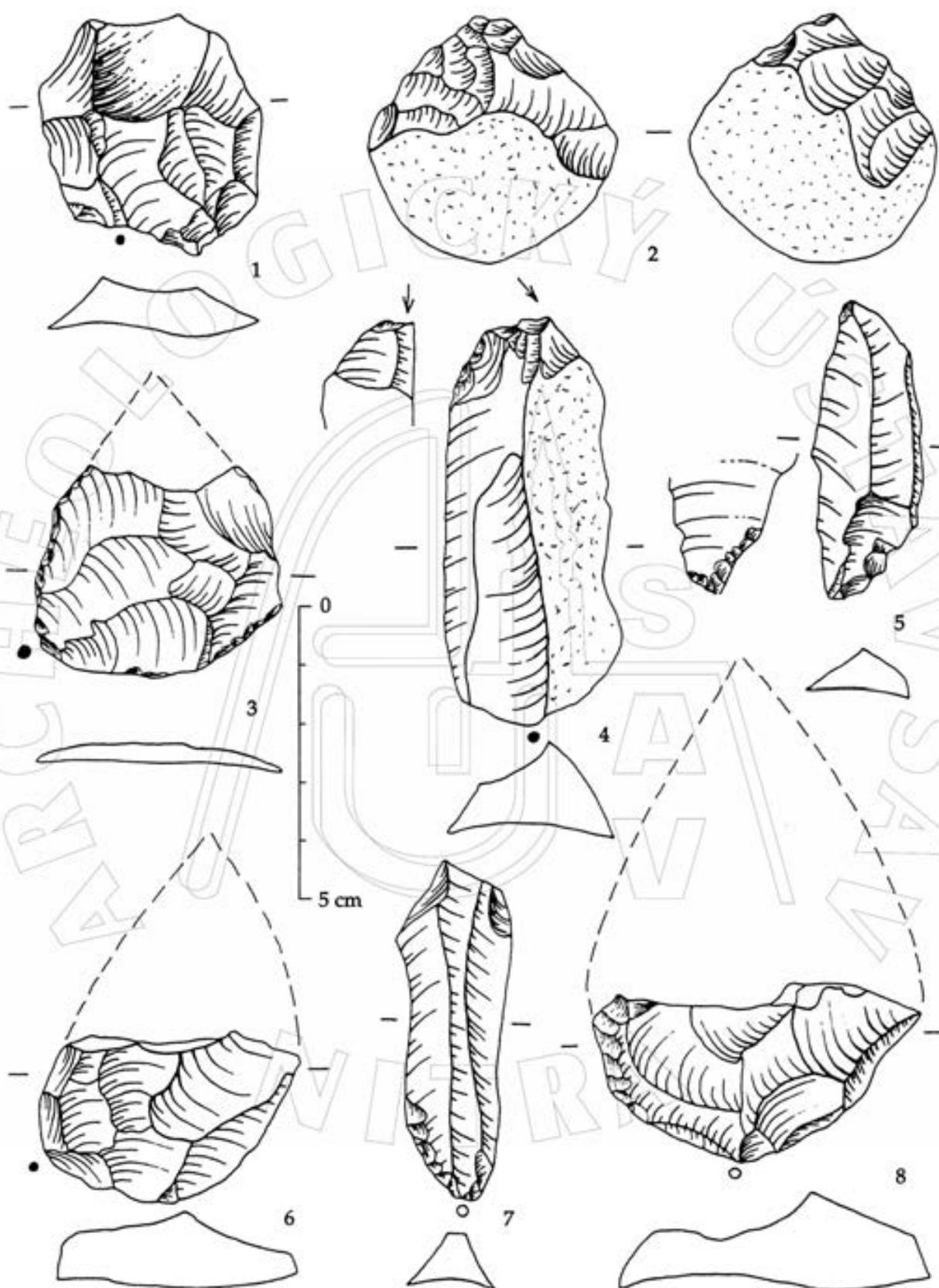
Obr. 30. Martin, časť Košúty. Paroxová motyka (Horváth, 55)

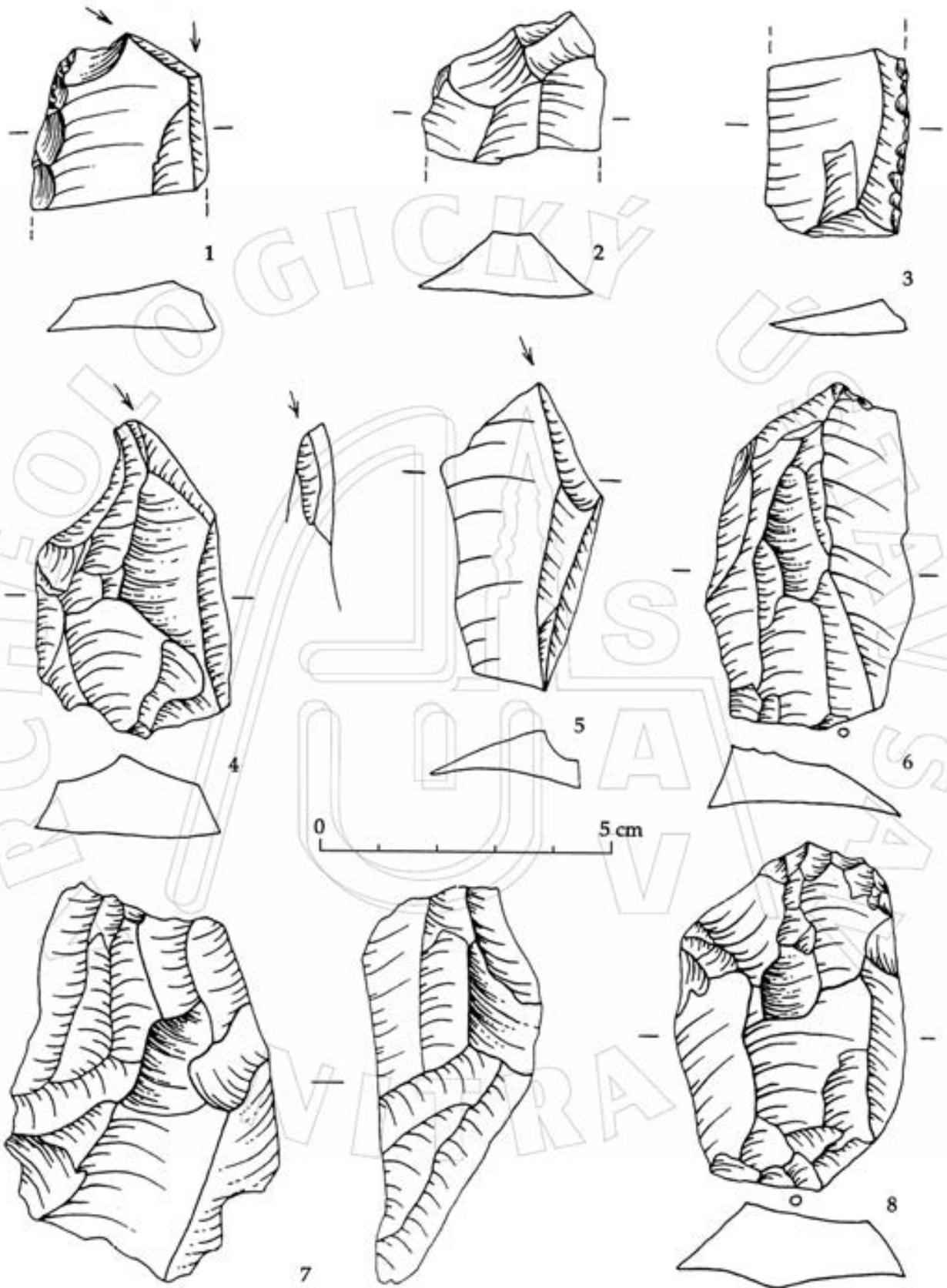
Obr. 31. Horná Krupá. Výber szeletienskej štiepanej industrie. (Hromada, 56)

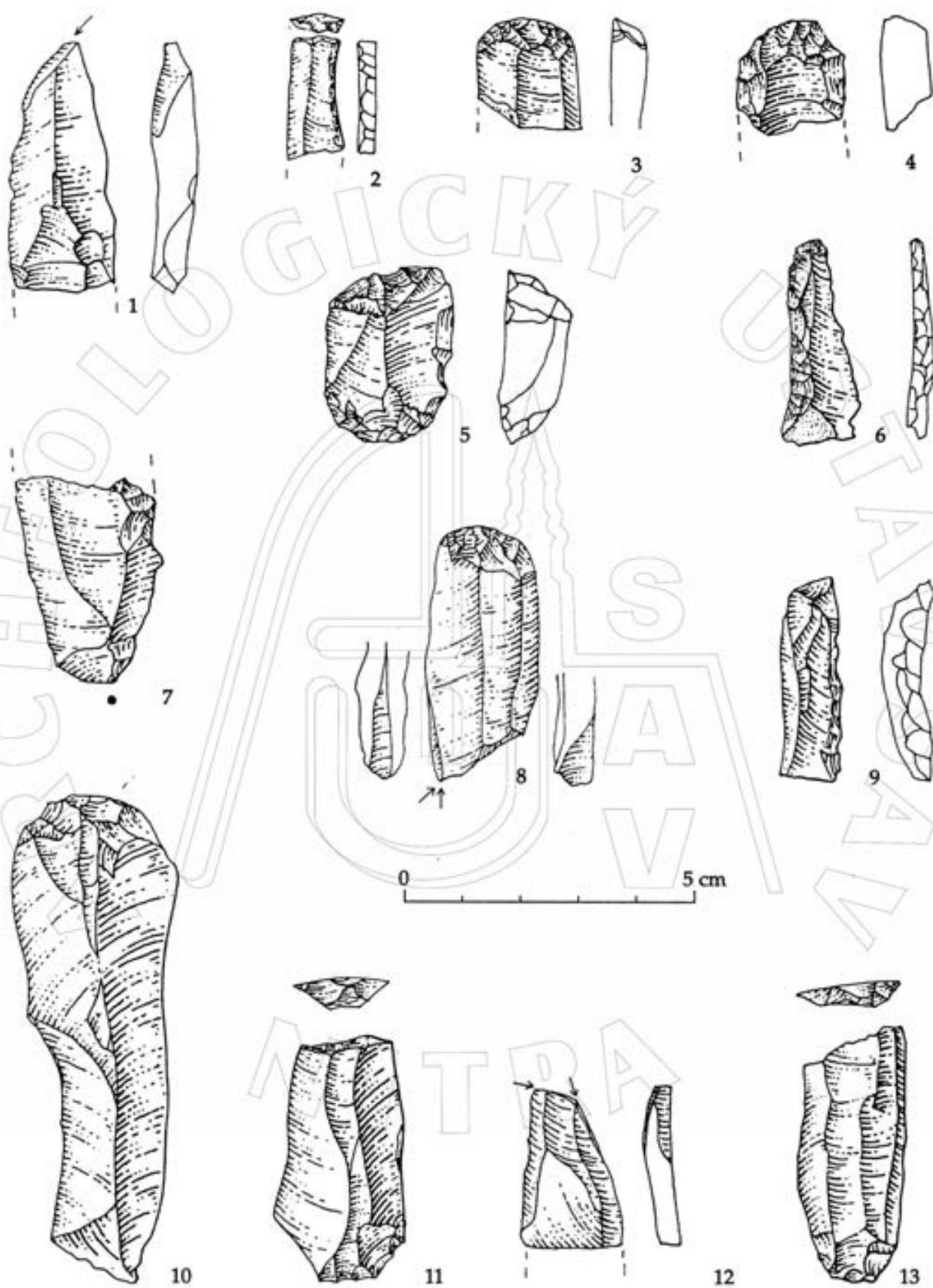
Obr. 32. Horná Krupá. Výber szeletienskej štiepanej industrie. (Hromada, 56)

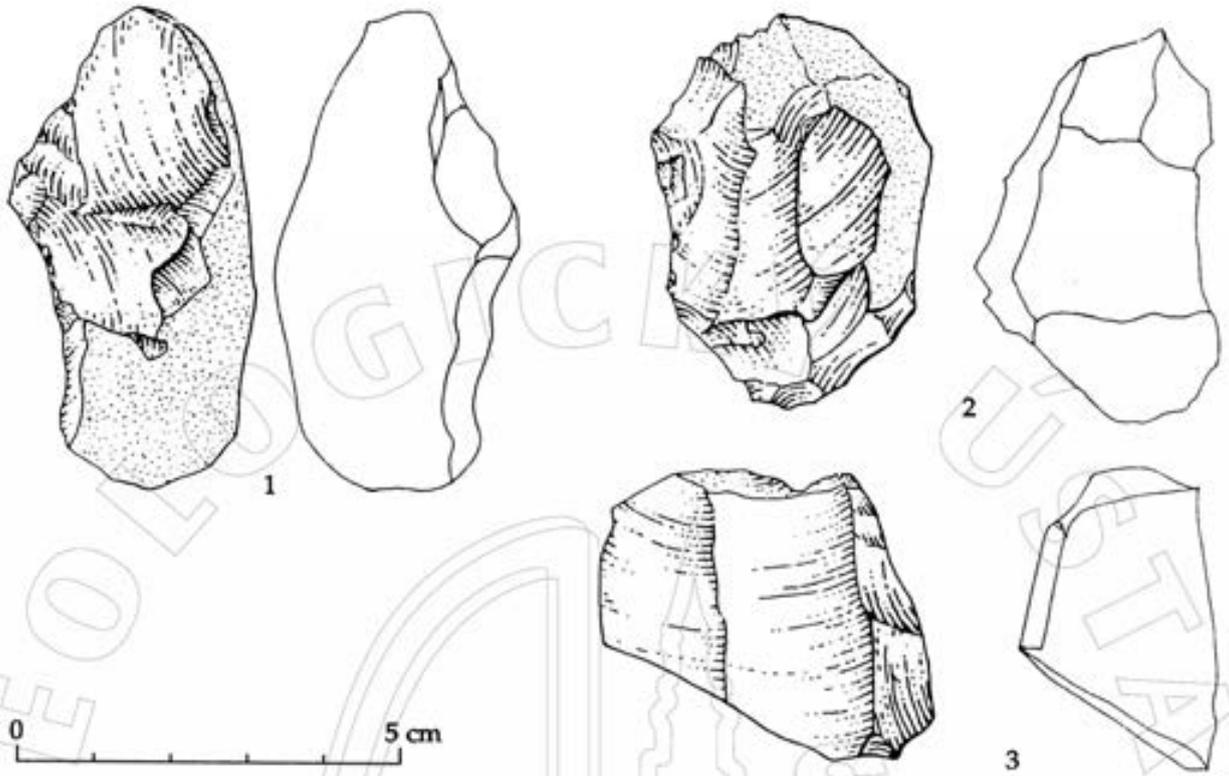
Obr. 33. Horná Krupá. Výber szeletienskej štiepanej industrie. (Hromada, 56)

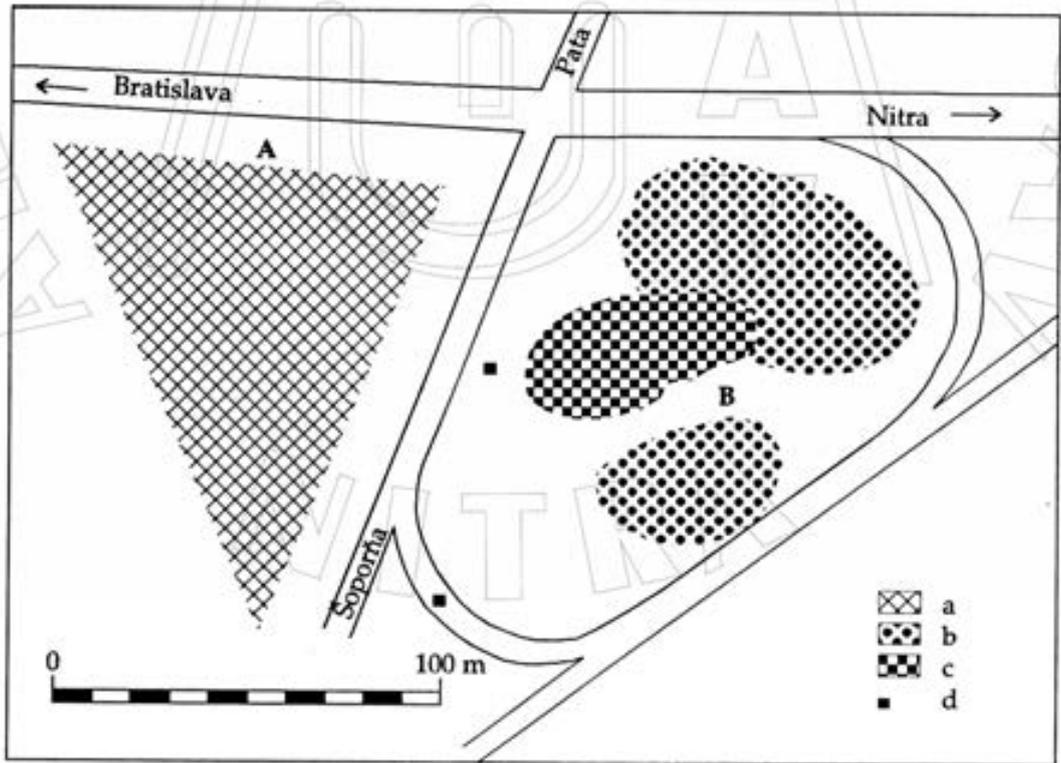
Obr. 34. Horná Krupá. Výber szeletienskej štiepanej industrie. (Hromada, 56)

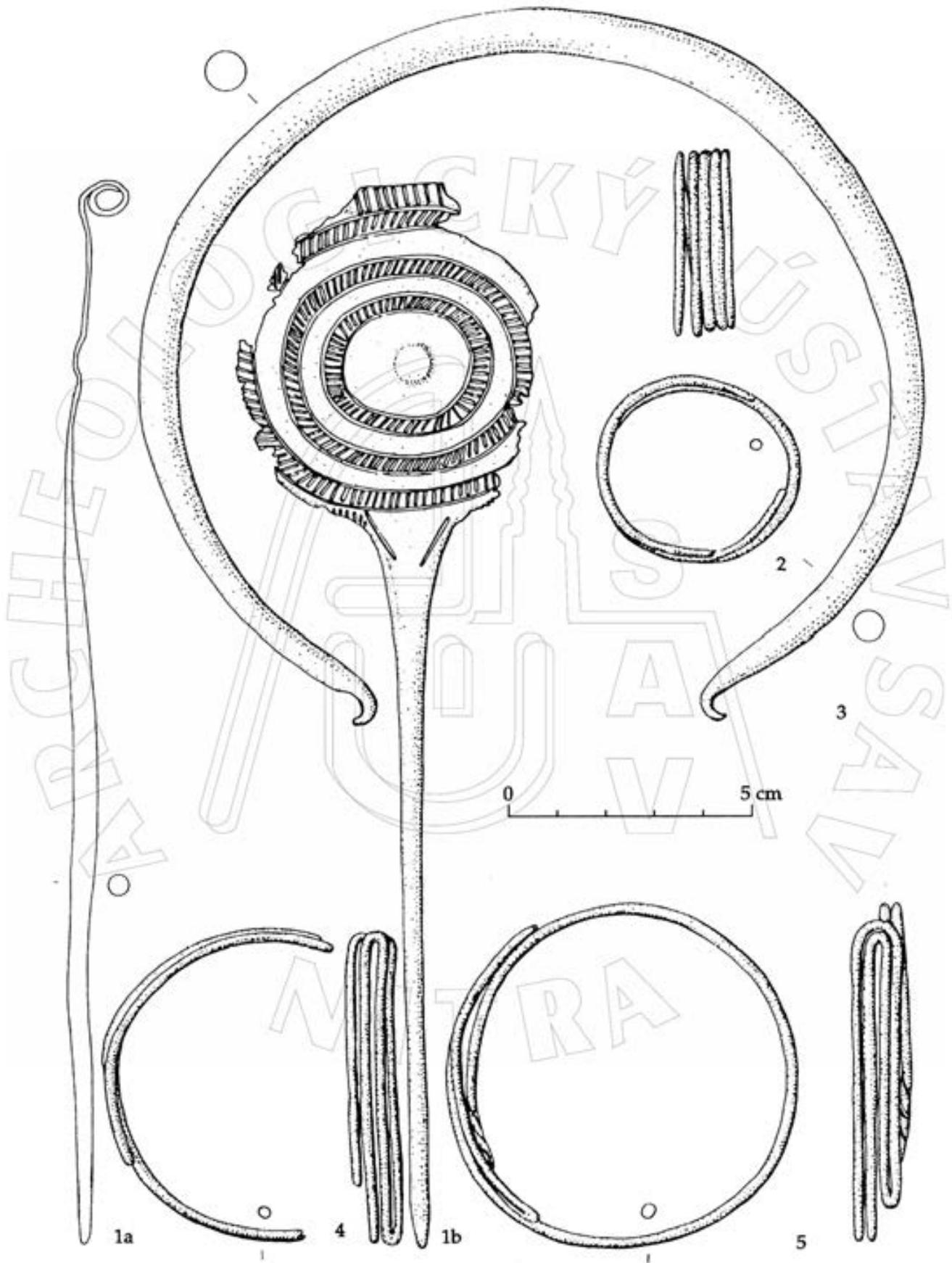
Obr. 37. Dolná Krupá. Výber kamennej štiepanej industrie. (Hromada, 56)

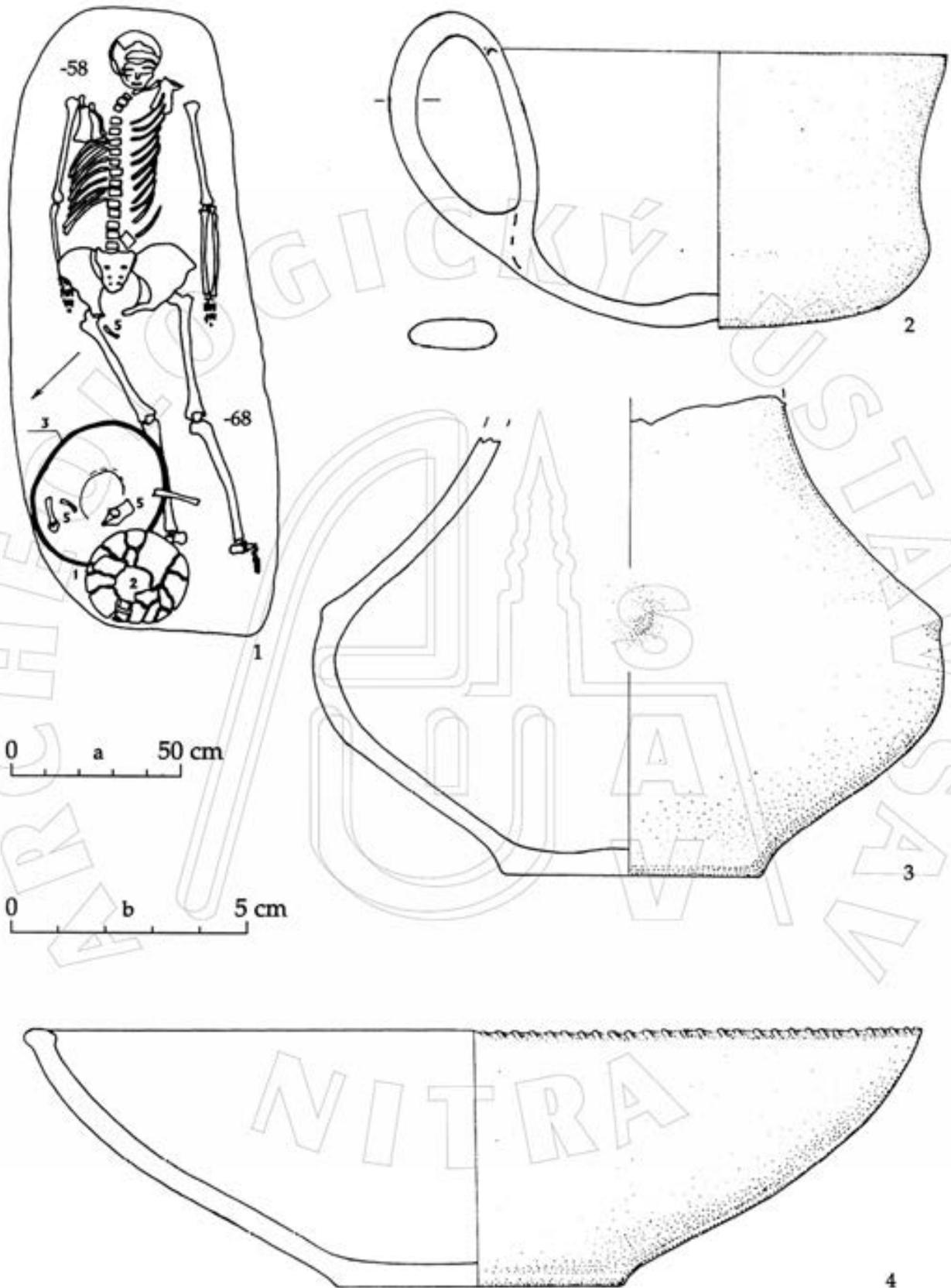
Obr. 38. Sereď (Pieskovňa). Neskoropaleolitické jadrá. (Hromada, 58)

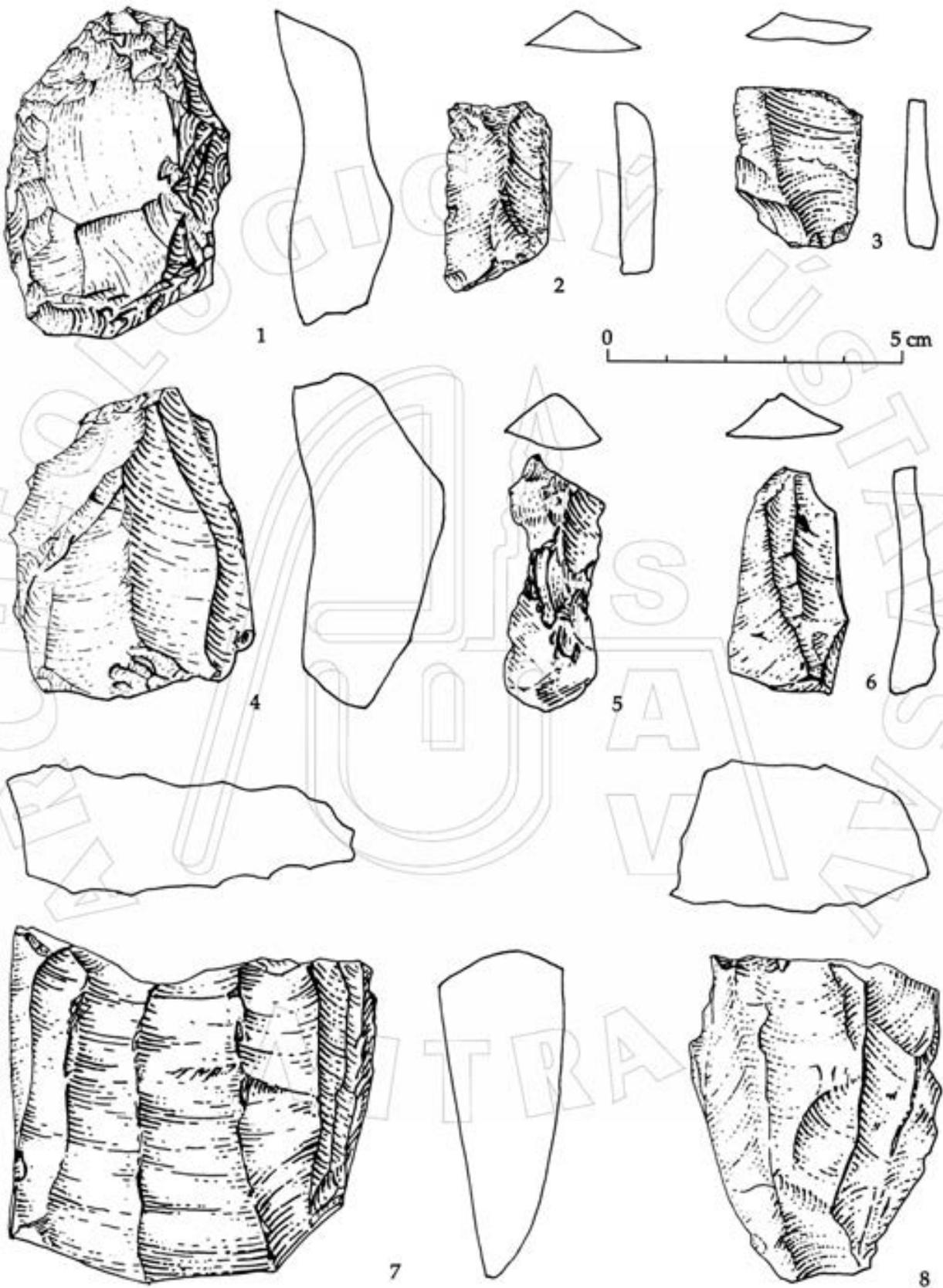
Obr. 39. Pata. Plán skúmaného areálu: A - sídlisko; B - pohrebisko. Legenda: a - plocha sídliska; b - I. a II. skupina hrobov; c - depónia humusu; d - sídliskové jamy. (Cheben, 66)

Obr. 40. Pata. Inventár z porušeného hrobu. (Cheben, 66)

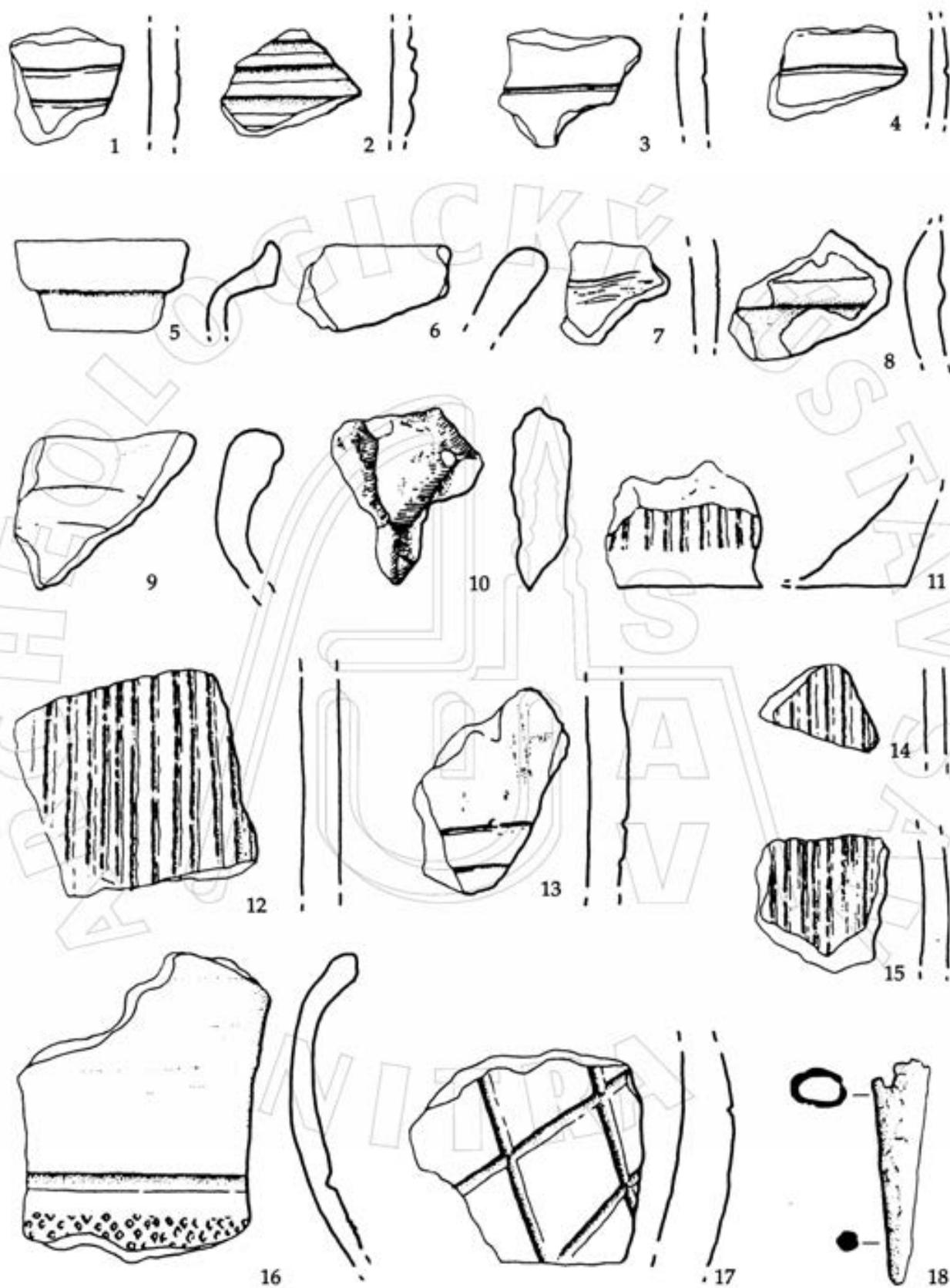
Obr. 41. Pata (Vinohrady). 1 - kostrový hrob, 2-4 - keramický inventár hrobu. Mierka a=1; b=2-4 (Cheben, 65)

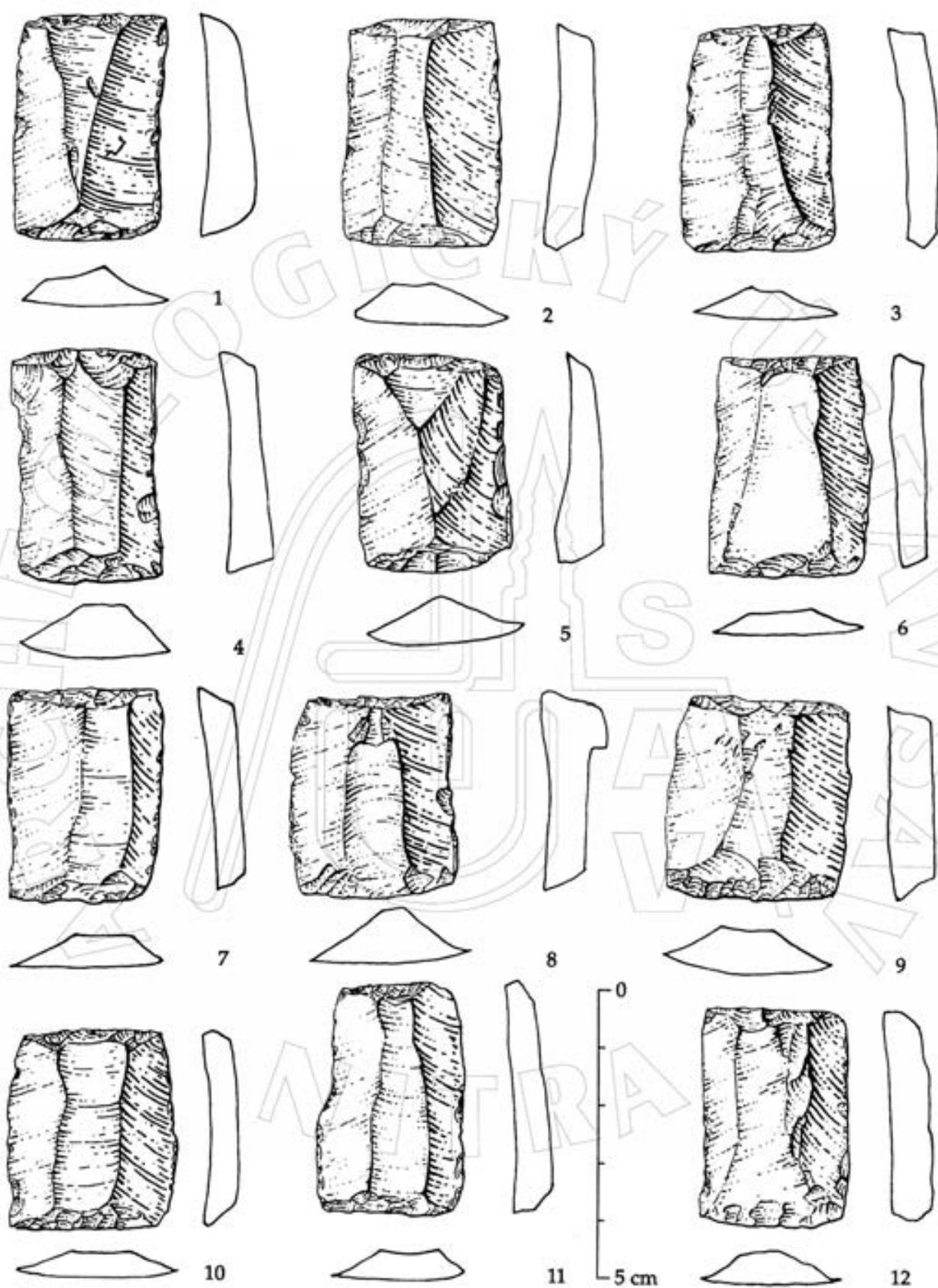
Obr. 42. Nemšová (Kopánka). Výber štiepanej industrie. (Cheben/Kaminská, 67)

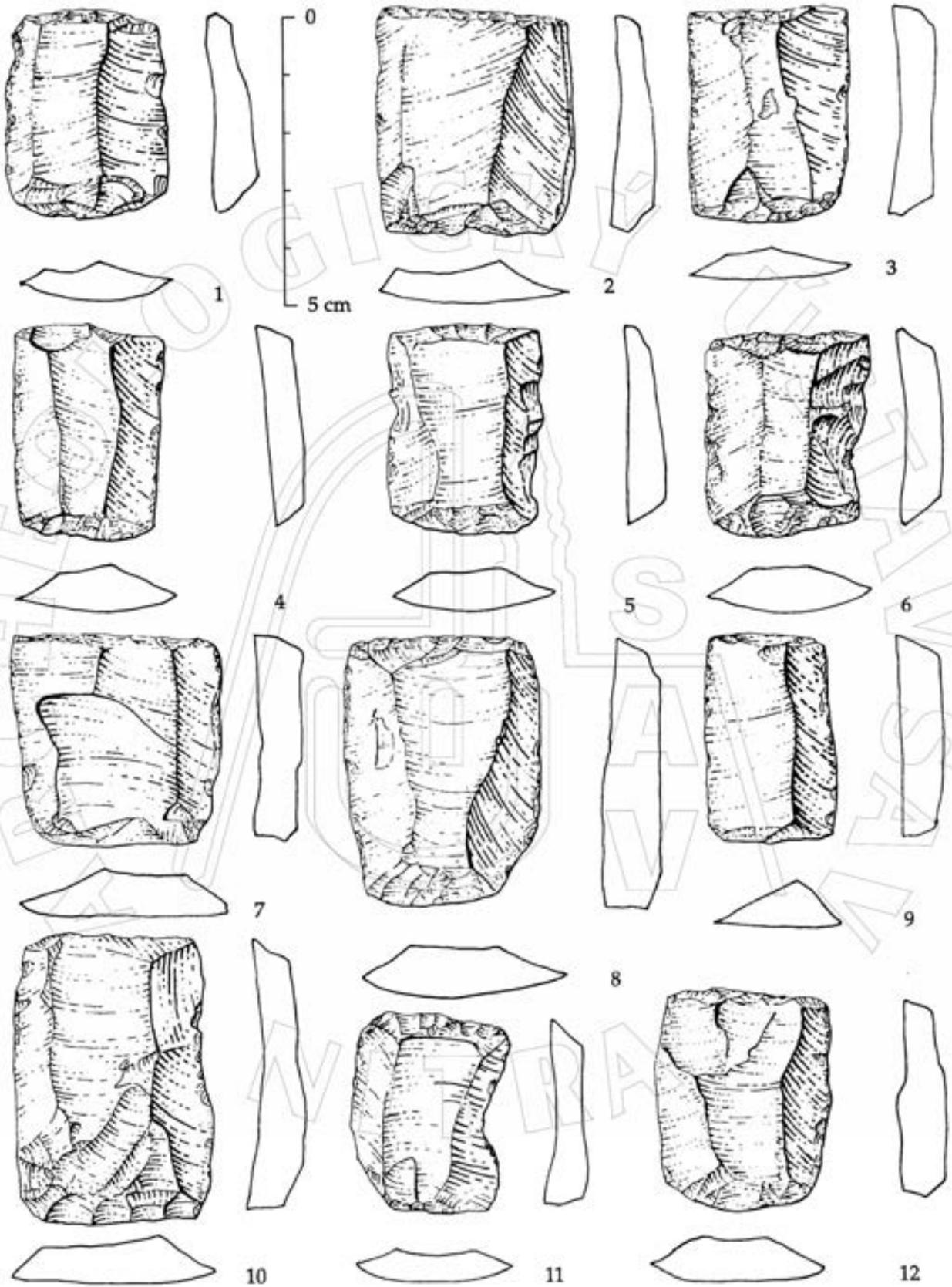
Obr. 43. Nemošová (Kamenice). Trojrozměrný model náleziska radiolitové srůstiny. (Cheben/Kamínská, 68)

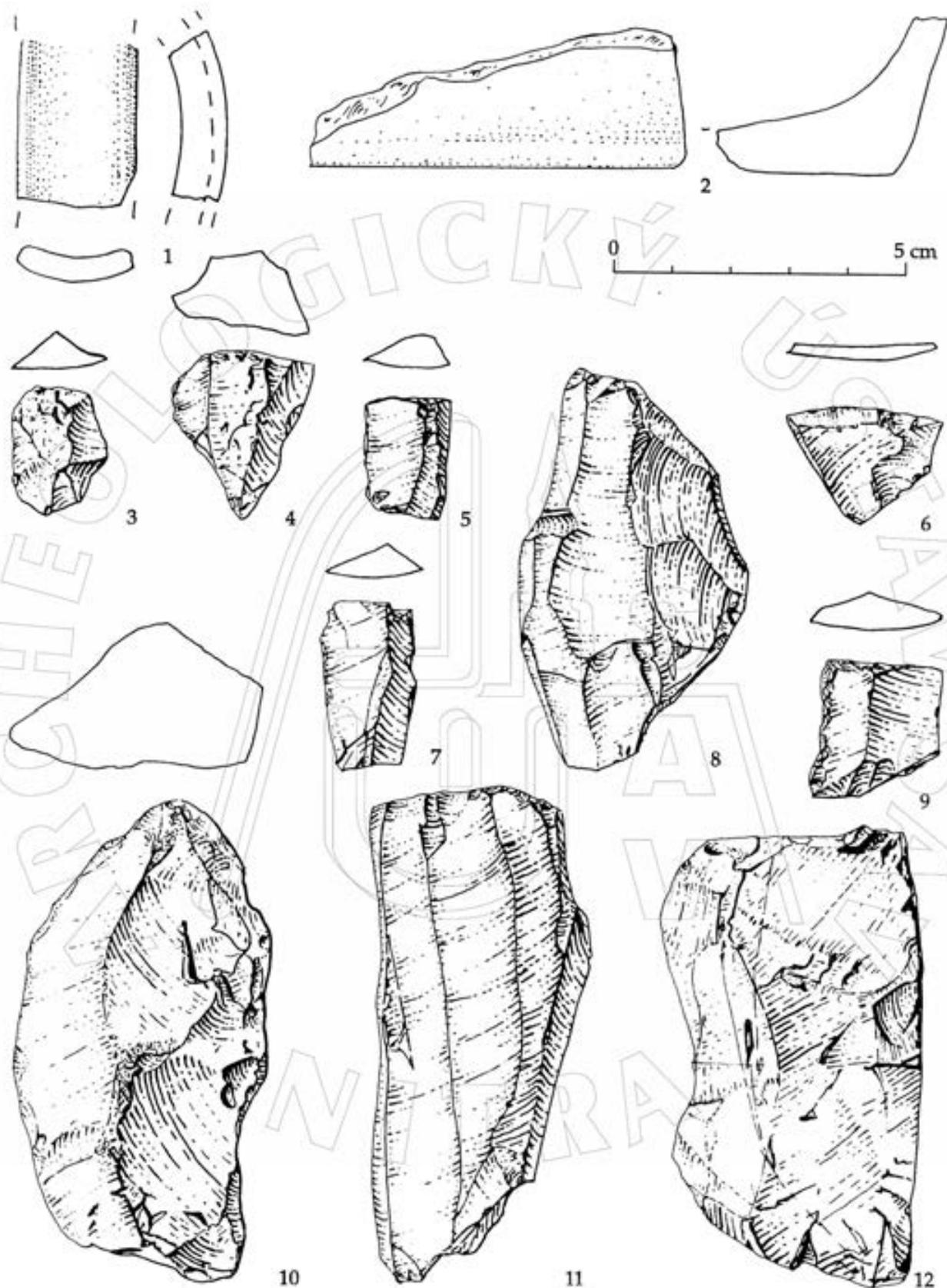
Obr. 44. Výber nálezov z prieskumu. 1-11, 14-17 - Rakytňák; 12 - Rimavská Sobota, časť Bakta; 13 - Rakytňák, kaplnka; 18 - Rimavská Sobota, časť Sabová. (Cheben/Ruttikay, 68, 69)

Obr. 45. Bešeňová. Kresadlové kamene. (Cheben/Struhár, 70)

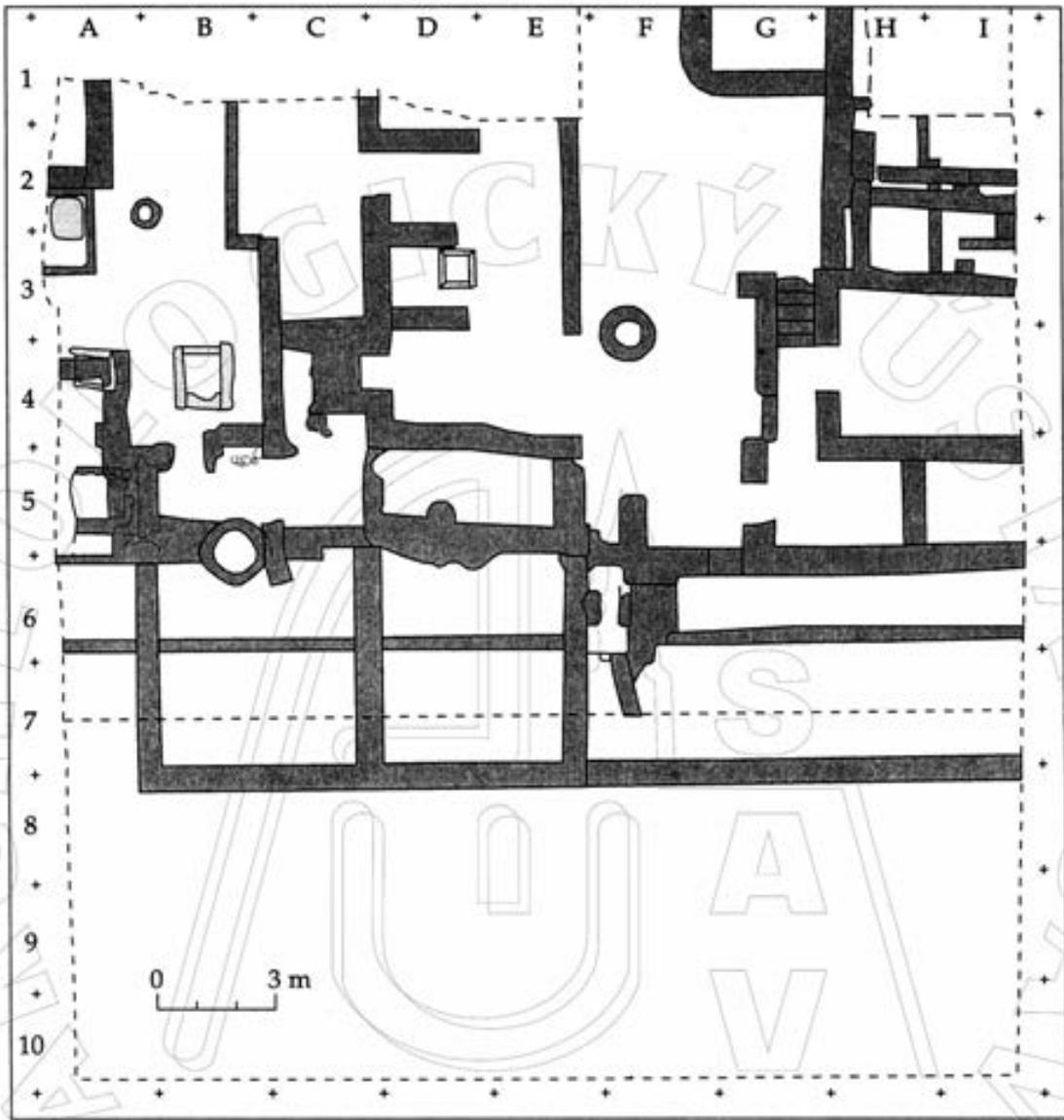

Obr. 46. Bešeňová. Kresadlové kamene. (Cheben/Struhár, 70)

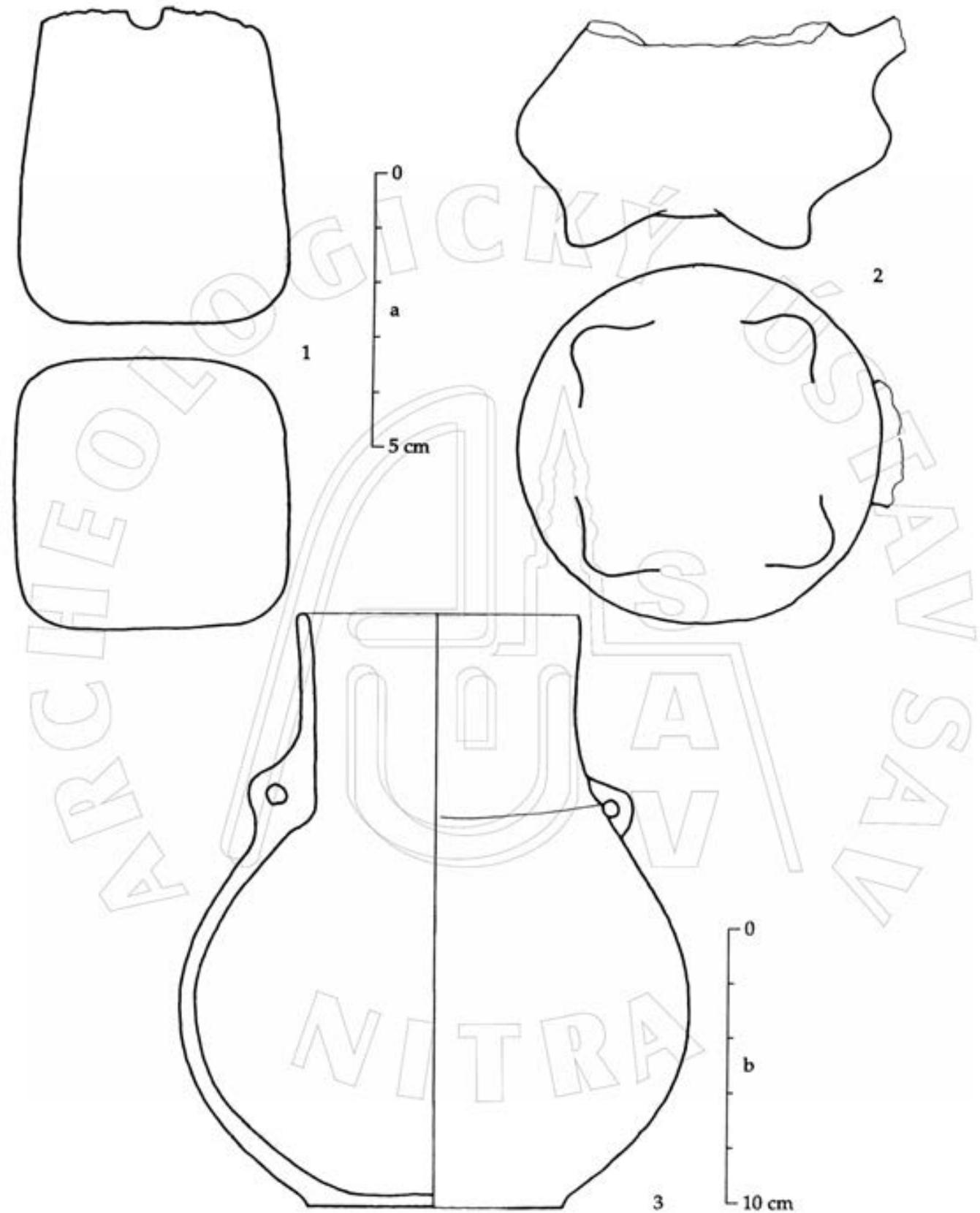
Obr. 47. Keramika a štiepaná industria. 1 - Mníšek nad Popradom; 2-12 - Spišská Stará Ves. (Cheben/Illášová/Kaminská/Walde-Nowak/Roth/Soják, 71)

Mostná ulica - chodník

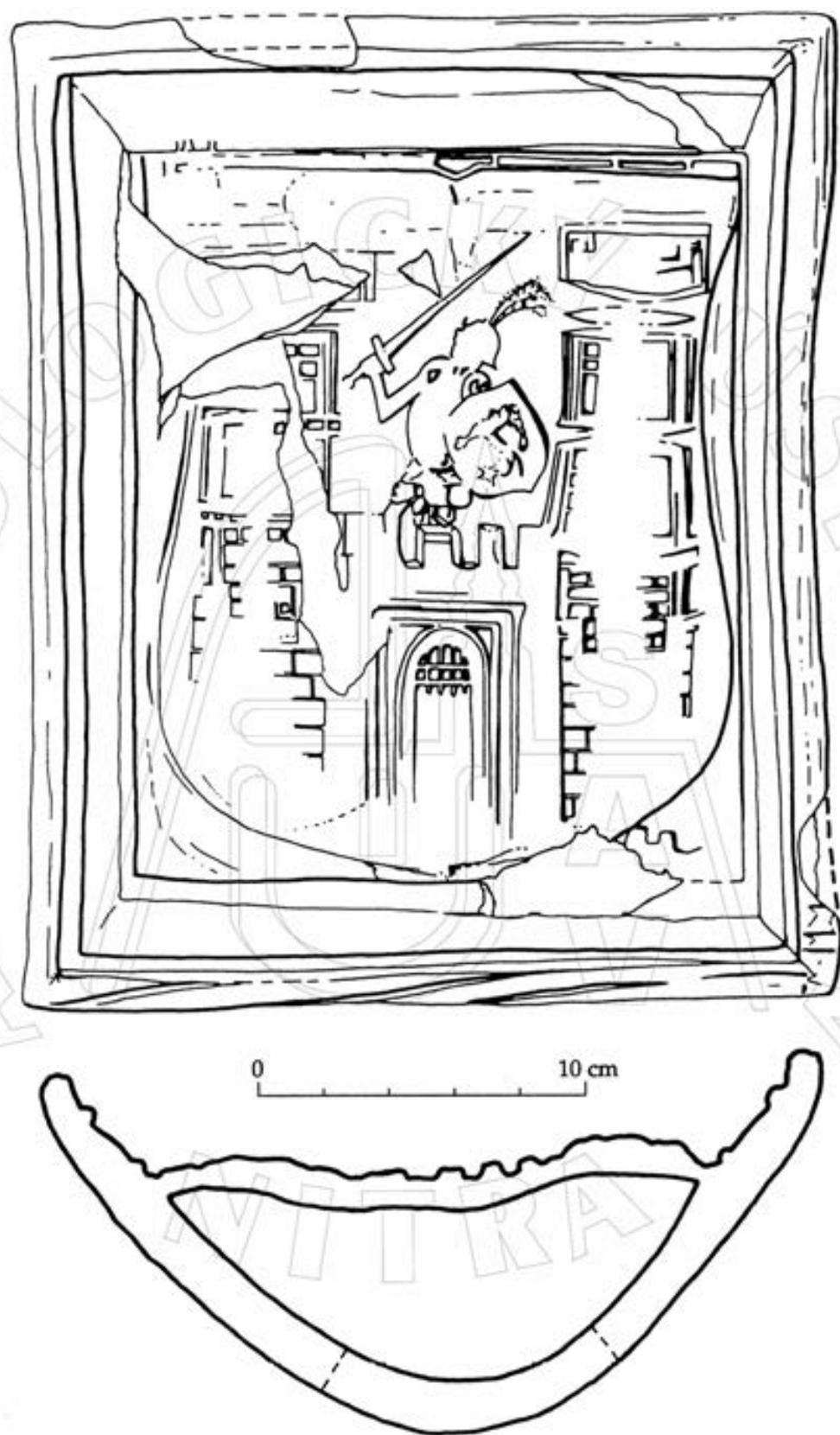

- 1
 2

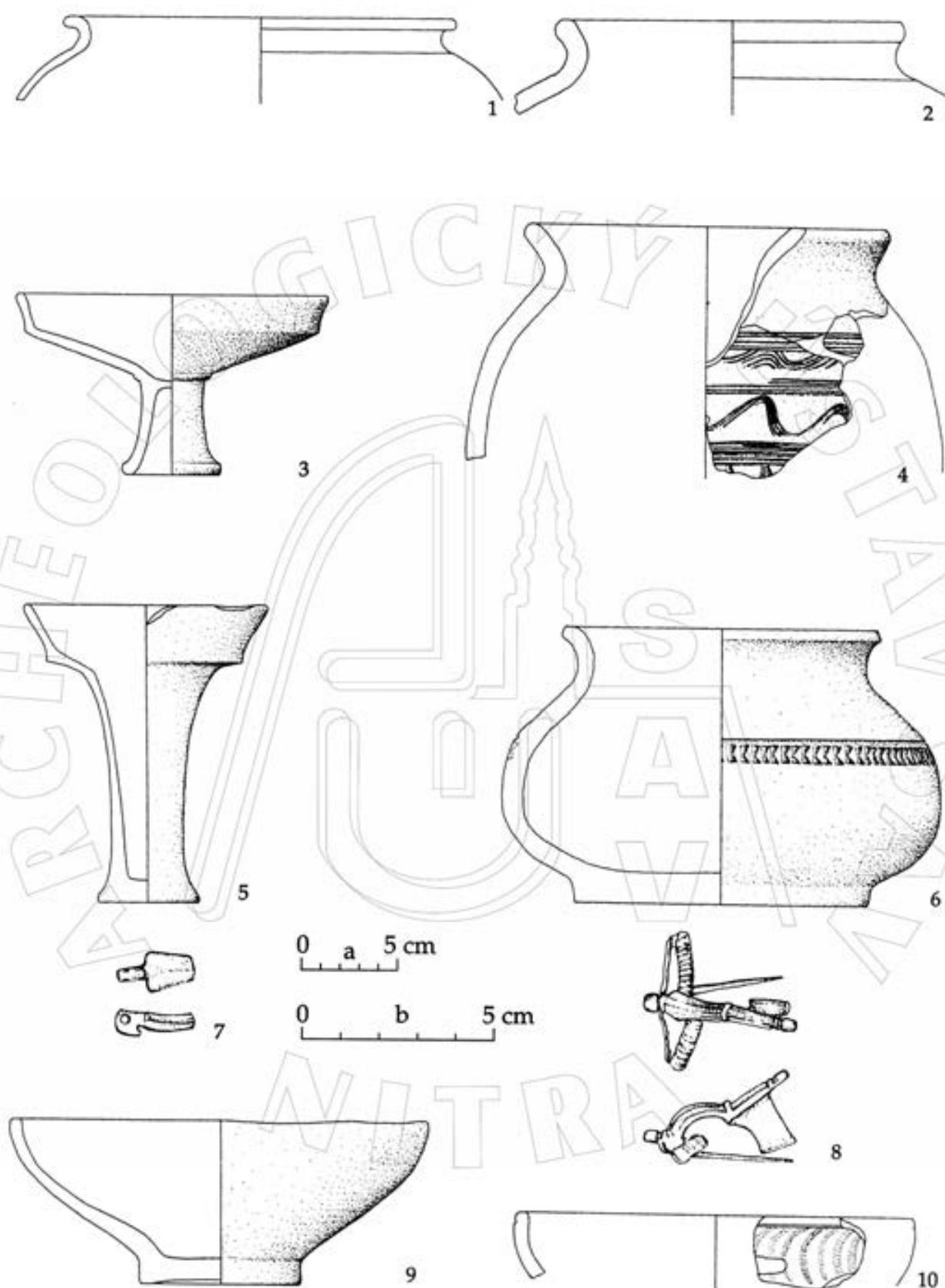
Obr. 48. Nitra (Mostná ul.). Plán skúmanej plochy. Legenda: 1 - kamenná a tehlová architektúra; 2 - studne s dreveným obložením. (Chorvátovej, 71)

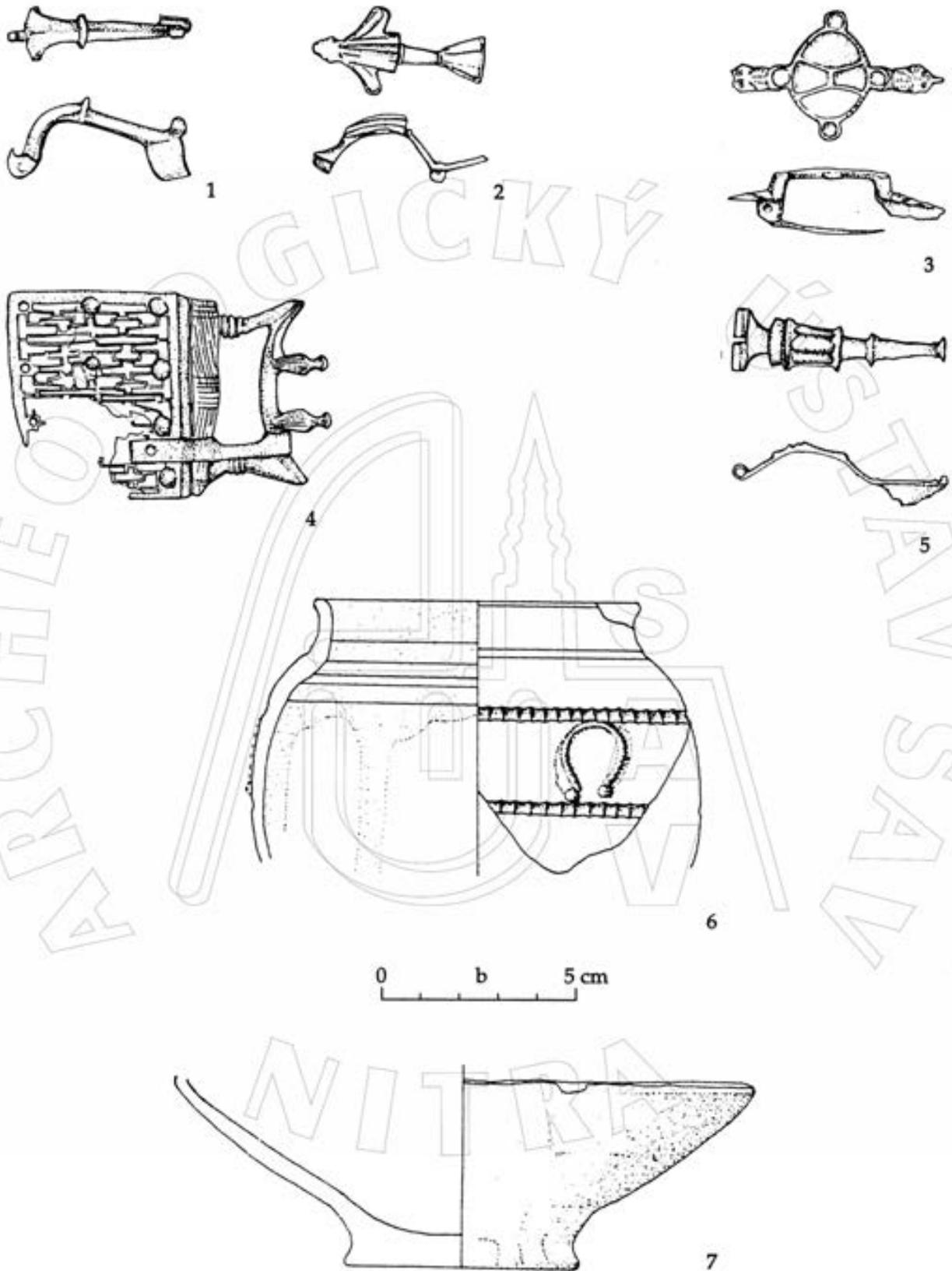
Obr. 49. Nitra (Mostná ul.). Jama maďarovskej kultúry - výber nálezov. 1 - hlinené závažie; 2 - fragment šálky; 3 - amfora. Mierka a=2; b=1, 3. (Chorudtová, 72)

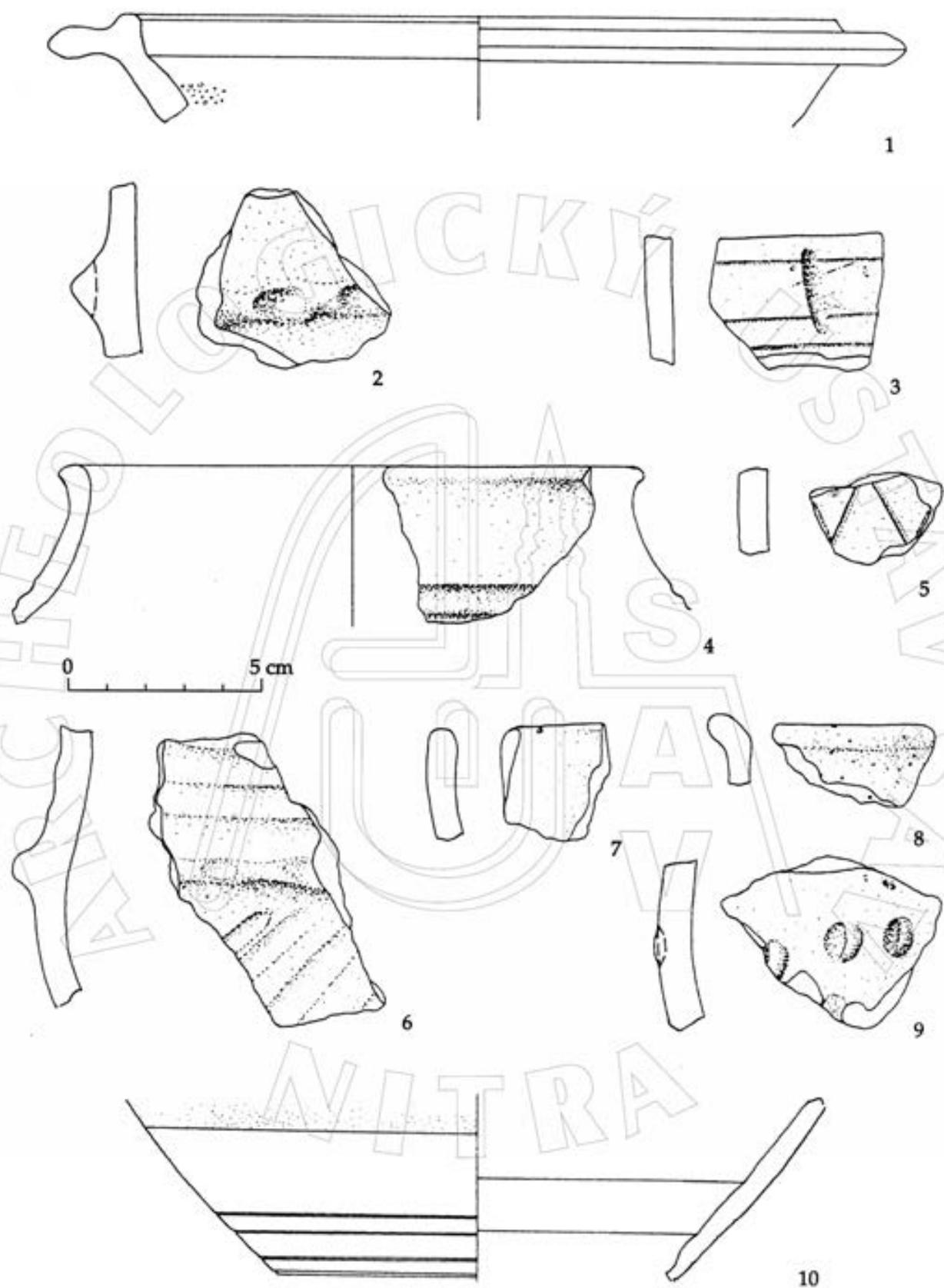
Obr. 50. Nitra (Mostná ul.). Kachlica z pivnice v sektore H/2 (Chorvátová, 72)

Obr. 51. Bratislava, časť Trnávka (Silničné). 1-2 - objekt 13; 3-5 - objekt 14; 6 - objekt 25; 7-10 - objekt 26. Mierka: a=1-6, 9-10; b=7-8. (Ivan, 73)

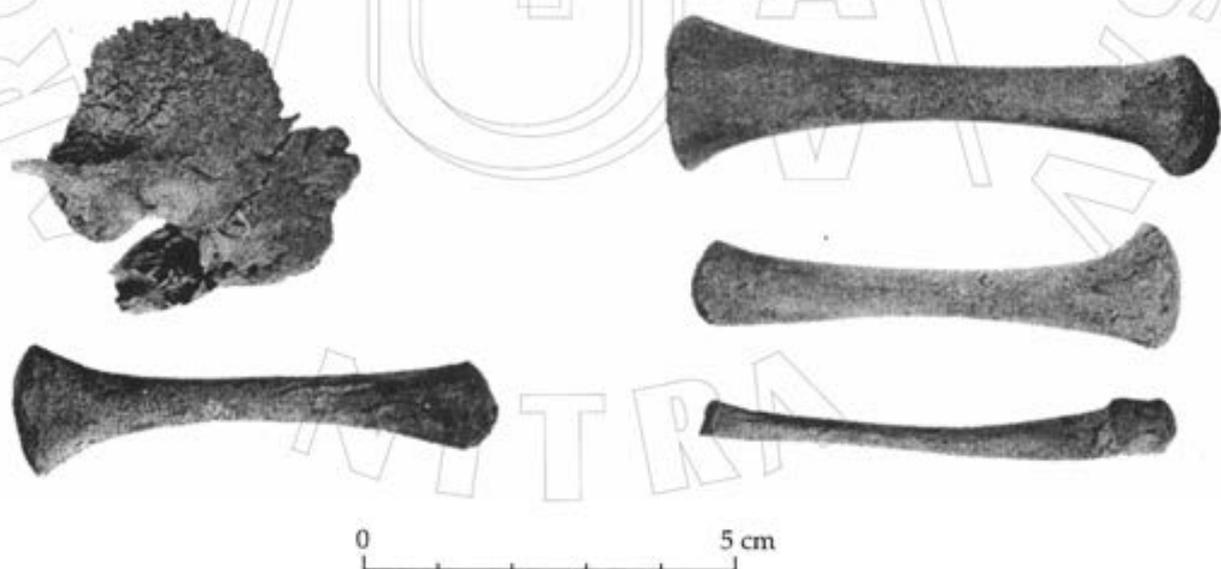
Obr. 52. Bratislava, časť Trnávka. 1-4, 6-7 - poloha Zadné; 5 - poloha Šajba. (Ivan, 74)

Obr. 53. 1-3 - Abrahám (Plevo I); 4-5 - Abrahám (Plevo II); 6-8 - Abrahám (Plevo III); 9-10 - Velký Grob. (Ivan/Varsík, 76, 77)

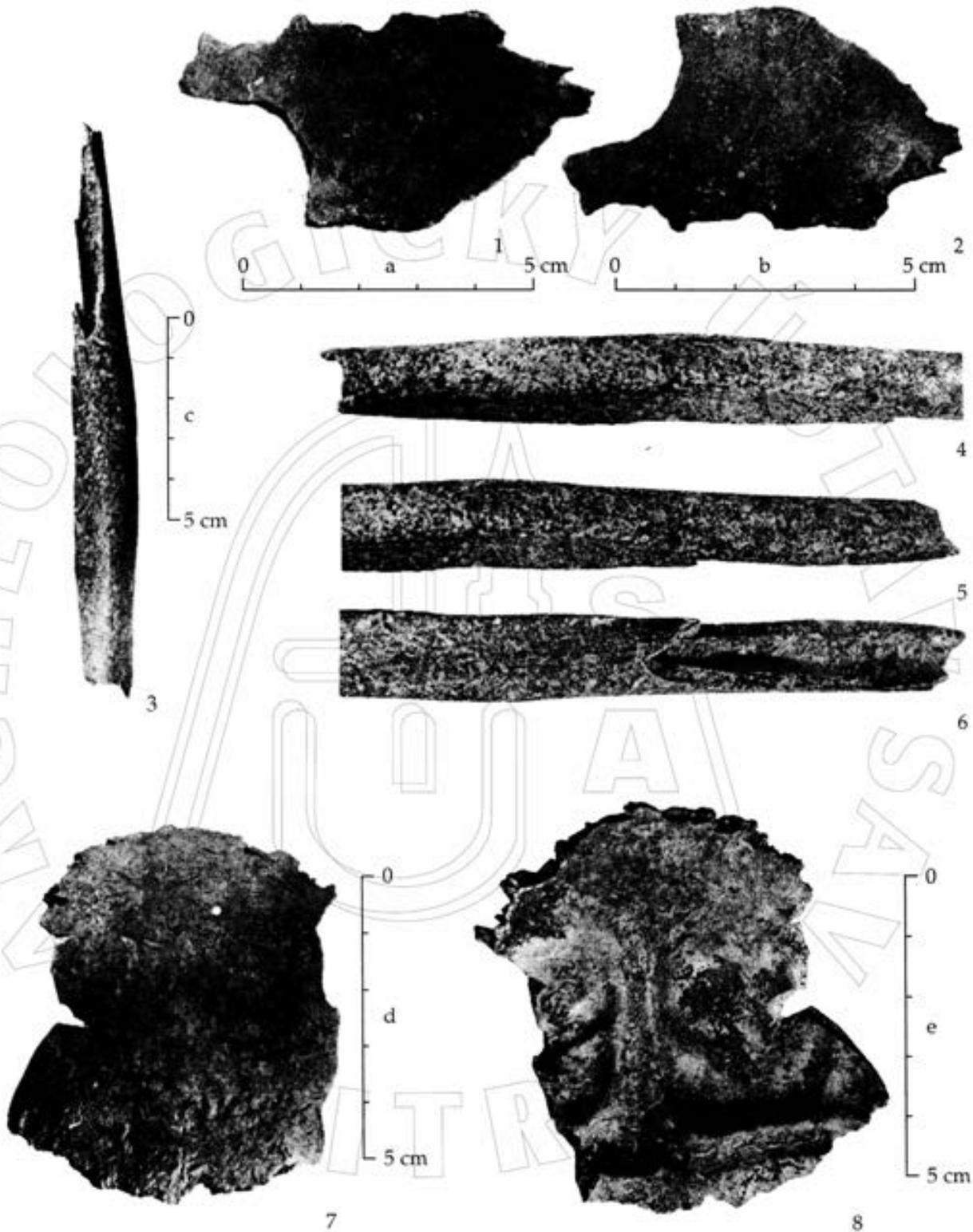
Obr. 54. Ludanice. Hrob 1/97, žena, maturus II. (Jakab, 77)

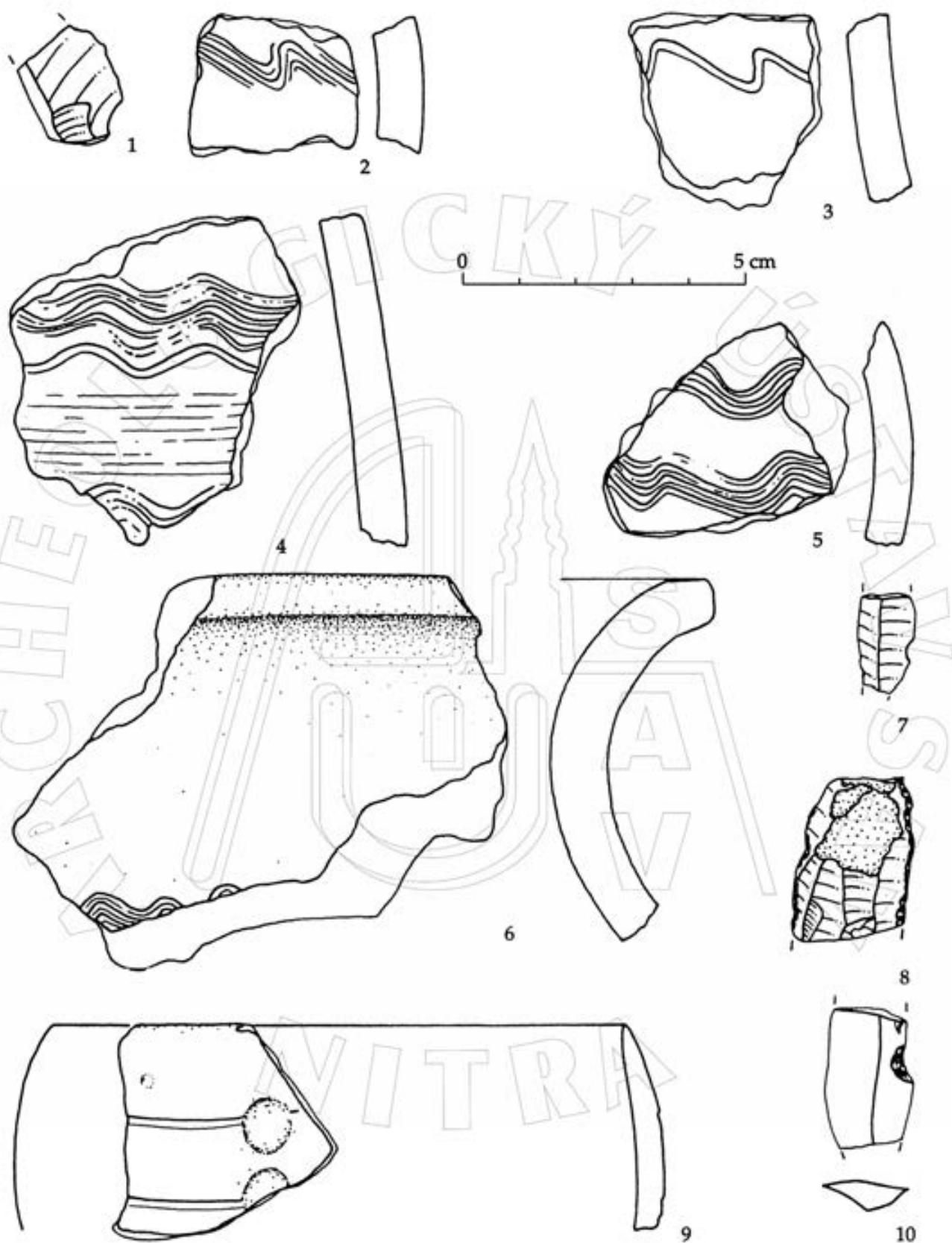
Obr. 55. Trenčín (Istebník). Sonda V/95. Zvyšky neúplnej kostry novorodenca. (Jakab/Kujovský, 80)

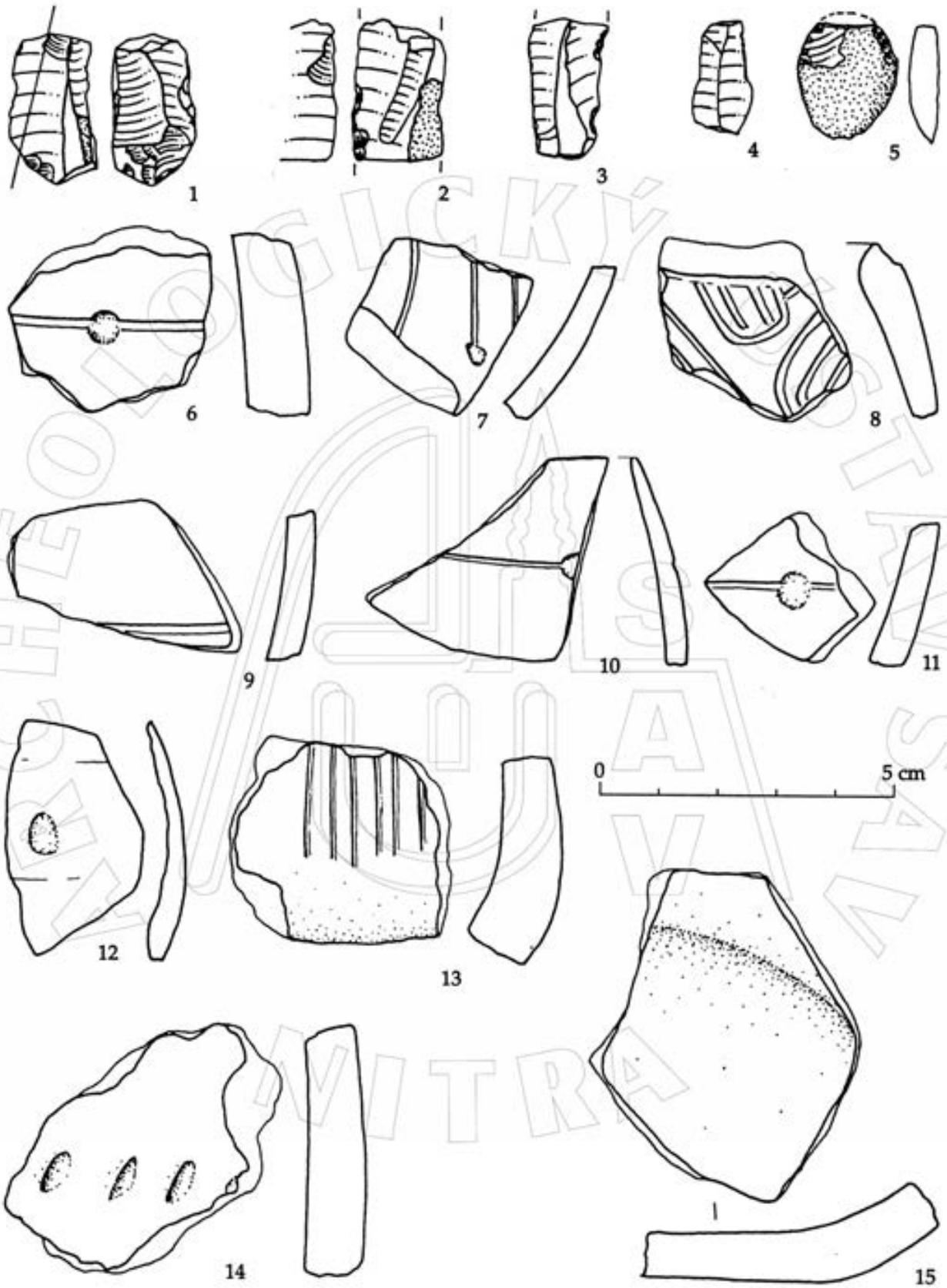
Obr. 56. Trenčín (Istebník). 1, 2 - fragment distálnej časti diafýzy pravej ramennej kosti so spirálovou zlomeninou a stopami ohryzenia (1 - zadná strana, 2 - predná strana); 3 - vnútorná platňa úlomku z ľavej temennej kosti so stopami po priamych a nepriamych zlomeninách; 4, 5 - fragment z čelovej kosti (4 - pohľad zo strany endokránia; 5 - detailný pohľad z vonkajšej strany na úlomok pravej temennej kosti prilahlej k čelovej kosti). Mierka a=1; b=2; c=4; d=3, 5. (Jakab/Kujovský, 79)

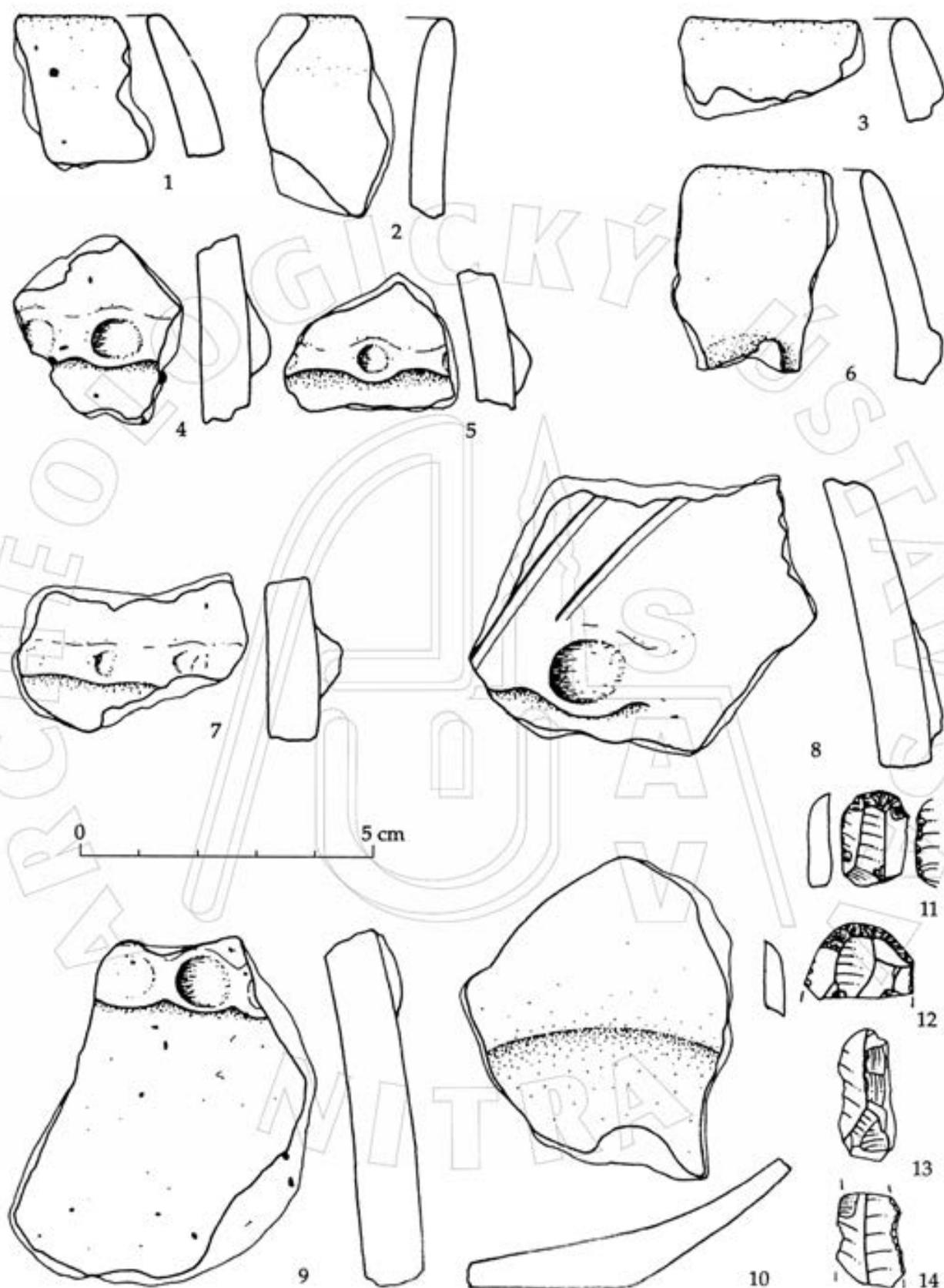
Obr. 57. Trenčín (Istebník). 1, 2 - fragment z ľavej temennej kosti dieťaťa (1 - pohľad na lomné plochy zo strany endokránia; 2 - pohľad na vonkajšiu platňu); 3-6 - fragment z diafýzy pravej vretiennej kosti (3 - celkový pohľad; 4 - proximálny koniec; 5, 6 - distálny koniec s úzkymi ryhami (šipka-5) na zadnej ploche diafýzy a lomnými plochami s dvojryhou (šipka-6) na hrote úlomku); 7, 8 - fragment z centrálnej šupiny záhlavnej kosti dieťaťa (7 - vonkajšia platňa so stopami ohryzenia na dolnom okraji; 8 - vnútorná platňa s nepravidelným priebehom lomných plôch a kostnými opozíciami). Mierka a=1, 4-6; b=2; c=3; d=7; e=8. (Jakab/Kujovský, 79, 80)

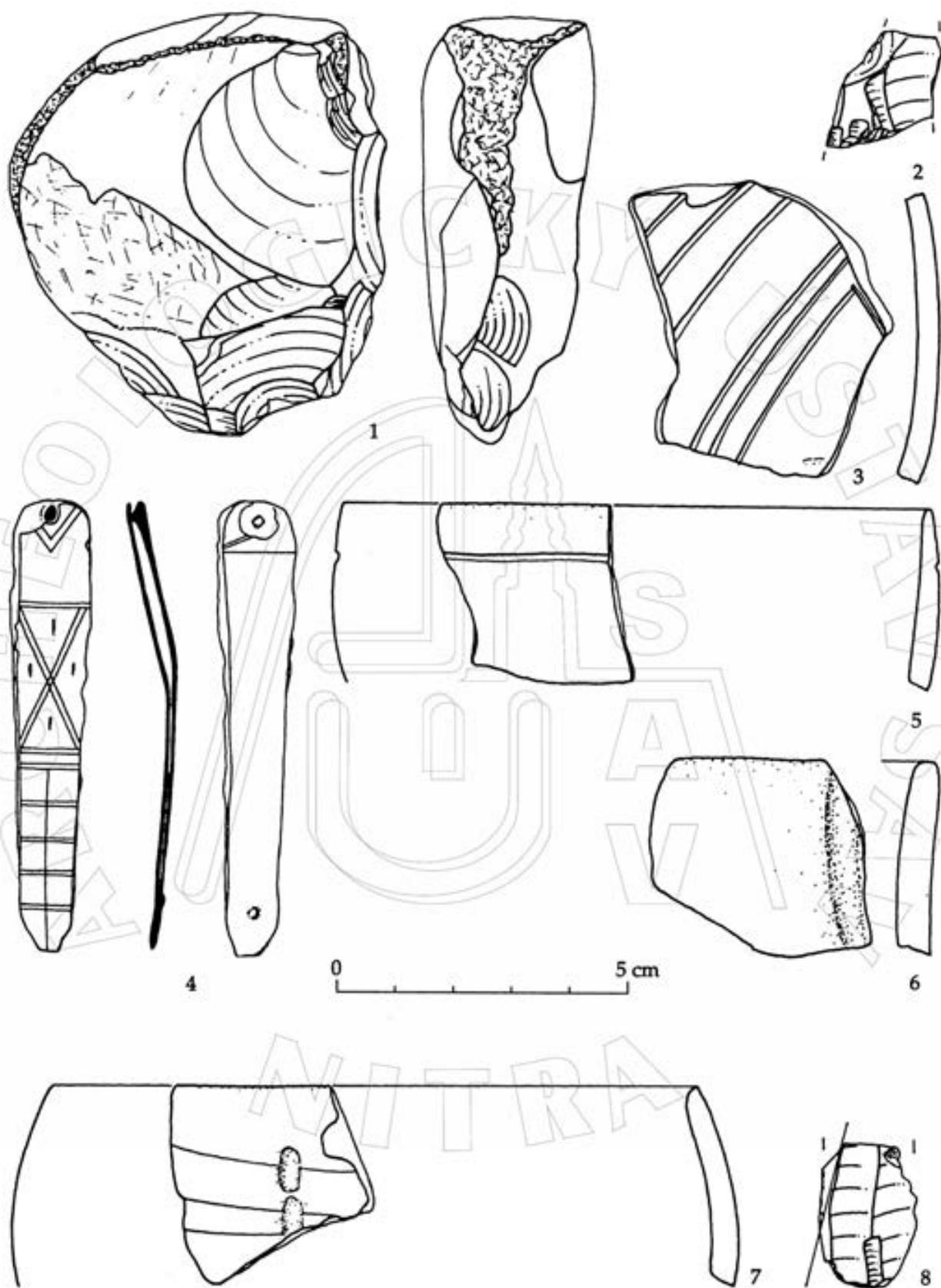
Obr. 58. Výber nálezov. 1-6 - Hôrka, časť Kišovce (Na Borovské); 7-10 - Iliášovce (Za hostincom). (Javorský/Soják, 83, 85)

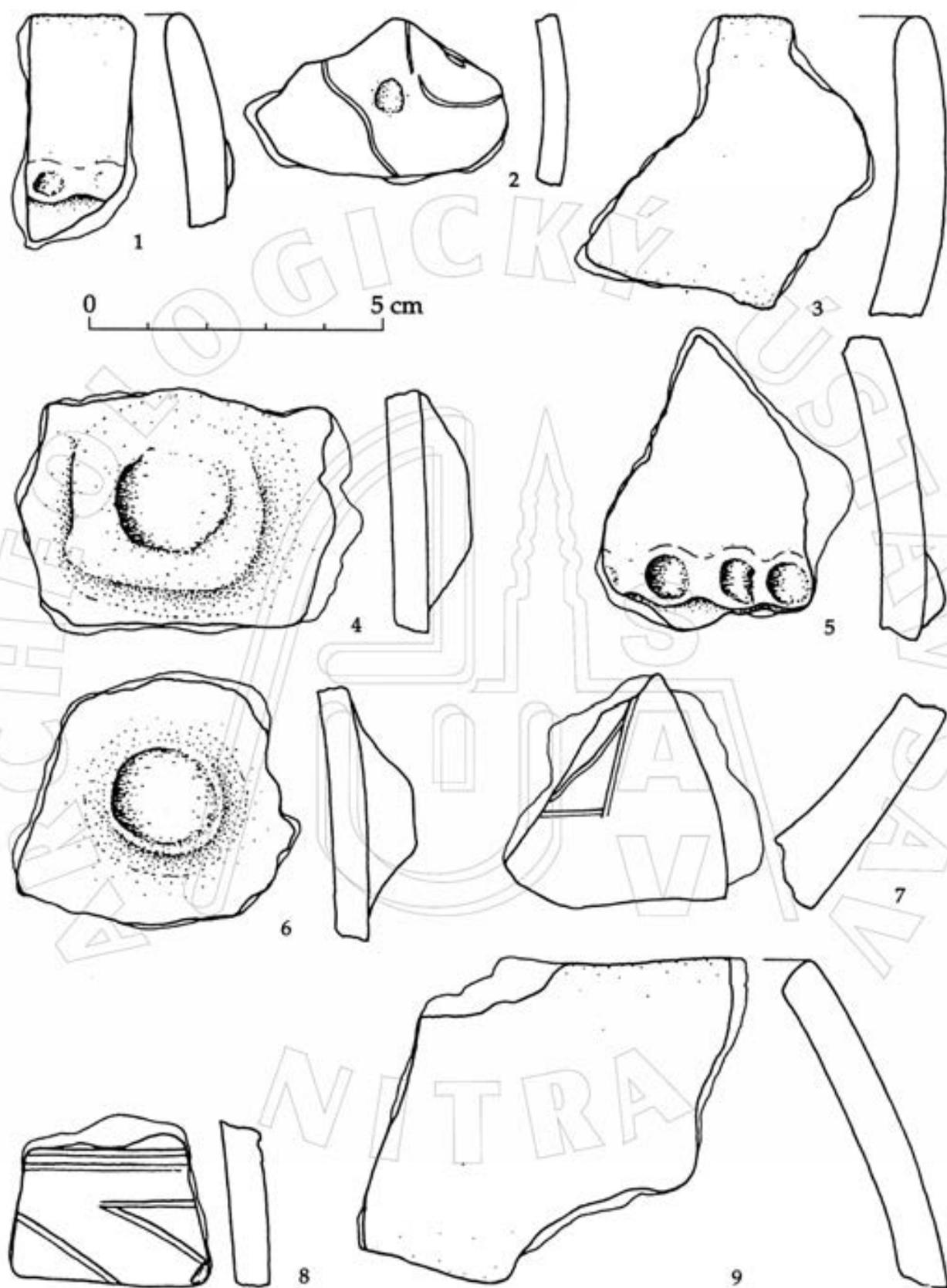
Obr. 59. Ilašovice (Za hostincom). Výber nálezov. (Javorský/Soják, 85)

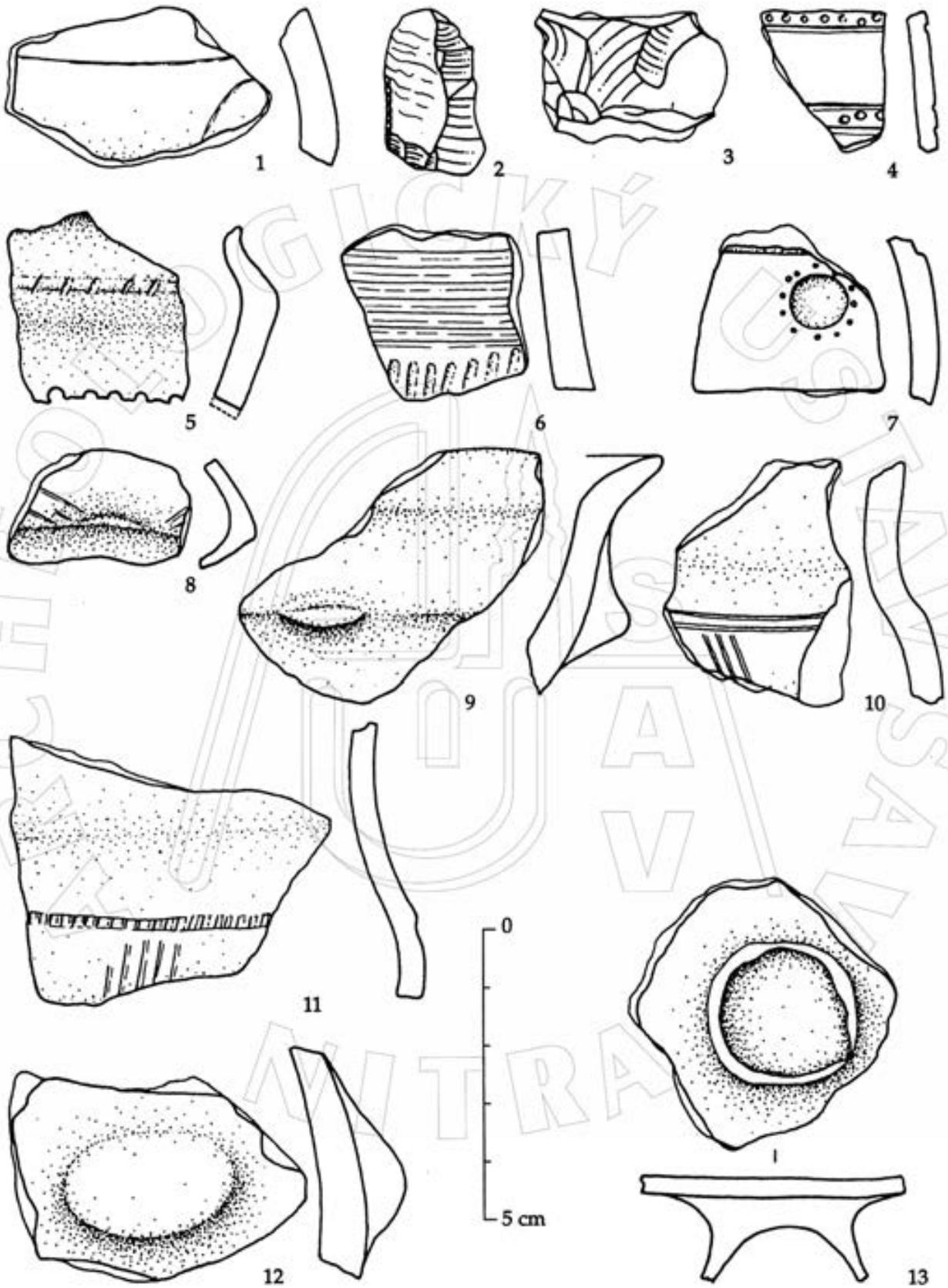
Obr. 60. Výber neolitických nálezov. 1-9 - Iľiašovce (Za hostincom); 10-14 - Jablonov (Rybník). (Javorský/Soják, 85, 87)

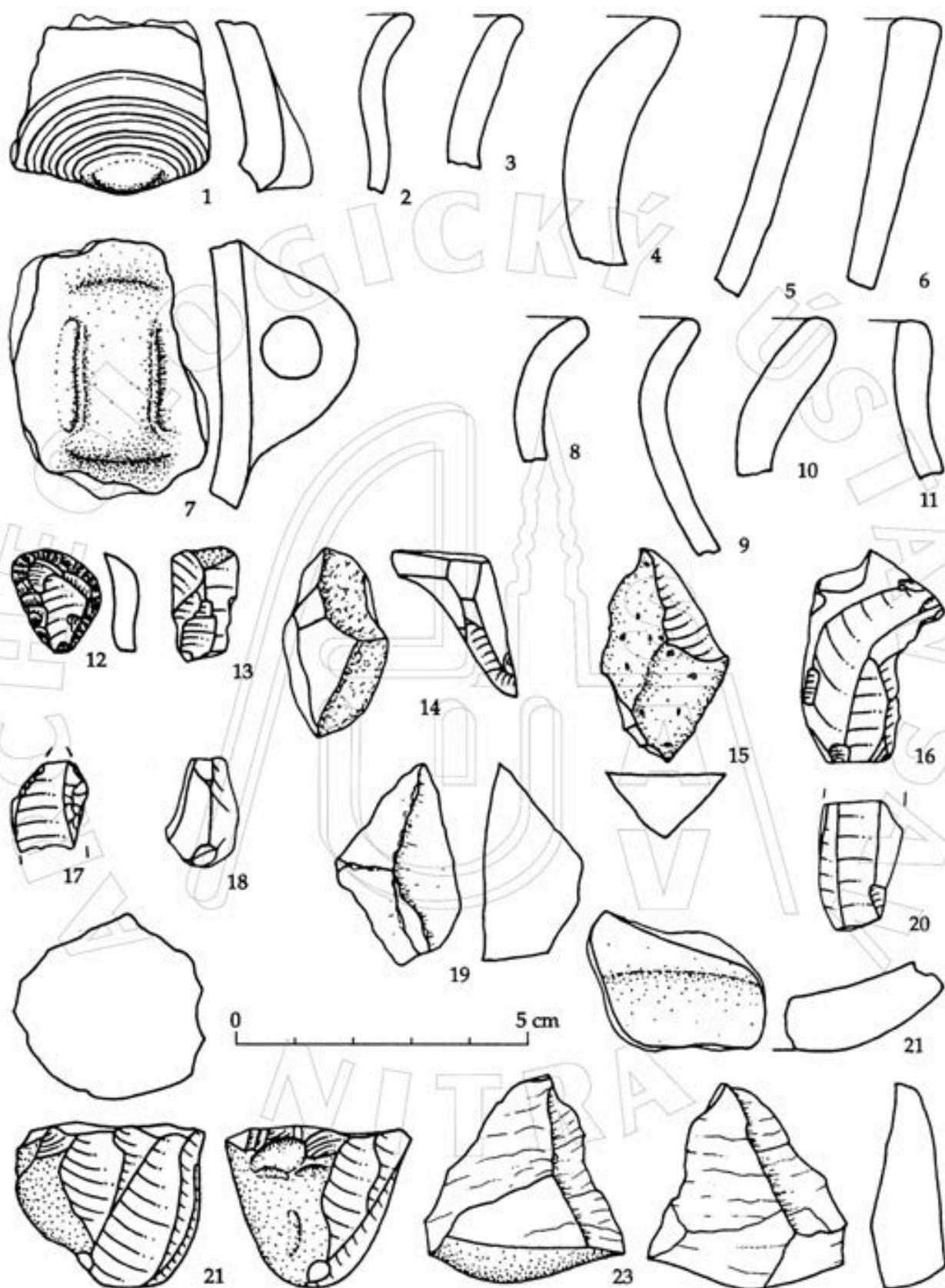
Obr. 61. Výber nálezov. 1-2 - Jablonov (Rybník); 3, 5-8 - Klčov (Roveň-Pod Hájikom); 4 - Jablonov (Stredné hony II). (Javorský/Soják, 86, 87)

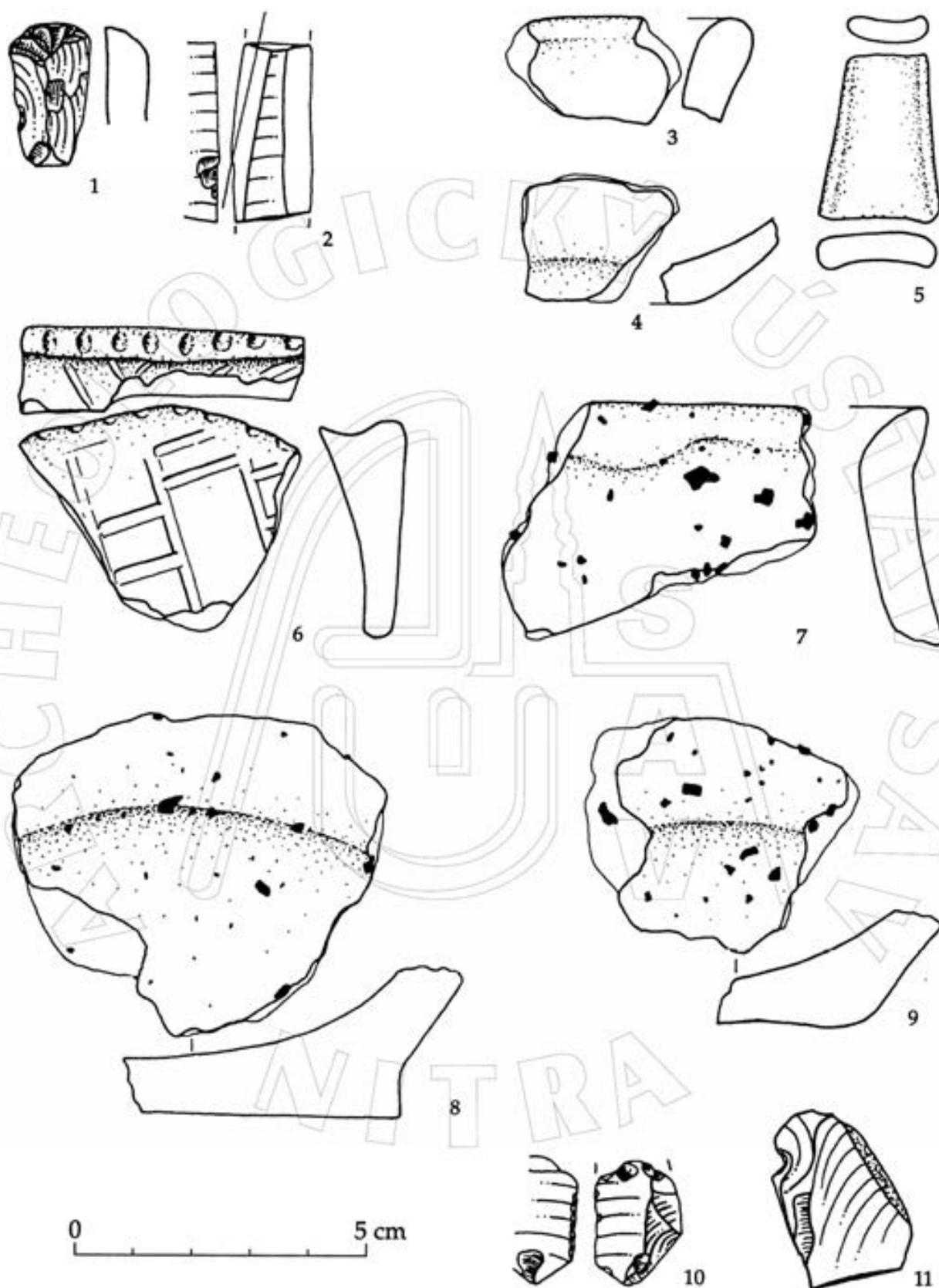
Obr. 62. Klčov (Roveň-Pod Hájikom). Výber neolitickej keramiky. (Javorský/Soják, 86)

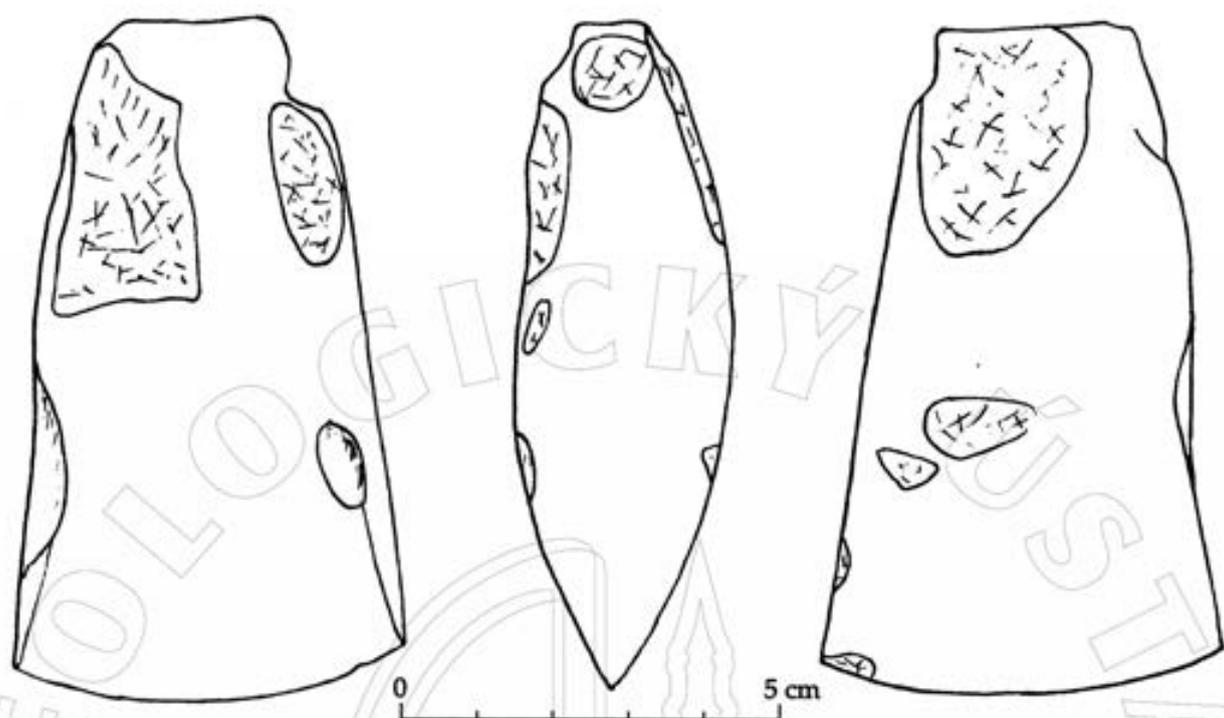
Obr. 63. Nemešany (Pod Horou). Výber nálezov z neolitu (1-3) a doby bronzovej (4-13). (Javorský/Soják, 87)

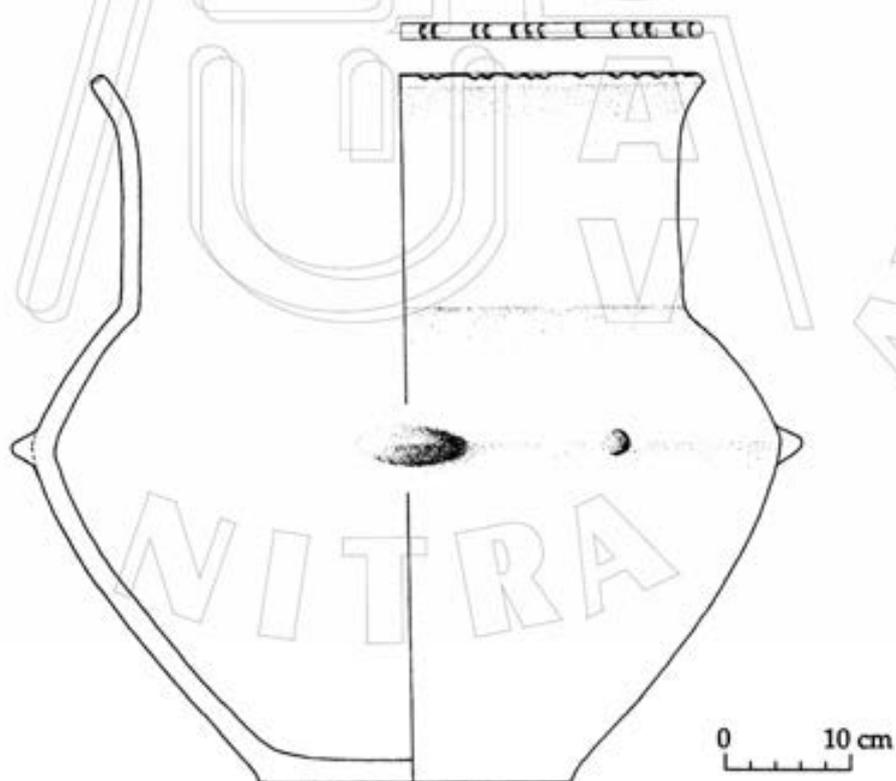
Obr. 64. Výber nálezov. 1-11 - Nemešany (Pod Horou); 12-23 - Spišské Podhradie (Nad Bielidami).
(Javorský/Soják, 87)

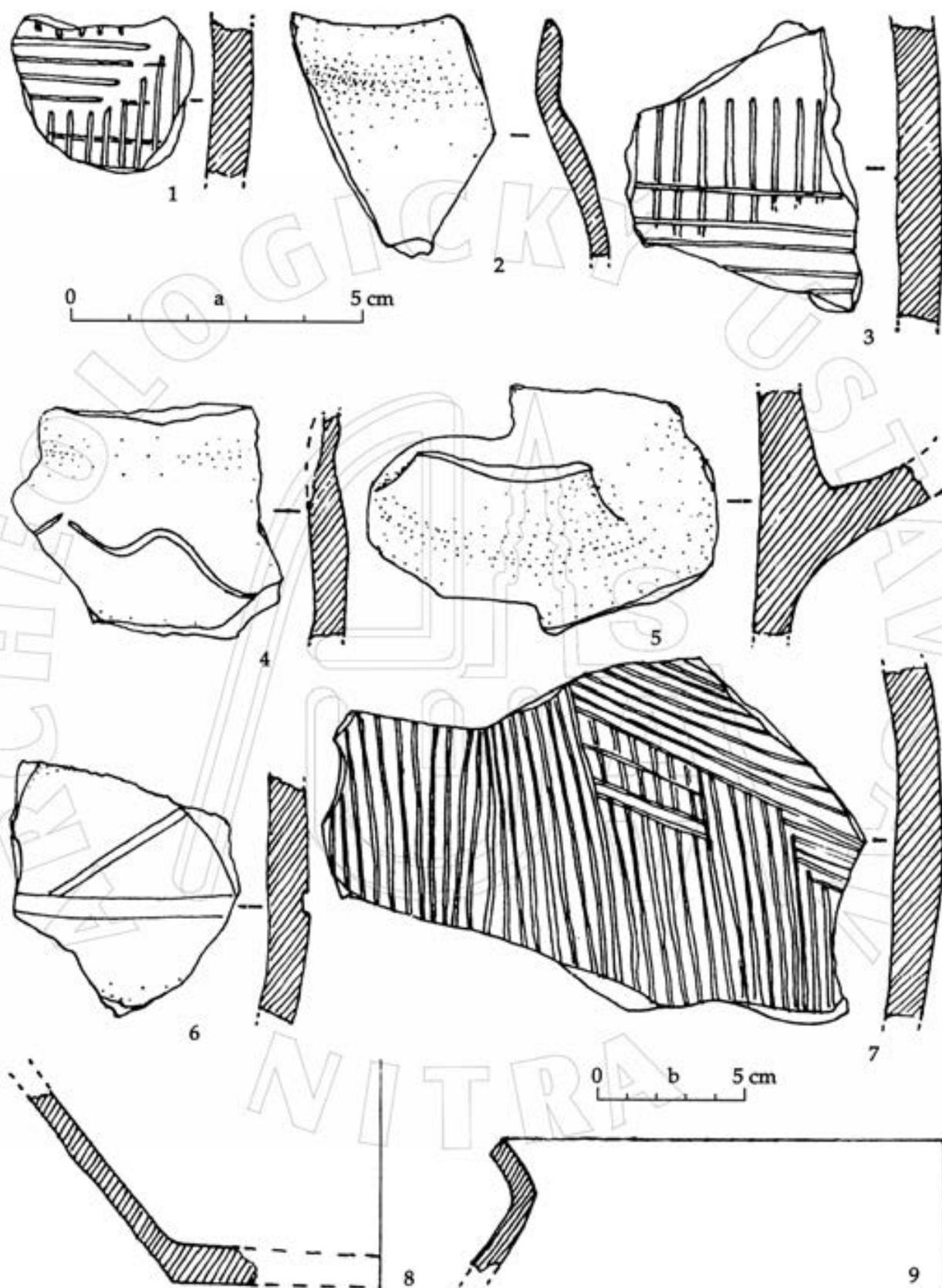
Obr. 65. Výber nálezov. 1, 2, 6 - Bijacovce (Pod kaštieľom); 3-5, 7-9 - Bijacovce (Zadné hony); 10-11 - Beharovce (Predné hony). (Javorský/Soják, 88, 89)

Obr. 66. Kvakovce. Brúsená sekera. (Jenčová, 93)

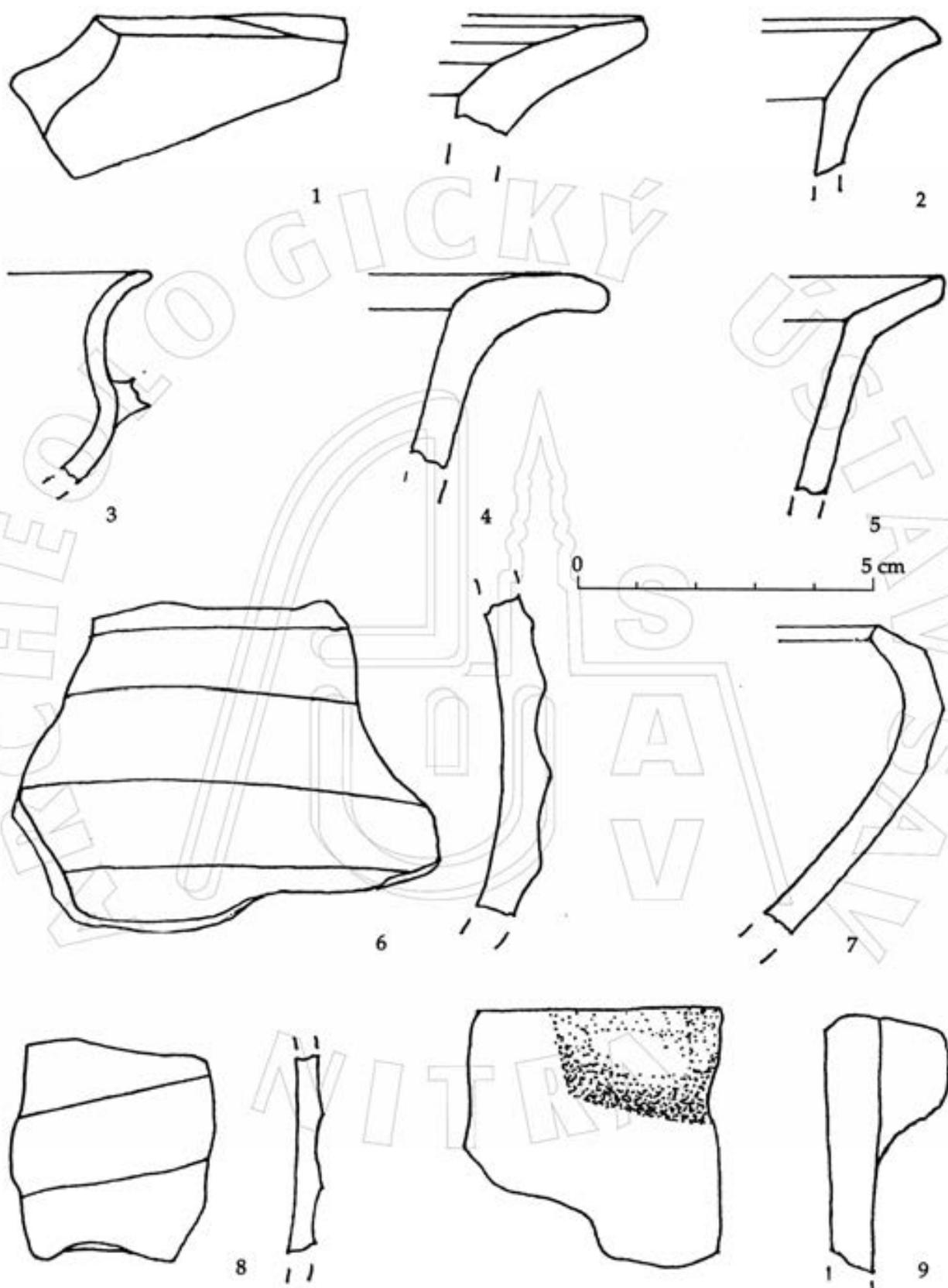
Obr. 67. Púchov. Nádobu z hrobu lužickej kultúry (Kujovský, 97)

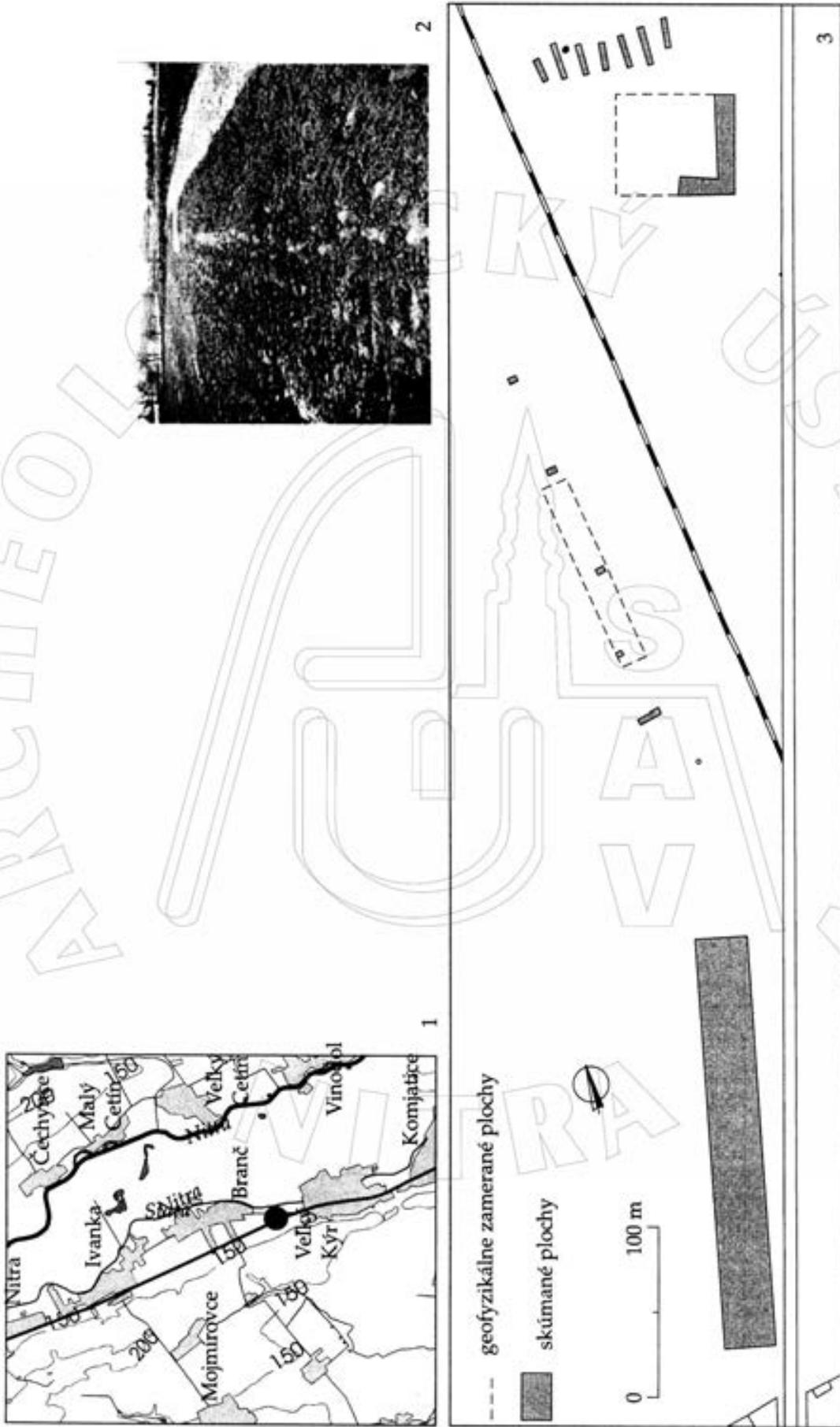
Obr. 68. Žarnovica (Pod lipou). Výber keramiky z povrchového zberu. Mierka a=1-7; b=8-9. (Konečná/ Trgína, 95)

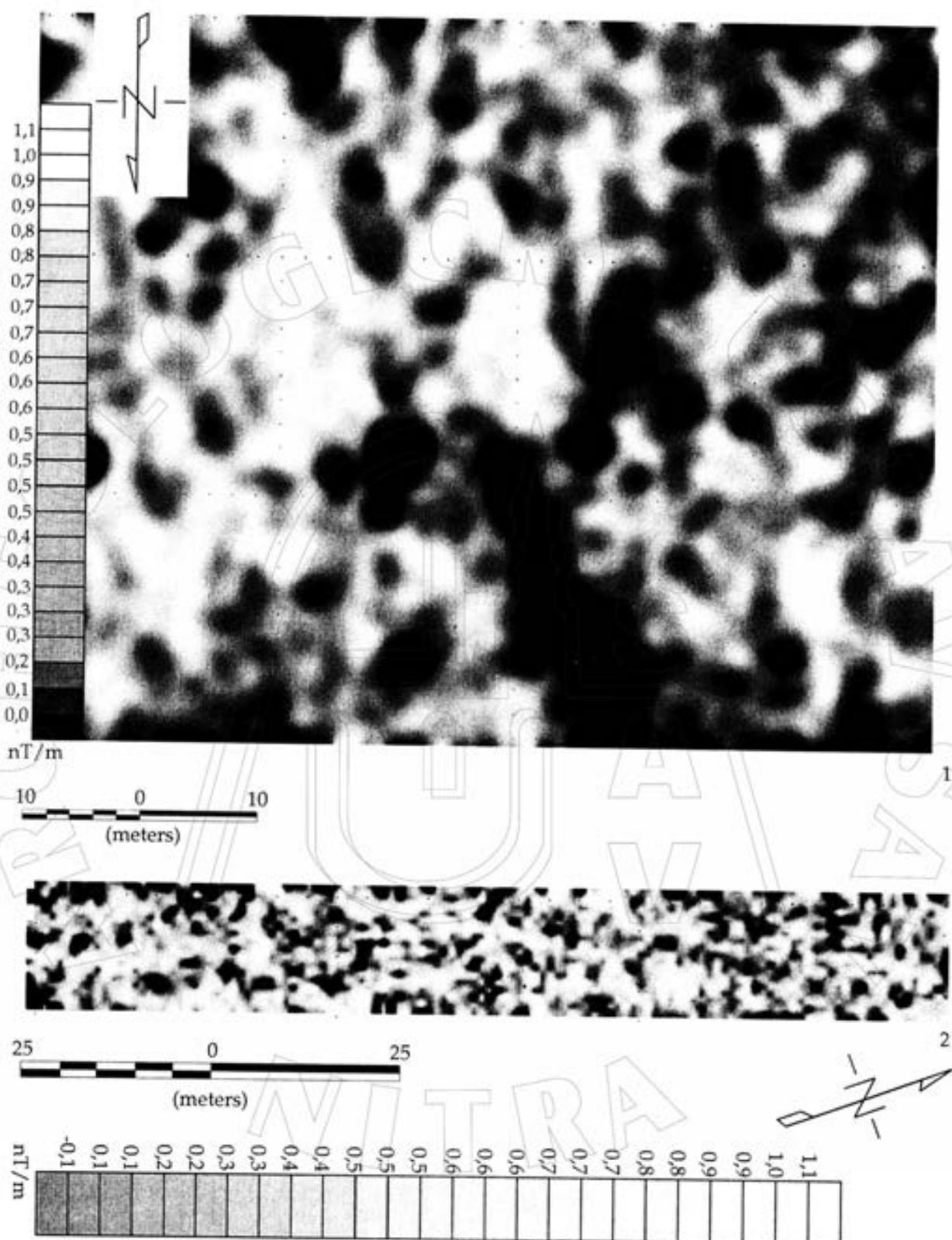
Obr. 69. Beluša. Pohľad na lokalitu, ukážky odkryvu hrobov lužickej kultúry. (Kujovský/Vikolinská, 97)

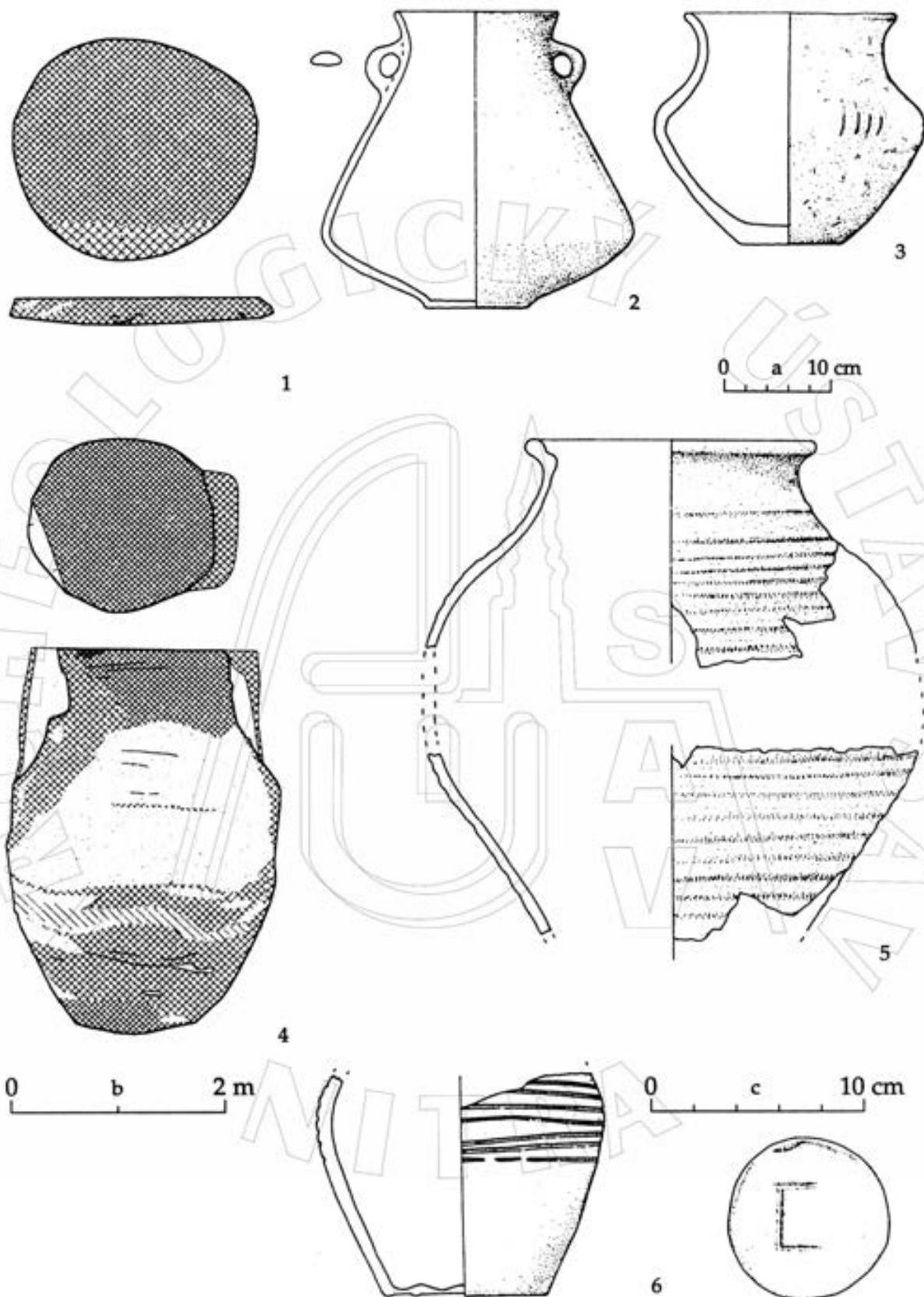
Obr. 70. Farná. Nálezy zo zberu. (Kusztár/Špaňo, 98)

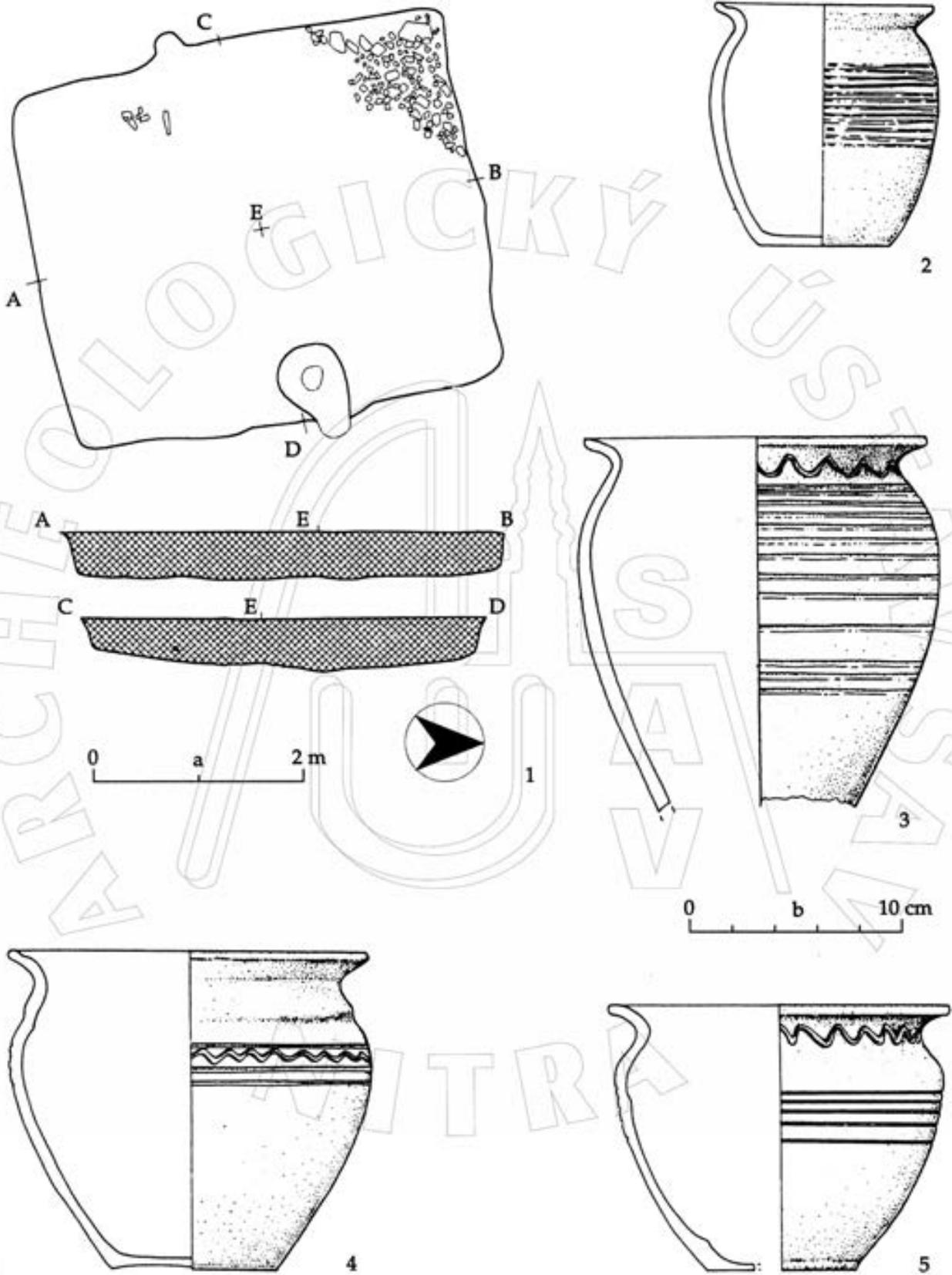
Obr. 71. Veľký Kýr. 1 - poloha výskumu; 2 - pohľad na plochu výskumu; 3 - celkový plán skúmaných plôch. (Kuzma/Rajtár/Tirpák, 99)

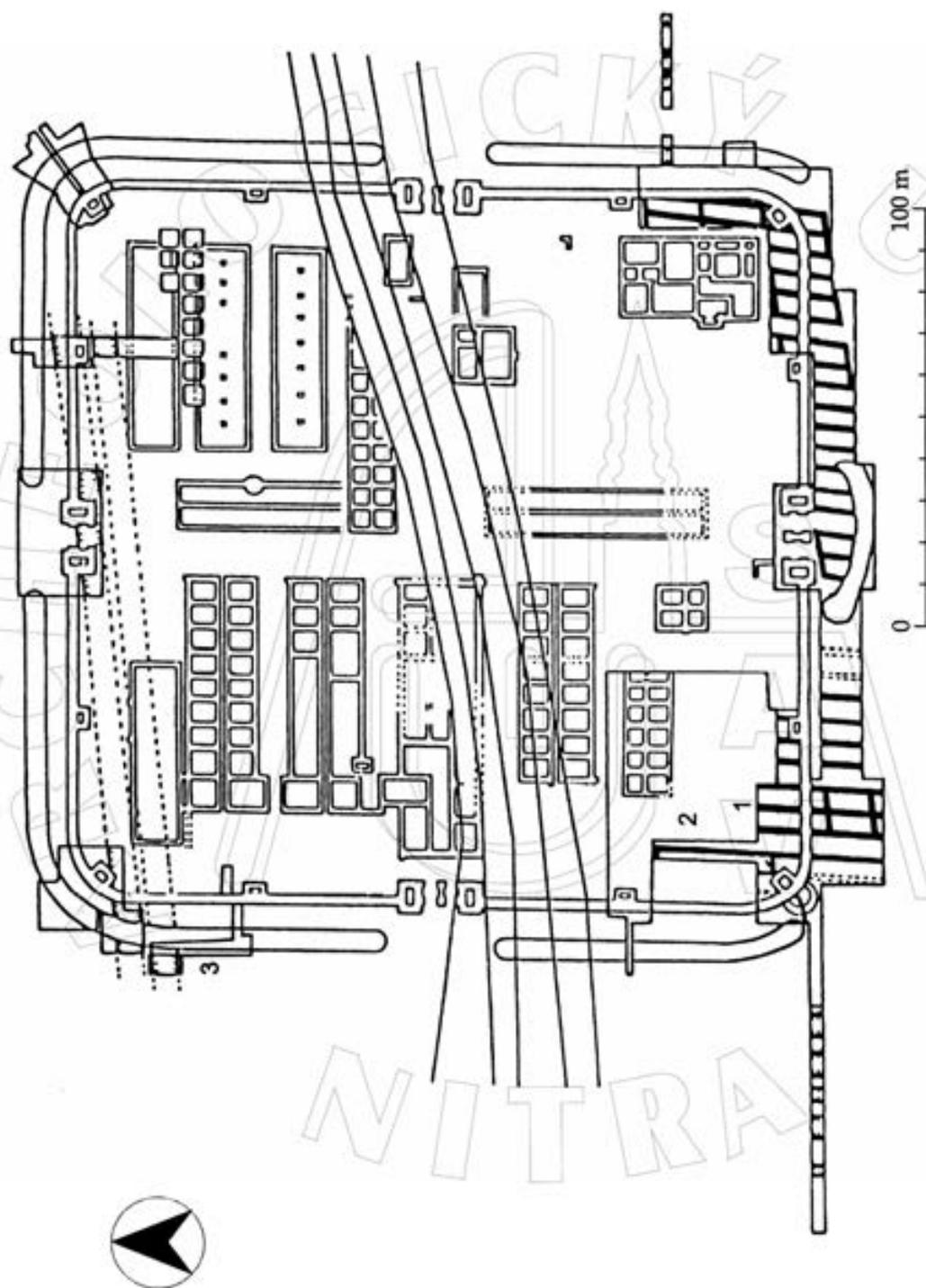
Obr. 72. Veľký Kýr. 1 - mapa vertikálneho magnetického gradientu na ploche A; 2 - mapa vertikálneho magnetického gradientu na ploche B. (Kuzma/Rajtár/Tirpák, 99)

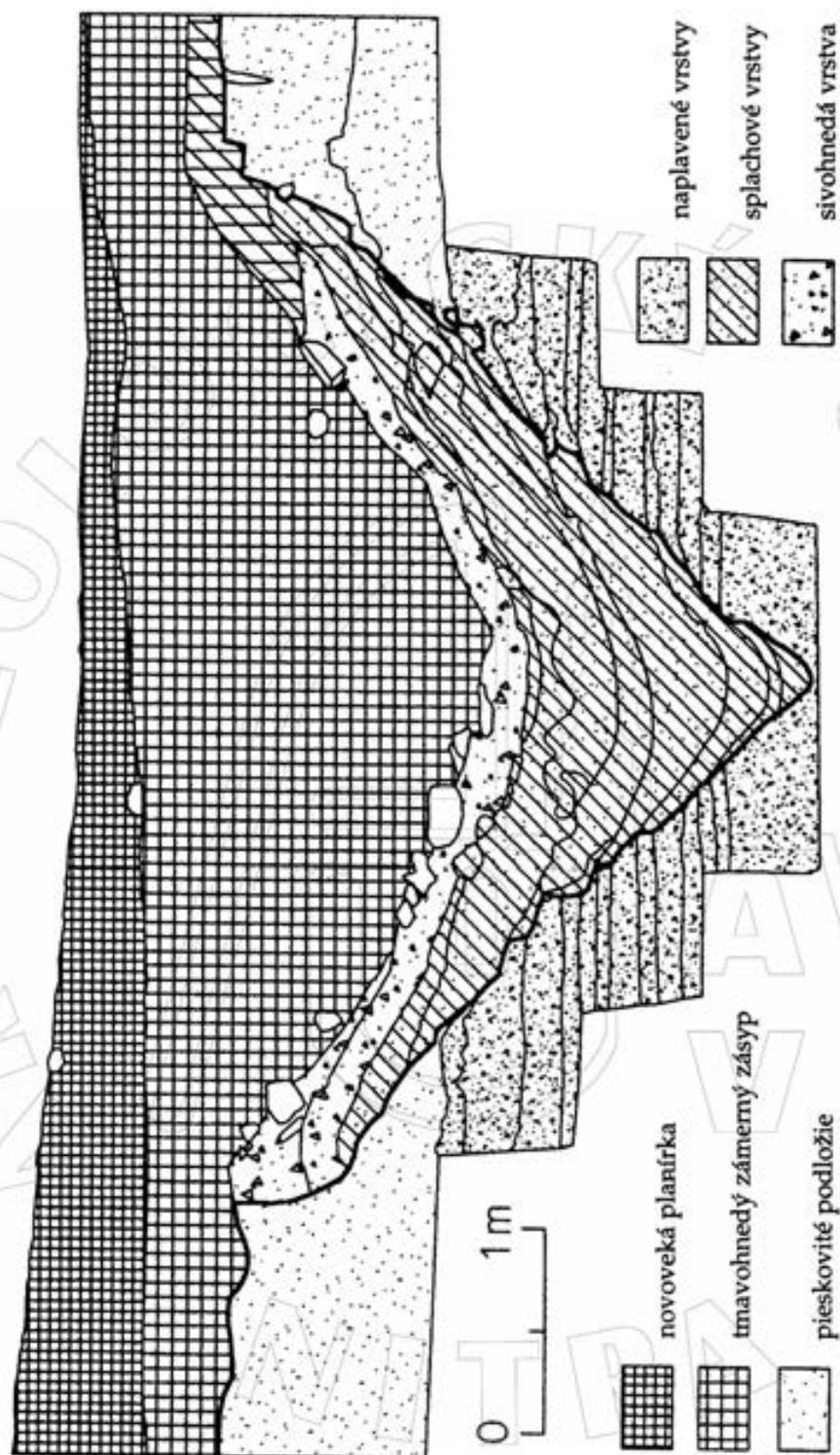
Obr. 73. Velký Kýr. 1-2 - objekt 13; 3 - objekt 30; 4 - objekt 6; 5 - objekt 3; 6 - objekt 23. Mierka: a=2-3; b=1, 4; c=5-6. (Kuzma/Rajtár/Tírpdák, 99)

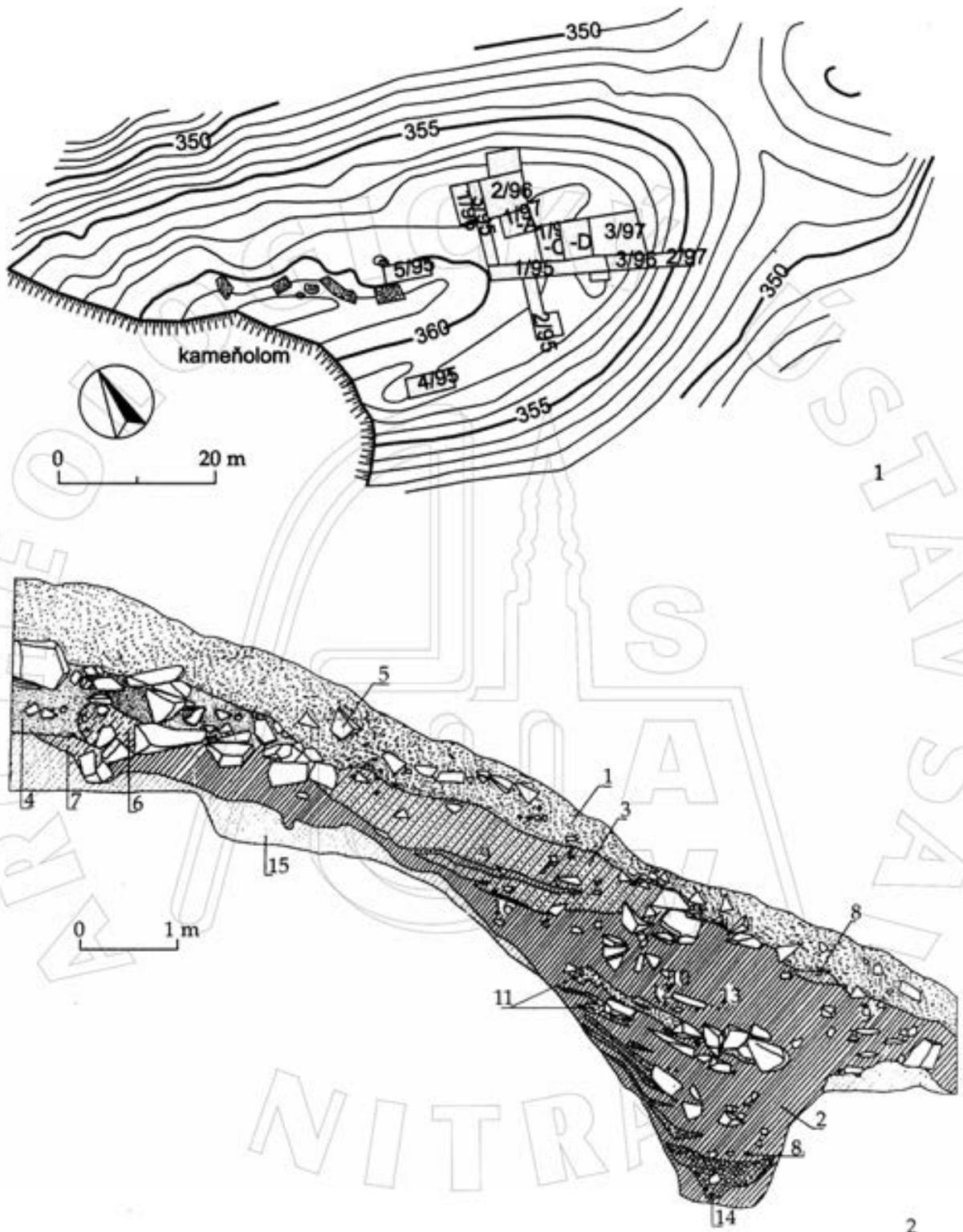
Obr. 74. Veľký Kýr. 1-4 - objekt 20; 5 - objekt 16. Mierka: a=1; b=2-5. (Kuzma/Rajtár/Tirpák, 100)

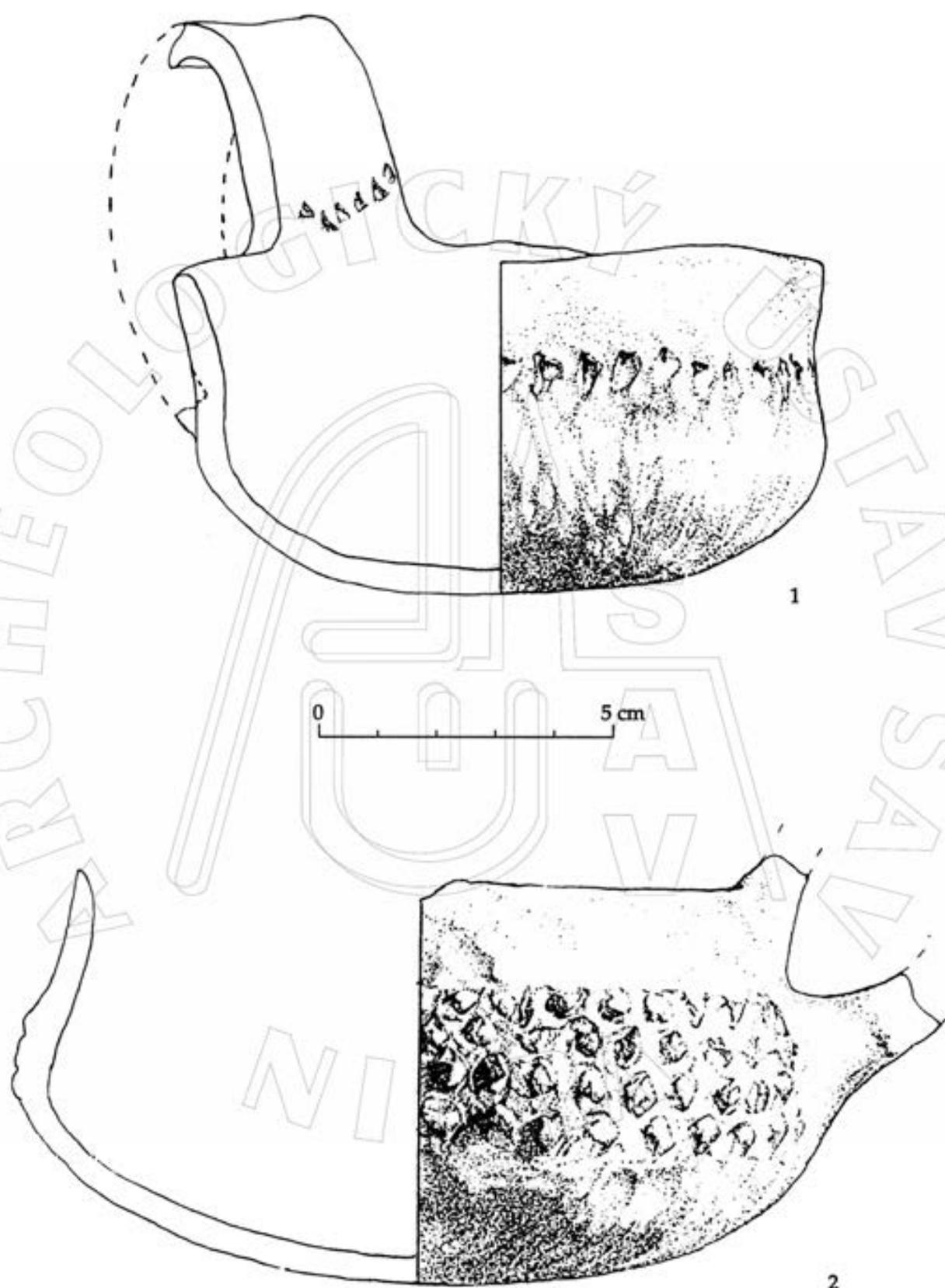
Obr. 75. Iža (Leányvár). Pôdorysný plán rímskeho kastela s vyznačenými objektami staršieho drevozemného tábora. Plochy skúmané v r. 1996-1997: 1 - stavba 9; 2 - stavba 10; 3 - sondáž južne od severozápadného nárožia kastela. (Kuzmová/Rajtár, 102)

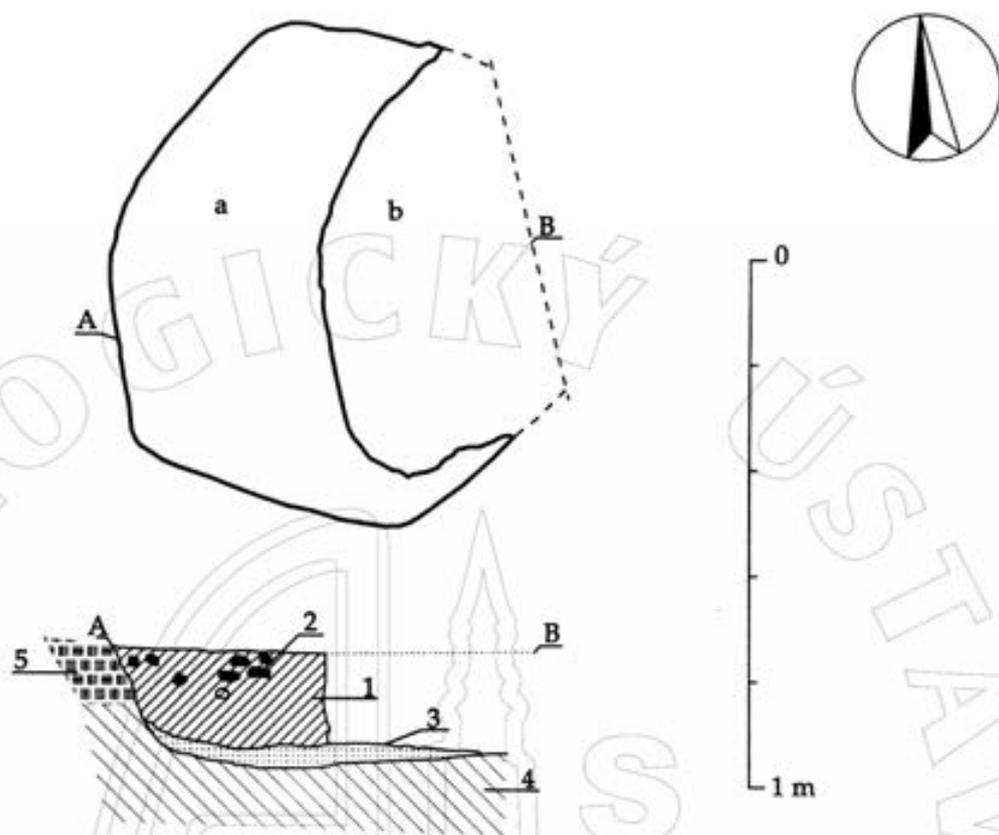
Obr. 76. Iža (Lednyodr). Profil vnútornej z dvojitice priekop drevozemeňho ľabora. (Kuzmooš/Rajštar, 103)

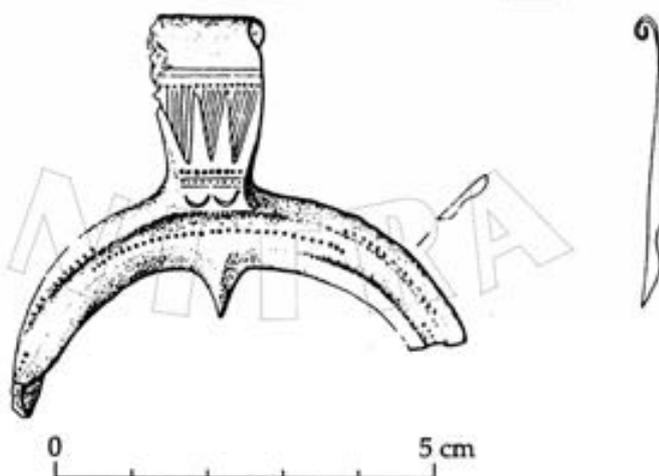
Obr. 77. Lieskovec - Hrádok. 1 - plán lokality s rozmiestnením sond; 2 - sonda 2/97, SVS profil. Legenda: 1 - sypká hnedá zem, 2 - tmavohnedá zem, 3 - žltohnedá zemina, 4 - čiernohnedá zem, 5 - lámané skaly, 6 - blok červenohnedej zeminy, 7 - blok mastnej žltohnedej štrkovitej zeminy, 8 - mazanica, 9 - limnokvarcitové jadro, 10 - limnokvarcitový úštep, 11 - vrstvy sypkej svetlohnedej zeminy, 12 - diviači kel, 13 - uhliky, 14 - kosť. (Malček, 107)

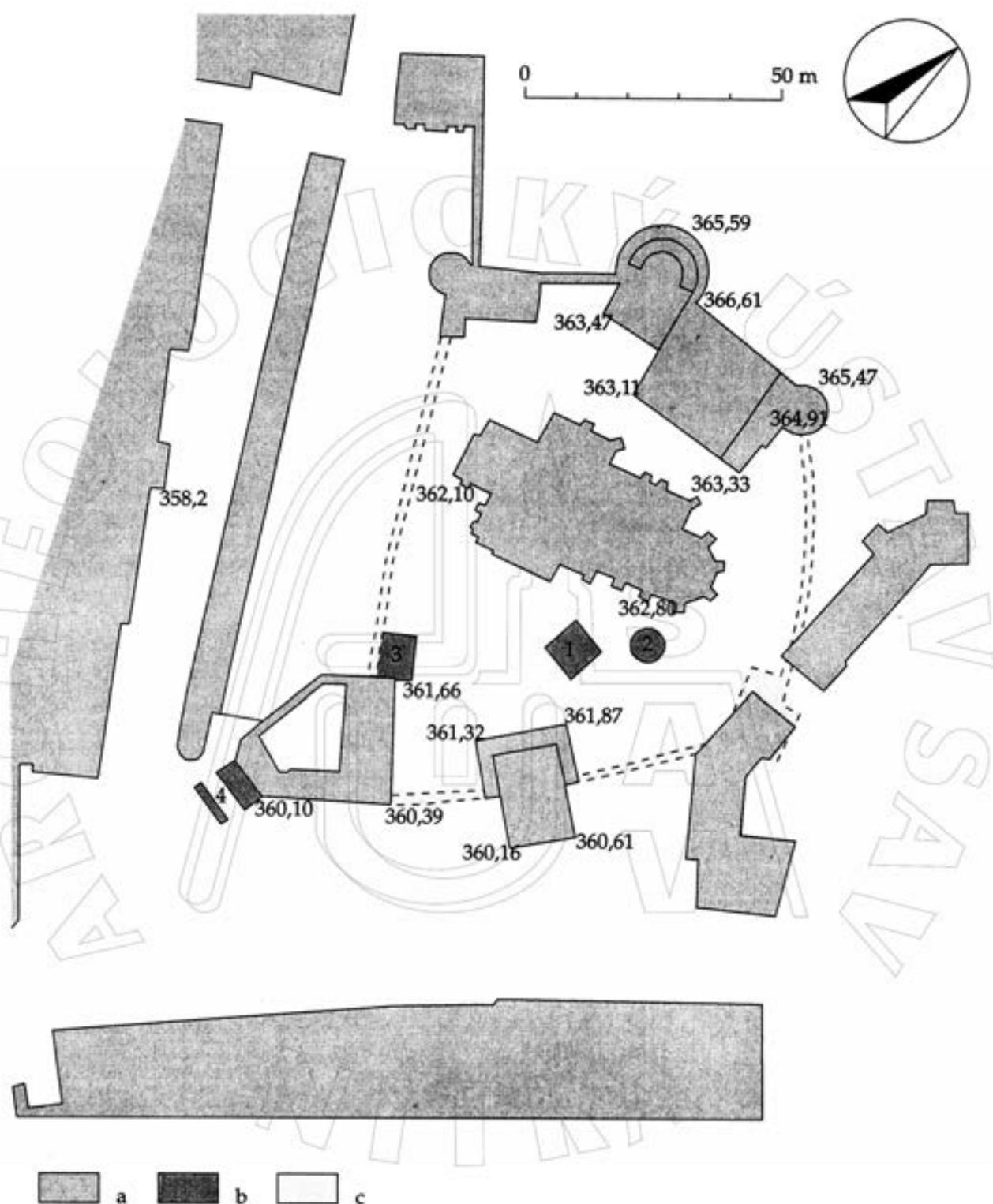
Obr. 78. Lieskovec (Hrádok). Výber nálezov. 1 - sonda 2/96; 2 - sonda 1/97A. (Malček, 107)

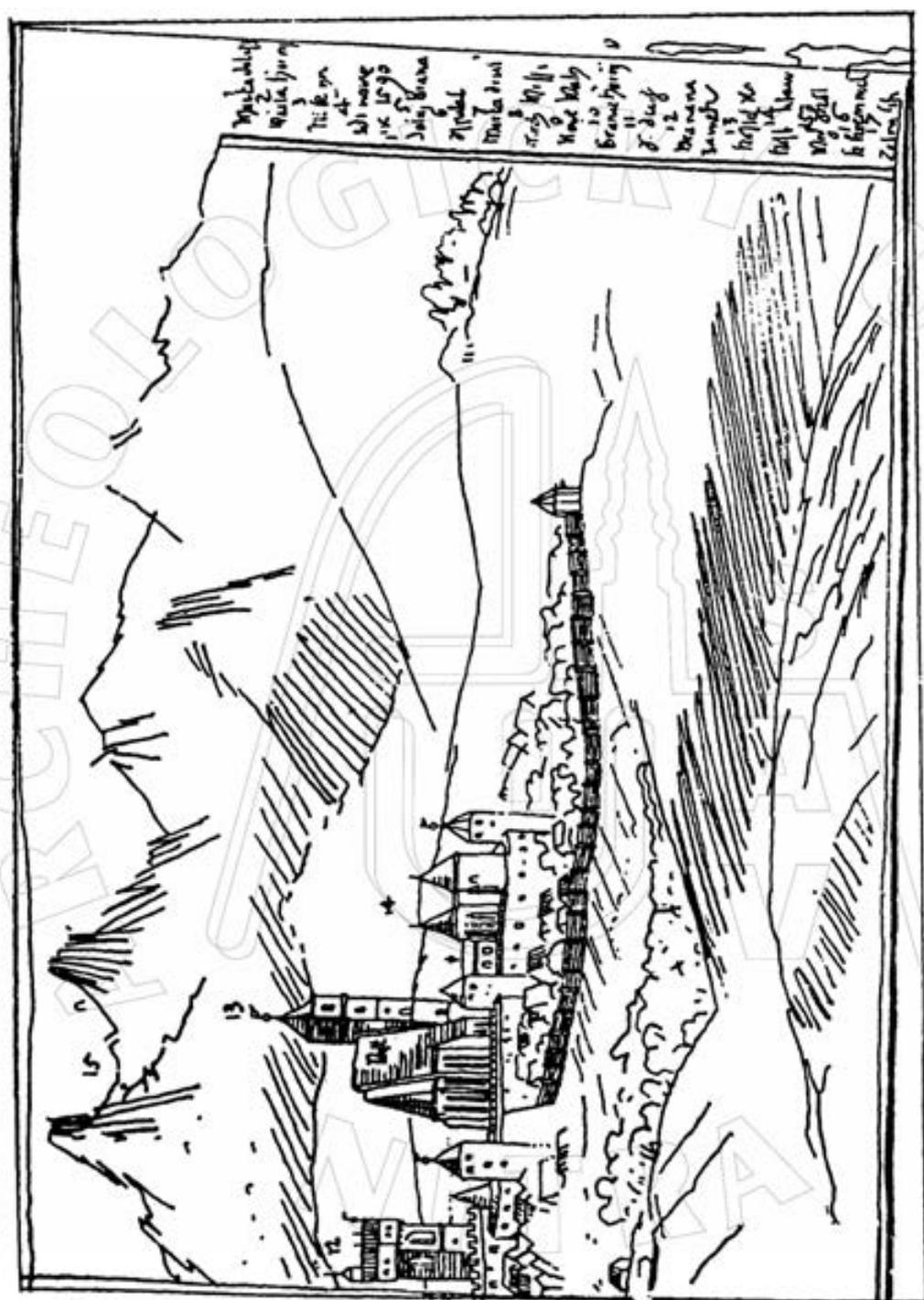
Obr. 79. Sása (Chrasť). Objekt I/97, pôdorys a rez objektom. Legenda: a - zachovaná časť objektu; vymytá časť; 1 - čierna hlina; 2 - hrudky mazanice; 3 - svetlosivá sypká vrstva; 4 - fľovité podložie; 5 - sprasť. (Malček, 108)

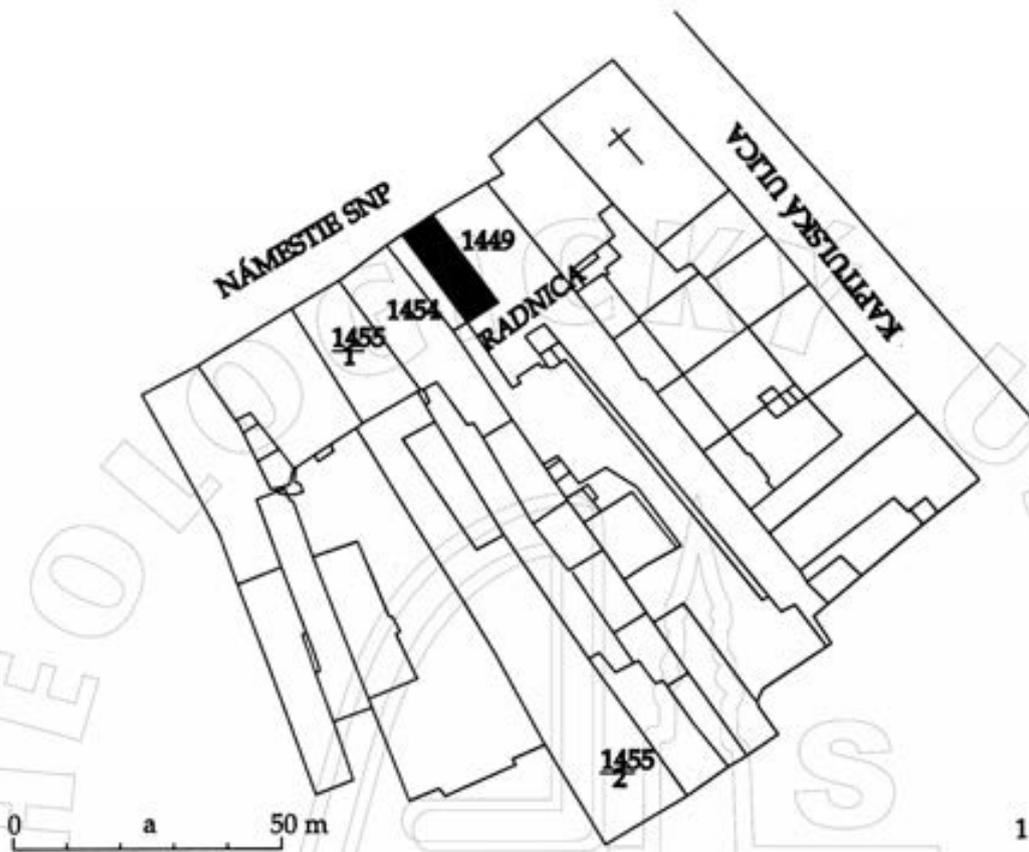
Obr. 80. Nitriansky Hrádok. Bronzový závesok. (Marková, 110)

Obr. 81. Banská Bystrica (Mestský hrad). Legenda: a - stojaca zástavba; b - skúmané objekty; c - predpokladaný priebeh opevnenia mestského hradu; 1 - deštrukcia základov stavby štvoruholníkového pôdorysu; 2 - deštrukcia predpokladaného karnera sv. Michala; 3 - strážny domček a hospodárska prístavba; 4 - piliere kamenného mosta. (Mácelová, 111, 112)

Obr. 82. Willenbergova kresba Banskej Bystrice z r. 1590 (1596). (Mátclová, III)

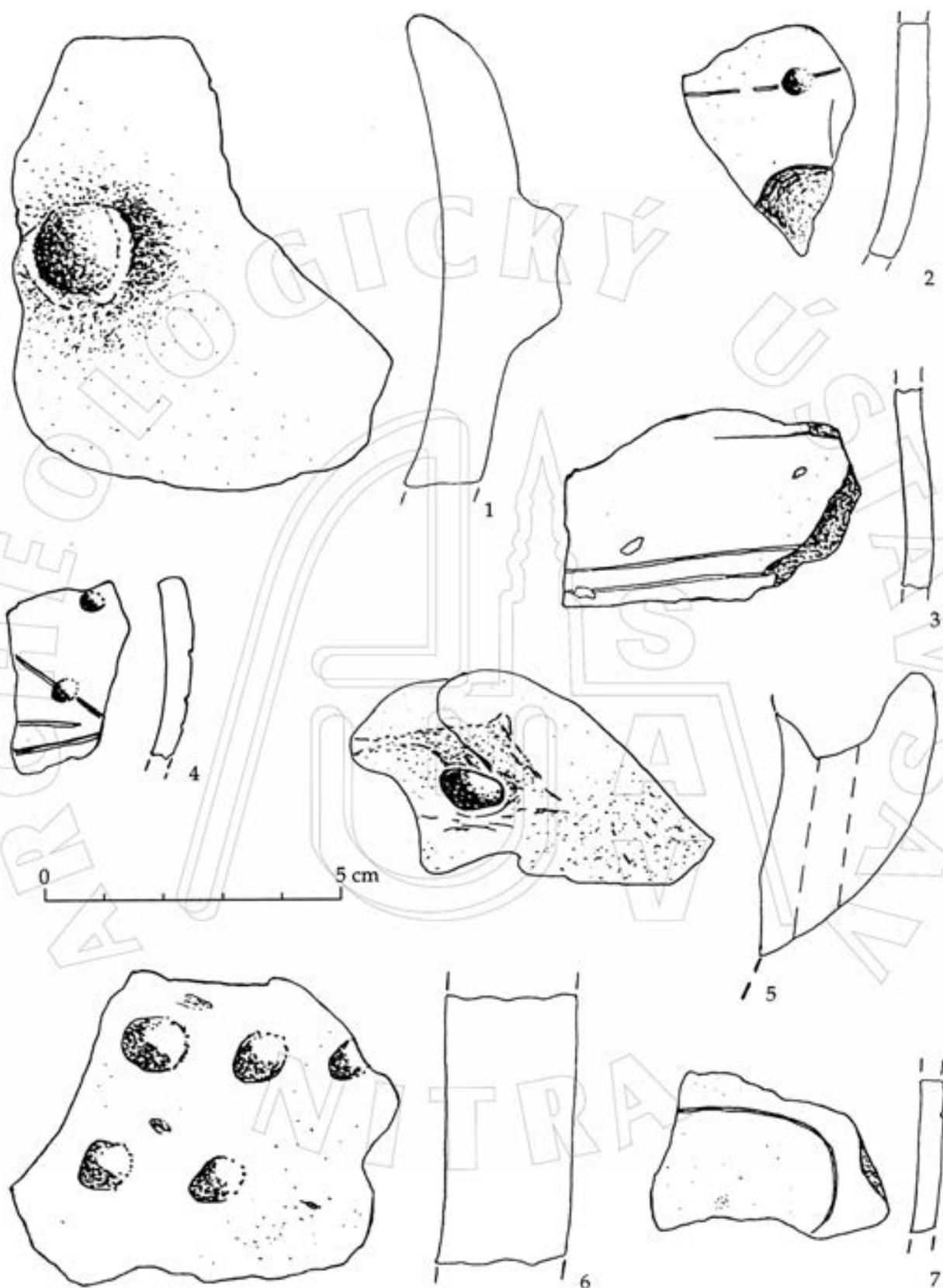
1

2

0 b 10 cm

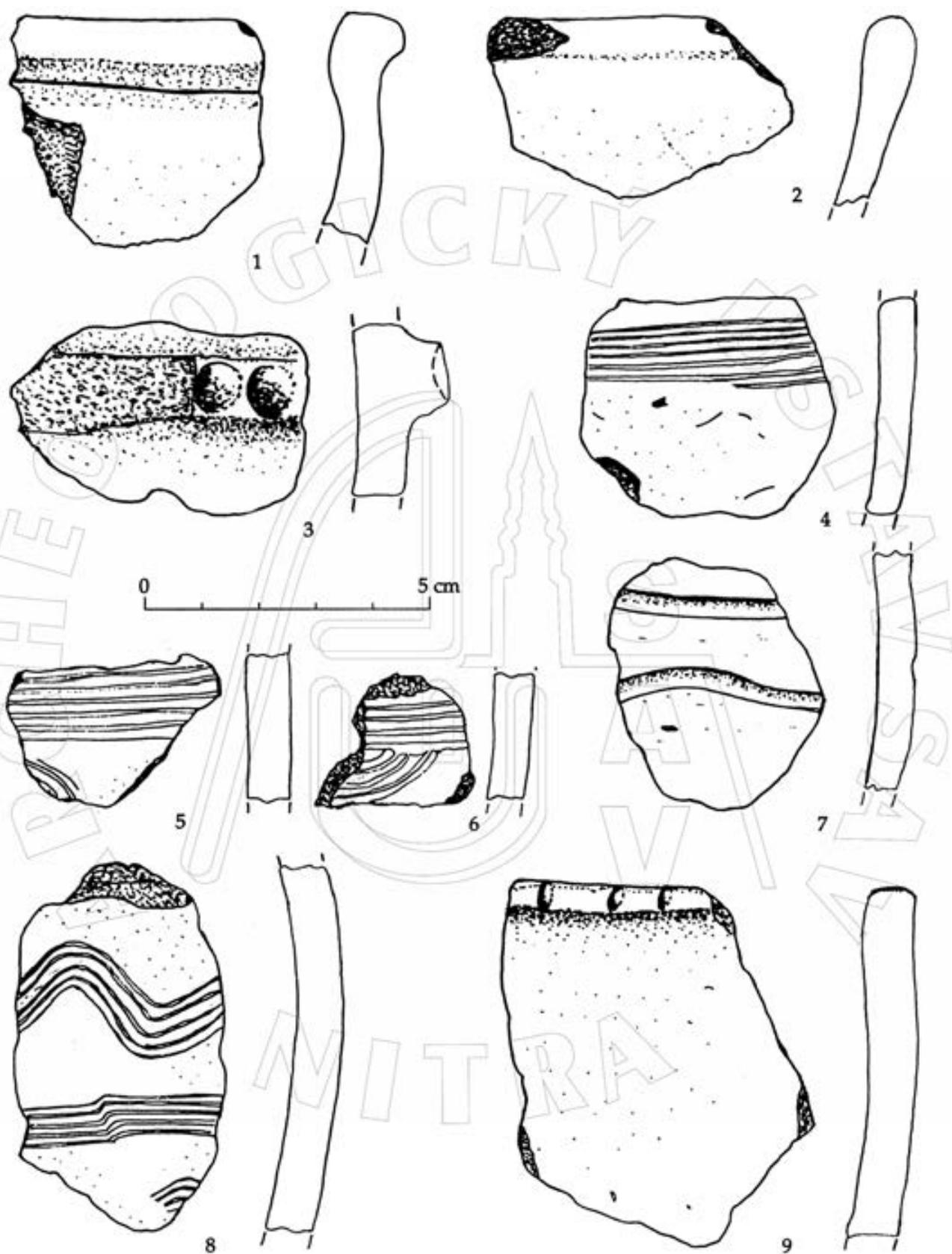
Obr. 83. Banská Bystrica (Nám. SNP 1). 1 - poloha parcely 1449 s radnicou, rastrovaná plocha - miesto nálezu kachľovej pece; 2 - komorová kachlica s reliéfom ženy bijúcej muža. Mierka a=1; b=2. (Mácelová, 110)

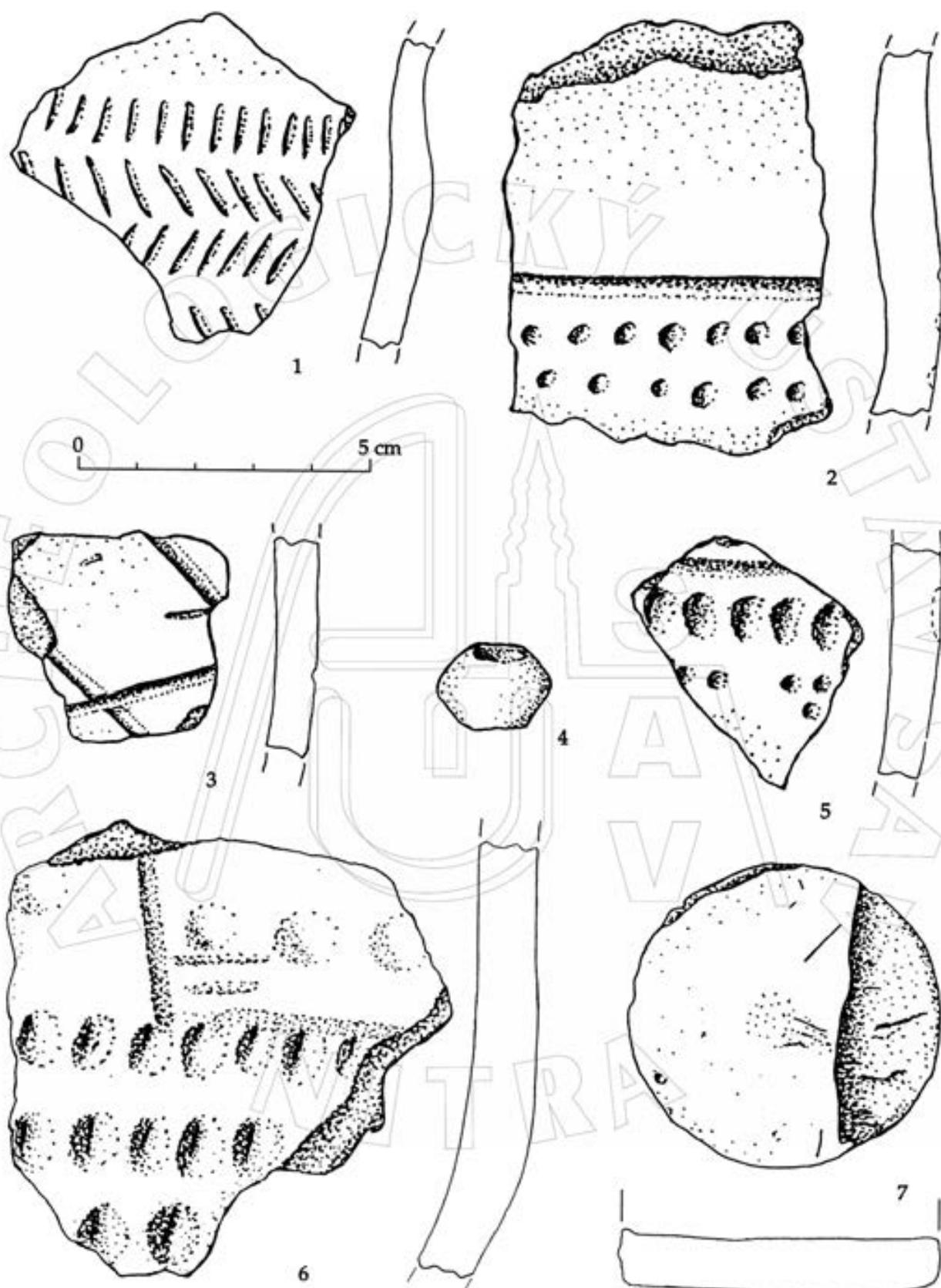
Obr. 84. Nové Sady, část Čab (Pod rybníkem). Výber keramiky. (Milo, 115)

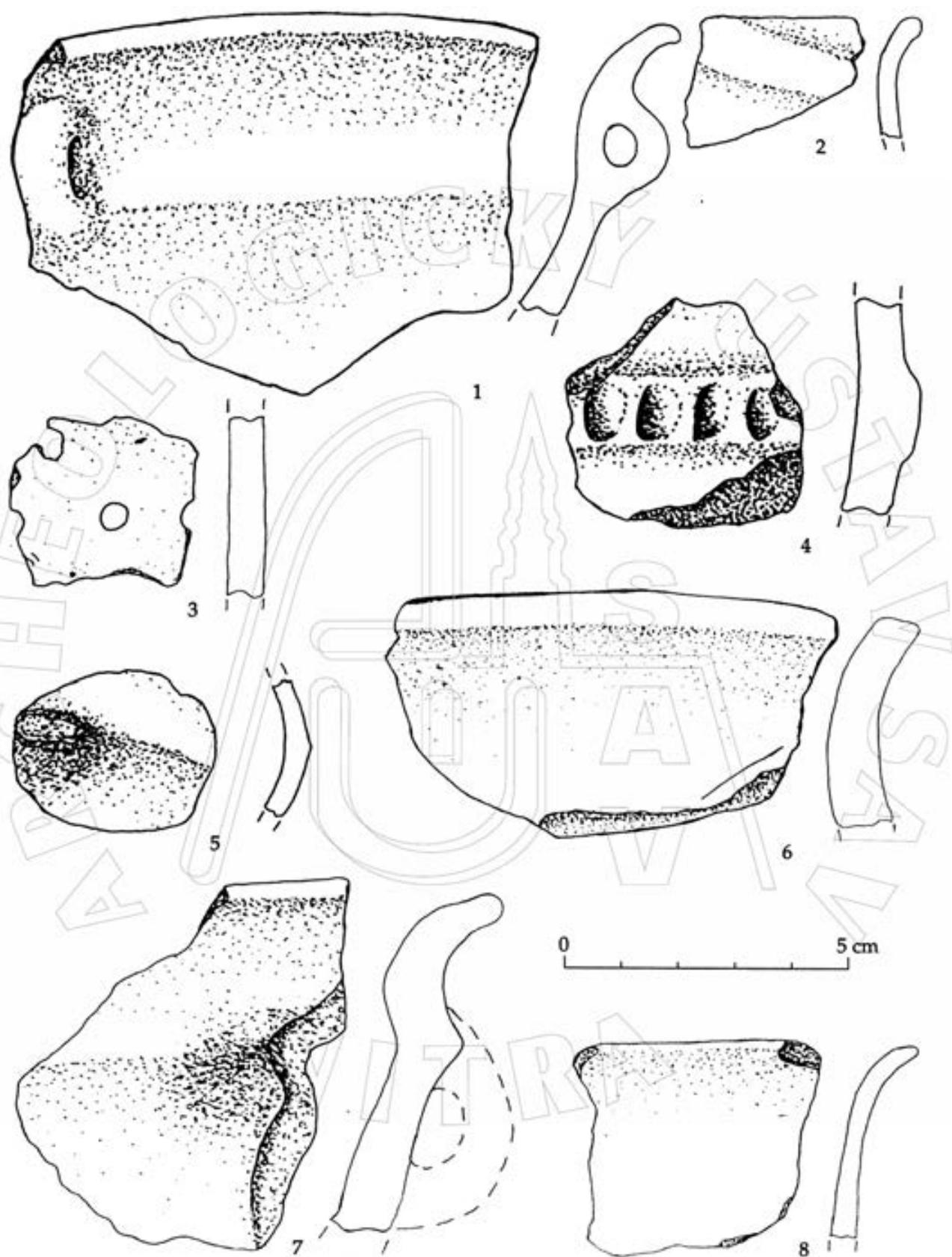
Obr. 85. Nové Sady, část Čab (Pod rybníkem). Výber keramiky. (Milo, 115)

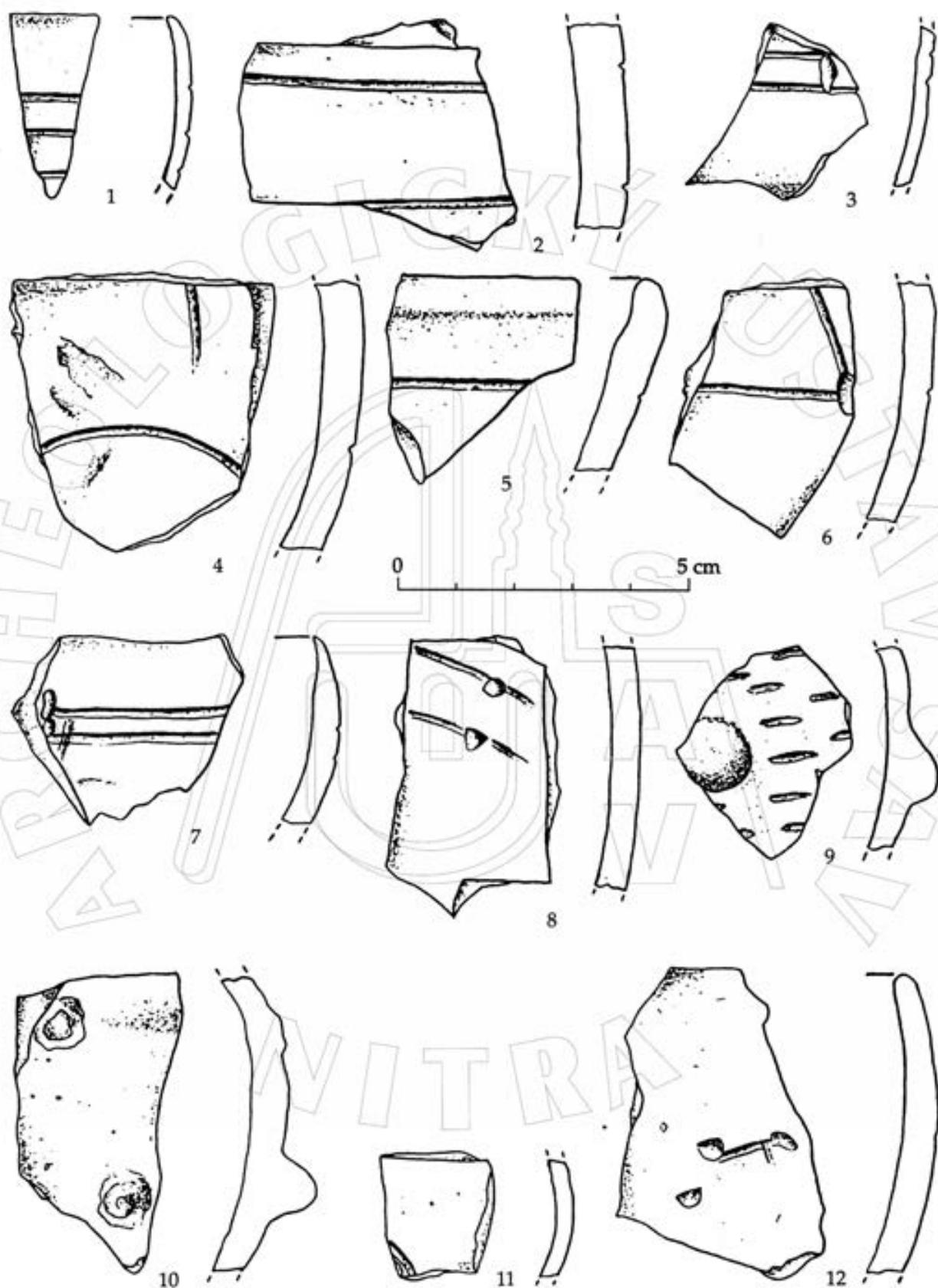
Obr. 86. Nové Sady, část Čab (Pod rybníkem). Výber keramiky. (Milo, 115)

Obr. 87. Zběhy (Dolné lúky). Výber keramiky. (Milo, 116)

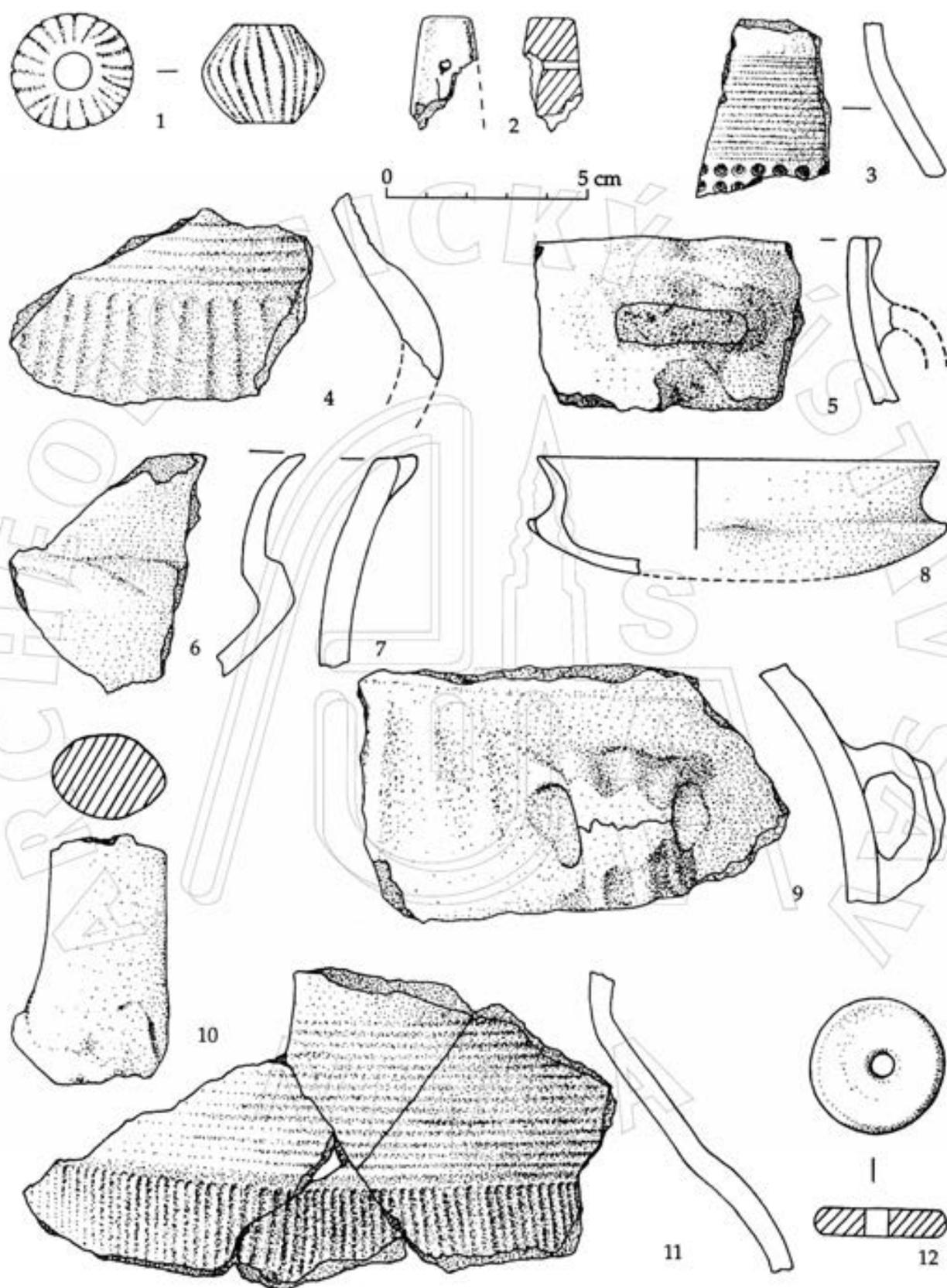
Obr. 88. Nové Sady, časť Čab (Pod topoľmi). Výber keramiky čačianskej kultúry. (Milo, 116)

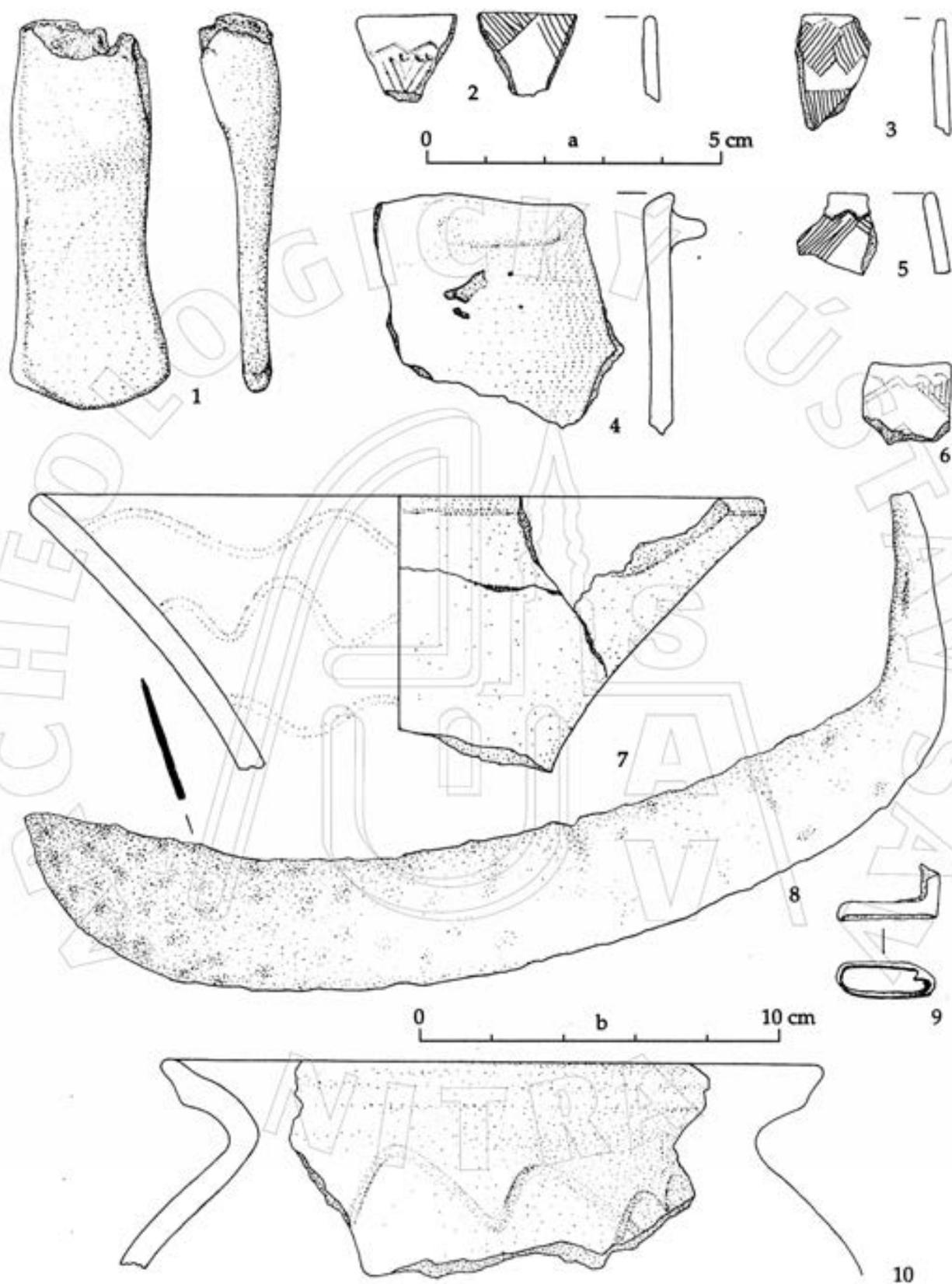
Obr. 89. Zbehy (Kapustnice, Gazdovské pasienky). Výber keramiky. (Milo/Mitaš, 117)

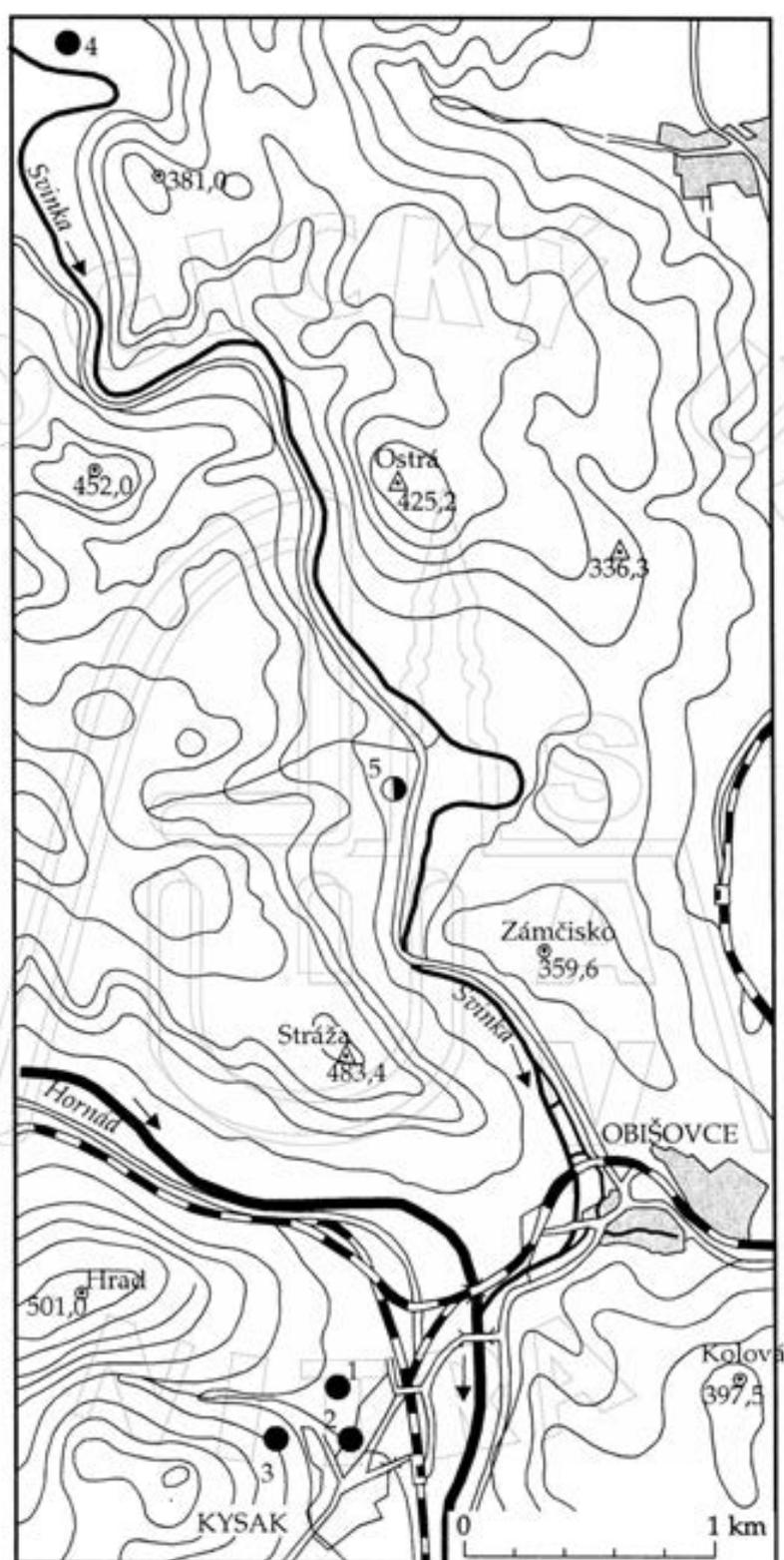
Obr. 90. Zbehy (Kapustnice, Gazdovské pasienky). Výber keramiky. (Milo/Mitaš, 117)

Obr. 91. Silická Jablonica (Pred Zbojtnickou jaskyňou). Výber nálezov kyjaticej kultúry. (Miroššayová, 118)

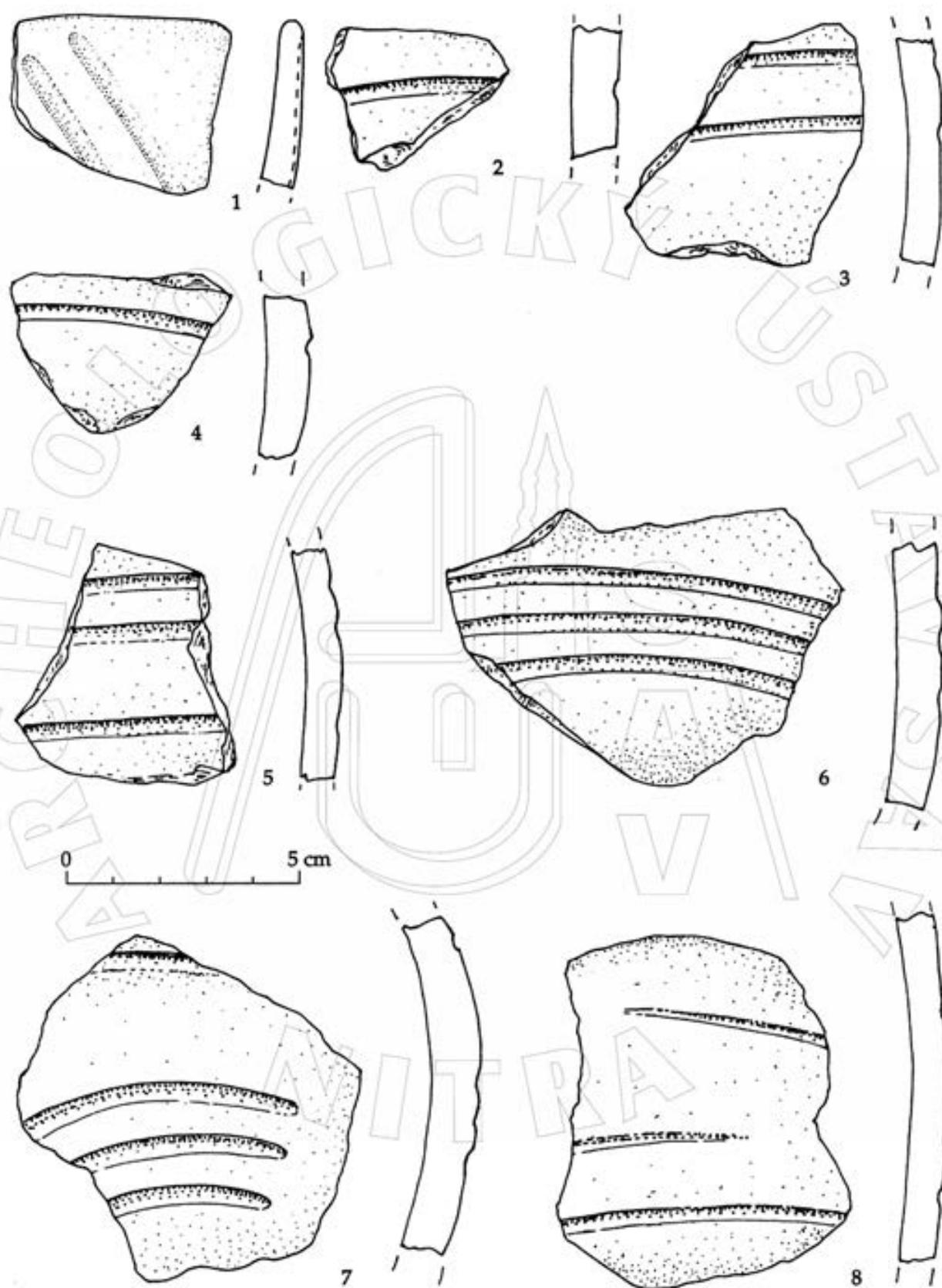
Obr. 92. Silická Jablonica (Pred Zbojnickou jaskyňou). 1, 7-10 - výber stredovekých nálezov; 2-6 - výber nálezov bukovoohorskej kultúry. Mierka: a=1-7, 10; b=8-9. (Miroššayová, 117, 118)

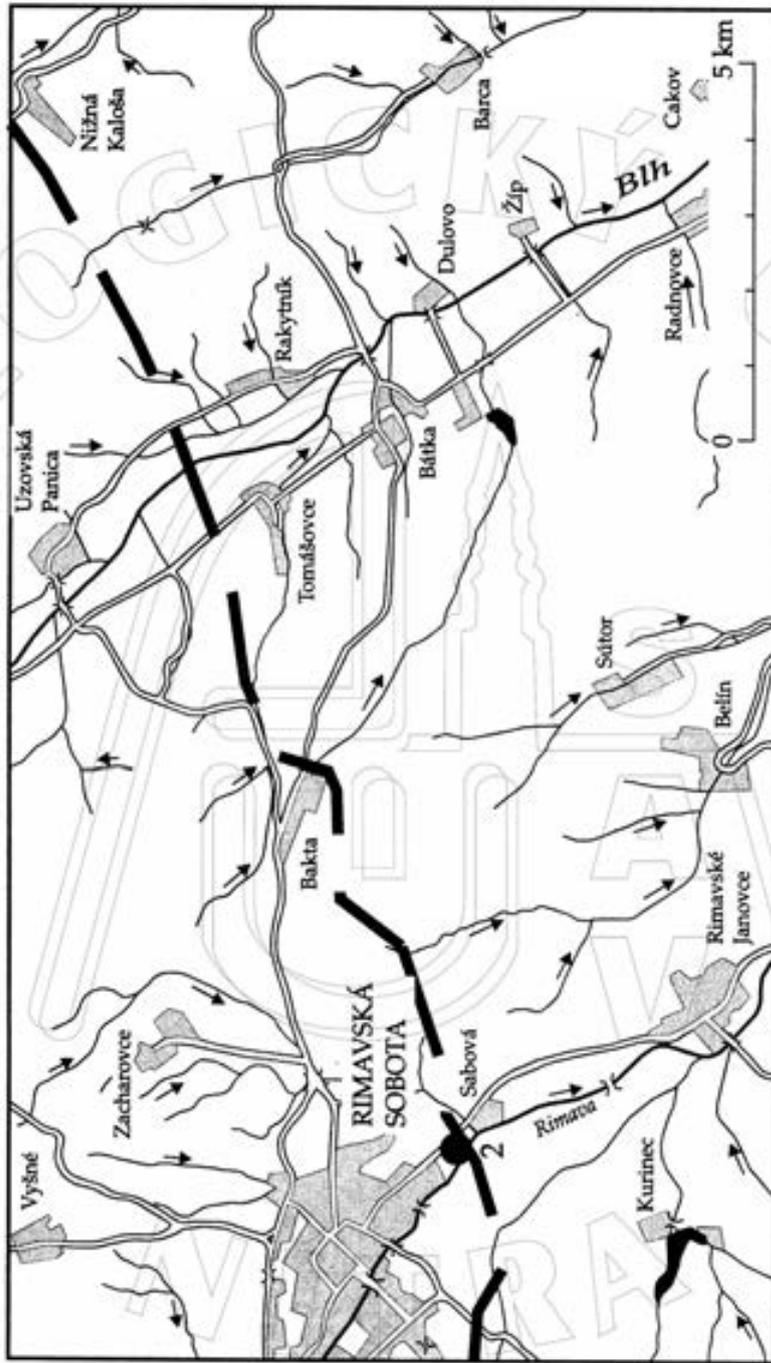
Obr. 93. Topografia nálezisk železných trosiek v povodí Svinky. (Miroššayová, 119)

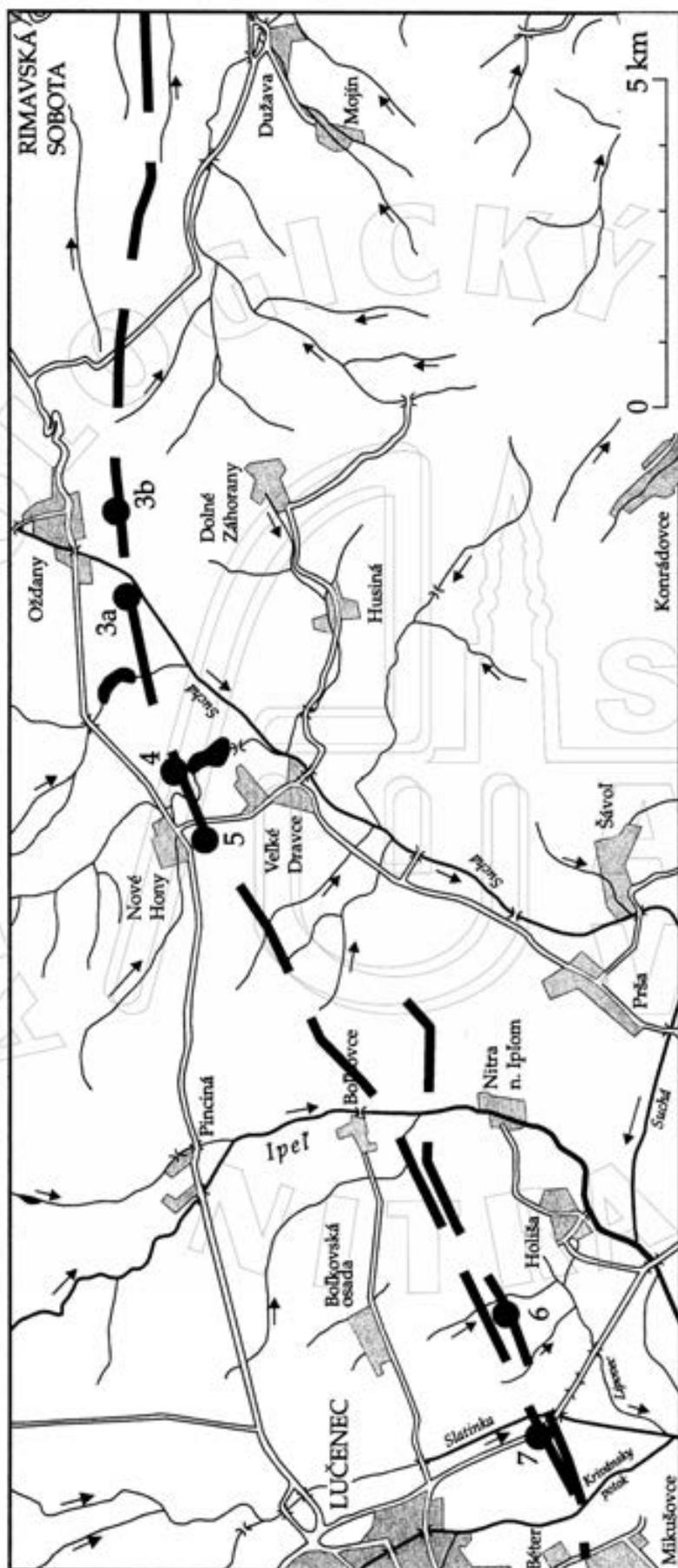
Obr. 94. Radatice. Troskový zliatok. a - vrchná strana, b - spodná strana, c - rez. (Miroššayová, 119)

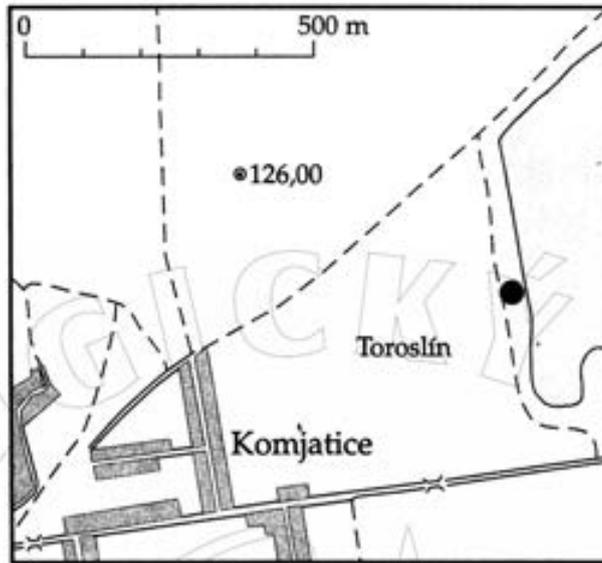
Obr. 95. Ladomerská Vieska. Zdobené črepy kultúry s lineárnou keramikou. (Mosný/Šiška, 120)

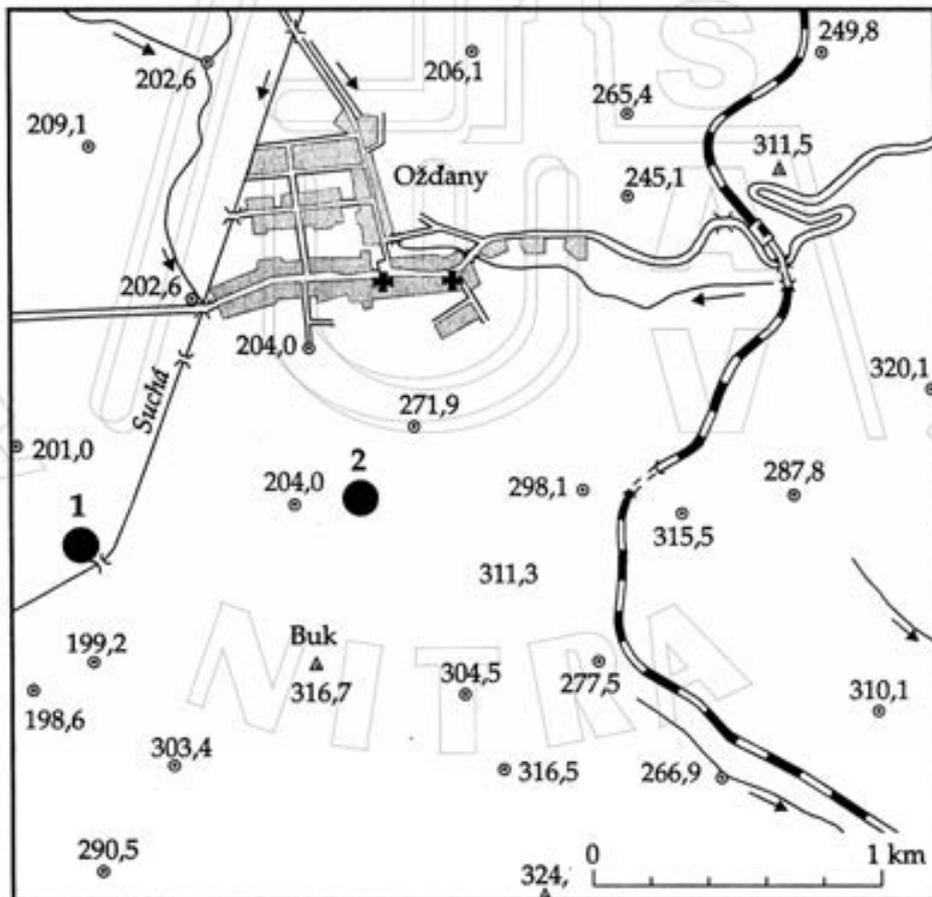
Obr. 96. Kaloša, časť Nížná Kaloša - Rimavská Sobota. Trasa 5. vetvy prazdinského plynovodu s lokalitami. (Nevizánsky/Ozdáni, 122)

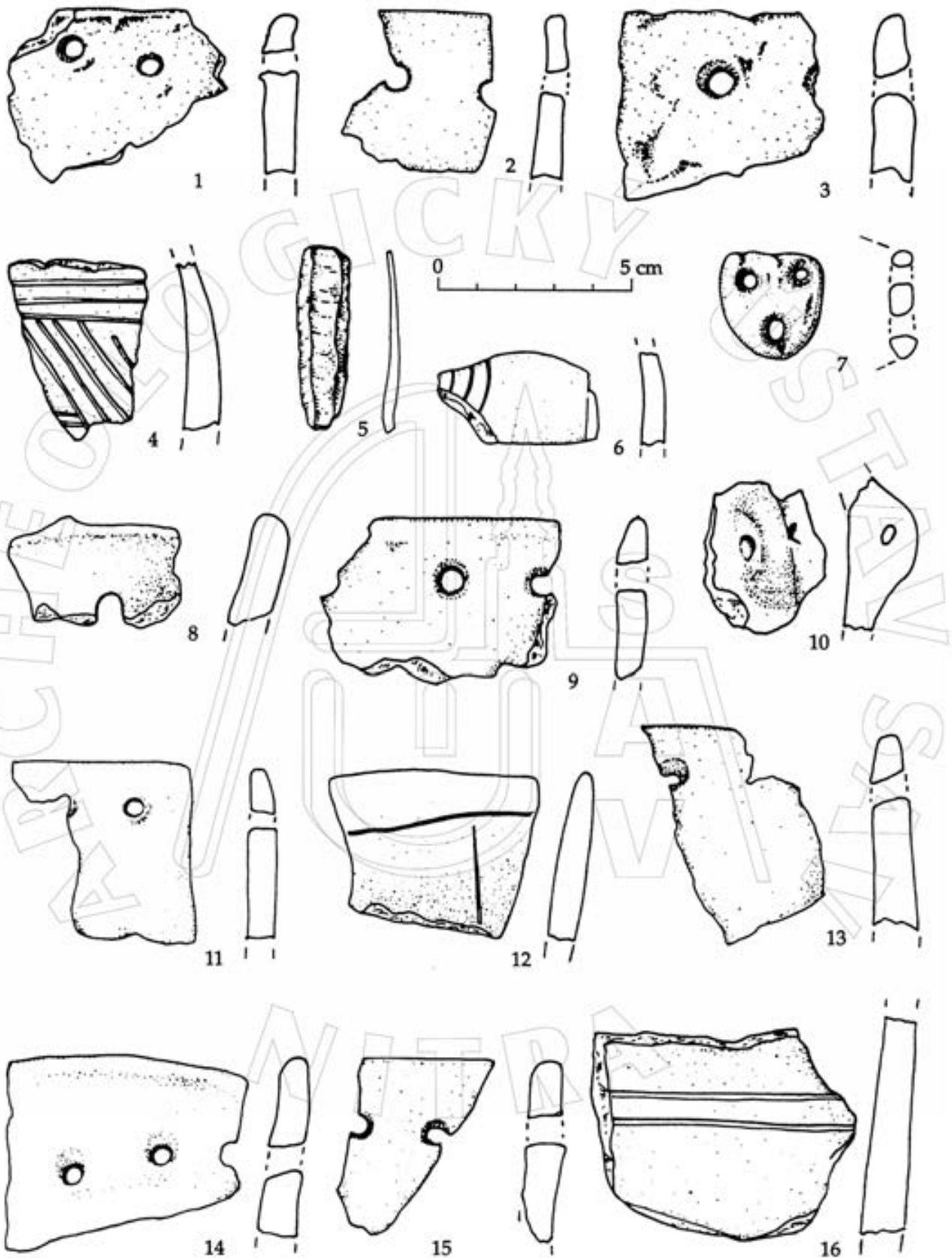
Obr. 97. Rimauská Sobota - Mikušovce. Pokračovanie trasy 5. vetvy tranzitného plynovodu s lokalitami. (Nevzátnsky/Ožďani, 122)

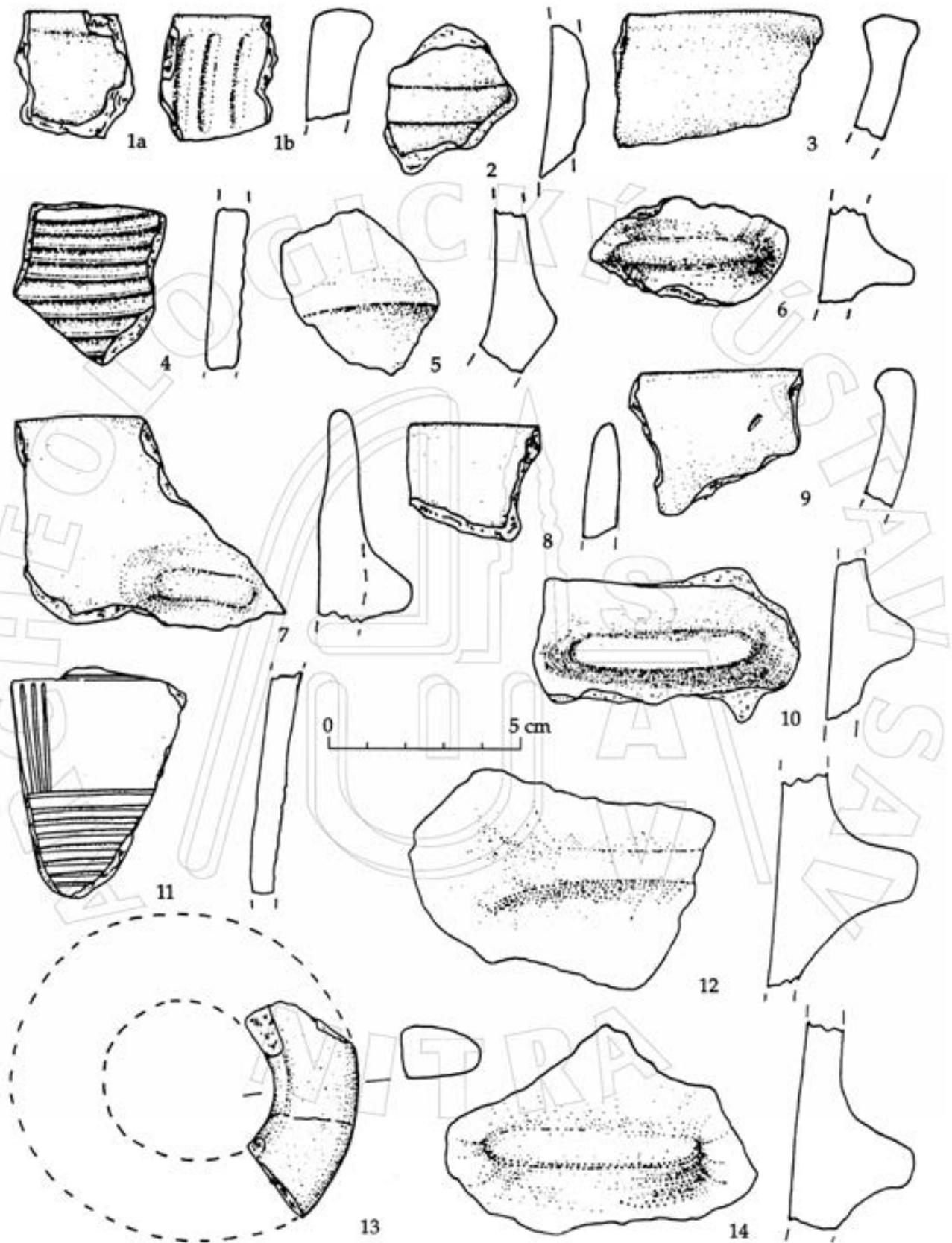
Obr. 98. Komjatice (Na kameni). Situačný plán nálezu hrobu z 10. stor. (Nevizánsky/Ožďáni, 120)

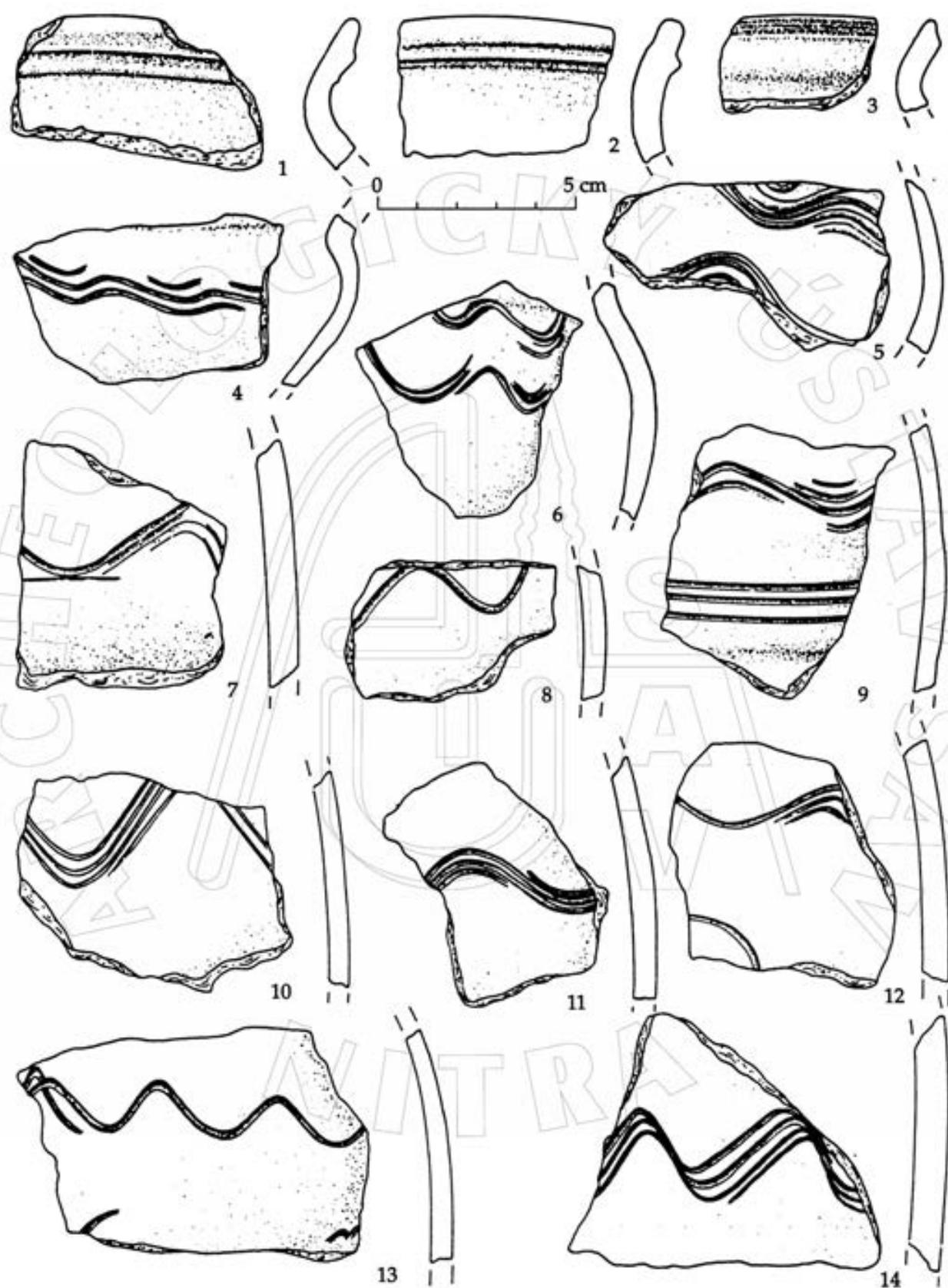
Obr. 99. Ožďany. Situačný plán skúmaných nálezsk. 1 - poloha Lapoš; 2 - poloha Pod Vinicou. (Nevizánsky/Ožďáni, 124)

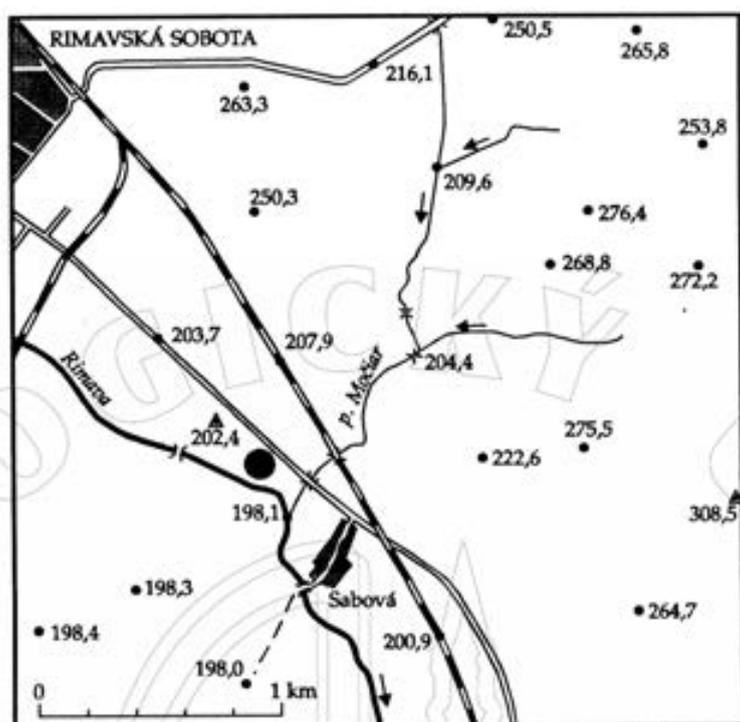
Obr. 100. Ožďany (Lapoš). Výber nálezov kultúry s východnou lineárnou keramikou zo sektoru X/1. (Nevizánsky/Ožďáni, 124)

Obr. 101. Ožďany (Lapoš). Výber nálezov pilinskej a kyjatickej kultúry z vrstiev. (Nevizánsky/Ožďani, 124)

Obr. 102. Ožďany (Lapoš). Sítliskové nálezy z 9.-12. stor. zo sektoru X/4. (Nevizánsky/Ožďáni, 124)

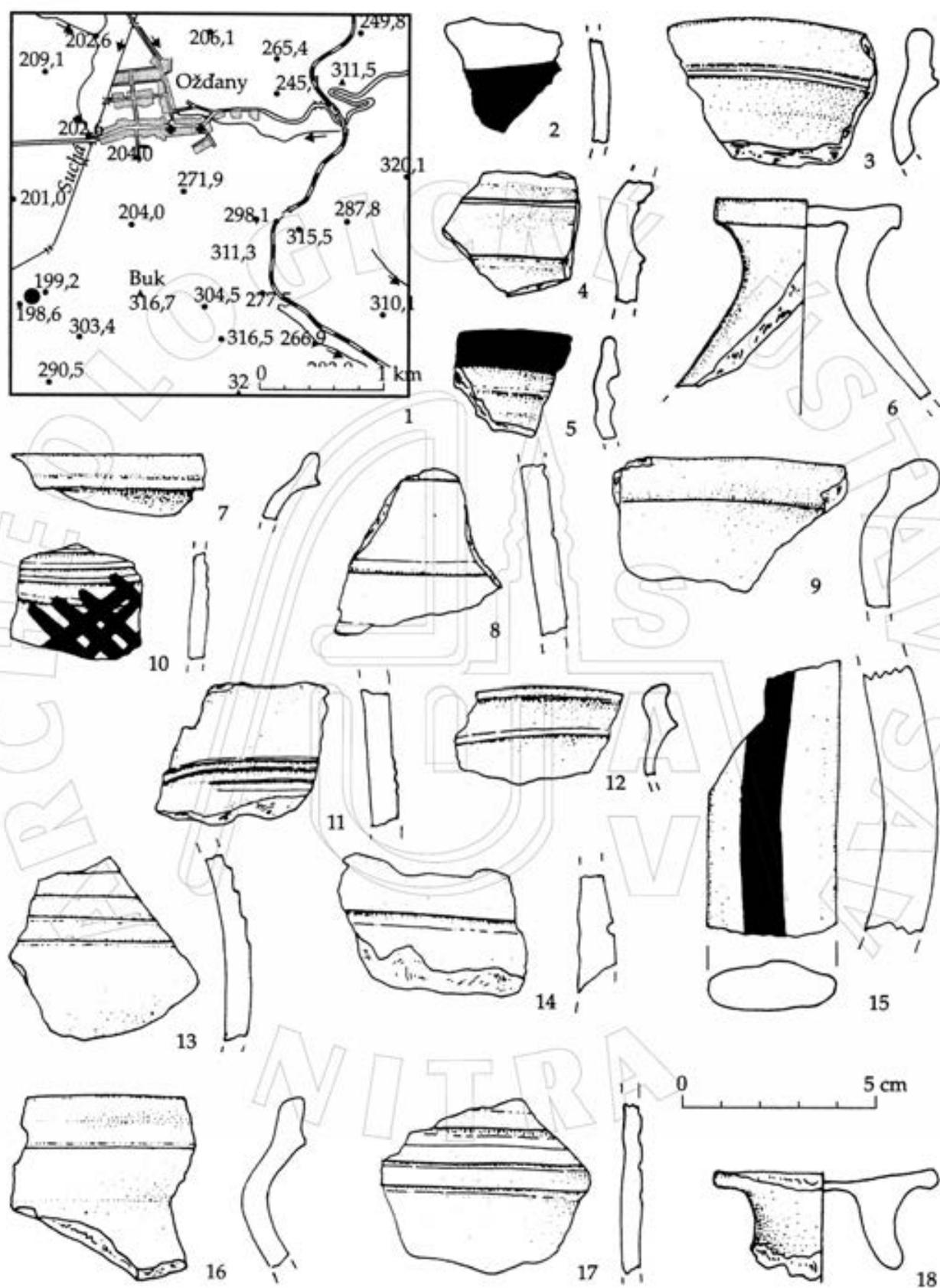

1

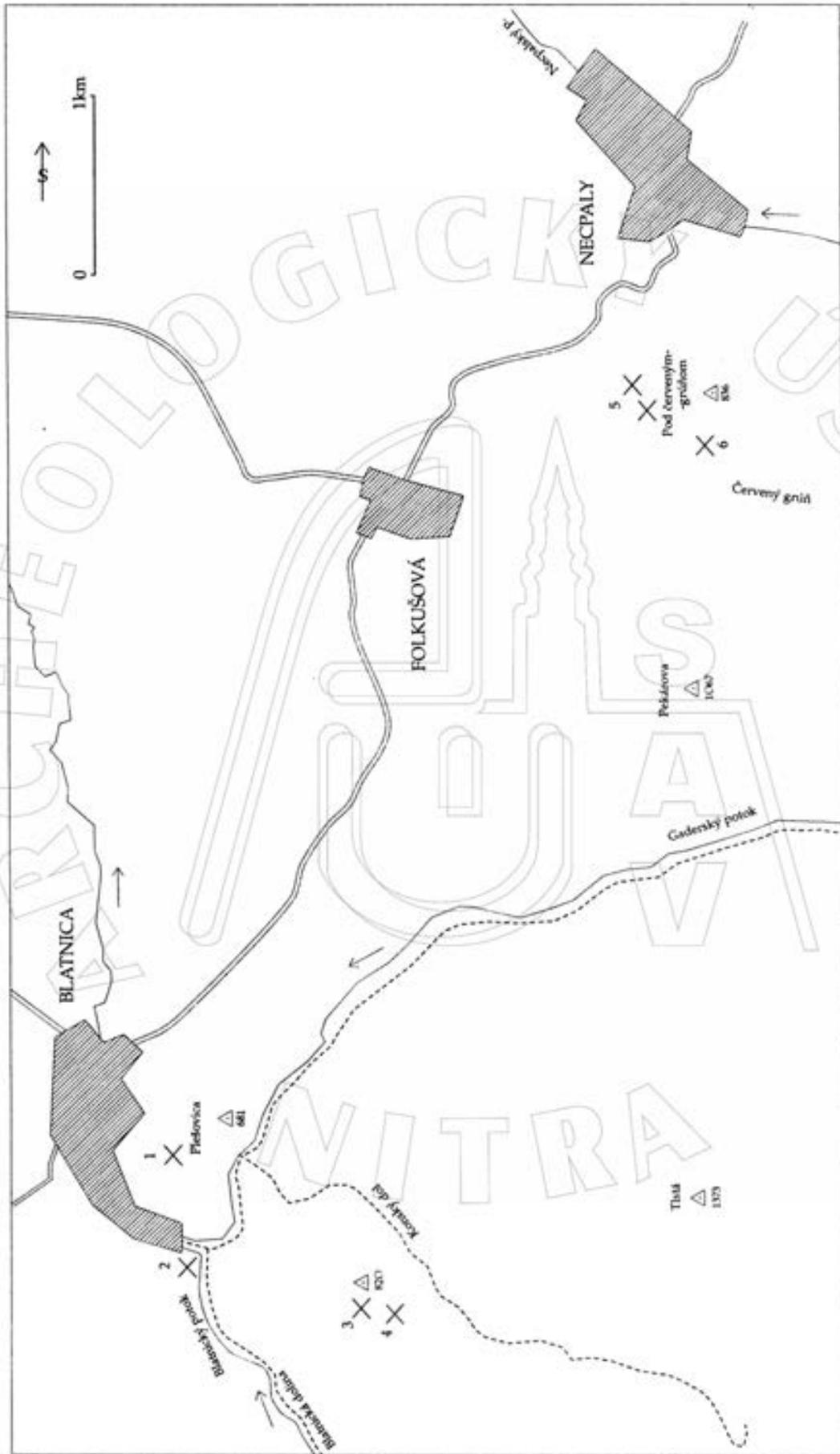

2

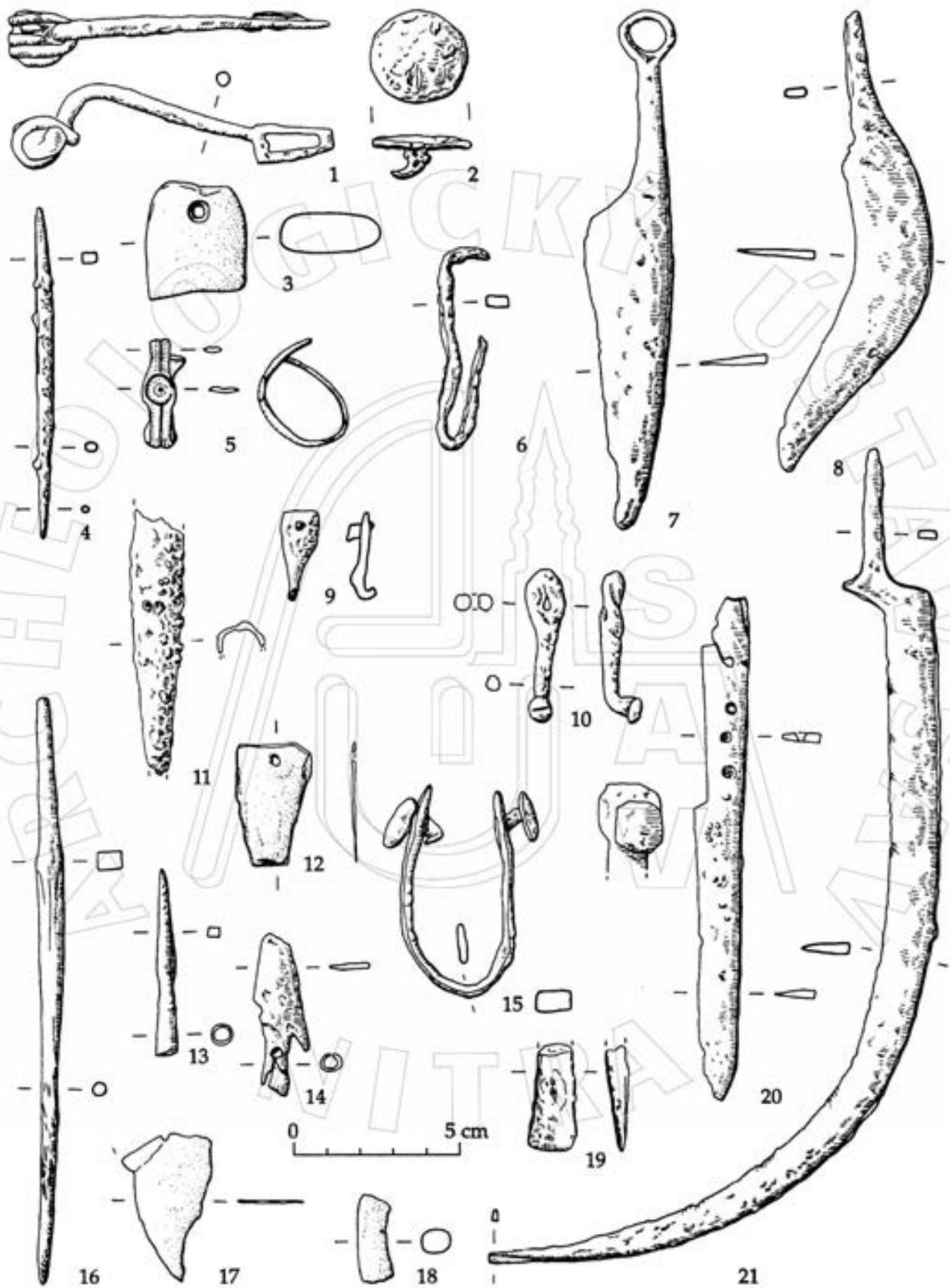
Obr. 103. Rimavská Sobota, časť Sabová. 1 - situačný plán skúmanej lokality; 2 - kamenná podložka z objektu 2/97. (Nevizánsky/Oždáni, 124)

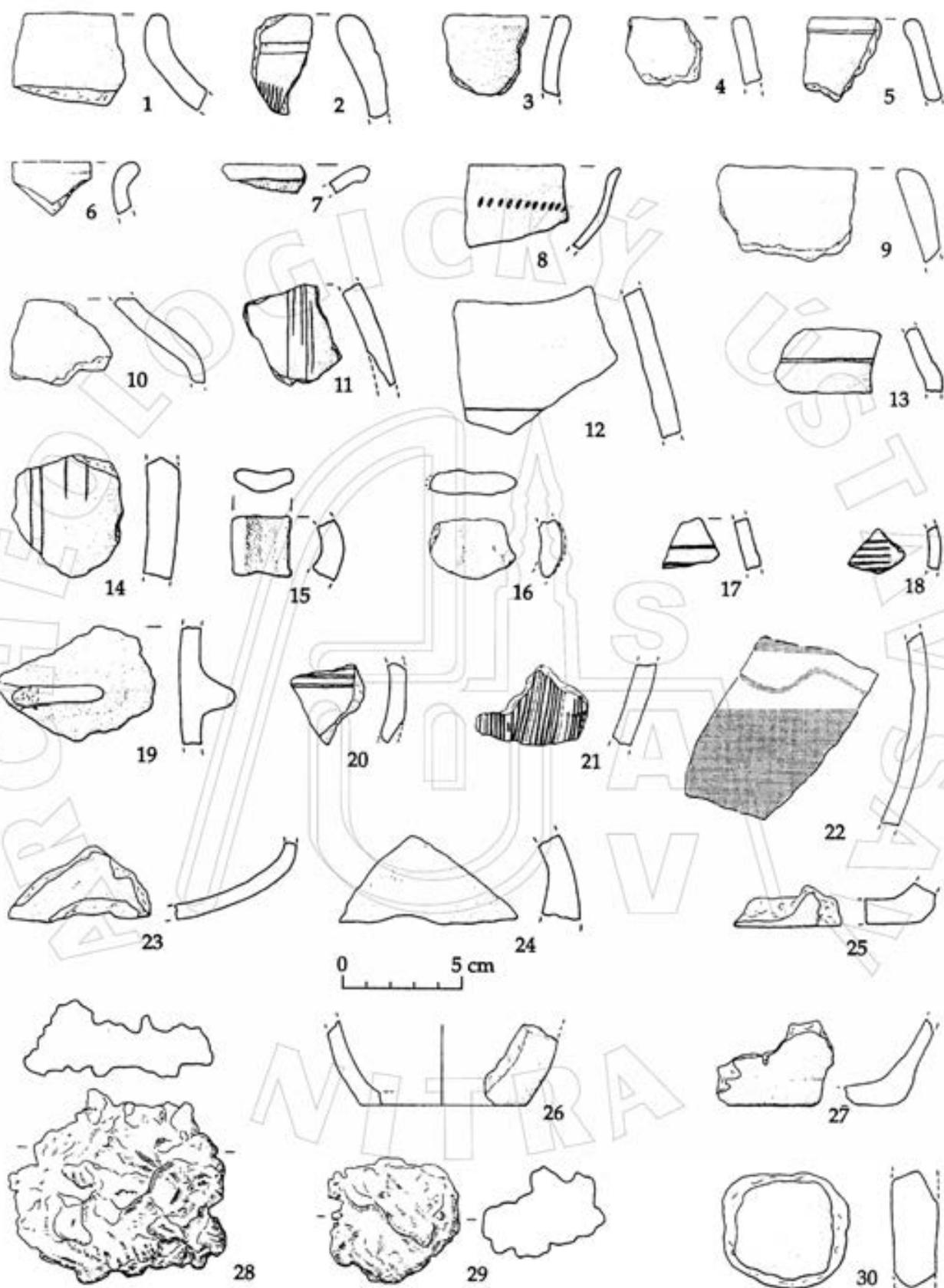
Obr. 104. Ožďany (Hét hársfa). 1 - situačný plán lokality; 11 - včasnostredoveký črep; 2-10, 12-18 - výber keramiky z 13.-15. stor. (Ožďáni/Nevizánsky, 129)

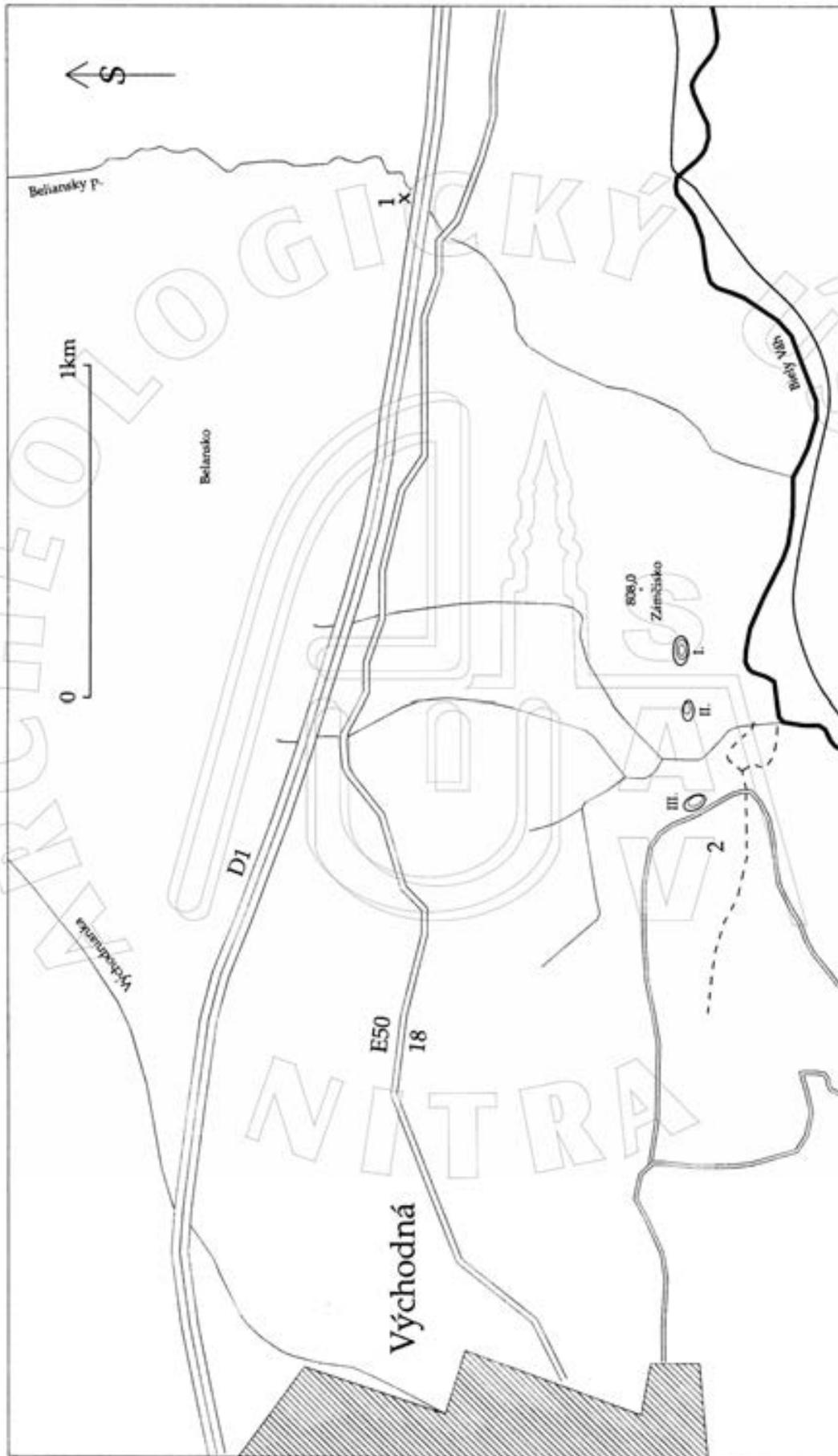
Obr. 105. Mapa lokalít v okolí Blatnice. (Pietia, 130)

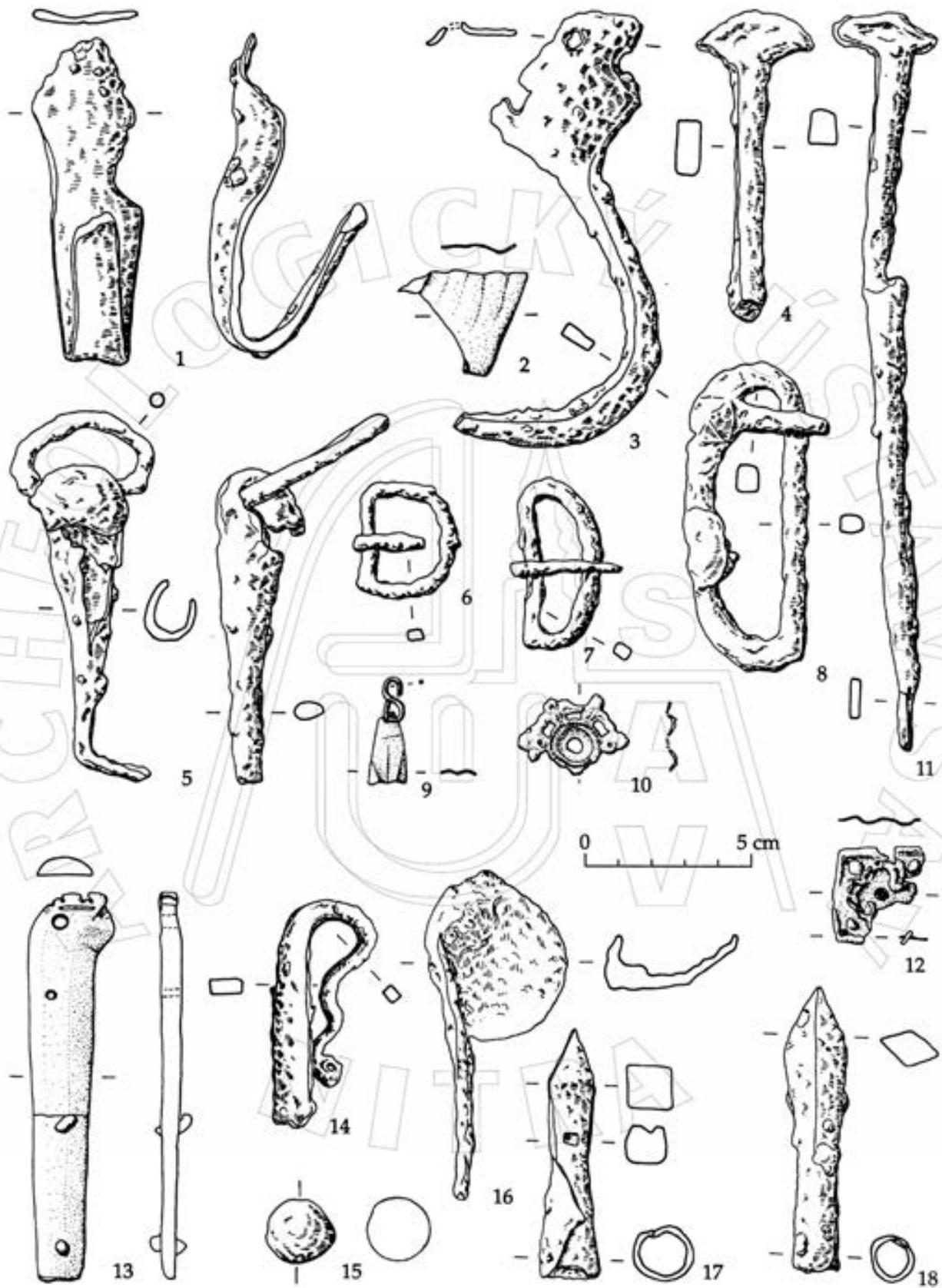
Obr. 106. Blatnica. Výber nálezov. 1-10, 13-21 - nálezy z polohy Rovná; 11-12 - nálezy z polohy Plešovica. 1, 2, 4, 6-11, 13-16, 19-21 - železo, 3 - pieskovec, 5, 12, 17-18 - bronz. (Pieta, 131)

Obr. 107. Blatnica (Rovná). Výber nálezov. (Pieta, 131)

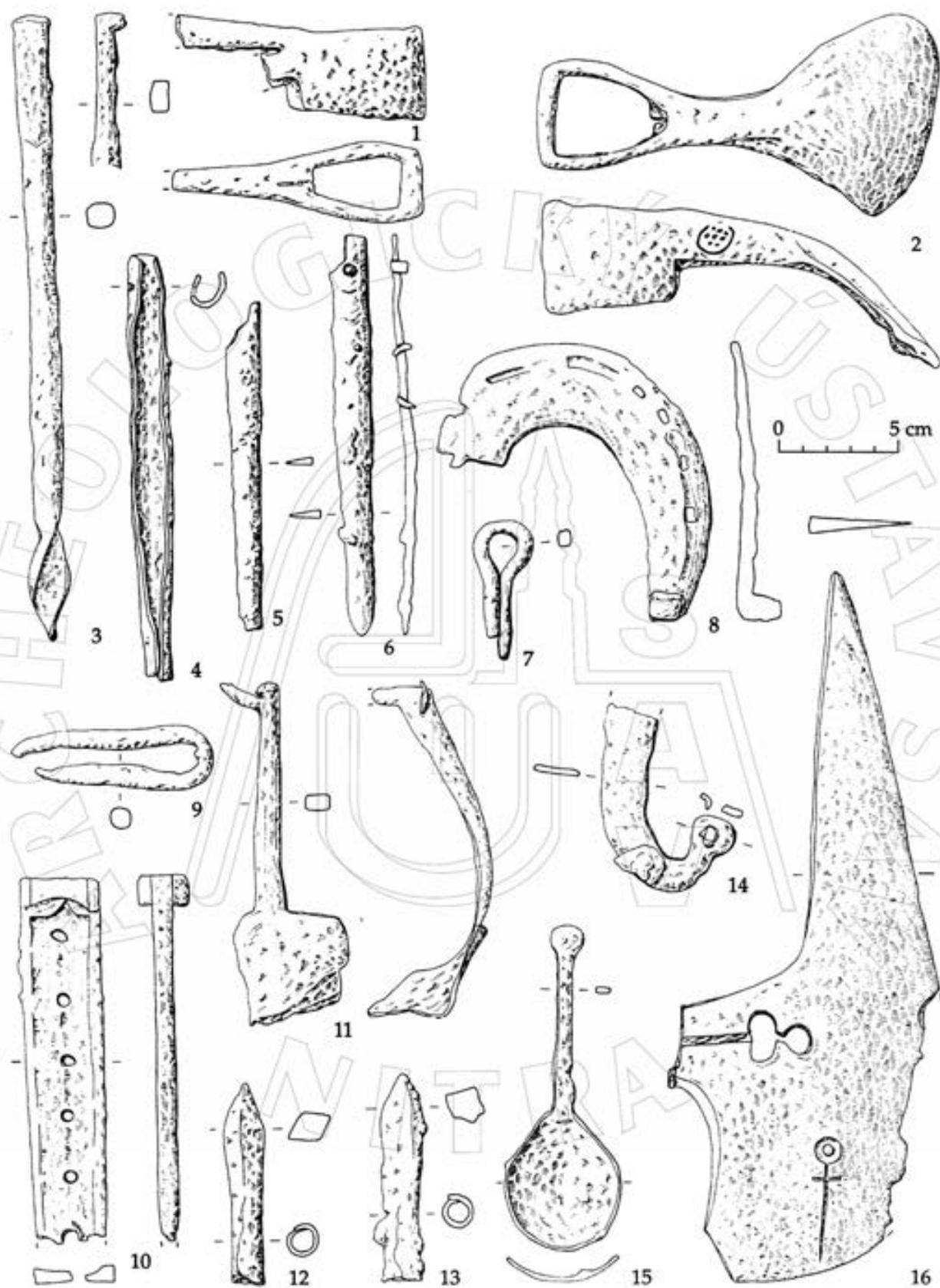

Obr. 108. Východná. Stredoveké osídlenie. 1 - zaniknutá dedina (Beliansko); 2 - stará (stredoveká?) vozňová cesta; I-III - hrádky. (Pietra/Gierltová, 134)

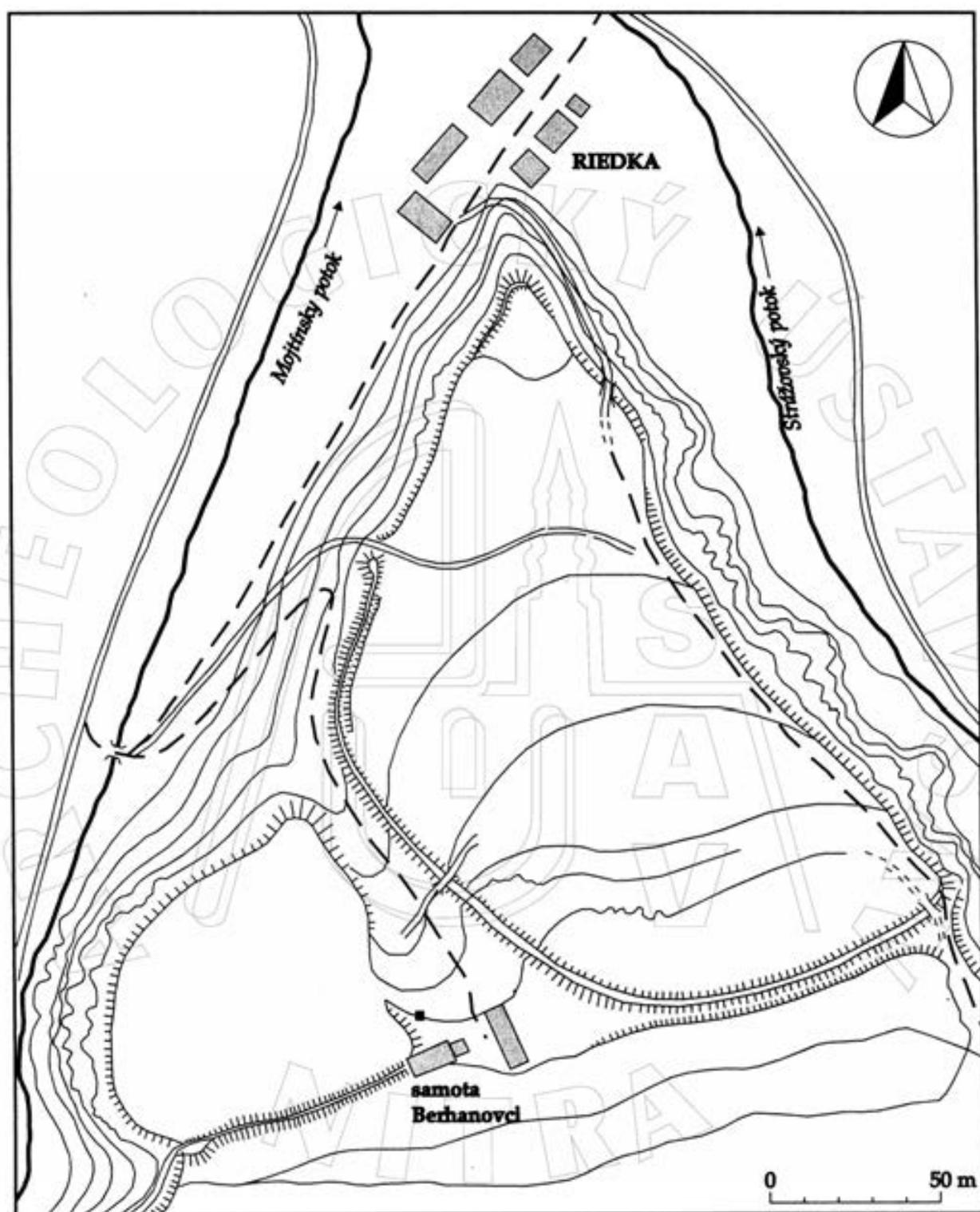

Obr. 109. Východná (Zámčisko I). Výber nálezov. 1, 4-9, 14-18 - železo; 2, 10-12 - bronz; 13 - kosť. (Pieta/Giertlová, 134)

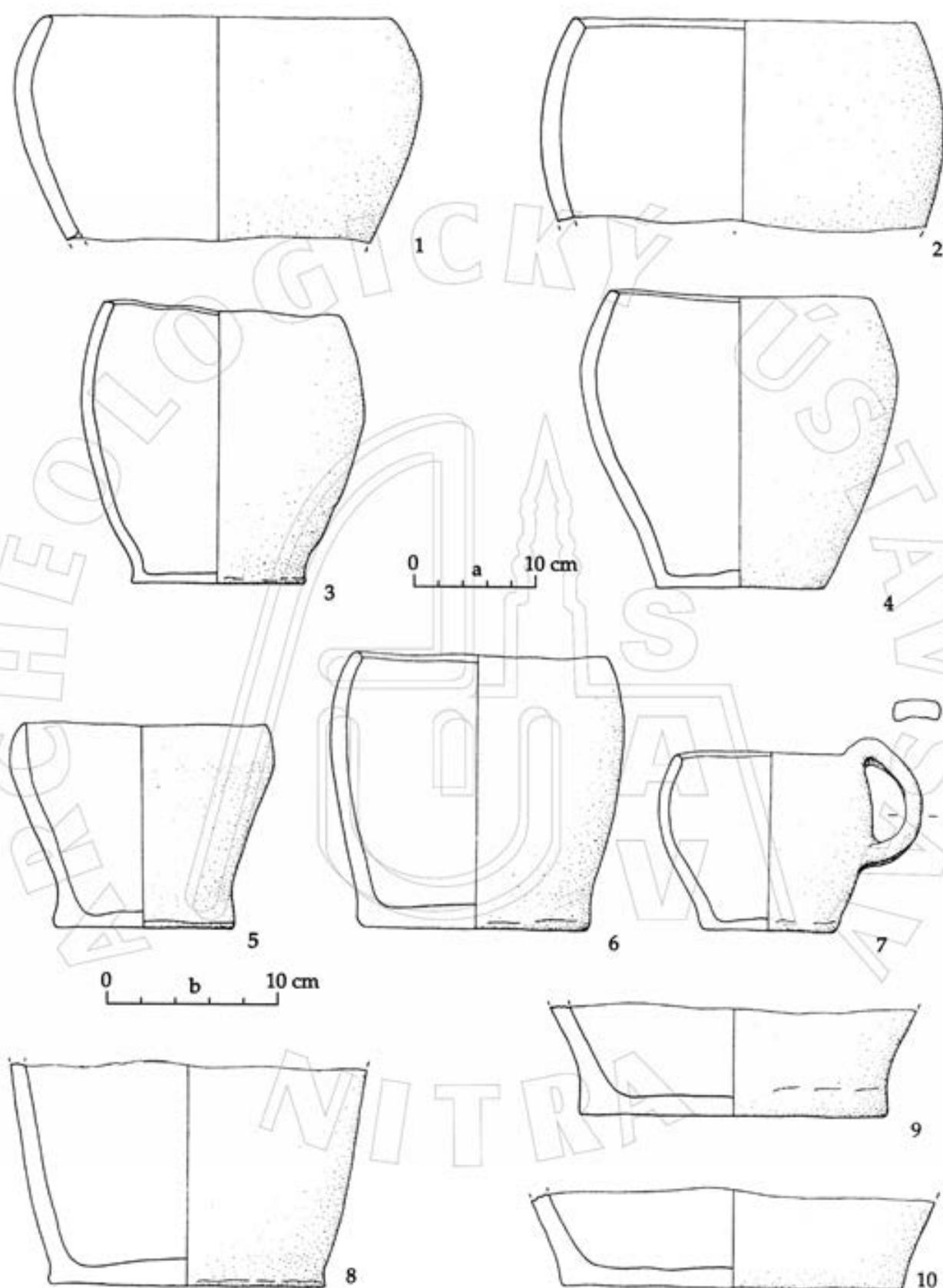

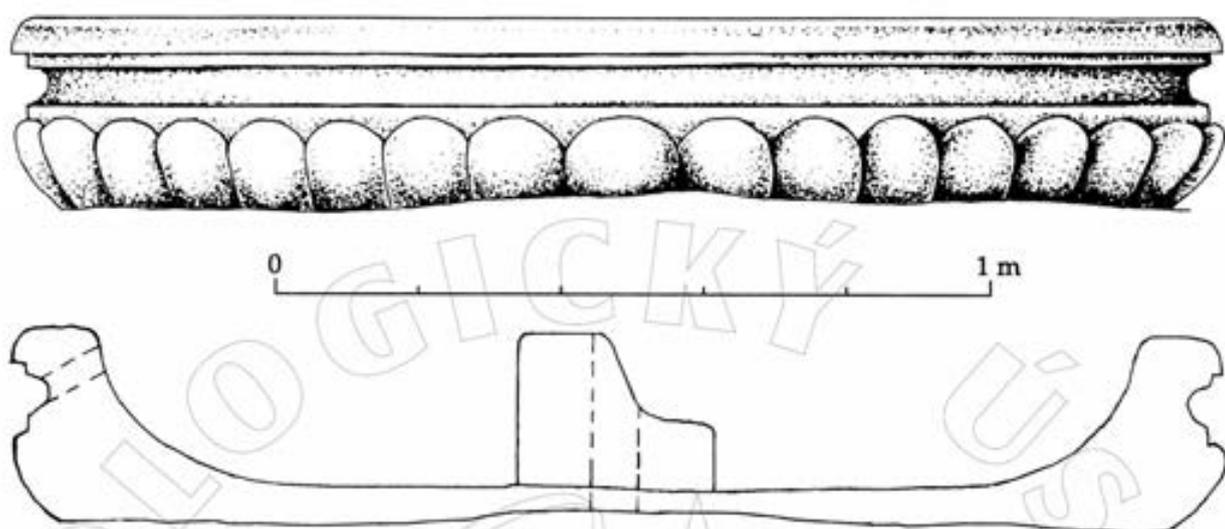
Obr. 111. Východná (Hrádok III). Výber železných predmetov. (Pieta/Giertlová, 135)

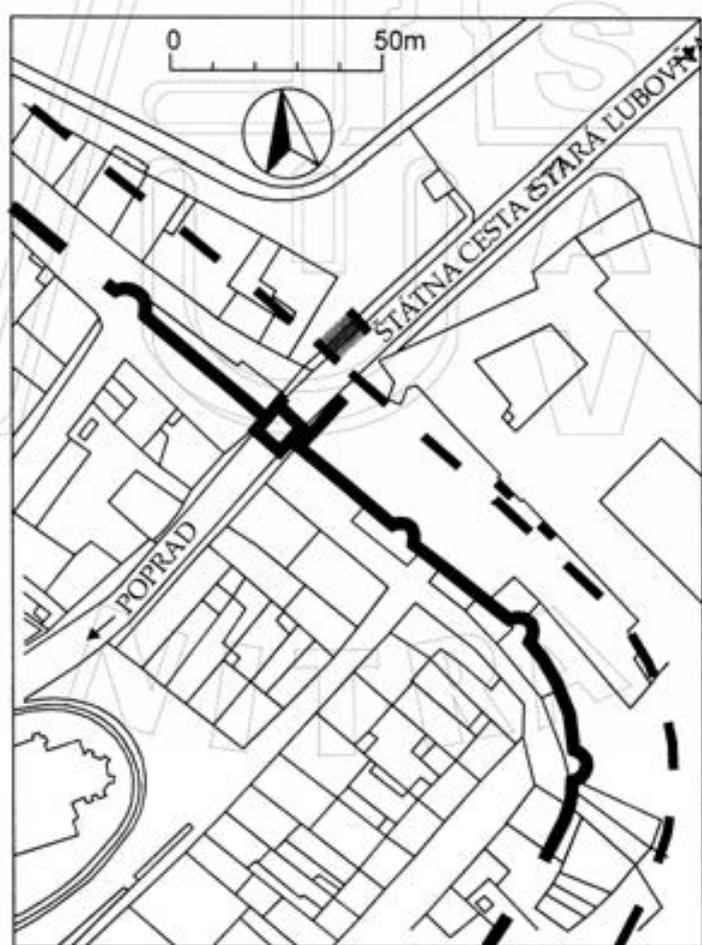
Obr. 112. Pružina (Mesciská). Náčrt hradiska podľa M. Olšovského. (Pieta/Moravčík, 137)

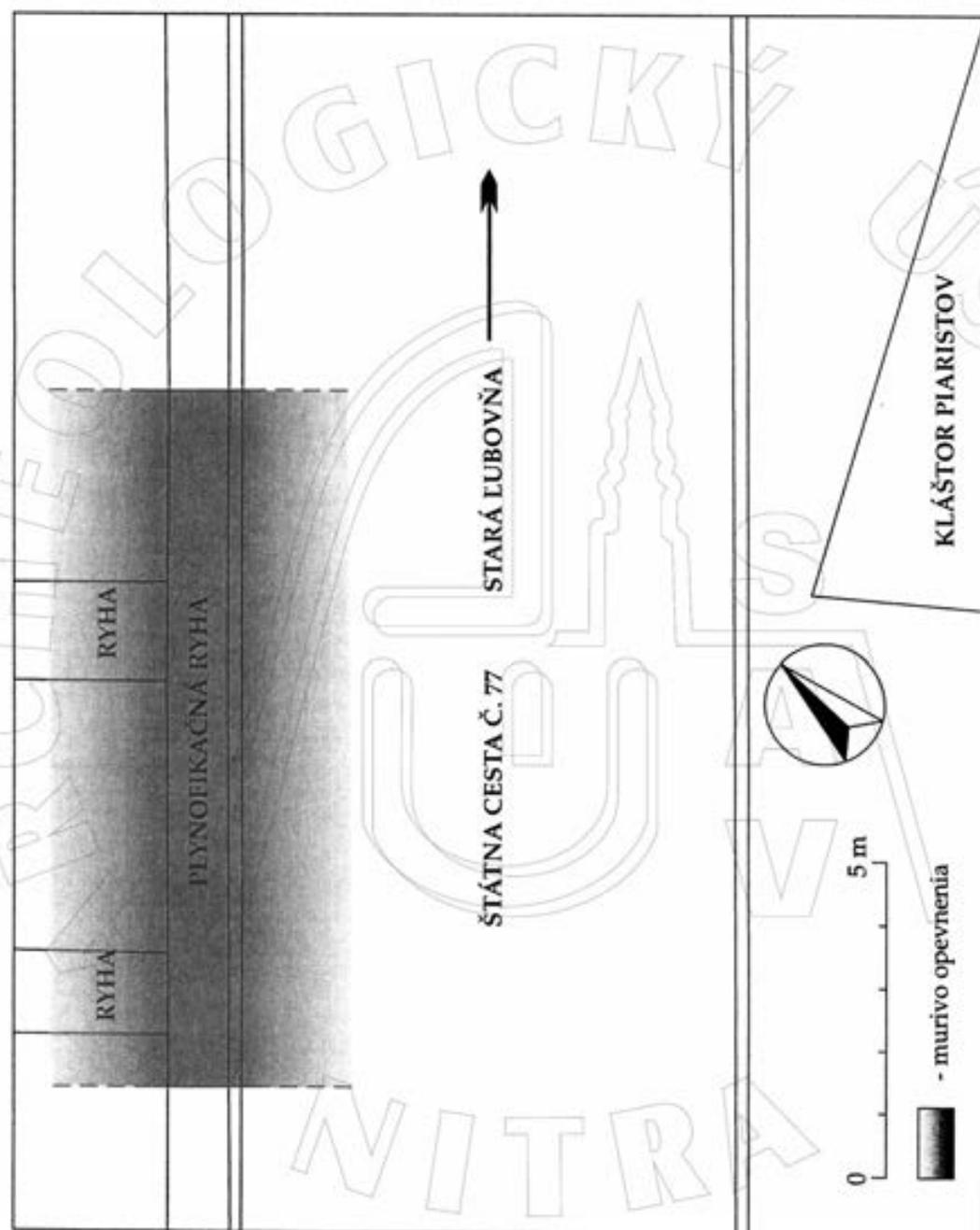
Obr. 113. Hronská Dúbrava (Hrádok). Keramika z objektu z počiatku doby rímskej. (Pieta/Mosný, 138)

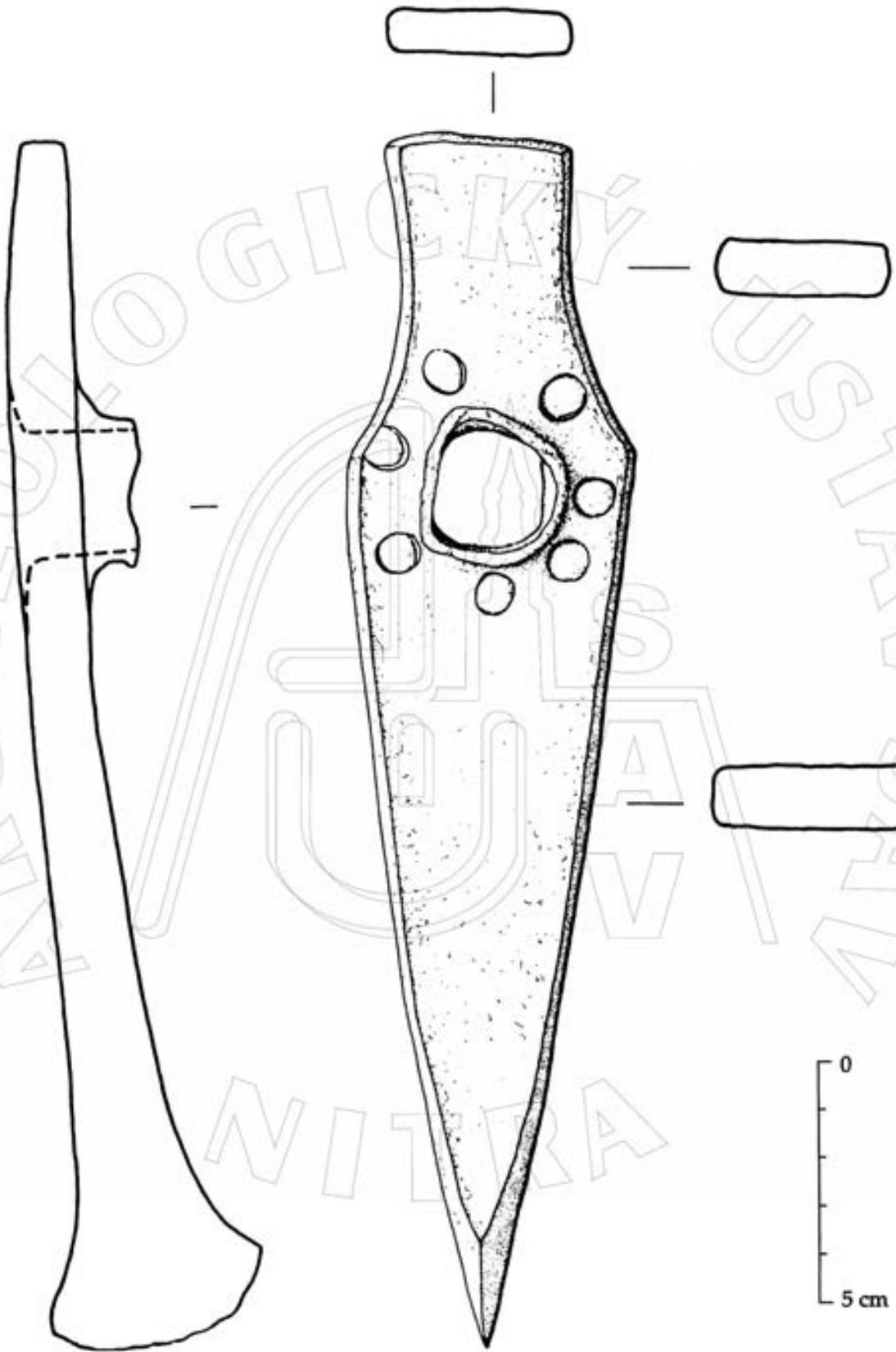
Obr. 114. Bzince pod Javorinou, časť Hrušivé (Majer). Nádrž z fontány. (Ponfyová/Staššiková-Štukovská, 139)

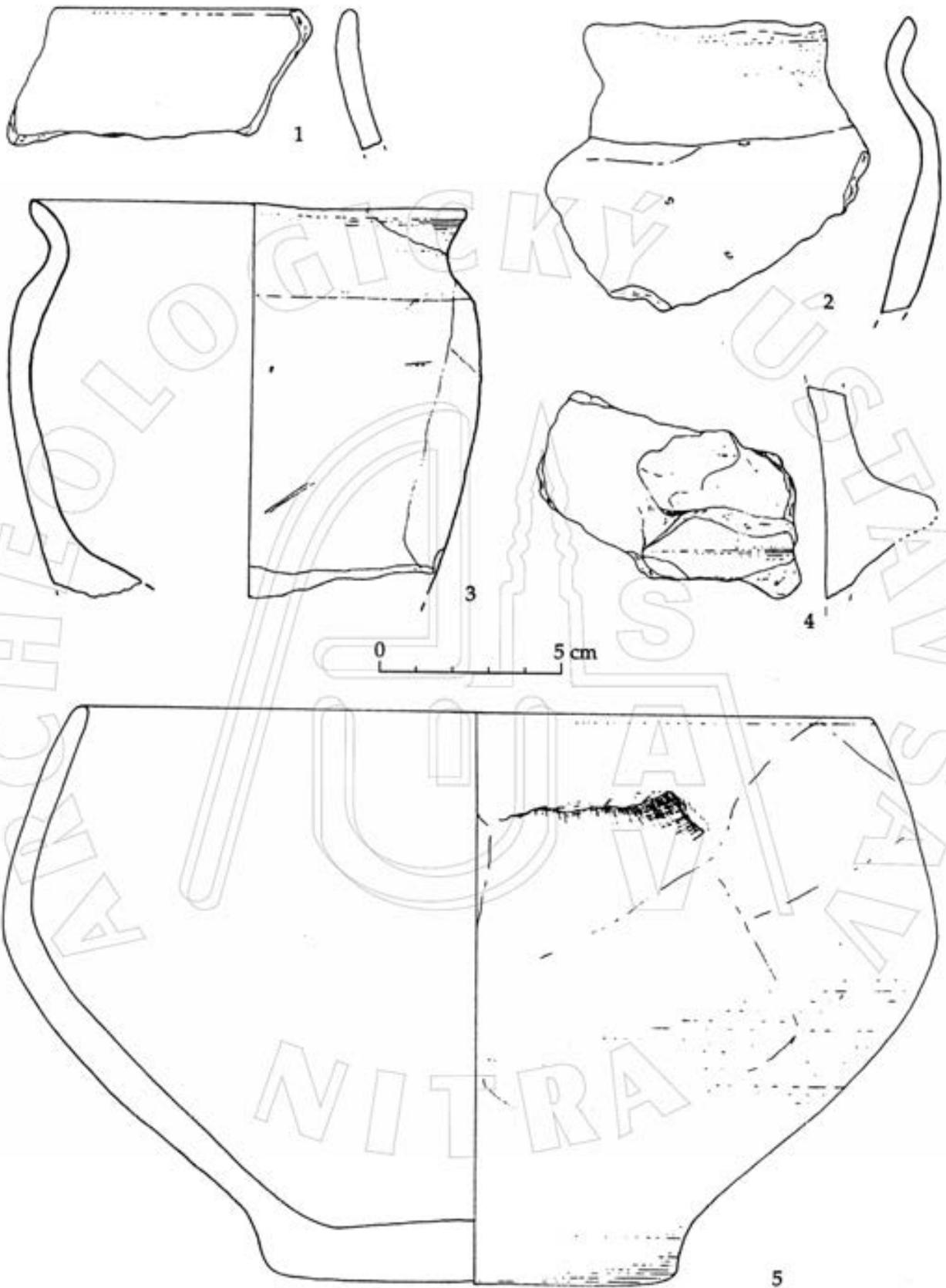
Obr. 115. Podolnec, (Ul. sv. Anny). Poloha poškodeného kamenného múru pri okraji predpokladanej priekopy mestského opevnenia. (Roth/Soják, 140)

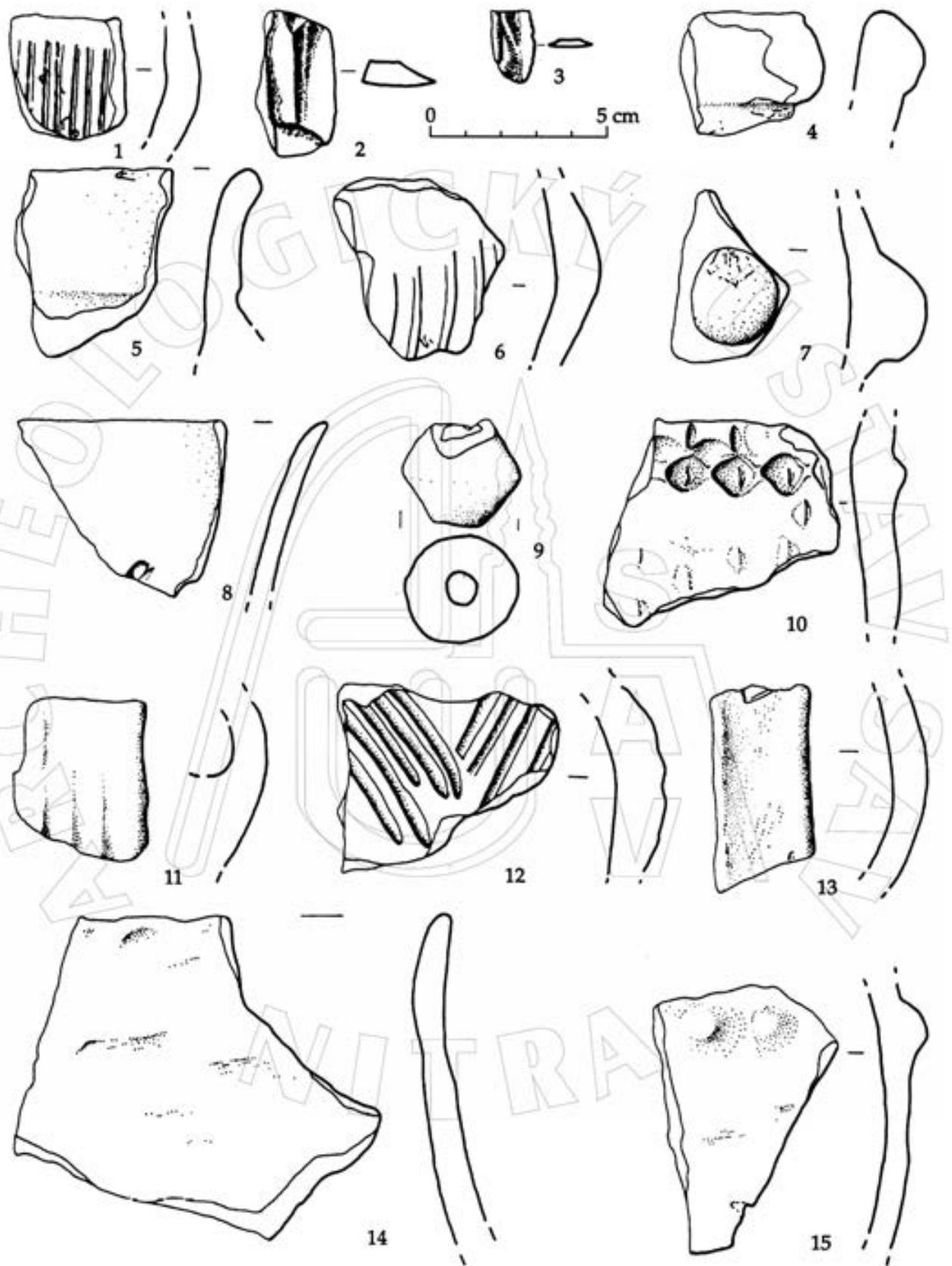
Obr. 116. Podolíneec, (Ul. Sv. Anny). Pohľad na 11 m dlhý múr poškodený plynofikačnou ryhou. (Roth/Soják, 140)

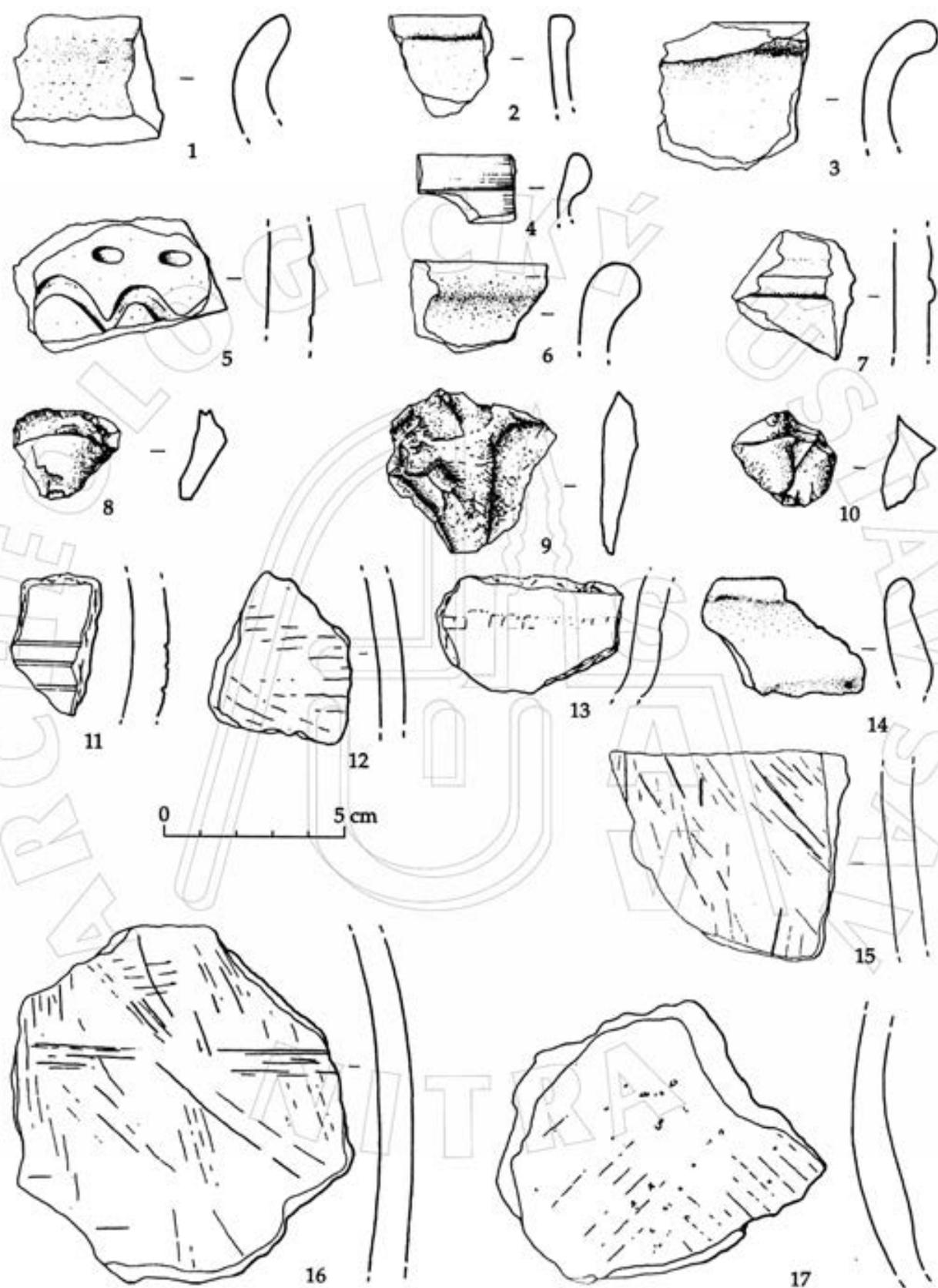
Obr. 117. Blatnica. Eneolitický medený sekeromlat. (Ruttkay, 142)

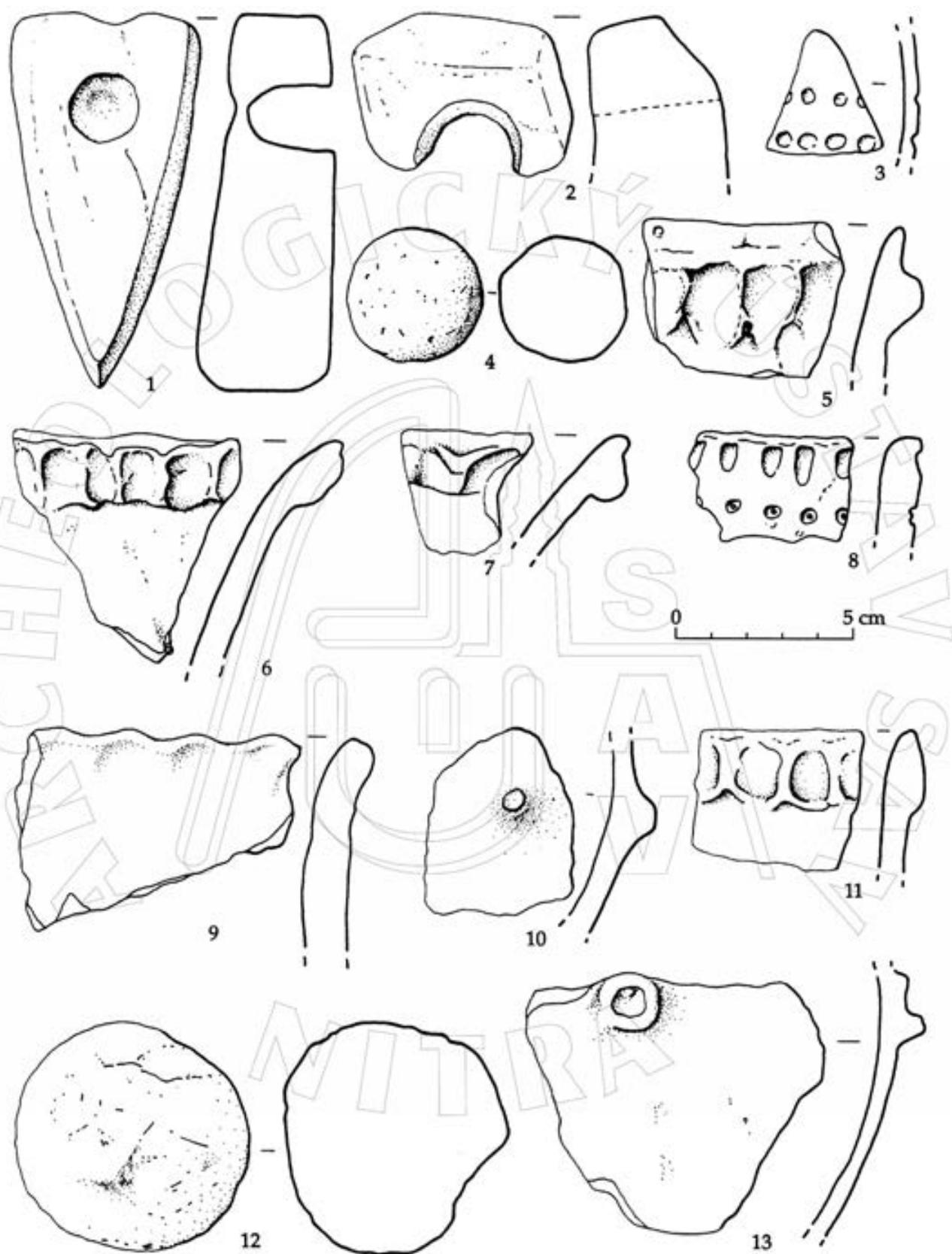
Obr. 118. Malacky. Žiarový hrob (?) z doby halštatskej, výber nálezov. (Ruttkay, 143)

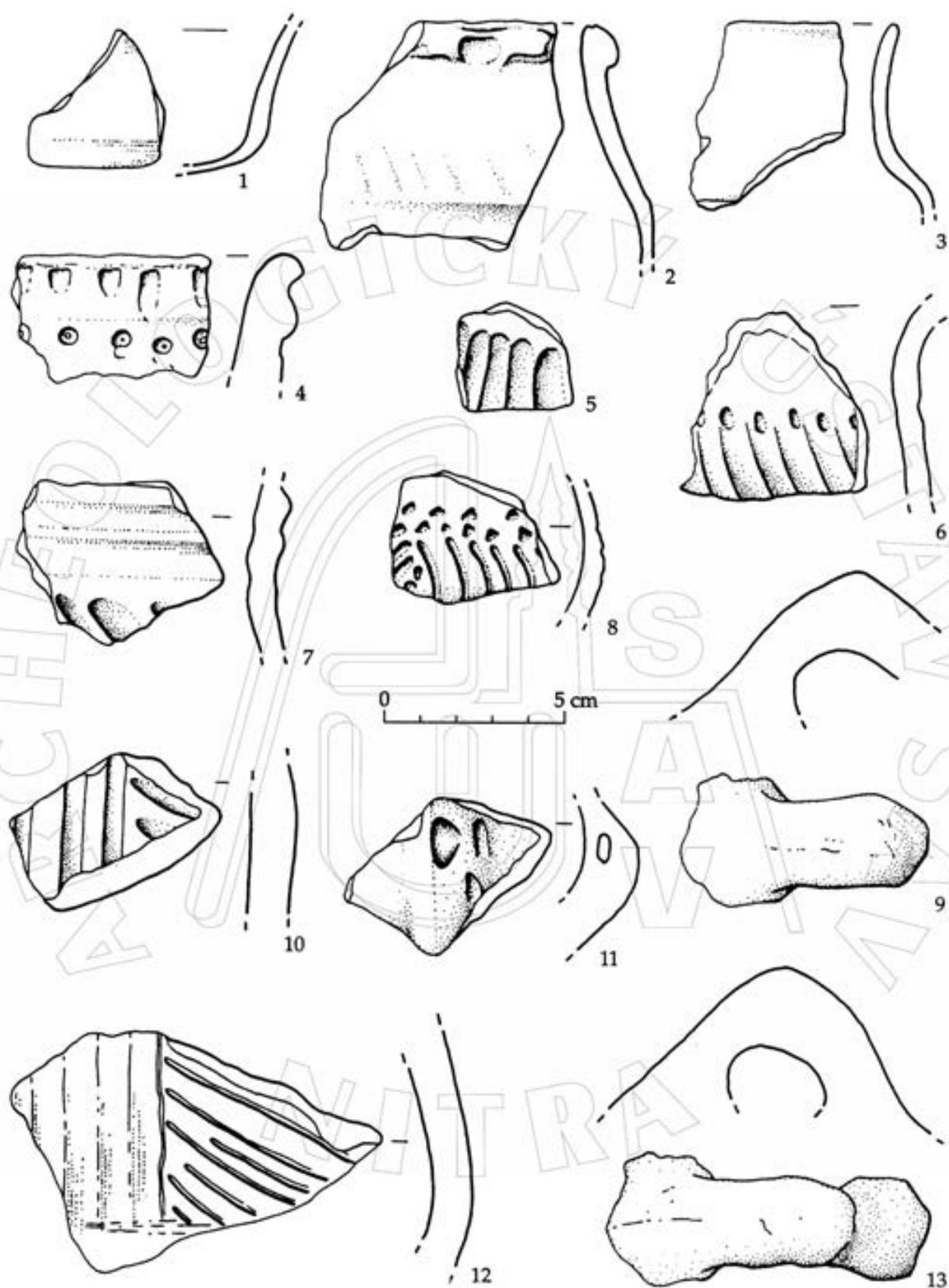
Obr. 119. Výber nálezov. 1-7, 9 - Beladice; 8, 10-15 - Nová Ves nad Žitavou. (Ruttkay, 143)

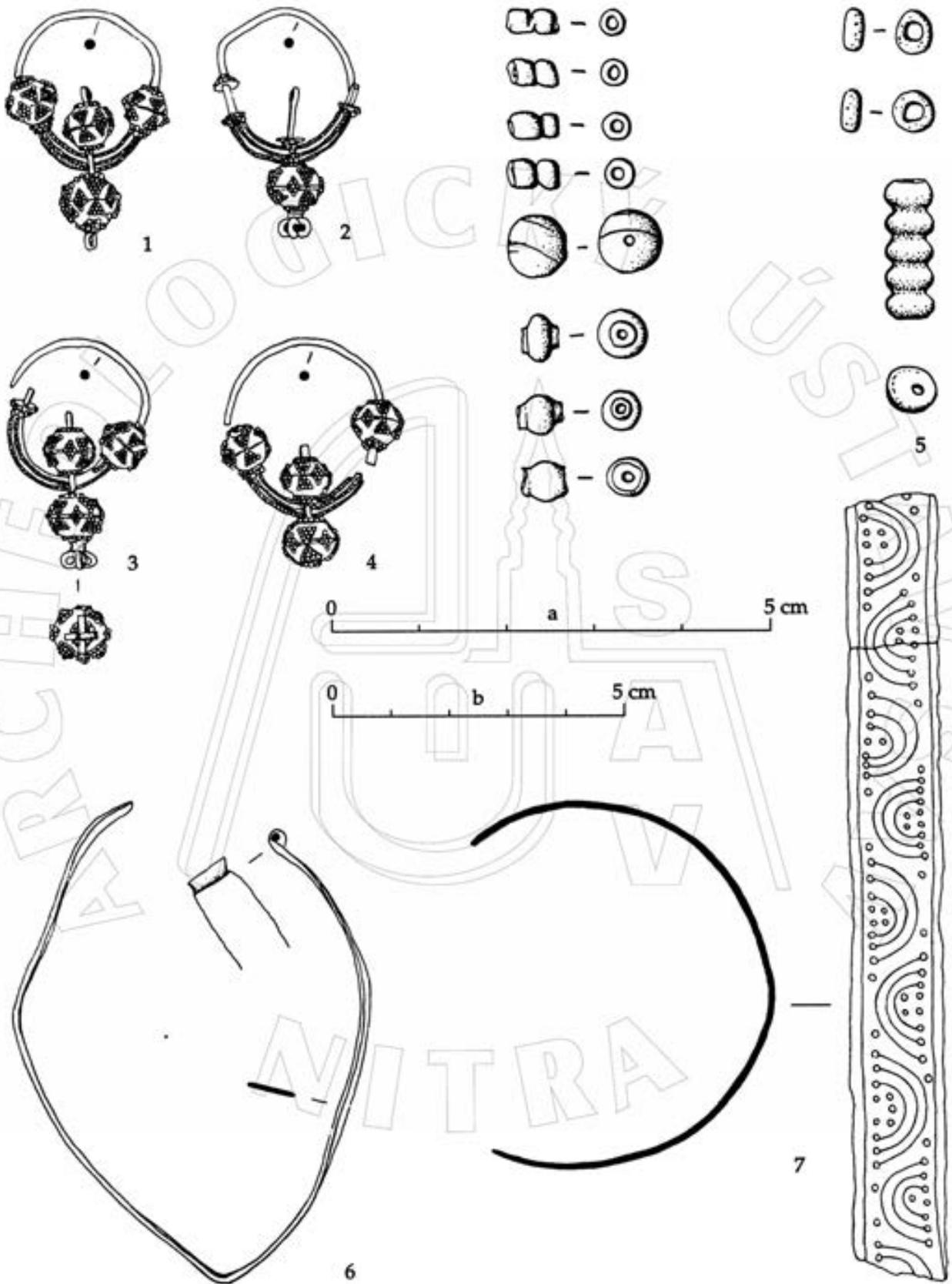
Obr. 120. Výber nálezov. 1-10 - Neverice; 11-17 - Topoľčianky. (Ruttkay, 143)

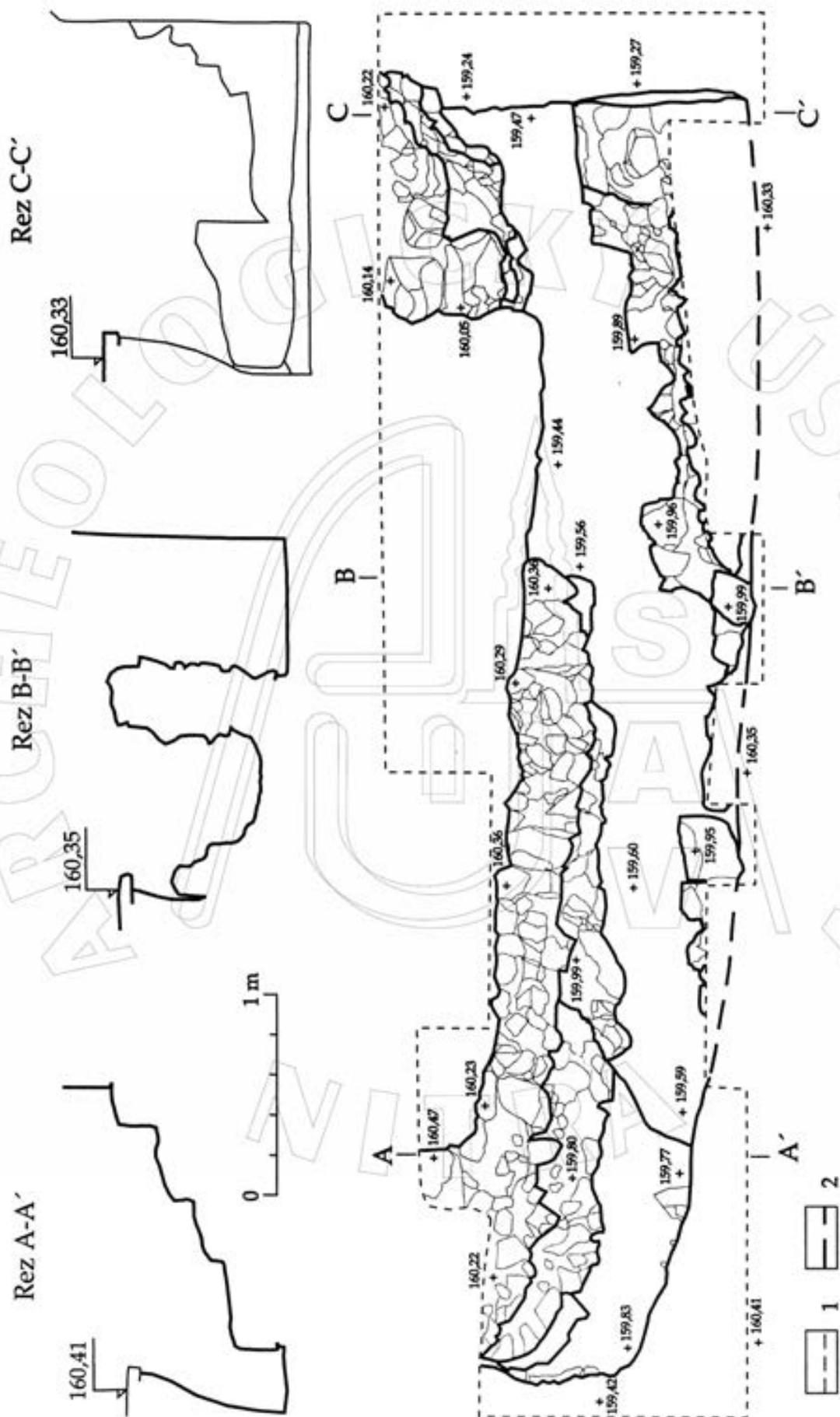
Obr. 121. Slepčany. Výber nálezov, bádenská kultúra. (Ruttikay, 144)

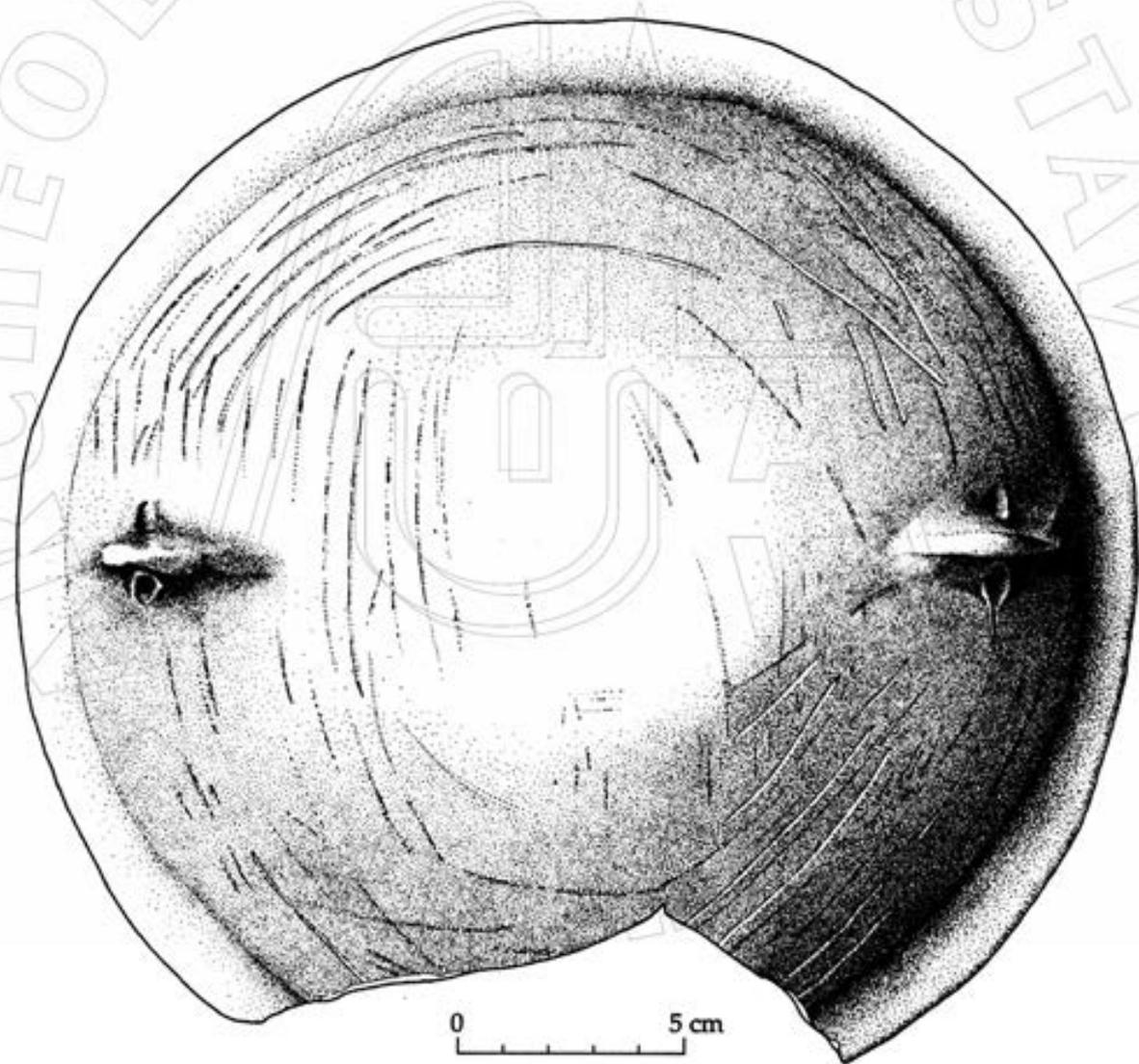
Obr. 122. Slepčany. Výber nálezov. (Ruttkay, 144)

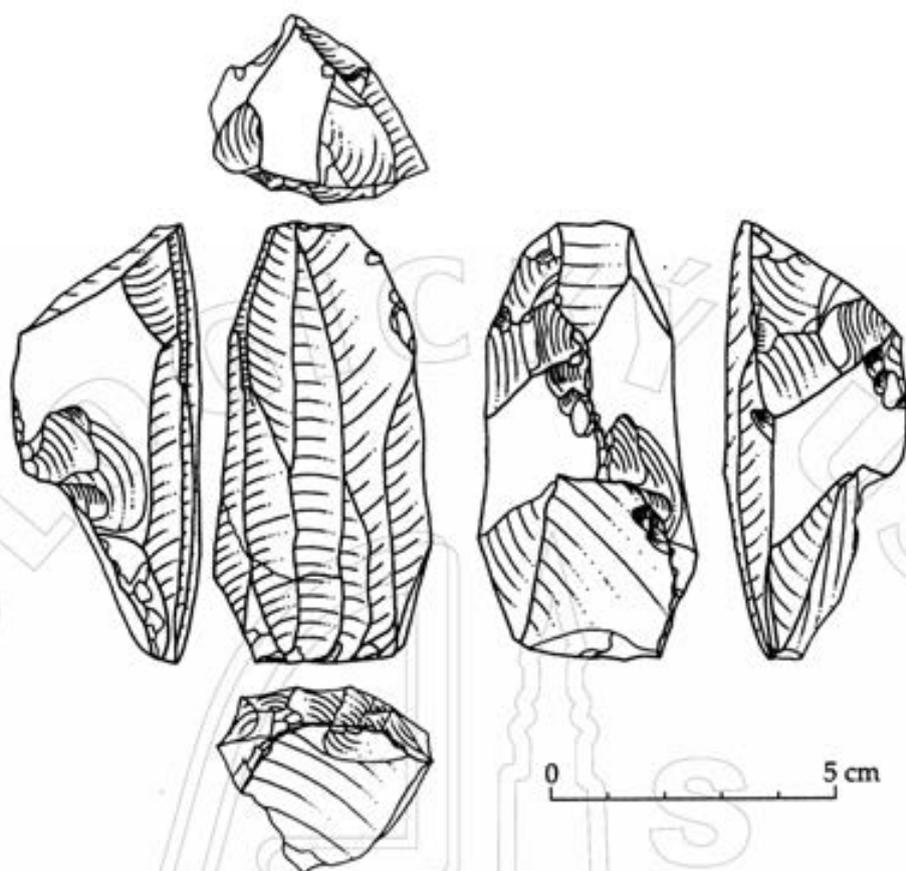
Obr. 123. Levice (Mudroňova ul. 5). Včasnostredoveké nálezy. Mierka: a=5; b=1-4, 6-7. (Ruttkayová, 145)

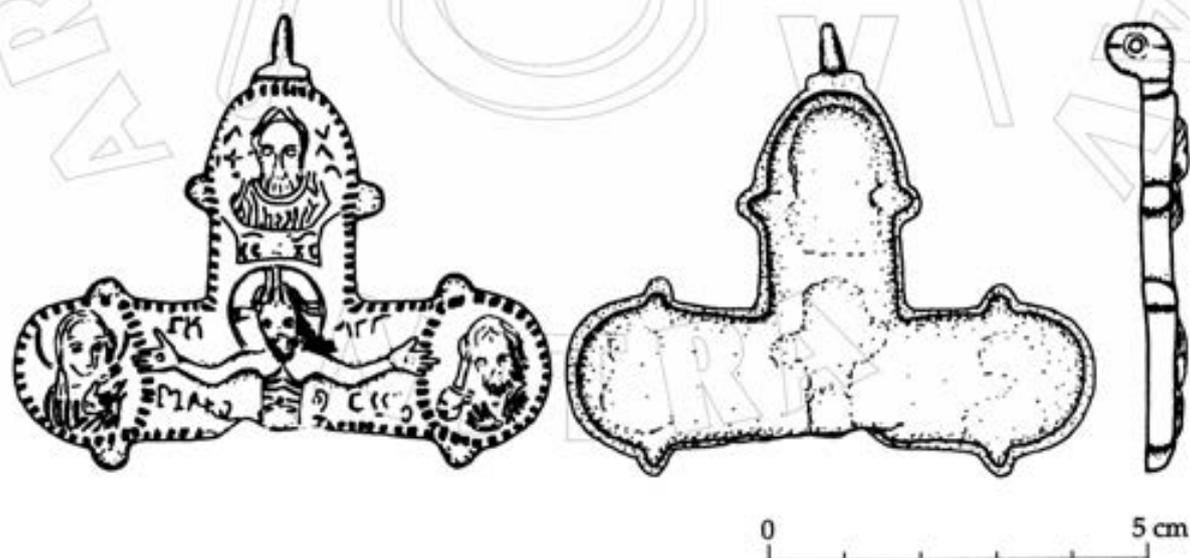
Obr. 124. Nitra (Martinský vrch). Pôdorys a rezy odkrytých murôv. Legenda: 1 - hranice skúmanej plochy; 2 - prístupný pribeh vonkajšieho muriva. (Samuel, 146)

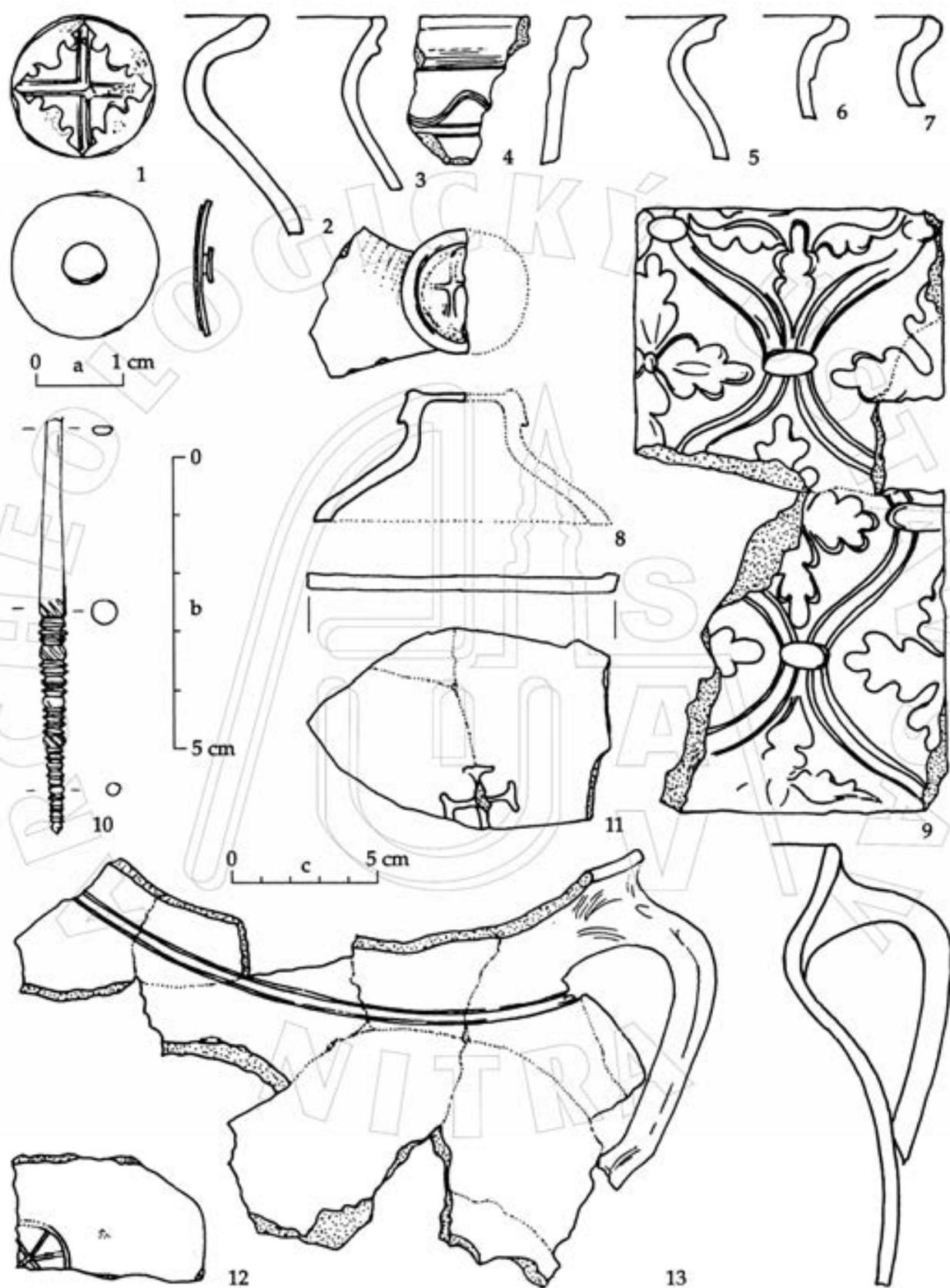
Obr. 125. Nitra (Ponitrianska galéria). Nádoba z hrobu H 1/97. (Samuel, 147)

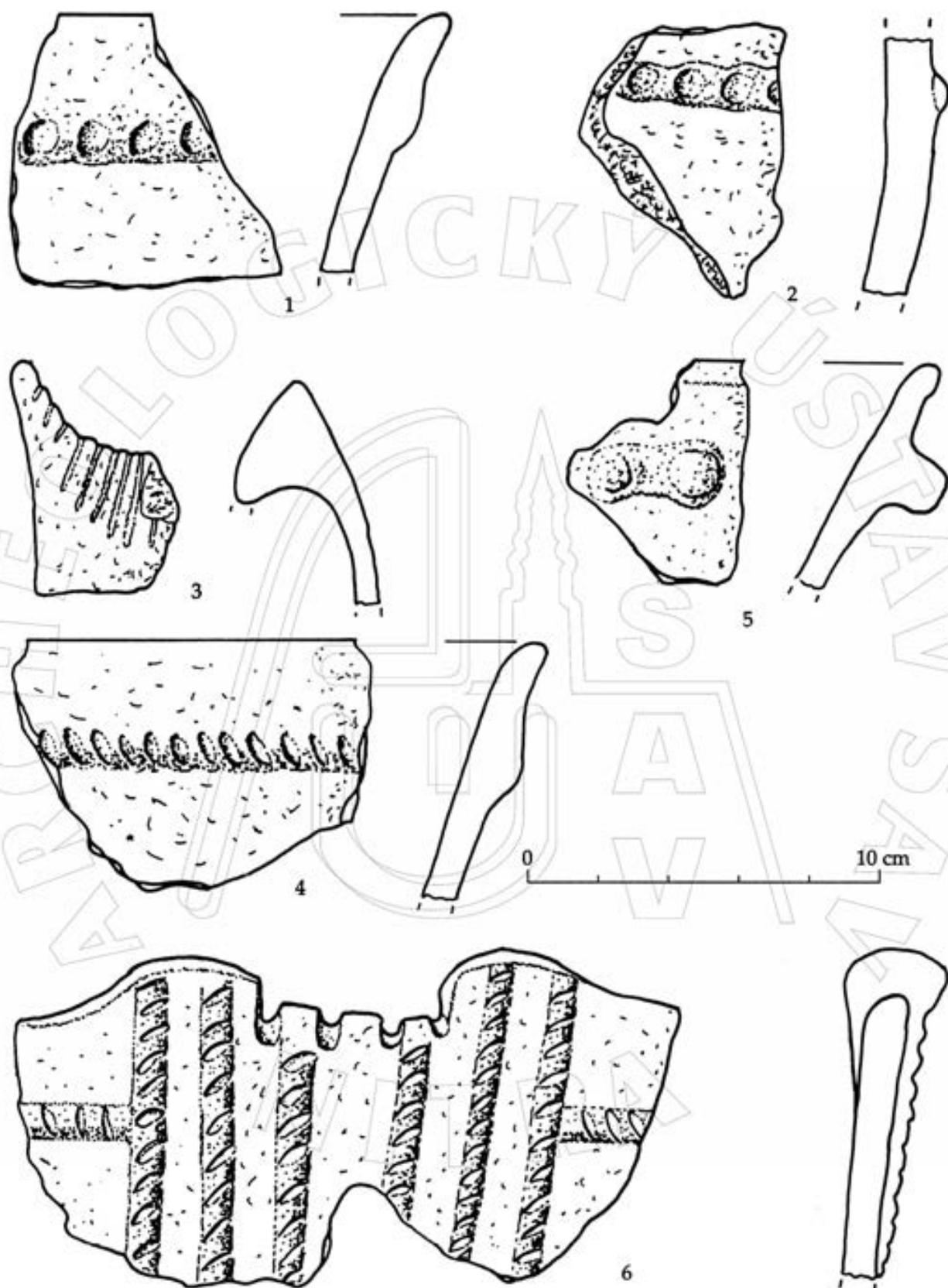
Obr. 126. Spišská Teplica (Pod Popradom II). Dvojpodstavové čepeľové škrabadlo z hnedého radiolaritu, swideriénska kultúra. (Soják, 151)

Obr. 127. Kapušany (Nad Poľnohospodárskym družstvom). Averz bronzového enkolpiónu kyjevského typu z konca 11.-13. stor. (Soják/Bujňák, 153)

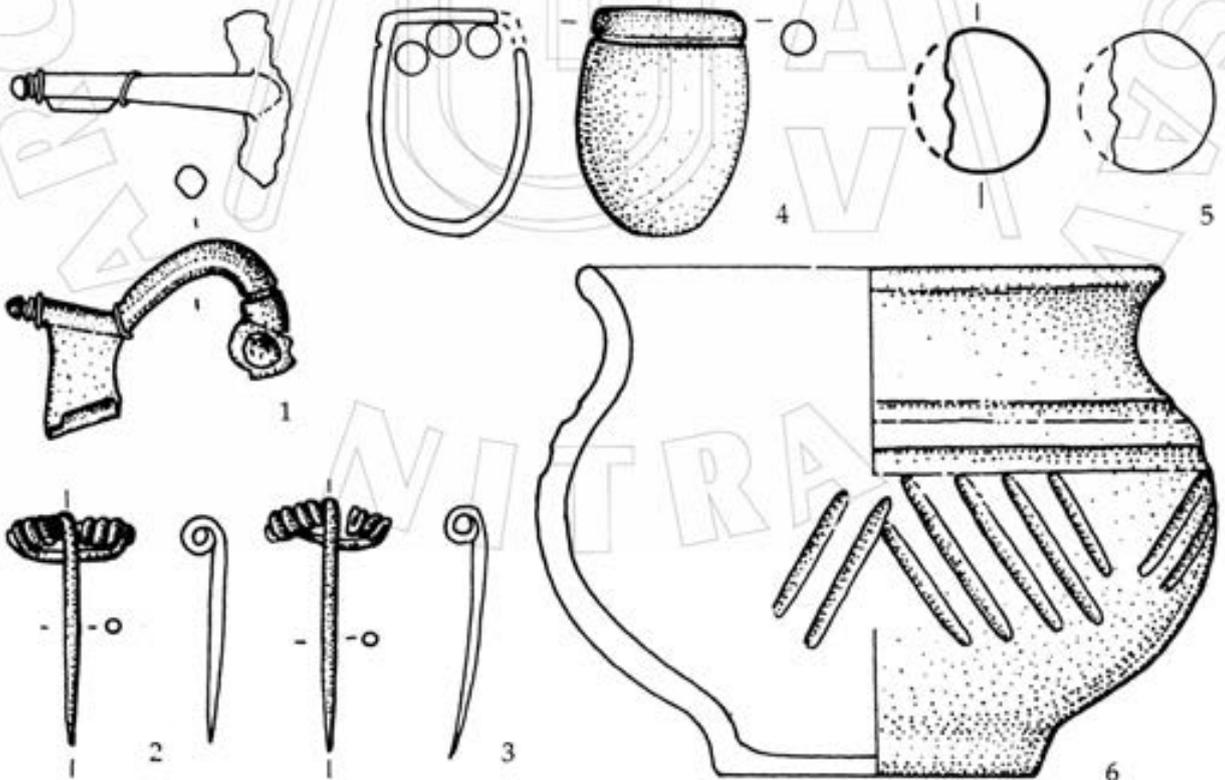
Obr. 128. Jasenov (Hrad). Výber nálezov. Mierka: a=1; b=10; c=2-9, 11-13. (Strakošová, 156)

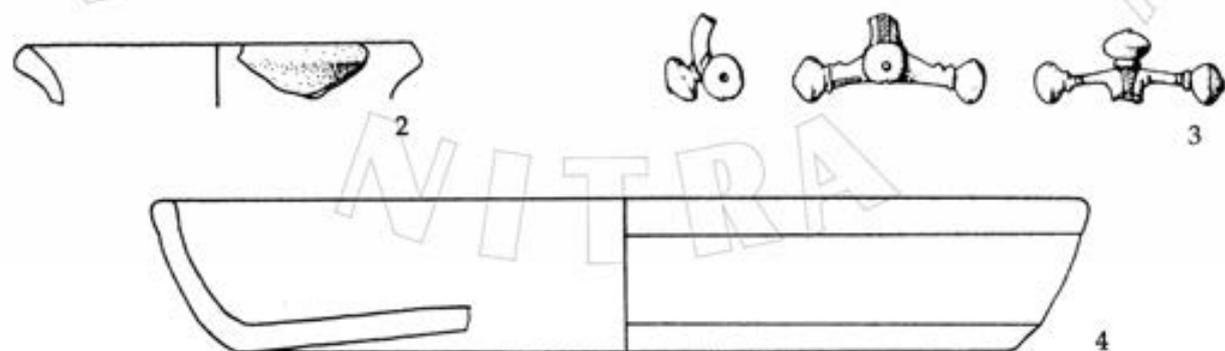
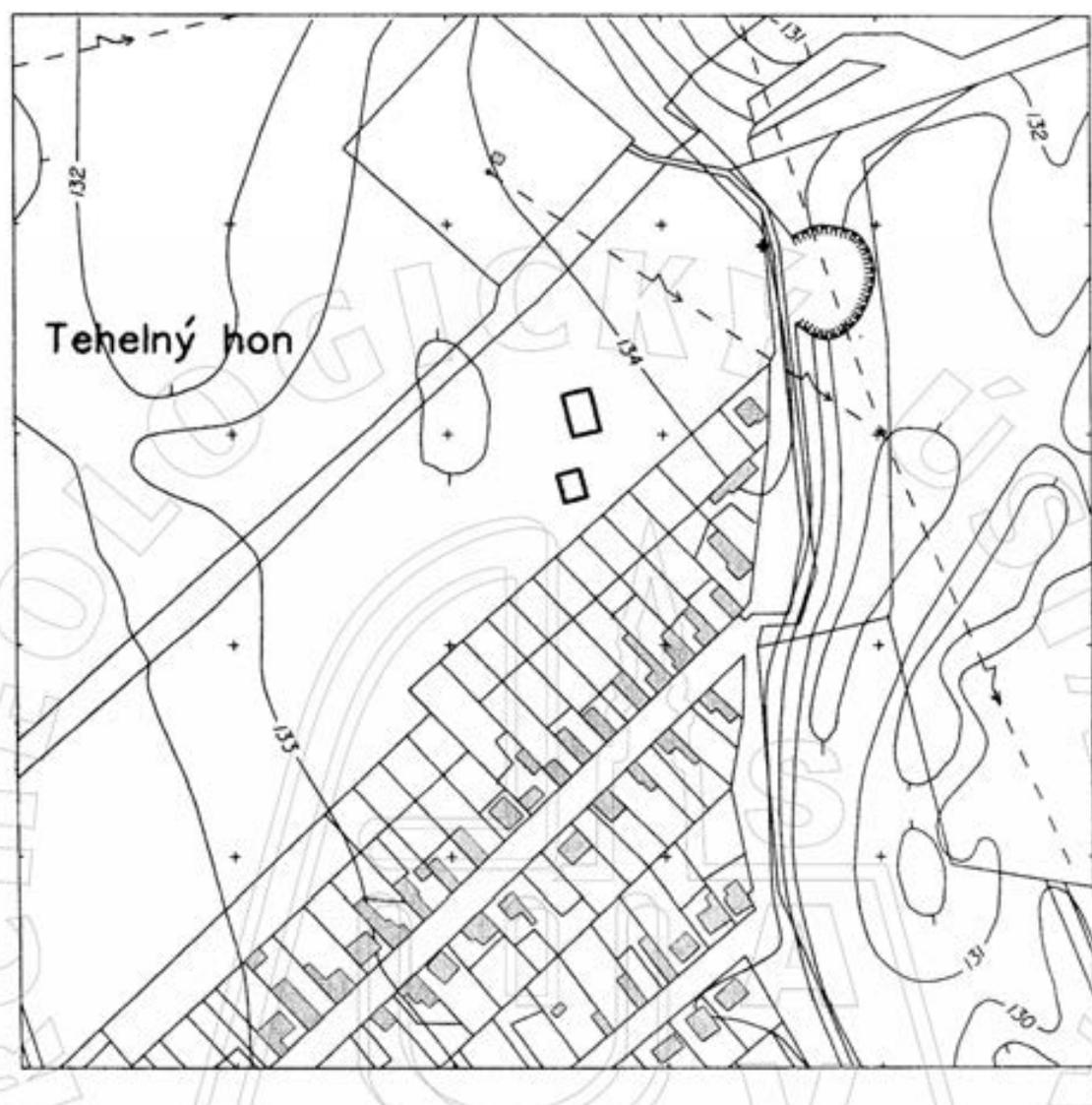
Obr. 129. Liptovská Teplá (Hlboká cesta). Keramika zo sídliska neskoršej badenskej kultúry. (Struhár, 157)

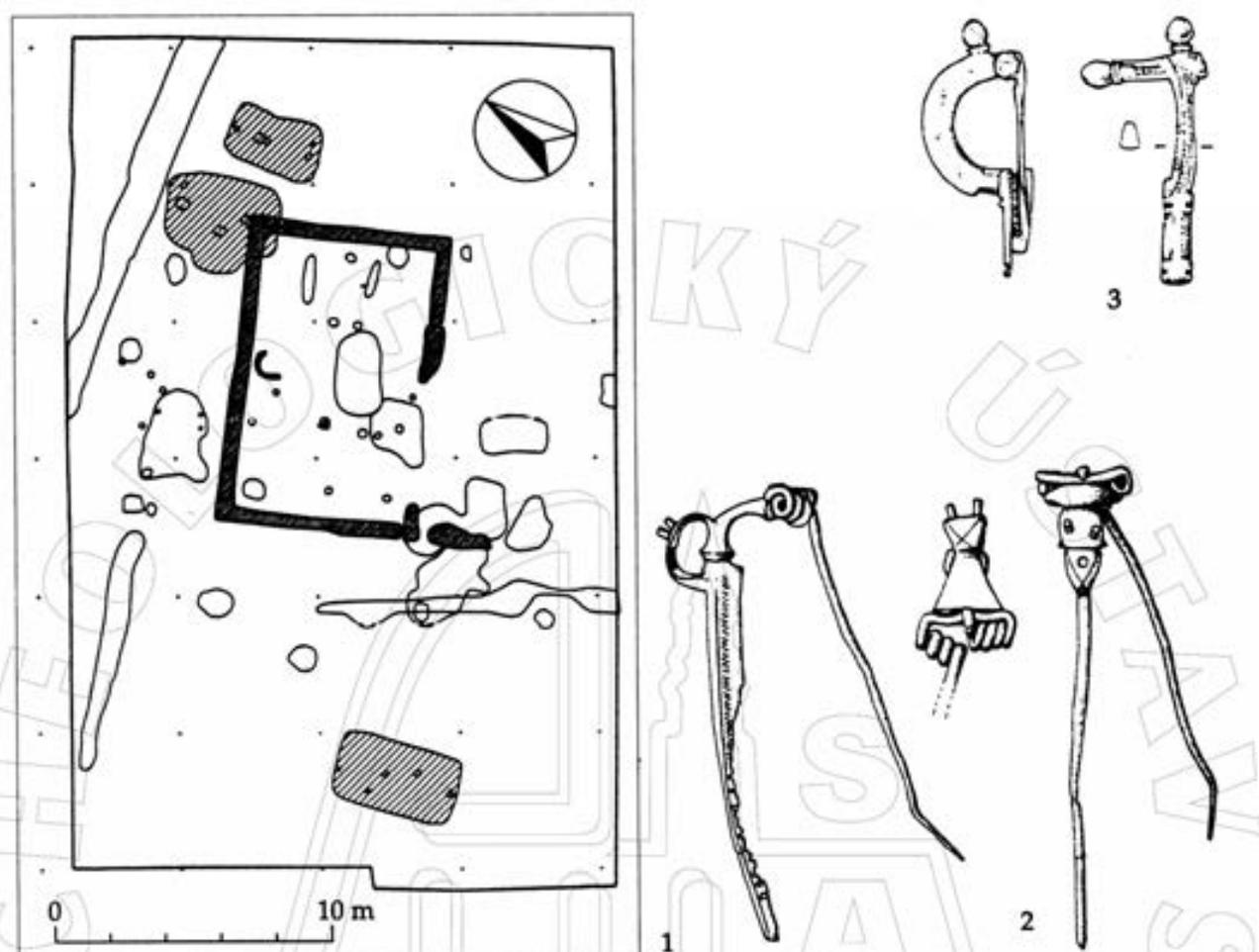
Obr. 130. Banská Bystrica (Mestský hrad). Pôdorys s vyznačením skúmaných plôch. (Šimkovic/Ušiak, 158)

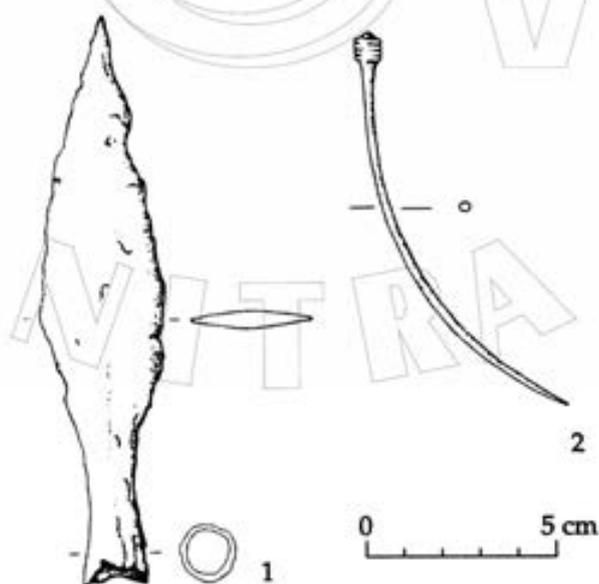
Obr. 131. Šoporňa. Inventár žiarového hrobu. (Vajdtková, 160)

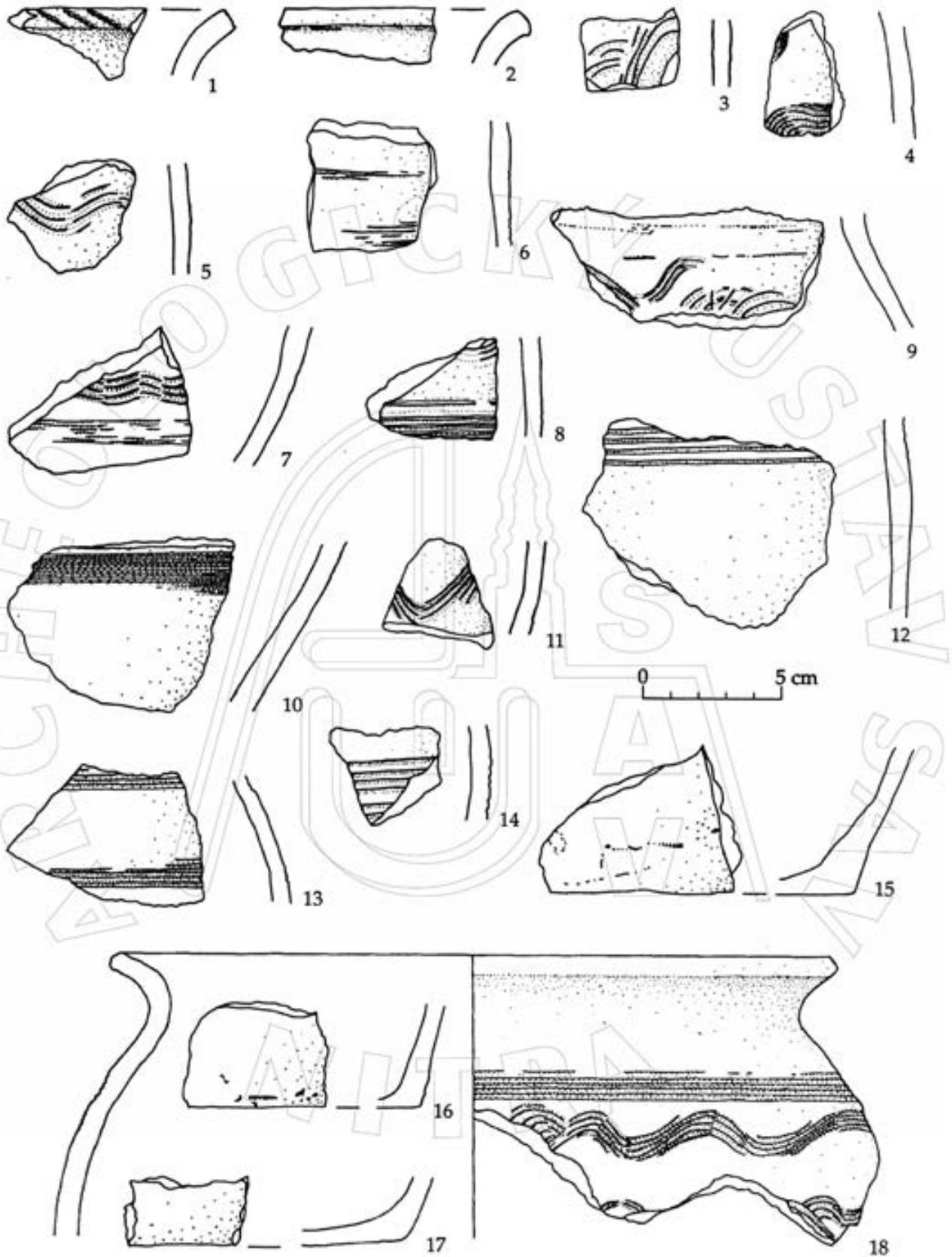
Obr. 132. Bratislava, časť Rusovce. 1 - dve novoobjavené obdĺžnikové stavby prekreslené z leteckej snímky do mapy (autor kresby: M. Bartík); 2, 4 - zlomky rímskej keramiky z priestoru stavieb; 3 - zlomok bronzovej cibulovitej spony z neznámeho náleziska v Rusovciach. (Varsík/Kováčiková/Ivan, 162)

Obr. 133. Bratislava, časť Rusovce (Horné pole). 1 - plán výskumu v r. 1997, šrafované sú tri polozemnice a stavba s kamenným základom; 2-3 - bronzové spony. (Varsík/Kováčiková/Ivan, 161)

Obr. 134. 1 - železný oštep z Jakubova; 2 - bronzová ihlica s valcovitou hlavicou z Plaveckého Podhradia (Varsík/Vrablec, 163, 164)

Obr. 135. Radvaň nad Dunajom, časť Žitava, črepový materiál z výplne sídliskového objektu. (Zábojník, 166)

TEXT UNTER DIE ABBILDUNGEN

- Abb. 1. 1 - Hubina. Silberdrachme; 2-3 - Čachtice. Eiserne (2) und bronzene (3) Lanzen spitze. Maßstab a: 1; b: 2-3. (Bača/Krupa, 21)
- Abb. 2. Unbekannte Lokalität. Bronzeschwert. (Bartík, 21)
- Abb. 3. Bratislava, Teil Rusovce. 1 - Objekt aus der Hallstattzeit, Profil und Grundriß. Legende: a, b - aufgefahrenes Erdreich; c - dunkelbrauner Lehm (Mittelalter); d - schwarzer Lehm; e, f - dunkelbraune Objektverfüllung mit einer Lehmschicht, vermengt mit Stückchen gebrannten Lehms; 2 - hallstattzeitliches Gefäß (Bazovský, 26)
- Abb. 4. Bratislava, Teil Rusovce. Scherbenauswahl aus der Hallstattzeit (Bazovský, 26)
- Abb. 5. Nitra, Teil Čermán. Makrolithischer Klingenskratzer. (Bárta, 27)
- Abb. 6. Nevidzany. Fundplatz des Grabes (?), mit schwarzem Kreuzchen bezeichnet. (Bátora, 28)
- Abb. 7. Nevidzany. Keramik aus einem slawischen Grab (?). (Bátora, 27)
- Abb. 8. Slepčany. 1, 3-5 - Keramik aus der Latènezeit; 2 - frühmittelalterliche Scherbe. Maßstab a: 1-4; b: 5. (Bátora, 28)
- Abb. 9. Nitra (Zoborer Kloster). Keramikauswahl aus dem 9.-11. Jh. Maßstab a: 1-7; b: 8-10. (Bednár/Samuel/Chorvátová, 29)
- Abb. 10. Obišovce. Fundauswahl aus der Urzeit und dem Mittelalter. (Béřeš, 29)
- Abb. 11. Obišovce. Auswahl von Keramikfunden aus einem Objekt vom Ende des 12.-13. Jh. (Béřeš, 30)
- Abb. 12. Sikenička. Flugaufnahme der Fundstelle. Lieskovec. Äneolithische Höhensiedlung. (Blažová/Kuzma/Rajtár, 32)
- Abb. 13. Ľudanice. Keramik aus der Schicht. (Březinová/Tirpák, 35)
- Abb. 14. Ľudanice. Keramik aus der Schicht. Maßstab a: 3, 4, 6, 7; b: 1, 2, 5. (Březinová/Tirpák, 35)
- Abb. 15. Bratislava, Teil Devínska Nová Ves. Objekt 8/97. Fundauswahl. Maßstab a: 1; b: 2, 3, 6-8; c: 5. (Elschek, 36)
- Abb. 16. Bratislava, Teil Devínska Nová Ves. Obj. 8/97. Fundauswahl. (Elschek, 36)
- Abb. 17. Láb. 1 - Objekt 2/97; 2-9 - Fundauswahl aus Objekt 2/97. Maßstab a: 1; b: 2, 3; c: 4-7, 9; d: 8. (Elschek, 38)
- Abb. 18. Unbekannter Fundort. Eisenäxte, gefunden in der Zuckerfabrik von Trnava. (Farkaš, 39)
- Abb. 19. Ivanovce (Skala). Knochen-, Geweih- und Steinindustrie und eine Tonklapper (3). (Farkaš, 40)
- Abb. 20. Ivanovce (Skala). Geweih- und Steinindustrie. (Farkaš, 41)
- Abb. 21. Umgebung von Senica. Jadeit-Beil. (Farkaš/Hovorka, 42)

Abb. 22. Selec. 1 - Situationsplan des Burgwalls; 2-4 - Keramik und Bronzeart aus dem Burgwall. (Furmánek, 43)

Abb. 23. Horné Strháre. 1 - Situationsplan (x - Stelle des Fundes); 2 - bronzene Lanzen spitze. (Furmánek, 44)

Abb. 24. Trnava. Freigelegter Grundriß der St. Michaelskirche. (Füryová, 44)

Abb. 25. Lúčky (Na pláňach). Sichelartiges Werkzeug aus Hornstein, Wende des Äneolithikums und der Frühbronzezeit. (Gačková, 46)

Abb. 26. Kežmarok (Nám. Požiarnikov). Silbermünze. (Giertlová, 49)

Abb. 27. Kežmarok. Auswahl von mittelalterlicher Keramik. (Giertlová, 49)

Abb. 28. Jelšovce, Bez. Nitra. Auswahl von Lesefunden. Maßstab a: 15; b: 1-14. (M. Hanuliak, 49)

Abb. 29. Spišská Teplica (Höhle Suchá diera). 1 - Grundriß mit mittelalterlicher Feuerstelle, ein Längsschnitt und Querschnitte; 2 - Scherbe aus Schicht B (Mittelalter); 3 - Scherben eines Gefäßes aus Schicht C (15. Jh.); 4 - Abschlag aus Schicht B; 5 - Scherbe von der Oberfläche des Mittelteiles der Höhle (15. Jh.); 6 - Abschlag aus Schicht C. Maßstab a: 5; b: 2-4, 6. (Harničár/Soják, 51)

Abb. 30. Martin, Teil Košúty. Geweihhacke. (Horváth, 55)

Abb. 31. Horná Krupá. Auswahl von Szeletien-Spaltindustrie. (Hromada, 56)

Abb. 32. Horná Krupá. Auswahl von Szeletien-Spaltindustrie. (Hromada, 56)

Abb. 33. Horná Krupá. Auswahl von Szeletien-Spaltindustrie. (Hromada, 56)

Abb. 34. Horná Krupá. Auswahl von Szeletien-Spaltindustrie. (Hromada, 56)

Abb. 35. Horná Krupá. Auswahl von Szeletien-Spaltindustrie. (Hromada, 56)

Abb. 36. Dolná Krupá. Auswahl von Silexspaltindustrie. (Hromada, 56)

Abb. 37. Dolná Krupá. Auswahl von Silexspaltindustrie. (Hromada, 56)

Abb. 38. Sereď (Pieskovňa). Spätpaläolithische Kernstücke. (Hromada, 58)

Abb. 39. Pata. Plan des untersuchten Areals: A - Siedlung; B - Gräberfeld. Legende: a - Fläche der Siedlung; b - I. und II. Gräbergruppe; c - Humusdeponie; d - Siedlungsgruben. (Cheben, 66)

Abb. 40. Pata. Inventar aus einem gestörten Grab. (Cheben, 66)

Abb. 41. Pata (Vinohrady). 1 - Körpergrab; 2-4 - Keramikinventar aus dem Grab. Maßstab a: 1; b: 2-4. (Cheben, 65)

Abb. 42. Nemšová (Kopánka). Auswahl von Spaltindustrie. (Cheben/Kaminská, 67)

Abb. 43. Nemšová (Kamenica). Dreidimensionales Modell der Fundstelle von Radiolaritrohstoff. (Cheben, 68)

Abb. 44. Fundauswahl der Geländebegehung: 1-11, 14-17 - Rakytník; 12 - Rimavská Sobota, Teil Bakta; 13 - Rakytník, Kapelle; 18 - Rimavská Sobota, Teil Sabová. (Cheben/Ruttkey, 68, 69)

Abb. 45. Bešeňová. Zündsteine. (Cheben/Struhár, 70)

Abb. 46. Bešeňová. Zündsteine. (Cheben/Struhár, 70)

Abb. 47. Keramik und Spaltindustrie. 1 - Mníšek nad Popradom, Keramik; 2-12 - Spišská Stará Ves. (Cheben/Illášová/Kaminská/Walde-Novak/Roth/Soják, 71)

Abb. 48. Nitra (Mostná ul.). Plan der untersuchten Fläche. Legende: 1 - Stein- und Ziegelarchitektur; 2 - Brunnen mit Holzeinbauten. (Chorvátová, 71)

Abb. 49. Nitra (Mostná ul.). Grube der Maďarovce-Kultur - Fundauswahl. 1 - Tongewicht; 2 - Tassenfragment; 3 - Amphore. Maßstab a: 1-2; b: 3. (Chorvátová, 72)

Abb. 50. Nitra (Mostná ul.). Kachel aus einem Keller im Sektor H/2. (Chorvátová, 72)

Abb. 51. Bratislava, Teil Trnávka (Silničné). 1-2 - Objekt 13; 3-5 - Objekt 14; 6 - Objekt 25; 7-10 - Objekt 26. Maßstab a: 1-6, 9-10; b: 7-8. (Ivan, 73)

Abb. 52. Bratislava, Teil Trnávka. 1-4, 6-7 - Lage Zadné; 5 - Lage Šajba. (Ivan, 74)

Abb. 53. 1-3 - Abrahám (Pleva I); 4-5 - Abrahám (Pleva II); 6-8 - Abrahám (Pleva III); 9-10 - Veľký Grob. (Ivan/Varsik, 76, 77)

Abb. 54. Ludanice. Grab 1/97, Frau, Maturus II. (Jakab, 77)

Abb. 55. Trenčín (Istebník). Schnitt V/95. Unvollständige Skelettreste eines Neugeborenen. (Jakab/Kujovský, 80)

Abb. 56. Trenčín (Istebník). 1, 2 - Fragment des distalen Teiles der Diaphyse des rechten Oberarmknochens mit spiralförmiger Fraktur und Benagungsspuren 1 - Rückseite, 2 - Vorderseite); 3 - Bruchstück der Innenplatte vom linken Scheitelbein mit Spuren direkter und indirekter Frakturen 4, 5 - Stirnbeinfragment 4 - Blick von der Seite des Endokraniums; 5 - Detailansicht von der Außenseite auf das Bruchstück des rechten Scheitelbeines, anliegend zum Stirnbein. (Jakab/Kujovský, 79)

Abb. 57. Trenčín (Istebník). 1, 2 - Fragment vom linken Scheitelbein eines Kindes 1 - Blick auf die Bruchflächen von der Seite des Endokraniums; 2 - Blick auf die Außenplatte); 3-6 - Diaphysenfragment der rechten Speiche 3 - Gesamtansicht; 4 - proximales Ende; 5, 6 - distales Ende mit schmalen Rillen /Pfeil 5/ auf der Rückseite der Diaphyse und mit Bruchflächen mit einer Doppelrinne /Pfeil 6/ auf der Spitze des Bruchstücks); 7, 8 - Fragment der zentralen Hinterhauptschuppe eines Kindes 7 - Außenplatte mit Benagungsspuren am unteren Rand; 8 - Innenplatte mit unregelmäßigem Verlauf der Bruchflächen und mit Knochenapositionen). (Jakab/Kujovský, 79, 80)

Abb. 58. Fundauswahl. 1-6 - Hôrka, Teil Kišovce (Na Borovské); 7-10 - Iliašovce (Za hostincom). (Javorský/Soják, 83, 85)

Abb. 59. Iliašovce (Za hostincom). Fundauswahl. (Javorský/Soják, 85)

Abb. 60. Auswahl neolithischer Funde. 1-9 - Iliašovce (Za hostincom); 10-14 - Jablonov (Rybník). (Javorský/Soják, 85, 87)

Abb. 61. Fundauswahl. 1-2 - Jablonov (Rybník); 3, 5-8 - Klčov (Roveň-Pod Hájikom); 4 - Jablonov (Stredné hony II). (Javorský/Soják, 86, 87)

Abb. 62. Klčov (Roveň-Pod Hájikom). Auswahl von neolithischer Keramik. (Javorský/Soják, 86)

Abb. 63. Nemešany (Pod Horou). Fundauswahl aus dem Neolithikum (1-3) und der Bronzezeit (4-13). (Javorský/Soják, 87)

Abb. 64. Fundauswahl. 1-11 - Nemešany (Pod Horou); 12-23 - Spišské Podhradie (Nad Bielidkami). (Javorský/Soják, 87)

Abb. 65. Fundauswahl. 1, 2, 6 - Bijacovce (Pod kaštieľom); 3-5, 7-9 - Bijacovce (Zadné hony); 10-11 - Beharovce (Predné hony). (Javorský/Soják, 88, 89)

Abb. 66. Kvakovce. Geschliffene Axt. (Jenčová, 93)

Abb. 67. Púchov. Gefäß aus einem Grab der Lausitzer Kultur. (Kujovský, 97)

Abb. 68. Žarnovica (Pod lipou). Keramikauswahl von Lesefunden, römische Zeit. Maßstab a: 1-7; b: 8-9. (Konečná/Trgina, 95)

Abb. 69. Beluša. Blick auf die Fundstelle, Proben von Gräberfreilegungen der Lausitzer Kultur. (Kujovský/Vlkolinská, 97)

Abb. 70. Farná. Lesefunde. (Kustár/Špaňo, 98)

Abb. 71. Veľký Kýr. 1 - Lage der Grabungsstelle; 2 - Blick auf die Grabungsfläche; 3 - Gesamtplan der untersuchten Flächen. (Kuzma/Rajtár/Tirpák, 99)

Abb. 72. Veľký Kýr. 1 - Karte des vertikalen magnetischen Gradienten auf der Fläche A; 2 - Karte des vertikalen Gradienten auf der Fläche B. (Kuzma/Rajtár/Tirpák, 99)

Abb. 73. Veľký Kýr. 1-2 - Objekt 13; 3 - Objekt 30; 4 - Objekt 6; 5 - Objekt 3; 6 - Objekt 23. Maßstab a: 2-3; b: 1, 4; c: 5-6. (Kuzma/Rajtár/Tirpák, 99)

Abb. 74. Veľký Kýr. 1-4 - Objekt 20; 5 - Objekt 16. Maßstab a: 1; b: 2-5. (Kuzma/Rajtár/Tirpák, 100)

Abb. 75. Iža (Leányvár). Grundrißplan des römischen Kastells mit eingetragenen Objekten des älteren Holz-Erde-Lagers. Die in den J. 1996-1997 untersuchten Flächen: 1 - Bau 9; 2 - Bau 10; 3 - Sondage südlich der Nordwestecke des Kastells. (Kuzmová/Rajtár, 102)

Abb. 76. Iža (Leányvár). Profil des inneren Grabenpaares des Holz-Erde-Lagers. (Kuzmová/Rajtár, 103)

Abb. 77. Lieskovec (Hrádok). 1 - Plan der Fundstelle mit der Verteilung der Schnitte; 2 - Schnitt 2/97, NNO-Profil. Legende: 1 - lockere braune Erde; 2 - dunkelbraune Erde; 3 - gelbbraune Erde; 4 - schwarzbraune Erde; 5 - Bruchsteine; 6 - ein Block rotbrauner Erde; 7 - Block fetter gelbbrauner schotterartiger Erde; 8 - Lehmverputz; 9 - Limnoquarzitkernstück; 10 - Limnoquarzitabschlag; 11 - Schicht lockerer hellbrauner Erde; 12 - Eberhauer; 13 - Holzkohlenstückchen; 14 - ein Knochen. (Malček, 107)

Abb. 78. Lieskovec (Hrádok). Fundauswahl. 1 - Schnitt 2/96; 2 - Schnitt 1/97A. (Malček, 107)

Abb. 79. Sása (Chrast). Objekt 1/97, Grundriß und Schnitt durch das Objekt. Legende: a - erhaltener Teil des Objektes; ausgeschwemmter Teil; 1 - schwarzer Lehm; 2 - Lehmverputzbrocken; 3 - hellgraue lockere Schicht; 4 - lettiges Liegende; 5 - Löß. (Malček, 108)

Abb. 80. Nitriansky Hrádok. Bronzanhänger. (Marková, 110)

Abb. 81. Banská Bystrica (Städtische Burg). Legende: a - stehende Bebauung; b - untersuchte Objekte; c - vorausgesetzter Befestigungsverlauf der Städtischen Burg; 1 - Destruktion von Baufundamenten viereckigen Grundrisses; 2 - Destruktion des vorausgesetzten St. Michael-Karners; 3 - Wächterhäuschen und ein wirtschaftlicher Anbau; 4 - Pfeiler einer Steinbrücke. (Mácelová, 111, 112)

Abb. 82. Willenbergs Zeichnung von Banská Bystrica aus dem J. 1590 (1596). (Mácelová, 111)

Abb. 83. Banská Bystrica (Stadtplatz SNP 1). 1 - Lage der Parzelle Nr. 1449 mit dem Rathaus, gerasterte Fläche - Fundplatz des Kachelofens; 2 - Blattnapfkachel mit dem Relief einer Frau, die einen Mann schlägt. Maßstab a: 1; b: 2. (Mácelová, 110)

Abb. 84. Nové Sady, Teil Čab (Pod rybníkom). Keramikauswahl. (Milo, 115)

Abb. 85. Nové Sady, Teil Čab (Pod rybníkom). Keramikauswahl. (Milo, 115)

Abb. 86. Nové Sady, Teil Čab (Pod rybníkom). Keramikauswahl. (Milo, 115)

Abb. 87. Zbehy (Dolné lúky). Keramikauswahl. (Milo, 116)

Abb. 88. Nové Sady, Teil Čab (Pod topoľmi). Keramikauswahl. (Milo, 116)

Abb. 89. Zbehy (Kapustnice, Gazdovské pasienky). Keramikauswahl. (Milo/Mitáš, 117)

Abb. 90. Zbehy (Kapustnice, Gazdovské pasienky). Keramikauswahl. (Milo/Mitáš, 117)

Abb. 91. Silická Jablonica (Pred Zbojníckou jaskyňou). Fundauswahl der Kyjatice-Kultur. (Miroššayová, 118)

Abb. 92. Silická Jablonica (Pred Zbojníckou jaskyňou). 1, 7-10 - Auswahl mittelalterlicher Funde; 2-6 Fundauswahl der Búkker Kultur. Maßstab a: 1-7, 10; b: 8-9. (Miroššayová, 117, 118)

Abb. 93. Topographie der Fundstellen von Eisenschlacke im Svinka-Tal. (Miroššayová, 119)

Abb. 94. Radatice. Schlackenschmelzstück. a - Oberseite; b - Unterseite; c - Schnitt. (Miroššayová, 119)

Abb. 95. Ladomerská Vieska. Verzierte Scherben der Kultur mit Linearkeramik. (Mosný/Šiška, 120)

Abb. 96. Kaloša, Teil Nižná Kaloša - Rimavská Sobota. Trasse des 5. Zweiges der Transitgasleitung mit Fundstellen. (Nevizánsky/Ožďáni, 122)

Abb. 97. Rimavská Sobota - Mikušovce. Fortsetzung der 5. Trasse der Transitgasleitung mit Fundstellen. (Nevizánsky/Ožďáni, 122)

Abb. 98. Komjatice (Na kameni). Situationsplan des Grabfundes aus dem 10. Jh. (Nevizánsky/Ožďáni, 120)

Abb. 99. Ožďany. Situationsplan untersuchter Fundstellen. 1 - Lage Lapoš; 2 - Lage Pod Vinicou. (Nevizánsky/Ožďáni, 124)

Abb. 100. Ožďany (Lapoš). Fundauswahl der Kultur mit östlicher Linearkeramik aus dem Sektor X/1. (Nevizánsky/Ožďáni, 124)

Abb. 101. Ožďany (Lapoš). Fundauswahl der Pilinyer und Kyjatice-Kultur aus Schichten. (Nevizánsky/Ožďáni, 124)

- Abb. 102. Ožďany (Lapoš). Siedlungsfunde aus dem 9.-12. Jh. aus dem Sektor X/4. (Nevizánsky/Ožďáni, 124)
- Abb. 103. Rimavská Sobota, Teil Sabová. Situationsplan der untersuchten Fundstelle und Steinunterlage aus dem Objekt 2/97. (Nevizánsky/Ožďáni, 124)
- Abb. 104. Ožďany (Hét Hársfa). 1 - Situationsplan der Fundstelle; 11 - frühmittelalterliche Scherbe; 2-10, 12-18 - Keramikauswahl aus dem 13.-15. Jh. (Ožďáni/Nevizánsky, 129)
- Abb. 105. Karte der Fundstellen im Umkreis von Blatnica. (Pieta, 130)
- Abb. 106. Blatnica. Fundauswahl. 1-10, 13-21 - Lage Rovná; 11, 12 - Lage Plešovica. (Pieta, 131)
- Abb. 107. Blatnica (Rovná). Fundauswahl. (Pieta, 131)
- Abb. 108. Východná. Mittelalterliche Besiedlung. 1 - Dorfwüstung (Belansko); 2 - alter (mittelalterlicher?) Fahrweg; I-III - Kleinburgen. (Pieta/Giertlová, 134)
- Abb. 109. Východná (Zámčisko I). Fundauswahl. 1, 4-9, 14-18 - Eisen; 2, 10-12 - Bronze; 13 - ein Knochen. (Pieta/Giertlová, 134)
- Abb. 110. Východná (Zámčisko II). Auswahl von Eisensunden. (Pieta/Giertlová, 135)
- Abb. 111. Východná (Hrádok III). Auswahl von Eisengegenständen. (Pieta/Giertlová, 135)
- Abb. 112. Pružina (Mecsiská). Skizze der Kleinburg nach M. Olšovský. (Pieta/Moravčík, 137)
- Abb. 113. Hronská Dúbrava (Hrádok). Keramik aus einem Objekt vom Beginn der römischen Zeit. (Pieta/Mosný, 138)
- Abb. 114. Bzince pod Javorinou, Teil Hrušivé, (Majer). Basin einer Fontane. (Pomfiová/Štukovská, 139)
- Abb. 115. Podolíneč (St. Anna-Gasse). Lage der beschädigten Steinmauer beim Rand des vorausgesetzten Stadtbefestigungsgrabens. (Roth/Soják, 140)
- Abb. 116. Podolíneč (St. Anna-Gasse). Blick auf die 11 m lange Mauer, von der Gasleitungsrinne beschädigt. (Roth/Soják, 140)
- Abb. 117. Blatnica. Äneolithische Kupferhammeraxt. (Ruttkey, 142)
- Abb. 118. Malacky. Brandgrab (?) aus der Hallstattzeit, Fundauswahl. (Ruttkey, 143)
- Abb. 119. Beladice. Fundauswahl. 1-8, 10; Nová Ves nad Žitavou - 9, 11-15. (Ruttkey, 143)
- Abb. 120. Neverice. Fundauswahl. 1-10 - Neverice; 11-17 - Topoľčianky. (Ruttkey, 143)
- Abb. 121. Slepčany. Fundauswahl, Badener Kultur. (Ruttkey, 144)
- Abb. 122. Slepčany. Fundauswahl. 1-9, 11 - Badener Kultur; 10, 12 - Lengyel-Kultur. (Ruttkey, 144)
- Abb. 123. Levice (Mudroňová ul. 5). Frühmittelalterliche Funde. Maßstab a: 5; b: 1-4, 6-7. (Ruttkeyová, 145)

Abb. 124. Nitra (Martinsberg). Grundriß und Schnitte freigelegter Mauern. Legende: 1 - Grenzen der Grabungsfläche; 2 - vorausgesetzter Verlauf der Außenmauern. (Samuel, 146)

Abb. 125. Nitra (Ponitrianska-Galerie). Gefäß aus Grab H 1/97. (Samuel, 147)

Abb. 126. Spišská Teplica (Pod Popradom II). Doppelter Klingenkratzer aus braunem Radiolarit. Swiderien-Kultur. (Soják, 151)

Abb. 127. Kapušany (Nad Poľnohospodárskym družstvom). Avers eines bronzenen Enkolpions des Kyjever Typs vom Ende des 11.-13. Jh. (Soják/Bujňák, 153)

Abb. 128. Jasenov (Burg). Fundauswahl. Maßstab a: 1; b: 10; c: 2-9, 11-13. (Strakošová, 156)

Abb. 129. Liptovská Teplá (Hlboká cesta). Keramik aus einer Siedlung der späten Badener Kultur. (Struhár, 157)

Abb. 130. Banská Bystrica - Burg. Grundriß mit eingetragenen Grabungsflächen. (Šimkovič/Ušiak, 158)

Abb. 131. Šoporňa. Inventar eines Brandgrabes. (Vajdíková, 160)

Abb. 132. Bratislava, Teil Rusovce. 1 - zwei neuentdeckte rechteckige Bauten, gezeichnet nach einer Luftbildaufnahme in die Karte (Autor der Zeichnung: M. Bartík); 2, 4 - Bruchstücke von römischer Keramik aus dem Raum der Bauten; 3 - Bruchstück einer bronzenen Zwiebelkopffibel von einer unbekanntem Fundstelle in Rusovce. (Varsik/Kováčiková/Ivan, 162)

Abb. 133. Bratislava, Teil Rusovce (Horné pole). 1 - Grabungsplan vom J. 1997, schraffiert sind drei Halbgrubenhütten und ein Bau mit Steinfundament; 2-3 - Bronzefibeln. (Varsik/Kováčiková/Ivan, 161)

Abb. 134. 1 - Eisenspeer aus Jakubov; 2 - Bronzenadel mit zylindrischem Kopf aus Plavecké Podhradie. (Varsik/Vrablec, 163, 164)

Abb. 135. Radvaň nad Dunajom, Teil Žitava. Scherbenmaterial aus der Verfüllung eines Siedlungsobjektes. (Zábojník, 166)

NITRA

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1997

Odborní redaktori PhDr. Ivan Cheben, CSc., PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc.
Výkonný redaktor PhDr. Ludmila Vaňková
Počítačová sadzba Zlatica Grácová
Polygrafická príprava Elena Vargová
Nemecký preklad Berta Nieburová
Anglický preklad Mária Hajnalová

Vydavateľ Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre
Rok vydania 1999
294 strán, 135 obr., 1 mapa

Vytlačilo Reprografické stredisko AÚ SAV v Nitre ako svoju 109. publikáciu
ISBN 80-88709-42-3